Briefwisseling 1930-1940. Deel 2

Menno ter Braak & E. du Perron

Editie H. van Galen Last

bron
Menno ter Braak & E. du Perron, *Briefwisseling 1930-1940. Deel 2* (ed. H. van Galen Last). G.A. van Oorschot, Amsterdam 1964

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/braa002brie02_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. Stichting Menno ter Braak

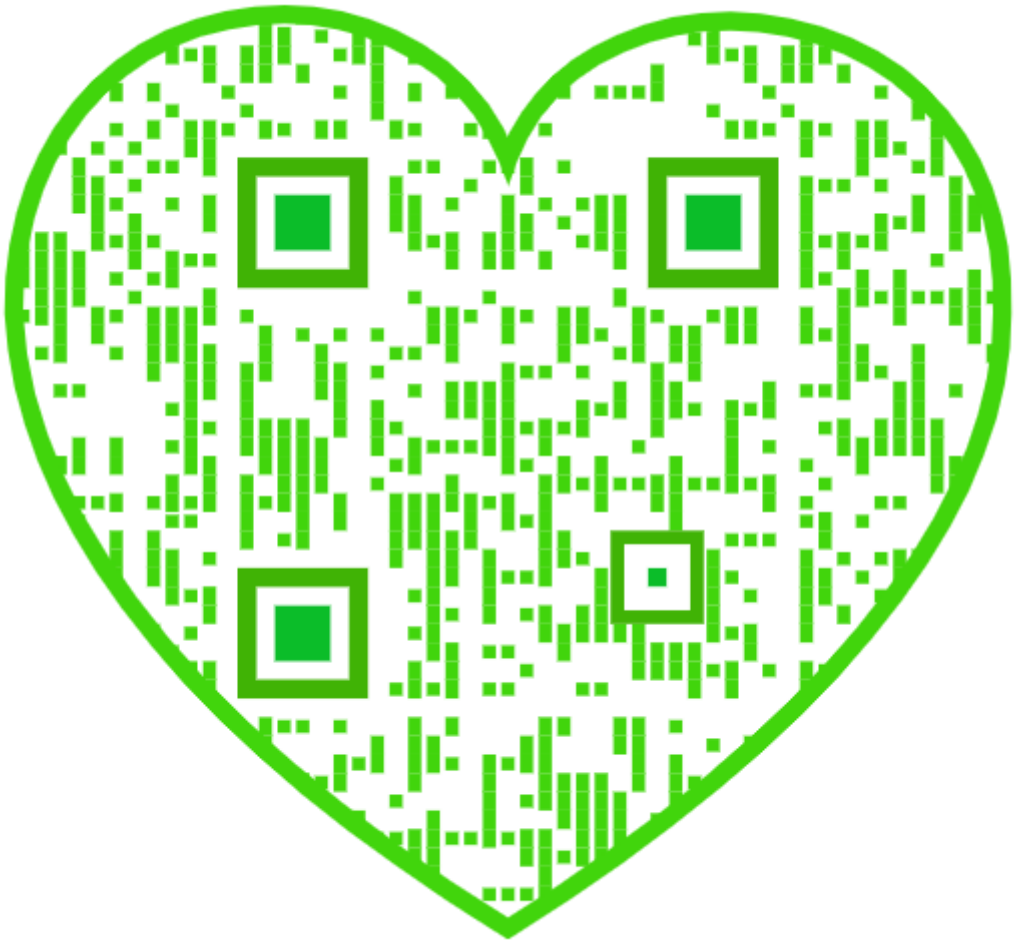

[1933]

339. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Zondag. [12 maart 1933]

aant.

Beste Menno, Ik ben zelf hevig schrijvende aan mijn ‘roman’. Als ik niet telkens gepest word met missives van advocaten en notarissen, geloof ik dat ik nu een heel eind kom.

Mijn stuk tegen den pater stuur ik je hierbij gewijzigd en overgeschreven terug. Ik onderteeken het nu alleen, maar aangezien je zei dat je er niet *tegen* was, wil ik het toch graag gepubliceerd hebben, al is het misschien als mijn laatste ‘krijgskreet’ in *Forum*. Het moet vooral achter het stuk staan van Marsman, waar het de tegenzang van is. Stuur jij het dus door aan Bouws, met de woorden die je ditmaal doeltreffend lijken tegenover het principe der contrôle, en zoonoodig de katholiciteit van Maurice. Die kleermaker was prachtig! - Ik was gisteren in Bep's plaats, op een thee voor journalisten, aangeboden door den gezant = Jhr. Loudon, in het Holland-gebouw van de Cité Universitaire, met de bedoeling om over het gebouw te laten schrijven overigens. Het was een griezelig zoodje, waaronder de ‘goede kerels’ niet ontbraken; er was zelfs een meneer Kuiper bij, die mij het wit van mijn zwarte jas klopte en zich daarna voor de 2e maal voorstelde omdat hij mijn naam niet had verstaan. Er was verder een verdomd vervelende en leukerige Jodenjongen, die ik maar genegeerd heb, en die mij achteraf voorkomt de door Binnendijk hoogaangeslagen ex-poëet Van den Bergh te moeten zijn.

Misschien plaats ik Godius toch nog wel. Maar ik moet hem eerst even hier hebben, om te zien hoe ik hem misschien in mijn ‘roman’ kan opslokken.

Later meer. Hartelijke groeten, ook van Bep; de hand van je

E.

P.S. *Kaas* gelezen en naar Bouws teruggestuurd. Ik vind het einde: de débâcle van de kaas, beter dan het begin. Over het algemeen best, maar niet zóó prachtig van stijl als jij denkt, en zeker *niet* beter dan *Dr. Dumay*. Ook niet qua stijl; al is dit procédé van zakelijke zinnetjes en veel nieuwe alinea's op het eerste gezicht aardiger. Maar imponeeren doet het me geen bal. Het laat zich weer niet *her*lezen!

340. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 14 maart [1933]

Beste Menno, Marsman schreef mij over zijn booze briefkaart, die hij alweer betreurt; hij vindt het alleen niet aardig dat ik niet aan zijn belangen en onze afspraak gedacht heb. Nu vind ik dat hij absoluut gelijk heeft; hij heeft met mij en met jou in principe afgemaakt dat na *Dumay* een paar fragmenten van *Angèle* zouden komen, als die ons bevielen. Ik schrijf hem dus of hij mij die fragmenten wil sturen (of jou) en als het eenigszins kan, moeten we er dan bv. Juli en Augustus aan wijden, vind je zelf niet? *Kaas* kan dan van Sept. t/m December; of - als het in 3 keer kàn - nog beter van October t/m December.

Laat even hooren wat je hiervan vindt of schrijf Marsman zelf. Hartelijke groeten van je

E.

341. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Rotterdam, 15 maart '33

aant.

Beste Eddy Het ‘incident-Marsman’ is al weer gesloten. Ik kreeg ook een vreeselijk booze briefkaart van hem, waarop ik hem dadelijk terug heb geschreven, hoe m.i. de vork in de steel zat; en hij heeft zich toen dadelijk verontschuldigd en zijn spijt betuigd. De zaak met die afspraak zit n.l. zoo, dat Henny ons die fragmenten al *maanden geleden* had zullen sturen, wat hij voortdurend heeft laten loopen, hoewel ik hem er *telkens* aan heb herinnerd. Hij heeft dat nu ook toegegeven. Bovendien wil (en mag hij van Querido) in geen geval de heele roman publiceeren. Ik ben er in dit geval voor, even met een beslissing

te wachten, tot de fragmenten er zijn en dan te zien, of er één eventueel tegelijk met Elsschot kan geplaatst worden (ev. twee in 2 nummers). Om Elsschot te laten wachten (die ook in den herfst wil uitgeven als boek) lijkt mij onredelijk, vooral waar de schuld, (de nonchalance tenminste) bij Henny ligt. Maar laten we even afwachten; ik voor mij ben nog niet *zoo* zeker van die fragmenten. - Overigens schrijft Henny, dat hij in een zeer overprikkelde toestand verkeert, zich te kort gedaan acht door iedereen, en dat dat invloed op zijn stemming heeft; dat gebruikt hij *niet* als excuus, zijn brief is erg aardig. Maar die stemming lijkt me bedenkelijk en geheel in overeenstemming met onze conjectuur over het 'martelaarschap'!

Hierbij ingesloten de verzen van Dèr Mouw, die ik eindelijk van Vic loskreeg, *met* een portret. Ik heb ze overgetypt naar het handschrift, waarvan ik één facsimile wou opnemen *en* het portret. Voel je daarvoor? Opening met deze verzameling van het Meinummer. Ik vind, dat er een paar bijzonder goede en typisch - Dermouwsche sonnetten bij zijn; ze zijn niet allemaal even goed, maar het geheel is zoo absoluut zonder eenige aanstellerij en poëtische kul, dat ik ze als geknipt voor ons acht. Ik ben overtuigd, dat er in de nalatenschap nog veel meer zit, maar er zit geen grein orde in; het is een zoodje, zooals het in de kast ligt. Het handschrift is aardig om te facsimileeren.

Morgen worden je door N. & v.D. de luxe-exemplaren van *Coster* toegezonden. Signeer ze en stuur ze dan *aan mij terug*; ik zal de presentexemplaren dan wel expedieëren. Houd dus alleen 2 of meer ex. voor jezelf achter, maar liefst niet te veel, omdat ik het geld eruit wil zien te halen door deze luxe ed. à ƒ 10 te verkoopen.

Je aanteekening tegen den S.J. is naar Bouws. Je zult het dus wel spoedig in proef zien. Het is heel goed zoo, lijkt me.

Je opinie over *Kaas* deel ik alleen *niet* inzake het begin. Dat vond ik werkelijk uitstekend. Maar ik moet het nog eens in druk zien. Het laat zich inderdaad niet overlezen, geloof ik, maar het heeft alle voordeelen van een goedgeschreven boek

zonder omhaal. Het slot heeft Elsschot nog eenigszins omgewerkt, zoodat de moeder (als lijk) nog even terugkomt; dat lijkt mij beter, voor de verdeeling van de stof.

Dumay is goddank maar 30 pagina's, deze maand. Ik voel me eindelijk eens geen ‘verrader van het nummer’!

Stuur je Dèr Mouw naar *Bouws* terug? En schrijf mij je oordeel. hart. gr. voor jullie beiden van je

Menno

342. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Donderdagav. [16 maart 1933]

aant.

Beste Menno, De verzen van Der Mouw zijn *bizonder* aardig, en behooren zeker tot zijn sympathiekste. Laten we ze dus vooral plaatsen. Alleen: is het noodig om er die pedante varianten bij te doen? Het zou veel aardiger zijn als we telkens 2 sonnetten op 1 blz. zetten (als indertijd Greshoff) en *desnoods* de varianten in kleine letter dan achteraan. (Er zijn 21 regels varianten.). In ieder geval raad ik de plaatsing van 2 sonnetten per blz. aan; dan wordt het toch al minstens 9 blzn. (of 10 met de varianten). - We sparen dan 8 blzn. uit voor ander werk, wat in dezen tijd geen luxe is! - Ik stuur de copy naar Bouws.

Ik werk hevig aan mijn ‘roman’ en schreef vandaag en gisteren 32 blzn. Ik heb er nu over de 60. De vraag is alleen: waar plaats ik dat alles? want als het zóó doorgaat, wordt dat boek wel 400 blzn.! Ik schreef Jan erover, maar kreeg geen antwoord; zou hij ziek zijn? Hij was in Brussel erg geplaagd door zorgen en zag er ziek uit.

Die historie met Henny is dus in orde. Mocht er een goed fragment bij zijn, laten we het dan vooral plaatsen; iets van hem is toch altijd ‘persoonlijker’, ook als het niet goed is, dan werk van menig ander.

Ik zal je de *Coster*-exx. alle terugsturen, ofschoon ik niet begrijp, waarom ik bv. de exx. voor Bouws, Nijkerk, Greshoff en... jouzelf, niet persoonlijk afzenden mag. Ook Slauerhoff krijgt zoo'n ex., dat is dan het eenige dat ik er van afneem. Ikzelf wil gewoon een ex. op Hollandsch. Je houdt dan 5 ex. over, waarvoor je fl. 50,- zou maken, als je idee opgaat. Ik zal

deze exx., behalve van een handteekening, van een ‘motto’ voorzien.

Ik scheid er mee uit; later meer. Hart. groeten, ook van Bep en aan Ant-en-Trui, van je

E.

Ik ga natuurlijk accoord met het facsimilé en het portret van Dèr Mouw.

Last schreef me wat ik dacht van het gevangen zetten van Renn, Mann, etc. door Hitler, en of ik daar niet een stukje over schrijven wou. Ik schreef hem dat hij dat zelf kon doen, omdat zijn toontje me niet beviel (later stuur ik je die correspondentie). Maar in principe heeft hij gelijk - stuurt hij dus een stuk in, en is het bruikbaar als panopticum, dan ben ik er voor om het te plaatsen.

Ik krijg morgen wschl. van Gans zijn 2^{e} stuk omgewerkt = verkort terug; wil hij dat niet, dan plaatsen we alleen het 1^{e}.

343. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Rotterdam, 18 maart '33

aant.

Beste Eddy Je briefje liep zooeven binnen. Ik voel me hoogst bedonderd, bijna niet in staat les te geven. Nog nooit heeft me het probleem van dat gedicht van Lawrence zoo erg te pakken gehad als juist nu. Tot nu toe bleef het meestal theoretisch, maar ik ben nu zoover, dat het wel eens *ernst* kon worden. Maar misschien gaat het ook voorbij, god weet het. Momenteel voel ik me in ieder geval physiek beroerd, als ik in de eerste klassen die onzin van het ‘programma’ moet vertellen. Gevolg: hopelooze inspanning mijnerzijds om toch interesse te wekken, *en* natuurlijk falen. Wat weer op mijn persoonlijke leven terugslaat. Ik geloof werkelijk niet meer in het ‘weten’, en ben gedoemd om voortdurend andere individuen met het onnoozelste weten te belasten. Zou ik eruit moeten? Ik tracht nu maar weer aan iets anders te denken.

Accoord inzake Dèr Mouw! Varianten vind ik ook flauw, maar ze staan nu eenmaal *gelijkwaardig* in het manuscript; dus lijkt me het beste, ze achteraan te plaatsen.

Benijdenswaardig ben je (ditmaal jij nu weer eens!), dat je geregeld aan je roman kunt werken. Ik zit nu voortdurend met het dilemma, waarover ik boven schreef, en verpest er mijn vrije oogenblikken nog mee ook. Inmiddels heb ik het tot 174 pagina's totaal gebracht, maar ik zou nu het heele boek *in één adem* uit kunnen en willen schrijven. Maar dat mag blijkbaar niet van de maatschappij. Het is werkelijk om te huilen. - Jan Gr. schijnt inderdaad ook slecht in orde te zijn; ik hoorde in tijden niets van hem en kreeg gisteren een heel klein briefje. Elsschot zond mij het bijgaande vers over hem, dat hij *(zonder dat Jan er van wist*) graag in *Forum* zou hebben. Wat denk jij ervan? Het is wel aardig, maar ik herken er den goeden Jan toch maar half in. En zou hij het zelf prettig vinden? Schrijf er dus *alleen* over aan mij; ik weet niets op het oogenblik over goed of slecht.

Een fragment van *Angèle*, dat Henny zond en dat jou ook wel bereikt zal hebben, vond ik vrij beroerd! Het is allemaal zoo *net niet*, dat is het eenige, wat ik er eigenlijk van zeggen kan. Ik ben er ev. voor, om dit stuk toch maar te nemen (om de persoonlijkheid Marsman), maar van de rest niet meer, als het niet oneindig beter is. -

Als je het leuk vindt, kun je de Coster-ex. *natuurlijk* zelf sturen!! Ik dacht alleen, dat het gemakkelijker voor je zou zijn als ik het deed of liet doen door N. & v.D. Dus doe zooals je wilt! - V. Kampen berichtte mij, dat er *50* ex. van de gewone oplaag verkocht zijn! Ik vrees dus een beetje voor een strop. Hoe ik dan het geld moet krijgen, zal later dan wel blijken. Ik heb ƒ 150. Maar dit is van later zorg.

Van Last heb ik nog niets gehoord of gemerkt via Bouws.

Nu, succes met je roman! En voor jullie beiden de hartelijkste groeten van een vrij miserabel individu, dat evenwel tracht om niet aan die miserabiliteit toe te geven. Ik ga vanmiddag met Ant naar Zutfen week-enden. Dag!

je

Menno

344. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Zondag [19 maart 1933]

aant.

Beste Menno, Tot je amusement: hierbij mijn briefwisseling met Jef Last. - Hiernà heb ik hem geschreven, dat als we de mopjes voor den bitteren toon lieten varen, ik hem ook wel anders antwoorden kon. Ik heb hem dus uitgelegd dat *Forum* geen politiek tijdschrift is, en dat actueele dingen (niet van literairen aard) altijd in het panopticum gingen; dat ik hem dus in ernst voorstelde een panopticum te schrijven of mij alle gegevens te bezorgen voor dat stukje. Après tout heeft hij gelijk, en waarom zouden wij dien rot-Hitler niet eens in het panopticum zetten, na al de gijntjes over Vsevolod Ivanov, Last zelf en Eikenboom. Zien wat hij nu doet.

Zend me het moois terug. En laat weer eens wat van je hooren. Hartelijke groeten, ook van Bep,

je

E.

Het fragment van Marsman was werkelijk nogal slecht. Ik ben er absoluut tegen; ook als hij niet iets anders zenden wil.

Kan je me die ene brief nog terugsturen, over de ‘boucher éloquent’, die aan den brief over Valmont voorafging? Ik maak liever iets van de twee samen - als ik de juiste terminologie vinden kan.

345. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Maandag [20 maart 1933]

aant.

Beste Menno, Ik vind het pestilent dat je zoo de pest in hebt tegen het vak. Als het je te machtig wordt, moet je het ook maar probeeren met de ‘vrije baan’. Ga dan mee met ons naar Lissabon, of kom er bij ons, als wij er al zijn! Maar het slijt misschien wel weer, als *De Zieke* toch af is.

Benijd me maar niet; vanmorgen waren er weer pestbrieven.

Enfin, ‘ook *dit* zal voorbijgaan’...

Heeft Ant dat boek nog aan Engelman gestuurd? Ik zou haar zelf graag iets anders geven. Als ze mij niet antwoordt, kan jij me dan niet verraden wat?

Het vers van Elsschot op Greshoff vind ik wel aardig, ofschoon wat faciel. Jan zelf zal het zeker best vinden, ondanks de wat kritische beschrijving van zijn mond.

Ik ga weer aan het werk. Maarten Godius is totaal veranderd en opgenomen in het 'groote verband'. [Bladzijden tellend als jij, merk ik dat ik vandaag - nu Godius er bij opgenomen is, over een ms. van 140 blzn. beschik!]

Hartelijke groeten, je

E.

P.S. - Die Coster-historie is vervelend. Ik heb de exx. op Japansch nog steeds niet, maar zal er haast mee maken, zoodra ik ze hier heb. De 5 overblijvende exx. op Japansch moet je voor fl. 10,- verkoopen aan:

1. Wim ter Braak (dat doet hij dan maar inpl. van wat hij zou hebben gedaan).
2. Flaes-Terborgh (via Bouws)
3. Dr. met Fransche naam, die het zoo mooi vond.
4. Dominé Faber (met het oog op het gekra*kk*eel in de Kamer)
5. X. of Heer van X. (Y., niet te verwarren met X.-Y.).

Geef me in elk geval op wat je bereikt, omdat ik misschien zelf nog het een of ander doen kan. De verkooperij door Van Kampen blijkt geen succes te zijn! Ligt het aan Coster of aan 'den tijd'?

346. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Vrijdag [24 maart 1933]

Beste Menno, Jan zond me je brief door over de *Forum*-historie, d.w.z. de panopticums van Jan en het 'tegen' van Maurice. Ik geloof niet zoozeer als jij aan een persoonlijke rancune, d.w.z. daaraan alléén; ik geloof dat deze rancune een *gevolg* is uit de botsing van twee houdingen: de steeds meer officieele van Maurice en de nog protesteerende van Jan. - Ik heb Bouws gevraagd mij in te lichten en mij alles te sturen, als ik tenminste tot Januari volgend jaar nog stemrecht heb. Ik ben niet van plan om klakkeloos alles goed te vinden wat Jan instuurt, maar wel om mij tot het uiterste te verzetten tegen de officieelerige geest

waardoor copie geweigerd wordt. Jan zegt: ‘als *Forum* nu ook al een blad wordt waarin men niets zeggen kan, heeft het geen reden van bestaan meer’. En inderdaad, *dan* is het een tijdschrift als een ander. Ik wijs je hierop, omdat, met mij eruit, en jij en Maurice erin, je verdomd goed moet letten op *wie* je als 3e man neemt.

Hart. groeten, en dit in haast.

Je

E.

347. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 25 Maart '33

aant.

Beste Eddy Hierbij de alleraardigste correspondentie van jou en kameraad Last terug (hij is inmiddels door de politie in hechtenis genomen bij relletje bij de film *Morgenrot*, waarschijnlijk dadelijk weer vrijgelaten. Ook dr. J.F. Otten is, omdat ‘op hem een fluitje bevonden werd’, bij de vertooning van diezelfde film te Rotterdam uit de zaal verwijderd. Het wordt hier langzamerhand ook al duitsch!). De brief over den ‘boucher’ moet ik nog zoeken. Ik was twee dagen thuis (niet naar school), volkomen beroerd en overwerkt. Vandaag begon ik maar weer. Ik kan niet schrijven in mijn vrijen tijd, en de gedachten belegeren me. Vooral na de Hitler-revolutie in Duitschland moet mijn laatste hoofdstuk *Eindelijk Politiek*! goed worden. Maar ik moet het over Stamtijden en Potgieter hebben.

Inmiddels een vervelende geschiedenis met Maurice, waarvan hier bijgaande de documenten. Je moet nu toch over deze panoptica van Greshoff stemgeven! Maurice heeft Bouws een (ook ingesloten) brief geschreven, die ik vrij detestabel vind. Het is *te* duidelijk m.i., dat hij zijn rancune over de vd. Woestijne-historie op deze manier moet afreageeren; want waarom blaast hij anders die zaak zoo op, terwijl hij vlak bij Jan in de buurt woont? Ik heb hem dit ook geschreven, nogal nijdig. Zijn toon vooral ergert me nog meer dan vroeger; die ‘bezonnenheid’ van den vlaamschen Zwijger! Ook al vind ik de stukjes van Jan maar zoozoo: bij die geposeerde letterkundigheid zijn ze altijd frisch en springlevend! Schrijf mij omgaand, wat je

er van denkt. *Ik* heb Maurice bericht, dat hij volgens mij verplicht was die zaak mondeling uit de weg te gaan ruimen en ons niet met een ‘crisis’ op te schepen, zoolang het onnoodig is. Het Aprilnummer heeft weer een massa moeite gegeven, omdat die Gans zoo lang is! (14 pag.! Ik had om 6 of 7 gevraagd, maar die communisten schijnen langer noodig te hebben om te beweren, dat ze heiligen zijn.) Vestdijk moest *weer* overliggen met zijn 21 pag! *Maria Lecina* staat er nu eindelijk in. Het lijkt nu wel een geslaagd nummer.

Dinsdag nog een heel geslaagde opvoering van *Ubu* gezien in Utrecht, van studenten. Bij Marsman gegeten, met Ant; v. Wessem was er ook. Marsman in den beginne erg bleek en down. Hij ‘vreet zich op’, geloof ik, ziet zelf te goed zijn zwakheden, maar kan ze toch niet loslaten. Ik mag hem steeds meer. Maar ja, dat fragment moet toch maar terug! Het is inderdaad slecht. Zijn stukje over v. Duinkerken vond ik daarentegen wel aardig, al zou ik over iemand, die Willem de Zwijger *met generaal Snijders samen* herdenkt, wel wat anders weten te vertellen!

Ik wil een artikel over *Mein Kampf* schrijven, in de meest ironische termen, die ik bedenken kan. Maar ook dat belet mij wellicht de afschuwelijke malaise van de schoolmeesterij.

Schrijf maar eens gauw terug. Hart. gr. voor jullie beiden en een hand van je Menno.

Er is een gek essay van Elsschot binnengeloopen. Ik ben er zeer voor, hoewel het begin wat onhandig is. Het is volkomen anders dan onze schrijfmanieren.

348. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Zaterdagmiddag. [25 Maart 1933]

aant.

B.M., Je brief met bijlagen van Jan en Maurice kwam als contant antwoord op mijn vorige. Daarna het stuk van je ex-discipel. Dit laatste lijkt mij best, als het niet zoo schoolsch telkens weer met een nieuwe regel begint. Maar vind-je het ‘de moeite waard’, vooral nu we zoo overstelpt worden door copy? - De stukken van Jan heb ik maar gewoon zelf gelezen en gekeurd;

ze zijn soms heel goed voor Jan, al kan ik me *au fond* met deze faciele manier van afrekenen niet meer zoo vereenigen als ik het misschien vroeger deed. Dat Maurice bezwaren heeft tegen een Greshoff-toon in het Panopticum, kan ik mij voorstellen; deze bezending mag wel met zorg worden verdeeld! Twee dingen keurde ik af - dat over ‘de Prins’ (waar we nu genoeg over hebben gehad) en nog een, dat ik erg flauw (mat) vond. Wat ik verder over M. denk, schreef ik je gisteren al, en daar blijf ik bij. Ik stuur alles terug aan Bouws, ook het stuk van je ex-discipel. Ik ben benieuwd wat je van Hitler maken zult; ik sprak er zoonet met Bep over, die bang was dat je hem - hoe aardig op zichzelf dan ook - toch te literair alleen zou aanvallen, of, politisch gesproken, te veel van het ongerepte Holland uit. Dat je Hitler belachelijk kunt maken als ‘geest’ lijdt niet den minsten twijfel, je zou, vanuit Europeesch-politiek of- menschelijk standpunt moeten aantoonen waarom hij zelf tenslotte zoo'n flapdrol is, zoo'n politieagent, die nu al door zijn onder-dienders wordt voortgeduwd en overschreeuwd. Waarom deze vent in Duitschland mogelijk is, terwijl voor Italiaansche (wan)smaak tenminste nog een Mussolini noodig was: *wat* het triviale, prollige, minderwaardige in de figuur Hitler is, niet als ‘geest’, maar zelfs in de rol die hij zich gekozen heeft. Je zou daarvoor nog andere dingen moeten lezen dan *Mein Kampf*, denk ik, dat boek kàn n.l. niet echt zijn, geschreven in volle actie! dat boek moèt vol humbug staan waar de Adolf zelf niet aan gelooft.

Het is beroerd dat je zoo gefnuikt wordt en belemmerd door je schoolplichten; in een anderen tijd zou ik zeggen: wees nu maar moedig, ga weg en ga ook dat ongerepte-land-ter-zijvan-alles voor een paar jaren *uit* - maar nu moet ik met hopen en vreezen tegelijk zelf aan een baantje denken, zooals jij er dan een verwerpen zou! de ‘goede raad’ is ditmaal dus werkelijk niet aan mij.

De N.R.F. denkt over een nieuwe vertaling van de *Havelaar*. Ik ben bezig Malraux aan te porren om het vooral te doen, en later, als het gaat, nog wat andere dingen. Het is toch een schandaal dat een Europeesche eersterangs-figuur in ieder op-

zicht als Multatuli was, nog steeds opzij gezet is niet alleen, maar langzamerhand voor verouderd doorgaat, zooals uit de brieven van Lawrence blijkt.

Het stuk van Elsschot over *Stijl* vind ik wel aardig... nu ja, voouit, omdat het Elsschot is. Ik ben soms toch wel bang dat we een beetje in de commis-voyageurs-toon belanden, met al die 'frischheid'. *Nu* niet, maar het zou kunnen... Greshoff heeft op dat gebied nooit een paard van een ezel kunnen onderscheiden en allerlei prulkerels bewonderd om hun frissche toon, die *werkelijk* - het spijt mij dat ik Maurice gelijk moet geven - eigenlijk in de *Pourquoi pas* thuishoorden. Voor Jan zelf maak ik een uitzondering en ben ik het *niet* met M. eens! Het zit bij hem altijd aan andere dingen vast, die wel hun bizondere waarde hebben, vind ik.

Wat wàs die rel bij *Morgenrot*? Waaròm had Dr. J.F. Otten een fluitje bij zich? Ik weet nu wel het een en ander van Duitsche en Fransche, maar weer niets van 'Dietsche' politiek. Alzoo: licht mij in, in een volgend nummer.

Ik wil nog eens een stuk schrijven over de infame, minderwaardige, degelijke, polderlandsche, botheid van Potgieter: die vent vertegenwoordigt *alles* wat wij haten in de 'hoogere' Hollandsche rotmentaliteit, hij is de Droogstoppel van onze 19^{e}-eeuwsche betere letterlievendheid, een 'vent' van NIX, met een feilloos wantrouwen in Multatuli, omdat hij *voelde*, hoe hier een 'Vent' stond die zijn heele arsenaal van waardebepalinkjes en -metertjes onderste boven kon schoppen als een wild paard een Hollandsche pronkkamer, en dat hij zelf, met al zijn cultuur, die toch ook voor een soortement raspaard kon doorgaan, een trage, getemde knol bleef, net goed genoeg om voor een heerenwagen langs de singel te paradeeren, terwijl die andere iedere polderlandsche sloot en barrière nam, zonder eenige moeite. De lage, kleine, voorzichtige ziel van dien onbeteekenenden frazenknutselaar (zooals men schaak speelt of triktrak) is werkelijk nog lang niet genoeg - niet openbaar genoeg, gekraakt. Enfin, voorloopig werk ik aan mijn 'roman'.

Veel hartelijks van je

E.

349. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 27 Maart. [1933]

Beste Menno, Zooeven kwam het pak met de 10 Costers. Kan je mij niet nog een pak laten sturen met 20 gewone exemplaren? Deze tien heb ik van inscripties en handteekeningen voorzien; 5 ervan verzend ik vandaag nog, nl. aan jou, Bouws, Greshoff, Nijkerk en Slauerhoff. De 5 andere houd ik nog wat, omdat je er misschien ook zóó koopers voor vindt (Wim of zoo) en ik het ex. dan direct van hieruit verzenden kan. Laat Bouws probeeren bij Flaes en bij dien dokter! De 5 bij elkaar zijn nl. nogal zwaar, en om het per spoor te doen is weer de moeite niet. Schrijf ook Henri Mayer of hij niet een ex. voor fl. 10 hebben wil, daar is wel kans op, als je zegt dat het is om te helpen. Ik heb ook in de 5 andere exx. motto's geschreven. Misschien kent Greshoff ook nog wel mogelijke koopers - waarom niet Elsschot bv? Als je een beetje moeite doet, heb je die 5 exx. gauw verkocht. Ik houd ze hier ter beschikking.

Hart. groeten, je
E.

350. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Rotterdam, 31 Maart '33

aant.

Beste Eddy Het wordt hoog tijd, dat ik je terugschrijf en je ook nog even hartelijk bedank voor de opdrachten in *Coster*. Het boekje is, alles in alles, toch een aardig document; al geloof ik, na herlezing, nu toch ook, dat het te *lang* is. De lezer heeft ter hoogte van het Schetsboek geen adem meer voor *gematigde* aanvallen; hij weet het al, of hij zal het nooit weten. Nu ben ik benieuwd naar de attaques in de pers, die los zullen komen bij de verschijning. - Houd de 5 prachtexemplaren maar tot nader bericht. Maar of de verkoop mee zal vallen? Ik zal Mayer schrijven. Wim moet van ƒ 1500 per jaar leven, dus moet passen, tot zijn spijt. Veel meer dan ƒ 100 zal ik er overigens wel niet bij inschieten, en komt tijd komt raad. Als je meer exemplaren wilt hebben, correspondeer dan met v. Kampen. Maar geef niet te veel presenten ditmaal, om de oplaag zoo mogelijk rendabel te maken.

Ik kwam weer niet tot schrijven, omdat ik nog steeds door mijn vak wordt gehandicapt. Het werkt op mijn zenuwen, en die werken dan terug. Gisteren heb ik een zoon (van een rechter nog wel) der rotterdamsche burgerij een klap om zijn kop gegeven, geheel en al onrechtvaardig, à la Dumay. De jongen deed niets ergerlijks, maar ik kon hem opeens niet *zien*. Zoo'n toestand is bij het onderwijs bedenkelijk, vooral, omdat de slachtoffers heelemaal niet beseffen, dat er een halve moordenaar voor hen staat te preeken. Mijn boek zit me dwars, en ik kan er toch niet aan werken, zoodat het één het ander nog onaangenamer maakt. Eigenlijk moest ik nu maar vast Paaschvacantie nemen, maar ongelukkigerwijs loopt het dan met de eindexamens weer vast. Het is een beroerd parket, veel rotter dan een niet-onderwijsmensch zich kan indenken. Het is fnuikend voor je heele persoonlijkheid.

Ik heb Marsman's roman nu in zijn geheel gelezen. Het is werkelijk slechter dan ik had vermoed, en ik heb hem dat ook in scherpe bewoordingen geschreven. Het is bepaald slechter dan *Vera*; alle filmsterrensymboliek en holle redeneeringen zijn hierheen verdwaald, terwijl het poëtische nu langzamerhand keukenmeidensentiment begint te worden. Zoo'n Angèle b.v.... Maar lees jij onbevooroordeeld, omdat ik in zekeren zin partij ben, door *Dumay*; niet bewust, maar het zou mogelijk zijn, dat ik qualiteiten over het hoofd zag.

Van het stuk over Hitler zal ook wel niets komen, al heb ik materiaal genoeg. Het zou ook geen litteraire verlakkerij geworden zijn, want ik zou er Nietzsche en Houston Chamberlain bij gehaald hebben, en het heele Jodenvraagstuk, dat door Hitler in *Mein Kampf* op zoo'n demagogisch - meesleepende wijze (meesleepend: voor domme fascisten dan!) wordt behandeld, dat er een heel tegenbetoog in zit. Maar zoolang het ‘What is the point of this teaching of mine and of this learning of theirs’ mij hindert en belemmert in mijn reacties, komt van geen enkel plan iets. Het zou heel aardig zijn, als ik er uit ging; maar practisch zou ik dan ‘armlastig’ worden! Waar liggen andere baantjes? En dan: dit alles kan tijdelijke depressie zijn, of

liever tijdelijke verlamming, want daarop lijkt het het meest. Van Maurice heb ik *niets* gehoord! Waarom antwoordt hij mij niet? - Van die Varangot kreeg ik naderhand nog een heele brief. Ik ben erg voor hem geporteerd; zijn stuk kan wel wat blijven liggen, maar in principe zou ik het wel willen accepteeren. Het is beslist schrander en niet van de eerste de beste. De auteur handelt nu in lichtprojecties, geloof ik, als reiziger, maar heeft er nog geen enkele kunnen plaatsen!

Spoedig, hoop ik, op een wat vroolijker toon. Veel hartelijks voor jullie beiden van je

Menno

Ik ga vanavond op bezoek bij Huizinga! Hij schreef mij laatst een briefje; om de 'geschillen' eens te bespreken.

351. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Zaterdagavond. [1 April 1933]

Beste Menno, Ik ben erg moe, na een heel geloop en gepraat in Parijs met Malraux - 'beurs van indrukken' zou Jany zeggen - maar ik wil toch direct op je brief antwoorden.

Die afkeer van je van het leeraren begint mij ongerust te maken. Je hebt het, zegt Bep, nooit zoo sterk nog gehad. Het is zeer de vraag of het iets voorbijgaands is, danwel juist iets dat zich steeds meer zal verscherpen. Het is jammer dat het zoo'n rottijd is, waarin men niets onzekers meer met het noodige optimisme kan probeeren; anders raadde ik je om er uit te gaan en een jaar in het buitenland te leven. Ik geloof steeds minder aan den Hollandschen schrijver, d.w.z. aan den schrijver met *nur* Holland als 'voedingsbodem'. Voor jou vooral zou het enorm kunnen schelen, dunkt me, als je wat contact had met andere menschen, als je andere hersens om je heen had. Malraux zou zeggen: andere beschavingsproducten!

Wat je over *Coster* zegt zal wel waar zijn; kan ook best *niet* waar zijn. Ik zou er niet over denken het ding nog eens te herlezen! Hoe iemand ertegenover staat die alles ineens en voor den 1^{en} keer krijgt, kunnen noch jij noch ik zich indenken. Het heeft trouwens ook met pedagogie te maken!

Moet ik Van Kampen schrijven om die 20 exx? Of wil jij voor de verzending zorgen (laten zorgen)? Dan hoeft het ook niet zoo heen en terug, en kost minder voor de porti. Ik wou dan 1 gewoon ex. geven aan de volgende menschen:

1. Wim. 2. Truida. 3. Vestdijk. 4. Marsman. 5. Maurice. 6. Jany. 7. Jacques Bloem. 8. Willink (Keizersgracht 538; Amsterdam). 9. Vic van Vriesland. 10. G.H. 's Gravesande (Scheveningsche laan 110, Kijkduin-Den Haag.) - Deze kunnen door van Kampen zelf worden ‘afgezonden’, niet?

Daarnaast had ik dan nog graag 10 exx. voor mijzelf, met het oog op later - en gedeeltelijk zelfs nu. Overdreven is dat toch niet? Al deze menschen zouden het tòch niet koopen... - Als we die 5 resteerende exx. op Japansch verkoopen kunnen voor fl. 10 't stuk, heb je alweer fl. 50. terug. Ik houd ze hier tot je beschikking. Vraag Jan Greshoff of *hij* nog iemand weet.

Wat je me van Marsman's boek zegt, vind ik akelig. Ik denk dat het hem een reuze-opstopper zal geven, als wij allemaal zeggen dat het zoo beroerd is. Ik blijf nog *eenige* hoop ‘voeden’...

Mijn eigen ‘roman’ laat ik je liever lezen als hij een flink eind verder is. Ik werk er goed aan. Met de herziene en bij de rest versmolten *Godius* mee (waarvan ik toch weer een heel stuk opdoekte) heb ik nu 165 blzn. klaar, waarvan 110 naar Greshoff zijn om te worden overgetypt. Ik laat je liever de boel zien als ik een heel eind verder ben: 240 blzn. bv. Last schreef mij een erg ‘menschelijke’ brief terug, nadat ik hem behoorlijk op zijn tweede epistel antwoordde. Wij hebben afgesproken dat hij een ‘onpolitisch’ stukje zou schrijven, eventueel voor *Panopticum*, en ik iets over Hitler in *Links richten*. Ik doe dit morgen of overmorgen. De brief van Last sluit ik hierin, om je een idee te geven van de omzwaai, na den eersten brief. Graag terug.

Het zou mij erg spijten als je het stuk over Hitler niet schreef. De vent is een braakmiddel-par-excellence.

Het mooiste uit je brief vond ik die invitatie van Huizinga. Schrijf daar vooral méér over. Het is toch erg aardig van hem, die zoo'n autocraat heet te zijn. Ik ben erg benieuwd naar details van jullie ontmoeting.

Hartelijke groeten, houd je taai in de pedagogische maagstoornissen, en geloof me steeds je
E.

352. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Woensdagavond. [5 April 1933]

aant.

B.M., Bouws zal je al verteld hebben wat ik van de Marsman denk. Het 1e fragment *(Soireè)* waar jij nog zwak vóór was, vond ik carrément mislukt. Deze verdere bezending is mij daarentegen erg meegevallen, ofschoon ik volstrekt niet blind ben voor de gebreken ervan. Sommige tiraden zijn belachelijk (al dat 'mysterieuze'), sommige scènes totaal mislukt (bezoek van Angèle in Charles' kamer). Maar ik heb alles zeer geboeid gelezen, en ik vind er veel sympathieks in; er is iets van Henny zelf, een bedoeling, maar toch ook de *aanwezigheid* van een streven, een gevoel, dat er waarde aan geeft. Ik kon geen enkel stuk onverdeeld slecht vinden, en stemde dus vóór alles. Aan Maurice om te beslissen, en event. uit te maken wàt wij nemen. Dat het slechter zou zijn dan *Vera* ben ik absoluut met je oneens. Ik ben bang dat je je gaat specialiseeren in een soort Elsschot-menschelijke-wijsheid, die ik best vind, maar niet alles. Of zou die kritiek van jou op Henny en andersom toch een geheime werking hebben? - Slau schreef mij dat hij een van zijn 2 verhalen terugkreeg, omdat het 'beneden zijn kunnen' geacht was; hij heeft het toen onder pseudonym weer ingestuurd. Ik vind de geste uitstekend, en vol *humor*, een prachtig lesje voor die 'keurende' geest. Ik ben er sterk voor het onder pseudonym te plaatsen! Nu, laat eens gauw van je hooren. Ik werk stevig door. Hoe is het met je depressie, dégoût, enz.? Veel hartelijks van je
E.

353. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Rotterdam, 6 April '33

Beste Eddy Vanmorgen las Bouws me door de telefoon je briefkaart over *Angèle* voor. Het doet me voor Marsman ontzettend veel pleizier, dat je er anders over denkt dan ik; ook al zou Maurice tegen zijn, dan blijft het toch een moreele steun

voor hem. Ik heb me misschien vergist, of liever: ik weet niet, in hoeverre er van vergissen sprake kan zijn. Mij staat dat soort werk in dit stuk van mijn leven blijkbaar erg tegen; het verveelt me zelfs, het lijkt me zoo *buiten* alles, wat werkelijk belang voor me heeft, dat ik aan een 'objectief' oordeel over litteraire qualiteiten niet eens toekom. Als ik Bouws goed gehoord heb, zie jij de fouten ook wel, maar 'er achter' of 'er onder' voel je het belang van het werk. Ik voel daar niets van; al die hallucinaties over het groote Parijs en al die even hallucinatorische dialogen over *Knudde* en al die visioenen op die interessante Angèle - het laat me alles koud als ijs, het lijkt me 'geestelijke' humbug in het quadraat, geschreven door iemand, die met alle geweld grooter wil doen dan hij is. (Ik bedoel daarmee niets onaangenaams voor Marsman! Het is geen opzet, geen bluf!). Ik wil de 'kaas'-mentaliteit ook niet zaligspreken, maar zij is honderdmaal levender dan dit schimmenspel van een *litterator*. Geen moment voel ik Henny Marsman loskomen van den litterator in hem; de aardige, frissche en soms ook jongensachtige kant van zijn werkelijke persoonlijkheid ontpopt zich hier alleen door *onverteerdheid* van zijn materiaal. Als ik me dus vergis, dan vergis ik me in een heel stuk litteratuur, daarvan ben ik overtuigd; in een heel stuk 'acteur' misschien wel. Schrijf me vooral eens, wat je tot je veel gunstiger conclusies heeft gebracht, welke positieve waarden je tegenover de (toch zeker abominabele) fouten stelt. -

Ik ben nog altijd zonder energie, geneigd om niets te doen dan grübeln over mijn baantje. Maar voor de Paaschvacantie neem ik in geen geval een decisie; mogelijk ben ik na Paschen weer wat optimistischer. Het is een belachelijk onderdeel van het vak, dat me ontzettend hindert: het lesgeven in de lagere klassen, dat *mijn werk niet is*, dat ik een tijdlang als sport wel heb kunnen doen, maar dat onmogelijke eischen stelt van ernst voor dingen, die ik met mijn heele persoon verafschuw: grammaticale onderscheidingen, stijloefeningen etc, etc. Als ik een betere *frik* was, zou ik dat desondanks kunnen; maar ik kan dat niet worden, ik kan de houding daarvoor niet vinden. En er komt

dit bij, dat ik, *als* ik ooit wil 'veranderen', nu beslissen moet; ik wil in Juli trouwen, ben dan niet meer vrij, wat mijn sociale verplichtingen betreft, ook al zal Ant mij natuurlijk zooveel mogelijk dat besef besparen; maar het is toch zoo. De vraag is: kan ik in dit vak blijven tot ik 65 ben? Mijn heele 'wezen' zegt momenteel neen. Maar ik heb *geen cent*, wil niet van mijn pen gaan leven (een hopelooze zaak trouwens, in Holland), kan dus hoogstens corrector worden bij Zijlstra of zooiets, als er niet toevallig iets anders opdaagt. - Blijf ik *nu* in het vak hangen, dan kost het nog meer moeite, er ooit weer uit te komen. Enfin, met al deze moeilijkheden zal ik zelf af moeten rekenen; het is eigenlijk flauw, er jou (zelfs, als vriend) mee lastig te vallen, omdat ik tenminste heelemaal geen directe geldzorgen heb; in laatste instantie zou ik altijd nog eerst een verlofje kunnen nemen, waar geen haan naar kraait. Maar inderdaad, Bep heeft gelijk: zoo sterk heeft dit dilemma me nog nooit te pakken gehad.

Voor de exemplaren van *Coster* zal ik zorgen. Ik schrijf van Kampen de adressen, dan kan hij ze verzenden.

Het bezoek bij Huizinga was verrassend geslaagd. Hij valt geweldig mee, is volstrekt geen professor, heeft veel gevoel voor humor (niet alleen *Punch*!) en is ook bereid, de goede qualiteiten van mijn aanval toe te geven. Zoodat wij zeer vriendschappelijk gediscussieerd hebben en zelfs veel verwante eigenschappen bij elkaar hebben ontdekt. Natuurlijk zijn wij over het eigenlijke punt van geschil niet verder gekomen, dat spreekt vanzelf!

De brief van Last is werkelijk heel wat gematigder; maar als je ook 'medewerkt' aan *Links Richten*.... Het lijkt me een bedenkelijk experiment; het is werkelijk een *snert*blaadje, in het soort nog beroerder dan *De Stem*.

Van een paar betere buien heb ik kunnen profiteeren om mijn vierde hoofdstuk af te maken! Gelukkig, dat ik soms nog even over mijn particularia heen kan kijken; het hangt trouwens van de idiootste kleinigheden af, die me op een dag passeeren. Ik hoop voor de zomervacantie het laatste hoofdstuk af te kunnen schrijven. Waarschijnlijk zal dit boek mijn isolement pas

goed compleet maken; tenminste dat zegt Wim, die dit vierde kapittel heeft gelezen. In vredesnaam dan maar. - Over Hitler hoop ik toch dezer dagen een stukje te kunnen schrijven, hoewel ik materiaal heb voor een brochure.

En nu de laatste dagen nog voor de Paaschvacantie. Tot dan houd ik me maar wat op de vlakte. Veel hartelijke groeten en een hand! Ook voor Bep veel liefs! je

Menno

354. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 8 April. [1933]

aant.

Beste Menno, Je uitgebreide schrijven las ik met weemoedige gevoelens; die beroerdigheid laat je dus niet los. Enfin, denk eens wat er van mij worden moet, als ik 'van de pen' moet leven, met Simone en Gille op den achtergrond. Ik denk er liefst maar *niet* aan, en de pen is nù al bezig.

Wat je allemaal van Henny zegt, is allemaal even goed geargumenteerd, lijkt absoluut waar, en toch vergis je je ergens. Dat ondanks dit alles, of liever, alles wat hierop *lijkt*, een deel van Henny in dat boek zit, waardoor het toch lang niet de snert is, waar jij het voor aanziet, staat voor mij vast. Natuurlijk is het verre van iets werkelijk goeds; maar minder dan Vera is het zeker niet. - Je vergissing is, geloof ik, dat je Henny ervan verdenkt grooter te willen doen dan hij is. Ik geloof dat hij gemakkelijk even groot kan zijn als de personages en 'problemen' van dit boek, of al zijn poëzie moest ook snert zijn. Wat is er voor groots in een mijnheer die zijn tijd verslijt in keezen, en dan één juffrouw tegenkomt, met wie het keezen niet zoo gemakkelijk gaat? Ik geloof dat Henny als romancier te kort schiet en zijn (reëele, aanwezige) waarde - om niet 'grootheid' te zeggen - niet *waar* kan maken; dat zijn methode verkeerd is. Hij zou 10 × meer bereiken als hij precies kon zijn, inplaats van 'mystisch', 'mysterieus', min-of-meer 'plechtig'. Ik zie de fouten zéér goed (heb je mijn briefkaart daarover nu ontvangen?) maar het positieve is alweer de inzet, dat wat Henny, en niet 'een literator' is. Hij is geen 'literator' *ondanks* zijn verkeerde eerbied voor literators-middelen, dàt is het. En dan,

nòg iets positiefs, ik vond dit alles werkelijk nogal boeiend. Ook als het traag werd, heb ik toch nooit het gevoel gehad van ‘houd nu maar op’. - Het is gek zooals Henny niets ziet van de waarde van *Dumay*, en jij niets van wat dit boek niet tot snert maakt; en jullie zijn er allebei op uit geweest, met absoluut andere middelen alleen, om ‘meer een *roman*’ te geven. Ik voeg erbij dat *Dumay* mij als zoodanig veel ‘gaver’, en geslaagder lijkt, dat ik objectief gesproken *Dumay* een 7^{+} zou geven en Henny net even een 5.

Maak je niet ongerust over mijn ‘medewerking’ aan *Links richten*. Bovendien, de literaire standing is iets waar ik vierkant lak aan heb, in een geval als dit. Ze vroegen mij te protesteeren tegen Hitler; ik zie er niet in het minst het nut van in, maar soit. Ik heb dus opgeschreven wat ik, zonder verdere ‘studie’, erover te zeggen had. Ik blijf gespannen uitzien naar jouw stuk. Verder neemt mijn ‘roman’ mij hevig in beslag.

Wanneer komt je *Zieke* klaar? ik bedoel: na hoeveel hoofdstukken? Zes, acht?

Later eens beter. Kom je met Paschen deze streken niet uit? Er is een héél geschikt hotel hier in de buurt, Zwitsersch, en met een erg aardig uitzicht. Kamer voor 2 personen met pension (vanaf 4,5 dagen) 50 frs. per persoon en per dag; kamer alleen met ontbijt, ik meen 35 frs. Misschien voelt Ant ervoor. Hartelijke groeten, ook van Bep, je

E.

P.S. - Ik wou nog altijd weten, bij gelegenheid, of Ant die Wilde nog aan Engelman gezonden heeft, en wat ik haar ervoor in de plaats mag sturen, in dat geval. Ik vroeg jou het mij te zeggen als zij dat niet doen wil; ik heb er geen idee van. Voelt ze voor Fransche auteurs? Welk soort?

P.S. - Ik *verslond* achter elkaar 2 Indische romans van Maurits (P.A. Daum). De man lijkt op Elsschot, ofschoon hij slordiger schrijft. Even raak, even eenvoudig, en *rijker* als ‘wereld’-oppapier. Je moet het eens probeeren.

355. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 9 April '33

aant.

Beste Eddy Jouw briefkaart en mijn brief hebben elkaar gekruist, zoodat ik nu ter aanvulling maar even een paar dingen noteer. Vooreerst een goed bericht: van Kampen schreef mij eergisteren, dat hij nu over de *100* ex. had verkocht. Dat klinkt dus al beter. Ik heb de adressen voor de cadeaux aan hem opgegeven en ook nog 10 ex. voor jou; die mag hij voor den boekhandel echter eerst verzenden op den dag van het officieele verschijnen, in Mei.

Verder heeft Maurice aan Bouws geschreven, dat hij *Angèle* geheel mislukt vindt en tegen opname is. In verband daarmee zou ik nu een compromisvoorstel willen doen, n.l.: jou dat fragment te laten uitzoeken, dat je het allerbeste vindt, en dat in *Forum* te publiceeren. Op die manier geven wij Marsman toch de voldoening, dat wij hem als een ‘vent’ erkennen; dat is trouwens mijn eenige motief, want *Angèle* kan voor mijn part ‘verkazen’ (d.w.z. in elsschotsche kaas veranderen). Ik schreef je overigens al, dat je niet bang hoeft te zijn voor een ‘Elsschot-complex’ bij mij; het gaat voor mij *niet* om òf Marsman òf Elsschot. Ik vind alleen Elsschot iets levends en Marsman niet (in die roman dan); de grenzen van Elsschots' talent zie ik zelf hoe langer hoe duidelijker. - Voel je iets voor dit compromis? Ik zal er Henny en Maurice ook over schrijven. Bouws heb ik er al iets van gezegd. Maar jij moet de keuze doen, want ik zie geen groote verschillen in de diverse hoofdstukken. Tusschen Henny en mij is het probleem nogal duidelijk, lijkt mij; in dit stadium van onze levens werpen wij blijkbaar *totaal* verschillende schriftelijke secreties af, en daarom komt het gematigd waardeeren op litteraire manier zelfs niet aan de orde. Absolute qualiteiten zijn er nu eenmaal niet; het oordeel van Maurice bewijst mij alleen, dat ook op andere gronden *Angèle* een slecht boek kan zijn. Mijn gronden zullen wel weer minstens even veel van die van Maurice verschillen als *Angèle* en *Dumay*!

Theun de Vries heeft een defense of Dirk Coster geschreven

in *De Gids*; in lyrisch-waardigen toon, maar zoo heerlijk onnoozel en door de muziek bedwelmd, dat het om te lachen is. Wij worden *niet* genoemd, maar alleen als anonymi telkens klagend verondersteld.

De geste van Slau is heel goed... tegenover Bouws met zijn ‘kundigheid’. Maar, als het tenminste om dat scheepsverhaal gaat: *ik* blijf het hoogstens 6 - toekennen. Waarom zouden we het dan plaatsen, als hij beter werk stuurt? Het is nogal lang ook.

Weer wat uitvoeriger als ik vacantie heb, eindelijk. Stuur *na Dinsdag* alle post maar naar Eibergen; ik ben daar in ieder geval verscheiden dagen. hart. gr. voor jullie beiden van je

Menno

Het laatste kapittel van mijn boek ga ik noemen: *Politiek zonder Partij*. Ik hoop er in de Paaschvacantie ontzettend veel van te schrijven, want het ligt ongeveer klaar voor me.

356. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Dinsdag. [11 April 1933]

aant.

Beste Menno, Accoord om één fragment van Henny te nemen, als hijzelf dat nog wil. Ik schrijf hem erover.

Je stuk over Hitler is best; toch vind ik het wat traag (vooral voor een panopticum) en had ik gehoopt dat je hem nog scherper ‘pakken’ zou. - Bep zegt dat de Engelschen als ras even geborneerd zijn als Duitschers, zij hebben bv. groote aversie voor kleurlingen. Zou je niet zeggen: Franschen en *Italianen*? Die laatsten hebben ook werkelijk een oudere beschaving in het ‘bloed’.

Als Slau 6 - krijgt, zou ik eerder van hèm iets opnemen dan van allerlei debutanten en onbekenden die het tot 7 brengen. Bovendien... dat stukje van Bend... van Varangot, van hoevele anderen, krijgt toch ook *hoogstens* een 6 -? - Het stuk is bovendien niet zoo lang als je denkt; 6, 7 blzn. misschien.

Ik schrijf vandaag een stuk over *Java in onze Kunst*, van prof. Gerard Brom. Lang niet slecht, gegeven de man.

Ik ben blij dat je eindelijk weer eens vacantie hebt en aan je eigen problemen kunt werken.

Hartelijke groeten, ook van Bep, je

E.

Vergeet niet mij op te geven met welk soort boek ik Ant een plezier kan doen. - Jammer genoeg zullen we jullie dus niet hier zien!

357. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Dinsdag. [11 April 1933]

aant.

Beste Menno, Hierbij een stuk dat ik schreef over 2 toneelstukken die ik met Bep zag. Als je het goed vindt, stuur het dan direct naar Bouws en laat het nog zetten voor Mei. Het vormt, vind ik, een uitstekende inleiding tot dat andere ding dat in briefvorm gebleven is, en aanvangt met: ‘neen, ik zal *niet* toneelkritieken voor je schrijven’. Die ‘beste’ ben *jij* dan maar, die mij, na *dit* stukje, gevraagd hebt om over het theater te schrijven (in *Forum*)! - Ik denk dat dit stukje 4 blzn. *Forum* zal zijn; wordt het iets meer, dan haal ik er wel een stukje uit.

Ik hoop dat je het Bouws onverwijld opzendt. Mijn stukje over Prof. Brom stuur ik Bouws zelf wel; dat heeft geen haast. Ik stel voor dat te plaatsen in Juni, en het groote stuk over de planken pas in Juli. Dan heeft Vestdijk, nu en de volgende keer, plaats te over voor zijn Emily. Ik ben erg benieuwd naar de interviews van jou en Vestdijk, die 's Gravesande gaat houden - of was het: Vestdijk en Slauerhoff?

Hart. groeten van je

E.

Ik schreef je vanmorgen; de communist J. Gans postte dien brief in Parijs! Deze gaat van Bellevue weg.

358. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 11 April '33

aant.

Beste Eddy Goddank, eindelijk morgen vacantie! Voorlopig wensch ik aan die heele pestatmosfeer van de docentenkamer niet meer te denken; ik schakel het eenvoudig uit tot 24 April.

- Kreeg je intusschen mijn brief, met het Hitlerstukje? Ik werkte er nog veel aan om, het loopt nu wat gesmeerder; en inmiddels vond ik nog een voor den antisemiet *doodelijk* citaat van Nietzsche (sla het even op: *Zur Genealogie der Moral*, deel V, p. 171!), dat ik verwerkte.

Je argumentatie over *Angèle* is ook al steekhoudend, maar ik blijf gelooven, dat je onder het lezen onwillekeurig aan den levenden mensch Marsman hebt gedacht, die een goed boek zou *kunnen* schrijven, als hij die mysterieuze comedie maar kon laten varen. Overigens, ik vergis me natuurlijk ergens, omdat het hier gaat om de botsing van twee standpunten. Ik kan in Marsman's schrijfproducten niet anders dan geestelijke donquichotterie zien; ook in zijn poëzie, maar daar is een donquichote in zekeren zin wenschelijk en geoorloofd! De ‘incantatie’ maakt zelfs een Buning op sommige plaatsen goed; maar eigenlijk blijf ik dat alles toch als arabeske beschouwen.

Ik verdwijn morgen naar Zutfen en Eibergen. Helaas geen geld voor *nu* Parijs. Maar voor Juli hebben we serieuze plannen! Ik zou nu trouwens ook niet veel waard zijn.

Ant heeft Harris destijds omgaand aan Engelman gezonden. Kun je haar niet *Barnabooth* zenden? (een heel gewone editie natuurlijk!). Zij zal dat zeker bijzonder apprecieeren; *Fermina Marquez* vond zij ook erg goed en boeiend.

Alles dus verder naar *Eibergen*! Vandaar weer meer. hart. gr. voor jullie beiden je

M.

359. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Eibergen, 16 April '33

aant.

Beste Eddy Gisteren hier aangekomen en je stuk over de tooneelstukken gevonden; je brief was me al opgezonden naar Zutfen. (Ik zal naar aanleiding van Bep's opmerking over het engelsche rasgevoel nog een kleine wijziging aanbrengen; want het is toch weer iets anders dan dat van de Duitschers, maar dat moet verduidelijkt worden). De door Gans te posten brief heb ik, dunkt mij, nog niet gekregen! Of heeft die weer de mijne (de laatste uit R'dam) gekruist?

Ik las je tooneelcritiek met instemming en pleizier; zend het stuk dadelijk als het postkantoor weer open is naar Bouws. Maar ik betwijfel *sterk*, of het nog in Mei geplaatst kan worden; ik maakte de inhoud van dat nummer al voor mijn vertrek met B. op, en we kwamen tot de conclusie, dat er al weer een massa uit moest, *zelfs* als Dèr Mouw per 2-op-1-pagina ging. (Mijn Hitler moet er nu ook wel in, vanwege de actualiteit.) Gaat het niet meer, dan lijkt het mij het best, *Brom en* dit stukje (als panopticum, waar het m.i. zeer geschikt voor is) in Juni te plaatsen. In dat geval kan dan toch het groote stuk in Juli volgen.

Ik was Woensdag nog even bij Vestdijk. Zijn roman is al geweldig dik geworden, maar hij is ook aan het schrappen gegaan op mijn advies. Een curieus boek wordt het in ieder geval. Het interview verschijnt in deze Gulden Winckel.

Spoedig meer. hart. gr. voor jullie beiden je

Menno

Wat je over het Hitler-stuk zegt, is zeker juist; maar ik heb geen rust om hem werkelijk van onder tot boven te ‘nemen’. Intusschen, door veel wijzigingen heb ik het ding zeker vloeiender gemaakt, en nog wat scherper. Ik heb het maar als afzonderlijk artikel laten zetten, vanwege de opzet en het volume.

Zooeven een mooie verlovingskaart van G.G., met een zekere Harald Kochhaus! (Zelfde lettertype als mijn verlovingskaart destijds!) Sic transit dr. Dumay. Wie deze homo novus is, weet ik niet; niet de oude ‘Lucas’, dat weet ik *wel*.

360. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Maandag. [17 April 1933]

Beste Menno, Nog een missive. Gelijk hiermee zend ik je een stuk dat, als je het goed vindt, in de volgende *Forum* moet. Kan *Aan Ambrosia* er tegelijk in, heel graag - vooral omdat ik in Juni en Juli best geld gebruiken kan. Zoo niet, dan dit, omdat het ‘actueel’ is. Wil jij het aan Bouws doorzenden en in geval van protest van Maurice zeggen wat je denkt. Ik verander er voor Maurice geen komma aan.

Voor het volgende nr. schrijf ik over *La Cond. Hum.* Dit is er zo

in zekeren zin een ‘proloog’ voor. Daarom had ik ook graag dat *Ambrosia* tegelijk kwam. Alles wordt anders zoo erg opgeschoven. Hartelijke groeten van je

E.

Ik krijg nog véél antwoord van je, daarom dit heelemaal apart. *Laatste Bijvoegsel*.

O neen, ik moet je toch nog wat zeggen. Ik las gisteren het laatste hoofdstuk van *Dumay* over, dat werkelijk heel boeiend is, op het allerlaatste stukje na (Marie en Vic). Kan je dat niet ‘beduidender’ krijgen? Bv. in de allereerste plaats schrappen dat slotzinnetje, dat er zoo echt voor het effect staat (genre vlotte English novel), en dat steeds leger en banaler wordt, naarmate je eraan terugdenkt. (Je denkt eraan terug omdat het er zoo erg als de klap op de vuurpijl slaat.) Er is *niets* aan Marie's portret toegevoegd in deze laatste scène, en men zou willen dat zij juist, na Karin's volledige revelatie, een even ‘onthuld’ tegenwicht vertegenwoordigde. Het goeie kind zegt geen behoorlijk woord meer; het aardigste wat zij doet is opmerken dat Vic's bol niet meer op de schrijftafel staat. Laat hem èn haar in de laatste scène wat zeggen, wat goeds, wat dieps, al hoeft het niet ‘solemn’ te zijn - integendeel. Wat zij nu zeggen heeft iets ‘leuks’, iets opgewekts - dat komt vnl. door de manier van presenteeren. Het is de ‘happy end’ dans toute son horreur, en als zoodanig misschien wel de beroerdste scène van het heele boek. Als je dat flauwe ‘Bij míj mag je ook ernstig zijn’ (flauw door den *nadruk* die er nu op valt) schrapte, en als slotzin liet staan: ‘De spottende trek om haar mond verdween’ - was het al veel beter. Voor het ‘publiek’ natuurlijk niet, dat vindt het zooals het nu is veel ‘pakkender’ en ‘gezelliger’. Maar denk er zelf over na. - Ik raad je aan de heele scène op te werken; desnoods te herschrijven; en die meditatie van Dumay over wat hem aan de jongens verbindt zou ik ook maar in de boekuitgave inlasschen: even vóór de historie met den trouwring en het tegen het bord kwakken van dien eenen jongen. Et v'la; ik heb mijn vriendentaak gedaan. Ik wacht met spanning op je antwoord, als je al onze post gevonden hebt! Bep ook.

361. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 20 April. [1933]

Beste Menno, Hierbij een heel pak beschreven papier: de heele brievenboel terug en dan *de* brief voor *Forum*. Schrijf me hoe je die, omgewerkt, vindt. Jij moet het noodige doen voor dat brievennummer in Augustus; als je er niet tijdig bij bent, komt daar niets van! Ik zal mijn vriendenkring - voor zoover die niet de jouwe is - ook nog eens aanporren. Misschien geeft Van Schendel een brief over kritiek; dat zou wel aardig zijn.

Dat Karin een Harald heeft gevonden, vinden Bep en ik echt heerlijk; de Rechtvaardigheid *is* er dus toch nog!

Ik schrijf je later meer. Hart. groeten van je

E.

N.B. Neen, het artikel gaat maar in een ‘dienstenveloppe’ als papiers d' affaires. Deze enveloppe barst.

362. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Vrijdagavond. [21 April 1933]

aant.

Beste Menno, Bouws schrijft mij dat hij je mijn stuk over Java al gezonden heeft; wil *jij* mij dus omgaand de 2 laatste blzn. ervan zenden? B. vond terecht dat het wat erg een boekbespreking is gebleven - dit wil ik ook wel zoo houden, om het boek zelf tot zijn recht te laten komen, dat voor een professor werkelijk erg verkwikkelijk, vol smaak en doorzicht is, maar ik wil wel 2 blzn. erbij schrijven om het idee ‘wat kan Java zijn voor ons?’ persoonlijk aan te vatten (en de rest nog wat te releveeren).

Ik ben op het oogenblik suf en laat het hierbij.

Zaterdag voortgezet.

Wil je van den titel maken: *Java in onze literatuur*, inpl. van: ‘in onze *Kunst*’?

Ken je een behoorlijk boek met goede overzichten van wat de philosofen allemaal beweerd hebben? Ik las laatst een uiteenzetting van Marx's dialectisch materialisme door Engels (via Feuerbach), maar voor menschen die neerzien op de literaire

frases en nuances, schrijven die heeren toch erg veel overbodigs. Ze moesten in een soort algebraïsche formules hun denken, en het resultaat daarvan, meedeelen, de rest is immers tòch literatuur? De enkele philosofen die goed geschreven hebben, d.w.z. *leesbaar* zijn, Plato, Schopenhauer, Nietzsche, zijn immers toch 'literatoren' vergeleken met de echte denkers? Ik zou nu graag de quintessens van de vondsten en systemen van die echte denkers in één boekje bij elkaar zien - hùn nuances zijn zoo belangrijk niet voor mij, denk ik; en er zal toch wel een kundig *na*denker bestaan (in den trant van *na*verteller) die de wereld-philosofie voor zijn eigen plezier verkort bij elkaar heeft gebracht? Bierens de Haan misschien? Ik heb het liefst in het Hollandsch, vanwege de technische termen, en omdat het anders wschl. op een Duitscher neerkomt.

Aan welke philosofen heb jij persoonlijk wat gehad? - behalve Nietzsche, die dus geen 'echte' is. Heb je het wel eens *genotvol* gevonden om philosofisch proza te lezen? Dat boekje van Engels was werkelijk nogal helder - maar er stond eigenlijk niets meer in dan al in de inleiding stond, die weer van een ander was.

Ik heb verder geprobeerd nog eens mijnheer Plekhanov te lezen, de eenige 'philosoof' van de Russische revolutie; invoerder van het Marxisme en zoo - een boekje over le'Matérialisme militant'. Onrustbarend dom geschreven, vol wansmaak: heele flauwe moppen en citaten van overbekende dingen, als 'ik noem een kat een kat'; niet om te harden van goedkoope opsmuk, en de quintessens was niet van hemzelf.

Wat denk je van Marx als philosoof? Was hij werkelijk geniaal?

Tot hier voor vandaag. Hart. groeten van je

E.

P.S. Ik schreef 13 stellingen bij *Uren met Coster*, die op een apart velletje gedrukt worden en waarover de 'kritiek' dan lullen kan. Ik stuur je natuurlijk zoo'n velletje zoodra het klaar is. Proef komt eerstdaags. - Ze gaan er nog in.

363. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Eibergen, 22 April '33

aant.

Beste Eddy Deze week heb ik weer een massa producten van je gelezen, benijdenswaardig veel! Ik heb hier overigens een week lang patent gezeten en ben goed opgeschoten met den *Zieke*. Gaat nu de school mij weer niet al te erg de keel uithangen, dan is er kans, dat ik jullie het manuscript met opdracht al betrekkelijk spoedig kan zenden. Ik ben pag. 200 gepasseerd, ga morgen nog 'le dr. Hussenot' verwerken. Gelukkig ben ik niet zoo gevoelig voor depressies of veertien dagen rust worden me er niet door verpest. Dat is *iets*.

Je stuk *aan Ambrosia* vond ik het allerbest! Byzonder geslaagd en geserreerd. Het stuk over Brom ook goed, maar (kreeg ik den indruk) hier en daar een beetje 'receptief', te weinig 'los van het boek'. Maar ik ken het boek niet, en ook qua talis is het nog een goed stuk. Er staan bovendien passages over Multatuli en Augusta de Wit in, die *wel* heelemaal los zijn. Over de acteurs 'proloog' schreef ik je al; Bouws zou ze nog trachten te verwerken in Mei.

Op de brief over de *Liaisons* heb ik één ding tegen; de lezer moet te veel *kennis hebben* van de roman. Ik veronderstel geen analphabeet als lezer, maar een intelligent mensch, die de *Liaisons* volkomen *zou kunnen* lezen. Ook voor dat geval is er een tekort aan explicatie (dat misschien in het stuk over Brom iets te *veel* is); heel gemakkelijk te verhelpen, lijkt me, eventueel zelfs door mij; want het gaat uitsluitend om een paar feitelijke verduidelijkingen, die het geheel helderder maken. Ik geloof, dat een werkelijk superieur stuk *over* een boek gelezen moet kunnen worden door iemand, die niets van het boek afweet. Dat kan bij jouw brief ook het geval zijn, als je den lezer ietwat 'opweg helpt'. Schrijf er me nog eens over. Verder is het een goed stuk.

Over het brievennummer heb ik nog eens gepeinsd. Zou het niet beter zijn, het nog uit te stellen? Zuiver om deze practische reden, dat we *nu* ontzettend veel copie te verwerken hebben (je moet de stapel zien), terwijl het idee goed blijft en niet

wegloopt. Het lijkt mij absoluut geen bezwaar om de brieven vast binnen te halen en op het moment, dat we magere tijden beleven, een speciaal nummer uit te geven. Enfin, ook daarover kunnen we nog eens slapen.

Ik herlas *Barnabooth*, met een nieuwe genegenheid voor den heer Putouarey.

Schrijf terug naar Rotterdam. Ik ga Zondag weer terug. hart. gr. voor jullie beiden en een hand van je

Menno

Hoe gaat het met jullie zakelijke zorgen? Met de verkoop van Gistoux b.v.?

Barnabooth kwam juist, nadat Ant weer vertrokken was; ze heeft het natuurlijk dadelijk nagezonden gekregen.

364. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Maandag. [24 April 1933]

aant.

B.M., Marsman heeft 1 ex. op Japansch verkocht van *Coster* (aan Van der Meulen!) en zal je de fl. 10. zenden. Je brief uit Eibergen kwam daarnet. Prachtig dat je zoo opgeschoten bent met je boek; het zal je ook wel weer met de leeraarstaak een beetje verzoend hebben. Ik vind het nogal amusant dat je *Aan Ambrosia* het beste vindt; ik voor mij voel verreweg het meest voor dat stuk over Valmont. Ik heb voortdurend rekening gehouden met het feit dat mijn 'lezer' de *Liaisons* nièt gelezen kon hebben; alles is toch duidelijk genoeg! Ik geloof dat je jezelf suggereert dat een ander het niet begrijpt, dat je in het euvel van de 'kontrastwerking' vervalt: *jij* begrijpt het best en dus... Neem eens de proef met Ant, als die het boek niet kent. Het gaat bovendien minder om de *Liaisons* dan om den 'verleider', après tout; er staat 10 × dat Valmont een verleider is... Maar als je denkt dat je het hier en daar wat toelichten moet, ga je gang. Ik had dit stuk dan wel graag in Aug. of Sept. met of zonder brievennr.; vind je ook niet? - Met de zaken gaat het precies als tevoren, d.w.z. ze staan net zoo mooi stil. Hart. groeten van je

E.

Antwoord nog over philosofen en stuur me laatste blzn. *Java*.

365. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 27 April '33

aant.

Beste Eddy Dinsdag ben ik weer aan de sleur gegaan, en natuurlijk wordt het juist nu mooi weer. Niettemin heeft de vacantie me wel wat opgeknapt; ik voel me tenminste niet zoo lamlendig als een paar weken geleden. Het een tijdlang-nietzien van het établissement alleen al is een geneesmiddel. Nu krijg ik weer een nieuwe rotaffaire, aangezien je vriendin Donkersloot er bij ons (als leerares) op een vuile manier uitgewerkt is, en ik daar mijn neus in ga steken. Zij gaf n.l. te lage cijfers, weigerde op verlangen van den rector te knoeien en werd met drie maanden ontslagen. Ik vind dit zoo intens gemeen, dat ik vanmiddag een onderhoud met den rector heb aangevraagd; zij is zelf niet meer compos mentis, terwijl ik tenminste vast ben aangesteld en dus niet ontslagen kan worden zonder meer. Zal deze donkere sloot soms mijn lebak worden? Ik ben benieuwd, maar heb geen heroïsche verlangens. Overigens toont de dame in quaestie *karakter*; ze heeft gewoonweg verdomd om, zooals mijn superieur het noemt, ‘coulant te zijn’.

Ant kreeg *Barnabooth*; zij was er erg blij mee, maar schreef je nog niet, omdat zij het druk had gehad en erg moe was. Dat komt dan nog.

Je brief over de *Liaisons* heb ik overgelezen; het is inderdaad een heel goed en persoonlijk stuk. Toch blijf ik erbij, dat een stuk of wat verduidelijkingen noodig zijn; kleinigheden, meer niet, vooral op de eerste pagina's, die ik als lezer natuurlijk duidelijker merk dan jij. Als je er niets op tegen hebt, zal ik die paar dingen er met potlood bijschrijven en je dan het stuk nog even terugzenden. Maar schrijf me eerst even, of je goedvindt, dat ik het doe; ik klad niet graag in andermans manuscripten.

Over de philosophen: ja, ik kan je aanraden (met alle reserve, als overzicht) *Hoofdfiguren van het Wijsgeerig Denken* van Bierens de Haan in de Volks-Universiteits-Bibliotheek. Dat is kort en niet slechter dan de rest. De Duitschers zijn hierin natuurlijk experts; maar alles kletst elkaar na en pas later merk je, op wat

voor inferieure handgrepen die compendia berusten. - Ik zelf gebruikte voor mijn doctoraal *Geschichte der neueren Philosophie* van *Falckenberg. Gesch. der Philos.* van *Vorlander* is ook niet zoo slecht. Ik zelf heb nooit iets aan een ‘echte’ philosoof gehad, zooals ik aan Carry van Bruggen (destijds), Dèr Mouw en Nietzsche iets had. Het *traint* misschien, Bolland of Richert te lezen; maar het is onverteerbaar, omdat het altijd onmenschkundig is. Die heeren zijn de psychologie eenvoudig *gepasseerd*, en ze hebben ook verstopte zintuigen. - Van Marx als philosoof weet ik eigenlijk niets. Ik heb zoo'n idee, dat hij heelemaal niet gek zal zijn, althans ‘practisch’. (Hij heeft Hegel ‘omgekeerd’, wat op zichzelf al een appreciabele acrobatische toer is; want Hegel staat juist op zijn kop).

Je stellingen over Coster heb ik gelezen in een velletje van Bouws, die het weer van v. Kampen had. Het klinkt erg academisch, zooals het er staat; of het verduidelijkt, weet ik nog net niet. Je ‘bedoelingen’ komen beter uit door je *toon* in het geschrift zelf, lijkt me. Maar als experiment is het wel grappig.

De ƒ 10.- van Marsman kreeg ik nog niet. (Zijn mop als proletarisch dichter vond ik heel goed!). Ik was bij Henri Mayer, die *probeeren* zal, *2* luxe-exemplaren te plaatsen. Ik sprak met hem af, dat je hem (*na* het verschijnen van de gewone uitgave, eerder mag niet!!) 2 ex. zult zenden, zonder verplichting. hart. gr. voor jullie beiden

je
M.

366. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Donderdag. [27 April 1933]

aant.

Beste Menno, Vóór alles: wil je in mijn stuk over Valmont een woord veranderen, in de passage over Drieu la Rochelle en ‘Gille’; ik schreef daar zooiets van: het pierrot-element in den ‘erotischen held’ (eerst had ik gezet: in den ‘verleider’, het staat dus boven een zwartgemaakt woord). Wil je dit veranderen in de ‘libertijn’? Het zit me nu dwars dat ik d*à*t niet vond; en later, op de proef, vergeet ik het vast.

Van mijn stukken over tooneel geen proef; blijkbaar kon het er dus niet meer bij, of moest het wegvallen voor het stuk over revolutionaire poëzie van Henny M.

Vestdijk en ik schrijven elkaar weer. Zijn brieven zijn stampvol over het literaire bedrijf. Hij wil een nieuwe roman maken, onmiddellijk na de andere, van 150 à 180 blzn. *Forum*, dat is dus nog zooiets als *Dr. Dumay*; en wat wij daarvan denken? en of we plaats voor hem kunnen reserveeren (in principe)? Waarom niet? Hij vraagt zich alleen maar af hoe het dan moet met *mijn* roman. Nu zal dat wel losloopen, want die zou wschl. 250 à 300 blzn. worden en kan dus tòch niet compleet in *Forum*; ik zal zien dat ik dat boek verdeel tusschen ons en bv. *Groot-Nederland*. Als mijn fragmenten dan telkens aparte stukken vormen, kan daarnààst nog wel iets van Vestdijk. Maar ik vraag me af of het plaatsen van complete, vooral langere romans niet op den duur fnuikend is voor het tijdschrift; met *Dumay* bleek de proef toch ook niet erg mee te vallen - ook niet voor het boek!

Straks komt Jany in Parijs. Ik eet vanavond met hem en ga wat eerder naar Parijs, waar ik dit op de bus doe. Tot later dus. Hart. groeten, je

E.

P.S. In *D.G.W.* verschijnen af en toe heele goede stukken van Garmt Stuiveling. Hij heeft onlangs in *Het Volk* een literatuurgeschiedenis van De Dood zoo goed afgemaakt, dat het boek is ingetrokken. Is het niets voor ons?

367. *E. du Perron aan M. ter Braak*
[28 April 1933]

aant.

Beste Menno, Wat een rothistorie met Jo D. Ik hoop dat je haar krachtig bij zult staan, en als het je Lebak moet worden, vooruit dan maar. Ik ben den laatsten tijd zoo bang geworden voor het karakterlooze dat zich ook voor ons in alle vormen opdringt, dat ik niet anders kan doen dan fel toejuichen. En àls je er uitgaat, pen dan tegen de rotzooi for all what you're worth - ik verzeker je dat ze dat niet lollig zullen vinden; er is

altijd één wereld waarin het karakter het *wint* van de lompste middelmatigheid.

Verder *hoop* ik natuurlijk dat de zaak zich voor jou schikt. Houd me op de hoogte; het geval interesseert mij erg.

Breng alle veranderingen en toelichtingen aan in dat stuk, die je noodig vindt. Ik hoef het daarvoor niet terug te hebben. Op de proef verander ik misschien nog wel wat. Maar ik laat het in vol vertrouwen aan je over.

We hebben het 'gewonnen' tegen *Het Vaderland*; d.w.z. ze hebben bakzeil gehaald en onze voorwaarden aangenomen. Dat geschrijf gaat dus ook nog voort.

Kan je me dat boek van Bierens de Haan niet zenden? dan hoef ik het niet te koopen. Ook het boek van Casimir schijnt goed te zijn: *Beknopte Gesch. der Wijsbegeerte* (W.B.) De vent zelf heeft natuurlijk net het soort 'intelligentie' om goede excerpten te maken.

Het grapje van Henny is inderdaad niet onaardig.

Henny heeft nog een ex. *Coster* verkocht op Japansch. Stols wil er een hebben, mits met 40% korting. Ik denk dat hij er ook wel fl. 7. voor geven wil. Doen of niet? Jij moet het zeggen, want het is voor jou.

Ik heb mijn 'stellingen' nog herzien en verbeterd en er een 14e aan toegevoegd.

Hartelijke groeten, ook van Bep

Je

E.

Ik was gisteravond lang met Jany samen en we hadden elkaar over-en-weer erg veel te vertellen. De laatste keer dat ik hem zag was in Lugano. Hij komt vanavond hier eten. Ik heb besloten hèm mijn volgende essay-bundel op te dragen (vooral na dat stuk over den verleider) inplaats van Bouws.

368. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Rotterdam, 29 April '33

aant.

Beste Eddy De lebak-affaire is voorloopig nog niet tragisch geworden; het lijkt n.l. momenteel, of de rector in zijn schulp

kruipt. Na een gesprek van anderhalf uur was hij aanmerkelijk bijgedraaid, hoewel ik alleen maar beleefd ben gebleven; maar ik geloof, dat hij doodsbang is voor het monster publiciteit, waar hij mij zoo ongeveer de representant van acht. Ik wacht nu eerst maar af, wat hij definitief zal doen; het ontslag moet n.l. nog officieel door het schoolbestuur worden bekrachtigd, en het is de vraag, of dat nu zal gebeuren. Zoo niet, dan heb ik troeven genoeg voor een protestactie onder de leeraren, en als die mislukt, copie voor een *heerlijk* artikel; maar in dat geval lig ik er factisch uit. Gek overigens, dat die man bang voor mij is, of schijnt te zijn; hij weet ergens in zijn onderbewuste natuurlijk bliksems goed, dat hij een gemeene rol speelt. Jo Donkersloot is inmiddels door dit resultaat weer wat bijgekomen.

Voor de variatie heb ik eergisteren een lezing over *Humor en literatuur* van haar neef Anthonie verslagen; Vic moest uit, hij vroeg mij, of ik het doen wou. (in de Bijenkorf). Het was weer *erg*; ieder jaar zakt het peil een paar strepen; de lezing hopeloos banaal, voordracht van Scharten-Antink en Top Naeff! Het kostte me de grootste moeite, er een eenigszins fatsoenlijk verslag van te maken. Ik hoorde overigens van nicht deze niet onaardige anecdote: Nico moest voor de Avro spreken en zou in Hilversum ook Coster ontmoeten. Hij had zijn vrouw (‘verdomde lief’, naar men zegt) meegenomen; en tijdens het radiohalfuur moest Coster dus met mevr. Donkersloot gaan... wandelen; maar aangezien Coster te beroerd is om te loopen, gingen zij al gauw naar een café. Toen begon de heer Coster een gesprek over... het werk van Gerard Bruning, waar hij *niet af te brengen was*, zoodat mevr. Donkersloot na 20 minuten *alleen* de beenen heeft genomen. Als je je daarbij voorstelt, dat de dame een Zwitsersche is en *geen* hollandsch spreekt, werpt het geval een eenigszins dwaas licht over de costerlijke Weltfremdheit. In het stuk over de *Liaisons* zal ik dan een paar kleinigheden toevoegen. Veel zal het niet zijn.

Het boekje van B. de H. heb ik zelf niet; je krijgt het nu *omgaand* toegezonden door mijn boekhandelaar. Beschouw het

als een philosophisch presentje en veel pleizier ermee! Casimir is in ieder geval slechter, want zelfs excerpeeren doet die heer zoo bot, dat er van de stelsels niets dan een soort droge huls overblijft.

De transactie met Stols vind ik best natuurlijk, maar laat hij mij dan ook f7 *sturen*! Ik krijg *nooit* eenige afrekening van dien vent; van geld praat ik nog niet eens! - We zijn dus nu 3 ex. kwijt; als Mayer er nog 2 kan plaatsen, zijn we dus in het japansch uitverkocht!

Inderdaad zijn je stukjes over het tooneel ditmaal gesneuveld; met 84 pagina's kon er niets meer in, omdat het grapje - Marsman nog opgenomen moest worden. Het portret van Dèr Mouw schijnt erg mooi te zijn geworden!

Vanmorgen vond ik ook weer een brief van Vestdijk. Ja, die man *barst* momenteel van de litteratuur! Dat is zeker een gevaar voor hem, en ik vind, dat hij er maar eens uit moest; zijn isolement wordt langzamerhand *te* dwaas, te... litterair ook. Met dat al: een aardige vent. Ik zal hem deze week nog eens opzoeken. Sommige stukken uit zijn roman zijn erg goed. Ik heb een idee, dat het op Proust moet lijken, maar aangezien ik niets van P. heb gelezen, is het wel een heel vaag idee. - Wat het verschijnen van romans in *Forum* betreft, ben ik het volmaakt met je eens.

Heeft Jany je ook verteld van onze rotterdamsche ‘X-affaire’? Ik heb gelukkig deze week kunnen werken aan de *Zieke*. Als ik drie weken in dit tempo kan doorgaan, ben ik er. - Is die Garmt Stuiveling zoo goed? Is het geen mimicry? - Vertel eens aan Bep, dat het stekje agave, dat zij een paar jaar geleden naar hier meenam, plotseling enorm begint te groeien! Ik beschouw het maar als een symbool van de levende relatie tusschen R'dam en Bellevue. hart. gr. voor jullie beiden van je

Menno

Aan de Rue Dumay ben ik zoo onschuldig als aan de Rue du Bac! Maar *wie is het*?

369. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Maandagavond. [1 Mei 1933]

aant.

Beste Menno, Dit nogal haastig: ik heb van allerlei te doen - Jany legt ook daartusschendoor beslag op me - en de berichten uit Brussel zijn, dat Timmers Verhoeven (de man die voor mij opkomt) nu zéér duidelijk de overtuiging heeft gekregen dat de notarissen mèt de advocaat onder één hoedje spelen en dat ik in handen van een ploertentroepje ben. Er zal wel niets van de heele erfenis overblijven, dat wordt steeds duidelijker, en het kasteel is ook al précair. Te beroerd om je hier languit te vertellen. Ik ben er erg mee bezig en word opgevreten door mijn gevoel van machteloosheid.

Anthonie is met de ‘verdomde lieve’ in Parijs; Jany is onuitputtelijk over het stel, dat hij hyper-belachelijk vindt; *zij* ‘het type zelf van de Duitsch-Zwitsersche’. Zij spreken Duitsch-Zwitsersch met elkaar; gisteren werd zij op de boulevard bijna overreden en Anthonie brulde: ‘Pas oef!’ Jany: - Ik hield mijn hart vast, ik dacht: zoo meteen, als ze nu gered is, dan is er niets meer aan te doen, dan gaat hij heusch nog jodelen'.

We zaten, Bep, Jany, Van Uytvanck en ik, in het pederastencafé *Sélect*, met vlak bij ons: Dr. J.F. Otten, in gezelschap van mijnheer en mevrouw Van Loon en nog een dame, meen ik. Quite de ‘Américain’. - Maar Jany was erg op dreef en aardig. Kan je me je verslag over Anthonie en de humor zenden?

Ik zal Stols dat ex. maar niet sturen, dan als het niet anders kan.

Dank voor de philosofie in toppen. Ik stuur je als contrageschenk een klein boekje dat je misschien interesseert.

Ik ben erg benieuwd naar *Forum*. Jan v. Nijlen komt Zaterdag a.s. voor een paar dagen hier en logeert bij de Van Schendels. De roman van Maulraux komt over een weekje uit. Je moet er vooral een ex. van inslaan, het is het allerbeste hier in Frankrijk sinds jaren; het einde is superbe.

Ik hoop voor Vestdijk het beste, en ook dat hij redacteur van *Forum wordt*.

Wat is die X.-affaire? Ik vergat Jany ernaar te vragen. Beste

wenschen voor de Zieke en de wildbloeiende Agave - ook van Bep; een hand van je

E.

370. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 5 Mei '33

aant.

Beste Eddy Beroerd, dat je met die erfenis zoo zit! Ik kan me je machtelooze woede voorstellen, tegenover die verzameling palurken. Wat een toestand eigenlijk, zoo volkomen rechteloos te zijn temidden van rechters of advocaten of notarissen of andere magnaten. Maar daartegen kan een ‘particulier’ niet op. Het is goed, dat je de heele erfenis in je gedachten al afgeschreven had. En ook nu: valt het mee, dan is er aan dit pessimisme nog niets verloren. Het is bijzonder leerzaam.

Dank voor Harris! Ik hoop hem tusschen de bedrijven door te lezen. - De handel in *Costers* is begonnen; er prijkte al een exemplaar voor een winkelraam. Ik ontving een kwartier geleden een verzoek van Vic, om erover in de N.R.Ct. te schrijven, en *lang*! Hij zegt overtuigd te zijn, dat de heele pers het boekje zal *kraken* en wil je deze kans niet onthouden; bijzonder aardig en vriendschappelijk! Zelf moet hij zich zoo op de vlakte houden, zegt hij, dat hij het niet naar zijn zin zou kunnen doen. Ik heb de invitatie aangenomen, hoewel ik natuurlijk aan allerlei dingen moet denken, in die krant, waar ik in een tijdschriftartikel *niet* aan denk. Het moet objectief zijn, en zoo; maar enfin, de zaak is me ditmaal wel een beetje machiavellisme waard. Tusschen de regels door zal de goede lezer genoeg te hooren krijgen, als het stuk naar mijn zin wordt. Ik zal een begin maken met den ev. insinuator de wapens uit de hand te slaan, door iets over vriendencritiek te zeggen. Als je soms nog speciale dingen bedenkt, die goed zijn voor het nette Rotterdammer-publiek, schrijf ze me dan per omgaand.

Het verslag over Anthonie's humor heb ik weggegooid. Het was ook werkelijk *niet* de moeite waard. Je verhalen over 's mans parijsche houding was ook karakteristiek genoeg voor *zijn* humor.

Gisteren bracht ik een *Forum* aan mevr. Dèr Mouw. Een bij-

zonder sympathieke oude vrouw, ook al geruïneerd, leeft in de penibelste financieele condities. Ik heb een paar uur met haar zitten praten. Zij was erg verrukt met het *Forum*-initiatief. Het nummer is vooral *als nummer* uitmuntend, vind ik.

Malraux koop ik natuurlijk direct.

De X.-affaire van R'dam betreft de [...]. Eigenlijk lijken al die affaires weer hopeloos veel op elkaar; in den grond zijn ze toch eigenlijk ook weer goedkoop, aangenomen dan, dat het goedkoopte in enorme dimensies is.

Je kunt nu ook de twee luxe-ex. *Coster* naar Mayer sturen! Of zijn er geen twee meer over?

Later meer. Hart. gr. voor jullie beiden en een hand van je

Menno

371. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Zaterdag. [6 Mei 1933]

aant.

Beste Menno, Jan v. Nijlen is hier. Hij had 7 gedichten bij zich, waarvan ik de bijgaande 4 voor *Forum* heb uitgezocht. (De 3 andere gaan dan naar *Helikon*). Als je ze ook aardig vindt, - ik vind ze héél goed, - stuur ze dan aan Bouws met jouw en mijn ‘voor’, want Maurice is zeker niet tegen. Maar voor de vorm... Hart. groeten en in haast. Je

E.

372. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Zondag. [7 Mei 1933]

aant.

Beste Menno, Het is werkelijk erg aardig van Vic om jou die bespreking te laten doen, maar ik vrees dat het niet erg tactisch is. De objectiviteit daarentegen kan alleen maar goed doen. Ik hoop dat je eenige rake dingen zult zeggen over het polemische genre in het algemeen en dit specimen als illustratie. Bepaalde dingen heb ik niet. Wil je wèl een beetje op de ‘stellingen’ ingaan?

Ik zal één ex. aan Mayer zenden. De andere 2 verkoop ik misschien zelf nog wel.

Het nr. *Forum* vond ik ook voortreffelijk. Ik zou wel graag een ander portret van Dèr Mouw willen zien.

Jany vertelde me nog uitvoerig de X.-affaire. Inderdaad, heroisch in het goedkoope. Een kloot die het schaakspel van de consideratie heeft leeren spelen en dan door een soort roes zijn kop verliest, knoeit zóó. En als hij dan nog een tikje ‘regisseur’ in zich heeft, zorgt hij ook nog voor wat comedie - c'est de la vitesse acquise.

Ik schrijf je ook later eens beter.

Hart. groeten van je

E.

373. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Woensdag [10 Mei 1933]

aant.

Beste Menno, *La Condition Humaine* is uit en gaat naar je toe met een inscriptie van Malraux. Koop het dus niet, maar lees het zonder verwijl.

Ingesloten een briefje van Theun aan Van Kampen, zonder commentaar. Stuur het omgaand terug.

Hartelijke groeten, in haast.

Je

E.

Kan je mij *De Gids* misschien sturen waarin het stuk van Nijhoff over mij staat? (Mei-nr.) Ik stuur het je omgaand terug. Of liever: hierbij een uittreksel; misschien is het wel alles. In dat geval hoeft het natuurlijk niet. Wel graag dan het knipsel terug.

374. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 11 Mei '33

aant.

Beste Eddy Ik heb nu al eenige projecten voor het stuk over *Coster* in mijn hoofd gehad en weer vernietigd. Het gaat niet, het wordt altijd iets slechts of iets ‘ontactisch’. Vanmiddag zal ik Vic opbellen en de zaak nog eens met hem bespreken. Ik sta te dicht bij het boek om er anders dan een zeer persoonlijke ‘biecht’ over te schrijven en dat deugt nu voor het gegeven geval juist net *niet*! Misschien is er toch nog een fatsoenlijk man te vinden, die het doen kan. Marsman? Hij kan zelfs nog zijn bekende gunstige voorbehoud voor Coster maken!

Malraux zond me zijn roman met een opdracht. Wil je hem

vast zeggen (als je hem ziet), dat ik de gave *zeer* op prijs heb gesteld en graag met een exemplaar van één van mijn boeken zou antwoorden, als ze niet in het holl. geschreven waren. Na lezing zal ik hem schrijven. Ik ontving het exemplaar juist in een gedeprimeerde bui en werd er dadelijk door verkwikt. De schoolmeesterij blijft me zwaar hinderen. Vooral het goedkoope *succes* daarbij, en niet minder de bakerpraatjes voor de 'heele kleintjes'. Wie heeft er toch een eerwaardig 'klein ambt' voor me beschikbaar? Aan de *Zieke* heb ik natuurlijk weer niets kunnen doen, hoewel ik er naar snak, de laatste stukken te schrijven. Ant is verleden week nogal flink ziek geworden, knapt nu weer wat op. Alles bij elkaar een paar vervelende dagen. Gelukkig, dat ik op het leeskabinet in Gr. Nederl. een prettige kroniek van Bep vond over engelsche boeken.

De verzen van J.v.N. bevielen mij ook uitstekend. Ze zijn aristocratisch en toch op een bijzondere, persoonlijke manier gevoelig; om ook een *persoonlijke* genegenheid voor te hebben. De *Treurmarsch* heeft daarbij nog een eigen accent, dat ook erg geslaagd klinkt.

Ik heb me laten verleiden tot een interview door den Pannekoek. Het staat me nu al weer tegen, dat ik het verzoek ingewilligd heb. De mededeelingen van Vestdijk vond ik maar zeer, zeer matig; in dien trant wil ik het zeker niet doen. Gelukkig heb ik nog een week den tijd.

Later eens meer en beter. Hart. gr. voor jullie beiden
je
Menno

375. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 11 Mei '33

Beste Eddy Juist was mijn brief weg, toen de jouwe kwam. De brief van Theun is *infaam* en druipt van het ressentiment, dat deze individuen beheerst; uw 'uiterst faire uitgeverij' heeft toch, hoop ik, geantwoord, dat hij dood kon vallen? Of heelemaal niet geantwoord?* O deze nette mannen, Slijmeringen en Droogstoppels, alsof er niets gebeurd was sedert 1860! In zooverre heeft deze brief mij weer beïnvloed, *dat ik nu het stuk*

in de N.R.Ct. in ieder geval schrijf. Ik wacht tot me een goede vorm te binnen schiet, maar ik doe het! Vic zegt, dat er geen haast bij is, dus ik kan even bedenken, hoe en wat.

Ik zal *De Gids* op het kabinet gaan lezen en zien, of het stuk verder de moeite loont. 'Het best in lange verzen' doet denken aan: 'op uw voordeeligst in lange broek' of zoo iets. Overigens word je zeer kennelijk volgens het noodwetje van de poëzie pure getoetst. Schrijf meer poëzie pure, en je komt wel in de gratie! hart. hand, in haast je

M.

* Dat is het allerbeste, bij zulke kahjanussige dreigementen met critische autoriteit, welvoeglijkheid en embonpoint.

376. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Vrijdag. [12 Mei 1933]

aant.

Beste Menno, Ik zal Malraux je boodschap overbrengen, maar het zou toch aardig zijn als je hem persoonlijk bedankte. Als het je hindert het in het Fransch te moeten doen, doe het dan gerust in het Duitsch. Hij leest die taal vloeiend en heeft er een zekere predilectie voor! Schrijf hem hartelijk en op den man af; voor complimenten in auteursstijl is hij ongevoelig, maar als je het boek gelezen hebt en hem precies zegt hoe en waarom je het goed vindt zal hij het erg apprecieeren. Het is werkelijk geweldig goed; Bep is er nog meer dan ik door 'overweldigd'; het wordt hier een literaire gebeurtenis van belang en die ditmaal nu eens volkomen verdiend is. Het regent op de *N.R.F.*, sinds de publicatie in het tijdschrift, aanvragen om te vertalen, te verfilmen, etc. - een van de candidaat-verfilmers is onze Joris Ivens himself. Ik ben zelf erg benieuwd om te hooren hoe je het vindt. Kan je er niet een *goed* stuk over schrijven? De vraag is: waar?

Ik zei Vic dat ik het voor de *N.R.C.* liever aan hemzelf overliet, omdat het (ik schrok ervan, want ik zag het pas bij het opensnijden, Malraux had er mij totaal niets van gezegd) aan mij is opgedragen. Ik vroeg hem om, als hij het niet doen kon, het aan jou te vragen. Maar hij schreef terug dat het hem erg

spijten zou, enz. - en we hebben er nu dit op gevonden: dat Bep en ik het in samenwerking zullen doen, maar dan toch door Bep opgesteld en onder haar naam. Ik zal dan een flink stuk erover schrijven voor *Forum*, in een vorm die de opdracht (d.w.z. de situatie van de opdracht) te niet doet. Lijkt je dat ook niet het beste? Het zou toch onzin zijn, als ik op deze manier erover zwijgen moèst!

Henri Mayer schreef me een idiote brief, dat hij niet goed snapte wat hij met de 2 exx. *Uren* doen moest. Wil je hem dus schrijven dat jij die afspraak met hem maakte! Ik zond nl. tòch 2 exx. aan dien braven man. Ook Stols zond ik een ex. Hij zal je fl. 6. ervoor zenden (nl. 40% korting) als je dat wilt, maar eerst volgende maand. Schrijf hem anders dat je een kooper hèbt, en dat hij het je terugstuurt; ik maakte niets definitief met hem af. Evenzoo aan Mayer, als je geen vertrouwen in hem hebt (als verkooper, bedoel ik.) Hij schreef mij dat hij van de gewone exx. niet één verkocht heeft, tot dusver.

'De Pannekoek' is erg erg geschikt. Heusch een trouwhartige kerel, voor wien ik een zwak heb. [...]

Van Kampen schreef Theun dat hij gerust schrijven mocht, in welke bewoordingen precies weet ik niet; maar hij heeft zijn 'autorisatie' verleend.

Het zou zeker jammer zijn als je het stuk over *Coster* niet schreef. En de ander zou altijd een ander zijn. Wie, bovendien? [Marsman doet het wschl. elders al.] Otten? Ik kreeg van hem het klei-eine boekje *Innerlijk Noodlot*. Arme, arme jongen toch. Ik k*à*n hem daar niet op antwoorden; het is te zielig en te mal. Het is... de oefeningen van het zoontje van een catechiseermeester (in het 'vrijgevochtene' dan) die de discoursen van pa absoluut kwijt wil, omdat hij denkt dat hij anders altijd een kleine jongen blijven zal. Die stijl, die van burgermansgemeenplaatsen aan elkaar hangt! Wat doe je nu, als je hem erover spreekt? En hoè neem je Nietzsche tegen zijn belichting en oordeel in bescherming?

Het beste met Ant; wij hopen dat de beterschap snel voortgaat. Hartelijke groeten, ook aan haar en Truida, en van Bep, je E.

P.S. - Ik zou in jouw geval die *Coster* zoo algemeen-beschouwend mogelijk behandelen. Wat deed je, als ik een ander was? Waarom die 'biecht' van jou?

P.P.S. - Een opmerking van Bep over *Dumay*, waar je misschien wat aan hebt: ieder stuk in *Forum* schijnt te eindigen met een stukje over juffrouw Van der Wall! En aangezien het ook telkens een eind van een hoofdstuk is... Vind je niet dat dit wel anders kan worden gemaakt? Ik blijf er verder bij dat het werkelijk heel goed zou zijn als je ergens een stuk erin zette over de verhouding van Dumay tot de jongens en het leeraarschap (enfin, de kwestie in het gedicht van Lawrence); het maakt de boel wat 'dieper' en Dumay wat 'echter'. En vlecht daar dan die herinnering in van Dumay aan zijn eigen jeugd, en die episode van die sprekers in het jongenskamp. Voor het boek is dat dan nog een surprise en het zal werkelijk *serieus* een aanwinst zijn! Dat je dat niet inziet, vind ik gek.

Bep zegt dat ze Otten de Rotterdamsche Ella Wheeler Wilcox in proza vindt. Dit vnl. bij het chapiter *Liefde*, ofschoon het chapiter *Moed en Lafheid* toch ook heel sterk bewogen is.

Je krijgt van Marsman fl. 20.-, nl. voor Van der Meulen en voor Rademacher Schorer.

Hierbij tot slot een elucubratie van Maurits Esser = Gerard van Eckeren. Ik had een stukje tegen hem voor *D.G.W.* geschreven: over zijn vergelijkingen van Dostojevsky en Smeding en van Joh. Fabricius met *Le Grand Meaulnes*. Hij schreef mij daarop lang en zielig om zich te verklaren, en ik trok mijn stukje terug. Dit is een onverwachte staart over één zinnetje van mij, dat op Raskolnikov sloeg en verder - zie zelf!... (Je mag het document houden als je wilt.)

377. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 16 Mei '33

aant.

Beste Eddy Van Stols kreeg ik *Tegenonderzoek*, dat ik tijdens het week-end in Tiel heb herlezen. Het *Gesprek over Sl.* is voor mij het beste stuk van den heelen bundel, maar *alles* laat zich uitstekend opnieuw lezen, afgezien alleen van de beroemde

‘quaestie Binnendijk’, waar je, dunkt me, een en ander had moeten schrappen. Ik zou haast zeggen: wij hadden in die affaire zoo plompweg *gelijk*, dat de tijd ons al heeft gerechtvaardigd en deze disputen daarom als overbodig aandoen in hun uitvoerigheid. Je stukje tegen mijn Havelaar-herdenking is zoo absoluut juist, dat ik me gêneerde, die ‘ethische zeever’ eens te hebben geschreven! Je hebt me daar zeer gevoelig aangepakt, en misschien is in dit ééne stukje de ‘invloed’ geformuleerd, die je op mij gehad hebt. Het was precies van dergelijke concessies, dat ik me toen moest losmaken; dus nogmaals dank daarvoor! - Het nawoord van Marsman is alleraardigst, royaal, heelemaal vrij van zijn pathetiek en, van zijn standpunt, een uitstekende karakteristiek van je persoonlijkheid in het nederlandsche milieu. Aan Malraux begonnen, met groote verwachtingen, die op de eerste pagina al beantwoord werden. Helaas, ik kan door mijn ‘beslommeringen’ niet geregeld lezen, zoodat ik er iedere keer weer uit word gehaald. Als ik het uit heb, meer, aan hem en aan jou; aan hem dan desnoods in het dialect van Hitler (ik erger me *nu* nog des te meer, dat ik me jaren lang naar die rotkerels in het oosten georiënteerd heb, in plaats van vol te loopen met gallische cultuur!). In afwachting van mijn uitlezen kon ik niet nalaten, Malraux stomweg een ex. van het *Démasqué* te zenden, louter als een bewijs van sympathie. Hij heeft er natuurlijk niets aan, maar omdat beide boeken in zekeren zin door jouw vriendschap worden verbonden vond ik het wel aardig, het niet na te laten.

Het stuk over *Coster* schreef ik nog niet. Het is moeilijker dan je denkt, juist omdat het in de N.R.Ct. moet. Natuurlijk zal het me wel lukken, maar ik zou er anders over willen schrijven dan daar kan. Vermoedelijk doe ik het nu erg ijskoud, met ‘bedwongen sympathie’. - Opmerkingen over *Dumay* ter harte genomen! Ik wil nog altijd dat fragment invoegen, en hoop er ook toe te komen; maar ik wacht nu maar, tot het heele boek in proeven voor mij ligt. Ik ben nu in de weinige uren, die ik over heb en in goede conditie kan benutten, ook te veel bezig met het slot van de *Zieke*, die nu toch heusch bijna

klaar is. Als ik een week vrij had, zou ik hem in één trek afmaken.

Mayer zal ik nog schrijven. - Het katalogusje van Otten kreeg ik natuurlijk ook. *Zeer* pijnlijk inderdaad, want ik *zie* hem nogal eens! Enfin, pa heeft het zeker betaald, al is het onbetaalbaar. Ja, wat een *kulkoek*! En die toon van 'laatste waarheden in sobere dialogen'! Ik heb na rijp beraad maar besloten, *niets* te zeggen; misschien is hij dan zoo wijs, ook niets te vragen. Ik sprak vandaag toevallig Henrik Scholte, die ook zoo aangenaam verlitterairpolitiekt is, dat ik nog minder neiging voelde om welk serieus punt ook maar aan te raken. Van hem hoorde ik o.m., dat D.A.M. Binnendijk onlangs 1e zaalcommissaris op *De Kring* is geworden en zijn vrouw 2e zaalcommissaresse. Prijsvraag: waar blijven al onze veelbelovende dichters?

De brief van Esser is aandoenlijk van streven naar het Hoogere en Diepere. Zonder dat kunnen die menschen blijkbaar niet.

Donderdag komt Pannekoek hier. - Ant is gelukkig weer beter, maar nog reconvalescent in Zutfen. Dag, hart. gr. voor jullie beiden

je

Menno

N.B. Daareven Vic aan de telefoon. Ik zal ook over *Tegenonderzoek* schrijven, eenige weken *na Coster*. Het wordt een sportieve onderneming voor me, in de *N.R.C.*!

378. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Donderdag. [18 Mei 1933]

aant.

Beste Menno, Je bent gelukkiger dan ik, dat je in *Tegenonderzoek* nog iets goeds vinden kunt. Ik lees alles wat erin staat met een soort walg, een gevoel dat ik er meer dan mijn bekomst van heb om dit alles te 'weten', en dat ik er gelukkig een heel eind voorbij ben. Dat is het vervelende van den herdruk van zulke dingen, 3 jaar later. Ik liet ook Binnendijk staan om dezelfde reden: het te laten staan zooals het *was*. [Wel schrapte ik overal zijn titel van 'heer'.] De heele voorgeschiedenis van *Forum* is in dit boekje vervat, voor wie dat later (voor een disser-

tatie bv.) zoeken wil. Vanaf het gesprek tot Slauerhoff en mijn eerste stuk over jou, is het deze voorgeschiedenis. In mijn volgende ‘essay-boek’ komen de 2 jaar *Forum*-activiteit. ‘Historisch’ is het dan altijd nog wel aardig. Maar de eigenlijke ‘cahiers’ zijn toch met deel 1 en 2 opgehouden; ook *Tegenonderzoek* hoort er nog maar amper bij; en zeker het volgende niet meer.

Wat je over Gallische cultuur zegt is onjuist, omdat je door mij in aanraking bent gekomen met de meest òn-Gallische Galliërs, waaronder Gide zoo goed als Malraux. Malraux zou bij jouw ‘Gallische cultuur’ denken aan de Fransch-nationalistische school van de *Action Française*, waartoe Maurras en Bainville behooren, maar ook lui als Massis, Maxence en zelfs - voorloopig - Thierry Maulnier. En die school is zeker even abject als de Duitschers, door jou afgezworen. - (En Nietzsche?!)

Ik lees af en toe van de politieke bewegingen in Holland; het geeft me soms lust om daar te komen wonen en mij met alle energie ook ‘in het gewoel te werpen’. Die gaga-idioot van een Jacques Bloem loopt, schijnt het, in de gelederen van ir. Mussert en met een nazi-insigne op zijn genevermaag. Ik mag lijden dat ze hem vandaag of morgen een blauw oog slaan voor die treurige moed; ik heb lust om hem straal te negeeren als ik hem daarmee zie. - Verder is er in Den Haag, meen ik, een bond opgericht van anti-fascistische neutralen, waarbij echter ‘nadrukkelijk uitgesloten’ zijn: ‘zij die naar een dictatuur streven of naar de anarchie drijven’. M.a.w. een beroep op het soliedliberale, Hollandsche, tevreden en rechtschapen, alleen op een zekere ‘vrijheidsbeperking’ reageerend, burgerschapendom. Zou je er niet een stukje aan wijden in het *Panopticum*?

Succes met het laatste eindje van *De Zieke*. Bied je het *De Gids* aan? Het is toch zeker te groot voor *Forum*? - Als je eenmaal goed begint met Malraux, lees je het in één adem uit. Ik wacht met spanning op je reactie. Je *Démasqué* zag ik bij M. liggen; hij vroeg mij wat de ‘ideologie’ ervan was; ik heb hem dat, onder een kop koffie, zoo kwaad als het ging, uitgelegd.

Maak het je niet tè moeilijk met *Coster* en *Tegenonderzoek*! Je kunt de hindernissen ook te groot maken, door er te véél naar

te kijken. Het goede ‘principe’ is al een hoop waard. Maar waarom vraagt Vic niet bv. aan Vestdijk om over *Coster* te schrijven; dan kan jij volstaan met *Tegenonderzoek* (dat aan genoemde Vestdijk gewijd is).

Vertel me eens wat van de politiek daar ‘thuis’.

Hartelijke groeten, ook van Bep en aan Ant. Je

E.

Ik verzond vandaag de voorhistorie van *Forum* in één pak naar de Beukelsdijk, in 2 exx. bestemd voor je broertje Wim en je zusje Truida.

379. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 23 Mei '33

aant.

Beste Eddy Ik zond je alvast mijn stuk over *Coster*. Tenslotte schreef ik het, na me op een bepaald platform van ‘objectiviteit’ te hebben neergezet, toch met het gevoel, dat ik geen verraad pleegde aan de persoonlijke verhouding, die ik tot het boek heb. Of het goed geworden is, weet ik zelf niet, omdat ik het met diplomatieke bij-overwegingen *moest* schrijven. Ik ben erg benieuwd, je meening te hooren.

La Condition Humaine heb ik juist uit. Ik kan er niet dadelijk over schrijven. Er zijn stukken in, die zoo *prachtig* zijn, dat ik er absoluut oncritisch tegenoversta, en (gek, misschien) ook eenige, waarbij ik me verveelde. (In het midden; het bezoek van Kyo aan Hankou b.v., dat me alleen maar interesseert, zooals een atlas van China me vroeger interesseerde, om het exotische). De eenigszins stroeve manier, waarop M. het plan de campagne ontvouwt, maakt het voor mij noodzakelijk, het heele boek te *herlezen*. Dit staat voor me vast; het is een zoo volkomen eerste-rangs-boek, dat je bij een eerste lezing te veel wordt beziggehouden door de voorgrond alleen, en de achtergrond pas langzamerhand voelt aanzwellen. Wat in de *Conquérants* en *La Voie Royale* ontbrak, een soort derde dimensie aan de personages, is hier zoo compleet geworden, dat het je even overweldigt. Kyo, Gisors, Clappique, Féral: één van die menschen is op zichzelf al genoeg om je voortdurend geheel

in beslag te nemen. De scène met de vogel van Ferral trof mij bijzonder, het voorlaatste deel in de gevangenis is meesterlijk. En Clappique - Maar ik schrijf er voorloopig over als een V.C.S.B.er, d.w.z. ik moet er nog een paar dagen liever mijn mond over houden. Het is overigens op zichzelf al een sensatie van beteekenis, om een boek weer eens zoo met een onvertroebelde ontvankelijkheid te ondergaan. Om er zoo'n handig stukje over te spuien als Berl in *Marianne*, daarvoor voel ik niets. Heb dus even geduld met mijn reactie. Ik hoop Malraux te kunnen schrijven, maar ik doe dat alleen, wanneer ik mijn relatie tot het boek gevonden heb. Dat ik zijn boek prachtig vind, wil jij hem bij gelegenheid misschien wel vast eens zeggen. Maar juist omdat ik ook allerlei 'problemen' voel, die ik nog niet voor elkaar heb, heeft het geen zin *nu* al te schrijven.

Ook las ik wat in Maulnier's *Nietzsche*, maar zonder enthousiasme. Ik voel niets voor deze manier van schrijven over een *mensch*. Het is natuurlijk allemaal helder en knap, en ook verre van banaal; maar hier oordeelt toch weer een *traditie* over een unieke persoonlijkheid. Al dadelijk de vergelijking met Descartes: ik lust dat niet, het brengt me dadelijk weer in de litteratuur, de 'genres'. M's boek is, voor de zooveelste maal, en ditmaal superieur, een boek *over* Nietzsche; het feit alleen, dat iemand zooiets noodig acht, teekent de prestatie. (Ik kreeg van v. Loghem Slaterus ook al een verzoek om 'een boek over Nietzsche' te schrijven, maar weigerde natuurlijk. Overigens schijnt men mij als Nietzsche-specialist in het snotje te krijgen, omdat ik een paar maal tegenover of naast Nietzsche ben gaan staan). Er is een *volstrekt* verschil tusschen boeken als *La Condition Humaine* en *Nietzsche*, dat, geloof ik, uitsluitend gezocht moet worden in de *noodzakelijkheid*, die de auteurs voelen, om hun boek op te zetten. Al had Thierry Maulnier het nog tienmaal beter gedaan, dan was zijn opzet nog verre familie van Emil Ludwig c.s. - Met die opmerking over de 'gallische geest' bedoel ik ook allerminst de ééne nationale traditie boven de andere te stellen. Alleen dit: voor *mij* is die 'gallische cultuur' van den heer Th. Maulnier uiterst nuttig, vooral om de eerbied voor de

knapheid *qua talis* te verliezen. Immers, als er in Holland over Nietzsche geschreven kon worden à la Maulnier, zou dat al iets *buitengewoons* zijn! Eenvoudig, omdat de auteurs hier *stom* zijn en dus aan het plan-Malraux überhaupt niet toekomen. Daarvoor moet men het plan - Maulnier toch gepasseerd zijn! Je kunt je voorstellen, hoe een *Condition Humaine* van Theun de Vries er uit zou zien, of een Clappique van den Doolaard!

De politiek hier gaat inderdaad de kant van het fascisme uit. Maar hoe! Het komt neer op een metamorphose van de liberale degelijkheid in degelijkheid met een bruinhemd. Mussert is hier de netste, daar voelt Bouws veel voor. Hij is geen anti-semiet en laatst uit Duitschland gegooid, daarom vooral; maar het anti-semietisme neemt hier ook al flink toe, natuurlijk weer: in het nette. Hitler acht men dan 'overdreven', maar hij 'zegt toch wel rake dingen over de Joden'. Pfui! Ritter heeft het ook al voor de radio over 'Hitler als litterator' gehad en hem daarbij zeer bewonderd. Maar *mijn* stuk over Hitler vinden ze dan ook weer mooi, de half-zachten. Door Pannekoek geïnterviewd, heb ik me o.a. over de half-zachtheid uitgelaten. Het was een heel gezellig avondje [...].

Tegenonderzoek neem ik morgen voor Wim mee. Truida zit er met pleizier in te lezen en bedankt je vast hartelijk voor de toezending. Ik was ook nog bij Vestdijk, die zich steeds meer in zijn kluis inkapselt. Zijn roman is af en wordt nu door het gezin overgeschreven. Ik heb nog een ander (m.i. beter en voor *Forum* belangrijker) fragment meegebracht, dat Bouws je wel zal sturen.

Las je Greshoff's polemiek tegen Borel in *Het Vaderland*? Het is sympathiek, dat hij, bij zijn positie tegenover die krant, zoo voor den dag komt; reken maar, dat het hem weer wat vijanden bezorgt!

Ik moet weer slapen, vanwege het 'ambt' morgen. Dus: tot ziens maar weer! Veel hart. gr. voor jullie beiden en een hand van je

Menno

Truida verzoekt uit het aangrenzend vertrek haar groeten!

380. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Woensdag. [24 Mei 1933]

aant.

Beste Menno, Hierbij je stuk terug. Als je het mij zond vóór het naar de *N.R.C.* ging, verander er dan nog een-en-ander aan in de details, die ik met potlood bewerkte. Als verklarend stuk is het voortreffelijk; je moet in verband hiermee eens lezen wat Greshoff allemaal vertelt in *Groot-Nederland*: naast heele juiste dingen absolute doordraverijen, waar ik heelemaal schijnheilig en 'witgewasschen' uit te voorschijn kom. (Ik hoop dat hij hier en daar er nog wat afdoet.) Jouw stuk heeft m.i. maar één bezwaar; dat je nu het eens zijn tusschen jou en mij als tè bekend veronderstelt, en wel een verklaring geeft, maar geen conclusie. De 2 laatste zinnetjes zijn al te zeer voor 2 uitleggingen vatbaar. Zou je er niet, eindelijk, een 3e zinnetje aan toevoegen om te zeggen hoe jij deze polemiek en levenshouding vindt?

Later meer. Dit voor de spoed apart. Hart. groeten van je

E.

381. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Donderdag. [25 Mei 1933]

(door allerlei rotzooi heen - het wordt een refrein.)

Beste Menno, Accoord met alles uit je brief, in het bizonder met je opmerkingen over Malraux en Maulnier. Ik las Maulnier nog niet, maar ben er toch zeker van dat het zoo moet zijn als jij zegt. Ik zal Malraux eerstdaags je brief voorvertalen; - maar hij gaat voor een paar dagen uit de stad, misschien dus toch niet zoo direct.

Over je artikel over *Coster* schreef ik je al.

Het fragment van Vestdijk vond ik erg erg Hollandsch. Bep zegt terecht dat het van Ina Boudier had kunnen zijn, minus de 'gewaagdheid' van het onderwerp. (Maar daarin is Alie Smeding hem weer de baas.) Misschien is de rest beter, of anders; men kan over *dit* alleen niet oordeelen.

Kan je eerstdaags de som van fl. 1.75 sturen naar Henri Mayer, [Boekh. Nyhoff-Lange Voorhout 9; Haag] en hem vragen mij

een kwitantie te sturen voor totaal afbetaalde rekening? Bij die gelegenheid kan je hem dan misschien ook nog vertellen hoe het zit met die *Costers* en wat je ervoor hebben moet. Ik schreef het hem wel, maar vergat de prijs. Voor die fl. 1.75 stuur ik je eerstdaags wel een boek. Is er bij de *N.R.F.* niet iets dat je hebben wilt?

Later meer. Hart. groeten van je

E.

Ook aan Truida en Ant (is zij nu weer heelemaal goed?)

382. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 27 Mei '33

aant.

Beste Eddy Dank voor je annotaties en brief bij mijn stuk; je zult in de desbetreffende *N.R.Ct.* zien, dat ik er nog een stuk met citaten uit *Coster* bijgelapt heb (o.a. stelling 5 geheel overgenomen) en eenige dingen, ook naar aanleiding van jouw opmerkingen, heb gewijzigd. (Alleen *niet* het 'aanvallen' op Dostojewski; ik bedoel daarmee, dat je hem met precies dezelfde maatstaven behandelt als Coster, dat er dus eigenlijk geen principieel verschil in bejegening en toetsing bestaat). Ik liet de proef aan Ant (zij is gelukkig weer heelemaal beter) lezen, die zeer terecht zei, dat het den indruk maakte, bij voorbaat tegen aanvallende hollanders geschreven te zijn. Dat is dan ook conform de realiteit; ik kon niet loskomen van de gedachte, dat ik het boek bij voorbaat moest *verdedigen*. Mijn eigenlijke reactie blijft het panopticum over den Doolaard destijds. - Er komt een portret van Dirk bij! Dat is wel pikant.

Eén van mijn eerste nadere meditaties over *La Condition Humaine* komt hierop neer: alle figuren, ook de meest *actieve*, zijn eigenlijk als *contemplatief* gezien, of liever: de behoefte aan contemplatie en zelfcritiek is zoo buitensporig groot, dat ik soms Malraux duidelijk door zijn personages heen zie denken. Vooral in het begin; iedere figuur ontstaat uit dialogen en krijgt pas later een omtrek; die omtrek blijft toch altijd nog meer een psychische dan een physische begrenzing. Voor mij wint het boek daarbij, omdat ik graag over het hoofd wil zien, dat die

contemplatie eigenlijk M's contemplatie is. Bij le vieux Gisors is het contemplatieve natuurlijk volkomen op zijn plaats, maar in een Clappique en een Ferral, meer eigenlijk nog in de revolutionnairen Kyo en Katow, doet het ietwat theoretisch aan. Weer *niet* in *Tchen*, voor mij met Clappique *de* figuur van het boek. Tchen *behoort* werkelijk een slachtoffer van den geest te zijn, voorzoover hij denkt; maar in zijn collega's kan ik de zelfcritiek niet goed thuisbrengen, omdat zij, volgens mij, vernietigender zou werken op hun revolutionnaire activiteit. De vraag wordt dan ook weer algemeener zoo: is een roman, waarin de menschen tot een zeker intelligentiepeil zijn opgeheven, eigenlijk niet een (in dit geval sublieme) dekmantel voor een *on*geschreven essay? Zooals ik je al schreef, in Hankou verveelde ik mij, precies als in een Sovjet-roman. Ik zou ook willen weten, *wien* van zijn figuren Malraux in laatste instantie *koos*. Of heeft hij met Dostojewski gemeen, dat hij *veelvoudig* wil blijven? (Gide zegt dat, meen ik, heel juist). Malraux lijkt voor mijn gevoel *veel* op den Dostojewski van de *Demonen*. - De vrouwen (May, Valérie) zijn in *La Cond. Hum.* misschien ook niet vrij van over-contemplatie. In May voel ik iets gewilds, maar zij is teveel achtergrond gebleven, dus ik kan me vergissen; Valerie in haar brief aan Ferral voor China *te* scherpzinnig (zijn er veel van zulke vrouwen in die buurt? Dubito, maar M. zal het beter weten dan ik. Vraag het hem eens). Überhaupt: ik zou graag weten, hoe Malraux dacht over dit contemplatie-probleem. Ik vrees alleen, dat ik het, zelfs in het Duitsch, minder genuanceerd kan formuleeren; misschien kun je hem de vraag alvast eens stellen, via deze brief.

ƒ1.75 aan Nijhoff is verzonden, met verzoek om quitantie.

Inzake fragment Vestdijk accoord. Ik nam een beter stuk mee. Het boek wordt (voorzoover ik over voorgelezen fragmenten kan oordeelen) gaanderweg beter. In het begin is er veel te veel ‘Kleinmalerei’. De eigenlijke Vestdijk van *Berijmd Palet* komt pas voor den dag, waar de bewustheid een meer theoretische rol gaat spelen. Overigens heeft Bouws de vergelijking met Alie Smeding ook gemaakt; had hij die (al) van jou?

Ik heb deze week weer een paar uur kunnen schrijven en nader steeds meer het eind van de *Zieke*. (in getallen: ik ben op pag. 225). Maar er zijn weer examens. Bah!

hart. gr. voor jullie beiden van
je
Menno

383. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Donderdag. [1 Juni 1933]

aant.

Beste Menno, Dank voor brieven, waarop ik spoedig antwoord. [Ik heb er nogal veel op te zeggen.] Ik ben op het oogenblik in Brussel voor ‘zaken’ - er komt geen schot in, alles blijft *even* beroerd. Ik schrijf je uit (zie boven), met Jan v.N. en weldra Jan Gr. ‘aan mijn zijde’. Morgen ben ik in Parijs terug.

Las je het schandaal in de P.E.N. club, en het heroische optreden van Jo Kuller en een zekere idioot, genaamd Westerman (wie *is* dat?)? Moet daar niet een goed panopticum over in *Forum*? Dit is een gelegenheid waarbij ik het betreur dat ik met jullie die flauwe-kul-historie had, want ik zou het dolgraag doen. Nu lijkt mij Jan - of jij - aangewezen. Aan den anderen kant: Maurice is daar geweest en dus ‘oog-en-oor-getuige’; hij is nog niet terug, maar misschien zou *hij* in dit geval het verslag kunnen maken. Alleen: ik heb niet het minste vertrouwen meer in hem.

Schrijf mij gauw wat je van de zaak denkt. Als *jij* het stuk schrijft, steun ik jou met mijn (tot December nog geldende) ‘stem’ tot het uiterste, d.w.z. ingeval van nog zoo'n idiote reactie van Maurice. Zulke tooneeltjes als in die P.E.N. - stal, geven me bijna lust om een ANTIKUL - club te stichten, met een paar bepalingen, waardoor alleen *fatsoenlijke* menschen lid kunnen worden - ik bedoel: letterbeoefenaren aan wie men nog een hand kan geven.

Ik scheid er mee uit, J.v.N. vraagt het woord. Hartelijke groeten en tot spoedig.
Je
E.

***Belangrijk*.**

Het leven van Nietzsche in *brieven* - wat kost dat in het Duitsch? De Fr. uitgave kost 40 frs. = 4 fl. - wel duur. Misschien is dit makkelijker Duitsch dan de rest? en dus prachtig voor mij om er in te komen? Kan je me de uitgever opgeven? En ook of het in Gothische letter is? (dit laatste ook voor J.v.N., die er ook over denkt om zich de Duitsche uitgave aan te schaffen).

384. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 2 Juni '33

aant.

Beste Eddy Je briefje uit Parijs nog juist voor mijn vertrek naar de provincie ontvangen; ik ga tot Dinsdag naar Zutfen en Eibergen in de zon liggen, als die er is. Ook *dank* voor Boender. 's Mans critiek is alleraardigst, maar het boek *haalt niet* bij *Coster*. De epiloog b.v. bewijst, dat de man zelf ook een larieopvatting van de Hooge Kunst heeft.

Het schandaal in de Penclub moet natuurlijk gememoreerd en flink verlakt worden. Het lijkt me (als jij geen uitzondering op je ‘gedragslijn’ wilt maken tenminste), dat Jan er zeker voor in aanmerking komt; tenzij Maurice *eigener beweging* iets meebrengt (wat dan nog wel slap en naar zou kunnen zijn). Maar in ieder geval is even wachten goed, want 17 Juni vergadert de nederl. Penclub, om over de ‘delegatie’ te oordeelen. Vic b.v. wil met een ‘blok’ uittreden, waaronder schrijver dezes, sedert jaar en dag trouw wanbetaler, natuurlijk ook zal zijn. Heil Kuller!

Het leven van Nietzsche in brieven kostte mij destijds ƒ 2.80. Die brieven zijn werkelijk *heerlijk*, de commentaar is snert, maar dat hindert niet. Ik lees er nog altijd zoo nu en dan eens in. *Geen* gothische letter!

Henriëtte's oogen heb ik, nu Marsman het in proef zond, nog eens grondig herlezen; en ik kon me niet weerhouden, hem in een brief een groot deel van het fragment *na te vertellen*, in mijn terminologie. Werkelijk, het is ‘filmische’ puberteitslyriek; ik *kan* het maar niet mooi vinden. Precies hetzelfde, als wat jij zoo terecht signaleert in zijn ‘harde en bittere’ (of zooiets) Stendhal.

Die meneer Rutgers is net zoo min van een ‘milde intelligentie’, als Stendhal hard en bitter is. En gemeenplaatsen, als er, dikgezaaid, in voorkomen! Ik heb hem dat nu onverbloemd nog eens geschreven en wacht nu zijn reactie af. *Henriëtte's Oogen* zou *24* pagina's *Forum* beslaan; ik vind dat zonde, nu we in Juli weer met 64 pag. moeten beginnen. *Ronduit zonde*. Voor mijn part 10 pagina's, maar zeker niet meer!

Als je op mijn bespiegeling over Malraux antwoordt, dit nog als aanvulling: ik bedoel met den ‘roman als voorwendsel voor een essay’ *niet*, dat M liever een essay had moeten schrijven. Juist *niet*. Maar dat de roman met dien inslag van ideeën altijd den lezer van de roman qua talis zal *afleiden. Naar* den auteur achter het boek. Dit om het nuttelooze probleem van essay en roman niet nog eens onnodig op te delven. hart. gr. voor jullie beiden

je

Menno

Kreeg je de *N.R.C.* met *Coster*? Het mooiste is eigenlijk zijn engelengezicht tusschen de regels!

385. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Vrijdagavond. [2 Juni 1933]

aant.

Beste Menno, Ingesloten een fraai portret van Jan v. Nijlen, dat je me gauw terug moet zenden. Ik ben er erg blij mee, en het lijkt nog zoo goed!

Jan Greshoff zal je een bespreking sturen - of neen, ik zend jou in een andere enveloppe, als drukwerk, drie dingen: een bespreking van Lawrence's brieven door Bep (die mag je houden, in ruil voor je cadeau!), een bespreking van mijn *Coster* door bolle Ton van Brabant en een nijdige zucht van Nijhoff over hetzelfde euvel, in *De Gids*. Ton schreef in *De Tijd*. De 2 laatste mooiïgheden wil jij wel doorzenden aan Jan Greshoff, aan wien ik vandaag *jouw* bespreking zend! [Wel te verstaan: in afwachting van de zijne - aan jou - die in *Nederland* komen gaat...] Dank hiervoor; de kleine wijzigingen lijken mij heel goed; ook de laatste woorden, die erbij kwamen.

Ik doe in de enveloppe nog iets: nl. een verslag door Den Doolaard over de P.E.N. - heibel. Zeer leutig om te lezen. Er moet heusch een ‘cinglant’ panopticum aan de zaak worden gewijd. Maar Jan wil het niet doen; jij blijft dus over, en dat is ook wel zoo goed. Zet dit rapalje nu eens *goed* op zijn plaats, het is een prachtmoment ervoor. En hoe ‘algemeener’ het wordt, in de lijn van letterkundige vergaderingen + en zonder voer, hoe beter. Ik zou het bepaald *onjuist* vinden als er in het Panopticum niet een scherpe echo kwam van dit akkefietje onder ‘representatieve’ auteurs.

Bep, die anders erg anti-polemisch is, zooals je weet, is het geheel met mij eens; en ook dat jij het schrijven moet. Op je brieven over *La Cond. H.* schreef zij je; ik wacht je antwoord af om er misschien nog een duitje van mij bij te doen. Ik zal Malraux je beide brieven voorlezen (= voorvertalen) zoodra ik hem weer zie. (Ik geloof dat hij vandaag net terug is - en ik ook.)

Later beter. Ik heb allerlei post af te doen weer, o.a. naar Indië en voor die rotzaken waar ik in Brussel weer mijn portie van kreeg. Ik heb den advocaat ‘uitgeschakeld’, maar de notarissen tieren nog welig. En de advocaat diende per keerende post een rekening in van ± fl. 150.- die ik hem over 6 maanden misschien betalen zal, als ik dan het geld heb.

Hartelijke groeten, ook aan Truida en Ant
je
E.
P.S. Gistoux schijnt onverkoopbaar.

386. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Zondag. [4 Juni 1933]

aant.

Beste Menno, *Forum* is gekomen: werkelijk in alle opzichten een geslaagd nummer; en toch, ik besef nu duidelijk wat ik je gisteren opeens schreef(zoo'n gevoel sluimert, en springt opeens naar voren naar aanleiding soms van niets), dat het geheel toch een geest heeft waar ik persoonlijk niet veel meer voor voel; dat het tenslotte *juist* is dat ik volgend jaar uit de redactie treed.

Ik ben zelfs blij dat ik mijn redacteurstaak binnen dit jaar al zoo ruimschoots heb volbracht! Ik geloof dat ik uit de *Forum*-belangen ben gerukt door 2 dingen: ten 1e Parijs en mijn Parijsche vrienden en kennissen, ten 2e en dit dan veel dieper: de rottoestand waarin ik verkeer, dit geploeter en dit gevoel van onmacht om in het practische leven wat te presteeren. Alles wat vroeger gratis was, *vrij*, verbonden aan vrije tijd, is nu overschot geworden, moet nu bedreven worden in uren die eigenlijk nòg niet eens vrij zijn. Ik heb aan den eenen kant een grooter behoefte aan *rust* (practisch), aan den anderen een zooveel feller instinct van *verzet* (moreel), dat het literaire geprotesteer op de *Forum*-manier mij niet bevredigt. Soms denk ik dat ik werkelijk nog het beste doe, communist te worden; het zijn alleen maar de 'kameraden' zelf, en het geknoei van het practische communisme natuurlijk ook, die mij weghouden. Maar ik ben weer duidelijk - zoodra het niet meer geldt mijn verhouding tot Bep, mijn eenige tastbare 'waarheid' - in dien staat van 'disponibel' - zijn geraakt, waar Méral het soms over had. (Deze Méral heeft zich laten kennen als een vrij poover individu, après tout, en is nu bezig zich voorgoed te *verzuipen* [letterlijke betekenis], in Parijs; hij is ook, zegt hij, 'getrouwd', naar 'men' zegt, met een Bordeleesche snol.)

Ik wil in ieder geval nog één groot essay schrijven voor *Forum* over Malraux' boek, maar dan meteen ook over andere dingen. De menschen bij M. hebben, op Clappique na, hun vorm van 'zich te geven' gevonden. Daarvoor en daaromheen bestaan allerlei figuren, waar ik ook over schrijven wil: geen 'avonturiers', omdat zij niet *practisch* genoeg waren, en misschien te proper ook, om dat te zijn, maar 'disponibel' tot zij hun dood vonden, door een gebrek aan evenwicht misschien tusschen hun 'ongeloof' en hun 'temperament'. Jacques Vaché, die man die den oorlog meemaakte en er maar niet in gelooven kon, die spottende *Lettres de Guerre* schreef en ook niet meer komen kon tot de literatuur (de 'voorganger' van de dadaisten) is geëindigd met zelfmoord te plegen in een hotel. Niet lang geleden hebben 2 gevallen zich voorgedaan die op eenzelfde gebrek aan even-

wicht wijzen: een jonge man, Michel Vieuchange, die ook literaire neigingen had, maar niet méér, die geen ‘geloof’ genoeg had, maar gedreven werd door het ‘temperament’ om iets anders te doen dan kletsen op de boulevard Montparnasse, heeft zich tot taak gesteld naar een oord te gaan dat Smara heet en waar geen Franschman was geweest, een oord in een streek van opstandelingen (dissidents) in Marocco. Zonder Arabisch te kenken is hij er heengegaan, eerst vermomd als Berber-vrouw; hij heeft een heel boek volgeschreven over zijn tocht - niets dan reisaanteekeningen over ontberingen: dorst, ongedierte, gevaar van ontdekking, enz. Ik heb het op het oogenblik hier (van Jan Gr.), je kunt het hem vragen als het je interesseert (*S*m*ara*, carnets de route de Michel Vieuchange.) Hij is in Smara gekomen, gebonden in een zak; toen weer teruggegaan. Toen hij weer bij de Europeanen kwam, was hij stervende aan dyssenterie. Eigenlijk een volkomen nuttelooze, langgerekte zelfmoordwaar Clara Malraux met drift over spreekt: zóóiets stoms en waarvóór? Op het oogenblik van dood te gaan heeft hij zich tot het katholicisme bekeerd: ‘comme Claudel’, zei hij erbij (dat is de literatuur!) - Idioot, hè? - Een andere jongeman, een Italiaan, Lauro de Bosis, ook een soort dichter (hij heeft één gedicht geschreven dat *Icarus* heet, zijn vader was dichter en vriend van D'Annunzio) heeft zijn disponibel-zijn op een andere manier opgelost. Hij heeft ontdekt dat te weinig menschen voor de vrijheid durven sterven, en daar hij een haat had tegen het fascisme, heeft hij besloten - jaren vooruit - om het volgende te doen. (Hij kon op dat moment nog niet eens een motorfiets berijden.) Hij heeft geleerd, erg moeizaam - net zooals Vieuchange eerst maanden lang de streek van Smara heeft bestudeerd op onjuiste kaarten - om een vliegmachine te besturen; toen hij vliegen kon, heeft hij zich geoefend om het te doen met betrekkelijk zware ladingen. De bedoeling was om 400.000 antifascistische brieven + een paar boeken, over Rome uit te storten. Men had hem in de gaten en hij is een heelen tijd portier geweest; daarna, bij een van zijn eerste pogingen, is hij met zijn vliegmachine + vele brochures in Corsika gevallen en door

de Fransche en Engelsche politie gezocht. Eindelijk is hij van de Côte d'Azur met zijn 400.000 brieven naar Rome gevlogen. Hij wist precies wat er gebeuren zou en het is ook precies zoo gebeurd: zijn vliegmachine kon zelfs niet eens zoo snel gaan als de oorlogsvliegtuigen; hij heeft zijn brieven uitgestort en is door een vliegtuig van minister Balbo naar beneden gehaald. Nog een zelfmoord. Die man was geen communist, eerder 'liberaal', maar haatte de tyrannie in ouden trant. Zijn brieven: 1 aan den koning, 1 aan het volk en het 3e een soort lijst van antifascistische plichten, zijn heel goed. Je kunt ze lezen, met het verhaal van zijn dood, door hemzelf van te voren opgesteld (en fragmenten van het nog onuitgegeven *Icarus*) in *Europe* van 15 Mei. Deze Lauro de Bosis heeft iets in zich van den solitairen terrorist naar het hart van Tchen.

Ik heb nu het gevoel dat jij je voor zulke dingen absoluut niet interesseert; dat je het daverende flauwe kul vindt. En *ik* heb deze 'nuchterheid' juist van mij afgezet. De antihumbug, de anti-kul is mij nog altijd even lief, maar de nuchterheid à priori - zelfs onder den naam 'humor', begint mij tegen te staan. Ik heb het gevoel dat er maar één phase méér noodig is - van voortgezette vernedering, verbittering of inferioriteitsgevoel - om van mij een broertje te maken van deze dwazen, en dat jij (en *Forum*) het 'gezond verstand' laten gelden omdat zoo'n 'waan' belachelijk is. Als ik werkelijk àlle luciditeit moest aanwenden waarover ik beschikken kan, dan zou ik kunnen verkondigen, ieder uur van den dag, dat het leven een rotzooi is, maar dan zie ik ook niet meer het belang van de literatuur en zeker niet van *Forum*. Dan zou ik zóó lucide willen zijn, dat ik mij daar ook niet meer aan hechtte, mij er zèlfs niet meer mee 'amuseerde'.

Ik geloof evenmin als jij aan een heer Rutgers en aan een heer de Blécourt. Maar ik geloof aan Marsman. Hij heeft althans stijlmiddelen genoeg om niet plat te zijn, en dit eenmaal toegegeven, is er zijn *bedoeling* (ons heele conflict N.B. van 'vorm of vent') en die is mij meer waard dan die kinderstukjes van Vestdijk. (Althans in de 2 fragmenten die ik nu las.) Als Vestdijk hierin *geslaagd* is en Marsman mislukte in het uitwerken van

zijn bedoeling - tant pis! ik heb mij toch stukken minder *verveeld* bij het veel te lange gesprek van Rutgers-Blécourt (waar trouwens al heel wat uit geschrapt is) dan bij dat vlotte gezanik van jongeheer Anton. Nogmaals, misschien doe ik Vestdijk onrecht en zijn deze fragmenten in het geheel gezien zeer goed; misschien is Vestdijk's boek 10 × zoo goed als *Angèle*. Het gaat niet om de voorbeelden, maar om wat ik voel dat, *daarachter*, jou en mij scheidt; jij hebt de 'nuchterheid' nu echt gevonden, à priori is een communistische handeling voor jou idioot, verveel je je daarbij, je hebt sympathie voor een volslagen lor als dat boek van Putman, niet omdat je literaire smaak tekort schiet, maar omdat je die geur van de nuchterheid nu zoo heerlijk vindt, ook al geurt ze als Leidsche kaas. Ik kom tegen die nuchterheid in verzet; ik vind zooiets heerlijk bij Léautaud, maar afschuwelijk bij menig ander; ik ben bv. allang geneigd om Anth. Donker zelfs gelijk te geven over de goedkoope humor van de Hollandsche 'borrel-poëzie'. Misschien ben ik onzekerder dan jij, en is mijn geslinger tusschen nuchterheid en 'romantiek' idioot, vergeleken bij jouw tegenwoordige zekerheid, maar nogmaals... juist omdat ik het practische leven zoo voel knellen: als ik wèrkelijk nuchter moest worden, dan werd ik het ook nog 10 × meer dan jij. Zoowel om mijn 'romantiek' (die mij onzuiver maakt) als om mijn *mogelijke* nuchterheid (die mij tè zuiver zou maken, als koffie-extract!) lijkt het mij dus goed, dat ik uit *Forum* ga. Als ik na Januari meewerk, is het wschl. niet meer om 'technische' redenen, als de contrôle van Bouws of het verhinderen van panopticums, maar om diepere redenen. Ik denk dat jij met Vestdijk veel meer in één schuitje zult komen dan met mij - natuurlijk ook zoo lang het duurtmaar jullie tegenwoordige 'phasen' lijken mij zeer geschikt voor een gelukkig huwelijk.

Neem mij deze lange ontboezeming niet kwalijk, waaraan ik behoefte heb, tòch voor de zuiverheid. Jijzelf zult ook al lang zooiets gevoeld hebben. Was ik niet naar Parijs gegaan en niet arm geworden, dan was dit verschil tusschen ons veel meer blijven sluimeren. Wat ik verder doen ga, is van geen belang

voor deze uiteenzetting: ik heb - zeker vooreerst nog - in de eerste plaats Bep en zal dus wel niet één twee drie een oplossing vinden à la Vaché, à la Vieuchange of à la Bosis; de hoofdzaak is dat ik die idioten *begrijp*, met het gevoel, dat ik hun in nuances volgen kan *tot* aan hun laatste avontuur en hun oplossing van wat hen kwelt, en dat jij Holland prettig vindt, en die menschen wschl. met het *diepste* van jezelf verwerpt. Ik vind het soms zoo slecht nog niet dat je tenminste door je vak wordt gekweld. Anders had je niets dan het Hollandsche onbegrijpen om je te kwellen, en dat lijkt mij niet genoeg. Vooral omdat jij niet, als ik, een ongewenscht vreemdeling bent, maar eindigen zult met zéér veel bijval te krijgen, en bewondering, en als je wilt, een plaatsje à la Huizinga misschien, over 20 jaar.

Dit alles verandert niets aan mijn gevoelens van vriendschap. Maar waarom niet de puntjes op de i's te zetten, juist daarom? Hartelijke groeten, van je

E.

387. *M. ter Braak aan E. du Perron en E. du Perron-de Roos*
R'dam, 6 Juni 1933

aant.

Lieve Bep Jouw brief bereikte me nog juist voordat ik met de Pinksterdagen wegging; maar ik heb gedurende die dagen niets gedaan dan op mijn verhaal komen van het lesgeven en vegeteeren. Hartelijk dank voor je reactie op mijn (waarschijnlijk niet erg gelukkig geformuleerde) brief over Malraux. Eerst de practische kant van je brief even. Ant en ik zijn in ieder geval niet voor 22 Juli ‘man en vrouw’, want ik moet dan nog examen afnemen, godbetert. Wij zouden dus ongeveer eind Juli in Bellevue kunnen komen (in een hôtel natuurlijk; stel je voor, dat ik jou met twee gasten opscheepte! maar dichtbij!). Het lijkt ons erg prettig, een paar dagen te blijven; misschien gaan we eerst nog naar Zwitserland of zoo, omdat ik nog nooit een Alp heb gezien. In *geen* geval naar Hitler c.s. Met je vader zullen we dus niet samentreffen.

Met je correcties op mijn notitie's over L.C.H. ben ik het eigenlijk overal eens. Het was ongelukkig gekozen, dat woord ‘essay’; ik heb het trouwens inmiddels al ‘herroepen’. Het is iets

anders: die sensatie, dat achter de (op zichzelf volkomen verantwoorde) figuren *dadelijk* (niet middellijk) de auteur staat en alle verzet wegneemt. Ik kom steeds meer tot de conclusie, dat ik in die heele wereld van M's Shanghai niet *geloof* en dat me dat eigenlijk niets kan schelen. Shanghai zou hier een plaats op de maan kunnen zijn. In het werkelijke Shanghai zijn ongetwijfeld de revolutionnairen meer hypocriet, maar wat doet het er toe? De ‘beschikbaarheid’ (waarover aan Eddy meer) behoeft niet historisch te zijn.

De verveling van Hankéou betreft hetzelfde, waar jij ook over schrijft: M. maakt het eenvoudig onmogelijk, de verwikkelingen van de chineesche toestanden te volgen, in bepaalde omstandigheden. Dat lijkt mij wel een technische fout; maar overigens van heel weinig belang voor het essentieele in het boek. Een of andere plathoofdige E.E. Kisch had het ons natuurlijk ‘precies verteld’, tot groote vreugde van Jo Otten c.s.

Aan de *Zieke* (die ik in gedachten al ongeveer omgedoopt heb) heb ik tijdens Pinksteren maar een schijntje kunnen schrijven. Ik zit n.l., vlak bij het slot, op precies hetzelfde punt vast als Eddy klaarblijkelijk: de quaestie van het *handelen*, van de ‘beschikbaarheid’. De formule wil niet komen en dus wacht ik maar. Met mijn ingewanden *weet* ik het al, maar ik kan het niet zeggen, waarop mijn ernst, mijn hiërarchie hangt. Aan alle kanten heb ik mezelf de ernst onmogelijk gemaakt, *nu* zit ik met het feit, dat ik au fond een ernstig mensch ben en geen ‘humorist’. Als ik mijn ingewanden geraden heb en vertaald, kan het boek in twee avonden af zijn. Ik zou het jullie nu al graag sturen, maar dat gaat toch niet, vlak voor het critieke punt.

Je stuk over Lawrence moet ik nog lezen. Misschien vanavond? Maar er komt dadelijk een frik, om *120* idiote schriftelijke werkjes van het toelatingsexamen na te kijken in gemeenschappelijk overleg. De tijd daarvoor gebruik ik maar voor deze brief. Ik spring over op Eddy's lijvige correspondentie; je zult daarom wel niet ophouden, verder te lezen.

Beste Eddy. Je brieven zijn de beste bewijzen van vriendschap,

die je kon geven. Over de bijlagen van v. Duinkerken en Pom Nijhoff niets dan slechts, mijnerzijds. Maar er zal je nog erger staan te wachten dan het quasi-superieure toontje van Ton en de misselijke litteratorenhouding van Pom. Men wil hier in Holland niet verder kijken dan de litteratuur, en dat openbaart zich bij zulke gelegenheden. Behalve van Greshoff en mij zul je geen enkele zelfs maar *fatsoenlijke* critiek krijgen, vermoed ik. De lui zijn heelemaal niet 'beschikbaar', vergeet dat niet! Ze zijn allang in de letterkunde. Laat je er niet door deprimeeren (want dat doet zooiets onwillekeurig); ik ben altijd blij, als weer eens overdonderend blijkt, hoe de litteraire verfijning en 'kul' *afsluit* van alles, wat niet het geijkte geluid laat hooren.

Ik geloof, dat ik inzake de 'beschikbaarheid' veel dichter bij je sta dan je denkt. Alleen: ik, geboren Hollander, sedert jaren in een beroep, ben op een *totaal* andere wijze disponibel (zie Bep, hierboven). Het zou wel wonder zijn, als *ik* de door jou beschreven gevallen kon vereenzelvigen met een eventueele 'laatste ernst' van *mij*zelf. Inderdaad, die gevallen liggen mij niet, al vind ik ze absoluut geen 'daverende flauwe kul'. Het zou bij mij operettestijl worden, als ik zelfs maar aan de mogelijkheid dacht, zòò 'ernstig' te worden. Ik moet iets volkomen anders vinden; voorloopig zie ik in Nietzsche's noodsprong, den Übermensch, altijd nog de meest verwante inzet. Ik heb me in dit laatste boek volkomen vastgeregen, kan nergens meer uit, ben aangewezen op een activiteit, die door de 'humoristische' woorden heen *toch* tot haar recht komt. Je vergist je in één opzicht, in je brief: als je veronderstelt, dat momenteel tusschen Vestdijk en mij een gelukkig huwelijk. (ev. redactioneel) tot stand zou kunnen komen. De litteraire mentaliteit van V. is mij veel vreemder dan jouw 'beschikbaarheid'. Ik bewonder zijn roman ook maar zeer matig (meer dan jij, denk ik), maar eigenlijk voornamelijk nog, geloof ik, omdat ik den dichter van *De Parasiet* er nog altijd achter zie (of zoek). En ik kan ook met de beste wil van de wereld het gebazel van Marsman niet boven Vestdijk's 'genre' stellen. Om dit nog even af te handelen: ik had gedacht, dat je er een bladzij of tien uit zou halen, en niet

een half *Forum*-nummer. Daar is m.i. geen enkele reden voor, waar Marsman op verschillende plaatsen al fragmenten heeft gepubliceerd en dus heelemaal niet doodgedrukt in een hoekje op publicatie door *ons* zit te wachten! Ik kan in geen enkel opzicht met je waardeering van Marsman's ‘goede bedoelingen’ meegaan. Onze quaestie ‘vorm of vent’ was toch geen verdediging van de rhetorische goede bedoeling? Ik sprak met Wim tijdens Pinksteren over de zaak. Hij vond het naschrift in *Tegenonderzoek* zelfs van een beroerde toon (wat ik *niet* met hem eens ben), en het stuk over de Katholieke poëzie dito in het quadraat. Wim heeft altijd veel prijs op Marsman gesteld en zal hem niet afvallen om *dr. Dumay* b.v. (wat mij dan nog in de schoenen zou kunnen geschoven worden, al geloof ik zelf, dat het beslist *niet* waar is.). Hoe het ook zij: ik vind 10 pagina's best (ik ruil ze dan eventueel met jou tegen Putman's poep, want p. is p. en je hebt volkomen recht op 10 pag., want Putman is *mijn* schuld!), maar ik ben tegen meer. Hoe moeten we anders een behoorlijk nummer maken? Dat argument lijkt mij niet zoo kinderachtig als jij zegt; het zou alleen kinderachtig zijn, als ik Marsman zelf accepteerde. Maar ik vind het hoe langer hoe naarder op de tong; neem mij dan eens kwalijk, dat ik geen 24 pagina's lust! -

Dit terzijde. Ik geloof, dat je t.o.v. Vestdijk gelijk hebt; het zal in laatste instantie kleinmalerei blijven. (vergeleken bij de enorme ‘Grossmalerei’ van Marsman, met aapachtige intellectueelen). Ook ik sta er *naast*, omdat het me ergens heelemaal niet raakt. En met Vestdijk in 1934 *Forum* gaan bestieren? Het gaat niet. Ik zie hoe langer hoe meer de ééne mogelijkheid naderen: *Forum* moet aan het eind van dit jaar vallen. Maurice staat al mijlen van ons af, jij wilt er uit, ik zou overblijven met *eene* Bouws naast me, die binnenkort misschien wel... radioredacteur van *Filmliga* zal worden. Heusch, het gaat niet, *Forum* was het tijdschrift van *ons* tweeën, ik durf het alleen niet aan, en met Vestdijk nog minder. Ik zou graag een uitweg vinden om het papier te behouden (want waar moeten we, *als* we blijven schrijven, anders heen?), maar *ik doe het niet zonder jou*. Als ik

er niet meer op aan kan, dat je meewerkt, alsof je nog redacteur was (practisch dus zou het dan geen verschil maken), heb ik er genoeg van. Laten Vestdijk en Marsman, vergezeld eventueel van een plotseling weer gevitaliseerde Maurice, de leiding overnemen. Ik ben geen redacteur met een blanco omloopstijd (nader in te vullen, à la Kloos). Het is toch duidelijk, dat jij en ik het élan van het tijdschrift zijn of zijn geweest, en dat het *om* moet, als één van ons valt. Nee, ik zie de toekomst vrij hopeloos in. Bouws is onmogelijk, als hij niet voortdurend gecontroleerd wordt, en ook dat karwei doe ik alleen, als ik van jouw 'moreele' assistentie ben verzekerd. We moeten er in Juli maar weer eens over praten. In ieder geval lijkt de mogelijkheid Vestdijk mij uitgesloten. Ik mag hem graag, maar tusschen ons is iets, dat tusschen jou en mij *niet* bestaat: een barrière van litteratuur. - En je hebt het over mijn 'tegenwoordige zekerheid'! Je zit natuurlijk tot over de ooren in je eigen rotmoeilijkheden, die de mijne niet zijn, en daarom oordeel je misschien 'perspectivisch' onjuist. Ik heb geen zekerheid, behalve mijn tallooze zekerheden, dat overal woorden en nog eens woorden ons *oplichten*, alle *negatieve* zekerheden tegen de 'geestelijke' aanmatiging op ieder gebied. Maar ik sta precies zoo 'beschikbaar' als jij, alleen met een totaal ander temperament, met andere gegevens, en in andere condities.

(Hier heeft de heer met de schriftelijke werkjes mij onderbroken. Ik wil deze brief toch nog op de laatste post hebben).

Je stuk zend ik aan Bouws door. Ik vind het een zeer afdoend stuk tegen de Pen-club. Moet ik er dan in Panopt. nog eens iets van zeggen? Het zal (gegeven alweer de verschillen van temperament enz.) op hetzelfde neerkomen. Overigens zal Maurice misschien wel bezwaren maken. En wie weet, Bouws, om het onnette woord 'kul'. Enfin, ik heb geen lust meer om me over zulke dingen druk te maken vanwege de parlementaire nettigheid; *Forum* moet maar kapot, einde 1933, dat zie ik wel.

Het gaat niet meer, met zulke geposeerde menschen.

Over *Dumay* later eens. Ik geloof wel, dat je gelijk hebt, maar ik *spuug* momenteel zoo van het boek (na al die afleveringen),

dat ik maar tot de groote vacantie wacht om het voor de boekuitgave te prepareeren. Ik heb die laatste zin niet als flauwiteit bedoeld, integendeel, maar misschien klinkt het zoo.

Dit is een lange brief, tusschen de 'kul' van het examenwerk door. Misschien vreeselijk verbrokkeld en onduidelijk; maar neem hem voor wat hij is en laat gauw weer wat hooren! Veel hart. gr. voor jullie beiden en de hand van je

Menno

Over Vondel? Ik protesteerde alleen tegen een 'ewiger Hauch', die Huizinga liet waaien, zoo maar. Vondel is een groot dichter, maar wat is een groot dichter *waard*? Zeker geen 'ewiger Hauch'. Dat is weer de oude zwendelarij, ditmaal bij neef den professor.

het portret van J.v.N. zat er *niet* in!

388. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Vrijdag. [9 Juni 1933]

aant.

Beste Menno, Het portret van J.v.N. is op onverklaarbare wijze verdwenen; misschien heb ik het verscheurd met de enveloppe waarin mijn brief eerst zat (ik heb die nl. in een nieuwe enveloppe gedaan toen ik er wat bij schreef). Pesterig genoeg.

Las je Donker over de *Uren* (in *Crit. Bulletin*)? Zielig - en zóó ongekund, dat het eigenlijk is om den braven dikhuid aan je hart te drukken. Je moet bij gelegenh. toch eens aan zijn nichtje vragen of dit nu haar gevoelens vertolkt.

Ik vertaalde Malraux je 2 brieven voor, die lang niet zoo slecht zijn als je (na Bep's antwoord) schijnt te veronderstellen. Hij zal je zelf antwoorden; voor de rest verstaan jullie je dan wel in rechte lijn.

Ik blijf het zéér vervelend vinden dat deze fragmenten-historie met Marsman nu weer zoo geloopen is; maar ik zal hem het misverstand uitleggen. Een ander fragment zal hij wel niet inzenden; tenminste, ik deed het zeker niet, in zijn plaats.

Over die verschillen tusschen ons moeten we praten. (Ik bedoel: tusschen onze 'beschikbaarheden'.) Als je dus in Juli hier bent. Maar: wij zijn tegenwoordig gewoon 'werkzaam' en hebben

dus, behalve den Zondag, geen heele vrije dagen meer. Je zult je dus met Ant moeten instellen op tochten door Parijs bv., als wij bij Pia zitten. Maar kom in ieder geval, ook met het oog op Malraux en Pia, want met dezen laatste moet je nu werkelijk kennis maken.

Dat *Forum* opgedoekt zou moeten worden, anders dan door den H. Wil van Zijlstra lijkt mij al te dwaas. Het zou een volkomen nederlaag zijn tegenover *Gids* en *Stem*, en afgescheiden daarvan een krankzinnige opoffering van het ééne belangrijke 'magazijn' voor onze copy in Holland. Ik zal eraan blijven meewerken zooals ik het je beloofde; - wschl. niet meer in 'artikels', maar met 'verhalen' en andere 'fragmenten'. Dit laatste is voor mijzelf absoluut nodig. Maar geen redacteur meer zijn ook. Ik zit hier bovendien te ver af, en die controle op mijn panopticums door Zijlstra in het lichaam van Bouws is op zichzelf voldoende, dunkt me. - Ik geloof bovendien dat je de literaire barrière met Vestdijk overschat; Vestdijk *blijft* een zeer behoorlijk iemand, en hij hoort zeker méér bij je en in *Forum* dan ieder ander, voor zoover ik zien kan.

Kan je zorgen dat *Aan Ambrosia* èn het stuk over de 'beschikbaarheid' tegelijk in Juli komen? Als het moet, kan ik het laatste nog wel wat bekorten; bv. de citaten besnoeien. Als Maurice tegen is en wij beiden zijn vóór, is dat toch zeker voldoende? Wil je Maurice vragen om een panopt. over die P.E.N. - historie, als je zelf er niets van maken wil, want mijn stuk bevat alleen maar toespelingen en ik vind het bepaald noodig dat er een stukje aan die grap zelf gewijd wordt. Verveelt dit werk je, dan kunnen we er in 1933 mee uitscheiden maar nu toch niet? die P.E.N. - heibel is ook qua verschijnsel oneindig belangrijker dan die schilderijen-tentoonstelling bv. waar je wel een heel stuk over schreef.

Lees Anthonie vooral. Er staan ook dingen in tegen Marsman en jou. En een knudde - als uiteenzetting van wat onbeschoftheid is in de literatuur en wat gentlemanlikeheid. Als typen van dit laatste: Van Vollenhoven, Huizinga en Bierens de Haan; onder de eigenlijke schrijvers schijnt Anthonie geen specimen

meer te hebben kunnen vinden. Maar wat doet zoo'n goeie jongen als je deze 3 mannen bij elkaar tegen Multatuli zet, en tegen den zeker niet minder onbeschoften Van Deyssel? Natuurlijk hadden die wel het genie, dat ons heelemaal ontbreekt... Maar als je er nu toch theorieën van maakt.

Achterin nog eens - en dan grappig! - de aanmerking op mijn slip of the pen dat de Jordaan ‘un quartier juif d'Amsterdam’ is. Ik heb lust om te antwoorden dat bij Querido alleen dit ‘juif’ juist is, dat zijn Jordaan gelijk staat aan 3 Jodenbreestraten om het ‘temperament’ van den schrijver zelf, en dat mijn werkelijke fout is dat ik verderop schreef: ‘antiquité persane’. Die antiquité van Querido is ook ‘juive’, dat is wiedes! En mijn Fransch schijnt heel gemeen te zijn, volgens den fijnproever die het stuk schreef (als het niet De Rosa is, is het Donker), Malraux en Pia hebben blijkbaar niet goed geproefd. - In één ding heeft hij gelijk: de een of andere corrector van de N.R.F. heeft *na* mijn proef nog die verbetering aangebracht van ‘Jordaen’ met *ae*. Enfin, c'est comme ça que ça s'écrit! heeft die man gedacht. - Mijn stuk over Salverda intusschen schijnen ze te hebben weggesmokkeld.

Ik geloof niet dat Nietzsche ‘beschikbaar’ was; hij was zeker te *bezeten* daarvoor. Goddank!

Je vergist je als je denkt dat het met jou en Greshoff gedaan is *pro* mijn Coster. Slauerhoff schreef er een zeer waardeerend stuk over, en Marsman gaat er ook nog over schrijven, en zeker ‘fatsoenlijk’. - Maar voordat ik bleeke Theun gehoord heb, klopt mijn hart als in het Sint-Nicolaas-lied.

Ik geloof dat ik, al is het verward, op alles geantwoord heb, behalve compleet op dat verschil tusschen ons, waarin ik het trouwens voor een groot deel met je eens ben, en dat ik op zichzelf heelemaal niet anders zou willen. De details - o.a. mijn tegenwoordige onzuiverheid in *Forum* - moeten we heusch maar eens mondeling afdoen.

Het boek over dokterspoëzie is uit. Het is werkelijk een heel curieus boekwerk geworden, veel minder obsceen, maar eigenlijk veel gekker dan de Forberg. Ik zal je een ex. zenden als er

een presentex. overschiet, dat is erg de vraag. Wij werken op het oogenblik hevig aan de verzending van de prospectussen. Als het niet zoo duur was (fl. 9.-), zou ik je raden er een te koopen: je kunt er met Wim bv. zeker plezier van hebben - maar wacht nu liever. Misschien kan ik je een z.g. recensie-ex. bezorgen; je zou het dan in een panopt. kunnen bespreken - dat lijkt mij zelfs zeer in jouw lijn - en misschien zou Wim er een stuk over kunnen schrijven voor een medisch periodiek. Houd dit in gedachten.

Ik ben erg benieuwd naar *De Zieke*, maar het hoofdstuk waar je nu mee vastzit, wordt voor mij *je* ware. De rest is nl. voor mij subtiliteit, vernuft; hièrvan zou ik de 'redding' kunnen verwachten! Ik wacht dus met dezelfde hartklopping, waar Theun verantwoordelijk voor is, maar met geheel verschillend 'doelwit', tot je ingewanden zich zullen hebben verklaard. Breng het mee in Juli, dat is het beste; niet eerder opsturen. - En werk heusch nog het een en ander om in *Dumay*, voor het in boekvorm uitkomt.

Hartelijk je
E.

389. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 11 Juni [1933]

aant.

Beste Menno, Ik heb den halven Zondag doorgebracht met het werken aan een artikel over Malraux, maar het valt mij niet mee; - al dit geëssayeer hangt mij nu de keel uit. Ik wil probeeren het zoo goed te krijgen als ik in de tegenw. omstandigheden kan, en daarmee dan mijn essay-werk te besluiten: een mooi slotaccoord in het 'positieve'!

Je vergat me op te geven wie de samensteller en wie de uitgever van Nietzsche's leven in brieven is. Wil je dat omgaand nog doen?

Bouws spreekt ook over opdoeken van *Forum* en haalt er nu mijn laatste artikel bij - om op de noodzakelijkheid ervan te wijzen! Als dat artikel zóó overtuigend is, dat Bouws er zijn reden van bestaan voor opgeeft, moet het wel fameus zijn; - maar ik zoek naar de ware reden. Misschien wil hij mij après

tout toch liever in de redactie houden? Maar dat is onzin; en Vestdijk verdient werkelijk nog niet voor zoo'n literator in den slechtsten zin te worden aangezien!

Hart. groeten van je

E.

390. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 13 Juni '33.

aant.

B.E. Haastig even een briefje tusschen de paedagogische bedrijven door. Titel van het boek is: *Nietzsche in seinen Briefen und Berichten der Zeitgenossen*, ed. Baeumler (Kroner, Leipzig). Je zult er beslist pleizier van hebben! De onafhankelijkheid en integriteit van zoo iemand is een steun; de lectuur van De Stem en het Critisch Bulletin van deze maand maken je werkelijk verlangend naar *integere* letteren! Ik las al het vuilnis; jij las waarschijnlijk alleen het C.B. en miste dan een geweldige preek van Anthonie tegen Greshoff, jou en mij, en een... vleiend stukje van Dirk over mij, n.l. over *Hitler Ebenbild des Herrn*, in den toon van: ‘één oogenblik heeft de verdoolde t.B. zijn costerlijken toon van weleer hervonden.’ Allermisselijkst. Voor die lieden ben ik de ‘man van goeden huize’, die steeds nog niet volledig is opgegeven. Gelukkig zal na het a.s. boek geen twijfel meer bestaan, zelfs voor dikhuiden van De Stem, *waar* ik thuishoor. Eer bij de honden, de delfstoffen, dan bij de ‘geestelijken’ van dat milieu.

Ik kreeg ook je prospectus, maar wacht eerst maar, of je een ex. over hebt. Het geld groeit slecht tegenwoordig, voor zulke dure boeken. Maar wat heb je toch voor baantje bij Pia gekregen? Je hebt me daarover niets geschreven en me onlangs erop gezinspeeld alsof ik er alles van wist? Laat er eens iets meer over hooren.

Over het lot van *Forum* moeten we in de vacantie maar eens uitgebreid praten. Ik heb geen bezwaar tegen Vestdijk, omdat ik meen, dat hij een litterator is geworden, maar ik voel niet voor een omzetting van de redactie met iemand anders. Het is misschien ‘overgevoelig’, maar het lacht me niet aan. Misschien kunnen we een volkomen nieuwe redactie scheppen, en aldus

de publicatiemogelijkheid behouden? Hierover later. Ik zal nu eerst wat over het Pen-congres schrijven, ter aanvulling van jouw stuk. Een gesprek met Otten geeft me altijd weer polemisch vuur. Zoo'n pudding-litterator, en zoo'n beste jongen daarbij!

Ik heb Marsman nog eens geschreven, en hij vraagt nu om een ontmoeting, om mij te bewijzen, 'dat hij voor 100% gelijk heeft'. Dat zal dan wel zoo zijn, maar zijn dwingerigheid hangt me momenteel een beetje de keel uit. Het lijkt er heusch op, of hij me met stokslagen op de knieën wil brengen voor Henriette's beautiful eyes. Dat zal lang duren, maar praten helpt altijd alleen al qua praten. Dus: een onderhoud.

Dit alles in haast. Ik hoop deze week de *Zieke* af te maken. [...] hart. gr. voor jullie beiden! je

M.

Otten liet zich vandaag *zeer* verrukt uit over A.D.'s recensie van *Coster*. Hij sprak over jou als een 'terrier'. Waarop ik: wat hij dan tegen terriers had, vergeleken bij ossen à la Donker? Waarop Z. Ed. het antwoord schuldig.

391. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Woensdagavond [14 Juni 1933]

Beste Menno, Ik heb een zéér vervelend gevoel over die kwestie met dat fragm. van Marsman, en moet nu met hem een eindelooze corresp. erover hebben, alsof ik de handen niet vol had met ander rotwerk! Hij is zeer onaangenaam getroffen en terecht. Hij noemt dit 'gepingel' - wat ik totaal met hem eens ben. Het is trouwens de 3e keer dat je mij een figuur laat slaan met toezeggingen die later bleken herzien of anders begrepen te moeten worden: eerst met dat vers van Engelman, toen met het stuk van Bob, nu met dit fragm. van Marsman. Met 'fragment' bedoelden wij: één van de stukken die M. ingediend had, niet opnieuw een brok daaruit. [Of dan had je dat erbij moeten zeggen, aan *mij* toen je de keus aan mij overliet.] Je liet *mij* kiezen, en ik koos met M. dit. Ik vind het nòg het beste, en ik schrapte er zeker 5 à 6 blzn. uit; M. was dus inschikkelijk ge-

noeg. Na al die bewerkingen kom je met je verhaal dat er geen plaats is en dat je het toch te beroerd vindt. M. zegt dat hij voor *Forum* het meeste voelde, maar nu net zoo lief alle medewerking staakt; waarin ik hem groot gelijk geef; ik zelf zou niet anders doen. Alles zou *correct* zijn geweest - ofschoon al verre van aardig - zonder jouw toezegging; deze manier van doen nà die toezegging, met een gereken over plaatsruimte, is bête en vijandig. [Althans: lijkt daarop.] Hij zegt dat hij jouw houding niet begrijpt en dat hij met je praten wil, om meteen te voelen wat hij aan je heeft; ik vermoed dat hij gelooft dat je hem persoonlijk vijandig gezind bent. Het is misschien nog het beste dat jullie over deze kwestie *praten*, want per brief kost het zweet en bloed. Maar in ieder geval heb ik het land aan je omdat het de 3e × is dat je mij (practisch) en *Forum* (achter mij) zoo'n figuur laat slaan. Ik moet altijd après tout zoete broodjes bakken en zeggen: ‘ja, *hij*, die goeie Menno, is tenslotte niet zóó goed geweest en heeft zich bedacht; - *ik* kan er niks aan doen, hoor’.

En onder ons: àls er in *Forum* nu altijd zulke eersterangscopie stond, als verhalend proza, dan zou ik het nog au sérieux kunnen nemen, die gewetenskwellingen van je. Nu vind ik ze gewoonweg *redacteurachtig* en onaangenaam. Marsman is iemand die waarachtig de verantwoording van zijn eigen stukken kan dragen; aangenomen dat je zijn werk *slecht* vind, het is toch niet katholiek of op andere wijze infaam! Ik weet van Jany dat M. een soort crisis doormaakt in zijn schrijverij, van hemzelf dat hij geld noodig heeft, voeg daarbij dat hij werkelijk voor *Forum* het meeste voelt, dan vind ik alles bij elkaar dat je hem (en dan via mij) een moreele opdonder geeft met dit onverzettelijke vonnis achteraf. Nogmaals, had dan *niet*, als die 2 andere keeren, eerst zoo magnaniem een concessie gedaan.

Het is voor mij geen drama, dit alles, maar als ik M. was, zei ik *Forum* de conversatie op. Dat hij een beetje het land aan mij heeft, begrijp ik ook. Ik vind dat hij verrot behandeld wordt in deze historie, al is het dan niet expres.

Nu, een andere keer beter. Hart. gr. van je

E.

- Je hoeft mij over deze kwestie niet meer te schrijven, doe de rest nu maar met Marsman af. Ik kan er toch geen bal aan doen en heb er al genoeg over gepend!

392. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Donderdag [15 Juni 1933]

aant.

Beste Menno, Dank voor je brief - een van je beste, en die achterin *De Zieke* verdiende te worden afgedrukt! Je ziet die kwestie met Marsm. heusch verkeerd: hij wil je niet op de knieen voor Henriette's oogen, hij wil zijn in principe *aangenomen* stuk in *Forum*! - Enfin, ik hoor wel wat het praten heeft opgeleverd. - Dank voor de opgave betreff. Nietzsche. - Nu iets heel anders. Kan je een nr. voor me koopen, gappen of wat dan ook van *Astra, Nova* en *De Favoriet*; liefst de laatste nrs. Ik wil nl. zien of ik misschien voor die bladen teekeningen kan maken, om geld te verdienen; dat is minder abrutissant dan stukjes schrijven die dan nog niet eens geplaatst worden. Kan je me ook nog een ex. zenden van Bep's stuk over Malraux; of anders Vic opbellen dat hij er ons nog 2 exx. van zendt? Die historie met Pia is te lang om hier uit te leggen; in hoofdzaak komt het erop neer dat wij met hem samenwerken en deelen in de winst. Maar de zaak laat zich voorloopig allesbehalve goed aanzien; we zullen iets anders moeten verzinnen. - Jan Gresh. vindt *La C.H.* stomvervelend; het gaat hem niet aan en alles gebeurt op de maan voor hem. Tant pis. - De term ‘terrier’ voor mij kwam ook van de ‘Os’ voor jou. Soit; all's well. Hart. gr. je

E.

Ik ben bezig de mémoires van Spada na te vertellen voor een krant.

393. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 15 Juni ('s av.)

aant.

Beste Menno, Deze brief is *strict* vertrouwelijk, praat er liefst met niemand over.

De kwestie met Pia zit zoo. Indertijd heeft hij die Forberg uitgegeven, die reusachtig goed gegaan is. De methode was om

den boekhandel uit te schakelen, en alles per correspondentie af te doen. Met de dokterspoëzie wou hij hetzelfde doen; maar of het door de crisis komt of door het manco aan obsceniteit, op de 900 brieven die wij verzonden hebben, kwamen *twee* bestellingen! - D.w.z. nog lang niet genoeg om de postzegels te vergoeden. Wij moeten nu coûte que coûte een andere methode volgen. Vanaf morgen gaan Pia en ik wijk na wijk alle doktoren van Parijs afloopen, om ze het boek te *vertoonen*; hoe ellendig dit werk is, hoef ik je misschien niet te vertellen. Want de apothekers en dentisten nemen we er ook bij, moet je weten. Ik ben er innerlijk *ziek* van; ik heb iedere dag meer een gevoel van onmacht op ieder gebied; ik slaap denkende over deze rottoestand, ik word er 's morgens heel vroeg al met schrik mee wakker, en kortom, ik ga mij vanaf morgen ook *totaal op de rotzooi instellen*. Blijf ik hinken op 2 gedachten, dan kom ik er niet uit. Bovendien: ons laatste geld (500 fl.) hebben we in deze uitgave gestoken, Pia ook, en veel méér, en alleen het papier is betaald. Wij moeten dus 2 maanden van iets anders leven, gesteld dat wij in 2 maanden genoeg exx. 'geplaatst' hebben om althans de kosten te hebben gedekt. Aan Simone en Gille heb ik al minder moeten zenden, ondanks doktersrekeningen. Bep schrijft wat ze kan aan 'brieven'; artikelen voor Vic zijn overbodig geworden, omdat hij er geen plaats voor heeft; ik heb allerlei andere dingen bedacht: als feuilletons schrijven over Spada (ik wacht op bericht hierover van de *Nwe Arnhemsche Crt.)* of misschien interviews met Fransche auteurs voor *D.G.W.*, of illustraties voor de snertbladen die ik je vroeg. Ik wil alles doen; maar de proef van morgen geeft me het definitieve gevoel dat alles ook veranderd is, en als zoodanig moet worden *aanvaard*.

Ik wil nu niet meer lezen, niet meer aan iets voor mijzelf werken *(Ducroo* [dat is de 'roman'], of artikelen of wat dan ook), *tot ik er weer uit ben*. Ik hoop dat je deze mentaliteit begrijpt; ik verwacht het van jou, terwijl ik er Jan Gr. maar niet meer over schrijven zal. Na die laatste bekentenis van hem over Malraux - het zou *precies* zoo zijn met Nietzsche - heb ik over hem

ook een waarheid geformuleerd: hij is *dom*; hij heeft hart, gevoel, intuïtie en smaak genoeg om zich meestal met zijn 'oordeel' niet erg te vergissen,* d.w.z. hij is als wezen receptief èn levend genoeg om een 'eerste-rangs-vent' te zijn op een zeker terrein (dat van *hart*), maar hij kan sommige dingen niet door-*zien*, hij heeft de 'domheid die gelukkig maakt'. Tant mieux voor hem. Ik ben 'neurasthenisch' aangelegd, zullen wij zeggen, en dus 'een man van uitersten'. Hoe het zij: ik heb het deze laatste weken echt hard gehad; voortdurend een strijd doorgemaakt tusschen optimisme en aanvaarden - maar ik begin nu te voelen dat het aanvaarden wordt, en dan ook maar heelemaal. Ergens zegt iets in mij: *voorloopig*; - maar ook als dit niet zoo was, en de 'omstandigheden' mij de baas blijven, ben ik liever geen dupe van mijn optimisme. De heele maatschappij werkt op het oogenblik mee aan het uitroeien van individuen van mijn soort, *mijn* mengelmoesje van verstand en gevoeligheid, dus...

Ik wou je nu vragen om mij een *groote* dienst te bewijzen, een werkelijke vriendendienst, en die ik ook alleen aan jou kan vragen. - Eén ding zit mij ontzettend dwars, in mijn tegenw. situatie, in het processus van *afdoen* dat zich in mij voltrekt: het artikel dat ik over Malraux wou schrijven. Ik *wil* dit schrijven, omdat het de logische sluitsteen is van den bundel essays waarin ik mijn heele *Forum*-phase wou zetten; het moet een *positieve* slottoon zijn,** zooiets van: 'zie *hier* dan wat ik totaal bewonder, ook al zou ik het zelf nooit kunnen schrijven; en klungel mij nu niet langer om de ooren met jullie bewonderde literatuurdraaiers'. Ik heb er 12 blzn. van geschreven, 3 dagen geleden, maar met hoofdpijn en het ellendigste gevoel van onmacht. (Die hoofdpijn trouwens laat mij geen dag met rust; het is ook geen echte hoofdpijn, het lijkt op impotentie van de hersens, bij de *lust* te bandeeren.) Hoe het zij: wil *jij* dit stuk nu voor mij schrijven? Stel je voor dat ik dood ben, dat ik dit stuk zoo heb laten liggen, en dat jij het nu af moet werken.*** Ik vind de stijl ervan abominabel: zwaar, draaierig, enz. - en ik kom er niet meer toe om de boel op pooten te zetten. Ik wou er abso-

luut *uit* zijn, uit *al* het intellectueel gedoe, voor minstens 3 maanden, en dan zien hoe ik het met mijzelf heb; na de illustraties, de interviews, en het camelot-spelen bij doktersdeuren.

Zou je dus dit stuk voor mij willen omwerken; er alleen uit nemen wat je als *idee* vindt, en wat je als formule gebruiken kan. Ik begrijp dat je het moeilijk zult vinden, maar als je de *vriendschap* erbij denkt en doodgewoon begint, is het best. Er is niet zóó'n reusachtig verschil tusschen jouw stijl en de mijne. Bovendien: typ het stuk met een flinke tusschenruimte tusschen de regels, dan kan ik zelf nog een en ander veranderen. Doe het ook in jouw spelling, dat maak ik wel in orde.

Er moeten 2 dingen bij: 1. Dat het een boek is dat *gelijk* krijgt tegen ieder ander boek, zoolang het je vast heeft. Er zijn boeken die charmant zijn, en geen enkel ander boek laten vergeten; andere die al positiever zijn maar hoogstens het eigen standpunt bepalen; andere die zóó overtuigend zijn dat zij, zoolang zij duren, alles wegvegen. - Het andere is, en dit moet de conclusie zijn: dat de laatste kwaliteit is: de *moed*; de moed om alles door te denken. Nietzsche heeft ergens gezegd dat het gebrek aan denkkracht, de zwakheid van het denken, minder een gevolg is van de zwakheid van de intelligentie, maar van moreele lafheid. Dàt is het, waarom Malraux zoo superieur is. Het is niet alleen aangrijpend, het *beheerscht* tenslotte alle tragiek, door deze uiterste moed van begrijpen (en dus verklaren). - Zeg dat zoo scherp als je kan, in mijn plaats. Je hebt tot begin Juli tijd voor dit artikel. Trek je van mij niets aan, ik vertrouw absoluut op je, en kan nog altijd een en ander wijzigen en erbij schrijven. Het is werkelijk de beste uitwisseling van vriendschap die er tusschen ons bestaat, en op *dit* moment is het voor mijn gevoel enorm.

Hartelijk dank vooruit, en antwoord maar niet op dit schrijven; noch op het verzoek (ik krijg wel tijdig het artikel), noch op de materieele rotzooi.

Een hand van je

Eddy.

P.S. Je weet niet hoe reusachtig verlicht ik mij zal voelen als deze brief en het klad van mijn (voorloopig?) laatste essay naar

je toe zijn; ik voel mij morgen misschien vol vuur om mij op de ‘practische slimheden’ toe te leggen!

Ik ga nu dat doktersboek bestudeeren voor mijn ‘boniment’, morgen.

* hij vergist zich wèl, maar vindt instinctief toch weer de ‘goede kant’ (‘le bon genre’).

** na al het ‘negatieve’ gekanker en geprotesteer.

*** Bep kan het niet doen, en zeker niet na dat artikel in de *N.R.C.*; anders vroeg ik het *haar*. En trouwens, zij zit ook in de rotzooi.

394. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Vrijdagav. [17 Juni 1933]

B.E. Marsman is zoo juist vertrokken. Alles is in orde; het komt er op neer, dat hij *Henriette's oogen* weer aan *De Gids* zal aanbieden; als die het niet meer kan hebben, heb ik mij verplicht voor opname in *Forum* te stemmen, omdat door mijn schuld het misverstand ontstond. Ons gesprek was *zeer* prettig en *zeer* vriendschappelijk. Marsman is en blijft een alleraardigste kerel.

Dit even in haast, spoedig meer. Ik zond je *Favoriet* en *Astra* (*Nova* was er niet, aan die kiosk), maar het zijn *doodend*-geestelooze bladen! Veel slechter nog dan *Paris* en dergelijke.

Greshoff gisteren gesproken, o.a. over Malraux. - Ik zou *La Cond. H.* met *Der Zauberberg* van Mann willen vergelijken in een stuk, om diverse redenen.

hart. gr. voor jullie beiden je

M.

395. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 18 Juni '33

aant.

Beste Eddy Je brief vond ik, nadat ik (voor de eerste *en laatste* maal) een bijeenkomst van de Pen-club had bijgewoond in Amsterdam. De tegenstelling was sterk genoeg! Eerst de rotzooi. Je plan, om alles te ondernemen en ook te *aanvaarden*, is beroerd genoeg, maar het is een bewijs, dat je jezelf waard bent. Het is des te ellendiger, omdat ‘men’ (en Menno) zulke situaties

als de jouwe nu, meestal doormaakt als je tien jaar jonger bent. Ik geloof, dat ik de beproeving, die jij nu doormaakt met dat leuren langs apothekerijen, niet zou aankunnen, om de doodeenvoudige reden, dat ik geen exemplaar zou kunnen plaatsen; maar wie weet? is het voor jou hetzelfde als voor mij het voor-de-klas-verschijnen en, omdat het *moet, wel* te doen. Ik hoop in ieder geval het allerbeste voor je in gedachten bij die heeren. Tracht zoo *vuil* mogelijk te zijn, je kunt je dat permitteeren. Verwacht *niets* van beleefdheid, of zelfs maar fatsoen. En doe het steeds met de gedachte, *dat je er altijd mee uit kunt scheiden*. Ik heb zoo ook een paar weken les gegeven, en daardoor hield ik het vol. (Nu heb ik er weer een zeer relatief pleizier in). Mocht je nu het geld noodig hebben, dat Ant je destijds wilde sturen, schrijf mij dan! Termijn doet er niets toe. Of als je wilt, dat ik hier werk maak van een correctorsbaantje, bij Zijlstra of de *N.R.Ct.*, geef mij dan ook instructies, dan zal ik probeeren, of er niet een gat te vinden is. Het lijkt mij niet onmogelijk, dat ik dat eventueel voor elkaar zou kunnen krijgen. - Verder: ik kan zeker *3* exemplaren plaatsen van je *Bouquet*. Zend ze me dus omgaand, dan stuur ik je het geld (schrijf erbij precies *hoeveel*, porti incluis). Als ik er meer kan plaatsen, hoor je het wel. Een *tiental* prospecti zou je me ook kunnen sturen, dan verzend ik die *met aanbeveling* aan kennissen-doktoren. (Ik heb er nogal wat). Als je me eerder over je aandeel in dat boek had geschreven, had ik er al werk van kunnen maken.

Het stuk over Malraux zal ik bewerken. Ik begrijp volkomen, dat je er nu niets definitiefs van kunt maken. Als ik het niet goed doe, of als er bij ongeluk terbraakschigheden in komen, moet je die er maar weer uithalen! Het zal geen gemakkelijk werk zijn, denk ik, maar ik knap het wel op. (Of het zoo slecht geschreven is, weet ik nog niet, trouwens!). Ik heb nog één dag noodig voor mijn epiloog bij de *Zieke*, die nu definitief heet *Politicus zonder Partij*. Dan ga ik dadelijk aan het werk met je stuk.

Je omschrijving van Greshoff lijkt me heel juist. Daarom houdt men hem hier voor karakterloos; zijn intellectueele capaciteiten

schieten tekort voor zijn ‘hart’, en dat ‘hart’ ziet Donker c.s. niet. Hij reageerde op Malraux al dadelijk anders, toen hij merkte, dat ik het eigenlijk uitstekend vond; m.a.w. zijn ‘hart’ ging dadelijk overstag, en nu volgen waarschijnlijk binnenkort ook de intellectueele kantjes wel. Gr. is een bewijs voor mijn boek: dat de intelligentie *niets* is dan de verlenging van een ‘hart’, en dat men dus ook (als Gr.) nooit aan die verlenging toekomt, als de vrienden het niet voor doen. Excuseer de domme uitdrukkingswijze, je begrijpt me wel. Overigens zou ik de formule: dat bij Malraux alles ‘op de maan’ gebeurt, niet slecht vinden, als de ‘maan’ dan maar zeer hoog gewaardeerd werd. Dat is ook de overeenkomst van Shanghaï van Malraux en *Der Zauberberg* (Davos) van Mann. Zij zitten op verschillende punten van de maan, overigens; daar zou ik werkelijk een goed stuk over kunnen schrijven. Wie weet? Maar ik wacht de brief van Malraux af.

De Pen-club was liederlijk. Culmineert in een dikke rollade, geheeten Albertine Draayer-de Haas. Verder was er de heer Boutens, die het had over ‘anti *semis*tische’ richtingen en over ‘die meneer Göbbeler’. Vic heeft een rede gehouden, het individu Westerman heeft zich verdedigd. Ik had tegen Westerman willen spreken, maar het milieu sloeg mij met stomheid. Om rechts van de smartelijke mond van Ina Bakker en links van Gerard van Hulzen iets te beweren, is physiek onmogelijk. Pom was er natuurlijk, en coquetteerde. Het eenige werkelijke vermaak was dr. Hein Boeken, die *kindsch* is en telkens voor de bestuurstafel ging staan om zijn broek op te halen, te grijnzen en dan weer te gaan zitten. Ook was er een magere dame, die ‘de politiek geheel buiten de Pen-club wilde houden’. Enz. enz. - De eenige aangename factor van deze visite aan Amsterdam was mijn ontmoeting met Binnendijk! Ik had hem niet weer gesproken na de ‘breuk’, behalve één minuut bij de promotie van Wim. Wij bleken nu nog vriendschappelijk te kunnen praten, zij het dan niet over de poëzie en E. du Perron, maar wel over ‘het leven’. Hij is, geloof ik, absoluut niet veranderd op essentieele punten, maar het aardige aan hem is, dat hij nog

zit met dezelfde problemen van voor tien jaar. Dàt hij *zit*, vind ik op zichzelf sympathiek, en ik had het, eerlijk gezegd, niet gedacht; hij is veel minder frik geworden dan men mij had verteld. Misschien dat wij nu op een ander plan dan vroeger (want ik voel mij intellectueel helaas zijn meerdere) de relatie kunnen voortzetten. Hij heeft er behoefte aan, kan ik merken, en ik blijf hem een aardige kerel vinden. Au fond is hij van hetzelfde type als Marsman: oneindig veel aardiger als mensch dan op het papier, dat deze wezens schijnt te verlammen, of zoo hoog te verheffen, dat zij engelen worden. - Maar een volgend maal zal ik een gesprek over jou entameeren en probeeren, of hij daar tegen kan. Misschien wordt dat nog een interessante krachtproef.

Over Henny M. schreef ik je al een kaart. Hij was zeer geschikt, en bleek inderdaad formeel gelijk te hebben; het papier (van de brieven ditmaal) had hem weer verkeerd geïnterpreteerd.

Zend mij dus met spoed de boeken en prospecti! Ik zal de *N.R.C.* nog opbellen, om je 2 ex. van Bep's artikel te laten zenden.

hart. gr. voor jullie beiden en een speciale hand voor ‘het commercieele’ voor jou van je

Menno

396. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 20 Juni. [1933]

Beste Menno, Hartelijk dank voor je brief. Ik laat je 3 exx. zenden, al begrijp ik wel *hoe* je die plaatst! Maar: je kunt één ding doen, een aardig stuk schrijven over het boek, het leent er zich èrg voor; en Wim zou hetzelfde kunnen doen voor een medisch blad. (Jij in de *N.R.C.* bv., of in *Forum*.)

Wil je vast probeeren om een correctorsbaantje voor me te vinden, best. Bep en ik hebben nu alles overwogen. Als we onze fl. 500. er nog uit krijgen, met hard en onaangenaam werken, is het mooi; van onze eigenlijke *hoop*, om op deze manier met Pia, en daarnaast dan nog de ‘brieven’, een bestaantje in Parijs te vinden, is nu geen sprake meer. Dàt is totaal van de baan! Het zou dus dwaasheid zijn om hier te blijven klunge-

len tot October; met Augustus gaan wij nu weg. Bep's vader komt van 5 tot 18 Juli nog hier zijn vacantie doorbrengen; daarna gaan we ons bezighouden met het opdoeken van onze meubels. Begin Augustus kunnen we dan naar Holland.

Ik heb Timmers Verhoeven in Brussel nu geschreven om Gistoux op te doeken ook, à tout prix, en op een publieke veiling. Geld leenen wil ik niet meer; ik ben schoonpapa nu al een fl. 2000,- schuldig, die misschien niet eens meer uit het kasteel zullen komen. Ik geloof dat ik *alles* tegen heb. - Pia heeft nog hoop en leurt voort; hij vindt het overigens afschuwelijk natuurlijk: 1° staat hij er nog veel erger voor dan wij (hij stak er zoowat 1500 fl. in, en heeft zich letterlijk uit den naad gewerkt om dat boek in elkaar te zetten, ook om ons te helpen); 2° heeft hij nu een gevoel van verantwoordelijkheid. Wij hebben onze leurderij gesplitst; straks houd ik 'krijgsraad' met hem. Hij verkocht tot op heden één exemplaar! ik nihil (neen, deze *drie* dan aan jou! wat 'moreel' straks een enorme duw aan Pia kan geven. In de goede richting, bedoel ik.) De prijs is 90 frs. hier, 95 frs. met porto, dus ± fl. 9. per ex. - de gulden is iets meer dan 10 frs. Dus fl. 27. voor de 3 exx.

Ik ben blij dat je met *De Zieke* bijna klaar bent, en zéér benieuwd naar de volledige tekst. Wij gaan misschien naar Brussel voor een week, als Jan Gr. ons in zijn leege huis kan laten, om het daar te probeeren bij Brusselsche doktoren. Het 'terrein' althans is voor mij daar voordeeliger, de reis voor Bep en mij hebben we er met 3 exx. uit. Bep moet mee voor de eterij; anders komt het veel duurder! Zou je niet, als dit doorgaat, een Zaterdag op Zondag kunnen overkomen en *De Zieke* dan meebrengen? Je kunt dan misschien zelfs bij 'ons' logeeren. Ik wacht op een brief van Jan. Als wij daarheen gaan, schrijf ik je direct.

Ik heb het gevoel dat mijn heele 'persoonlijkheid', in een historie als deze, wordt onderworpen aan een proef van oplossing in sterk water. Je voelt je *jezelf* soms heelemaal niet meer. Ik heb meer dan ooit de zekerheid, dat *iedere* acteur een flapdrol bij uitnemendheid zijn moet; ook als hij als flapdrol het heroïsche binnendringt.

Schrijf een stukje over de Pen-club zooals je het mij in je brief deed; beter kàn het niet! Rakel de aanleiding uit ‘den vreemde’ op, maar geef een beschrijving van deze vertooning in Amsterdam; - en neem dan vooruit je ontslag als lid, wanneer je dat nog niet hebt gedaan. Zeg erbij dat het je eerste en laatste aanwezigheid was. Maak er een knàlstuk van; c'est le moment. Vergeet vooral Boeken niet met de broekoptrekkerij. Iedereen zal razend worden, maar wat verdienen ze anders? - *Forum* moet in ieder geval blijven bestaan!*

Schrijf mij ook wat een corrector ongeveer krijgt, en hoeveel uren hij per dag lettertjes bekijken moet. Als ik als corrector voorloopig bestaan kan, en misschien het nog eens tot oppercorrector brengen??? - dan zou het ‘een paradijs’ kunnen zijn vergeleken met een baantje als journalist. Je bent dan toch minder *verkocht*.

Bep vindt het afschuwelijk om naar Holland terug te moeten; het ontneemt haar alle energie. Maar ik geloof niet meer dat we de keus hebben. Hier zou alles ‘la combine’ blijven, en die onzekerheid werkt op het laatst fnuikend. Ik voel me hier niet meer thuis, in dit appartement dat we van geleend geld bewonen en waarvan wij vooruit weten dat het ver ‘boven onze krachten’ gaat. - Ik zal ook maatregelen moeten treffen met Simone en Gille, omdat ik geen geld kan sturen als ik het niet heb. Eén ding is zeker: de leenerij moet ophouden. Het hoogste bod op Gistoux was 200.000 belg. frs. Dan te rekenen op de verkoop daarvan, is ook onzin. Aan hypotheek en notarissen alleen gaat er minstens 100.000 frs. af.

Ik schrijf je dit in den morgen, vóór we naar Malraux gaan. Wij eten daar straks; daarna zie ik Pia. Zoodra ik dus iets weet van het naar Brussel gaan, schrijf ik je weer.

Nogmaals van harte dank. Groeten van Bep,

je

E.

Het is een geweldige opluchting voor me, dat je dat opstel over Malraux ‘behandelen’ gaat. Ik schreef, in denzelfden nacht waarin ik je het laatst schreef, een paar blzn. ‘tot afscheid’ in den

toekomstigen bundel. Ik heb nu het heerlijke gevoel dat dit *alles* een afgesloten periode voor mij is. Als de bundel uitkomt, is hij voor mij natuurlijk net zoo onleesbaar en voorbij als nu *Tegenonderzoek*.

* Je weet niet hoe duidelijk mij dit wordt, juist *nu*.

397. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 22, Juni '33

aant.

Beste Eddy De *Politicus zonder Partij* is af; hij is 241 pagina's ‘typs’ geworden en ligt nu in vorm en dus voorloopig ongelezen naast me. De Epiloog schreef ik gisteren; ik geloof, dat die in 3 pag. eigenlijk wel uitdrukt, waarom ik dit boek schreef en tegelijk zou kunnen opofferen. Als jullie naar Brussel komen zou ik het ms. mee kunnen nemen; ik zou b.v. het week - end van 1 en 2 Juli over kunnen komen, ev. met Ant. Maar schrijf me daarover nog nader.

Ik heb Zijlstra vanmorgen opgebeld om een onderhoud; hij kon me pas Maandag ontvangen, dus dan spreek ik met hem over de ‘correctuur’. Als ik het wel heb, levert zoo'n baantje ± ƒ 150 in de maand op, maar ik durf het niet zeker zeggen! Eigenlijk lijkt het mij niet zoo ontzettend veel erger dan leeraren; en inderdaad, het groote voordeel boven de journalistiek is, dat je niet geestelijk verkocht bent. Iemands proeven corrigeeren verplicht tot geen enkele adhaesie. - Als Zijlstra plaats voor je zou kunnen maken, zal ik de zaak zoover voorbereiden, dat je vanuit Brussel met hem zelf kunt gaan spreken. Het is beroerd voor jullie, en speciaal voor Bep, dat jullie terug moeten komen, maar het lijkt me nu toch, dat je er in godsnaam maar vrede mee moet hebben. Deze tijd van dictatoren en penclubs schijnt keuze van woonplaats en ‘vrije beroepen’ nu eenmaal voor doodenkelen te bestemmen. Een corrector zal wel een 8-urigen werkdag hebben; m.a.w. er blijft tijd over, om zelf wat te doen. Deze winter dacht ik er zelf over, zooals je weet. In ieder geval, op hoop van zegen zal ik Zijlstra gaan aanranden a.s. Maandag.

Je stuk over Malraux ga ik morgen grondig doorlezen en, als

ik door de school tijd heb, zal ik het dan gaan bewerken. Misschien gaat het ineens, misschien moet ik er voor zweeten. - Las je mijn gesprek met Pannekoek in D.G.W.? [...]

Verder staat er een stuk van v. Eckeren over het *Démasqué* in; erg welwillend en onduidelijk, half-philosophisch, maar het komt weer neer op de 'eeuwige dingen'. De schijnen altijd paraat te zijn, als men ze noodig heeft.

Vestdijk zit 'in nood'. Zijlstra durft zijn roman niet aan, omdat die over de 800 pag. druks zou worden en ƒ 10 zou moeten kosten. Schrijf er hem niet over, want hij zit nog te onderhandelen en wil het, geloof ik, liever niet weten. - Hij stuurde voor *Forum* een 'brief' aan een geliefde, die ik heel weinig zaaks vind; nogal banaal en zeer wijdloopig. Ik geloof, dat deze heer er eens uit moest gaan, zijn psychose trotseeren en een beetje wind moest happen. Ik zal hem de volgende week weer eens gaan opzoeken.

De 3 ex. zal ik eerbaar plaatsen, en er zelf, hoop ik, ook niet aan te kort komen. Stuur ook de prospecti! Er zit misschien hier in Holland best iets in! Ook zal ik Wim vragen, een artikel in het tijdschr. voor Geneeskunde te schrijven.

Over de Pen-club schreef ik al een stukje, maar ik zal er nog een alinea aan toevoegen. Ik heb al bedankt als lid; dat was niet anders mogelijk, na zulk een onthullend vertoon. Overigens zal ik er niet over schrijven zooals in mijn brief; dat is mij absoluut onmogelijk, het is mijn 'manier' niet. Aan mijn bedanken heb ik ook geen publiciteit gegeven; al die litteraire koek staat me tegen, het is voor mijn eigen gevoel genoeg, *dat* ik bedankt heb. Maar mijn afwijzing van het Pen-gedoe zal, hoop ik, duidelijk genoeg zijn.

Ik hoor dus nog nader over jullie Brusselsche plannen? hart gr. voor jullie beiden je

M.

398. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Vrijdag [23 Juni 1933]

aant.

Beste Menno, Alweer dank.

Ik ga Maandag naar Brussel, misschien gaat Bep niet mee,

omdat wij bij Jan niet kunnen koken (‘wij’ is hier werkelijk pluralis matrimonialis!) en het dan te duur wordt. Ik logeer dan ook elders.

Ik denk dat ik tot a.s. week-end blijf, maar als de zaken direct even hopeloos eruit zien als hier, dan niet. Ik schrijf je nog uit Brussel; houû jij je in ieder geval vrij; maar reken er op dat je in een hotel zult moeten gaan voor één nacht.

Ik heb allerlei ‘verhalen’ voor je (losgemaakt uit *Ducroo*) en ik ben nu meer dan benieuwd naar je boek. *De Politicus zonder Partij* lijkt mij een betere titel dan de *Ingeb. Zieke*, ook al omdat hij niet van een beroemde voorvader komt.

Tot ziens, hoop ik, ook Ant.

Je

E.

Ik schrijf o, zulke mooie brieven voor de Prov. Pers! - Misschien ook mijn voorland. Marsman heeft een baantje voor me, misschien, als verslaggever bij een provinciekrantje, dat nog onbekend wenscht te blijven. Tractement fl. 160. Corrector is beter!

399. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Maandag. [26 Juni 1933]

Beste Menno, Het zou mij verwonderen als Z. mij als corrector nam. Als hij er, tegen alle verwachting, voor voelt, geef mij dan precies op hoeveel zooiets precies betaalt, en hoeveel werkuren eraan verbonden zijn. Anders weet ik toch niet waar ik aan toe ben. Als wij nl. uit Parijs weggaan, offeren we in ieder geval fl. 100. 's maands op, voor de brieven aan Vaderland en Prov. Pers.

Tot ziens misschien. Ik ga morgen naar Brussel.

Je

E.

400. *E. du Perron aan M. ter Braak*
[5 Juli 1933]

aant.

Beste Menno, Dank voor je moeite. Ik zond je gisteren 2 knipsels uit *Het Vaderland*; gelukkig dat er nog zulke intelligente

geesten aan het woord komen! Het stuk over Malraux zend ik morgen aan Bouws. Hierboven een brief dien ik aan Vic begon, maar het gaat mij niet verder af; ik vind de manier waarop hij mijn copy liet liggen zóó ellendig dat ik hem niets meer vragen wil. Kan *jij* niet voor mij solliciteeren bij van der Hoeven of wie het zij? - misschien kan jij met Vic erover praten, als je dat noodig vindt. Heb je geen verdere 'relaties'?

Gisteren was ik bij Malraux. Meulenhoff heeft nog niet geantwoord op die vraag van fl. 150.- voorschot; er is dus nog niets gebeurd. Als Zijlstra haast maakt en zelf fl. 200.- voorschot voorstelt, heeft hij het boek 'par retour du courrier'. Bel hem op en zeg hem dit; vraag hem dan ook wat hij mij geven kan voor de vertaling, en of hij mij een voorschot daarop kan geven in September bv. Ik zend hem de vertaling bij brokken en hoop in 2 maanden klaar te zijn; dus 15 Sept., als ik 15 Juli beginnen kan.

Voor het correctorsbaantje dus, als de vertaling doorgaat, vanaf 15 Sept. of liever nog 1 October. Ik ga dan meteen van hier door naar Holland.

Tot zoover. Dank voor je komst in Brussel, en veel hartelijks, ook van Bep. En dank vooruit! - met een ferme hand

Je

E.

Timmers V. zei mij Zondagavond dat de zegels nu opgeheven worden, 11 Juli wordt de inventaris gemaakt. Maar de veiling kan pas in Sept. plaats hebben, want nu vallen de vacantiemaanden ertusschen. Wij hebben werkelijk *constant* pech! - En Simone is nu ook wanhopig.

401. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 6 Juli '33

aant.

Beste Eddy Nadat ik je je stuk over Malraux zond, is er weer het een en ander gebeurd, dat me nogal onaangenaam heeft getroffen en waar ik jou, helaas, ook weer mee moet lastig vallen. Maar eerst je 'zaken'. Ik kan werkelijk bij de *N.R.Ct. direct* niets voor je doen. De benoeming van correctoren etc. gaat over

Nijgh, een wezen, dat ik alleen als ‘commercieele legende’ ken; en van hem is bekend, dat hij zich vrijwel uitsluitend door de meest rotterdamsche motieven laat leiden. Misschien (heel misschien) zou Vic in dezen iets voor je kunnen doen; maar ik betwijfel het toch. Zijn positie is ook al niet te sterk daar; maar hij *kent* Nijgh tenminste persoonlijk. In dit geval zou ik me niet laten beïnvloeden door het feit, dat hij je stukken liet liggen; het is weer zijn sloomheid, denk ik, en zijn gemis aan zakelijke kennis, die hem parten speelt. Van mij liggen er ook al meerdere stukken, sinds 1½ maand. ‘En het stuk over *Coster* heeft hij dadelijk geplaatst, tegen zijn ranglijstje’ van plaatsing in, uit zuiver vriendschappelijke overwegingen! Schrijf er hem dus over, maar zet op de enveloppe *doorzenden s.v.p.*, omdat hij god weet waar met vacantie is. - Over *La Cond. Hum.* bel ik morgen op en zend je nader bericht. Hier zit ook weer de heer Bouws tusschen, waarover nu.

Ik dineerde n.l. Dinsdag als gewoonlijk met dezen heer, secretaris (alsnog) van *Forum*, en heb weer eenige nadere ervaringen met hem opgedaan. Ik sprak n.l. over de quaestie: opheffen of voortbestaan van *Forum*. En nu is mij, al heb ik nog geen 100% zekerheid, gebleken, dat onze goede Everhard hard bezig is ons voor een fait accompli te stellen, door Zijlstra onder vier oogen te *bewerken*, dat hij in ieder geval moet ‘stoppen’ (dialect Zwolschestr. 319). De oorzaak is nu ook wel duidelijk: Bouws heeft gemerkt, dat hij in geen geval voor het redacteurschap in aanmerking zou komen als jij eruit gaat, en heeft er nu genoeg van; vandaar ook, eerder al, zijn verzet tegen Vestdijk. *Feitelijk* deelde hij mij ongeveer dit mee: dat Zijlstra, als hij (Bouws) soms naar Indië gaat, er niet aan denkt verder te gaan zonder hem (waar Zijlstra *mij* niets van gezegd heeft, en wat dus hoogstwaarschijnlijk een smoesje van our dear B. is); verder, dat hij ‘wroeging voelt’ tegenover Zijlstra, omdat hij hem destijds *Forum* opgedrongen heeft, want dat hij hem veel meer abonné's had voorgespiegeld dan er gekomen zijn; en nog zoo het één en ander, waaruit ik mijn conclusies heb getrokken. Zoowel Truida als ik, die deze schijnheilige toespraken moesten onder-

gaan, kwamen ongeveer misselijk thuis. Iemand van Bouws allure kan *nog* meer tegenvallen dan hij al deed; hij verraadt en verkoopt ons, waar wij *niet* bij zijn, daar komt het op neer. En ik kan hier niets tegen doen, omdat Zijlstra (dien ik voor oneindig fatsoenlijker houd dan Bouws) natuurlijk wel met een of andere reden van deze schadepost af wil. Nu is Bouws tactiek, om hem ook tegen reorganisatieplannen te maken (honorarium verlaging etc.), zoodat wij niets anders kunnen doen dan crepeeren. Ik zal natuurlijk nog met Zijlstra gaan praten en hem op den man af vragen, wat er van Bouws' praatjes over zijn onmisbaarheid waar is; maar ik verwacht er niet veel van, ook al kan ik Bouws schaakmat zetten. Het is overigens weer één van die uiterst onwelriekende affaires, waar ik van walg. Bouws kan ik ongeveer niet meer *zien*. Maar bewijs me één vriendendienst *en laat niets aan Bouws merken in je brieven* voor ik *absolute* zekerheid heb, anders loopen we kans, dat de bom nog meer verkeerd springt. Ik wil in ieder geval van Zijlstra de verklaring hebben, dat hij onafhankelijk van Bouws de quaestie met ons zal behandelen.

Ook is mij nu pas volkomen duidelijk geworden, welke rol Bouws tegenwoordig speelt inzake onze *boeken*. Hij is n.l. *betaald lector* van Nijgh e v. Ditmar en krijgt dus alle manuscripten ter beoordeeling. Gevolg is, dat hij het ongeveer voor het zeggen heeft, wat N. & v.D. moet uitgeven aan ‘belletrie’ (heet zoo iets). Op zichzelf steekt daar ook niets in, maar het vervult weer een taak in het jammerlijke tragicomedietje van de Zwolsche straat 319. Vestdijk b.v. is *door* Bouws geketst, hoewel Bouws zich tegenover Vestdijk gedroeg als ‘de man die nog moeite deed’. No. 2 zal waarschijnlijk ondergeteekende zijn; althans Bouws heeft van de *Politicus* (hem door Zijlstra ter beoordeeling gezonden) de tweede eerste hoofdstukken gelezen en mij alvast voorbereid op een weigering door N. & v.D.; want hij vond er niet zoo veel aan, zei hij me, het was minder ‘nieuw’ dan het ‘prachtige Carnaval’, etc. etc. (hoe prachtig hij het Carnaval vond destijds, weet ik van jou!). M.a.w. *Politicus zonder Partij* zal worden afgewezen, vermoed ik, en wel door

toedoen van onzen vriend Everard; Zijlstra immers kan over *dit* boek heelemaal niet oordeelen. Eigenlijk vind ik zulke relaties toch minder leuk, al zijn ze formeel nog zoo correct.

Samengevat: de fa. Nijgh e v. Ditmar heeft genoeg van ons, omdat wij niets opleveren. *Forum* werd een sof, *Hampton Court* werd een sof, *Verboden Rijk* werd een sof (900 ex. verkocht!), *Démasqué* heeft geen commercieele waarde. *Dumay* zal ook wel een sof worden - ergo, de speculatie via *Forum* op zekere jonge auteurs is *mislukt* en hoe rangeert de firma er zich nu het beste uit? Ziedaar des Pudels Kern. Ik vind het allemaal best en Zijlstra heeft mij in dezen ook geen leugens verteld; maar het intensvunze rolletje van vriend Everard is het ergste van de heele zaak. Hij wil van twee wallen eten, en dat gaat, zoolang als de belangen van die jonge auteurs en Nijgh e v. Ditmar eenigszins samen vielen; langer zal het *niet* gaan. Het is nu eenmaal onmogelijk de vriendschap te dienen (zelfs in een 1%-vorm) en tegelijk den Mammon van de commercie. Ik had overigens Bouws nog zooveel goed fatsoen toegedacht, dat ik hem niet op achter onze rug heulen met Zijlstra had aangezien, tenminste niet, om ons naar de bliksem te helpen. Enfin -

Het eenige, wat mij uit deze zacht stinkende ijdelheidsstal rest, is een *vurig* verlangen naar jullie oordeel over den *Politicus*!! Dat een vent als Bouws er tegen aan kijkt, is misschien een aanbeveling. Ik kan alle impopulariteit verdragen, als ik weet, hoe mijn vrienden er op reageeren; voor mijn eigen gevoel is dit boek *10 × beter* dan het *Carnaval*; ik voel dat, omdat ik werkelijk *leeg* ben, niet meer wil beweren voorloopig. - Wil Bep mij vooral dadelijk schrijven, al is het maar globaal, als ze de lezing beëindigd heeft? Mijn hoofdvraag is: vergis ik me, als ik meen, dat dit boek een zekere *rang* heeft *boven* de gemiddelde nederl. letterkunde? Alle rest is bijzaak.

hart. gr. voor jullie beiden en een hart. hand van je

Menno

402. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 6 Juli. [1933]

aant.

Beste Menno, Ingesloten een brief van Bouws, die het summum is van 's mans geïnverteerde bescheidenheid. Ik schrijf hem gelijk hiermee een brief waarin ik hem verneuk. Ik heb zelden zoo gekotst van dezen naïeven man, maar ik heb ook zelden zóó'n lol om hem gehad. En het gekke is: ik kan geen oogenblik kwaad op hem zijn; hij is zóó stom en daarom zóó natuurlijk in zijn ijdelheid, dat ik hem ook zóó totaal accepteer. Ik geloof alleen dat het verder schipperen nu overbodig wordt: laat ons *Forum* òf elders uitgeven, als dat mogelijk is (wat het wel niet zal zijn), en dan in andere omstandigheden en zonder een schaduw van een Everard Bouws, òf laat ons rustig onze eigen weg gaan, alsof er nooit een *Forum* bestaan had.

Kijk het contract nog eens na: zou Zijlstra geen schadevergoeding betalen als hij het tijdschrift na 2 jaar opgaf? houden wij den *naam*?

Ik interesseer mij voor het tijdschrift in de gegeven omstandigheden geen steek meer. Ik ben nu zoo ‘blanco’ geworden als een kinderluier. Voel jij er nog voor om de boel met minder papier en minder honorarium voort te zetten, met of zonder Bouws, als Zijlstra misschien niet zóó verkikkerd op hem mocht zijn als men uit zijn brief vermoeden zou, soit - maar al wat ik je in Brussel gezegd heb vervalt nu. Het eenige wat nu telt, is dat ik de boel treurig en belachelijk vind en er niets meer voor voel. - Blijf jij, door een onvoorziene natuurgebeurtenis, redacteur van dit tijdschrift dat dan niet opgedoekt wordt, dan kan je natuurlijk alles van me krijgen wat je wilt, en ongezien het honorarium. Maar als de boel achter Bouws' naar Indië verzeilde posteriores radicaal wordt opgedoekt, vind ik het *best*, - en zelfs *magnifiek*.

Ik lees druk in je MS. Het eerste hfdst. is heel goed; het tweede vind ik vol herhalingen - vooral in het gedeelte waarin je in den ‘ik’-vorm je verleden-op-papier nog eens vertelt - maar ook met uitstekende bladzijden. Ik lees nu in *Freud en Nietzsche*. Het is boeiend, en dikwijls voortreffelijk geschreven, maar tot

dusver heeft het toch voor mij alles van den brillanten essayist, en zelden iets van den mémoire-schrijver dien jij zegt tot in den mémoiren-schrijver te zoeken. Er zijn te veel mooi 'genomen' draaien, heele cirkels zelfs van uitstekende essay-kunst; ik heb zelden het gevoel: 'dit werd uit één drang tot getuigen op papier gekwakt'. - Maar misschien wordt het beter, verderop. Tot dusver is het een uitstekend *boek*, en vreemd genoeg, in de passages waar je voortdurend 'ik' zegt, meer *boek* dan in de rest. - Wat ik je hier schrijf is allerminst een 'kritiek'; ik vind het boek zelfs te goed om er bv. 'detail-kritiek' op te geven. Maar terwijl ik je brillante opinies over Freud en de intelligenten, en de dommen, lees heb ik een gevoel van: 'waar blijft die aangekondigde "spijsvertering"? en hoe oneindig *boeiender* zou ik het vinden, als hij, met deze middelen, deze stijl en intelligentie, mij bijv. vertelde hoe zijn eerste erotische indrukken geweest zijn (of: hoe hij als schooljongen was).'

Later meer. Misschien verandert mijn reactie verderop heelemaal.

Hartelijke groeten van je

E.

P.S. Ik mag lijden dat Bouws je het proza overlegt dat ik hem schreef.

Ik schrijf dit in *Flore*, waar we eens 'met' Den Doolaard zaten. Een oogenblik geleden zat aan ditzelfde tafeltje Malraux met een schipperswijf dat Germaine Krull bleek te zijn.

403. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 7 Juli '33

B.E. Het is werkelijk grappig, dat jouw en mijn brief omtrent Everardus elkaar gekruist hebben! De mijne klonk wat tragischer - omdat ik het dier geroken en betast had, omzoo te zeggen; maar au fond is het kolossaal dwaas en pietluttig van de kleinste ijdelheid. Mijn advies is: laten we dit hoopje verleden per einde-1933 *achter ons laten* en onzen gang gaan. Sluiten, als het kan, met een *dik* nummer in Dec., waarin de *Forum*groep' zoo compleet mogelijk vertegenwoordigd is. (jij, ik,

Vestdijk, Marsman, Greshoff, v. Nijlen, Hendrik de Vries ev. anderen). Ik denk, dat ik Zijlstra wel tot zulk een nummer zou kunnen bepraten. Maar om half tegen den zin van een uitgever (ook al treurt hij dan niet bepaald om *Bouws*) verder te sukkelen: het lijkt me niets. Van beperking van den omvang zou ik apriori niet willen weten. En een andere uitgever? Nebbisj; Zijlstra heeft *alle* mogelijke moeite voor de exploitatie gedaan, dat weten die andere kerels ook wel. En dan: het lijkt me eerlijk gezegd *verrukkelijk*, om geen positie meer in te nemen in de nederl. letterkunde!! Ook logisch trouwens!

Hartelijk dank voor je voorloopige critiek. Misschien is het ons 'verschil', dat je den indruk krijgt van abstracte brillantheid, waar voor *mij* werkelijk alleen concrete 'spijsvertering' aan den gang was. Geloof mij, de 'brillante opinies' over Freud en Nietzsche zijn me niet als speelgoed afgegaan, het conflict Freud - Nietzsche is in mijzelf uitgevochten. Maar in het volgende hoofdstuk krijg je nog, wat je verlangt: 'hoe hij als schooljongen aan den *geest* kwam'. Ik hoop, dat je vooral die passages (en die over Reinaert) boeiend zult vinden, want ze behooren tot de persoonlijkste stukken uit het boek.

Voor al je critische opmerkingen zal ik erg dankbaar zijn. Ik *weet*, dat dit boek er tegen kan (al klinkt dat misschien wat pedant), maar dat het ook vriendencritiek juist nodig kan hebben. Tot spoedig meer. Ik wacht nu eerst even op je berichten inzake de vertaling van Malraux, als ik daarbij nog kan helpen, schrijf je me wel.

hart gr. voor jullie beiden je
M.

404. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 7 Juli 's avonds. [1933]

Beste Menno, Ik moest je nieuwe boek lezen tusschen nòg meer gemoerneuk door als het *Carnaval*. Ik heb het verslonden, ofschoon ik mijn hoofd vol heb van allerlei materieele ellende; het is dus in ieder geval meeslepend, en dat is werkelijk heel wat. Maar het einde is voor mijn gevoel als het begin: vol met uitstekende gedeelten, maar ook dikwijls een brillant *boek*. De

toon is ‘goed volgehouden’, van begin tot eind; wat voor een boek uitstekend is. Ik voel veel voor je honnête homme, maar hij is mij (misschien door mijn tegenw. levensomstandigheden) te ‘humoristisch’; er is, om met Malraux te spreken, een zoo volslagen afwezigheid van ‘tragiek’ in je wezen of in je boek, dat al je eerlijkheid mij ditmaal een beetje links laat - ik vroeg mij dikwijls af of *ik* wel behoor tot de vrienden voor wie je het geschreven hebt. Bijv. als ik lezen moet dat het genie zoo'n verdomd dichtbij iets is, en, al is het in een beetje rare vorm, aanwezig kan zijn in een dorpsnotaris, dan is het mij voor het minst of ik je niet versta. Ik verbind het idee ‘genie’ aan Malraux bijv., soms aan Slauerhoff, om er allerlei historische figuren buiten te laten; dat er één notaris bestaan zou die er mee gezegend zou zijn, al is het dan een dorpsnotaris, wil er bij mij niet in (misschien alweer door mijn omstandigheden). - Maar *is* zooiets voor mij geschreven?

Je titel *politicus zonder partij* is niet kwaad; maar *prediker zonder geloof* zou beter zijn. [‘Prediker’ dan zonder ‘pejoratieve’ zin: Coheleth en niet de dominee!] Bep zei dat je boek, voor zoover het haar bekend is (zij is nog niet eens tot de helft) voor *vijanden* schijnt geschreven. Op menige bladzij lijkt mij dit waar; en zooniet voor ‘vijanden’, dan met een duidelijke houding toch tegenover die specimina van vergeestelijkte menschheid waar Holland rijk in is, met een groote schare van die specimina op den achtergrond. Je richt je tot je vrienden, dat is waar - tenminste, zeer vaak waar - maar die schare ‘mag’ meeluisteren, als zij het niet *moet*.

Je honnête homme is mij te rustig - ondanks al de avonturen der onrust die hij achter zich heeft -; ik vind hem een zeer geschikt iemand om mee te praten; zoo ongeveer als de vriendschap onder de pratende personages van Huxley zich manifesteert; maar ik heb een vervelende gedachte ‘achter in mijn hoofd’: dat die man nooit, in geen enkele omstandigheid, tot het steenen tijdperk terug zal keeren, dat je ergens ook nog behandelt, dat hij bv. nooit een ander dood zal slaan, d.w.z. altijd zooveel humor zal hebben, dat de hand slaan aan een an-

der, of aan zichzelf, alleen als embryo van overgeleverd instinct bij hem kan bestaan.

Kritiek heb ik overigens niet. Het kan zijn dat het als boek je beste boek is; maar het *Carnaval*, met al zijn scepsis, was 'tragischer'. Ik geloof ook dat de hoofdstukken hier een willekeurige indeeling zijn; behalve misschien in *Freud-Nietzsche*; dat je veel juister zou doen met de rest in kortere paragrafen in te deelen, om het karakter van invallen en aphorismen, dat het boek heeft en dat er de 'eigenste' kant van is, tot volle recht te doen komen.

Ik zou - als ik zelf niet zoo bekneld zat dat het kiespijnmoment voor *mijn* vlucht van de humor zoowat iedere dag daar is - over dit boek lang en breed met je willen praten. De honnête homme voor mij is bv. oneindig meer Diderot dan Pascal; en dat Poe geen humor zou hebben en bij Goethe en Klages hoort lijkt mij bepaald onwaar; maar dat genie bij dien notaris slaat alles! Als je in Augustus hier komt, en ik leef dan nog (ik bedoel: geestelijk en toch humoristisch) dan moet je het nog maar eens meebrengen, je MS., en wij praten er dan over in den tuin van het hotel, waarvan hierbij een prospectus gaat.

Momenteel help ik Pia met het afleveren van prospectussen in gesloten envelop aan alle concierges van 'rijkere' doktoren in het 8e en 16e arrondissement; bij deze warmte is dat - al moet jij van het tegendeel overtuigd zijn - een van àlle humor gespeende bezigheid. Ik denk overigens wel dat het mij een groote kennis zal bij brengen van concierges-kamers (*loges*, zooals dat heet). - Bep zal je later schrijven, als zij het ms. uit heeft.

Antwoord mij gauw en geloof mij, desnoods humorloos, maar honnêtehommement, je

E.

8 Juli. (Als *antwoord*).

Gelukkig was deze brief niet weg. Ik zou haast een andere schrijven, nu ik je vragen lees (na uiteenzetting van het geval Bouws), maar dat zou niet alleen oneerlijk, maar overbodig zijn. Dat je boek beter is dan het *Carnaval*, lijkt mij, afgescheiden van die opmerking over de 'tragiek' en als essay - kunst beschouwd, zeker; maar nog véél zekerder dat het boven het

peil staat van, etc. Dat je aan dit laatste nog twijfelen zou, is onzin! Ik begrijp volkomen dat je leeg bent, na dit boek; het is zelfs te wenschen dat je het nu een half jaar althans blijft. Maar dat het later door een nog veel sterker, d.w.z. 'aangrijpender' boek gevolgd moet worden is voor mij nòg een soortement zekerheid. Je bent nu 31; ik ben benieuwd naar wat je over je humoristische honnête homme zult zeggen als je 35 bent, of 40. Maar dit is *geen* kritiek. Dat dit boek geschreven moest worden binnen jouw ontwikkeling, is duidelijk; dat jij alleen het in Holland schrijven kon ook. Het eenige wat ik er tegen heb, onder *ons* gezegd, maar nogmaals: dit is misschien alleen een gevolg van mijn eigen tegenw. toestand, omdat mijn 'mensch' nu aan een bad van sociale rotomstandigheden onderworpen wordt - is, dat het een 'staat' schijnt te rechtvaardigen die *achter* ons (of mij?) ligt. Maar als ik je nu eens niet zoo goed kende, wat dan? Dàn misschien accepteerde ik het nu zelfs, even hard als het *Carnaval*, als het boek van een vriend. Men schrijft voor zijn vrienden nooit zoo zuiver als voor de vrienden die men niet kent, en die door het boek alleen onze vriendschap merken: wij, jij en ik, en Bep, die al oude vrienden zijn, kennen de factoren die onze vriendschap voeden van buiten en gaan dus op de verschillen letten, en worden niet meer zoo verrast. Er is iets erg ondankbaars in het schrijven voor oude vrienden; en au fond is hun kritiek, als ze erg subjectief blijven, niet *veel* waard. Ik zeg dit alles niet om je het idee te geven dat ik je boek beter vind dan ik eerst weten wou, maar omdat ik het, wat mijn subjectieve oude-vrienden-reactie haast verbergen zou, een uitstekend boek vind, en objectief gesproken je 'meesterlijkste'. - Herhalingen staan er niet in; behalve in het résumé van je literaire verleden, dat vooral voor lezers van je andere boeken te lang is. Bouws' niet 'nieuw' is dus onzin; omdat men van jou verwachten moet wat in *jouw* lijn ligt al, maar ook zonder dat.

Wat nu dezen Bouws betreft: je hebt mijn brief nu, die ik uit dat Parijsche café schreef, - en *hij* ook. Ik wou nu maar dat hij mij omgaand zijn gebelgdheid toonde. Ik kan hem dan de con-

versatie opzeggen zonder jou er ook maar even in te betrekken, en op de kortste manier. Want ik kan den man nu werkelijk niet langer zien; zelfs niet op papier.

Ik zou, als ik jou was, zeker naar Zijlstra gaan en met hem praten, en ronduit. Als *Forum* nu toch wordt opgedoekt, breng dien braven Fries dan aan het verstand hoe wij den ‘vriend des schrijvers’ precies zien en welke dikke mediocriteit hij vertegenwoordigt. Ik ben in ieder geval erg benieuwd naar het verdere verloop van deze historie. Je kunt er zeker van zijn dat je visie op Bouws van a tot z juist is. Na het briefje aan mij dat ik je doorzond, zal je laatste twijfel toch ook wel verdwenen zijn.

Voor mijn part ontraadt Bouws Zijlstra nu ook *La Cond. Humaine*. Ook als Meulenhoff (die nog steeds niet geantwoord heeft, maar hij is vermaard om zijn langzaamheid) bij nader inziens niet toehapt, dan nòg zou ik nu haast wenschen dat het met Zijlstra niet doorgaat, gegeven de inmenging van onzen kleinploert. Marsman heeft zich met Bouws geen moment vergist; van den beginne af heeft hij een onstuimige verbazing gemanifesteerd over ons omgaan met ‘dat rund’! [Hij kon toen niet weten dat dit meer een beleediging was van dat diersoort.]

Wat denk je te doen als Zijlstra *Forum* in '34 opgeeft en Bouws' optreden tusschen hem en jou bekend wordt? (Neem gerust den brief mee dien Bouws mij schreef, als die je van nut kan zijn bij het onderhoud.) Zou je Bouws dan nog tot aan het eind van het jaar vriendschappelijk bejegenen? of dit *moeten* doen vanwege de *Forum*-belangen? Zoo ja, dan heb ik ijselijk met je te doen. Maar zie eens of het wèrkelijk moet.

Bep schrijft je nog over het boek. Haar vader komt straks (vanmiddag 5 uur) voor een dag of tien hier. Het zal dus wel eenige dagen duren.

Tant pis voor dat correctorsbaantje. Greshoff kent Nijgh ook. Misschien kan diè vragen. Kan je anders niet ijverig uitkijken naar iets aanverwants?

Hartelijke groeten, ook aan Truida en Ant.

E.

405. *E. du Perron aan M. ter Braak*
11 Juli [1933]

B.M. - Wil je Bouws opbellen en vragen mij mijn stuk *De Grote Dingen van de Planken* terug te sturen? Ik wil er 2 blzn. bij schrijven, die van het grootste belang zijn! Maar ik wil Bouws niet opschrikken, nu hij blijkbaar bezig is mijn vorig schrijven te verteren. Dank.

Hart. groeten, je
E.

406. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 12 Juli '33

aant.

Beste Eddy Zooeven heb ik vacantie gekregen en consequentelijk voel ik me dus onwennig, maar niet onprettig. Ik heb je laatste brief bepaald met dankbaarheid gelezen; er stonden voor mij een paar voortreffelijke opmerkingen in. Je verhouding tot den *Politicus* had ik mij eenigszins zoo voorgesteld, met name je reactie op het genie in den dorpsnotaris. Het verschil komt, denk ik, hierop neer: dit boek heb ik geschreven in een periode van windstilte, terwijl jij midden in aardsche beroerdheden zit. Mijn definitie van genie en humor is wat den *toon* (alweer den toon!) betreft, tijdelijk vreedzaam, maar meer nog afwachtend; ook een afrekening met oude genie-begrippen, en als zoodanig misschien den burger wat al te nabij. Iedere poging om het genie te *trucqueeren*, heb ik willen afsnijden: pas daarna is het weer mogelijk, den nadruk te leggen op het genie *buiten* den notaris. Ook de ‘honnête homme’ is afwachtend. Hij zal, hoop ik, niet Huxley-achtig gaan debatteeren. Bep's opmerking, dat het boek voor vijanden geschreven is, heeft mij getroffen. Het is ongetwijfeld juist, al is de veronderstelde vijand dan ook de toekomstige *mogelijke* vriend in éénen. Daaraan sluit zich trouwens jouw ook *zeer ware* opmerking, dat ‘men voor zijn vrienden nooit zoo zuiver schrijft als voor de vrienden die men niet kent’. Inderdaad, de in het boek bedoelde vrienden zijn nog *te winnen*; ik heb sterk het gevoel, dat onder *ons* boeken überhaupt niet noodig zijn, of tenminste alleen maar secundair. Dat ik het dus aan jullie opdraag, is dan ook minder een quaestie

van de ‘vrienden’ *in* het boek, als wel van de gezamenlijke atmosfeer (in Spa, Bellevue etc.), waaruit het boek is voortgekomen.

Ik geloof alleen *niet*, dat het *Carnaval* tragischer was. Zeker niet! Het was nog meer ‘geacteerd’ en daardoor voor mijzelf veel minder tragisch, ook al was het einde dan niet ‘humoristisch’. (Overigens, ik hoop toch, dat uit mijn passages over den humor duidelijk genoeg is gebleken, hoezeer humor voor mij *afwachten van tragiek* beteekent?). - Nu wacht ik nog op Bep's indruk; daarna hoop ik Wim met het manuscript op te schepen.

Oja; ik las dezer dagen toevallig *Vincent Haman*, dat ik alleen van vroeger vluchtig kende. Het heeft me buitengewoon geboeid! De *aestheet* is er zoo scherp en toch ‘met wat hem toekomt’ is geteekend, dat ik me plotseling voor Paap ben gaan interesseeren en al zijn boeken vanmiddag op het leeskabinet ga halen. (Of is het soms zijn eenige superieure boek geweest?). Op *Vincent Haman* zou b.v. mijn humor-definitie zeer wel toepasbaar zijn; die humor sluit juist daar de *haat* tegen de aestheten absoluut niet uit! Want dat de heer Paap aan die diverse rotkerels van '80 geweldig het land moet hebben gehad, is duidelijk genoeg. Als Paap verder de moeite waard blijkt, ga ik een artikel over hem schrijven, dat me meteen gelegenheid kan geven om de heele *legende* van '80 nog eens à faire te nemen. Zou het niet aardig zijn, als (voor ons) Paap de eenige goede tachtiger was? -

Nu nog de zaak-Bouws. Ik wil er liefst maar niet te veel meer over schrijven. Gisteren heb ik hem vrij scherp uiteengezet, wat ik op zijn gedoe met Zijlstra tegen had; en het resultaat was, dat hij moest toegeven, dat zijn gecoquetteer met Zijlstra's ‘vriendschap’ volkomen misplaatst was geweest en zeker geen rol behoorde te spelen in de zaak *Forum*. Ik weet voor mezelf nu langzamerhand wel alles over Bouws, en daarom viel mij gisteren weer het meest zijn zieligheid op, zijn ijdelheid, waarvan hij zelf wel voelt, dat de basis potsierlijk is en die hij toch telkens weer *moet* ventileeren om tegenover ons iets te *zijn*. Jouw brief had hij natuurlijk weer als een misverstand opgevat

en de vernachelerij erin had hij niet begrepen! Ik heb nu met hem afgesproken, dat we de zaak *Forum* tot September zullen laten rusten en haar dan in een redactievergadering zullen bespreken. Dat Bouws intusschen niet verder met Zijlstra tegen ons zal konkelen, lijkt me wel waarschijnlijk, na het gesprek van gisteren. Hij heeft n.l. wel in de gaten, dat ik zijn ijdelheid door heb, en daarmee zal de glans er wel af zijn. - Inmiddels was 's mans meening over den *Politicus* op onverklaarbare wijze ineens vrij *gunstig* geworden! Heb jij hem soms geschreven, dat het toch niet gek was? In ieder geval, *gehoord* moet hij het hebben, of hij moet om één of andere reden deze wijziging in zijn politiek noodig hebben.

Hoe staat het met *La Cond. Hum.*? Ik zou de vertaling niet laten afspringen op deze geschiedenis, want hoofdzaak lijkt me, dat je het boek vertaalt en dat het in Nederland behoorlijk ‘gesleten’ wordt.

Ik ben van Zaterdag tot Dinsdag in Zutfen (Rozenhoflaan 2), daarna van Woensdag tot Zaterdag 22 Juli weer hier; verder is mijn *postadres tot Sept. Eibergen*. D.w.z. daar weten ze altijd mijn adres. 2 Aug. trouwen we. Daarna willen we een weekje naar Sils-Maria en, als we geld overhouden, misschien even naar Genua; zoodat we *tusschen 10 en 15 Aug.* in Bellevue zouden kunnen zijn. Het hotel lijkt me best; tegen die tijd schrijf ik nog wel over reserveeren van kamers. hart. gr. voor jullie beiden en voor dr. de Roos, als hij er nog is je

Menno

407. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 14 Juli. [1933]
Nationale Feestdag-Bastille!

aant.

Beste Menno, gezegd Wijdenes, Ik ben weer een beetje aan mijn boek begonnen - nu die vertaling maar niet loskomt - maar al dit oponthoud werkt schadelijk. Verder is het geduvel met Simone niet van de lucht. Gille moet naar kostschool, enz. En Greshoff is morgen pas in Brussel; zoodat het wachten in verscheidene dingen op hem is.

Wat je zegt van die ‘periode van windstilte’ is ongetwijfeld juist. Maar afgescheiden van *mijn* tegenw. omstandigheden, ben ik bang dat deze windstilte ook een geografische oorzaak heeft en in laatste instantie, dat je humoristische en afwachtende honnête homme in het *verborgen* een beetje de verdediging is van ‘Rotterdam’. - Ik geloof dat met jouw gaven het buitenland *s'impose*. Dat je àndere onbekende vrienden (en vijanden) verdient dan Holland je geven kan. Het kan best zijn dat ik mij hierin vergis, maar soms denk ik dat het dàt alleen is. Je moet méér menschen ontmoeten die je als je meerderen erkent, op de manier als door jouw beschreven, en ook diè overwinnen en ook voor diè schrijven. Misschien heb je inderdaad dat alles niet *noodig*, maar het zou in ieder geval je evolutie verhaasten of verscherpen als je het toch hebben kon. Ik heb tenminste het gevoel dat, sinds ik met Bep hier woon, de materieele crisis niet alleen in mij werkende is. Ik denk soms dat op deze manier, met al die invloeden door elkaar, ik vóór mijn 36e òf gekraakt en berustend òf werkelijk ‘volwassen’ zal zijn. Ik heb het grootste geloof in jou, d.w.z. in je ressources. Maar ik geloof dat vooral voor jou, die niet de ‘vlugge Europiaan’ in Zuoz kunt zijn als je-weet-wel, een paar jaar Londen of Parijs (of Madrid of Rome) buitengewoon heilzaam zouden zijn. Een vriendschap tusschen jou en Malraux bijv. zou minstens zoo ‘vruchtbaar’ voor je zijn, als destijds, als ik je gelooven mag, je ontmoeting met mij.

Tegen het genie van den notaris blijf ik verwoed protesteeren. Dat genie mag als tegenwicht bedoeld zijn van andere verkeerde genie-begrippen, het is daarom niet minder een wanbegrip op zichzelf. De notaris is ‘par essence’ van *alle* genie ontbloot. De notaris is ‘par essence’ de burger die in weerbare formules heeft leeren denken en op die manier handig geworden is en een zuiver instrument in de burger-maatschappij. Als hij daarnaast gevoelens overhoudt, zijn die meestal banaal, maar ook smerig. De notaris is het type van de oneerlijke burger met de fatsoensfaçade; van de ploert die zich heeft leeren dekken door de wet. Where does the genius - any genius - come in? - Om een paar

idioten te overbluffen die meenen dat het genie eruit ziet als Wodan of als Caruso, verkondig je een daverende flauwekul waarmee duizend vuilikken tevreden kunnen zijn. Foei, foei en foei; en vrout en merdre ook nog!

Paap is uitstekend in *Vincent Haman*, op de 'gevoelde' passages na, die langdradig zijn. Maar in de rest is hij òf op het imbecile af een epigoon van Multatuli (*Koningsrecht* of *Koningsschap*, een tooneelstuk) of nogal vulgair, een soort inferieure Elsschot soms (*Doodsklok van het Damrak*.) Ik trachtte ook nog een boek te lezen van hem, dat zijn 1e schijnt te zijn en indertijd nogal beroemd: *Jeanne Colette*. Maar dat vond ik tè naturalistisch - vervelend. Toch zou het mij niet verwonderen als het bij jou voorloopig aan een behoefte voldeed. Je zou in ieder geval een uitstekend artikel over Paap kunnen schrijven - met het accent op *Vincent Haman*; en schrijf dan meteen over Elsschot! 'Menno's lust in het gewone woord, met een draainaar het triviale', anders gezegd: 'de wereld rondom Menno's *Dr. Dumay*'. Ik moet je toch één ding bekennen*: ik vind Elsschot voortreffelijk; maar ik vind hem tenslotte toch uitgesproken tweederangs, en precies een vent om tegenover de vijanden alleen als belangrijk op te stellen - en omdat hij natuurlijk inderdaad nog een heel stuk belangrijker is dan Johan Fabricius of Ina Bakker. Het literaire leven is toch moeilijk!

Marsman zit in Luxemburg en protesteert hevig tegen het opdoeken van *Forum*. Hij is het niet met 'de richting' eens, maar het is 'een ferment', en als het weggaat is alles weer 'dood' in de Holl. literatuur. Het is natuurlijk heel juist. Ik vraag mij nu al af, waar wij dan onze copy moeten plaatsen. In *De Gids* of *Groot-Nederland*? - bij Pom en bij Coenen, met Jany en Jan als 'mogelijke' protector?

Ik heb Bouws niet over je boek geschreven. 's Mans 'politiek' dus; je moet hem nu niet opeens gaan onderschatten. En dat hij verder konkelt met Zijlstra acht ik allerminst uitgesloten. Au fond, moet hij sinds lang het land hebben aan jou en mij, zooals hij een haat heeft tegen Slauerhoff. Deze reactie is begonnen toen hij nur secretaris werd.

Schrijf me nog eens, vóór je de schim van Nietzsche opspoort in gezelschap van Ant. Doe haar onze hartelijke groeten. Een hand van je

E.

Bep schiet langzaam op in je boek, omdat papa hier is. Greshoff heeft het gevraagd. Moet ik het hem zenden?

* Ik geloof dat ik het al deed!

408. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Zutfen, 17 Juli '33

aant.

Beste Eddy Morgen zullen Ant en ik zich naar het stadhuis begeven, om ‘aan te teekenen’. Wij hebben het al een dag uitgesteld, maar zullen er nu aan moeten gelooven. Ongelukkigerwijs krijgen wij nu, op het laatst, nog een kleine douche van ‘belangstelling’; maar wij troosten er ons maar mee, dat we aan het meeste ontsnapt zijn en ontsnappen zullen. (Het huwelijk schijnt sommige menschen tot een zeer verdachte interesse te drijven, onverschillig waar of hoe of door wie er gehuwd wordt.)

Werk vooral door aan *Ducroo*; ik ben er reusachtig benieuwd naar! Je opmerkingen over den *Politicus* heb ik overdacht. Ik weet niet, of je terecht zooveel verwacht van een buitenlandsch verblijf van ondergeteekende; maar, als hier tenminste geen Hitler mij tot emigratie dwingt, er zal wel nooit gelegenheid zijn te bewijzen, of je gelijk hebt, omdat ik nu eenmaal economisch aan dit land vastzit. Ik zelf geloof eerder, dat de eenige impuls, die mij verder kan drijven, een opheffing van de tegenwoordige, democratische staatsorde zou kunnen zijn, waardoor ik partij zou *moeten* kiezen (en ik zou partij kiezen tegen *iedere* dictatuur). In ieder geval: hier is niets te enscèneeren en alles af te wachten. Voorloopig, zooals ik je al schreef, ben ik leeg, d.w.z. ‘beschikbaar’ aan alle kanten, waar niet met den ‘geest’ wordt gevent. Zelfs voor den notaris. Je ziet heusch mijn passage over dien man nog te geflatteerd voor *hem*! (Onder invloed van je Brusselsche juridische schoften?) Wat ik hier den notaris in de hand geef is dit: hij is een mensch van hetzelfde maaksel

als het z.g. genie, er is niet een ‘iets’ tusschen die twee; des te meer reden, om den notaris tegenover het genie een caricatuur te achten. Ik wil echter *iedere* poging, om den mensch van den mensch los te maken, afwijzen, ook die van jou, als je den notaris een ‘ploert’ neemt. Daar zit tenslotte weer een christelijke appreciatie achter, gebaseerd op ‘god’ en ‘duivel’! Ik *wil* den notaris accepteeren, ook al ergert hij me en verpest hij me het leven, desnoods. Pas dan, en niet eerder, kan ik hem weer op alle punten bestrijden. Hoe? Dat weet ik momenteel zelf niet. Misschien weet ik het over vijf jaar. Ergens achter in mijn vacantiehoofd begint heel vaag een idee op te komen van een romanfiguur: ‘een man, die tot het volk wil spreken’ (*met* al de gegevens uit den *Politicus* tot zijn beschikking!) en die, natuurlijk, faalt. Maar *niet* pessimistisch, niet *retireerend*. Het is een zoo vaag idee, dat ik er voorloopig geen vorm aan zou kunnen geven.

Paap heeft me inmiddels danig gedesillusioneerd. *Jeanne Collette*: stom vervelend. *Konings recht*: slechte kant Multatuli. *Max Dannenberg*: eindeloos geouwehoer over polyandrie en dergelijke liefelijkheden meer. *De kapelaan van Liestermonde*: een tendenzroman, om den felsten antipapist geloovig katholiek en ‘anti Paap’ te maken (5^{e} rang). *Doodsklok v.h. Damrak*: weer stom vervelend. Er blijft nu het wonder *Vincent Haman* over, des te aantrekkelijker om er een stuk over te schrijven! Want dat boek is van a tot z boeiend, bijna nergens te lang, werkelijk geestig, terwijl de andere boel flauw is. Er zit werkelijk een stuk in, en Paap interesseert me eigenlijk nu nog meer, dan wanneer zijn andere werken ook zoo goed waren gebleken. - Over Elsschot accoord! Ook hij mist tenslotte datgene, dat hem waard zou maken door buitenlanders gelezen te worden. Hij is en blijft: een romanschrijver. - Ik lees hier onderwijl een Gide, die ik nog niet kende: *Le Voyage d'Urien*. Dit soort Gide heeft altijd een kant, die mij erg hindert: Böcklin's *Toteninsel* komt me, al urieneerende (deze flauwe mop is te wijten aan de eenigszins onjuiste uitspraak, gisteren, van de titel door Ant's zusje), steeds voor den geest. Er is dan nog wel iets anders bij,

maar het is er *bij*. Ik ben werkelijk geen literator meer. Ja, over *Forum* begin ik telkens ook weer te mijmeren. Marsman heeft natuurlijk gelijk. Maar ik neem me voor er tot September niet practisch over te denken. Misschien is het het beste, dan een bijeenkomst met de voornaamste heeren van de ‘groep’ te organiseeren.

Zend het manuscript maar naar Greshoff (*aangeteekend* graag!) Laat hij het dan zoo spoedig mogelijk doorzenden naar *Eibergen*; daar zit Wim, die het dan lezen kan.

Voor jullie veel hartelijke groeten van Ant en mij; en de hand van je

Menno

Een ‘defense of Rotterdam’ is mijn honnête homme zeker *niet*; wel, en in dat opzicht schiet je raak, is hij sterk beïnvloed door de noodzakelijkheid van een cultuurmensch om in die volkomen burgermansstad te leven. *Nergens* ter wereld, geloof ik, bloeit zoo de ‘geest’ in al zijn kuddediergedaanten.

409. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 17 Juli [1933]

aant.

Beste Menno, Bouws schreef mij een idioot briefje over dat ik van jou wel gehoord zou hebben ‘dat mijn conclusies onjuist waren’. Ik heb hem een kort briefje gestuurd om te zeggen dat ik nog nergens van die onjuistheid overtuigd ben geworden en hem te vragen welke ‘conclusies’ hij eigenlijk bedoelt.

Verder heeft hij natuurlijk Zijlstra bewerkt om de vertaling *niet* te nemen; hij kondigde het met merkbaar genoegen aan! Ik heb nòg geen ruzie met hem, maar het spijt mij oprecht. Ik wacht nu met spanning op de missive zijnerzijds die mij daartoe de gelegenheid bieden kan. Ik vind den vent nu werkelijk een fluim van het ergste soort, and there's an end of it.

Gelijk hiermee zend ik je mijn stuk over de planken terugbijgewerkt, en met 4 blzn. vermeerderd. Wil je het nu eens in zijn geheel lezen. Het is werkelijk gericht tot jou: de ‘honnête homme’ komt er nu ook in voor! Schrijf me precies wat je ervan denkt, en of het nog wel een goed geheel vormt.

Iets anders: ken jij een goed boek(je) over de ‘Grieksche denkers’ in het Hollandsch. Vürtheim of Kuiper of zoo. Als je zelf iets hebt, stuur het me dan, je krijgt het in Augustus terug. De copy geef je wel door aan our unspeakable. Hartelijk

je

E.

P.S. - Hoe is het mogelijk, zegt Bep, dat Aeschylus en Shakespeare hun stukken *zelf* voor het toneel hebben bestemd? Ik moet mij dus vergissen. Maar het is niet waar; Aeschylus en Shakespeare moeten zich hier vergissen; *ikke niet*. Kan jij Bep uitleggen waarom?

18 Juli [1933]

B.M. - Ingesloten een brief van je vriend Albert Vigoleis. Ik vind hem nogal vermakelijk. Ik zal probeeren den man mijn boekjes te laten sturen, maar kan jij niet zorgen dat hij *Forum* krijgt? Als je Bouws of Zijlstra zegt dat het heel belangrijk is, kunnen ze hem misschien wel een ex sturen, desnoods in principe ‘te leen’.

Stuur mij den brief terug.

Over je opvatting van het genie in den notaris moeten wij praten. Ik verwerp deze heele opvatting van a tot z. Zonder die christelijke appreciatie van God en duivel, waar je *alles* toe herleiden kunt, zouden alle moreele waarden waar wij zelf aan hechten en waarvoor wij vechten ophouden te bestaan - dan kwam het leven er op neer dat je iedere windbuil en iedere ploert als ‘gelijke’ aanvaardde, en met gekruiste armen alleen maar naar al die ‘gelijken’ *keek*. ‘De notaris is van hetzelfde maaksel als het z.g. genie’, zeg je. Soit; dan is het z.g. genie Nietzsche ook ‘van hetzelfde maaksel’ als Donker, Theun en Ton van Brabant. Dan begrijp ik niet waarvoor je vecht, waarom je polemist bent, - en als het is omdat zij wel van hetzelfde maaksel zijn, maar zich ergens anders onderscheiden, dan wil ik nooit meer iets hooren van dat godverdommesche ‘maaksel’ maar alleen en uitsluitend van ‘dat wat hen onderscheidt’. Zoo ook het onderscheid tusschen den notaris en het z.g. genie Nietzsche, door jou zoo gepropageerd.

Over Gide kan ik je best volgen. Op dat moment was Gide (± 25 jaar) ook voornamelijk literator.

Later meer. Dit moet nu weg. Houd je goed tegen de belangstelling en zeg met Mellors tegen die menschen: 'folks should do their own fuckin', als ze je te erg vervelen. Hart. groeten, je

E.

410. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Rotterdam, 21 Juli '33

aant.

Beste Eddy Hoewel ik hier ongeveer smelt van de hitte, zal ik probeeren je even te antwoorden op brief en stuk. (Natuurlijk is het net warm weer, als ik hier in Rotterdam moet zijn!). Het plankenstuk is volkomen naar mijn smaak; dat je den 'honnête homme' er nog hebt bijgehaald, komt dunkt me juist van pas in dit verband. Het is een meesleepend essay (alleen hier en daar misschien *iets* te veel herhalend, waar je het over den regisseur hebt), maar het zal ongetwijfeld voor de aestheten en tooneelexperts te intelligent gedacht zijn om indruk te maken. Voor welk publiek schrijven wij eigenlijk? Om jouw stuk volkomen te kunnen genieten, moet je *en* gewezen cultuurfluim zijn *en* ook erg *ex*. Menschen, die nooit aan het tooneel als kunst hebben gedacht en menschen, die in de verafgoding van de 'scaenica' zijn blijven steken, kunnen deze allereenvoudigste!! argumentatie gewoonweg niet meer volgen. Ook mijn 'honnête homme' *s' impose*!! En zou hij niet *veel* van den notaris moeten hebben? Absoluut! Een *op zijn kop gezette notaris* (Umwertung aller Werte, die de humor alleen maar *giechelend* waagt te voltrekken), daarin zie ik een voor mij mogelijk mensch. En ik geloof, dat onze soort menschen in wezen op zijn kop gezette notarissen zijn. - Eerlijk gezegd, verbaast het me, dat je, blijkens je laatste brief, vasthoudt aan 'moreele waarden, waar wij zelf aan hechten en waarvoor wij vechten'. Immers (en dat is mijn redeneering in den *Politicus*): *of* die waarden zijn zozeer ons instinctbezit en dus door onze logica - achteraf niet aan te tasten *of* ze zijn door onze logica *wel* aan te tasten, en dan verdienen ze ook niet beter. Als ik dus het genie van den notaris (d.w.z.

de absolute gelijkwaardigheid als bestaand schepsel met ‘ons’) proclameer, bedoel ik daarmee, mijzelf deze vraag zoo onsentimenteel en on-donquichotterig mogelijk te stellen: *Kun jij den strijd tegen den ‘bourgeois’ voeren zonder eenigen steun van woorden als ‘windbuil’ en ‘ploert’ en ‘ongelijkheid’? Met* hulp van die woorden kan ik het niet meer, want ik voel te zeer mijn eigen ‘wind’. Maar waarom ben ik tegen Hitler? Eigenlijk weet ik het niet (b.v. niet, omdat die man een ploert is); eenvoudig, omdat ik de reactie ‘tegen’ als primair en onafwijsbaar besef. Ik kan mezelf voorredeneeren, dat Hitler alle recht van bestaan onder de zon heeft - en toch walg ik steeds meer van dat individu. ‘Freiheit’? Kom! Ik weet wel beter. De aarde draait wel zonder vrijheid. Ik kom terecht in een volkomen *instinctief* verzetsleven, dat zich misschien een paar jaar kan laten wegdrukken door humor of democratie-hier-te-lande, maar dat ieder moment geactiveerd kan worden. ‘Dan begrijp ik niet waarvoor je vecht, waarom je polemist bent’, schrijf je. Inderdaad, ik begrijp het zelf ook niet, maar ik *ben* het! Zoodra dàt besef niet meer voldoende zal zijn, zal ik tot de sceptici behooren, want met een programma tegen ‘ploerten’ kan ik niet meer werken. We komen waarschijnlijk toch weer op hetzelfde punt uit; alleen wil jij vasthouden aan een woord met een ‘ethische’ bijklank, omdat je dat als wapen kan dienen. Mij kan het niet meer als wapen dienen, dus gooi ik het weg. De heele *Politicus* is een poging om polemisch te zijn zonder te weten waarom, zelfs zonder het *heroïsche* van Malraux' communisten. Gisors, maar in het polemische vertaald zonder de talenten van Kyo en Katow, ook zonder het mysticisme van Tchen; Gisors zonder opium misschien, en met een ander temperament, misschien wel een vrijzinnig-protestantsche Gisors. - Ik stel me er veel van voor, over juist dit punt in Bellevue te praten. Aan den braven Thelen had ik juist een compleet stel *Forum* gestuurd. Het is, geloof ik, een alleraardigste man, maar ik heb mijn illusies over Duitschers nog 50% omlaaggeschroefd. Ik had me ook al geëxcuseerd over het zwijgen van ‘den vielbeschäftigten Doktor’ en heb hem verder onthaald op mijn liefe-

lijkste duitsch over Adolf Hitler; misschien, dat hij het op juiste waarde schat. - Ik heb het rund Bouws geschreven (telefoneeren kan ik momenteel niet met hem, zijn stem ergert me al te zeer), dat ik tot September niet meer over *Forum* wil praten. Wat hij nu weer aan jou geschreven heeft, zal wel weer of misverstand of ijdelheid zijn. Ik kan er geen oog meer op houden. Zat ik hier niet met *Forum*, dan had ik hem allang dood laten vallen. Hoofdzaak is, dat ik hem niet zie en hoor. Schriftelijk gaat het regelen van 'zaken' nog tamelijk. - Ik moet vanmiddag Zijlstra spreken en zal dan ook nog eens een balletje opgooien over zijn z.g. navelstreng - verhouding tot Everardus. Komt er iets belangrijks uit dat onderhoud te voorschijn, dan hoor je het spoedig.

Een holl. boekje over grieksche denkers? Ik weet er geen; behalve Casimir, die er niets van gesnapt heeft. Maar Nietzsche heeft een (in het nog-wetenschappelijke genre uitstekend) stuk geschreven over de voor-Socratici (staat in deel I, p. 257 v.v.), en over Socrates en Plato *passim* uitstekende dingen. Lees ook eens in deel I het korte academische stuk *Homers Wettkampf*; dat heeft, door zijn theorie over de goede en de booze Eris, voor mij plotseling een nieuwe kijk gegeven op het heele grieksche cultuurwezen. Het is *kort*! (In Vürtheim en Kuiper worden de eigenlijke philosophen nauwelijks behandeld).

Hoe vond je Dirk? Was de 'straal door de oogen der hoeren' niet *ouwerwets*? En de 'metaphysische genezing' in Bennebroek was ook al weer niet slecht. - Voorts heeft satelliet Theun een roman laten verschijnen, die eerst zou heeten *Jezuïeten en liefde* of zooiets, en die hij nu heeft omgedoopt ik *Doktor José droomt tevergeefs*. De schoelje! Titels gappen hoort blijkbaar bij de concurrentie. De roman speelt overigens, meen ik, in subtropische streken, terwijl reeds een volgende op stapel staat (blijkens een fragment in *De Stem*) over Mohammed. Die is heel dichterlijk. En dat alles wordt geproduceerd in de openbare leeszaal te Sneek.

Nu, de warmte wordt te erg. De ondertrouw is zonder schokken verlopen. Nu het sacrament nog. Hart. gr. voor jullie beiden en schrijf weer naar *Eibergen*! je

Menno

Je vraag (of Bep's vraag) over Aeschylus en Shakespeare kan ik ook niet oplossen. Waarschijnlijk is het *conflict*, dat ons bijzonder treft, omdat het in deze verhoudingen zoo scherp uitkomt, voor hen vrijwel een bijkomstigheid geweest. Misschien heeft het altijd bij hem 'gesluimerd'.

411. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Vrijdagav. [21 Juli 1933]

B.E. Het lijkt me goed (hoewel het nog smoorheet is) je even te laten weten, dat ik vanmiddag inderdaad met Zijlstra heb gepraat. De heele fantastische vriendschapsband van Bouws en hem is, zooals ik al dacht, een *leugen* en niets anders. Z. was zeer verbaasd over de everardische uitlatingen en heeft mij met de meeste nadruk verzekerd, dat hij voor ieder voorstel, om *Forum* te continueeren toegankelijk is. De poovere figuur van Bouws zal daarbij dus geen rol spelen. Ik heb nu ook net afgesproken, dat wij in September, indien eenigszins mogelijk, een complete vergadering van de 'Forumgroep' zullen beleggen, om te overleggen, wat er gedaan moet worden. Wij zullen dan daarna met Zijlstra bespreken, welke veranderingen er in de financieele condities moeten komen, als wij doorgaan.

De verhouding tot Bouws wordt er nu niet frisscher op. Ik heb hem goddank niet gezien dezer dagen; maar het zal, denk ik, in Sept. wel tot een conflict komen. Het lijkt me tenminste al heel bezwaarlijk, samen te werken met iemand, die n.b. in uitgeverszaken 'plus royaliste que le roi' probeert te zijn. Maar doe me het pleizier, de zaak tot September te laten rusten; ik zou, als je Bouws er nu over schreef, het grootste gedonder 'op verre afstand' krijgen. Liever vecht ik het uit, als ik zelf weer in de stad ben.

Z. zei mij ook, dat hij een 2^{e} druk van Nescio uitgeeft. Ik vergat in haast van het gesprek, om te informeeren naar de vertaling van Malraux; maar het lijkt me wel genoeg voor vandaag. in haast, hr. gr.

je
M.

Zijlstra vertelde mij, dat hij laatst ergens geadverteerd had voor *Forum* en daarbij de naam Bouws had vergeten. De volgende dag belde onze secretaris hem daarover *nijdig* op!

412. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 22 Juli. [1933]

aant.

Beste Menno, Ik heb een hoop te antwoorden op je brief, en allereerst het snertstukje van Dirk terug, waarover maar niets. De rest wou ik ook haastig afdoen; later mondeling meer.

1. Kan je me niet met potlood aangeven waar mijn herhalingen zijn? Het zal wel waar zijn dat ze vnl. den regisseur betreffen, omdat ik daar later (na een gesprek met Bob) nog den dirigent bij heb gedaan.

2. Een op den kop gezetten notaris *is* geen notaris. Dit is weer die goochelpartij waarbij een avonturier eigenlijk een huisvader is en een pastoor een eroticus. De strijd in jou voltrekt zich tusschen je temperament, van polemicus dus, partij kiezend (dat wat Lawrence ‘de waarheden van het bloed’ noemt), en je hoofd, dat blijkbaar het bestaansrecht als uiterste criterium wil aanvaarden! Ik zeg ‘windbuil’ en ‘ploert’ omdat ik partij kies en naar mijn ‘bloed’ luister; - ‘ethischer’ dan dat is het niet. Bovendien *kan* ik den notaris bestrijden zonder die woorden, en zooveel je maar wilt; het wordt dan ‘essayeerend ideologisch’, als mijn stuk tegen den acteur. Gisors zonder opium en polemisch, *is* alweer geen Gisors. Maar het ergste van alles vind ik je definitie: ‘het genie van den notaris (d.w.z. de absolute gelijkwaardigheid als bestaand schepsel met “ons”)’. Daargelaten of je ‘ons’ moet zeggen of ‘Nietzsche’, vind ik deze gelijkwaardigheid pijnlijk, want waarom dan nog ‘notaris’ en niet ‘hond’? Ik voel ook veel voor je hond Loelaps - o, oneindig meer dan voor den notaris - maar als definitie van het *genie* lijkt zijn bestaansrecht mij zwak. - Nogmaals: wat je in de eerste plaats moet uitvechten is die strijd in je tusschen ‘bloed’ en ‘geest’; je geest is wijs- objectief, of sceptisch; je ‘bloed’ polemisch en wat jijzelf een ‘instinctief verzetsleven’ noemt. Kies je nog (met

je bloed mee) partij, of ga je alles (sceptisch!) ‘begrijpen’ met je geest? Dat is de vraag. Kies je partij, dan zal je moeten strijden ook met alle middelen van den geest; zonder de woorden ‘windbuil’ en ‘ploert’ (à la Multatuli), soit - maar dan met al de doeltreffendheid van de ‘ideologie’ (à la Benda). - De kwestie van heroïsme wordt hier alleen nog maar een ander *stadium*, lijkt mij, en onafhankelijk van onszelf.

3. Het is verdomd rot dat je me niet een behoorlijk boek - objectief, schoolsch - over die Grieken kunt bezorgen. Nietzsche erover lees ik liever later. Ik heb tot mijn verwondering ontdekt, op mijn eigen houtje maar in de excerpten van Casimir, dat Protagoras een heel wat genialer man (denker) is dan Einstein. Ik voel ook erg veel voor een ander man, ex-hedonist, Hegesias, die den dood predikt als de eenige ‘kritiek’ op dit rotte leven. Deze twee, en dan nog de heer Anaximandes, trekken mij heel wat meer aan dan Heraclitus, met zijn ‘vuur’-theorie. Maar daarom juist moet ik andere lectuur hebben, niet van Nietzsche, maar liefst ook niet van een idioot.

4. Bouws schreef mij niet meer, misschien des te beter voor hem. Ik brand van verlangen om hem op te laten hoepelen, dat mispunt, al is zijn bestaansrecht misschien - neen, zeker - even onomstootelijk als dat van den notaris en van het mispuntje Theun, dat voor jou geen ‘windbuil’ of ‘ploert’ is, maar een ‘schoelje’. - Schrijf me in ieder geval nog wat je met Zijlstra hebt afgehandeld. Nòg een mispunt - *voor mij*, en niet véél beter dan Bouws. Ik ben blij dat ik in ieder geval uit *Forum* ga, ook als het bij ongeluk bleef voortbestaan. Zoo'n Zijlstra mot ik ook allerminst. - Zou je niet een kort panopticumpje wijden aan dien Doktor José? - En nog iets: kan je mij niet opgeven wat er nu precies met dien revolutieroman van bewusten Theun gebeurd is, opdat ik geen vergissingen bega? Waarom schrijft dat knaapje nu over de jezuieten en Mohammed, terwijl de revolutie nog braak ligt? Vergeet niet hierop te antwoorden.

5. en slot. Mijn stuk over Malraux viel mij lang niet mee. Moeizaam en onhelder geschreven; wel met juiste dingen erin,

maar zonder de klop van mijn ‘bloed’. Een beroerd slotstuk. Enfin... *Jou* zij dank!

Hartelijke groeten, ook van Bep.

je

E.

P.S. - Bep is bijna klaar met je *Politicus*, zal het ms. spoedig aan Greshoff zenden en jou dan schrijven. Veel van mijn argumenten zijn trouwens de hare - dat komt van dat samenhooren. Nu nog een ‘bloedwaarheid’ - niet van Bep, alleen maar van mij. - Als een man veel van een vrouw houdt en zijn heele leven op haar gezet heeft, en er komt een andere man, beter dan hij desnoods, maar zelfs dat hoeft niet, die die vrouw van hem wegneemt, dan kan hij, zonder een idioot te zijn, en volkomen doordrongen van het bestaansrecht van dien man, hem toch opruimen ‘middels’ één stukje lood. Dat is dan ook ‘instinctiefverzetsleven’ - maar zonder dàt, zou men verder kunnen slapen gaan.

413. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 22 Juli [1933] ('s avonds)

Beste Menno, Dank voor het relaas van je onderhoud met Z. Wat een prachtfiguur slaat our Unspeakable daar! Ik spits me op de vergadering in September. - Bep stuurt morgen je ms. naar Greshoff. Ik heb hier nog een motto voor je van dezen dichter zelf, gegeven de partijloosheid van je politicus:

‘... Want

Wàt of er ook gebeurt, ik doe niet mee’.

Lijkt je dat niet goed onder Nietzsche, als weleer Ubu onder ik weet niet meer wie.

Later meer. Hart. gr.

je

E.

414. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 25 Juli. [1933]

Beste Menno, Hierbij de verwachte missive van de Unspeakable. Hij schijnt te voelen wat ik wensch, en begint dus liever; hij kan dan later zeggen dat *hij* mij ‘de waarheid heeft gezegd’,

enz. Ik zou hem in deze lijn graag zeggen dat hij een leugenaar en een intrigant is, behalve een ijdeltuit, maar jouw verzoek om geheimhouding bindt me. Overigens voel ik er nu niets meer voor om in September erbij te zitten, als jij den man ‘ontmaskert’; ik wensch hem verder niet te hooren of te zien. Het beste zou zijn als je hem nu precies schreef waar het op staat (en misschien ook dat de *Politicus* niet bepaald voor hèm geschreven werd; - je vroeg je af waarom hij het einde zoo goed vond, hier is de oplossing: de man *heeft* zijn genie-gevoel bevestigd gevonden in het genie van den dorpsnotaris. Wat een illustratie voor wat ik zei!)

Ik schrijf hem toch een paar regels om hem de conversatie op te zeggen.* Zooals Bep terecht zegt: anders blijft hij zoolang mogelijk slingeren tusschen jou en mij. Our Unspeakable denkt dat de panopticum-historie waarin jij ‘aan zijn zijde’ stond, nu eigenlijk een 2e ronde krijgt, dat is duidelijk; hij stuurt het er dus op aan om òf *Forum* op te doeken, d.w.z. uit elkaar te laten spatten, of, als hij niet naar Indië gaat (wat zeer mogelijk blijft), de zaak met jou alleen voort te zetten. Maar ook hierin is de zaak nu voor mij beslist: ik weiger natuurlijk ook iedere medewerking aan *Forum* - gesteld dat het in 1934 voortleeft - als deze Unspeakable dan secretaris blijft; ik zou trouwens niet weten hoe jij het moet aanleggen om met zoo iemand verder om te gaan - al is het in de redactie alleen - zooals wij tot dusver dan toch gedaan hebben. De oplossing van deze historie ligt tusschen jou, Zijlstra en de Unspeakable.

Schrijf mij omgaand wat je ervan denkt en stuur mij des Unspeakable's missive terug. Hieronder afschrift van mijn antwoord.

Hartelijke groeten van je

E.

Copie

Bellevue, 25 Juli.

Je schijnt op de eenige oplossing tusschen ons te willen vooruitloopen, en je hebt gelijk. Het lijkt mij nu ook onnoodig je precies uit te leggen waarom het voor mij niet meer gaat om

een ‘onverkwikkelijke historie’, maar dat ik nu inderdaad tot de *conclusie* ben gekomen dat ik te doen heb met een onverkwikkelijk individu. Daar ik dezulken meteen iedere relatie opzeg, doe ik het jou graag hierbij.

EdP.

* Dit ofschoon ik misschien zijn gelijkwaardig bestaansrecht niet mag betwijfelen.

415. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Eibergen, 25 Juli '33

aant.

Beste Eddy Je stuk over de planken heb ik al aan Bouws doorgezonden, zoodat ik hier geen gelegenheid heb de herhalingen aan te wijzen. Als je er aan hecht, doe ik het later wel. Maar ze zijn verre van erg; ik ben overigens niet zoo afkeerig van herhaling, als er een zekere variatie in valt te ontdekken. In ieder geval, het is werk van een oogenblik.

Uitstekend, dat we het over den notaris nog lang niet eens zijn. Want ik verwerp weer absoluut jouw definitie van mijn omgekeerden notaris als een ‘goochelpartij’ met woorden. Nee, hier zit voor mij *de* kneep van het boek. Het is uitsluitend een quaestie van rangorde, en rangorde impliceert gelijkwaardigheid *en* ongelijkwaardigheid beide. Natuurlijk zou ik i.p.v. ‘notaris’ ook ‘hond’ kunnen zetten (wat ik dan ook gezegd heb, ergens); de gedachte van de rangorde impliceert ‘alles’. Ik goochel niet, als ik den notaris op zijn kop een genie noem; de humor bewijst, dat bij den notaris alle verwerping van de gebruikelijke kategorieën present kan zijn, dat dus het geniale moment niet ergens *anders* is dan bij hem. Dat wij nu genieën plegen te noemen menschen, die zich vrij gemaakt hebben van een oude rangorde, bewijst, dat in onze maatschappij de ernst van het genie zelden aan het woord komt, omdat men het veel te druk heeft met allerlei andere zaken. Maar wat *ik* geniaal noem, is altijd en overal een terugkeer tot den ‘honnête homme’, d.w.z. het genie is de ‘beproefde’ notaris. Als iemand dus Rembrandt een geniaal schilder noemt, bedoelt hij hoogstwaarschijnlijk met ‘genie’ iets heel anders dan ik. Het genie is voor

mij inderdaad (als Nietzsche zegt) niet zoo iets bijzonders; voor zoover het dat *wel* is, acht ik het mijn plicht, om te probeeren ook die bijzonderheid onder een bepaald aspect als ‘gewoon’ te zien. - De hoofdzaak is: het *bestaansrecht* der notarissen is momenteel mijn groote probleem. Eigenlijk is het nog gemakkelijk, die heeren het bestaansrecht gewissermassen te ontzeggen door naar de stem van het ‘bloed’ te luisteren. Wees voorzichtig: de nazi's zitten ook permanent naar het bloed te luisteren en daarbij gaan *wij* eraan! Ik heb hier, voor de *N.R.C.*, een *ongelooflijk* boek van die vlegels (een soort belijdenis, één en al conformisme natuurlijk, met de stok van Goering achter de deur), *vol* bloed. - Het voorbeeld, dat jij kiest (het opruimen van den man, die je vrouw wegneemt), pleit ook niet tegen mijn probleem als zoodanig; wanneer het instinct sterk genoeg is, wordt het bestaansrecht *niet* erkend, ook al *redeneert* een buitenstaander daarover nog zooveel. Iemand, die dan schiet, bewijst, dat het bestaansrecht in serieuze gevallen niet door grammaticale spelerij wordt beslecht. Ik wil nu beproeven, of mijn instinctieve afkeer van het ‘notarieele’ sterk genoeg is, om op mijn instinct te drijven. Anders, weg ermee, en ik word bourgeois. (Ik voel nu al, dat ik het *niet* word!). Het motto uit Greshoff zou dan ook niet opgaan voor mijn boek! Want er kan iets gebeuren, waarin mijn instinct mij *drijft* om mee te doen! Tegen z.g. ‘beter weten’ in, ook tegen het epicurisme van Jan Greshoff in! -

Van de romans van Theun de Vries kan ik ook geen hoogte meer krijgen. Misschien is die *José* ook wel een revolutieroman, spelend in verschillende landen of tijden of zoo. -

Vandaag had ik een lang gesprek met Wim over *La Condition Humaine*, waarover hij zeer te spreken was. Hij staat er ongeveer zoo tegenover als ik. Voor hem en voor mij is het meer een ‘Zauberberg’ dan een ‘Evangelie’.

hart. gr. voor jullie beiden
je
Menno

416. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 26 Juli. [1933]

aant.

Beste Menno, Ingesloten een stuk van zekeren heer Kracauer (Duitsch-Joodsch uitgewekene) over Malraux. Het stuk stond in *Das Neue Tagebuch*, dat nu in Parijs verschijnt, uitgegeven door Leopold Schwarzschild [...].

Het artikel des Kracauers is goedberedeneerde flut, en geschreven als nix, als ik mij niet vergis.

Ik heb verder een idee. Wat zou je ervan zeggen als ik je *Politicus* besprak? Niet het stuk over Malraux, maar dat over je *Politicus* wordt dan mijn slotstuk. Ik zal natuurlijk vol waardeering zijn, maar iedere justificatie van den notaris = Bouws = genie met afschuw bestrijden. Lijkt je dat tusschen ons niet consequent? De opdracht van het boek* aanvaard ik daarom niet minder gaarne; ik geloof, kortweg, dat het in stijl jou waardig is, in conclusie noch jou, noch mij, noch wie ook die tot de ‘onzen’ behoort. De appreciatie van Bouws, en zooals hij het boek *toepast*: ‘Eddy en Marsman weltfremde, belachelijk onbevlekte literatoren, Menno en ik veelzijdige burgersen - dichters, e viva het genie van den dorpsnotaris!’ heeft mij te denken gegeven. Dat een fluim (je houdt mij het polemische woord kortheidshalve ten goede) evenveel bestaansrecht heeft als wij (of als Nietzsche) is best: Bep en ik in Holland, toen ik zei dat jij een boek ging schrijven over de hiërarchie van de menschen, staakten ons debat omdat de kok van Royal evenveel recht van bestaan kreeg als Nietzsche! Maar het malle is, dat jij bent begonnen om het boek van de hiërarchie te schrijven, en terechtgekomen bent, niet meer op een grensgebied nu, maar op een soort stil grasveld, genre dorpsplein, waar het genie van Nietzsche, na een standje over den Übermensch, moet verkeeren met dat van den dorpsnotaris, onder de leuze ‘honnête homme’. Ik voel heel veel voor den ‘honnête homme’, maar niets voor deze toepassing ervan. Als onder zijn leuze, de dorpsnotaris zich bij ‘de onzen’ kan scharen, loop ik van het pleintje weg. De Übermensch van Nietzsche mag ‘verkeerd’ zijn, overdreven, smakeloos, enz., maar hij is *logisch* als eind-

stadium van Nietzsche's denken en temperament. Jouw polemisch temperament dat denkende komt tot deze verbroedering op het stille plein is voor mijn gevoel absurd. Je tracht ons ‘drama’ (zal ik nu even zeggen, en eigenlijk zeg ik het in ernst) op te lossen op een bonhomme manier; je kraakt de humbug van den ‘geest’, maar tezelfdertijd de werkelijk superieure menschen die daartoe behooren; je verwerpt èn Nietzsche èn de vakphilosofen. Zooniet, dan heb ik niets van je conclusie begrepen. Ze *vereenigen* = ze samen aanvaarden = ze samen verwerpen (volgens het *humeur* van het oogenblik). Ik aanvaard Nietzsche en het genie, en het genie van den ‘geest’ als 1e in de hiërarchie van de menschen, het is mijn fatum of mijn drama dat ik dat doe - maar het *is* zoo. Jij, inplaats van ons fatum of ons drama te doen uitkomen en te verdedigen, verdoezelt het en zoekt wat jij noemt ‘windstilte’, wat ik noem het prettige stille plein. En de conclusie voor mij is wat ik je al zei, en wat je ook begreep zooals het begrepen moest worden: de verdediging van ‘Rotterdam’; dat is natuurlijk: voor *jou* Rotterdam, van jou-in-Rotterdam.

Als het erop aankwam voor jou om te bewijzen dat verstandelijk bekeken alle soorten van menschen bestaansrecht hebben, dan had je dààrvoor geen boek hoeven te schrijven van 250 blzn. - dan is je dat grif toegegeven op één achtermiddag, en zelfs in één minuut. Is dat *niet* zoo en heb je wèl je voorkeuren verdedigd (‘polemisch’ dus) dan heb ik die niet gevonden of begrepen.

Zoolang een Bouws kan denken dat je boek hèm rechtvaardigt, is er ook iets mis met dat boek, dat is het duidelijkste van alles.

Het gekke is dat je zult zeggen: ‘maar hoe kàn je zooiets van mij denken? van mij, bewonderaar van Nietzsche, etc.? -’ - Maar zooiets spreekt uit je boek, tenzij en Bep, en ik, en Bouws, er niets van hebben begrepen. - Kan je het ons niet in een paar woorden uitleggen?

Ik wil het nogeens overlezen als het in druk verschenen is en dan mijn houding er tegenover formuleeren, als je dat ten-

minste niet onaangenaam is. Dit is geen behoefte aan strijd bij mij, maar aan innerlijke (moreele?) hygiëne.

Schrijf eens gauw. Hartelijke groeten van je

E.

Een andere oplossing is dat je mij deze en de vorige brieven - dus samen 2 of 3 - over de *Politicus* zendt, en dat ik er (als bij de *Liaisons*) één 'essay' van maak, dat ik desnoods niet publiceer in een tijdschrift, - vooral niet wanneer *Forum* niet meer bestaat - maar alleen in mijn bundel. Ik voor mij geloof dat dit nog het beste is; ook het zuiverste. Jij?

* Grappig, die twee mij opgedragen boeken achter elkaar!

417. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 26 Juli. [1933]

B.M., Toen ik mijn brief postte (waarin het stuk van Herr Kracauer) was jouw antwoord er nog niet; ik zend dit dus vlug er achter aan. Dat het 'bloed' van anderen - nazi's of wie je maar wilt - tegen het 'onze' ingaat, is nogal wiedes, anders *was* er geen strijd. Maar als het erkennen (verstandelijk - wat jij grammaticaal noemt) van het bestaansrecht van de 'anderen' een *niet*-erkennen is bv. als men ze opruimt, dan is de zaak gauw uitgepraat: dan geloof ik je boek ook niet, voordat je er totaal naar leeft. Dan wil ik ook niet dat je polemiseert, noch met professoren of leeraren, noch met halfzachte kunstenaars, noch met *wie ook*, omdat het bestaansrecht van al die heeren precies zoo groot is als dat van den notaris, en volkomen gelijkwaardig (en geniaal natuurlijk ook) als het 'onze' - o jee, ja, en omdat ieder praatje erover, ook op papier, ook in een boek getiteld *De Politicus zonder Partij* een goocheltoertje blijft, grammaticaal en van nul en geener waarde, zoolang het 'bloed' anders doet of spreekt. Alzoo: leef voortaan volledig naar *de eenige werkelijke erkenning* van al dit bestaansrecht - dat is je probleem. I'll watch you with love, - Hart. groeten van je

E.

Voor wie zou *La Cond. Hum.* een 'evangelie' zijn?!!

418. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 27 Juli. [1933]

aant.

B.M., Ik ben vanmorgen opgestaan met een reusachtig prettig gevoel, nl. omdat ik nu weet dat ik je een ongemeen plezier kan bezorgen gedurende je huwelijksreis. Als je nu in Augustus hier bent, hoop ik je scharen genieën te laten ontmoeten: Bellevuesche hôteliers, postbeambten, Parijsche caféterrasplakkers en vele anderen. Je zult gewaar worden dat het niet meer missen kan; en ik stel er mij zelf heel veel van voor. [...] Neem verder mijn volledige correspondentie over dit onderwerp mee; want als je hier bent, wil ik uit jouw en mijn brieven een *gesprek* maken (à la Diderot met d'Alembert), als de eenige juiste vorm voor het stuk dat ik schrijven wou. Jij werkt jouw deel dan bij; vind je dat niet het beste?

Hartelijke groeten, ook van Bep, die *ook* haar portie genie wil hebben, en een hand van je

E.

Nog iets: zou je de hfdstn. van je boek niet onder verdeelen - niet als de heer Kracauer zijn artikeltje, maar als Nietzsche. Mij lijkt dit véél beter.

419. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Eibergen, 28 Juli '33

aant.

Beste Eddy Hoewel ik gezworen had, iedere uiteenzetting over den *Politicus* tot Bellevue uit te stellen, jaagt je vloed van gewaardeerde documenten mij weer op. Maar de hoofdzaak laat ik toch voor Bellevue, want ik ben erg ‘beslommerd’. Echter:

1° dreigt er een misverstand te ontstaan. Ik heb *niet* gesproken van den notaris als een genie, maar van *het geniale* in den notaris. Dat maakt een enorm verschil, zou ik zoo zeggen, want god beware me voor de identificatie notaris-genie! Ik wil alleen het geniale uit zijn isolement losmaken, en ook losmaken van *talent, weten* etc. etc.

2° moet Bouws geen spook worden achter den *Politicus*. Ik schreef Bep al: wat deze heer denkt, is mij geheel onverschillig,

want hij slaat munt uit alles. *Als* hij hier munt heeft willen slaan (wat ik uit zijn brief nog niet duidelijk zie; ik geloof eerder, dat hij andere passages op het oog zal hebben), dan is het, omdat hij niet lezen kan. Ik zou wel eens willen zien, hoe hij mijn boek zou *verdraaien* tot een verheerlijking van den dorpsnotaris alias den ouden heer Bouws uit Purmerend. Jij en ik (en daarop komt het nu toch aan) zien toch bliksems goed, dat in het hoofdstuk over den 'geest' juist de heele aansteller Bouws met zijne Hertha incluis op zijn achterste ligt. M.a.w.: aan het hoofdstuk *Pol. zonder Partij* had hij niet eens behooren toe te komen; hij had eerder moeten 'abtreten'.

3° waar heb je gelezen, dat ik mij op een stil plein sta te verbroederen met den notaris? Ik verbroeder mij niet, ik vraag mij alleen af, waarom ik het 'dorp' aanvaard *en verwerp* tegelijk! Ik verdoezel dus ons drama niet, maar accentueer het scherper, dan jij het ooit gedaan hebt, door het verzet tegen den 'burger' volkomen af te wentelen op het *instinct*. Daarom kun je me in Bellevue ook geen schare genieën (of broeders) laten zien (ik hoop toch, dat je hier *volkomen* humoristisch was?) in geen enkele caféhouder heb ik het genie van Nietzsche geïnterpreteerd.

4° Het plan van jou, om (hoe dan ook) op den *Politicus* te reageeren, vind ik uitstekend. Ik zal alle materiaal meenemen, dat ik hier heb.

5° Verder *alles in Bellevue*!

6° Schrijf, als je schrijft, tot Woensdag naar Zutfen. Daarna ben ik voorloopig zonder adres; maar ik hoop je zoo gauw mogelijk een levensteeken te kunnen geven.

7° Ik schrijf met pleizier *(anti-notarisch)* over Paap, Tachtigers, Heinrich Heine. Stuk stuur ik je of breng ik mee. Ik krijg ook alsmaar meer lust om een parallel *Cond. Hum. - Zauberberg* te gaan trekken.

Tot ziens dus! hart. gr. voor jullie beiden
je
M.

[...] Geen hollander zal er met pleizier broederschapsgras komen

vreten. Bouws is een toevallige exceptie om ‘diplomatieke’ redenen!

420. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 30 Juli. [1933]

Beste Menno, Goed, de rest in Bellevue. - Het genie van den notaris - als ‘de notaris’ nog iets *beteekent* - verwerp ik even hard als de notaris = genie (dit laatste is inderdaad overdreven). Verder: ik geloof heelemaal niet dat Bouws een exceptie is. *Ik* overdrijf, want ik haal één kant van je boek naar voren; maar *iedere* lezende Bouws, die jou leest, zal zich verlustigen met den anderen kant. Kortom, ondanks de toon, is de zwakheid van je boek, dat het een boek geworden is, of zijn wil, ‘voor iedereen’. Je bent uitgegaan om over de hiërarchie te schrijven en je bent op het praatje van gelijk bestaansrecht gekomen. Zoo voel ik het nu, ondanks al het schrijversschap, de knapheid, het brio zelfs van je toon. Wat je me dus in Bellevue vóór alles moet uitleggen is: of ik mij hier vergis: en zoo ja, *wat* dan de ‘grondgedachte’ of de ‘slot-trouvaille’ is van je boek. Ik wil het graag nogeens lezen, neem je het MS. mee? Misschien dat ik het beter begrijp als ik het nog eens gedrukt herlees. Het zit vol met alleraardigste, bekoorlijke, boeiende dingen, maar als je ‘honnête homme’ beteekent: gelijk bestaansrecht van den schoenlapper en Nietzsche, dan voel ik mij in laatste instantie, tout comme iedere Hollandsche dorpsnotaris ‘bekocht en opgelaten’, - want dat *weet* ik nu al minstens tien jaar en het heeft me nooit een sikkepit kunnen schelen!

Heb ik daarvoor het ‘polemische temperament’ en de ‘scherpe intelligentie’ van mijn vriend Dr. Menno ter Braak noodig, om mij op dergelijke kul te tracteeren? - Of moet ik dat als zoomaar een punt van uitgang beschouwen en alleen maar de essay-kunst genieten die daarboven haar arabesken trekt? Zoo ja, dan met genoegen.

Bep begrijpt je boek - d.w.z. de strekking of de laatste idee ervan - blijkbaar even slecht als ik. Je zult heusch met ons moeten praten! Ik geloof nu dat alles dààrom draait

Die scharen genieën waren inderdaad humor; maar hoe kan ik jouw humoristische levensopvatting anders dan homeopatisch bestrijden? Ik zal je nu dus geen scharen genieën laten zien, maar scharen menschen waarin *het geniale* niet mag worden ontkend (door jou)! De conclusie hiervan zou haast iets zijn voor J. Gans, die mij niet duidelijk heeft kunnen maken waarom het genie niet alleen in Lenin, maar ook in de massa zat. Wat je aan Bep schreef over Bouws onderschrijf ik van het eerste woord tot het laatste.

Geef gauw een levensteeken, bv. vertel ons hoe het trouwen tot stand kwam. En vooral: een ansicht uit Sils-Maria, bitte! Ook een schilfertje Nietzsche.

Marsman is hier, maar gaat overmorgen weg. Hij logeert in 'jullie' hotel en werkt aan *Angèle*.

Het beste met het door te stane; veel hartelijks, ook voor Ant, van ons beiden. Goede reis en moge het beginnend Ehemannschap direct vol zijn van *het geniale*. (Neen, ik heb geen t vergeten!)

Je

E.

421. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Münster zu Basel. Georgsturm. [4 Augustus 1933]

aant.

B.E. Deze voorstelling is *ook maar* humor. Overigens is het me, als ik je laatste brief overlees, steeds meer te moede, alsof je b.v. Nietzsche ziet als een pruisisch generaal! Maar - tot Bellevue!

Bazel is een verrukkelijke stad. Wij gaan straks door naar Chur. De Zwitsers zijn naar mijn smaak! Goede *bodems* wellicht voor een 'honnête homme'. Alleen *bodems*, notarieele bodems, meer niet. hr. gr. aan Bep van

Menno Ant.

422. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Zaterdag [7 Augustus 1933]

aant.

B.E. en B. Wij zitten nu in Sils-Maria en constateerden, dat er gelukkig *geen* Nietzsche-cultus bestaat. Naar dit huis kijkt niemand. Ons adres is: *Hôtel Alpenrose, Sils-Maria*. Het weer is

prachtig, er zijn vele ‘Piz’-en, met en zonder ‘weisse Hölle’. hr. gr.
Menno Ant
In het huis woont nu een electricien.

423. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Donderdag [17 Augustus 1933]

aant.

Beste Menno, Hierbij al een briefje voor je van Marsman, in één enveloppe gesloten met een brief aan mij.

Ik wou je voorstellen om den brief van Thelen als *panopticum* te zetten (maar dan ook geen ander panopt. in dat nummer) en dan in het Duitsch. Ik stuur hem den brief terug om hem hier en daar iets te laten schrappen of veranderen. Goed?

Vertel wat van de reis in Pullman. Hart. groeten, ook onder de gades,
je
E.

424. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 18 Aug. [1933]

aant.

Beste Menno, Gelijk hiermee zend ik je mijn slothoofdstuk. Met alles wat daarin over den *Politicus* staat, lijkt het mij nu toch heel goed, ook om de verschillen tusschen ons aan te geven zonder dat de notaris-edeldoener-platvoet er reden in zal zien tot verheugenis.

Ingesloten ook een briefje van Jan Greshoff. Het antwoord sluit ik, bij nader inziens, hierbij in, omdat het geen haast heeft en omdat ik nu niet alles 2 × schrijven moet. Schrijf jij Jan onmiddellijk een paar woordjes, en stuur hem mijn brief door. Adres: bij A. van Schendel, Via Carlo Alberto 4, Sestri Levante (Italië).

Stuur mij spoedig mijn laatste hoofdstuk terug.

Ik doe in dezelfde enveloppe ook de omgewerkte Stendhal-historiën. Maar de twee moeten *samen*, anders is hun karakter van ‘voorbeeld’ weg. Graag in het October-nr., in de plaats van *Java*. Het zal nu, denk ik, ± 18 blzn. zijn.

Hartelijke groeten van je
E.

Stuur Bouws die verhalen niet, maar geef ze hem persoonlijk als je weer in Holland bent. Ik vertrouw dezen Unspeakable nu voor geen haar meer!

425. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 21 Augustus. [1933]

aant.

Beste Menno, Malraux zegt dat Kierkegaard het type is van den grooten schrijver voor een klein land. Dit naar aanleiding van een gesprek over jou. Hij zei nl. dat hij zelf het gevoel had dat jij je 'rangeeren' wilt, tegen je eigen instincten in, vanwege wat ik 'Rotterdam' noem, en wat hij gewoon Holland noemen zou. Malraux: 'Il y a une penseé en marge de Berlin, de Moscou, de Paris, il n'y a pas une pensée en marge de la Hollande.' Hij bedoelt met 'en marge', deels *tegen*, maar toch door het andere tot leven gebracht. (Nietzsche in Sils-Maria denkt tegen en naast Berlijn.) Toen kwamen we op Kierkegaard. Hij geeft toe dat de man dikwijls onleesbaar is, maar één ding moeten jij-en-ik lezen, zegt hij: *Angst.* Het is in het Hollandsch vertaald. Wil jij het koopen en het mij zenden, als je het gelezen hebt? Als je het zelf niet goed vindt of hebben wilt, neem ik het van je over.

Wil je in afwachting van een huwelijkscadeau die 3 Gides als zoodanig van mij aannemen? Van Bep krijg je dan wat anders, denk ik.

Ingesloten een stuk in *D.G.W.* met den braven Van Eckeren over mij - na de afrekening met jou! Ik ken den man persoonlijk en schrijf hem dezen brief(ingesloten ook) die je mij onmiddellijk terug moet zenden, met je commentaar. Bep vindt het idioot dat ik hem schrijf, omdat hij toch niet begrijpt. Ik *weet* dat hij 'toch niet begrijpt,' maar ik *kan* niet anders! ik lijk hierin op je vriend Heine...

Ik ben hard bezig aan *Ducroo* en schreef weer 30 blz. over Indië. Het is moeilijk om den juisten toon te vinden, en niet te vervallen in de fout van Vestdijk. Maar als je het zoo gaat doen, dat jezelf er de smaak in verliest (de smaak van de herinnering die het *juiste* accent geeft, getuige *Brulard*) is het ook verkeerd,

en wordt het ‘literatuur’, hoe superieur ook. (Getuige bv. *Malte Laurids Brigge*.)

Bep vraagt of je omgaand schrijven wilt of je nog over *Extase* schrijft of niet. Anders moet zij het zelf doen; en zij voelt zich al deze dagen erg slap.

Hartelijke groeten, ook aan Ant,

je

E.

We zijn nog 2 keer naar de ‘Feuilleraie’ gegaan voor een kop koffie, maar het is niet aardig meer, nu de vrienden daar weg zijn. Wij gingen eens met Pia. Het speet hem *erg* dat hij jou niet zag: het was niet zoomaar een praatje, maar echt. Hij was trouwens juist erg geschikt, opgewekt en ‘op slag’. Een heel ander iemand als Malraux, en toch iemand die door M. zelf heel hoog geschat wordt. (Ik heb M. door hem leeren kennen.)

Met je *Politicus* heb ik mij nu eigenlijk heelemaal verzoend. Maar kan je je strijdmethode hier en daar misschien niet iets duidelijker maken? Je ziet aan Van Eckeren hoe aartsstom de zg. intellectueele lezers nog zijn - en Bep en ik maakten ditmaal geen uitzondering!

Dank voor het gezonden nr. van *Forum*.

426. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Eibergen, 22 Aug. '33

aant.

Beste Eddy Je verschillende zendingen in dank ontvangen. Wij hadden een goede terugreis, zonder belangrijke avonturen, en zitten nu in Eibergen zoo'n beetje te vegeteeren tot nader order. Ik lees ijverig het *Mémorial de St. Hélène* en tracht me voortdurend te vergewissen van wat nu eigenlijk *precies* het verschil is tusschen de verhouding *Napoleon: de las Cases* en de verhouding *Mussolini: Emil Ludwig*. De heer d.l.C. is overigens wel een vervaarlijke zwamneus; maar ik volg Napoleon steeds met spanning. Het lijkt me, dat hij een *volkomen* ander mensch moet zijn geweest dan de Hitler's en andere comedianten.

Je verhalen zijn in deze vorm *veel* rationeeler; de dialogen er voor deden werkelijk niets ter zake, terwijl nu de argumentatie over de energie zin heeft. - Het gesprek is ook zeer geslaagd. Ik liet het Wim lezen, die het uitstekend kon volgen en zelfs den ‘dikken ijdeltuit B.’ spoorslags herkende. Hij maakt alleen bezwaar tegen je gelijkstelling van den notaris met de Donkerslooten c.s. en stelt de volgende dubbele hiërarchie voor:

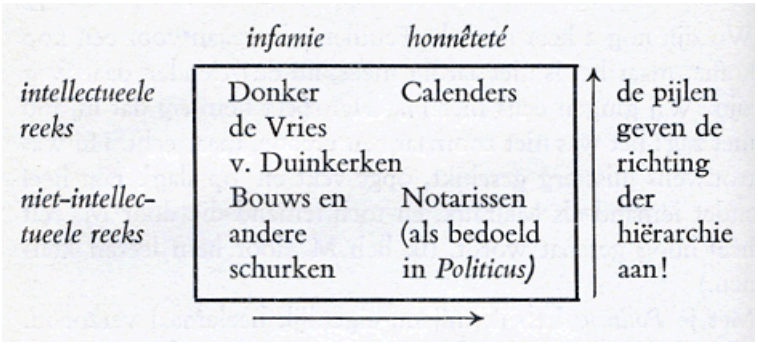

Ik voel veel voor deze indeeling, waardoor het toch ook absoluut aanwezige verschil tusschen de Donkerslooten en notarissen duidelijk uitkomt. *Diagonaal*verhouding drukt (volgens Wim) in deze plattegrond de grootste wederzijdsche *verachting* uit; wat met het schema klopt.

Brief aan Greshoff stuur ik vandaag door. Maar ik kan hem over die panopticumhistorie van hier uit niets nieuws vertellen. - Ook Marsman schrijf ik dezer dagen. Wim was zeer verontwaardigd over zijn *Drijfzand*, dat hij ‘erger dan Coster’ vindt. (Zeker niet humoristisch!)

Voor het moment heb ik nog geen verder nieuws, noch ex-, noch interieur. Misschien gaan we nog een paar dagen naar Groningen aan het eind van de week, maar voorshands blijft mijn adres toch *Eibergen*.

hart. gr. van ons beiden voor jullie beiden
je
Menno

427. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Eibergen, 22 Aug. '33 (av.)

aant.

B.E. Een paar uur geleden stuurde ik een brief aan je weg, nu komt de jouwe binnen. Even *omgaand* dit: ik zal morgen (Woensdag) trachten snel over *Extase* te schrijven en het stuk *expres* opzenden. Maar ik zal erg veel moeten *kletsen*, om er 'populair en bevattelijk' over te dazen. Twee pagina's getypt genoeg?

Ik aanvaard met *veel* dank de Gide's! Met de kopjes koffie en dialogen in de Feuilleraie een blijvend huwelijkscadeau.

Het stuk van van Eckeren is goedwillend, maar juist daarom misschien nog meer bot ernaast. Hij is Costeriaan, Hollander, gedrenkt in den geest, etc. etc. Da ist nix zu machen. Stuur hem dien brief* maar, hij zal m.i. *weer* welwillend zijn, en *weer* niets begrijpen. Zulke lui zijn, denk ik (afgezien van alle verdere 'grootte'), als Overbeck c.s. tegenover Nietzsche. Het Mysterie omsluiert hen al bij voorbaat.

Met belangstelling gelezen over de 'pensée en marge'.

(Ant spot met onzen oppercalender Malraux, waar wij instructies van krijgen). Ik heb thuis een bloemgelezen Kierkegaard, maar ik meen, dat *Angst* daar niet in staat (het is duitsch). Ik zal het in Rotterdam nagaan en de holl. uitgave koopen.

in haast, hart. je

Menno

Als de brief over *Extase* niet deugt, moet Bep er maar zooveel in veranderen als zij wil! Ik heb geen auteurstrots in dezen! * Die brief aan v.E. is ter zake, maar het zal hem ontgaan. Hij heeft vooreerst niet genoeg humor, kan niet tot de drie hoogere klassen der hiërarchie worden toegelaten.

428. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Vrijdag. [25 Augustus 1933]

aant.

Beste Menno, In de eerste plaats: er is precies *niets* tegen het 'oppercalenderschap' van Malraux; ik stel voor hem met terugwerkende kracht tot Calender-Khalif te benoemen. Hij heeft hier eenvoudig recht op, uithoofde van het *geniale*, dat bij hem

op de calender-manier tegenwoordig is. (À bas le notaire.) Overigens vind ik de hiërarchie als door Wim opgesteld, en die een geperfectioneerde uitbreiding is van het voorloopig schema van Spa, zeer aannemelijk. Toch niet heelemaal.

Bep dankt je zeer voor je opstel en beklaagt je nog harder, omdat haar stuk net de deur uit was, toen het jouwe kwam. Het begin van het jouwe was niet alleen uiterst geslaagd voor de *Vaderland*-consumptie, maar zelfs waardig om door Potomak te worden gesigneerd! Edoch, van lieverlede werd het steeds 'moeilijker', en tenslotte veel te goed, en meer geschikt voor *Filmliga* in deszelfs huidigen vorm. Wat moet er nu mee gedaan worden? Wil je het hebben? Als je de kop eraf snijdt of verandert, kan je het nog zóó in *Filmliga* zetten en er misschien een rijksdaalder mee verdienen.

Stuur je mij de laatste 'cahier'-blzn. terug? Aangeteekend liefst. De 2 verhalen worden dus aangeboden aan *Forum*, in principe voor het October-nummer, om al die essays te breken. In November dan de 'verleider'; in December het 'afscheid', al of niet met iets anders, dat zullen we van de plaatsruimte laten afhangen. En van je verdere gesprekken met Bouws en Zijlstra. Jouw *Paap*-stuk moet ook absoluut in October. Het zal een aangename variant vormen na de *Mapen*.

Van Eckeren schreef mij onderwijl. Ik zal nu mijn brief moeten veranderen. Zal het maar kort maken! Je hebt 10 × gelijk wat zijn 'goedwillendheid' aangaat. En toch 'haat' hij jou en mij zeker evenzeer als Bouws, en om dezelfde reden: eigen huid!

Denk erom dat, als je over Napoleon schrijft, je niet '*de* Las Cases' zet, wat typisch pedant-Hollandsch is, maar 'Las Cases'. De man was *beroemd* als ouwehoer en overtrof in dit opzicht, in een ellenlange correspondentie, den Engelschen cerberus Hudson Lowe, die zelfs van hem ging houden...

Ik schreef 40 blzn. *Ducroo* in Indië en ga voort. -

Vergeet niet mij *Angst* te zenden, als je het gekocht hebt.

Hartelijke groeten ook aan Wim en Ant,

je

E.

Ingesloten een stuk uit ons archief, waaraan je veel zou kunnen hebben en waarvan sommige stukken een vertrouwd smaakje voor je moeten hebben. Zend het vooral terug! - Bep vraagt mij te wachten met het verzenden van dezen brief, omdat haar stuk voor *Forum* er dan misschien nog bij kan.

Later.

Het stuk is nog steeds niet klaar. Ingesloten een artikel van Buning en een vers van mij in antwoord daarop, dat ik naar *De Groene* zond. Plaatsen zij het niet, dan kan het misschien in de October-*Forum*, als panopticum dan maar. Maar zij zullen het wel plaatsen.

Zend mij het artikel en het vers omgaand terug om er Woensdag a.s. Jan Greshoff mee te amuseeren, die dan een halve dag hier is.

429. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Dinsdag. [29 Augustus 1933]

aant.

Beste Menno, Gelijk hiermee zend ik je de door Thelen geheel herziene, gekuischte copy van den brief uit Mallorca, die ook bekort is. Hij *moet* er nu ook werkelijk in, alle capriolen van Bouws en event. Maurice ten spijt, anders slaan we een figuur als nooit tevoren. Bovendien, het is alleraardigst. Ik denk: maximum 7 blzn. Panopticum. Dan liever ook geen Holl. panopt. erbij. Ik herstelde hier en daar een woord uit de oude lezing, dat mij pittiger leek. Verder, bij gebrek aan een equivalent Hollandsch auteur, Valle-Inclan, groot snobistisch Spaansch auteur met reeds witte baard. Zou het in het October-nr. kunnen? Voor de duiten het adres van Thelen aan our Unspeakable opgeven: Apartado 112, Palma Mallorca.

Meteen gaat het stuk over *Java* terug, dat Coenen niet gebruiken kan, - het is duidelijk nog veel te forumsch voor hem. Ik werkte nog een blz. over Maurits om. Dus *dit* nu in October, laat de verhalen maar wachten, of zend ze mij terug. Voor Dec. zijn ze te lang.

Ik heb *het* type van je ‘geniale’ notaris gevonden: F. Coenen. Het komt ook uit: jij (hem vergelijkende met allerlei leeraren) vindt hem aardig; ik (hem zettende op ± calender-standpunt)

vind hem, ondanks alle pogingen tot toenadering, nog altijd even cheap. - Stuur mij gauw *De Kalender en de Notaris* terug, opdat ik er dit voorbeeld nog in zette!

In Gide, *Prétextes* (heb je het?) staan 2 uitstekende stukken: over Stirner en over Nietzsche, in de *Lettres à Angèle*. Lees ze eens over, als je ze al kent.

Hart. groeten van je

E.

Het stuk van Bep gaat ook in het pak.

430. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Zutfen, 1 Sept '33

aant.

Beste Eddy De heer Henri Borel heeft gisteren het tijdelijke met het eeuwige verwisseld en zich voor dien nog in de schoot der R.K. kerk begeven. Daarmee heeft hij zijn leven dus waardig besloten. Van Tao naar O.L.V. van Lourdes of Beauraing schijnt op het sterfbed een korte weg te zijn. Toch zal het mij benieuwen, of er aan het sterfbed van jou of mij een dominee, pastoor of derwisch zal opduiken. Het lijkt me nu de grootst mogelijke ongerijmdheid, maar bij God is alles mogelijk.

Ik zou er *sterk* voor zijn, *toch* in October je verhalen te plaatsen. Het is voor de variatie veel aardiger, als je reeks essays onderbroken wordt door de verhalen, die in dezen vorm werkelijk heel goed zijn. Ik blijf nog altijd niet zoo veel voor het stuk over Java voelen, omdat er iets inlichtends in zit, dat het m.i. veel geschikter maakt voor *De Gids* b.v. (ik bedoel: nu wij met de plaatsruimte in *Forum* zoo moeten woekeren). Zou je het niet naar *De Gids* sturen? Mij dunkt, dat Jany het vast en zeker neemt. In ieder geval adviseer ik je: de verhalen in October.

Het stuk van Bep over het sprookje is uitstekend; ietwat omslachtig misschien, in den goeden zin van het woord, maar bijzonder persoonlijk, subtiel en toch niet voor de beroepssubtielen geschreven. Ik zal het nog in dezen jaargang werken. Ook Thelen, als het gaat in October; maar hij moet eerst nog naar Maurice natuurlijk. - Inmiddels kreeg je zeker mijn aangeteekende zending met een en ander? En het panopticum over

Campert? (In het Sept. nummer staat voor het eerst *geen* panopt.!) Wij gaan morgen, *Zaterdag*, weer naar Rotterdam; adresseer dus alles daar weer heen. Er is daar nog een enorme rotzooi te ordenen; zelfs de bedden zijn nog niet in elkaar geschroefd.

In Eibergen heb ik het gedeelte over den notaris nog wat opgehelderd, zoodat ook de heer Coenen niet weer voor het type van den genialen notaris kan doorgaan. Hij heeft er trouwens *niets* van; met al zijn humeurigheid tegen het goede humeur van andere Hollanders is hij toch een echte litterator, een realist en petit-faitaliste. Zelfs zijn aanleg voor het notariaat lijkt mij onvoldoende.

Ik trachtte hier *Angst* te koopen, maar men had het niet voorradig; dus in Rotterdam. Verder ben ik nog altijd in de onuitputtelijke deelen van meneer Las Cases (dank voor je vermaning over het ‘de’; het was overigens een vergissing van zuiver slordigen aard), die zeker fatsoenlijker, maar ook oneindig *dikker* moet zijn geweest dan Ludwig. Hij geneert zich niet, heele verhalen over zichzelf, zijn zoon en zijn *Atlas* dwars door die van Napoleon heen te gooien en aldus l'Empereur te omhullen met een vervelende vetlaag van algemeene ontwikkeling. Maar over Napoleon doe ik dagelijks voor mezelf ontdekkingen. De stukken van Gide over Nietzsche en Stirner moet ik vroeger gelezen hebben, maar als ‘geestelijk’ mensch; ik herinner me alleen een omtrek, zal ze thuis herlezen.

Heb je gezien, dat de duitsche émigrés* met medewerking van Huxley, Gide en nog een paar internationale heeren bij *Querido* een tijdschrift *Die Sammlung*, gaan uitgeven? En dat de medewerkers voor Nederland zijn *onze* internationale heeren: Donker en den Doolaard? - In het Crit. Bull. van Sept. zag ik, dat Donker *Dr José Droomt tevergeefs* aarzelend ophemelt, niet zonder eenige steken op ter Braak, dat spreekt vanzelf.

Tot nader. hart. gr. voor jullie beiden ook van Ant, die zich begraven heeft in een enorme koffer. je

Menno

* redacteur is Klaus Mann; verder alle joden present.

431. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 2 Sept. [1933]

aant.

Beste Menno, Dat ook Borel kon vergaan!

Ik schrijf gelijk hiermee naar Kramers of hij *Java* in D.G.W. wil opnemen. Jany neemt het zeker niet, en als Jany het wel doet, dan doet Pom het wschl. niet. Of wil je probeeren? Stuur het dan naar Jany, Nesdijk, Bergen-Binnen (N.H.) Ik schrijf dan aan Jany; wil hij het stuk niet, wat ik verwacht, dan gaat het naar Kramers; wil die het ook niet, dan moet het in December dan maar in *Forum*! Of dan kan Jan nog probeeren in *Het Haagsche Maandschrift*: ook een rijk orgaan.

Goed; stuur jij het nu eerst naar Jany (aangeteekend)!

Mijn brief, waarin de Bouws-leugens en het panopticum, zal je nu wel hebben. Naar Zutphen nog gestuurd.

Ik lees verwoed Nietzsche, en het belet mij te werken. Wanneer zal ik die zooveel 1000 blzn. dünndrück achter de kiezen hebben? Maar waarachtig, het Duitsch lezen gaat nu! Als ik 1 deel vermalen heb, zal de rest zeker veel vlotter naar binnen glijden.

Van *Die Sammlung* ontving ik bereids een proefnr. Ik constateerde inderdaad de aanwezigheid van onze representanten. Ook zij maken ons Holland groot!

Later meer. Hartelijke groeten van Bep, en aan Ant, als ze weer uit de koffer gekomen is; een hand van je

E.

Het beste met de INSTALLATIE! (Als er misschien luizen zijn - bestrijden met *Flit*.)

Vervolg.

Nietzsche zou Malraux niet goed hebben gevonden: veel te pessimistisch, veel te decadent. En dan die koketterie met het communisme! Jou zou hij ook niet goed hebben gevonden, jij bent lang niet ver genoeg in het pessimisme doorgegaan om tot het optimisme van den Uebermensch te geraken! Wat praten jullie toch over Nietzsche? Malraux zou voor hem een ‘asceet’ zijn en jij een ‘schaduw’!

Hier is een haastige maar wel trouwe vertaling van het gedicht op den steen:

O Mensch! Geef acht!
Wat spreekt de diepe Middernacht?
Ik sliep, ik sliep, -
Uit diepen droom ben'k bijgebracht:
De Weerld is diep,
Dieper dan door den Dag gedacht.
[*Of: dan bij Dag gedacht*?
Of: Veel dieper...
Of: En dieper dan de Dag (ooit) het dacht
'Ooit' of 'het'. Kies jij maar!]
Diep is haar Pijn -,
Lust - dieper noch dan Hartespijt:
[*Of: Hartestrijd*!]
Pijn spreekt: Verdwijn.
Doch alle Lust wil Eeuwigheid,
Wil diepe, diepe Eeuwigheid.

Ik geloof dat ik niet zoo *erg* zal gaan houden van dien mijnheer Nietzsche, maar het is wel een ontzettend boeiend Heer *(Herr!)* - Ik geloof dat men zich soms tegen hem zal moeten schutten door den 'humor'! - En al die vroolijkheid van hem lijkt mij meer de 'wenschdroom' van een ziekelijk man.

Later meer. (Tweede maal.)

En waarom - waaròm: 'meer'???

P.S. - Waar is Truida nu? In Eibergen? Schrijf eens iets over haar en wat zij doen gaat en waar zij verblijf houden zal.

432. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 3 Sept. '33

aant.

Beste Eddy Een dag in Rotterdam terug. Wij vergaan momenteel nog, zooals je begrijpen zult, in een enorme rotzooi van meubels en huishoudelijke artikelen; gelukkig zijn onze bedden in elkaar en we hebben er vannacht goed op geslapen.

Ik zag nog niemand, behalve den politieinspecteur Kok. Ook Zijlstra nog niet, maar ik zoek hem spoedig op. Na je brief vrees ik het ergste voor *Forum*. (ook voor mijn *Politicus*, want hoewel Zijlstra voor 2 Aug. zou decideeren, heb ik nog niets gehoord!). Ik ben zelf 'ambivalent' ingesteld. Eenerzijds zou het me opluchten van de verantwoordelijkheid voor de redactie volgend jaar af te zijn en me heelemaal in mijn eigen atmosfeer te kunnen retireeren, anderzijds weet ik bliksems goed, dat we bij de opheffing van *Forum* op de genade van een paar menschen zijn aangewezen (Jany, Coenen, Kramers), die ons òf maar half helpen kunnen (met papier) òf het nog niet voor 1/4 *willen*. Blijft *Forum* bestaan, dan voorzie ik botsingen vanwege de 'politiek'; wij worden immers met den dag partijdiger en zullen steeds meer *moeten* afrekenen met fascisten e.d. Enfin, dat vertel ik Zijlstra niet. Je hoort van deze affaire meer, zoodra ik er meer van kan zeggen. (ook Maurice zal trouwens in ev. reorganisatie moeten worden gekend!). In ieder geval zal ik me op het standpunt stellen, dat de 64 pag. moeten blijven; tegenover de abonné's moet er geen vermindering zijn, in welk opzicht ook.

Ik ben plotseling in *Stirner* gevallen. Vreemde ontdekking a posteriori: dat mijn hoofdstuk over den 'geest' erg Stirneriaansch is, veel meer dan Nietzscheaansch! Ik zal, denk ik, nu een voorrede bij den *Politicus* schrijven over invloed van schrijvers, die men niet gelezen heeft. Ik heb er al een schema van; tevens vol 'waarschuwingen' aan nederl. lezers, om me goed te begrijpen inzake het 'notariaat'. - Overigens is Stirner een zeer onafhankelijke, moedige denker; en ik vind, dat Gide hem onderschat in *Prétextes*. Hij heeft gelijk, als hij hem een herkauwer noemt, maar Stirner is 100% 'eerlijk', en dat zegt ook wat. Natuurlijk legt hij het tegen Nietzsche af, omdat hij in laatste instantie een *betooger* blijft, een propagandist (hij staat misschien gelijk met Carry v. Bruggen in *Prometheus*, wat stijl betreft, maar is veel verder als denker; bij hem geen 'geest' meer, of het absolute!); Stirner is de 'aap' van Hegel, zouden de Hegelianen zeggen (zooals Nietzsche de 'aap' van Schopen-

hauer is; hij kan niet philosophisch kijken), maar terwijl Nietzsche veel andere kanten heeft, is Stirner een abstract* denker gebleven.** De brief van Gide over Nietzsche is meesterlijk, van accent vooral.

Nu nog wat: ik heb naar het baantje van Borel gesolliciteerd, in voorloopige termen natuurlijk, want Borel is nog niet katholiek begraven. 's Gravesande ried mij aan, het dadelijk te doen. Wat doe jij? Er zijn natuurlijk oneindig veel beroerde kanten aan zoo'n betrekking; maar het schoolmeesteren heeft er misschien evenveel, en in jouw geval zou ik het zeker probeeren. En Greshoff, Slauerhoff? Overigens denk ik nu alweer, dat noch jij, noch ik kans zullen hebben; we zijn niet bezadigd genoeg. Maar het is te probeeren.

Ik heb *Angst* besteld. hart. gr. van ons beiden voor jullie beiden. je

M.

* hoewel hij toch soms grappige concrete voorbeelden heeft, en niet door de niaiserie allemande getikt is.

** aan Stirner's *conclusies* ben ik nog niet toe; maar zijn stijl heeft weinig variabels, ik geloof, dat ik hem al ‘geraden’ heb.

433. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Dinsdag. [5 September 1933]

Beste Menno, Kan je mij je deeltje Nietzsche's leven in brieven leenen? of beter nog, wil je het voor mij bestellen? Als ik het niet terugbetalen kan stuur ik je er een boek voor, bv. *Les Pléiades*? Maar wees voorzichtig, want misschien is het in Duitschland niet meer verkrijgbaar, vanwege de niet-Gothische letter.

Bezit je van Schopenhauer *Die Welt als Wille und Vorstellung*? Las je het? Hoe is het? Welke goedkoope Duitsche uitgave (in leesbare druk) bestaat ervan? Weet je de prijs? In het Fransch kost het even fl. 9! - en bovendien, nu ik het Germaansche idioom bijna zonder hobbelen nadrijven kan, haal ik daar mijn neus voor op.

Ik werk tusschen Nietzsche door weer vurig aan *Ducroo* - wat

lang niet mis is, fürwahr! - Er zijn nu weer 125 blzn. geschreven. Ik wil als ‘philosoof’ voorloopig alleen Nietzsche lezen en dan Schopenhauer; - verder alleen maar excerpten over hun ‘objectieve waarheden’. Het beste weer met de inhuizing. Hart. gr. ook aan Ant, je

E.

Waar blijven de beloofde photo's?

434. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Rotterdam, 7 Sept. '33

aant.

Beste Eddy Hierbij een mooi verslagje over *Forum* (dat ik als nummer lang niet onaardig vond) van Vic; je ziet, dat precies uitkomt, wat ik je destijds voorspelde. Hij komt eenvoudig aan het probleem niet toe, deinst er dadelijk voor terug als iets extravagants, dat in zijn geordend begrippenrijk geen plaats kan vinden. (aardig vind ik die ‘trouwhartige schrijffout’! dat argument zou jij je ook niet hebben laten ontgaan, bij analoge gelegenheden!).

Inmiddels Bouws gezien en Zijlstra telefonisch gesproken. Ik heb gehoord, dat Maurice een reorganisatievoorstel heeft (telefonisch van Zijlstra), maar ik heb het nog niet ontvangen; maar het lijkt mij zoo, dat Zijlstra heelemaal niet happig is op opheffing. Hij zei mij, dat hij in ieder geval het secretariaat wilde afschaffen, ter bezuiniging. Enfin, ik heb van Maurice nog niets gehoord, en wacht op zijn berichten. Bouws worstelt als een wanhopige, om secretaris te blijven; maar ik heb hem gezegd, dat jij in geen geval na December meer mee wilde werken, als hij secretaris bleef. Ik ben nu weer in een stemming, om medelijden met hem te hebben; als hij secretaris-af zou worden zonder de nieuwe glorie van Indië, zou hij aanmerkelijk geschokt zijn in zijn bestaansbronnen.

Kreeg je mijn brief (over Stirner en zoo) en mijn uitknipsels uit de N. Arnh. Courant? Ik las inmiddels nog een groot stuk over Malraux in De Stem van Tielrooy, die de al te enthousiaste vrienden waarschuwt. Malraux is wel knap, maar lang zoo groot niet, als zijn vrienden denken; hij heeft geen redelijke

instelling tegenover den dood etc. etc. Een z.g. objectief stuk van een vent van niets. Eigenlijk in dezelfden geest als Slau, maar dan nog oneindig veel langer en zeuriger. - Stirner valt in zoverre tegen, dat hij niet boven zijn ééne geniale gedachte uitkomt en toch al maar door schrijft. Er komt werkelijk na de eerste 40 pag., die uitstekend zijn, *niets nieuws* meer; dat bederft het boek. Het heeft niet genoeg concretie, niet genoeg 'poëzie', om langademig te kunnen zijn.

In één opzicht spreek ik je *volstrekt* tegen. De 'vroolijkheid' van Nietzsche was *niet* de wenschdroom van een ziekelijk man. Ik spreek dat uit eigen ervaring tegen; al die vroolijkheid heb ik op precies dezelfde manier aan den lijve ervaren. Of ben ik ook ziekelijk? - Ik bestel de brieven van Nietzsche voor je, laat ze direct naar je doorsturen. Schopenhauer heb ik in een *onleesbare* Reclam-editie (Stirner trouwens ook), die ik je *absoluut* afraad; het is ondoenlijk, vooral, waar het minder boeit dan Nietzsche. (*Les Pléiades* wil ik graag hebben, maar alleen, als je het zelf wilt missen! Anders moet je de brieven als cadeau accepteeren, geld wil ik niet hebben). *Angst* is gekomen; wil jij het soms eerst hebben? Ik moet n.l. eerst het nieuwe boek van Spengler lezen.

De rommel begint hier een beetje op te helderen. Ik moet vanmiddag op bezoek bij *Het Vaderland*, kreeg gisteren een oproep om te komen praten.

Hierbij ook vast wat exquis fotomateriaal. hart. gr. van ons voor jullie je
Menno

435. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 7 Sept. [1933]

Beste Menno, Dank voor 2 brieven en het stuk van Slau. Prachtig! prachtig! Ik begrijp wel wat Slau bedoelt, en waar zijn haat voor den 'intellectueel' hem parten begint te spelen, maar zijn stuk is werkelijk weer beneden alles. Hij heeft maar één excuus: dat hij ze zelf als rotwerk erkent. De meest sensationeele ontdekking hier is bovendien nog niet eens dat Malraux geborneerd, maar dat Gisors een Japanner is!

Ingesloten een erratum voor dear Vic. Voor zijn en mijn plezier en instructie. Zorg nu vooral dat het er niet uitgewerkt wordt! Het zijn maar 10 regels.

Je had Bouws ook nog wel kunnen vertellen hoe je zelf over hem denkt en dat je zelf er weinig voor voelt om verder met zijn mythomanie rekening te moeten houden. Ik heb niet het minste medelijden meer met den man. Enfin, zoo is het ook goed. Would to heaven dat Zijlstra + Maurice de zaak in orde krijgen zonder uitschakeling of verzwakking van jouw positie - anders krijgen we in 1934 misschien een Forum Catholicum, met Walschap in mijn plaats en 'Leyve Vlaanderen'!

Voorloopig veel dank voor Nietzsche's brieven.* Malraux was het met mijn theorie over 'wenschdroom ziekelijk man' op slag eens. Jij bent niet 'ziekelijk', neen - ik neem dit woord in de meest *physieke* beteekenis, dat spreekt - maar jij bent dan ook niet aan het dansen toe gekomen noch aan den Uebermensch, maar - nu al - aan de 'windstilte'. Treffend bewijs voor wat ik zei, als je jezelf in het geding brengt. Ik moet overigens zeggen dat hoe meer ik over deze ziekelijkheid van N. nadenk, hoe werkelijker *heroïsch* ik hem vind.

Stuur mij *Angst* als je er zelf mee klaar bent en mét je appreciatie.

Hans Tielrooy en andere voorzichtigen. Het is net als met Vic: in geen enkele kunst hoeft een groot kunstenaar een groot mensch te zijn. Inderdaad, maar ik noem je in een handomdraaien een hoop groote kunstenaars die groote menschen waren, noem mij daarvoor *één* groot mensch die acteur was of regisseur. Dat Tielrooy de groote schrijvers noeme, die voor hem dan wèl onverdacht groot zijn; je zou wat moois zien!

Ik wou graag een andere photo hebben van jou met Ant, die veel aardiger is dan deze. Jij met een hoed op en en face, Ant en profil, naar jou gericht. Ook graag die bij DEN steen!

Hartelijke groeten van ons 2 voor jullie 2-in-1-heid,

je

E.

Krijg ik ook het vervolg van Slauerhoff? Je snapt dat ik brand van verlangen om er nog meer van te weten.

* Ik stuur je toch *Les Pléiades*, maar later; goed?

436. *E. du Perron aan M. ter Braak*
8 Sept. [1933]

Beste Menno, Laat ik nu even een Duitsche tooneelkriticus naslaan en zien dat de man 'Mayerhold' overal met een a schrijft! In Fransche kritieken ook zeer dikwijls. De leukheid van Vic is er dus bovendien naast; ik schrijf hem dat met gelijke post, dezen kunstredacteur.

Maurice schreef mij zijn reformatieplannen. Ze lijken mij uitstekend. Als hij werkelijk 10 nrs. van Z. gedaan krijgt met 50 blzn. voor ons (Holland) in elk nr., is het zelfs prachtig. Als redactie voor Holland: jij, Vestdijk en nog één (Marsman?), voor Vlaanderen Maurice + nog een paar. Het is werkelijk te probeeren, mits met *volledige* vrijheid van iedere redactie, - en een 'beginselverklaring' in het 1e nr. dat zoo in elkaar zit.

Doe je uiterste best dat dit lukt. 500 blzn. per jaar voor de 'onzen' zijn niet te versmaden, het tijdschrift zelf wordt gewoon *twee* tijdschriften bijeen.

Hart. gr. je

E.

437. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 9 Sept '33

aant.

Beste Eddy Je hebt zeker inmiddels ook een brief van Maurice gekregen over zijn reorganisatieplan. Ik kan niet anders zeggen dan dat ik het zoo heel best vind. Natuurlijk krijgt het *totale Forum* een algemeener, 'onzijdiger' aspect; maar na twee jaar duidelijke eenzijdigheid als totaliteit hebben wij, dunkt me, ook duidelijk genoeg gezegd, wat o.i. als reactie op de bestaande specialismen gezegd moest worden. Wat nu zal overblijven, zal het voordeel hebben dat 1o wij onze vrije publicatiegelegenheid behouden, dat 2o wij zonder secretariaat kunnen werken, dat 3o niet op mij alleen de verantwoordelijkheid voor de heele onderneming neerkomt, dat 4o wij verlost zijn van de katholieke

contrôle van Maurice op onze stukken. De nadeelen: iets minder papier voor ons (veel zal het niet zijn, want ook ‘onze’ Vlamingen komen automatisch ten laste van de Zuidelijken, wat het papier betreft) en het verloren gaan van het tegenwoordige karakter zie ik ook wel, maar de voordeelen lijken me aanzienlijk te overwegen. Mocht bovendien de zaak nu toch economisch scheef gaan, dan hebben Maurice en Zijlstra de verantwoordelijkheid en kunnen ze b.v. niet beweren, dat ik te eenzijdig of te polemisch geredigeerd heb. Ik zal alleen *absoluut* staan op de volkomen onafhankelijkheid van de beide redacties, zoodat wij ons, ook tegenover de buitenwereld, van de ev. vlaamsche rotzooi in de 50 zuidelijke pagina's niets behoeven aan te trekken. *Onze* 50 pag. blijven *rein*! - Dat Bouws verdwijnt, is voor mij een conditie sine qua non. Ik begrijp wel, dat je geprefereerd had, dat ik de heele bedroghistorie van Juli nog eens tegenover hem had rechtgezet; maar zoo is nu eenmaal mijn aard, dat ik zulke dingen in twee maanden werkelijk *vergeet*, dat het me vuil en benepen voorkomt, zoo'n rund nog weer eens te gaan plagen. Maar let wel: als het *moet*, als hij aan dat secretariaat kleeft, *vindt hij mij tegenover zich*. (Het was natuurlijk beter geweest, als ik hem voor de vacantie al ‘genomen’ had; maar godbewaarme, ik had toen 100% *zat* van het gedoe op school en in de letteren!)

Over Nietzsche's ziekelijke vroolijkheid accoord, na de preciseering. Het dansen heb ik ook niet meegevoeld; de nuanceering is inderdaad anders (Engadin - Rotterdam misschien); maar de geluksfeer van het boek *Sanctus Januarius* b.v. uit *Die Fröhliche Wissenschaft* is de mijne. Het is het geluk van de ‘amor fati’ gevonden te hebben, het pessimisme als argument *tegen* het leven te hebben overwonnen. (daarom kan ik practisch nog wel pessimist blijven tegenover veel specialismen!).

Voor je antwoord aan Vic zal ik zorgen. Het lijkt me in dezen vorm niet aardig, omdat *niemand* weet, over welke courant en welke man het gaat. Vervang liever ‘een van onze couranten’ door ‘de *N.R.C.* van 5 Sept. j.l’.

Dan nog iets, waar ik alleen *huiverend* over schrijf: de strijd

om het baantje van Borel gaat tusschen... Scholte en mij! Ik zal vandaag of Maandag wel uitsluitsel krijgen. [Ik zou het salaris van Borel krijgen, d.w.z. ƒ 6000. (*onder ons*!)] Ik heb het als een soort sport geprobeerd, en hoop nu gedeeltelijk, dat Scholte het wordt. Anders moet ik minstens drie dagen bedenktijd hebben en van jou, desnoods *telegrafisch*, advies hebben. Zou ik, zonder me te prostitueeren, over tooneel kunnen schrijven? (De litteratuur durf ik wel aan). Maar ik wacht eerst maar af. Pannekoek helpt mij uit alle macht; een door en door *goede* kerel, dat heb ik wel gemerkt. Onder ons: ze zouden wel gek zijn, als ze mij namen en niet Scholte, vooral wat de acteurs betreft!

hart. gr. 2 × 2 je

M.

Ik heb nog bij Pannekoek geïnformeerd, of ik Greshoff soms concurrentie aandeed; maar hij verzekerde mij, dat die om bepaalde redenen *geen* kans had, ook als ik niet meedong.

438. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 10 Sept. [1933]

aant.

Beste Menno, Laat ons zoo afspreken: zet Vic in de *N.R.C.* een stukje dat hij die flauwekul over Mayerhold met a terugneemt, dan vervalt mijn erratum. Anders zal ik het in ieder geval even veranderen, stuur het mij dus omgaand terug.

Over Maurice zijn we het blijkbaar roerend eens! Moge hij en jij Zijlstra overtuigen. Beleg de vergadering maar bij Z. - vergeet niet aan Z. te zeggen dat 1. ik er tòch uit ga, en 2. dat panopticum nu vervalt. Zéér belangrijk!

Het stukje van Vic laat bij mij een misselijk smaakje na. Als mijn intelligentie op ‘affecten’ drijft, de zijne is serviel, dat is duidelijk. Ik heb in *De Sm. Mensch* een stukje hierover geschreven, dat achter het stuk over de planken komt en dat hij dubbel en dwars aan mij verdiend heeft. - Ik zal in het erratum zetten: de *N.R.C.* van 5 Sept.

Stuur mij de rectificatie van Vic, als hij daartoe overgaat. Doet hij het niet, tant mieux.

Ik schrijf je dit eigenlijk om die ‘advies’-kwestie. Ik kan je alleen zeggen dat ik zelf even erover gedacht heb om te solliciteeren en toen meteen ‘neen’ zei om die tooneelrubriek. Maar dit is iets persoonlijks.

Misschien kan je het toch bolwerken. Je zit dan in den Haag en hebt een behoorlijk salaris. Afraden doe ik het je zeker niet. Après tout is die rotzooi aan de krant te beschouwen als stom werk, dat buiten je om gaat. Ik begrijp alleen niet hoe ze Scholte niet met handen en voeten binnenhalen, iemand met zóó'n voorbeschikking voor deze post in het leven!

Later meer. Hartelijke groeten van je

E.

P.S. - Slau schreef mij net. Ik heb hem nu een duidelijke brief over zijn snertstuk teruggepend. Bezorg mij vooral ook het 2e deel ervan!.

439. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 12 Sept. '33

aant.

Beste Eddy De quaestie M-yerhold wordt steeds gecompliceerder: mijn ‘bronnen’ verzekeren mij, dat het *Me*yerhold met een *e* is! Ik heb er twee geschriften over Sovjet-Rusland op nageslagen en bovendien verklaart Otten, die Russisch kent, dat het *perse* met een *e* moet! Quid nunc? Zou je het rectificatietje nu maar niet in den ouden vorm plaatsen? Overigens: de intelligentie van Vic is die van een *erudiet*, een lettré, dat heb ik je vaak als mijn meening ten beste gegeven! Hij moet het van zulke ‘apercu's’ hebben (jij doet er ook aan, maar als *bijzaak*, dat maakt een verschil - A., die er bij staat, zegt: ‘niet altijd’, maar zij glimlacht vergevensgezind).

Hartelijk dank voor je advies. De zaak is zwaar ‘hangende’. Men konkelt in het *N.R.C.*-concern, en ik zal je daarvan nog vele frissche dingen kunnen vertellen, na afloop. Dit is zeker, dat Pannekoek een hart van goud is; de man beweegt hemel en aarde (in casu: redactie en directie) om mij te helpen. Hij knijpt hem ook wel belangrijk voor den tyran Scholte, maar aan alles is te merken, dat hij zijn hulp niet daarom verleent.

- Dit staat vast: *als* ik het krijg, zal ik verdomd op moeten passen! Mijn dubbel-bestaan als leeraar is zonder twijfel gemakkelijker; maar wie weet, misschien zou ik in de krantenbeproeving mijn ‘honnêteté’ pas extra moeten beproeven. Overigens hangt ook het museumdirecteurschap nog; daarbij wordt ik door de S.D.A.P. gesteund, in den vorm van mijn schoonvader. Het is een rare boel; en op school is het zoo rustig, zoo lekker dood momenteel! Wat begin ik toch? Maar aan de andere kant, iets *dwingt* me het noodlot tot het uiterste uit te dagen.

Ik schreef de voorrede over Stirner (en Gide's *Prétextes*). Mitsgaders een stukje over *Die Sammlung*, dat ik maar dadelijk naar de zetterij heb gestuurd; het is kort en er zitten geen roelantsche haken aan, dunkt me, terwijl jij het er *zeker* mee eens bent. Het gaat voornamelijk tegen den hollen Dostojewski Wassermann. - Ik gaf Bouws ook het stuk van Thelen; als het in October niet kan, dan in November.

In *Angst* begonnen en weer opgehouden; *Het Vaderland* zit me dwars, en bovendien is het òf beroerd geschreven òf *zeer* beroerd vertaald (ik vermoed het laatste). Vraag eens aan Malraux, of het aan de vertaling ligt. - *Musil* ken ik niet!

Ingesloten photo's, die, hoop ik, de gewenschte zijn. Bestel anders nog maar na.

Volgende week waarschijnlijk vergadering met Maurice. Vandaag Bouws ter verantwoording geroepen over zijn voorstelling van zaken over het opdoeken van *Forum*; hij bezweert bij hoog en bij laag, dat het ‘een misverstand’ is etc. etc. Enfinik - kan me er onmogelijk meer over opwinden, het is te lang voorbij, dit.

Tot nader. hart. gr. ook van Ant voor jullie beiden

je

Menno

Bep's artikel is ook ter zetterij. Ik hoop het er in Oct. nog in te werken.

440. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 13 Sept. [1933]

aant.

Beste Menno, Vic plaatst geen rectificatie tenzij ik erop sta, en ‘Kathleen’ is een tikfout van de juffrouw, zegt hij. Ik sta er niet op, maar wil mijn erratum behouden. Ik schrijf hem dat nu. Wil je mij dus dat erratum omgaand terugsturen?

Jan Gr. heeft wschl. het hfdst. over *De Kalender en de Notaris* weggemaakt. Hij zegt dat hij het al 10 dagen uit Br. terugzond en ik heb het nooit ontvangen. Er is nog een kleine kans dat hij het toch onder zijn papieren of niet verzonden post terugvindt, anders is het verdomd vervelend! Ik heb geen tijd en geen energie om dat alles over te maken, en het was een uitstekend slothoofdstuk. Misschien komt het nog terecht?...

Komen mijn 2 verhalen nu zeker in het volgende nummer?

Heb je Jany het stuk over *Java* gestuurd?

Als je nu met Maurice en Zijlstra de reorganisatie van *Forum* bespreekt, leg dan goed de nadruk op *volstrekte* onafhankelijkheid van elke redactie. Vertel Maurice desnoods dat het voor jou *even* beroerd is om katholieke stukjes te lezen als voor hem om onkatholieke lectuur bij zijn lezers in de bus te doen. Anders komt later allerlei gedonder over dit punt; de katholieke Vlaamsche redactie begint dan toch te kankeren, enz. Het is beter de puntjes op de i's te zetten tegenover Maurice vóór de grap begint.

Ik schrijf nu hevig door aan *Ducroo*. Honderd blzn. weer, behalve wat al naar Brussel is. Je zult zien dat de ‘gesprekken’ nu totaal overstroomd zijn door de ‘herinneringen’. Wijdenes is op komst! Als mijn herinneringen getypt zijn, zal ik je een heel pak sturen; schrijf me dan uitgebreid je reactie daarop (ook als die geheel ongunstig is, en in ieder geval kritisch) want die reactie verwerk ik dan weer in *ons* ‘gesprek’!

Het pak dat ik je stuur kan je dan doorsturen naar Jany, want het is in principe voor *De Gids* bestemd.

Antwoord even op al mijn vragen. Hart. groeten van je

E.

Jan schrijft me ook dat Scholte het baantje heeft. Après tout:

herzlichst felizitiert dat dit Schöns je doch gepassiert is! Das war doch ein Schweinhundenplatz, nicht?

Dit ‘Duitsch’ komt een beetje door Nietzsche, wiens eerste deel ik nu weer lees, naast een leven van hem door Halévy. Ik snak naar zijn brieven! Je had absoluut gelijk toen je me schreef dat hij het type was van den eersterangskerel; menschen als hij doen ons zelf beseffen hoe al onze wrok tegen de boerelullen eigenlijk dépit is, omdat wij niet kunnen bewonderen. Hij is zeker ook edeler dan Multatuli - wat niet wegneemt dat M. met hem gemeen heeft dat hij zooveel grooter was dan alle vrienden tot wie hij zich wendde bij gebrek aan beters. De verhouding Nietzsche - Overbeck, Nietsche - Rohde is eigenlijk, vanop een afstand gezien, touchant. Misschien gaf toch alleen Wagner hem wat hij zocht, althans aan enthousiasme; zoolang hij nog aan hem kon gelooven.

De wereld, het heele landschap, is toch alleen prachtig met een verhouding van eersterangsmenschen erin. Ik *geniet* van ‘Triebschen’ via Nietzsche in ‘La Feuilleraie’!

441. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 14 Sept. [1933]
(Half 10, nog half in slaap.)

aant.

Beste Menno, Dank voor je kiekjes; het zijn de bedoelde. Maar wel graag nog die 2 mooie waar jij op zoek bent naar Nietzsche!

Kwestie Mayerhaulde. Het kan zijn dat Otten, ‘die russisch kent’, gelijk heeft, en dat het - in het Russisch altijd - *moet* met een e; maar aangezien ik de eenige niet ben die het in verder buitenland met a schrijft, *mag* het anders. (Ik denk trouwens dat het in het Russisch zal zijn met noch een e, noch een a.) Ik zal wachten tot Alexeiëff terug is, die een Rus is, om hierover zekerheid te hebben. In ieder geval kan Otten of jij in *Geist und Gesicht des Bolschewismus* van R. Fülöp-Miller den naam Mayerhold-met-a zien van blz. 157-blz. 181 en nog overal elders. ik heb Malraux erover opgebeld die mij verzekert dat in de Fransche en Duitsche pers de naam ‘indifféremment’ voorkomt met

e en a. Wil je niet even naar een leeszaal gaan en nakijken of dit zoo is of niet? Wat een *stront*historie! Bep zegt dat zij het zelf altijd met een e geschreven heeft, maar absoluut *zeker* is dat zij het ook vaak met een a heeft zien staan.

Bep en ik gaan straks naar Chantilly voor 2 dagen, en dan is het Zaterdag. Maandag a.s. kan ik nog andere 'bronnen' met pagina en al opgeven, denk ik, maar de sop is de kool niet waard. Het is jammer dat Alexeiëff nog altijd door Oostenrijk lummelt... Nogmaals jesses en bah!

Gr. schreef mij gisteren dat Scholte het baantje al had! 'Buiten Schilt om door den ploert De Lang benoemd' schreef hij.

Nu je stuk over *Die Sammlung*. Ik ben het natuurlijk met je over Wassermann eens, maar vind je werkelijk dat dit het moment is om tegen die menschen te schrijven? Dat begrijp ik nu niet. Ik vind het verdomd sympathiek dat al deze uitgestootenen bij ons en elders uitgegeven worden, ik zou daarover alleen maar met lof kunnen schrijven zonder te letten op de kwaliteit van hun literatuur, die altijd nog beter is dan die van *Mein Kampf*; zooals Wassermann zelf een licht blijft, een kalender, vergeleken bij de A*h*rische Führer*rs* (met en zonder B*ei*hang).

Bouws is ten eenenmale unspeakable; geen wonder dat hij zichzelf als zoodanig handhaaft. Jij hebt zijn brief aan mij nog over die kwestie, lees het 'misverstand' daarin na...

Hartelijke groeten van je

E.

P.S. (10 uur, iets meer wakker)

Zend me in ieder geval het erratum terug. Ik *wil* deze zaak nu precies afdoen; hoe idioot ze ook is - en nu Ant toch vergevensgezind glimlacht...

Kan je dat stuk over *Die Sammlung* niet nog even hierheen zenden? Plaats het anders met een noot dat ik er mij niet solidair mee verklaar, in zooverre dat ik weliswaar niets voel voor W., maar *heel veel* voor het uitgeven van alles wat in Duitschland verworpen wordt. Zelfs Donker en Den Doolaard ben ik bereid te omhelzen als ik ze tegenover de Plee-Drieëenheid Hitler-Goering-Göbbels zie.

P.P.S. (11 uur, alvorens naar de post te gaan.)
De *Kalender en Notaris* komen daarnet ‘par avion’ binnengezeild. Hoera hoera! ons boek blijft compleet!
Wàt is je ‘voorrede’ over Stirner? ‘Voorrede’ waarvoor?
Ten slotte en om het verdere gedonder, na terugkomst uit Chantilly, te ontgaan, hierbij een ander erratum dat de zaak beslist. Tant pis als het langer wordt, het is nu ook zooveel ‘belangrijker’ geworden! Doe me het plezier dit nu gauw te plaatsen en de stomme historie ermee te begraven. - En nog iets: vind je dit stuk te lang of niet aardig, plaats dan het andere zooals je het hebt, na alleen veranderd te hebben wat je zelf aangaf, dus ‘een van onze kranten’ in ‘de *N.R.C.* van 5 Sept. j.l.’ - Goed? - *Oef*!
(Half 1 gaan wij naar den trein!)
Je hebt me nog altijd niet geschreven wat er met Truida gebeurd is! Waar is ze nu?

442. *E. du Perron aan M. ter Braak*
14 Sept. [1933]

aant.

We zitten voor 1½ dag in Chantilly en zagen er de *echte* Gioconda, die hierbij gaat. We willen reclame voor deze maken, al is ze niet zoo ‘mysterieus’.
Hartelijke groeten van je
E.

443. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 17 Sept. '33

aant.

Beste Eddy Deze brief laat langer op zich wachten dan de bedoeling was; maar er is van allerlei tusschenbeide gekomen. De zaak met *Het Vaderland* is nog steeds onbeslist; mijn kansen schijnen eensklaps weer gestegen tegenover die van Scholte [...], zoodat ik voor a.s. Zondag ‘proefwerk’ moet maken, d.w.z. een artikel over ‘een cultureel onderwerp’ schrijven. Het is een edele wedstrijd, *Homers Wettkampf* is er niets bij. Pannekoek bewaakt met Argus-oogen alle posten... En verder moet ik nog een artikel voor de *N.R.C.* schrijven over Spengler; het is zelfs een sensationeel geval, omdat zijn nieuwe boek één bedekte

polemiek tegen de nazi's is - en niettemin rustig verschijnen kan, *in* Duitschland! Ik heb er eenige vermoedens over.

Je stukje over *e* en *a* is naar de zetterij. Zoo vond ik het zeer geslaagd; het is wat algemeener geworden. De inhoud van het Oct.-nummer maken we Dinsdag op; ik weet absoluut niet, hoeveel copy er gezet is, maar ik zal zorgen dat òf jij òf Bep er *in ieder geval* inkomt. Als het gaat allebei. - Woensdag komt Maurice hier voor een bespreking over *Forum*. Ik heb intusschen Vestdijk eens gepolst, maar die schreef me zeer gedeprimeerd; hij was weer ziek, lag maar in bed en achtte zich niet geschikt voor redacteur enz. enz. Zijn mislukte roman schijnt hem erg dwars te zitten. Natuurlijk schrijf ik hem na Woensdag weer over de zaak, maar anders? Tegenover Vlaanderen *moeten* wij drie redateuren hebben. Ik heb gedacht over Marsman, Vic en mij. Dat is de beroemde ‘verbreeding van de basis’, waartegen misschien nu geen bezwaar meer zou zijn; ofschoon, dan ben ik in de meeste gevallen in de minderheid. Laat er je gedachten ook eens over gaan en deel ze me zoo mogelijk nog voor Woensdag mee. - Overigens heeft Vic mij zeer mismoedig opgebeld over een brief, dien hij van jou ontvangen had en die hem zeer het land aangejaagd had; hij zegt, dat zijn gevoelens voor jou ten eenenmale onveranderd zijn en dat alleen zijn werk hem ongeschikt maakt voor persoonlijke correspondentie. Je zult nu zelf wel van hem hooren.

Naar aanleiding van mijn stuk over Wassermann: ik beloof je, dat ik er iets bij zal zetten over het sympathieke van de positie der emigranten, zoodat de ‘Plee-Drieëenheid’ er geen vat op heeft. Maar waarom zou ik de zaak ook nu niet zuiver trachten te stellen? In zekeren zin is Wassermann met zijn ‘magischetellurische-Urkräfte’ de Johannes de Dooper van Hitler geweest! - De *Voorrede over Stirner* is voor den *Politicus*. Ik had, toen ik die beide stukken schreef, geen machinepapier, zoodat ik geen duplicaat aan jou kon zenden. Vandaar, dat je ze niet *toch* te lezen kreeg. Duplicaat is voor mij eigenlijk de eenige soliede waarborg voor niet-zoekraken.

Geluk met *Ducroo*! Stuur het, zoodra je het betreffende deel

klaar hebt! - *Java* ging dadelijk naar Jany. - Truida, nog steeds werkeloos, solliciteert momenteel bij... Maurice, naar het baantje van diens privé-secretaresse. Ik hoop, dat zij het krijgt, want zij is hard aan een baantje toe. Zij zit nu nog in Eibergen.

Je moet lezen het *Bruinboek* over den Rijksdagbrand; dat is misschien een keukenmeidenroman, maar een aangrijpende! Die ploert van een Göring wordt daar charmant in het zonnetje gezet. Ik dwaal steeds verder van den 'notaris' af naar een 'kalender'-standpunt.

hart. gr. 2 × 2 je

Menno

Dank voor de Gioconda; haar glimlach is, dunkt mij, pijnlijker dan die van het Louvre.

444. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 19 Sept. [1933]

Beste Menno, Dank voor uitvoerig schrijven. Bep zegt: wij wenschen het onszelf toe dat jij red. v/h *Vaderl.* wordt, maar jou mògen we het niet toewenschen! Ben zeer benieuwd naar die redenen voor...

Als je Vic in de red. v. *Forum* neemt, krijg je zeker 2 tegen 1, ook is V. red. van de *Vrije Bladen*. Waarom niet Marsman en Vestdijk? Als hij ziek is, geeft hij zijn opinie per brief; en hij zal ook wel weer eens niet ziek zijn!

Plaats alsjeblieft de verhalen nu in October. 1° hebben wij dan juist geld noodig om te verhuizen, 2° was het voor jou zelf om de 'afwisseling' van die verhalen tusschen al de essays begonnen, 3° laat Bep zeggen dat haar stuk evengoed in Nov. kan, en zelfs in December (in het afscheidsnummer van de oude garde).

Ik had het *Bruinboek* willen koopen, maar het was me te duur. Vergeet je niet het citaat uit *Brahman*?

Ik hunker naar drukproeven. Spoedig, denk ik, zend ik je het jeugdgedeelte van *Ducroo*. Maar op het oogenblik ben ik een beetje warmgeloopen en heb behoefte aan lucht.

Nietzsche verplettert me ook. Dit leven van hem door Halévy is zeer médiocre, en toch voel ik er mij geheel door geladen.

Wat bij N. zoo opvalt is de hooge waarde die hij voor zichzelf *verovert*. Ik wou dat ik mij een jaar lang kon opsluiten in niets dan Nietzsche.

Hartelijk je

E.

Eén jaar Nietzsche, één jaar Stendhal, één jaar Dostojevsky, één jaar Shakespeare - wat zou ik me een ander mensch voelen! Helaas...

Lees *Die Geächteten* van Ernst von Salomon. Ook *Die Stadt*.

445. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 21 Sept. [1933]

aant.

Beste Menno, Gelijk hiermee zend ik je een stuk in *D.G.W.* over Spengler. Het kan zijn dat Kr. zich vergist (dat is zelfs zéér wel mogelijk), toch lijkt die *verkapte* polemiek van Sp. mij laf en hoogst antipathiek. Nietzsche zou hem hiervoor de rug hebben toegedraaid. Ik ga nu Bertram lezen over N., dan zijn brieven, als die komen, dan alles. Ik ben nu zóó onder den indruk, dat ik het gevoel heb dat niemand rijp is voor hij door Nietzsche is gegaan, voor hij die 'Moed tot Waarheid' in zijn bloed heeft voelen opnemen. Ik ben woedend en verslagen tegelijk over de botte, voortgezette miskenning, grootendeels voortspruitend uit zucht tot 'slagen' (als bij Rohde, die hem eigenl. een mislukkeling vond) en uit geestelijke lafheid. Ik blijf meer houden van Stendhal, maar N. is voor mij misschien wel de *bewonderenswaardigste* mensch die er ooit bestond. Ontmoedigenden daarna toch weer aansporend - bewonderenswaardig. Multatuli is inderdaad een kleinere Nietzsche, maar als zoodanig ook nog zeer 'eersterangsch.' - Ik zend je ook nog een stuk over het dagb. v. Van Eeden; zou je dat dagb. niet koopen of ter recensie vragen en er een *goed* stuk over schrijven? dat lijkt mij absoluut iets voor jou. Voor *Vaderl.* lijkt de keus van *Galgenlieder* Bep en mij vreemd; waarom niet Spengler? Wanneer wordt het lot v. *Forum* beslist? Dank voor het citaat. Hart. gr. je

E.

Bep laat vragen of je zeggen kan waar Nietzsche over Gobineau heeft geschreven. Het is voor haar stuk over *Les Pléiades*.

446. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 21 Sept. '33

aant.

Beste Eddy Gisteren heeft de bewuste vergadering plaats gehad ten kantore van N. & v.D. Zijlstra verklaarde zich onvoorwaardelijk bereid, *Forum* verder uit tegeven, wanneer Maurice hem zijn 200 beloofde abonné's kon garandeeren; anders was hij verplicht, de uitgave te staken, ook al vanwege de slechte tijden en zoo. Daarop volgde Maurice's uiteenzetting, waaruit bleek, dat hij 1° van zeer goeden wille was, 2° de 200 abonné's in zakelijken zin *niet* kon garandeeren, maar wel wilde probeeren ze voor 1 Dec. te *kunnen* garandeeren, 3° een *concentratie* van Vlamingen wilde, van hemzelf tot... Urbain v.d. Voorde! Alleen in die omstandigheden meende hij voldoende ondersteuning te kunnen vinden. De zaak is daarop om en om gedraaid; ik moet zeggen, dat Maurice's persoonlijke *ijver* boven allen lof verheven is; hij wil zich wel ‘uit den naad’ werken voor die 200, maar... de concentratie is voorwaarde.

Ik heb nu nog eens over het debat geslapen en er vanmorgen met Maurice, die hier gelogeerd heeft, over gepraat. Na alle kanten bekeken te hebben, kom ik met een concreet voorstel: *opdoeken*. We kunnen nu nog met eere crepeeren, na een jaar met den vlaamschen Dirk Coster zijn we door een compromis gecompromitteerd. (ook al zouden dan de redacties streng gescheiden zijn.). Werkelijk, het lijkt me beter, nu de omstandigheden er toe leiden, de opheffing niet kunstmatig te verdoezelen door den (iets vertegenwoordigenden) naam *Forum* te geven aan een ‘papierzaakje’, dater essentieel *niets* meer mee te maken heeft. Het is jammer, dat we voorlopig op de gratie van andere heeren aangewezen zullen zijn; maar ik zie in M's plan absoluut geen heil en verwacht er hoogstens een blamage van. Daarbij komt, dat ik, *met welke van de voorgestelde mederedacteuren ook*, een ‘verminderd’ gevoel zou hebben na de samenwerking met jou, die in alle opzichten een samenwerking was. Vic zou niets doen,

Vestdijk zou volkomen onberekenbaar zijn, Marsman (die bovendien binnenkort nog voor zes maanden naar *Spanje* gaat!) zou het voortdurend met mij oneens zijn, over zijn en mijn eigen werk alleen al zouden we bestendig overhoop liggen. Laten we allen onze vrijheid hernemen; zijn we de moeite waard, dan zal er na jaar en dag wel weer iets anders komen. Ik voel *nu* sterk de noodzaak, in de eerste plaats den 'goeden naam' van *Forum* in een koel graf te verbergen, om hem tegen de louche vossenblikken van U.v.d.V. te beschermen. Hadden we op de oude manier door kunnen gaan (zonder den secretaris dan), dan had ik natuurlijk meegedaan; onder deze nieuwe condities is mijn animo verdwenen. Dus: mijn voorstel is, met een *Tot Afscheid* van mij naast een *Afscheid van Kostersloot* van jou te expireeren. Ik schrijf er Marsman en Greshoff nog over, die er, als onze 'lijfgarde', het meeste belang bij hebben. (Vestdijk kan nu toch geen initiatief nemen). Antwoord mij *omgaand*, want ik moet Maurice zoo spoedig mogelijk laten weten, wat wij willen doen.

Dezer dagen wordt *Het Vaderland* beslist. Ik heb me na dat proefwerk over de *Galgenlieder*, aan fatalisme overgegeven. [...] Als ik het krijg, zal ik je dadelijk schrijven, hoe ik er tegenover sta; nu heeft dat nog zoo weinig zin.

Het is werkelijk voor de verdeeling van de nummers beter, dat we je verhalen in Nov. plaatsen en Bep's artikel in October. In Oct. zitten we met groote restanten verhalend proza van *Kaas* en *Mapen*, terwijl die in Nov. zijn opgeruimd. (Met de 'afwisseling tusschen de essays' bedoelde ik destijds je *eigen* reeks essays; in *Forum* hebben we de laatste tijd een enorme vloed van 'creatief' proza gehad!). Wat het geld betreft, als je het nu noodig hebt, kan ik het je best als voorschot bezorgen, tegelijk met het honorarium van Bep. Schrijf daarover ook nog even, dan maak ik er ev. werk van. Het kan heusch moeilijk anders, of Paap moet er weer uit, en die is in Sept. ook al gevallen.

Maurice heeft met Truida een voorloopige afspraak gemaakt betreffende het secretaresse-schap. De verdienste is niet groot, maar zij zou bij Greshoff kunnen wonen voor weinig geld. -

Het is gek: maar *pas nu*, na de grondige reiniging van alle hiërarchische vooroordeelen, begin ik steeds meer over de ‘Herren-’, en ‘Sklavenmoral’ na te denken.

hart. gr. ook van Ant en Truida voor jullie beiden

je

Menno

Als je die galgenliederen niet kent, moet je ze beslist eens lezen! Morgenstern is ook van Nietzsche uitgegaan. (‘in iedere man wil een kind blijven spelen’.) Wie is von Salomon?

Brahman ontvangen?

447. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 22 Sept. [1933]

aant.

Beste Menno, Je brief vanmorgen ontvangen. Het ziet er treurig uit voor *Forum* en ik kan me je lust tot opdoeken voorstellen. Maar aan den anderen kant: wàt is er eigenlijk veranderd? Is het optreden van V.d. Voorde nu opeens zóo erg? Die man is zwaar-op-de-hand, maar tenslotte - als met het begin van de nieuwe jaargang in een voorwoord uitdrukkelijk gezegd wordt dat de 2 gedeeltes van elkaar losstaan, dan kunnen wij de Vlaamsche afdeeling ook voor onszelf negeeren, als dat moet. Bovendien: waarom het niet *een* jaar probeeren, en als het dan in de practijk te erg wordt, dàn uitscheiden? Ik zou alles liever willen, op het oogenblik, dan verslagen zijn tegenover *De Stem*, etc. Je zegt: ‘als we wat waard zijn, dan...’ etc. maar het is niet waar, en de geschiedenis van Nietzsche had je dat kunnen bewijzen: *hoe meer* wij waard worden, hoe minder wij uitgegeven zullen worden. Dat is een wet.

Ik las gisteren bij Malraux het stukje van Tielrooy over hem. Dat is nu Holland op zijn sterkst: deze huis-tuin-en-keuken-superioriteit; dit beoordeelen van Malraux' waarden als ‘het leven’ volgens Nick Carter, vanuit welke diepe veroveringen door het individu Tielrooy? Wie *is* deze Tielrooy? wat *deed* hij ooit? wat weet *hij* van de ‘eigenlijke sterken’ etc. af? Ik zou den man in zijn gezicht kunnen spugen, als ik hem ontmoette; dat is ook het eenige wat hij begrijpen en wat hem dus verne-

deren zou. Precies zoo meende de in Leipzig professor geworden Erwin Rohde dat *zijn* bevestigde, geconsacreerde levenswijsheid totaal opwoog tegen de rariteiten van zijn mislukten vriend Nietzsche. Die Rohde is voor mij ook een van de bedroevendste individuën in het leven van Nietzsche, dat mij nog altijd hevig ontmoedigt.

Bij dat leven van Nietzsche en bij het stuk van Tielrooy heb ik één ding duidelijk gevoeld: dat menschen als jij en ik elkaar *nooit* mogen 'verraden', voordat wij onszelf verraden hebben. Al de 'zijlichten', etc. die wij op elkaar zouden kunnen werpen, beteekenen niets, zijn kinderachtig en pedant vergeleken met de enorme en bezonken smeerlapperij om ons heen. Ook Marsman hoort absoluut tot ons soort, vergeleken bij al die pissebedden. Laat ons front blijven maken tegen de Hollandsche en andere pissebedden, hoe dan ook.

De zaak *Forum* te zien als een 'papierzaak' lijkt me onjuist. Laat ons het een jaar probeeren, en dat conditioneeren. Als wij de boel na een jaar willen opheffen, gaat de *naam* ook weg, dat moet erbij. En als je de boel alleen aan wilt met mij als mederedacteur, dan in Godsnaam, en ondanks het figuur dat zooiets mij laat slaan bij allen die van mijn uittreden nu al weten. Liever *niet*, maar als jij werkelijk op deze manier alleen 'onverminderd' voortgaat voor je eigen gevoel, vooruit dan maar. Maar zeg jij dan aan Zijlstra dat het een conditie van jou is, en zie gedaan te krijgen dat hij het even goed vindt (of kan het hem eigenlijk heelemaal niet schelen?) Gesteld dat je dit dus gedaan krijgt: een proef van een jaar, dan ook zonder bedenken jij, Marsman en ik, of jij, Vestdijk en ik, aangezien Marsman ook al naar het buitenland gaat. Hollandsche redactievergaderingen houd je dan gewoon op de kamer van Vestdijk, als die nu eenmaal voorgoed invalide blijft. - Ik heb het gevoel dat ik zelf een noodmaatregel toepas met dit voorstel; maar het is billijk dat ik ook wat voor de goede zaak over heb. Oneindig liever ging ik eruit. Als ik evenals jij de Holl. afdeeling ook als een 'papierzaak' kon zien, zou ik ook zeggen: opdoeken. Nu wil ik het toch nog probeeren - maar met de conditie dat *wij*

over een jaar de zaak kunnen stop zetten, althans onder den naam *Forum* (anders zet Zijlstra er 3 andere Hollanders in: bv. Den Doolaard, Donker en Theun de Vries en alles blijft voor het publiek dik in orde) en dat er een scherp-uiteenzettend voorwoord komt - kort maar zonder transigeeren - in nr. 1 van de 3e jaargang.

Wacht nu de antwoorden van Marsman en Greshoff af voor je beslist. Schrijf mij dan wat je zelf ervan denkt. Voel je er dan nog even weinig voor als nu, dan leg ik mij bij voorbaat zonder verder protest neer bij je besluit tot opdoeken, met eere crepeeren, etc.

Nu nog een practische geschiedenis. Je wilt mijn verhalen in November zetten en mij een voorschot laten zenden in October? best. Maar je vergeet dat er ook nog een groot essay van me ligt over de *Liaisons*. Wanneer komt dat er dan in? In December? Het is mij goed, maar komt *Kostersloot* er dan ook nog bij? Dat is ook veel tegelijk.

Wanneer schrijf jij je stuk over Malraux, en waar? Zou je dan niet dezen Tielrooy (en zijn mentaliteit) daarin willen ranselen? Of deze mentaliteit zonder den Tielrooy, als je dat beter vindt (ik, ondanks Nietzsche, voor Holland vooral, nog steeds niet!) Dat stuk van dien idioot is zoo *typisch* zoo 100% en à la Coster-Van Eckeren weer de bezadigde, wijze - o zoo wijze - Polderlandsche aarts*lul* alweer, dat hij eenvoudig als illustratie behandeld al zoo uitstekend zou zijn. - Die brave Van Eckeren schreef mij onlangs ook een lange brief terug. Hij bedoelde het werkelijk uitstekend, maar ik kon niet meer antwoorden of ik had grof moeten worden en hem zeggen dat ik hemzelf een even erge kloot vond, zij het in de *brave* gebruiksvorm, als de dreunende Coster. Iemand die uitgaat van het standpunt dat Coster en ik, of Tielrooy en Malraux, feitelijk gelijke waarden vertegenwoordigen en alleen maar andersoortig zijn, kan door ons alleen worden uitgemoerd of genegeerd. (Daarin althans hadden de Fr. surrealisten instinctief de juiste methode gevonden!)

Ernst von Salomon is een jonge Duitscher die meegedaan heeft aan het vermoorden van Rathenau. Die *Geächteten* zijn zijn ‘memoires’; *Die Stadt* is een roman. Het rammelt erg en is vol

van de troebelen in Duitschland (vol Nick Carter, voor het glimlachende-en-geeuwende schaap Tielrooy) maar het lijkt mij toch heel interessant en hier en daar zelfs sterk. In ieder geval niet om te verwaarloozen, ook als het je tegen zou vallen. Misschien lees je het met dezelfde geboeidheid waarmee je het *Braunbuch* leest.

Kierkegaard schijnt in het Deensch prachtig te schrijven. Is *Angst* overigens geheel ongenietbaar? Stuur het mij toch, als je ermee klaar bent. En waar blijven Nietzsche's brieven?

Ik ken de *Galgenliederen*, tenminste voor een groot deel. Naar de beslissing van *Het Vaderland* blijf ik met spanning uitzien - ook een beetje in verband met onze 2 maanden 'verdwijnen' naar St. Brieuc.

Hartelijke groeten van je

E.

P.S. Ik zend je spoedig *Les Pléiades*. Lang niet alles erin is goed, maar het begin, en ook sommige stukken in het midden zijn alleraardigst. Ik laat door Pia zoeken naar Fontenelle, *Dialogue des Morts*, en *les Lettres* de l'abbé Galiani.

448. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 23 Sept. [1933]

aant.

Beste Menno, Gelijk hiermee zend ik je een stuk waarvan ik niet weet wat ermee gebeuren moet. Als *Forum* ophoudt te bestaan, kan het misschien alleen in *D.G.W.* Bep zegt dat het beter is het juist *niet* direct te plaatsen, om het niet zoo absoluut het karakter te geven van een antikritiek. Ik geloof dat dit zeer juist is. Hier en daar zal ik het nog wel veranderen; een citaat wat korter maken, een herhaling schrappen. Ik stuur het je nu maar voor je *opinie* (maak in potlood kanttekeningen als je wilt) en wat je me aanraadt. Heelemaal in ms. laten tot het boek uitkomt wil zeggen over ± 7 mndn. pas - ergens als artikel over bv. 3 mnd. lijkt mij dan beter. Ik heb een goddelijk gevoel van opluchting nu dit pak van mijn hart is. Straks begin ik weer aan *Ducroo*. De copy van J.v.N. en van J. Gr. is nog niet terug; anders had je die al.

Ik wacht ook op antwoord op mijn brief van gisteren, maar het heeft voor mij geen haast. Stuur het mij tegelijk met je opinie over dit stuk en het stuk zelf. Dank.

Je

E.

Een verwoede brief van Gr. over Maurice gekregen. Hier: attentie! er is andere haat bij. Dat v/d Voorde Donker en Theun zou uitnoodigen is onzin, daar is de Holl. redactie voor. Enfin...

449. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 24 Sept. '33

aant.

Beste Eddy Dank voor briefkaart en brief! Ik ben, zou ik haast zeggen, persoonlijk geweldig in mijn schik met je bad in Nietzsche. Hij is werkelijk de eenige figuur, die ik totnogtoe van a tot z hebben moeten ondergaan, ik heb na hem nog niemand ontmoet, die ook maar in zijn schaduw kan staan. *Ook Stendhal niet*, absoluut niet; hij is misschien niet minder ‘eerlijk’ dan N., maar hij is minder ‘universeel’ (in den niet-halfzachten zin genomen). Ik heb het gevoel, dat ook een mogelijk volgend boek van mij nog van Nietzsche afhankelijk zal zijn, zooveel kanten heeft hij; hij is evengoed de bron van den ‘honnête homme’ als van den ‘calender’; en dat zegt wat!! - Ik zond je inmiddels mijn stuk over Spengler, dat ik je eerst niet had willen zenden, omdat het je reinste journalistiek is en alleen een stuk *over* Spengler met veel citaat. Achteraf (na lezing van het stuk van Kramers) blijkt me nu, dat ik blijkbaar geen monnikenwerk gedaan heb, want W.A. Kr. heeft er werkelijk *geen biet* van gesnapt! Hoe je ook over den vorm van polemiek moogt denken, de aanval op Hitler is zoo weinig gemaskeerd naar den *inhoud*, dat het belachelijk is, om dit boek als een symptoom van het Derde Rijk voor te stellen. Het is zeker een *duitsch* symptoom; maar omdat Kramers het fundamenteele verschil van ‘Herrenmoral’ en ‘Sklavenmoral’ niet kent, scheert hij alle pruisische termen over één kam. Bovendien, het boek is zeker een *pamflet*, maar als zoodanig ongetwijfeld helder en talentvol

geschreven. Ik ben het op veel punten met Spengler eens, waar Kramers bang wordt voor de gevolgen en zijn slavencritiek inschakelt. Als ik *dit* vastgesteld heb, wil ik *jou* dadelijk toegeven, dat Spengler niet meer is dan de pruisische schoenpoetser van Nietzsche, die veel (veel meer dan ik vroeger dacht) van ‘meneer’ aan manieren heeft overgenomen.

Nu je conclusie over *Forum*, waarmee ik het oneens blijf. Juist omdat wij aan elkaar moeten vasthouden, moeten wij *niet* met v.d. Voorde c.s. in zee gaan, ook al gaat het dan onder ‘gescheiden bevoegdheden’. Het kan waar zijn, dat wij steeds minder uitgeefmogelijkheden zullen vinden; dan zullen wij in godsnaam òf zelf moeten trachten te exploiteeren (maar zoover is het nog niet) òf in laatste instantie - zwijgen. Maar ik ben *dwars* tegen de combinatie met *litteratoren* onder den naam *Forum*, die dan een aanfluiting wordt, of minstens een paskwil. We kunnen dan meteen Dirk Coster en A.M. de Jong als nederlandsche collega's adopteeren, zonder een woord van protest. De ‘nederlaag’ tegenover *De Stem bestaat tenslotte niet*, als wij ophouden met een paar goede nummers en een (voor holl. maatstaven zeker) uitstekenden jaargang. - Dan nog dit: dat je eventueel als redacteur, hoewel contre coeur, aan zou willen blijven, waardeer ik *zeer*, maar het zou de zaak maar compliceeren. Hierom: Maurice heeft mij niet uitdrukkelijk gezegd, maar zeer duidelijk laten merken, dat hij zijn befaamde coalitie alleen kan tot stand brengen, als jij als redacteur aftreedt. (anders willen die Urbains en zoo niet meedoen). Nu, onder die condities voel ik er heelemaal niets meer voor. De opzet is toch duidelijk genoeg: wij moeten dienen om een vlaamsche ‘dunne bestelling’ te ondersteunen en wij zullen steeds meer ondergedompeld worden in een bad van vlaamsche rotzooi. Hoe meer ik erover denk, hoe meer het me tegenstaat, *Forum* daarvoor te misbruiken. Laten die lieden zelf wat opzetten, waarin wij dan eventueel als eerzame medewerkers kunnen schrijven! - En je ‘voorwoord’ in no. 1 van jaargang III zou al dadelijk de *belachelijkheid* van de combinatie aanwijzen! - Greshoff en Marsman antwoordden mij beide, dat wij onder de conditie van Maurice moeten

opdoeken. En ik geloof, dat dat het beste is. Het zal mij aan het hart gaan, maar aan deze twee jaar zal ik tenminste een onvertroebelde, zuivere herinnering behouden. - Ik wacht je omgaand antwoord. Deel je nu mijn conclusies, dan schrijf ik Maurice, dat ik het verdom en ga deze week nog naar Zijlstra. (pro forma zal ik hem nog een voortzetting op de *oude* basis met b.v. redactie Vestdijk, Marsman, mij voorstellen met zeer verlaagde honoraria en geen secretariaat, maar hij zal dat wel niet mogelijk achten). Ik zal dan tevens de mogelijkheid van een dikker laatste no. bespreken, zoodat b.v. jouw *Liaisons* daarin komen, met andere *goede* stukken, zoodat we daverend kunnen verscheiden.

(In ieder geval hoop ik die *Liaisons* in het laatste no. te drukken!) -

De geschiedenis met *Het Vaderland* wordt langzamerhand dramatisch. [...] Vanmorgen moet mijn galgengelieder er in staan. Ook *zeer* onder ons: die Schilt is een beschaafd en aangenaam mensch, de Lang een 'aanstonds waarneembare' ploert. Vermoedelijk zal dus no. laatst het wel winnen, en veel illusies maak ik mij niet meer; maar toch is die onzekerheid op den *rand* zeer onaangenaam. Je begrijpt dus, dat ik geen rust heb gehad om over Malraux te schrijven. Zoodra ik het doe, zal ik en passant, maar ik hoop goed raak, het schoolmeestertje Tielrooy te grazen nemen.

Mijn boekhandelaar heeft nog altijd de brieven van Nietzsche niet voor je gekregen. Is hij soms ook al verboden? In ieder geval hoor ik deze week van hem. - Kierkegaard heb ik laten liggen; ik zal er weer aan beginnen, als ik iets zekers over *Het Vaderland* weet.

Schrijf me nog even over het voorschot, tegen den tijd, dat *Forum* verschijnt. Ik maak dan in orde, dat je, hoe dan ook, vast een dertig gulden in handen krijgt.

Gaan we in Dec. dood, dan heb ik nog een mooi eind panopticum in mijn hoofd, getiteld: *Sluiting en veiling van het panopticum*.

De brief van Thelen is inderdaad typisch, maar iemand, die

zoo over zijn eigen ‘oneerlijkheid’ kan praten, is verre van verloren. hart. gr. van ons beiden voor jullie

je

Menno

Truida treedt 4 Oct bij Maurice in dienst en komt waarschijnlijk bij de Greshoffs in huis.

450. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 25 Sept. '33

aant.

Beste Eddy Ik ben *enthousiast* over je Nietzsche-apologie en uitstekende bestraffing van het kloen Tielrooy!! Als het eenigszins kan, moet dit nog in *December* geplaatst worden, ik zou zeggen, ook (of desnoods) ten koste van de *Liaisons*. Dit is de beste polemiek tegen het Costerisme, die je ooit geschreven hebt, juist omdat je N. als positief neemt en een zoo welwillend-nietszeggend-erudiet heer als T. als negatief. Zij passen precies in elkaar en het is je volkomen gelukt de suggestie van het ‘kloppen’ te leveren. Bijzonder frappant vond ik de passage, waarin je het verschil tusschen N. en Diderot c.s. aangeeft; dat is voortreffelijk geformuleerd en geeft precies weer, wat ik ook voelde, maar niet zoo pregnant in *Politicus* onder woorden kon brengen. - Ik heb maar een paar opmerkingen. Op pag. 5 zou ik de ‘smeerlapperij’ veranderen; het woord verzwakt je betoog, omdat het suggereert (wat verder heelemaal buiten de toon van je artikel is gebleven), dat deze Rohde een oplichter was of een schurk; en dat was hij ten eenenmale niet; in ‘smeerlapperij’ zit een ethische verachting, die een soort godsgericht inhoudt; kortom, ik vind het *woord* hier absoluut fout en verwarrend. (Ik zou haast zeggen: *was* die Rohde maar een smeerlap geweest! maar hij schreef *Psyche*, op zijn duitsch ‘psuusje’, en dat is erger!). Verder is de *slotregel* een gemist effect, omdat geen Hollandsch lezer dien Camy kent (ik b.v. ook niet), en dus de pointe, die ik wel aanvoel overigens, niet tot zijn recht komt. Maak dat een beetje duidelijker en schrijf me meteen eens, wie die Camy was! - Overigens heb ik geen amendementen, behalve een paar met potlood aangegeven ‘taalfouten’ (dan

- als, processus-proces, naar - en). Het is een prachtig stuk, een hommage à Nietzsche bovendien (*en* aan Malraux) in 'topvorm'.

Ik wacht nu je tweede reactie op de *Forum*-zaak. Ik bloed zoo nu en dan bepaald bij de gedachte, dat we geen papier meer zullen hebben; maar alles liever toch dan die hemeltergende combinatie met dat stel vlaamsche lummels. Greshoff's protest is zonder twijfel niet heelemaal zuiver op de graat (ik acht Maurice's intenties boven verdenking verheven), maar het verandert voor mij niets aan de principieele kant van de quaestie. *Nog* niets definitiefs van Het Vaderland. Morgenstern stond er fraai in en het was, al zeg ik het zelf, geen slecht debuut. Maar tegen een taai stuk journalist als Scholte maak ik, dunkt me een schijntje kans, vooral als de directeur hem nog protegeert ook. Onder dit schrijven belt Zijlstra me op. Ik heb hem nu maar meteen gezegd, dat ik aan het plan-Maurice *niet* meedoe; en hij zegt mij nu opeens *uit eigen beweging*, dat hij, als de loop van zijn zaak het *eenigszins* permitteert, van plan is onze copie in een soort cahiers te drukken! Als dat mogelijk blijkt, is het voor mij bepaald een verlichting; en ik heb geen reden om aan Zijlstra's intentie te twijfelen. Ook bij de onderhandelingen met Maurice heeft hij zich weer zeer correct en zelfs welwillend gedragen. Deze tijding lijkt mij een eerste gunstige klank in de liquidatieprocedure.

Tot nader! hart. gr. je

M.

zend mij het ms. dus *persklaar* terug!

451. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 25 Sept. [1933]

Beste Menno, Hierbij een briefkaart van Jan. Maurice schijnt de streberigste smeerlap te zijn en van de Voorde van een alles omverwerpende stank. Misschien heeft hij gelijk, après tout, en kunnen wij - wat tenslotte mijn standpunt was - terwille van het voortbestaan van ons Hollandsch *Forum*, de Vlaamsche aanhang niet *negeeren*.

Als dit je gevoelen ook is, en als de twee redacties zich in werkelijkheid dus tóch bemoeien met elkaar, dan ben ik ook radicaal voor opdoeken.

Toch wil ik Maurice niet zoo zwart zien als de fulmineerende Jan, en geloof ik dat hij *zelf* Urbaan er niet bij haalt omdat hij zooveel voor hem voelt, maar omdat diè man de voor Zijlstra onmisbare abonnés aanbrengt.

Enfin, gegeven de razernij van Jan, en dit is de 2e maal, geloof ik nu ook dat we de boel maar als Van Speyck moeten behandelen.

Hartelijk je

E.

P.S. Ik heb Jan ook geschreven dat als hij Maurice eigenlijk zóo'n rotkanes vindt, hij verder toch maar niet 'au mieux' met hem moet zijn. Hij verwijt mij dat ik mijn vrienden 'afzweer' (als toen bij de ruzie met Slau over Borel en nu met Vic), hij 'houdt ze aan' op deze manier!

Dank voor je stuk over Spengler dat ik gisteren terugzond. Je zal wel gelijk hebben, maar deze houding is mij toch - ook na jouw stuk erover - grondig antipathiek, en het 'Rijksweerideaal' van het platste soort. Als dit Nietzscheaansch is, dan op z'n beroerdst!

452. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Dinsdag. [26 September 1933]

aant.

Beste Menno, We zijn weer reusachtig naar elkaar toe gegaan, zonder op elkaars antwoorden te reageeren; mijn brief van gisteren (ook over Spengler) en de jouwe van vandaag hebben elkaar met recht alweer 'gekruist'. Het is roerend.

En *dus* zijn we nu op alle punten accoord. Opdoeken van *Forum*; best, best. Avanti voor de eervolle dood!

Ik heb maar één bedenking tegen je Nietzsche-enthousiasme, ofschoon ik, gegeven mijn eigen totale onderwerping, op dit oogenblik geneigd ben je niet eens in principe ongelijk te geven: ik vind het zoo zielig voor mijn goede, dikke Stendhal, die door N. zelf toch zoo geapprecieerd werd, dat hij nu niet eens

‘in zijn schaduw’ kan staan, en zelfs ‘absoluut niet’. En dat terwille van het ‘universeele’! - ik vind dit een beetje... ‘tellurisch’, zal ik maar zeggen (ik heb geen flauw idee van wat dat is) en misschien zelfs ietwat verstoken van ‘humor’. Maar soit.

- Terwijl ik hieraan bezig ben, komt je 2e brief. Ik ben zeer blij met je waardeering en zal je het stuk spoedig overgetypt en opgewerkt (er moeten nog een paar ideeën bij) terugsturen. De ‘smeerlapperij’ zal ik door een doeltreffender term vervangen; ik bedoelde er overigens géén schurkachtigheid mee, maar oneerlijkheid, bijna in den zin van Thelen. Camy is de Fransche Cornelis Veth. (Zal ik dàt en passant erbij zetten?)

Ik ben nu ook totaal geboeid door het duel Schilt-de Lang, maar dat de 1e niet al lang bezweken is, begrijp ik niet!

Je stuk over *Die Sammlung* is voortreffelijk (ik zeg dit werkelijk niet uit ‘contrabeleefdheid’). - Misschien is het telefoontje van Z. inderdaad een blijde boodschap (ook voor onze verdere accouchementen).

Hartelijke groeten, ook onder de Dames,
een hand van je
E.

453. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Dinsdagavond. [26 September 1933]

aant.

Beste Menno, Gelijk hiermee stuur ik je 2 hfdstn. *Ducroo* ter lezing - het vervolg van de herinneringen. Er komt nog meer. Schrijf mij je opinie niet dadelijk, maar wacht op de rest; daarna graag uitvoerig, niet over de literaire prestatie ervan maar menschelijk. Dit is noodig voor het portret van Wijdenes! - Krabbel maar vast wat op, dat is prachtig.

Het art. over Tielrooy zend ik je over ± 10 dagen. Ik wil eerst een boek lezen van Dwinger, voor de ‘Nick-Carter-sfeer’. Verder heeft Suarès, schijnt het, zijn excuus gemaakt aan Nietzsche. Van allerlei moet er dus nog in gewijzigd worden. Ook die stommiteit over dat ‘vrouwen hun waardigheid zouden vinden in hun amants, mannen in reizen’, waaruit T. zoo'n symptomatische beteekenis haalt voor Malraux; M. heeft mij deze passage laten zien: het is een opmerking van Valérie aan

Ferral (p. 137)! Dat is voor zoo'n schoolmeester nog het toppunt; en die tik schenk ik hem niet.

Ik vind het best dat je dit stuk in December zet, maar onder één voorwaarde. Zend nu het stuk over de *Liaisons* naar Jan Gr., opdat hij probeere het in *Gr. Ned.* te krijgen; lukt dat niet, dan zetten we dàt in November en dit in December, of andersom, en wij laten de verhalen vervallen. Die verhalen krijg ik gemakkelijker elders geplaatst, deze beide stukken zijn typisch 'forumsch'. Ik merk het met 'Java' al hoe moeilijk iets te plaatsen is, dat voor *Forum* geschreven werd.

De verhalen komen dan bv. in de cahiers, als Zijlstra dat plannetje nog realiseert.

Houd de hfdstn. van *Ducroo* die ik je zend aan tot er wat meer is en zend dan alles aan Jan.

Tot zoover. Hart. groeten,

je

E.

Ik vind het ook geen onaardig idee, vooral nu òns *Forum* verdwijnen gaat, dat ik er ononderbroken 'strijdend essayist' in ben geweest. Voor andere tijden ander werk.

454. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 27 Sept. ('s midd.) [1933]

Beste Menno, Hierbij een mooie brief van Jan. Hij *staat* erop (streep eronder) dat ik je hem doorzend; et voilà. De brave kerel *is* ontwapenend. Ik ben slechter dan hij; ik neem mijn vrienden godbetert ook met hun fouten, en mijn beste vriend Jan, de heftige pamflettist, met zijn lintjes; maar als ik zoover kom dat ik me over ze uitdruk als hij over Maurice (en over Bloem, en over Buning) en dat ik ze voor ploerten aanzie (als bij Van Krimpen) dan 'stoot' ik ze inderdaad 'uit', dan zijn ze althans doodgewoon mijn vrienden niet meer.

Enfin, soit. De *Forum*-kwestie is geregeld. Wil jij hem dat ook nog schrijven?

Hartelijk je

E.

De brief van Jan graag terug. (Kostbaar document.)

Ik heb hem geschreven dat als hij nog eens over mij op dezelfde manier denkt en spreekt als over Maurice nu, hij mij vooral van zijn vriendenlijst moet schrappen - tòch maar, ja! - om *mij* plezier te doen. Ik ben er ook niet precies voor om vriendschap uitsluitend op achting te baseeren (op 'de l'estime'), maar zonder een zeker quantum daarvan is ze voor mij een *paskwil*. Een mijnheer die ik zelf voor een ploert houd hoef ik werkelijk niet meer 'uit te stooten' om absoluut te weten dat hij mijn vriend niet meer is! Dit is zeker weer niet erg aardig, en voor Jan onbegrijpelijk, en weinig humaan... Ik vind het eigenlijk een wonderlijke kwestie. Misschien ben *ik* degene die een illuzie noodig heb, die niet lucide durft zijn, als ik niet een 'vriend' voor een 'ploert' kan (of wil) aanzien. Maar desalniettemin... de houding à la Jan zou mij een constant gevoel geven van verradertje te spelen, tegenover de 'vriend' en *mijzelf! Bewijs*: Ik neem Jan als vriend nog geheel au sérieux, omdat ik zijn lintjesmanie voor mijzelf heb 'geformuleerd en geklasseerd' als *kinderachtigheid*.

455. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 29 Sept. [1933]

Beste Menno, Gelijk hiermee zend ik je hfdst. V-VII van de Indische herinneringen. Lees ze, maak je aanteekeningen erover (graag!) en zend dan alles: III t/m VII dus, aan Jany. Hij schrijft mij daarnet nl. dat *De Gids* het stuk over Java graag opneemt en of ik mij hierover niet bedenken wil. Volgens hem zal Nijhoff best ja kunnen zeggen als hij de rest gelezen heeft. En Jan is lang niet zeker over Coenen; in ieder geval is het te probeeren, dunkt mij.

Ik reken dus op je voor deze kritische en administratieve bezigheid. Hartelijk je E.

O ja, wil je in het stuk over Tielrooy, laatste blz. bovenaan, de woorden 'plompe vergissing' veranderen in 'onnozele opmerking'. Dank!

456. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 30 Sept. '33

aant.

Beste Eddy Vele stukken van je wachten op antwoord. Ik heb al maar in die *Vaderland*-historie gezeten, en de oplossing is er *nog* niet. Het gevecht tusschen S. en de L. schijnt nu zoo hevig te zijn geworden, dat zij elkaar niet meer kunnen luchten of zien en de beslissing verdaagd hebben tot 15 Oct.; alsdan komt n.l. de heer Nijgh uit Amerika terug. Ik was gisteren bij Schilt, en kreeg den indruk, dat hij enorm nijdig is [...]. Hij verzekerde mij, dat hij zijn voordracht zoo koppig mogelijk zou verdedigen. Desalniettemin: wat kan één fatsoenlijk man tegen een handige kunstreporter en een schlemihl van een zakenman! Ik heb er niet de geringste fiducie meer in. - Ter afwisseling gisteren op invitatie van mevr. Dèr Mouw ten haren huize met Ant een inleiding met voordracht over D.M. bijgewoond van een zekeren X., predikant te Haarlem. Bij alle goede bedoelingen was het niet meer dan de 'omdreuning' van Dèr Mouw tot een soort vrijzinnig-christelijk Brahmaan, waar de dichter zelf zich een ongeluk over gelachen zou hebben. (Gelukkig meende mevr. Dèr Mouw, die heel aardig is, dat ook ongeveer!). Er was een prachtig Haagsch publiek (berekend op Borel), waar wij veel pleizier over hebben gehad; dames met spangen in het haar, een half-seniele musicus, die Brahman 'op muziek wou zetten', een dochter en schoonzoon van Dèr Mouw met een zwarte schotsche terrier, die *Wielemans* heette naar een Brusselsche verhuizerij en ook een *zeer* dom man, geheeten Y., die mij een half uur lastig viel over *het* 'forum', alles om mij te laten merken, dat hij in de *Indische Courant* over litteratuur schreef. (het werd zeer goed betaald, zei hij, en men las in Indië zeer veel goede boeken en *alle* tijdschriften). Deze man had de domste oogen, die ik in jaren gezien heb, en een flodderdas om de aandacht op die oogen te vestigen. Hoofdconclusie van den avond: Dèr Mouw was *eigenlijk* een zendeling van de V.C.S.B., en *eigenlijk* een Christen, 'in den zin van Keyserling'. De heer X. kwam in de pauze (sandwiches, bouillon, Wielemans blaft!) mij bezweren, dat hij, als hij geweten had, dat *ik* er was, zeker

‘philosophischer’ zou hebben gesproken; het was nu maar eenvoudig geweest. Ik heb hem toen meteen maar verteld, dat ik in de nalatenschap verzen met vieze woorden van den zendeling had gevonden. ‘O, zeker zooiets als “ejaculeert zich in dit geil sonnet” zeker?’ zei hij toen schuchter. Dat sonnet las hij trouwens *niet* voor... Het alleraardigste van de avond was, dat onder het voorlezen van de gedichten zoo enorm duidelijk bleek, op wat voor een kerel van *formaat* dit conventikel zat te *kwijlen*. De eerw. Heer X. bedierf n.l. niet veel aan de verzen, zoodat ik Dèr Mouw er nog duidelijk in kon hooren. Genoeg, het was een mooie avond. - Terzijde: ik heb nog wat verzen van D.M. voor ons laatste nummer gereserveerd. Er zijn er drie bij, *Zomer* getiteld, waarin het woord ‘naaien’ wordt gebruikt; die zijn de beste. Ik zal je ze bij een volgende brief aangeteekend sturen; ik voor mij zou ze willen publiceeren, want ze zijn grotesk en karakteristiek voor den ‘vulgairsten’ kant in D.M. -

Ik heb je stuk over N. en T. nog eens herlezen; de veranderingen zijn uitstekend, alleen blijkt *nog* niet, wie die man van de ‘épingles’ is! Het stuk is ook zeker een herlezing waard! Ik zou het liefst in *Nov.* plaatsen, omdat in *Dec.* ook je *Kostersloot* staat, dat in veel opzichten met dit betoog parallel loopt. Dan in *Dec.* òf je *Liaisons* òf je verhalen. Ik stuur Maandag de *Liaisons* naar Greshoff. - Laat *Bep* vooral ook nog een stuk(je) voor Dec. schrijven! We maken een enorm nummer, ik tracht alles te mobiliseeren, en het zal wel lukken. Het moet een soort tableau de la troupe worden, met doodenmarsch-begeleiding. Ik heb Vic [als ‘geschikte buitenstaander’] en Jan v. Nijlen (natuurlijk ook Marsman) speciaal aangezocht.

Je opmerking over mijn Nietzsche-tirade over Stendhal zal wel rechtvaardig zijn; maar ik las dezer dagen *Armance* over, en eerlijk gezegd, begon ik me daarbij toch te vervelen. Met alle goede fragmenten en uitstekende psychologische kanten *dateert* het voor mijn gevoel; op het laatst irriteert mij dat ‘misverstand’ door die vervalschte brief (an sich weer een aardige historie) zoo geweldig, dat ik èn het eind van Octave èn de sluier

van Armance niet anders dan belachelijk vind. Maar het is zijn eerste roman, meen ik?

Ducroo is aangekomen, maar ik moet de enveloppe nog openmaken; nog geen tijd gehad, en ik wil het rustig lezen. - Aan Greshoff schreef ik, na lezing van zijn brieven, dat ik het theoretisch met jou eens ben, maar practisch zijn bezwaren wel begrijp; dat ik alleen adviseer, zeer zuinig te zijn met het woord 'vriendschap'. Het lijkt me n.l., dat hij niet *erg* zuinig is met die benaming!

Maar weer tot hoors! Groeten 'onder de dames' en vermaan vooral Bep aan het Dec.-nummer te denken! hart. hand

je

Menno

457. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 30 Sept. [1933]

Beste Menno, Wat gebeurt er met Scholte en jou? Wat met Schilt en De Lang?

Gisteren vroeg ik je een administratieve bezigheid voor me op te knappen. Met het oog op de onzekerheid inzake *Liaisons*, lijkt het mij beter om Nietzsche-Tielrooy in November te zetten. Ook al met het oog op mijn slot-panopticum van Kostersloot; dat geeft anders zoo erg veel bijten in één nummer, en doet bij het *laatste* nummer wat rabies-achtig. Vind je zelf niet? Dus graag: Tielrooy in November en de verhalen tot besluit. Maar nog iets: kan jij je 'Veiling van het Panopticum' niet met mijn 'Kostersloot' verbinden tot één 'Afscheidsgroet'; bv. hfdst. I door mij en hfdst. II door jou. Zet jouw titel dan maar boven de heele boel (of de mijne, qu'importe'). Ik zou dit erg prettig vinden - en dan geen enkel ander panopticum meer in dat slotnr. Dus alle panoppen moeten in November afgedaan zijn, ook Thelen, en eventueel Jan Gr. nog. Overzie dit alles met adelaarsblik en neem niets nieuws meer aan.

Dat van Thelen is te aardig om op te geven. Doe dat vooral niet!

Hoor ik gauw weer wat? En zend mij *Angst.*

Hart. groeten van je

E.

458. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 3 October. [1933]

aant.

Beste Menno, Het verslag over den Dèr Mouw-avond was zeer mooi, wij hebben er erg van genoten, en haast nog meer dat wij er zelf niet waren. Mevr. X. is te Parijs, na mij schriftelijk om ‘raad’ gevraagd te hebben voor een Fransch programma uit ‘moderne’ dichters; en ik ben een vriendelijk wezen, au fond, ik heb haar niet mijn stuk over de kunst van de planken gestuurd, maar haar ‘geraden’. Maar sindsdien is zij hier gekomen en woont nu in het hotel dat ik haar ook al heb moeten ‘raden’, en ik heb haar dus geschreven dat we het erg druk hebben met de verhuizing en dat zij ook niet hier mag komen. Ik hoop haar ook in het hotel te kunnen missen, tenzij voor een haastige 10 minuten, als zij het volstrekt wil. Zij heeft mij al geschreven dat zij de gedichten van Baudelaire heeft gekocht ‘en ook zijn prachtige Poèmes en Prose’. (Die kende zij al vóórdat ik haar begon te ‘raden’.)

Wij gaan hoogstwschl. 14 Oct. van hier weg, naar een hotel bij Saint Brieuc (Bretagne) dat *Le Manoir du Roselier* heet. Een prachtige naam, niet? ook voor *Ducroo*! De vraag is nu alleen nog maar of de kamer daar goed verwarmd kan worden, verder is er park, zee, eenzaamheid, alles even prachtig, en een vriend van Malraux in de buurt, dien ik eens ontmoet heb, Louis Guilloux, een sympathieke snuiterdie nogal ‘Dostojevskyaansch’ leeft met zijn echtgenoote, naar het schijnt, en gek is op zijn dochtertje.

Ik stuur je gelijk hiermee hfdst. VIII van *Ducroo*, een dik hoofdstuk. Je hebt dus III t/m VIII, als alles behoorlijk is overgekomen; alles naar Jany doorzenden. - Ik blijf benieuwd naar den strijd Scholte-Schilt-de Lang, ofschoon ik denk dat je Schilt wel zal worden platgedrukt als nu de felle keitief Nijgh ook nog in het krijt verschijnt.

Hierbij een brief van Kramers die je kan amuseeren. Hij had als ‘snipper’ in *D.G.W.* dat zinnetje van Lauro de Bosis gezet - heelemaal los: ‘De Waarheid is in wezen anti-fascistisch’. Daarop heeft Antonini, dien hij ‘de graaf’ noemt, hem gezegd

dat dit hem nogal een stoute bewering leek; waarop Kramers: ‘Ik ben liberaal-philosofisch onderlegd’; - waarop Antonini: ‘Maar daarom juist, lijkt mij dat voor ù de Waarheid noch anti- noch pro-fascistisch moet zijn’. Ik schreef hem dat dit mij inderdaad nogal juist lijkt, al is de Waarheid-in-Italië heel zeker anti-fascistisch; - daarop dit antwoord. Stuur het mij terug, het is te monumentaal om het niet te bewaren.

Over de plaatsing van mijn stukken waren wij het alweer roerend eens, nog voordat je mijn briefkaart ontving! Nu nog één antwoord dus: over dat gezamenlijke slot-panopticum.

‘L'homme à la tête d'épingle’ zegt toch al genoeg! er hoeft toch geen geleerde verhandeling bij? Wie *is* die speldekop-man? Tielrooy, goddoome! Het *beeld* volstaat, Weledelzeergeleerde, de verdere *biografie* van den man is heusch totaal overbodig... Met hartelijke groeten, ook van Bep, die voortdurend op appartementen uit is en aan Ant,

je
E.

459. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 3 Oct. '33

Beste Eddy Gisteren las ik je indische mémoires uit, in één zeer geboeide spanning. Ik complimenteer je er mee, ze zijn buitengewoon goed, treffend, scherp, alles wat je maar wilt, misschien wel (tot nu toe) je ‘meesterwerk’. Wat Vestdijk jammerlijk mislukte, is jou prachtig gelukt; je hebt een ongelooflijke hoeveelheid détails weten op te voeren, zonder één oogenblik te lang te worden; mijn aandacht verslapte nergens, het rhytme van mijn denken-en-voelen ging precies met jouw verhaal mee. Hier heb je ook *alle* voordeel gehad van je patente geheugen; hoe in vredesnaam kun je je jeugd nog zoo precies reconstrueeren! Het is alles zeer *precies*, vind ik, en tegelijk een ongelooflijk *poëtische* evocatie van het landschap en de sfeer van Indië. Het blijkt me nu duidelijk, dat Marsman *ongelijk* had, toen hij je aandacht voor het landschap ontzegde; hij was met zijn voorloopige definitie te gauw klaar, zag niet (wat ik ook maar zeer gedeeltelijk zag), dat je die aandacht alleen tijdelijk

naar achteren geschoven had om vooral niet in het ‘schrijverspalet’ te vervallen (Arij Prins, Helman etc.). In deze mémoires leeft het landschap door en achter de menschen, met een geweldige rijkdom zelfs, maar toch ben je nergens ‘aan het beschrijven getogen’. - Je vader en moeder komen, voor mijn gevoel, pas in dit milieu volledig tot hun recht; het is, alsof ze totnogtoe, ook in je werk een soort curieuze ballingen geweest zijn; hier zie ik ze compleet leven. Het is in zekeren zin jammer, dat je dit niet eerder hebt laten voelen: hoe zij *in Indië* waren. Zooals zij in je gedichten of *Nutteloos Verzet* voorkomen, zijn zij altijd ‘ruïnes van Indië’ en daardoor min of meer òf ridicuul òf ongeloofwaardig. Nu weet ik voorgoed, hoe zij zoo werden. - Vreemd, dat je intellectueele experimenten van vroeger je fantasie zoo ver weg hebben gehouden van dit land, waar je blijkbaar een ontzaglijk reservoir van ervaringen had opgedaan! Het zal me werkelijk benieuwen, wat ‘men’ hier wel van zegt; je ‘fretterigheid’ is hier haast heelemaal opgeslorpt door ‘teederheid’, en dat zal men in Holland absoluut weer niet snappen, terwijl ze toch heel duidelijk op één basis berusten. - Misschien verklaart deze intense bewondering voor je ‘beschrijving’ van het indische milieu eenigszins, waarom ik in de eerste stukken van *Ducroo* soms iets magers en abstracts ontdekte *naast*, maar *niet* versmolten *met* het romantische (b.v. de relatie met Jane *naast* de dialogen met Heverlé c.s.) Hier is alles spontaan, zoowel het intellectueele als het gevoelige, het vloeit uit elkaar voort en laat elkaar nooit los; de personen hebben omtrekken, *en* inhoud, zijn met een enkel detail *compleet* gekarakteriseerd, zoodat zij veel meer *persoon*, vleesch worden dan Heverlé c.s. Je treft hier pas een werkelijk volkomen *nieuwen* toon, een meesterlijken toon, durf ik gerust zeggen; het is, ook technisch, een meesterstuk, na het *Gebed v.d.H.D.* je *eerste* werk, waar ‘vorm’ en ‘inhoud’ elkaar zoo dekken, dat het bijna ‘klassiek’ mag heeten.

Je ziet, dat ik geestdriftig ben. Ik hoop alles later weer te herlezen. Voor het eerst zie ik ook Indië; de Max Havelaar was mij in dit opzicht te ‘lyrisch’, en Augusta de Wit te sentimenteel;

bij jou is het intellect transparant gevoel, en dat is tenslotte de eenige manier, waarop ik werkelijk in gevoel kan baden. De intelligentie moet steeds, ook in de beschrijving, aanwezig zijn, anders zie ik ook het landschap (van een schrijver) niet.

Ontving je Nietzsche? Ik betrapte eindelijk een ex. in De Bijenkorf. Panoptica accoord, ik zal het zoo als jij voorstelt trachten in te richten. De *Liaisons* zijn naar Greshoff, *Ducroo* gaat naar Jany. hart. je

M.

Vaderland geen nieuws, maar weinig hoop meer. Ingesloten de *Zomer*-verzen van Dèr Mouw. Zend ze mij met je meening terug, en beschouw ze voorloopig (op Vic's verzoek) als *vertrouwelijke* zending.

460. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Woensdag. [4 October 1933]

aant.

Beste Menno, Ik ben natuurlijk op mijn beurt opgetogen over je opinie! Verder over de Nietzsche, die er erg aanlokkelijk uitziet, en waarvoor veel dank. - Je brief kwam erg ongelukkig hier. [...]

Neem me dus niet kwalijk dat ik je ditmaal niet langer schrijf; later kom ik erop terug. De sfeer die je zoo goed vindt, dank ik aan 3 dingen: het voorbeeld van Stendhal *(Henri Brulard)*, mijn geheugen, en het proces van het verleden. Ik zou over ‘Jane’ niet zoo kunnen schrijven omdat het nog het ‘heden’ is; je denkt aan de smakkers die je kunnen lezen en er is tòch een rem. Alleen met iets wat afgedaan is, kan je werkelik volkomen afrekenen, dat is helaas een natuurwet. Toch geloof ik dat er nog veel intelligentie en emotie *versmolten* zijn in de rest, als je je voortdurend ‘Jane’ op den achtergrond denkt. Tenslotte is het *heele* boek voor mijn gevoel op Bep ingesteld.

Wat de kritiek ervan zeggen kan, kan mij, geloof ik, al niet schelen. Ook als ze enthousiast worden, dan nog zal ik het beschouwen als van een mogelijk *pecuniair* belang. Het hfdst. dat ik je nu zond, is voor mij een van de beste; het is ‘Zandbaai’,

zooals in het begin ‘Gedong Lami’ goed getroffen is. Dat zijn de twee voornaamste atmosfeeren van mijn jeugd.

De verzen van Dèr Mouw gaan hierbij. Ik vind ze niet van zijn beste, maar ben absoluut gretig vóór opnemen. Laten we ons in het laatste nr. van *Forum* althans deze luxe veroorloven!

Mooi voor die panopticums. Later dus meer. Veel hartelijks, ook van Bep en voor Ant,

je

E.

Forum van deze maand nog niet ontvangen. - De vendutie in Brussel heeft gisteren eindelijk plaats gehad. Jan verwonderde zich erover dat ik daarvoor niet ‘even was overgekomen’! Ik ben erin geslaagd er zelfs niet serieus aan te denken. Nu zou ik toch wel weer willen weten *wanneer* er wat geld voor mij kan loskomen, vnl. met het oog op Simone.

461. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 4 Oct. '33

aant.

Beste Eddy Ik heb vandaag een conferentie met Vic gehad, die kwam met een van v. Wessem afkomstig voorstel. (deze jonge man heeft blijkbaar twee jaar lang geduldig zitten wachten op een levenskans! schoon en rijk leven!). Het komt hierop neer: *De Vrije Bladen* herleven in den ouden vorm, maar verdubbeld in omvang, en ‘nemen’ pro forma (om de abonné's te krijgen) *Forum* en *Het Venster*, die beide opdoeken, ‘op’. Er komt een nieuwe redactie, waarvan Jan Engelman secretaris is, bestaande uit: Vic, v. Wessem (natuurlijk!), Marsman (als hij niet al te veel reist), Engelman, de Bourbon en ter Braak (de laatste twee resp. als vertegenw. van de verdwenen tijdschriften). - Het plan lijkt me, gegeven de omstandigheden, niet zoo dwaas, al heb ik het niet op dien bastaard van Lodewijk XVI. Papier hebben wij dan tenminste, als er gestemd wordt, zal ik in veel gevallen op Vic en Marsman kunnen rekenen. Ik schrijf het je vast maar even, er is nog niets definitief. Niet onaardig zou zijn, dat de V. Bl., na een *Forum*-purgatie in de letterkunde, weer opdoken! Schrijf me erover.

Vanmiddag las ik een uitstekende *Hommage à Zola* van *Céline* in *Marianne*, die me aanleiding was *Voyage au Bout de la Nuit* dadelijk te koopen. Je moet dat stuk vooral lezen; het *misstaat* in *Marianne*, dat zegt al veel *voor* de qualiteit.

Ik hoorde, dat Anthonie Donker een huis heeft laten bouwen, dat hij *Maupertuis* heeft genoemd. Het lijkt me, dat hij zich vergist; het moet m.i. zijn *Montsalvat*.

in haast, h gr. ook v.A en a.B.

je

M.

462. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, 6 October. [1933]

aant.

Beste Menno, Het plan om Forum te laten versmelten met *De Vrije Bladen* lijkt me gewoon een klucht. Ik hoop dat je je er niet toe leent, anders dan als medewerker. Laat ons allebei, als het zoo uitvalt, wat in de *V.B.* zetten, maar ga alsjeblieft niet als ‘een restje van *Forum*’ in die redactie zitten. Wil Zijlstra nog eens ‘cahiers’ met ons uitgeven of zoo, best; anders moeten we allebei maar zien onze copy als particuliere schrijvers hier of daar geplaatst te krijgen. Jij met Vic, Van Wessem en de Bourbon samen in een herleefde *V.B.* vind ik een achteruitgang, en voor het publiek idioot. En voor de abonnés hoeft men zooiets niet te doen, want die loopen heusch niet meer in zulke smeltgrapjes en zijn blij van hun oude abonnement af te zijn zonder meer.

Ik zal er verder niet over schrijven dan dit; dus als je er toch voor voelt, moet je je natuurlijk aan mij niet storen. Hierbij een briefkaart van Bep, die nog niet weg is en waarvan ik een extra-postzegel afpulk. Grappig dat Bep je schreef over dat zinnetje als ‘epigraaf’, dat juist uit die Céline-toespraak is, waarover jij mij schreef. Maar ik mag dien meneer Céline toch maar heel erg half.

Hartelijke groeten van je

E.

P.S. Ik moet Donderdag a.s. voor 2 dagen naar Brussel om over die vendutie te praten omdat de goede Timmers Verhoe-

ven het anders toch wel erg onverschillig van me vindt, ze-eg! Ik logeer dan bij Jan en zal zeker Truida zien. En Gille bij de vegetariërs.

463. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 7 Oct. '33

Beste Eddy Ik haast me je te antwoorden op je juist ontvangen briefje, dat ik nogal zonderling van 'advieskracht' vind. Misschien heb je mij verkeerd begrepen. 1° *Voel* ik heel weinig voor welk redacteurschap (na het verdwijnen van *Forum*) ook en zou ik deze 'post' alleen accepteeren om *eenige* contrôle te houden over de ons dan tenminste nog resterende papier mogelijkheid, 2° zou van een *versmelting* geen sprake zijn; ik had mij al voorgenomen, om *als* dit allegaartje doorgaat, in het Dec.-nummer die 'overgang' zeer degelijk te verantwoorden zonder iets te verbloemen van de situatie; 3° lijkt me je zoo onmiddellijk afwijzende houding erg inconsequent, waar je een paar dagen geleden nog *wel* in zee wou gaan met een troep roomsche en costeriaansche Vlamingen, en *dat onder den naam Forum*!! Er is nu een zeer belangrijk verschil: *Forum* verdwijnt, met een gedocumenteerd afscheid, als factor uit de samenleving, in de plaats daarvan komt een orgaan, waarin wij met anderen kunnen publiceeren, en waar dus de wenschelijkheid van een contrôle *ook van den 'Forumkant'* dwingend (door mij tenminste) gevoeld wordt. Verder ben ik het met je eens, als je zegt, dat het op een 'klucht' lijkt. Maar ik 'leen mij' tot niets, wat ik niet verantwoorden kan. Willen de heeren Engelman c.s. met een poësie pure-manifest beginnen, dan pas ik al direct, willen ze het zoo voorstellen, alsof nu pas de ware concentratie is bereikt, dan evenzeer. God beware me voor een 'leidende rol' in zulk een gemengd ensemble. Wat ik wil, is niets anders dan de mogelijkheden voor 'ons en de onzen' zoo ruim als kan bewaren. Blijkt het een *on*mogelijkheid te zijn, dan loop ik er na een jaar weer uit. Geloof me, als mijn optreden aan duidelijkheid iets te wenschen overlaat, zal ik de eerste zijn om zulks als een beleediging aan het adres van twee jaar *Forum* te voelen!

Ik heb trouwens geen nader nieuws nog van de klucht; voorloopig heb ik me alle vrijheid voorbehouden. - Ik denk er hoofdzakelijk zoo over, omdat ik zeker weet, dat wij in *De Gids* en *Groot-Nederland* alleen gelegenheidspublicisten zullen blijven, en vooral niet als polemische geesten geduld zullen worden. In de V. Bl. zal dat anders zijn, althans ik zal bedingen, dat het anders is, en is het niet zoo, dan hebben ze *mij* niet. Ik ben er, bij nader inzien, ook tegen, dat er zelfs maar een illusie van 'versmelting' gegeven wordt, b.v. door een 'waarin opgenomen Forum'; dus *Forum* gaat *finaal* weg, en ik treed alleen in de nieuwe combinatie als 'controleur'. Ik hoop, dat je zoo mijn standpunt kunt billijken. -

De rest van je mémoires staat op hetzelfde peil, zoo niet op een nog hooger, als de eerste hoofdstukken die je me zond. Stom toevallig: ik las dezer dagen *Henri Brulard*, nog voor jij de invloed daarvan erkende in je brief en werd ook getroffen door de sterke overeenkomst. Het is eigenlijk zot, dat ik tot mijn conclusie over Stendhal en Nietzsche in het *Démasqué* kwam op grond van *le Rouge et le Noir, Chartreuse de Parme, De l'Amour* en *Souvenirs d'Egotisme, dus zonder Brulard te kennen*, dat toch eigenlijk wel het best en volledigst Stendhal vertegenwoordigt! Het is heerlijk om te lezen, ik bedoel nu puur om het genoegen van het lezen, zooals ook je indische mémoires. Vergeleken bij deze stijlen moet ik dadelijk erkennen, dat *Dumay wegvalt* en, wonderbaarlijker wijze, *Hampton Court* (voor mijn gevoel) *beter is*. Er staan, ook na de ontluizing, *veel te veel* zinnen in *Dumay*, die niet ter zake doen; ik kan me dit stijl-procédé nu alleen nog verklaren door de hevige persoonlijke indrukken, waaronder ik dit boek zoo *moest* schrijven. Alleen enkele hoofdstukken van *Dumay* zijn goed; maar de bijfiguren, mevr. Laurens, ook Karin zelfs, mej v.d. Wall etc. hadden afgedaan kunnen worden op zijn stendhalsch met een 'sans menton' b.v. als voldoende karakteristiek. Enfin, het boek is er nu eenmaal en ik geloof, dat de *Politicus* veel beter is, veel meer 'beknopt' in den stendhaliaanschen zin; mocht dus de hollander, Coster ten spijt, in *Dumay* een meesterstuk zien, dan zal

de *Politicus* die illusie wel weer wegvagen. En anders schrijf ik in het laatste no. van *Forum* zelf een critiek op *Dumay*!

Ik geloof toch wel, dat Stendhal jouw en Nietzsche mijn 'Urbild' vertegenwoordigen; zoowel wat afstamming, als opvoeding, als milieu, als aanleg betreft, wijken wij in accenten precies zoo van elkaar af als deze beide heeren. Nietzsche zou ook *nooit* jouw mémoires of *Brulard* hebben kunnen schrijven; hij zou (als ik) dadelijk zijn gaan 'moraliseeren', iedere gebeurtenis zou hem dadelijk een theoretische wenk hebben moeten geven, anders zou hij haar niet geboekt hebben. Vgl. *Brulard* en *Ecce Homo*: twee voorbeelden van de prachtigste autobiografie, die ik ken, beide tegenover andere kategorieën zeer verwant, tegenover elkaar weer zeer verschillend. Dit is een quaestie van 'bloed' ongetwijfeld; de intellectueele middelen zijn dezelfde, de sensibiliteit is dezelfde, maar de *toepassing* verschilt overal en altijd. Een concreet voorbeeld uit je mémoires; je hebt het over de romans van Scott, en zegt daar, dat je je met één personage vereenzelvigde, terwijl je dan in één zinnetje een conclusie trekt, die mij *vervoert* [en die bij mij waarschijnlijk tot een essay zou zijn uitgedijd], om zoo te zeggen: n.l., dat zoo de 'genealogie' van onze 'schrijversmoraal' (contra de Theuns etc.) te vinden is. Bij Nietzsche (ev. bij een autobiografie van mij) zou het *aperçu* precies hetzelfde kunnen zijn, maar het accent zou dadelijk op de theorie zijn gevallen, terwijl bij jou het gebeuren zelf blijft domineeren. Ik vraag mij wel eens af, of mijn slechte geheugen voor mijn kindertijd überhaupt niet te verklaren is uit het feit, dat ik altijd alles heb 'vermoraliseerd'; en in mijn kindertijd natuurlijk volgens de moraal der ouderen, zoodat de eigenlijke kinderfeiten alleen als geïsoleerde eilandjes in mijn herinnering terugkomen. (zie de desbetreffende passage in *Politicus zonder Partij*).

De brief van Kramers is heel mooi; de stijl is van een hartelijke banaliteit, om niet te zeggen prolligheid, dat ik me alleen kan verheugen over zijn antipathie tegen het fascisme. Het is de stijl van Greshoff's brieven, maar dan met een haagsche kulclubpen op pleepapier geschreven; als de formuleering niet zoo intens

vulgair is, vind ik dergelijke brieven erg aardig. Jan bezit het geheim van dien stijl *in het goede*.

Schrijf me tijdig je nieuwe adres! - Laat mij eens weten, of ik Simone op discrete manier zoo nu en dan niet eens iets kan zenden; een ƒ 10 of zoo kan ik wel eens missen. Maar *in geen geval* onder eigen naam, want dan zou ze me nog 'dankbaar' moeten zijn. Het is zuiver en alleen, omdat ik haar, in haar soort, altijd geschikt gevonden heb. -

Wat de drukfout in Bep's stuk betreft; ik zal informeeren. Ik vermoed eerder, dat het op de zetterij is gebeurd, want ik heb daarmee laatst ook eenzelfde last gehad (de corrector had *eigenmachtig* in *Dumay* een 'beteren stijl' aangebracht!!). Bouws schuld zal het wel niet zijn, hij is tegenwoordig in deze zaken als de dood voor standjes. Dank voor het citaat van Céline, ik had het ook al gezien. Het is haast te mooi, om het niet te gebruiken, al is de afkomst compromittant. hart. gr. van ons voor jullie beiden

je

Menno

N.B. Zal ik over het voorschot telefoneeren, of brengt de vendutie je uit den brand?

Ant wil *Ducroo* vandaag en morgen graag lezen; ik zal het dan de volgende week aan Jany zenden.

464. *E. du Perron aan M. ter Braak*
[7 October 1933]

aant.

Beste Menno, Ik heb met het grootste plezier je stuk over Paap herlezen. Behalve 'Hamlet-Paap' aan het eind - een wat versleten èn onjuist beeld - vind ik het voortreffelijk van a tot z. Ook het stuk over Wassermann en al niet minder dat tegen Campert.

Dat ik Donderdag a.s. naar Br. ga, schreef ik je al. Er wacht me allerlei prettigs en onprettigs door elkaar.

Les Pléiades zond ik je op.

Bob neemt vandaag een boek van Dwinger mee, *Zwischen Weiss und Rot*. De Gothische letter ervan schrikt mij af, en ik

kan het boek hier goedkooper in het Fransch krijgen. Bob zal het je in Holland zelf opsturen; wil je probeeren het bij je boekhandelaar (als cadeau dat je nu dubbel hebt of zoo) te ruilen? De prijs was hier 45 frs. ik denk fl. 4.20 in Holland. Neem maar iets aardigs ervoor in de plaats: *Angst*? of Bertram over Nietzsche? en stuur mij dat dan. Gaat het ruilen niet, houd het boek zelf dan zoolang, en zelfs voorgoed als het je bevalt. Hartelijk, je

Eddy

465. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Zondag. [8 October 1933]

Beste Menno, Veel dank voor je brief. Hij heeft me veel goed gedaan op een moment dat ik er erg behoefte aan had. De vendutie in Brussel is goed afgeloopen (175.000 frs., taxatie maar 90.000) maar er komen allerlei dingen bij, te lang om je te vertellen. Timmers Verhoeven is nl. 'boos' op mij, omdat ik voor de veiling niet overgekomen ben, en Greshoff is het zoowat totaal met hem eens. Ik heb den man wel 5 keer gezegd en geschreven hoe pijnlijk die veiling voor me was, enz., maar hij schijnt het niet te begrijpen en kortom, mijn dankbaarheid voor al het door hem gepresteerde op mijn eigen smoelement te willen aflezen. Soit; wij leenen nu dus weer geld om naar Brussel te gaan (ik dan - Bep blijft met de verhuisrommel zielig achter!)

Ik vind dit alles even onaangenaam, ook de uitleg met Greshoff, enz. enz. We zijn op 1000 mijl van ieder calenderhoekje af en midden in de 'notarissen', ook de op hun kop gezette en edele, als T.V. Het is te lang om je hier allemaal te vertellen; ik wou dat ik je even spreken kon. Kan je niet naar Brussel komen? ik ben er van Donderdagavond laat (11 uur) tot Zaterdagmiddag. Zondag *moet* ik hier terug zijn, om met Bep naar St. Brieuc te gaan, of haar misschien nog met iets te helpen, als zij met de rommel niet klaargekomen is. Maar het is maar een idee - doe het vooral niet als je niet goed kan. Ik ben bovendien bij Gr. gelogeerd en voor jou zal daar dus wel geen plaats zijn. Nu ik je verklaring over die *V.B.* kwestie overlees, weet ik

meteen wat voor mij het groote verschil uitmaakte. Bij die samensmelting-neen, juist niet! - bij die samenuitgeverij met de Vlamingen, klampte ik mij vast aan de autonome redactie, d.w.z. dat *ons* alleen maar het halve, Nederlandsche, echte *Forum* zou aangaan, en dat wij de rest zouden kunnen *negeeren*. Toen ik inzag dat dit onmogelijk was, heb ik direct toegegeven dat 'stoppen' beter was. Als er sprake van was om Van de Voorde en jou in één redactie te hebben, had ik op slag geprotesteerd. Nu dacht ik bij de nieuwe combinatie inderdaad dat er zou staan: 'waarin opgenomen *Forum* en *Het Venster*'. Dat zou ik beneden alles vinden.

Als dat niet zoo is, dan blijft er alleen de klucht over van de herleefde en weer goed terecht gekomen *Vrije Bladen*, maar tenslotte: jij hoorde daar vroeger toe en als je - om welke redenen dan ook - in die redactie wilt is dat natuurlijk een kwestie apart. Maar je schreef mij zelf: 'het idee is om ook de abonnés van *Forum* te krijgen' of zooiets; vandaar mijn reactie tegen het karakter van de grap.

Ik hoop dat alles nu duidelijk is.

Over Stendhal-Nietzsche-jij-ik in hoofdzaak geheel accoord: het is trouwens een oude ontdekking van ons! Maar je hebt toch ongelijk om *Le Rouge et le Noir* en *La Chartreuse* zoo achter *Brulard* te stellen! - en *Souvenirs d'Egotisme, Brulard*, en zelfs het *Journal*, zijn eigenlijk één groot boek. Wat zoo prachtig in dit alles is, is dat alles erin ontbreekt van het theater in de confessie - zooals bij Rousseau. *Armance* is voor mij ook nog vol goede dingen, ofschoon die historie van dien brief juist nogal idioot is en het eind erg haastig afgepoeierd. Maar Julien Sorel en Fabrice, en vooral de vrouwenfiguren in de romans, ook Mme de Chasteller in *Lucien Leuwen* geef ik volstrekt niet weg voor *Brulard*, evenmin als jij *Die Wille zur Macht* zou opgeven voor *Ecce Homo*! Ook hierover zouden we nog eens lang moeten praten. Nietzsche kende *Brulard* ook niet, dat eerst later door Casimir Striyenski uitgegeven werd; zeker lang na 1884.

Laat Ant gerust de 'mémoires' lezen, en op haar gemak, voor ze naar Jany gaan. Het komt niet op een paar dagen aan. -

Wel graag telefoneeren om dat voorschot, als je dat wilt. Want de aardigheid van die vendutie is: dat ik er misschien, neen, vrijwel zeker, toch geen cent van krijg, dan wanneer de heele erfenis afgedaan zal zijn - en er moeten nog gronden in Indië verkocht worden, dus zeg: over zooiets als een jaar! Neen, de verkoop van Gistoux, als die nu doorgaat, is dan serieuzer. Maar ook dat zal wel lang na de verhuizerij zijn.

Simone helpen? Neen, doe het maar niet. Ik vind het *bizonder* aardig van je; maar ik zou teveel het gevoel hebben van mijn vrienden te laten opdraaien voor wat ik zelf niet af kan. Dat gevoel heb ik nu al, en zulke gevalletjes als nu dat met T.V. geven mij weer eens het volle besef van hoe pijnlijk zooiets altijd worden kan. - Ik heb Simone geschreven dat de redding in aantocht is (nl. die verkoop van Gistoux); ik hoop dat het haar gesterkt heeft.

Schrijf géén veroordeeling van *Dumay*. Je doet het tegenover de runderen (de Donkers, Theun de Vriezen, zelfs de Helmans) voor wie *Dumay* nog 10 × te goed is. Ik schreef Thelen laatst dat ik voor *Dumay* nog altijd een handvol *Stille Plantages* cadeau gaf; dààrop was o.a. zijn antwoord over mijn ‘eerlijkheid’. Hij zelf vond *De Stille Plantage* nl. prachtig (wat te denken geeft voor een zoo picareske geest) en Helman's talent ‘verdammt grosz’. Ik schreef hem dat ik het vooral toch ‘verdammt vervelend’ begon te vinden [steeds méér na *Zuid-Zuid-West*.] - maar ik wacht nu op *Waarom niet*, vooral sinds de aankondiging op het omslag van *Forum*! [Het mooie is dat je op die annonce lezen kunt: ‘Waarom niet door Albert Helman’. Waarom ook niet, inderdaad; het zou de eerste universeele geest van dit gehalte niet zijn!] Zorg jij ervoor dat ik dit boek vooral krijg? Bedel het Zijlstra af, koop het vooral niet. Maar zend het mij naar Bretagne, opdat ik de geschiedenis der menschheid en de internationale wereld die Helman zoo dooren-door kent toch kennen leere!

Mijn adres blijft gek genoeg onzeker. Het ziet er nu naar uit of ‘Le Manoir du Roselier’ een *dorp* is, niet enkel een hotel. Ik zal je dus vandaaruit direct een briefkaart schrijven met ons

adres, d.w.z. volgende Zondag of Maandag al. - Die corrector verdient op zijn pokkel te hebben, als hij en niet Bouws zoo eigenmachtig knoeit. Het moet hem in ieder geval gezegd worden, vind-je niet?

Nu, dit is de laatste lange brief die je krijgt tot we in Bretagne zijn. Vandaag is Zondag, maar vanaf morgen begint het gedoe met belasting-politie-gas-electriciteits- en verzekeringskantoren voor allerlei waarschuwingen, betalingen en terug te vorderen garanties; verder moet ik met Bep nog 3 appartementen bekijken die alle 3 'mogelijk' lijken. Bij de 'onmogelijke' zagen we eergisteren een ontzettend superieur-glimlachend en pratend prachtsmousje, dat opeens Hollandsch met ons sprak en toen verklaarde: - Je m'appelle Querido. Vous avez chez vous un *grand* écrivain qui s'appelle ainsi; c'est mon cousin. - Deze heer-in-de-*grands*-bâtiments heeft het voornaamste tot de 'onmogelijkheid' van dat appartement bijgedragen, geloof ik wel. Tot ziens of tot later uit Bretagne. Veel hartelijks ook voor Ant en van Bep, en nogmaals dank.

Je

E.

P.S. -Dus wat je redacteurschap in de toekomstige *V.Bl.* betreft, ik heb er nu niets meer tegen, vooral niet als je de humor ervan blijft inzien, ondanks de diplomatieke overwegingen.

466. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, *Maandag*. [9 October 1933]

Beste Menno, Met de verhuizing hier komt het beter uit als ik Woensdag naar Brussel ga inpl. van Donderdag. Ik ben er dus den heelen Donderdag en een deel van den Vrijdag. Dit met het oog op een eventueele komst van je. Schrijf in ieder geval even naar Greshoff.

O ja, dat B. met mij mee gaat nr. St. Brieuc moet tusschen ons blijven. Als Everardus het bv. verneemt, is hij best in staat van zijn perspicaciteit bij Scholte te getuigen of iets dergelijks. B. is officieel te Parijs gelogeerd bij de Chevassons.

Later meer. Hart. groeten van je E.

467. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Bellevue, Dinsdag. [10 October 1933]

Beste Menno, Als ik je niet in Brussel zie (wat het waarschijnlijkste is), wil je dan zorgen dat ik zoo spoedig mogelijk de proeven krijg van mijn stuk dat in Nov. komt? Vóór Zaterdag a.s. hier, want Zaterdagmiddag behoort Bellevue voor ons tot het verleden. En vóór Maandag a.s. weet ik niet wat mijn nieuwe adres is, zoodat het dan te laat worden kan. Je kunt mij tusschen Zaterdag 14 en Dinsdag 17 schrijven: aux bons soins de M. Louis Guilloux, 1er Impasse Pasteur, Saint-Brieuc (Côte du Nord), Frankrijk. D.w.z. dus: Maandag uiterlijk uit Holland, of zelfs: Zondag, anders verliezen we toch een dag, doordat Guilloux me de proeven weer nazenden moet. *Zoodra* ik het juiste adres weet: dus Zondagavond, stuur ik het je uit Bretagne op een mooie ansicht-kaart.

Hart. groeten van je

E.

Het zoeken van appartementen in Parijs is jammerlijk mislukt. Bep is er zeer over ontdaan!

468. *E. du Perron aan M. ter Braak*
16 October [1933]

aant.

B.M. We zijn er! Adres: Hostellerie du Manoir, Le Roselier en Plérin (of Le Légué en Plérin, naar verkiezing), par Saint Brieuc (Côte du Nord), France. Het is hier heerlijk en volkomen eenzaam. Later meer.

Veel hartelijks onder ons allen.

Je E.

469. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Le Roselier, 17 October [1933] *Dinsdag*.

aant.

Beste Menno, Het is hier reusachtig stil en ook nogal koud. (Het hotel is niet verwarmd, *nog* niet tenminste.) door al het geroezemoes van de laatste dagen: reis naar Brussel, ontmoetingen met T.V., verhuisdrukte, reis naar St. Brieuc en 1½ dag

omgang met Louis Guilloux - opeens gevolgd door deze absolute stilte, voel ik mij vaag en leeg. Ik weet niet meer wat ik schrijven moet en waarom ik schrijven zou; als ik opeens in de Zuidpool zat, zou dit gevoel niet sterker kunnen zijn. Een reis naar Italië of de Côte d'Azur is totaal iets anders, dit is een sfeer waaraan ik mij heelemaal eerst wennen moet. Het is hier eigenlijk alleen ideaal als rustoord: men zou moeten wandelen - langs de zee - of slapen, en boekjes lezen, wat dan ook. Je zou hier een detectieveboek met evenveel geloof en respect kunnen lezen als Nietzsche, als je je niet eerst vult met iets anders dan het landschap. - Bij dit alles komt misschien nog dat ik flink suf ben door tekort aan slaap.

Bep daarentegen, die er erg slecht uitzag, is na één nacht in dit hotel uiterlijk geheel opgeknapt; zij is verrukt van de zee, die hier werkelijk erg mooi is, *vol* verschillende kleurschakeringen, en denkt wat behoorlijks te kunnen schrijven, buiten de journalistiek om, voor *Forum*. Onze omgeving bestaat uit een paar boerewoningen en een vuurtoren, die zoowat een kwartier gaans van hier staat; St. Brieuc is meer dan een uur loopen, en andere verbindingen bestaan bijna niet. We zitten dus werkelijk geïsoleerd. Als ik in deze omstandigheden niet tot werken kom, gaan we na 1 maand weer weg, inpl. van ± 2 mnd. hier te blijven, zooals ons plan was.

Ik wacht nu op de proeven, maar deze buitenpost *moet* vertraging geven! Er komt hier maar één post per dag, en alles komt hier 1 dag later dan in St. Brieuc.

Ik heb Stols geschreven om je de 3 dln. *Cahiers v/e Lezer* te sturen. Je kunt mij een reuzedienst bewijzen door *nu* alles te lezen, en mij aan te geven (met potlood op zij) wat weg kan. Ik wou dat je alleen behield wat je van belang lijkt, hetzij op zichzelf, hetzij als uiting van mij - en alles schrapte wat 'journalistiek' is of 'literatuur'. Als er in een rotstuk één aardige zin of alinea staat, dan die behouden; als er in een goed stuk een alinea staat van geen beteekenis, dan weg ermee.

Wil je dit voor me doen en me dan de boekjes hierheen zenden? Het is voor mij van veel belang, met het oog op de samen-

stelling van *De Smalle Mensch*. (Ik heb daarin bv. het heele stuk over de Bosis etc. verscheurd, als alleen maar aardige ‘literatuurpolitiek’, bijna ‘journalistiek’.) - Bij voorbaat *veel dank*.

Ik vond het erg prettig je in Brussel gesproken te hebben, al waren wij niet lang samen. - Als je nog hier wilt komen: het hotel is charmant, het eten uitstekend, de pensionprijs is fl. 2.50 per dag (en per persoon). De reis is 6 uur van Parijs tot St. Brieuc, vandaar met een taxi hierheen, 1 kwartier. Of trekt St. Br. zelf je niet aan? Dat is een stadje, met een heerlijke omgeving.

Hart. groeten, ook van Bep en aan Ant, en schrijf gauw een *lange* brief.

Je

E.

Zend mij ook *Angst* hierheen. Heb je Dwinger ontvangen? Vertel mij van allerlei. Schrijf vooral ook als Stols je de Cahiers niet zendt!

470. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Le Roselier, Zaterdagmorgen. [21 October 1933]

aant.

Beste Menno, Ik kom absoluut niet tot werken hier; het is nog altijd of ik compleet leeggeloopen ben en mij niet opnieuw kan vullen. Er zijn allerlei dingen die mij kwellen. Ik zou of *rust* willen hebben of een *werkelijke* activiteit. Ik heb het gevoel dat alle schrijverij ‘onanie’ is (O, Nanie!) en dat het er niets toe doet, ook voor mijzelf, of ik *Ducroo* schrijf of niet. Daarbij een ontzettende moeite om woordjes in zinnetjes te zetten. Enfin, een bedroevende toestand. Ik moet mij zelfs ontzettend aangorden om 2 snertstukjes voor de krant te maken, waarvoor ik toch al alle ‘aanteekeningen’ heb.

Daarbij komt dat ik geen berichten heb over Gistoux, ofschoon Jan Gr. mij toch 3 dagen na de beslissing schreef. Inplaats dat ik denk dat ik 3 dagen ‘te laat’ leef, is het voor mij of ik al op een onbewoond eiland ben. Behalve die eene brief van Jan, heeft de post mij ook nog niets gebracht, ook niet de proeven van *Forum*, waarvoor het toch hoog tijd wordt.

Ik begin deze brief alvast, in afwachting van die proeven of van bericht van jou. Als er wat is, straks - de post komt maar eens per dag en het is quasi-ondoenlijk om naar St. Brieuc te gaan - schrijf ik hier nog wat bij, maar op zijn vroegst gaat deze brief dan 24 uur later weg.

Heeft Jan je geschreven van de reorganisatie-plannen van *Gr. Nederland*? Als men werkelijk iets van dat tijdschrift maken kan, dan lijkt het mij niet 10 × maar 100 × verkieslijker dat jij met Jan in die redactie gaat, dan met Van Wessem en 4 of 6 anderen in de *V.B.* Je kunt dan ook voor 'ons' oneindig meer doen, dunkt mij.

Hieringesloten het rijmpje dat ik aan Buning zond voor *De Groene* en dat hij blijkbaar lullig genoeg was om niet te plaatsen. Niet als antwoord aan Buning, maar voor de 'beteekenis' ervan op zichzelf vind ik het nog steeds aardig; zou je het dus niet in *Forum* willen doen? Als het nog kàn, dan maar met Thelen samen; anders in het afscheidsnummer, vóór onze 2 stukken bijeen. Dit laatste lijkt mij beter; is voor jou het 1e te doen en lijkt het jou geschikter, wijzig dan zelf even de zin over het 'afscheidsnummer' en kijk *jij* de proeven na, die niet meer naar mij kunnen natuurlijk. Maar je zou mij wel een plezier doen met het ding te plaatsen; als het niet is om de lulligheid van Buning, dan omdat wij bv. al in geen tijden een rijm-panopticum hebben gehad!

De post brengt je briefkaart + een stapel Holl. kranten, door Van Kampen gestuurd, met reacties op *Uren met Coster*. Alles even hooggestemd en vooral vol verachting voor mijn 'kleinburgerlijke jalouzie' en mijn 'studentikooze grofheid', terwijl ik natuurlijk overal weer erg 'grijns'. Ik lees deze wijsheden nu werkelijk met precies een kwart oog; ongetwijfeld is mij nog veel moois en wetenswaardigs ontgaan.

De Byron heb ik voor je. Ik zou je hem allang gezonden hebben, als ik had kunnen vermoeden dat je er ook maar ièts om gaf! Wat kennen wij elkaar slecht. Maar het boek ligt bij de meubels in Bellevue, dus je zult wat moeten wachten. Als je

haast hebt en Stols even zelf schrijft om een ex. ‘in ruil voor etc.’, dan stuurt hij er je zeker een per keerende post. - Kan je me de bespreking ervan sturen? Wie schreef die? Vic?

Hierbij een photo om je te amuseeren.

Benieuwd naar de uitslag van het duel met Scholte.

Schrijf die *dadelijk*.

Hart. groeten van je

E.

471. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Le Roselier, Zondag. [22 October 1933]

aant.

Beste Menno, Wat kan het je schelen of Zijlstra tegen zijn belangen ingaat, als *hij* coûte que coûte *Forum* behouden wil? Er is zeker een uitgeversbelang of -eer mee gemoeid, waar wij niet bij kunnen, maar als Z. voelt voor *Forum* en niet voor *De Vr. Bl.* in combinatie met *De Spiegel*, weet hij zeker wel wat voor hem daarin van belang is en lijkt het mij dwaas om hem tot de gedachten van Vic te helpen overgaan. Ik voel voor de combinatie met de *V.Bl.* nl. nog altijd *niets*; en als zij nu zelf bij Zijlstra komen, vind ik het ook niet erg billijk dat wij dood moeten en onze naam verliezen, terwijl zij tot nieuw leven komen en hun naam behouden! Nu is deze al haast ‘oude’ naam natuurlijk een lokaas voor abonné's, zoover heb ik op dit gebied nu ook al leeren denken, maar *jij* vergist je toch leelijk, geloof ik, als je denkt dat het nieuwe mengseltje iets ‘forumsch’ houden of krijgen zal en niet inderdaad neerkomt op een herleefde *V. Bl.*, zonder meer. Je zit in die redactie alleen met misschien de halve Constant voor het ‘onesthetische’; al de anderen zijn getrapte ‘estheten’ als het erop aankomt. De houding van Marsman tegenover de Indische jeugd van *Ducroo* spreekt hierin weer boekdeelen. Het komt er dus op neer dat jij opgenomen wordt in een concentratie van krachten waarin *Forum* in jouw persoon tot nul wordt gereduceerd; althans zooveel mogelijk, en dat kan niet weinig zijn, als de meerderheid van stemmen beslist. Liever dan dit avontuur, 100 × liever, zou ik in jouw plaats met Jan in *Gr. Nederland* gaan: 1° heb je daar een veel belangrijker plaatsruimte, 2° is het dan Coenen die ont-

kracht wordt, want niet alleen is hij oud en au fond onverschillig, maar Jan en jij samen vormen daar dan de meerderheid. Het schijnt dat Holkema en Warendorf er heel veel voor voelen om van *Gr. Ned.* juist een ‘actueeler’ literair blad te maken. (Houd dit geheim.)

Maar misschien redeneer ik ernaast omdat ik niet, als jij, reden tot verteedering heb tegenover *De V. Bl.* In jouw plaats ging ik er *niet* in; dat is alles wat ik je kan zeggen. En de combinatie met Zijlstra en *Forum* alleen, ook die van 80 blzn. om de 3 maanden, lijkt me oneindig verkieslijker. - Schrijf er Jan Gr. eens over. Ik kan je niet verder raden en houd er me verder liever buiten; dat is nog de beste manier om aan den dood van *Forum* tenminste plezier te beleven.

Iets van veel meer belang: zou je op blz. 95 van *Uren met Coster* voor mij willen copieeren het slotzinnetje van de bespr. van *Nwe Geluiden*, nl. zooiets als: ‘dat hier welgeteld × (?) auteurs bij elkaar staan in de schaduw (?) (of onder bescherming?) van × (?) blzn. inleiding’. Alleen die regels, met de juiste getallen. Dank.

Gistoux is niet verkocht en de fl 20.000 die nog op de Bank in Amsterdam stonden zijn gezakt tot fl. 12.000. Dat zijn de laatste berichten. Verder waait het hier ferm.

Hartelijke groeten ook voor Ant en van Bep, steeds je

E.

De proeven kwamen gisterenmorgen en gingen met de post van gisteren (1 uur) terug.

472. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 23 Oct. '33

aant.

Beste Eddy Hartelijke dank voor je brief van 17 dezer. Ik kan vandaag pas antwoorden, omdat ik het week-end in Amsterdam passeerde, bij Binnendijk. Je eerste reacties op de eenzaamheid begrijp ik geheel. Misschien sta je er nu al weer volkomen anders tegenover, na acclimatiseering. Overigens zou ik momenteel graag in die buurt zitten; maar ik kan onmogelijk weg

in de herfstvacantie, wegens absoluut geldgebrek. - Van *Het Vaderland nog* geen uitsluitsel. Ik hoorde nu alleen nog, dat Top Naeff gesolliciteerd heeft (of door een x naar voren is geduwd), waardoor de kansen mij weer met 75% lijken geslonken. Want deze compleet haegsche dame, bovendien toneelexpert en adviseuse van het hofstadtooneel [...], lijkt mij alle advantages te hebben, die voor dit beroep maar vereischt kunnen worden.

Gisteren niet onaardig incident bij Binnendijk. Ik had n.l. Marsman je Indische mémoires meegegeven, en hij verscheen nu, na ze gelezen te hebben, bij Binnendijk, met de heftigste betuigingen van *afschuw*. Hij vindt de heele boel (vanaf III dus) vervelende inventaris, absoluut onbelangrijke opsommingen van peuterige details etc. etc. Vooral: erg vervelend. *Dumay* was hem nog antipathiek, dit verveelt hem alleen maar. We hebben er heftig, en natuurlijk zonder eenig succes, over gedebatteerd. Ik heb hem gezegd, dat hij dan toch ook *Henri Brulard* integraal verwerpen moest; wat hij, na eenige aarzeling, dan ook vrijwel deed. (Hij was, als steeds, in het gesprek *alleraardigst*!). Je zult hier van hemzelf wel het noodige over hooren. Je zult begrijpen, dat mij dit oordeel heimelijk veel pleizier bezorgde; immers zijn veroordeeling van *Dumay* kon ik natuurlijk nooit volkomen 'objectief' beoordeelen, terwijl ik van dit deel van *Ducroo* zonder 'eigenbelang' kan zeggen, dat ik het superieur vind. Dat hij *Dumay* nog antipathiek en *Ducroo* alleen maar vervelend vindt, bewijst mij, dat ik gelijk had, toen ik je schreef, dat *Dumay* de mindere was van *Ducroo*! - Zoo juist loopt *Angèle Degroux* binnen, dat er keurig uitziet, moet ik zeggen; ik bekijk het met een genegen blik, om Marsman himself; hij is altijd buitengewoon prettig in het debat, heeft niets van de stijfheid van Binnendijk, die nog altijd Max Donner-allures krijgt, als de poëzie ter sprake komt. Verder is hij een geschikte en zelfs heel bevattelijke kerel gebleven, dien ik graag mag. Had destijds Nijhoff hem maar niet gebeten...

Over De V. Bl. is al gedonder, terwijl er nog niets is. Jan Engelman schijnt een dictatuur te willen, waarvoor ik natuurlijk *niets*

voel. Voorts heeft Jan Greshoff via Pannekoek al een ‘beriggie’ gelanceerd, geheel ontijdig natuurlijk. Zijlstra schijnt echter met zijn 3 maandelijksch plan op de proppen te willen komen. Gaat dat, dan pas ik voor D.V. Bl.! Maar ik weet niets zeker.

De Cahiers zijn gekomen. Zoodra ik tijd heb, zal ik ze schiften. Ik hoop op de herfstvacantie. - Byron, waarover ik je schreef, schijnt maar ƒ 4,50 te kosten! Is dat zoo? (ik dacht n.l. ƒ 50!!) Dan kan ik het natuurlijk gewoon aanschaffen.

Met gelijke post gaan: *Angst* en *Dumay* als drukwerk. Doe mij nu een tegenpleiziertje, door *Dumay* nog eens heelemaal te ‘nemen’, in vogelvlucht natuurlijk, en dan je opinie nog eens te formuleeren. Dwinger kreeg ik. - *Angst* las ik nog niet. Wel allerlei fragmenten van Kierkegaard uit andere boeken (in een anthologie), die *heel* goed zijn.

Het allerbeste voor jullie beiden in de provincie! Ant laat jullie hart. groeten! een speciale hand van je

Menno

Ik krabbel voortdurend in mijn aanteekenboek over de calendermoraal. Lees onderwijl Vie de Napoléon (heerlijk en precies, wat ik ervan gehoopt had) en Céline (matig, geen calender, maar een ‘eerlijke en wanhopige slaaf’ met dito moraal).

N.B. Ant, die zeer enthousiast is over Ducroo, vindt *Soekaboemi* wat lang. Voor de rest uitstekend.

Ik heb in een nieuw weekblad, *De Nieuwe Pers*, iets onzegbaar ergs gelezen, onderteekend E. de R. Is Bep dat? Dan... hulde!

473. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Le Roselier, Woensdagavond. [25 October 1933]

Beste Menno, Dit wordt een antwoord in verscheidene deelen, want ik heb in de gaten dat de post er zóó lang over doet, dat het onzin wordt om niet eerst *alles* af te wachten. Dus over een dag of 3, denk ik, van hier.

Allereerst dus op den brief dien ik vandaag kreeg.

Het artikel geteekend E. de R. in *De Nieuwe Pers* is voor ditmaal goddank nièt van Bep! Wij kennen het heele blad niet. Ach, ach, waar je al niet den schijn van krijgt in ons ‘vak’.

Après tout: misschien is het toch maar beter dat het optreden van mevrouw Naeff het duel tusschen Scholte en jou beslecht. Het wordt me ook tè ingewikkeld om er verder in mee te leven; ik hoor de uitslag wel.

Opinie van Henny: vooruit dan maar. Ik had wel zooiets verwacht. Het overtreft mijn verwachtingen - basta.

Ik zal *Dumay* overlezen zoodra ik het hier heb. Ik lees nu voor de 2e keer, en na lange jaren, *La Chartreuse de Parme*. Wil je mij *Vie de Napoléon* zenden als je ermee klaar bent? Ik heb geen geld om het te koopen en ken maar een onvolledige editie. Heb jij wel de goede? Die is in 2 deeltjes, meen ik, van Le Divan.

Als je bang bent voor beschadiging, laat Ant het dan zorgvuldig gekurasseerd inpakken en verzend het aangeteekend.

Veel benieuwder dan naar je kunstredacteurschap in Den Haag ben ik nu naar de ‘mogelijkheid’ die je zult aangrijpen voor het voortleven van althans de ‘geest’ van *Forum. Gr. Nederland, V. Bladen* of 3 maandelijksche cahiers van Zijlstra. Het 1e lijkt mij van hier gezien verreweg het beste; het 2e het beroerdste, d.w.z. het kinderachtigste.

Byron kost inderdaad maar fl. 4.50, maar als je 2 mndn. wachten kunt, krijg je het van mij. Of wil je Stols steunen? Het boekje ziet er ook ‘keurig’ uit.

Ik ben ook hevig benieuwd naar mijn petekind Angèle Degroux.

Voor vandaag is dit alles. Maar Bep wenscht hier nog wat te voegen van haar hand. - Over ‘Soekaboemi’: ik zal alles nog eens goed overlezen als het heele boek klaar is, en hoop dan nog hier en daar wat weg te krabben, ik zal dan speciaal op dit hoofdstuk letten.

E.

P.S. Als je na ontvangst hiervan *Ducroo* nog hebt, stuur het dan gezwind naar Jany, die erop zit te wachten. Ik heb overigens absoluut geen hoop meer over Nijhoff's oordeel. En Henny èn hij willen duidelijk ‘literatuur’.

474. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 25 Oct. '33

aant.

Beste Eddy Ik kom juist terug van een bijeenkomst in Utrecht met Engelman en v. Wessem, over de V.Bl. - quaestie. Het resultaat is, dat ik me (als redacteur tenminste) uit de affaire heb teruggetrokken, ook al in verband met mijn bespreking met Zijlstra (z.b.), maar vooral, omdat E. van deze combinatie een soort particuliere zaak van hemzelf wilde maken. Hij zou n.b. uitmaken, wat er in kwam, en wij zouden 'toe zien'! Nu, voor een dergelijk spel voel ik niets. Ik heb hem gezegd, dat hij, als *Forum* tenminste zou verdwijnen, op mijn *medewerking* kon rekenen en waarschijnlijk op het jouwe ook, maar niet op een schijn redacteurschap. E. heeft, geloof ik, een soort rare eerzucht op dit gebied, minder duidelijk weliswaar dan de goede Stan, die er bij zat te *hunkeren* naar zijn postje. Hij zit vol rancune nog, over *Forum*, lanceerde telkens een hatelijkheidje over dingen uit 1931, die ik werkelijk *totaal* vergeten was! Van het heele bestaan van *Forum* heeft hij niets gemerkt, dan dat het 'onvoorzichtig was opgezet' en te 'eenzijdig' natuurlijk. E. zag de verhoudingen reëeler, maar hij is toch ook niet vies van een klein pauselijk stoeltje. Onder het mom van de 'noodcombinatie' moeten wij achter het tweespan Engelman-v. Wessem aan, dat zie ik wel. Maar dan als red. in geen geval, en als medewerker in het *uiterste* geval! Het rook er weer echt naar litteratuur op zijn hollandsch; een Christus zag op mij neer, tegenover Hem zat Constant. Stukken, die al te polemisch waren, of het katholicisme aantastten, kon hij trouwens niet opnemen, zei Engelman nog. Er moest nu eindelijk eens een blad komen, dat door de boekhandelaren en de portefeuilles kon worden geaccepteerd. Nu Zijlstra. Ik sprak hem gisteren. Hij is blijkbaar erg in zijn wiek geschoten over onze nieuwe plannenmakerij, beklaagde zich zelfs over het feit, dat ik zijn cahierplan niet eerst overwogen had. Enfin, kort en goed kwam zijn aanbod hier op neer: wij kunnen *Forum* behouden als *driemaandelijksche publicatie van 80 pagina's*. Secretariaat wordt afgeschaft, hon. van ƒ 3 blijft. Abonn. waarsch. ƒ 5 p.j. Wat denk je ervan? Eerlijk gezegd

(hoewel ik deze vorm als noodschot niet zoo dwaas vind) ben ik niet erg gerust op de contactmogelijkheid van zulk een publicatie met de lezers, en ik zou Zijlstra nog een ander idee aan de hand willen doen: maandelijks 32 pag. à ƒ 3 (ev. ƒ 2), verlaging van het abonn. tot ƒ 6 of ƒ 5. Mij dunkt, als we geen vervolgen opnemen, kunnen we het daarmee voorloopig stellen. Ik weet niet, of Z. daar voor voelt; maar ik heb gemerkt, dat hij ons op één of andere manier wil aanhouden en zal daarvan profiteeren. Schrijf mij nu *omgaand*, welke vorm jou de beste lijkt; vorm no. 1 is *in ieder geval* mogelijk. Ik zou dan Vestdijk dringend willen aanschrijven *desnoods nominaal* derde te worden in de redactie voor 1934.

Het plan *Groot Nederland* is m.i. nog wel *erg* onzeker! En dan: met Coenen in een redactie lijkt me ook niet erg leuk. Ik prefereer voortzetting van *Forum*, al houd ik Jan's plan achter de hand.

Panopt. over Buning heb ik doorgestuurd naar Bouws, met dringend verzoek, het nog in het Nov. nummer te werken. Als we nu in één of andere vorm doorgaan, gaat het grootsche doodsfestijn van Dec. natuurlijk zóó niet door. Dat vuurwerk zal dus maar geofferd moeten worden, al spijt het me een beetje. Byron heb ik besteld, toen ik hoorde, dat hij maar ƒ 4.50 kostte. Er stond geen bespreking van in de N.R.C., alleen een vermelding, met de bijvoeging dat de ‘bij uitstek deskundige’ E.d.P. (of zooiets) de verzen had uitgezocht. Ja, ik ben op het bezit ervan gesteld, speciaal omdat het jouw arrangement is (zooals ik misschien hoofdzakelijk op Napoleon gesteld ben ‘in het arrangement’ van Stendhal).

Je las zeker nu al de verheven critiek van Ritter. Ik besefte er nog eens flink door, *hoe* eenzaam wij hier wel staan; en ik vraag me af, wat zoo'n heer dan wel van den *Politicus* zal zeggen! Hoe vond je alleen al de klooterige wijze, waarop ‘het verhaaltje’ was nagebauwd! Zelfs in die navertelling tallooze stommiteiten en fouten. En de fooi over de ‘meesterlijke doorrijging’ met humor en ironie is ook niet slecht. - Zaterdagav. verschijnt Vic in de N.R.C. met zijn critiek, heeft hij me aangekondigd.

Die zal in ieder geval ‘aesthetischer’ zijn; ik ben vooral benieuwd, of hij op Max Donner reageert. [...]

Je rectificatie aan Het Vad. stel ik als gebaar zeer op prijs; maar in de gegeven omstandigheden lijkt het me aangewezen, om met tegenberichtgeving te wachten, tot de nieuwe plannen gedecideerd zijn.

Al dit litteraire gedoe is vervelend en liever zou ik je rustig antwoorden over de ‘onanie’ van het schrijven; maar ik ben doodop van het geklets en gereis en schrijf dit alleen zoo spoedig omdat er haast bij is. Ik hoop, dat je je nu al weer meer op streek voelt!

Over voorschot telefoneer ik morgen! hart. gr. 2 × 2 van je

Menno

475. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 26 Oct. '33

Beste Eddy Het spijt me, dat ik je al weer met die verschrikkelijke holl. litteratuur moet lastig vallen, maar in deze week moet er nu eenmaal beslist worden hoe of wat. Voordat ik n.l. nog nader met Zijlstra heb kunnen spreken, heeft Vic, nadat ik het idee van Engelman geketst had, een nieuw plan opgeworpen. Hij wil nu, met die redactie, van vijf, *De Vrije Bladen* uitgegeven hebben door Nijgh en De Spieghel *gecombineerd*, om op die manier het risico over twee zaken te verdeelen; Engelman vervalt dan als dictator, het oorspronkelijke plan wordt geheel uitgevoerd, d.w.z. er komen 5 redacteuren, stemgerechtigd, en maandelijksche redactievergadering. Vic heeft tegenover Zijlstra (en ik denk, met succes) betoogd, dat een concentratie van krachten de eenige levenskans heeft in deze tijd; en ik kan daartegen niet veel inbrengen. Afgezien nog van het feit, dat de verantwoordelijkheid voor een gehalveerd *Forum* van me afvalt. Ik heb voorloopig dan ook maar gezegd, dat ik wel mee wil doen. *Wij*, als *Forum*, moeten dan maar eervol dood. Ik besef trouwens, dat ik, zonder Zijlstra tot een tegen zijn belang gerichte handelwijze te drijven, mijn plan, dat ik je gisteren schreef, niet verdedigen *kan*.

Mijn gedachten zijn bij alles anders dan tijdschriften. Ik verdiep me in het *Mémorial de S. Hélene*, dat me steeds meer pakt. En onderwijl ga ik je *Cahiers* overlezen.
hart. gr., ook van Ant voor jullie beiden
je
Menno
Nil novi de patria
Kreeg je proeven?

476. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Donderdag, 26 Oct. [1933]

aant.

B.M., Daarnet je kaart, met brief van Henny en kritiek van Ritter. Jammer dat je het effect van Henny bedorven hebt. Ik vind alles even idioot. Die 'overgolvende tijdstroomingen' van Ritter, dat *programma* ervan! Psychologie = armoede; laten we ons toch haastig allemaal laten overgolven en Hitleriaansche romans in elkaar slaan! Maar waarom dan niet liever een partij oprichten: 'Holland bewoonbaar', waarin we vragen om *vrijheid* voor ons stuk land, en om schoone (niet-bruine) hemden? Als er gegolfd en overgolfd moet worden, dan dat alles liever niet in romans. Als wij 6000 schoonhemden op de been kunnen krijgen om de 6000 Mussert-hemden te lijf te gaan, dan zal de heer Colijn met zijn uitgestreken krachtmannen-smoel moeten ingrijpen om herhalingen te voorkomen - wordt Mussert mèt ons verboden, dan hebben we wat we willen (in afwachting van iets beters). Misschien is het een tijd om aan politiek te doen, dat is heel best mogelijk, maar dan ook heelemaal zonder literatuur. Denk hier eens over na; als je *iets* mogelijk acht in dezen zin, heb ik lust om naar Holland te komen en 'aan je zijde te staan'. Maar dit programma lijkt me politiek niet serieus.

Kan je Ritter niet antwoorden? Of zal ik het doen? Ik heb lust om *Angèle* en *Dumay* te bespreken; de vraag is: waar? Ik zal Jan vragen voor *Gr. Ned.*

Ik keek *Dumay* snel door. Ik hoef het niet meer te lezen, ik ken het te goed! De beroerde kant ervan blijft: 'Hollandsche roman'. Maar ik neem geen woord terug van wat ik van de kwa-

liteiten ervan gezegd heb; en nu het als boek voor me ligt, ben ik er weer overtuigd van dat de publicatie in *Forum* het tegendeel van flatteus ervoor geweest is. Het is vaak uitstekend geschreven, iets te gemakkelijk en te vlot, maar met een buitengewoon sympathiek rhythme - zoowel wat de *taal* als wat de *gedachtegang* betreft, en het is als 'roman' ineens-tot-je-genomen ongetwijfeld boeiend. Hoofdzaak.

Ik ben erg verlangend *Angèle* in boekvorm hiernaast te zien. Het werk dat ik dààraan gedaan heb, is 6 × belangrijker dan dat aan *Dumay*. Lees *Angèle* over en je zult het zien. Schrijf mij eens hierover.

Ik wou alsjeblieft nog een ingenaaid ex. hebben van *Dumay*. Kan je dat van Z. voor me krijgen? zeg maar dat ik erover schrijven wil. Tenslotte kùnnen wij elkaar niet overlaten aan het vee.

Malraux neemt Meierholt erg au sérieux. Tant pis. Ik zal hem precies zeggen wat ik ervan denk als ik *La C. Hum.* opgevoerd heb gezien. Eerder zou toch geen indruk maken. Ik zal (beter nog) een stuk schrijven over de opvoering; daar stel ik mijzelf veel van voor.

Tot zoover. De brief gaat nu maar weg, anders is hij toch te dik. - Nog steeds geen proeven van *Forum* en het is vandaag al 26 October! Denk erom: coûte que coûte, en al zou *Forum* op 5 nov. eerst uitkomen, ik wil de proeven eerst zelf nazien. Ik heb tijdig gewaarschuwd en had die proeven al een week geleden hier kunnen hebben als ze van Rotterdam tijdig waren weggegaan, het is dus niet mijn schuld.

Hartelijke groeten, ook aan Ant,

je

E.

Ik heb nog geen antwoord op mijn brief waarin het vers voor *Forum*. Wacht jij nu met antwoorden tot al mijn brieven er zijn! Anders wordt het een hopeloos langs elkaar schrijven voor niets.

Vandaag eindelijk weer 20 blzn. *Ducroo* gefokt.
***Vrijdag 27*. [October 1933]**

Je moet eens opletten wanneer deze brief aankomt. Ik doe hem

nu in de bus, morgen, dus Zaterdag, gaat hij om ± 1 uur van hier - ik geloof dat hij dan 1 dag erover doet om tot Le Légué te komen (het postkantoor van Le Plérin) daarna nog 1 volle dag tot St. Brieuc! Ik begrijp er anders niets van dat ik op allerlei brieven in zoolang geen antwoord krijg, terwijl het van daar naar hier toch betrekkelijk vlug gaat (2 dagen maximum, ook uit Holland).

Ik vind *Angst* weinig aantrekkelijk. Abominabel vertaald.

In Dumay is de opdracht 'Aan A.F.' véél minder sympathiek dan 'Aan Ant Faber'; vooral nu Ant geen Faber meer heet. Waarom heb je dat niet laten staan?

La Chartreuse begint moeizaam. Ik wist niet dat het bij stukken zooveel trager is dan *Le Rouge et le Noir*, d.w.z. ik wist dit wel, maar in de herinnering doet het er niet toe; nu, bij herlezing, wordt het vooze weten toch soms weer pijnlijk bevestigd. Stendhal heeft hier als romancier wel het meest 'zijn best' gedaan. - Over 14 dagen, als ik hiermee klaar ben, lees ik eerst *Angst*. Daarna, eindelijk! voor mijn plezier, de brieven van Nietzsche. Het is gek, ik kwel mezelf altijd met dit soort dingen; ik stel telkens het werkelijk prettigste uit, soms tot de lust ertoe voorbij is. Aan den anderen kant *wil* ik de *Chartreuse* overlezen, ook voor mijn plezier, omdat Bep eraan beginnen gaat en ik niet 'inferieur' wil zijn op dit gebied, en het idee heb dat ik er een hoop van heb vergeten.

Het geld voor mijn artikel, dat ik als voorschot gehad zou hebben, komt nu zeker *na* publicatie ervan? Het is nu de moeite niet meer en wij hebben ons kunnen 'redden'. Maar wil je nu omgaand aan Jan vragen, wat door Coenen besloten is over het stuk over de *Liaisons*? Laat er vooral niet net zoo'n gezanik van komen als nu met déze proeven. Als Jan weifelt, vraag het dan meteen terug en doe dàt stuk in de December-*Forum*; tant pis dan voor de verhalen - die komen dan in de 'Cahiers' (van Zijlstra!) of zoo. Ik reken op je om deze zaak vlot af te doen; ik voel mij hier op dit 'puntje van de Roselier' wel erg hulpeloos worden in al dit soort zaken. Als je nagaat dat Gistoux verleden Zaterdag - neen, 14 dagen terug - verkocht had moeten zijn, dat

ik T. Verhoeven er 2 × over geschreven heb en noch van hem noch van Jan iets hoor!

Wil je er ook voor zorgen dat ik het geld als postwissel krijg? Anders is het leed niet te overzien. Bep heeft een chèque gekregen van de *N.R.C.* Van St. Brieuc (filiaal van de Bank) naar Parijs vraagt dat een week, goddoome!

De reorganisatieplannen met Stan en Engelman las ik. Ik ben als jij, *desnoods* medewerker. Wat *Forum* betreft: voor mij zijn beide vormen even goed. Als Z. denkt dat hij met de cahiers om de 3 mndn. zijn publiek bereikt, waarom zou dat niet waar zijn? Ik althans heb er geen enkel 'idee' tegen. Maar jouw voorstel heeft m.i. ook veel goeds. Een apart *nummer* van 80 blzn. is natuurlijk 'mooier'. Maar de 32 blzn. iedere maand houden inderdaad meer 'contact'. Dus wat mij betreft: blanco.

Voorloopig houden we het dus op *Forum*. En Vestdijk moet ja zeggen. - Iedereen schrijft mij (Jany, Kramers, etc.) over den dood van *Forum*. Ik vind die Pannekoek-Greshoff-inlichtingendienst van *Het Vaderland* verdòmd vervelend! Wil je in ieder geval protesteeren, of mijn protest gewijzigd doorzenden? Maak er maar van wat je wilt.

Hartelijke groeten, ook van Bep, steeds je
E.

Beste Menno, Ingesloten een van die vervelende stukjes die te danken zijn aan de welingelichtheden van Greshoff-en-Pannekoek, als altijd. Ik schreef bovenstaande rectificatie; vind je die goed, stuur hem dan direct door met een geleidebriefje aan Pannekoek. Anders kan je zelf misschien in gelijken zin protesteeren tegen het geouwehoer in die krant. Ik schreef mijn stukje ook met het oog op je sollicitatie, ofschoon deze overweging misschien idioot is (ik ken die krantenheeren maar zoo zoo.)

Hartelijke groeten van je
E.
In haast (de postbode moet hiermee weg.)

477. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 30 Oct. 1933

aant.

Beste Eddy Hoewel ik op het punt sta naar Eibergen te vertrekken, waar wij een deel van onze herfstvacantie gaan slijten, wil ik nog even op je brieven antwoorden; hartelijk dank daarvoor! Ik merk eruit, dat je al beter op streek bent en zelfs weer ‘aan den slag’. - Gisteren zond ik je (als curiositeit) *De Nieuwe Pers* met den naamsteler E. de R. erin; eigenlijk goddank, dat Bep het niet is, het is werkelijk al te prollig. Verder deed ik er een proef van je panopt. in, dat ik natuurlijk al gecorrigeerd heb; er zaten geen fouten in; je hoeft die dus niet terug te sturen. En dan het stuk van Vic in de *N.R.C.*, vergeleken bij dat van Ritter al bijzonder goed, lijkt me, en zelfs zonder Ritter lang niet dom. Ik heb hem er over geschreven, om hem te betuigen, dat ik alles, wat van den ‘onsterfelijken Flaubert’ in *Dumay* zat, absoluut verfoeide en dat ik hoopte, den schijn van ‘verraad aan Stendhal’ bloedig te wreken op mezelf. Overigens meen ik, dat hij *in den kern* er naast is; al is de stijl hier en daar misleidend, *Dumay* is wel degelijk een roman met een probleem, het probleem van de ‘gewoonheid’. Misschien houdt het verband met elkaar, dat Vic dit probleem niet ziet *en* dat hij niet op Max Donner is ingegaan.

Over de onderhandelingen met Zijlstra van de V. Bl. - vertegenwoordigers heb ik geen nader nieuws. Krijgen ze de zaak voor elkaar, dan vind ik het ook best. Het leek me niet gewenscht, om terug te komen op het cahier-plan-Forum, eer deze onderhandelingen zijn afgeloopen; want *dit* zie ik ook wel in, dat de eenige mogelijkheid om een tijdschrift in deze rotte malaiseperiode te consolideeren bestaat in een concentratie van papier. Het zal wel een zeer tijdelijke samenwerking zijn, maar enfin! het is te probeeren. Ik had de zaak natuurlijk gemakkelijk kunnen laten stranden door me als redacteur terug te trekken, want dan zou Zijlstra hoogstwaarschijnlijk niet op dit plan zijn ingegaan; maar dit leek me onder de huidige omstandigheden lichtelijk unfair. Blijkt na een jaar of eerder, dat het conglomeraat toch op drijfzand is gebouwd, dan kan ik met meer reden

wegloopen. Het ongeluk is, dat ik momenteel met mijn hersens alleen maar aandacht heb voor Napoleon en het calenderprobleem en niet zonder leedvermaak zie, hoe anderen zich uit de naad loopen (om met Maurice te spreken) voor een tijdschrift. In ieder geval houd ik Gr. Ned. achter de hand.

Met *Vie de Napoléon* heb ik me blijkbaar ook vergist! Ik heb een smerige editie van Calman-Lévy, die zeker niet compleet is. Vervelend! Want de fragmenten zijn uitstekend, afgezien van de veldslagen, die me niet interesseeren; ze zijn zoo goed, datik er meer uit *gezien* heb van Napoleon dan uit alle andere litteratuur bij elkaar. Het *Mémorial* heb ik nu bijna geheel gelezen (± 2000 pag.! en nergens vervelend, als Nap. aan het woord is!); de Las Casessen en Eckerlieden hebben toch een recht van bestaan. Een ‘calender’ zou onder het luisteren polemisch geworden zijn, deze beschaafde en begrijpende ‘slaven’ vleien zich rustig tegen den meester aan en noteeren maar... Suarès heb ik besteld. *Ducroo* is door Henny naar Jany gezonden, (wat klinkt dat *lief*!) Ik heb nog hoop op Jany, en *zelfs* op Pom! Het oordeel van Henny is *te* gek, heusch. Ik ben ervan overtuigd, dat hij het eerste stuk alleen maar mooi vond, omdat er zoo in gedebatteerd werd - naar den vorm dus net als door de Blécourt en Rutgers, die immers ook zoo mooi debatteeren. Henny heeft alleen maar een *reëele* smaak voor poëzie in den zangerigsten, ‘bezwerendsten’ zin van het woord; de ‘poëzie van de idee’ kent hij alleen van hooren zeggen, en zoodra als het werkelijk intens goed wordt, is het hem al te subtiel. Ik vertrouw veel meer op het oordeel van Ant, die goed leest, maar zonder schrijvers préjugés, die een zeker wantrouwen tegen je werk heeft, omdat het haar vaak te ‘persoonlijk’ in meer particulieren zin is (ze is dan geneigd, alleen jou ondanks het werk te apprecieeren), en die deze mémoires prachtig vond; ze wist zeker, dat ze het ook zoo gevonden zou hebben, als ze je nooit ontmoet had. En met mij gaat het precies zoo t.o.v. Stendhal in *Brulard*. Ik *ken* hem nu, zooals ik Nietzsche uit zijn brieven ken, ik weet, dat wij onmiddellijk de juiste conversatie zouden vinden, na eenige excuses over onze boordjes resp. van 1830, 1880 en 1930. Het

oordeel van Henny is idioot, even idioot als zijn *Angèle*, dat ik overigens wil herlezen. Wim heeft er hier gisteren fragmenten van voorgelezen, die alleen maar 100% belachelijk waren. Neemt men de fictie, dat er nog een soort dichterlijke vierde dimensie aan zoo'n boek zit, weg, dan blijft er niet veel over; en die dimensie *is* in dit geval een fictie, omdat de poëzie te krachtdadig wordt doodgeslagen door de banaliteit van psychologie en handeling. -

Je brief van Vrijdag 27 arriveerde hier *Maandag*morgen (30 Oct.); die is dus vrij vlug gegaan. - Van ‘aan A.F.’ heb ik zelf spijt; op het moment van het afdrukken had ik het nogal dwaze idee, dat de lezer buiten mijn particuliere intimiteiten gehouden moest worden.

Nog mijn excuses over het voorschot! Je had het achter op een enveloppe geschreven, en die kreeg ik pas een paar dagen later weer in handen. Ik heb nu onmiddellijk aan Bouws gelast, om het geld p.p. door te zenden. Je zult het dus nu wel gauw krijgen. De proeven heb je nu *zeker*, want ze waren Vrijdag al verzonden. Alles is laat door de sinterklaasdrukte bij N. & v.D. - Ik zal Greshoff schrijven over de *Liaisons*.

De berichten over de ‘dood van Forum’ vond ik ook erg vervelend en overbodig en onjuist. Maar hiertegen protesteer ik maar liever niet. Waarom, in vredesnaam? Het publiek, dat op zulke berichtjes warm loopt, is toch het onze niet. Bovendien heeft Vic in de N.R.C. de nonsens uit Het Vad. gerectificeerd, door er nadrukkelijk bij te zetten, dat er niets vaststond.

Bedank Bep vooral voor haar persoonlijk onderschrift, dat ik altijd bijzonder waardeer. Het ‘calenderboekje’ kan ik haar bezwaarlijk ter inzage sturen, maar in de Kerstvacantie leg ik het graag voor haar ‘ter visie’.

Nu, wij moeten dadelijk weg. hart. gr. van ons beiden voor jullie beiden je
Menno

adres: tot Donderdag 2 Nov. - Eibergen
van Donderdag 2 Nov. tot Zondag 5 Nov. Zutfen, Rozenlaan 2. Daarna weer hier.

478. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Zutfen, 30 Oct. '33

aant.

Beste Eddy Vanmorgen na doorzending stuk van Bep ontvangen. Uitstekend! Doorgestuurd naar Bouws.

Het Vad. is me nu definitief aangeboden. Ik heb nog speling gevraagd tot Maandag, omdat ik een soort proefbenoeming wil trachten te krijgen, waarvoor ik de hulp van den rector noodig heb. De goede Pannekoek *blaakte* letterlijk van vreugde, dat Scholte van de baan was. Ritter en Top Naeff zijn geketst. Ik schrijf je dadelijk, als de zaak voor elkaar is.

Je brief van Zondag bereikte me in Eibergen. Over de V. Bl. - quaestie schreef ik je inmiddels al nader. Ik deel al je bezwaren, en heb ook geen sentimenteele genegenheid voor de *naam* V. Bl., maar ik ben minder pessimistisch dan jij ten opzichte van den ev. *invloed*, dien wij in dat orgaan kunnen uitoefenen. Ook Marsman zou, geloof ik, toch niet tegen je *Ducroo stemmen*; als hij het deed, en het stuk werd afgewezen, zou het voor mij trouwens al dadelijk de kabinetsquaestie zijn. Maar wat let mij, bovendien, om Gr. Ned. achter de hand te houden? Beide redacteurschappen zijn, wat het *werk* betreft, toch sinecures.

De passage ‘Coster’ zal ik in R'dam copieeren. Ik heb hier geen exemplaar.

Je hebt me een dienst bewezen, door mij attent te maken op *Suarès* over Napoleon. Ik heb dat boekje gelezen. Het is karakteristiek voor de ‘geestelijke’ haat tegen Nap. en bijzonder curieus als tegenhanger van Stendhal's visie op den grooten man. Suarès behoort absoluut tot het type-Coster, hij is alleen veel minder gezwollen, veel knapper, smaakvoller, al wat je wilt, maar het is dezelfde *slaven* mentaliteit. Ik denk erover, het tweede hoofdstuk van het nieuwe ‘kalenderboek’ den titel *Napoleon* te geven, en het te laten handelen over den grooten krachtmensch. Gegroepeerd om het *Mémorial*. Maar wie weet, hoe lang het ‘inwerken’ in Het Vad. mij in beslag zal nemen! Ik begin volgende week met een kroniek over *Vestdijk. (Berijmd Palet)*, dat Borel natuurlijk liet liggen. Daarna, hoop ik: Nescio, dan *Kaas*.

Ik lees momenteel ook *De opstand der Horden* van Ortega y Gasset. *Zeer* de moeite waard; ik kan het je absoluut aanbevelen! Sterk Nietzscheaansch, maar juist *tegen* Spengler in. hart. gr. ook van Ant voor jullie beiden

je
Menno

479. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Le Roselier, 1 November. [1933]

aant.

Beste Menno, Het is werkelijk schrikbarend dat die man of vrouw E. de R. het ook over Parijsche primeurs heeft! Zou het misschien X. zijn, met wraakgevoelens bezwaard?

Het stuk van Vic gaat hierbij terug. Het is niet dom, maar ook niet geheel juist, en ontzettend ouwehoerig geschreven. Alles staat er minstens 3 keer; het juiste rhythme misschien voor Rotterdam. Er staan in die *N.R.C.* tegenwoordig prachtige stukken, o.a. van Ben Stroman. Wat Vic tegen Premsela had, ontgaat mij tegenwoordig 'ten eenenmale'!

Bep gaat *Angèle Degroux* lezen, dat ze nog zoo goed als niet kent, om te zien of het nu werkelijk zóó slecht is. Ik heb nuhaha! zou *ik* niet?... - ook alle vertrouwen in de reactie van Ant, maar dan van Ant zonder jou, dus ik hoor graag ook nog wat Ant van Angèle denkt. Breng me dit oordeel precies over. Ik heb nog altijd een zwak voor Henny, ook al vindt hij mij een atmosfeerlooze boedelbeschrijver.

Ik heb Jan Gr. voorgesteld om voor *Gr. Ned.* een groooot stuk te schrijven over den nieuwen Hollandschen roman. Ik wou beginnen met het *Afscheid* van Vic, om te eindigen met *Waarom niet*? Eigenlijk een mooi artikel om jrg. III van *Forum* mee te openen; moet nu maar bij Coenen, als die het niet verwerpt.

Als je de Napoleon van Suarès niet voor de *N.R.C.* bespreekt, wil ik het wel doen. We moeten nl. weer wat verdienen. Doe jij het, dan vind ik even goed wat anders.

Later beter. Dit gaat tusschen allerlei gelees en geschrijf door. Hartelijke groeten, ook onder de Moezen,

je
E.

P.S. Ik heb misschien een editie van *Dialogues des Morts* van Fontenelle gevonden d.w.z. zeker, maar het behoort Guilloux toe. Ik laat het nu voor ons opsporen. In ieder geval kan ik je dit ex. leenen - *Angst* is vertaald door Grietje de [keuken]meid. Ik heb trek om dat aan die uitgeverij 'Den Gulden Ster' te schrijven. Het is toch feitelijk te dwaas dat zooiets zoo maar mag. Het ding is totaal onleesbaar door den stijl, een lor van het ergste soort. Het is jammer dat *Forum* dood gaat, want dit is nu veel meer een kwestie dan de omslagen van de Albatross-boekjes om een panopt. over te schrijven. Dat Dostojevsky slecht schreef is mogelijk, maar *nu* weten we ook zeker dat hij het nooit zóó abominabel deed als Siegfried van Praag.

Vergeet je niet, mij *Waarom niet*? te bezorgen? Ik ben doodongelukkig als ik dat boekwerk niet lees.

Als je me voor Dwinger iets zenden wilt, laat het dan *Gespräche von Goethe mit Eckermann* zijn, jajah. Het boek *Angst*, waarin trouwens je handteekening al prijkt, zal ik je ongelezen terug moeten zenden. 1000 × excuus dat ik het je aanraadde; maar Malraux kon niet weten hoe definitief de medewerking zou zijn van het medium van Praag.

480. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Le Roselier, 2 Nov. [1933]

aant.

Beste Menno, Over Napoleon nog dit: koop de Nelson-editie van Chateaubriand's *Mémoires d'Outre-tombe*, in werkelijkheid 6 dln. over 'zichzelf en anderen', in de Nelson-uitgave één deeltje met niets anders dan Ch. over Napoleon. Stendhal kon Ch. niet uitstaan, maar hij kende deze *Mémoires* niet, die het allerbeste zijn van Ch. en het eenige wat prettig geschreven is - niet onuitstaanbaar verheven en vervelend. Lees het in ieder geval, nu je zoo in Napoleon verdiept bent, want hier heb je een ander portret door een tijdgenoot, die zelf ondanks alles toch zeer de moeite waard was. Schrijf me later eens de verschillen met Stendhal. (Ik heb erg het land dat ikzelf dit alles niet meer lezen kan; ik heb gewoon geen tijd meer helaas!)

Hierbij nog eenige recensies over *Coster* en iets over jou. Weggooien na lezing.

Bep en ik herlazen samen (d.w.z. Bep las, ik herlas!) Henny's roman. Er staan allerlei dwaze dingen nog in, het is èn onhandig èn dikwijls idioot overdreven, en toch, als men nog een blz. of 10 kon schrappen (bv. de heele Antoine) en Henny ertoe brengen een blz. of 20 totaal te herschrijven, zou men er nog iets aardigs van kunnen maken. Is het omdat ik er Jany in zie? Het gegeven had behandeld moeten worden in 100 blzn. inpl. van 200, en met meer subtiliteit, maar dan was het ook goed geweest. Ik zie nog altijd niet dat het 100% belachelijk is. Verder geef ik je direct toe dat de 'psychologie' Henny's sterkste kant niet is. Bij momenten is dit boekje toch (evenals *Vera*) uitstekend geschreven. - Nu graag Ant's *geheel eigen* oordeel.

Vandaag ben ik 34 jaar geworden met rheumatiek in mijn rechterschouder. Ik loop met een nek à la Jany, kijk erg hooghartig om, enz. - Ik heb Jany geschreven om hem te vragen wat hij van Charles de Blécourt dacht; buitengewoon benieuwd ernaar. Dat Henny ook 34 jaar is! Zijn Jany is gelardeerd met jongensachtige flinkheden à la Henny zelf. Maar toch... goddank ook dat wij geen 'rijpe mannen' zijn, zooals ongetwijfeld Jan Toot, de notaris.

3 November.

Fontenelle is heel aardig (Bep zegt: wel iets beter dan Noël Coward) maar niets superieurs. Als Jan er niet in slaagt het boekje in Brussel te koopen, ik gaf hem op waar hij het wschl. vinden kan, dan zal ik probeeren dit ex. van Guilloux voor je te krijgen. - Ander bericht: Jany heeft *Ducroo* herlezen en deelt nu tot op zekere hoogte de bezwaren van Henny - te veel inventaris, enz. Het is een alleraardigste brief van Jany, maar daar komt het op neer. Hij wil wel hfdst. VII en VIII in *De Gids* hebben, maar liever niets anders. Je ziet dus dat het met mijn 'talent' nog een dunne historie is, en dat de heer Van der Feen alias de Sinclair voor *De Gids* althans serieuzer rechten kan laten gelden. Qu'y faire, cher ami, *qu'y faire*?

Gelukkig dat ik in het *Haagsche Maandblad* (onder leiding van

Dr. Westerman van Doebrovnik) een artikel geplaatst kreeg over d'Artagnan - zéér interessante causerie! - waarmee ik 500 francs verdiende. Verder weer allerlei beroerde berichten uit Brussel. Jan Gr. ziek, Gille ziek (ligt met hooge koorts bij de vegetariërs), Simone die het tegen de misère aflegt. Het geeft mij allemaal geen moed meer om mijn *Ducroo* voort te zetten; ik zou geld moeten verdienen buiten de literatuur. Als boek in Holland wordt *Ducroo* bovendien per se een sof.

4 Nov.

Dat *Haagsche Maandblad* is een ontzettende rijkeluisbedoening: je krijgt ongevraagd 15 overdrukken met je bewijsnummer. Uitgeverij Leopold; daar kan vriend Djoeke toch niet tegenop! Ik stuur je dan ook gezwind een exemplaartje. Heel aardig en nuttig om te lezen, kijk maar.

Nu wou ik graag dat je me *omgaand* 2 dingen bezorgde: dat zinnetje op blz. 95 van *Uren met Coster* waar ik al over schreef, en de *eerste bladzij* van mijn verhalen *(Bij wat Stendhal noemt energie.)* Ook graag de eerste bladzij van verhaal 2. Die essayistische inleidinkjes kan ik nl. best overbrengen in *Ducroo* zelf, waar ik ze niet heb. Dat geeft voor den lezer aan dat het om 'histoires-exemples' gaat.

Ik werk weer hard aan *Ducroo*, maar met de moed der wanhoop. Ik zal nooit tijd hebben om het te maken zooals ik het wil!

Stuur mij dus ten spoedigste die dingen, wil je?

Tot zoover dan. Veel hartelijke groeten, ook aan Ant, je

E.

481. *M. ter Braak aan E. du Perron en E. du Perron-de Roos*
's-Gravenhage, 6 Nov. 1933

aant.

Beste Eddy en Bep Hierbij plechtiglijk, maar in vliegende haast bericht, dat ik sedert een half uur den heer Henri Borel ben opgevolgd, hopelijk *niet* naar den 'geest'. Ik barst nu serieus van het werk, want ik zit nog een tijdje aan het leeraarsambt vast en moet al een deel van het werk aan H. Vad. opknappen.

Op brieven krijg je nader antwoord, als ik jouw antwoord op

mijn laatste brief heb. *Forum* Nov. *uit* en *erg* aardig als nummer. *Eed* (onder vrienden):

Ik, Menno ter Braak, totnogtoe docent, verklaar hierbij een *nieuw dubbelleven* te hebben aanvaard, ten einde te trachten het even macchiavellistisch ten behoeve van 'calenderlijke' doeleinden te misbruiken als het vorige. Ik roep hierbij als getuigen aan *E. du Perron en Elisabeth du Perron-de Roos*, van wie ik vriendschappelijke steun altijd als een sine qua non zal beschouwen.

Dit is ernstig bedoeld, al schrijf ik het nu in een kroeg tusschen twee zakelijke bedrijven door. hart. gr. voor jullie beiden

Menno

... Vestdijk, H. de. Vries en Buning, die ik je zal zenden. Schrijf me *vooral* deze eerste maal, wat je ervan denkt.

482. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Le Roselier, 7 November. [1933]

Beste Menno, We zijn beiden razend verheugd over je benoeming, niet algeheel on-egoïstisch ook! Ik ben benieuwd hoe je het nu aanlegt om uit je leeraarsbaan *in* de nieuwe beweging te komen. Jullie gaan nu toch zeker in Den Haag wonen? Houd ons van alles op de hoogte.

Ik denk dat je met die allerbeste 's Gravesande prettig zult samenwerken. Ik mag hem toch zoo verdomd graag.

Bep gaat morgen voor 3 dagen naar Parijs om voorraad op te doen voor *jullie*. (Denk erom dat je je nu tegenover Schilt niet verspreekt!) Wij denken dat wij uiterlijk 1 Dec. in Parijs terug zullen zijn, en voorloopig op één gemeubelde kamer gaan wonen, tot er iets gebeurt hetzij met Gistoux, hetzij met de erfenis. Wat Gistoux betreft: ik kreeg van de Mij die hypotheek gaf mijn 3e bedreiging vandaag. Wat Timmers doet begrijp ik niet, maar ik wacht in betrekkelijke vrede. Ik werk nu weer aan *Ducroo*.

Ik vroeg Jan, die er den 15en eerst met Coenen over praten wou, om jou onmiddellijk het stuk over de *Liaisons* terug te sturen. Laat ons nu maar het zekere nemen en dàt stuk in de laatste *Forum* doen; het hoort er ook meer in dan elders. De

verhalen komen dan maar later; stuur mij die dus maar integraal terug (niet alleen die 2 blzn.) Maar wel aangeteekend.

Ik vind het ook heerlijk dat die lomperd van een Scholte nu toch af moest sjeezen. Wil je 's Gravesande vast voor me bedanken (als je hem ziet) over het alleraardigste stuk (in de vulgariseerde toon) dat hij over mij geschreven heeft? Heeft Borel *Uren met Coster* nog ooit besproken? - Je moet ons àl je artikelen toezenden, vooral in den eersten tijd, alsjeblieft! Wij blaken van verlangen dààrnaar!

Vertel ook waarom Ritter en Top Naeff niet deugden, bij zóóveel gesupposeerde chance. Al deze dingen zijn zéér instructief om te kennen in ons vak.

Over Suarès-Coster ben ik het totaal met je eens. En toch... het verschil is groot.

Kan je me Ortega y Gasset niet opsturen, later? Ik zend je spoedig *Angst* terug. Meer dan 3 blzn. kon ik niet lezen.

Dus nu (vanwege je drukte schrijf ik het nog eens op):

1. Zinnetje uit Coster.
2. Verhalen terug. Dank.
3. *Liaisons* naar Dec.-*Forum*.

Hartelijke groeten en later meer.

Je

E.

483. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Le Roselier, 8 November. [1933]

aant.

Beste Menno, Je ‘eed’ is prachtig. Ik zeg dit ook met meer ernst dan hier misschien lijkt. Ik herhaal wat ik gisteren zei: wij zijn *erg* blij met je benoeming. En van de hulp ben je verzekerd!

Vergeet nu één ding niet: dat krantenwerk niets te maken heeft met je ‘betere persoonlijkheid’. Integendeel, hoe minder er in de krant van *die* persoonlijkheid komt, hoe integraler zij blijft elders (calenderboek, etc.).

Ik heb vandaag een berekening gemaakt wat *Ducroo* betreft. Ik heb nu ± 350 blzn. MS. klaar en ik vrees dat er zeker nog wel ± 300 bij moeten voor ik echt klaar ben. (Dus ± 650 blzn.

MS., dus ± 500 blzn. druks.) Hoe hard ik er ook aan werk, tot Juni a.s. ben ik er minstens mee bezig. Het zal mij een *genot* zijn als ik er dan af ben! Die noodige geldverdienerij zit me toch erg dwars, en ook dat Bep zooveel voor mij moet doen. (Zij is nu in Parijs.) Wij gaan eind Nov. van hier weg, om uiterlijk 1 Dec. in Parijs te zijn. Nu jij kunstchef bent geworden en niet Scholte, Ritter of Top, doet het er *iets* minder toe en kan er desnoods een week bij, maar dat zal dan alleen zijn als ik in dien tijd net enorm in *Ducroo* zit. Daarna gaan we dan een tijdje op een gemeubelde kamer zitten in Parijs, daarna gaat Bep voor een dag of 10 naar Holland. Ik doe in dien tijd dan het werk in Parijs. Als het nog kan, kom ik misschien ook nog 3 of 4 dagen, maar dan meer om *jou* te zien dan voor de familiesfeer, dat spreekt. Daarover schrijven we wel tegen dien tijd uitvoerig!

Ik ben erg benieuwd naar je eerste artikelen, vooral over tooneel. Je hoeft jezelf natuurlijk niet *geheel* te verraden, maar geef niets prijs in deze branche van je bestaan van wat echt is. *Bewaar* dat voor andere publicaties.

Wat een verandering als jij nu èn in de *V. Bl.*, èn in *Gr. Ned.* èn in *Het Vaderland* komt, ook voor ons literaire leven! Ik mag je nu misschien wel verraden dat er zelfs sprake van is geweest om je te vragen voor *De Gids*, in de plaats van Jany's oom, die aftreedt. Maar de bezwaren wogen sterker. Misschien is dit tòch geheim! Dus voor je houden.

Ik vraag je nu één ding (serieus): terwijl ik *Ducroo* afwerk - dus tot ± Juni 1934 - kijk jij in je nieuwe wereld uit naar een plaats voor mij, *desnoods als corrector*. Ook corrector bij *Het Vaderland* is goed, is zelfs misschien wel ‘ideaal’! Als je niets beters te doen hebt op bureau, kom je misschien dan nog eens een praatje met me maken. Ik ben bereid alles aan te nemen vanaf 150 fl. per maand. Minder zou dwaasheid zijn, want met het betrekkelijk gemakkelijke werk van nu, dat ons alle tijd laat, hebben we fl. 120, en Parijs.

Voor het geval ik je in dezen eersten tijd met een boekbespreking of zoo van dienst kan zijn, ben ik natuurlijk bereid. Je moet me dan alleen het boek opsturen; ik lees het dan gauw

en stuur je je artikel ten spoedigste getypt terug. Of is dit laatste verdacht? (ze kennen ons typsel op jullie bureau.) Dan getypt naar jou (huis) en Ant kan het dan desnoods snel overtypen. Ik zeg het je maar voor het geval je de handen vol hebt; met een paar retouches van jezelf zal de 'stijl' wel onmiskenbaar authentiek aandoen.

Ik heb Vic nu ook weer een paar boeken opgegeven die ik bespreken wil. Ook *Vues sur Napoléon*, tenzij jij dat doen wilt (dat heb ik erbij gezegd).

Tot zoover voor heden. Nogmaals hoera en een ferme hand voor je 'eed'.

Groeten aan Ant.

Je

E.

484. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 9 Nov. '33

aant.

Beste Eddy Eindelijk heb ik tijd, je een oogenblik rustiger te schrijven. Het is momenteel een 'gespannen toestand', met die baantjes tegelijk. Er liggen hier een dertig snertboeken, die ik zoo gauw mogelijk moet wegwerken, en iederen dag floddert er weer een tijdschrift of ander vod binnen. Als ik eenmaal van het leeraren af ben, wordt het natuurlijk heel dragelijk, met den goeden Hein Pannekoek als vleugeladjudant. Nu zal de kunst zijn: 1° het pleizier in het werkelijke lezen en 2° het pleizier in het werkelijke schrijven niet te verliezen. Het wordt een heel ander 'innerlijk conflict' dan in den eerzamen docenten stand. Ik heb verder weer nieuws: de V. Bl.-affaire is *mislukt*, en wel door de zotte manieren van Engelman, die allerlei persoonlijke elementjes en persoontjes in het geding heeft gebracht. Ik sta er gelukkig geheel buiten, want toen ik hier Zondag terugkwam, was de zaak geruischloos en zonder mijn inmenging opgeblazen. Nu is Zijlstra, die maar matig pleizier had in de V. Bl. en liever *Forum* op één of andere mogelijke manier continueerde, met een nieuw voorstel gekomen; *Forum wordt voortgezet*, eenigszins volgens het plan van Maurice, maar zonder al die idiote Vlamingen, en wel zoo: maandelijks 80 pag., te ver-

deelen tusschen Vlaanderen en Holland in onderling overleg. Verder zelfstandige redactie. Voor Vlaanderen hebben ze al een trio gefokt: Maurice, Walschap en Gijsen. Ik heb nu, omdat Zijlstra graag een iets 'breeder basis' wilde voor het financieele welslagen, een redactie bedacht van Vic, Vestdijk en mij. Vestdijk heeft onderhands toegezegd, nadat ik het hem als vriendendienst had gevraagd. Vic zal het ook wel doen. In deze formatie is er toch een 'Forum-meerderheid' in den ouden zin. Lijkt het je, gegeven de omstandigheden, niet geschikt zoo? - De reden van Zijlstra's nieuwe poging is, dat hij serieus kans schijnt te hebben op minstens 200 Vlaamsche abonné's. Gaat dus dit plan eindelijk eens door, dan behoeven in Dec. geen afscheid te nemen, maar alleen een wijziging in den opzet aan te kondigen; en we blijven baas in eigen huis. Schrijf mij je meening vooral. (Ik stuur je de verhalen nu *niet* terug, de *Liaisons* heb ik hier al).

Angèle is mij bij herlezing ook werkelijk meegevallen! Het is hier en daar echt 'poëtisch', maar de psychologische kant is dan ook wel *verdomd* zwak! Moet meneer Charles Roland Holst voorstellen? Dan heb ik hem niet herkend, en zou hem *nu* alleen herkennen aan zijn vele tijdverdrijf-vrouwen. Ritter heeft *Angèle* natuurlijk tegenover *Dumay* in de hoogte gestoken. Ant zal jullie schrijven (geheel onafhankelijk!) maar zij moet altijd eerst een inspiratie krijgen; zij heeft geen 'schriftelijke spijsvertering', zegt zij, zooals wij. - Maar dat Jany ook al 'bezwaren' heeft tegen *Ducroo* valt me weer *erg* tegen! Waarvoor dient dan toch al die poëtische verfijning, als men zelfs de fijnste raffinementen van de *gedachte* niet kan herkennen? Ik hoop, dat de dichters beginnen met zich flink te ergeren aan mijn eerste kroniek in Het Vad., want ik heb daar als een (rare) 'poëziekenner' gefungeerd. En toch: wanhoop niet aan *Ducroo*; ook *Henri Brulard* begrijpen die lieden niet; *omraam* de 'anecdotes' uit Indië alleen door 'het andere', dan wordt het je allerbeste boek. - Ik was voor mijn verhuizing naar de journalistiek juist aan je Cahiers her-begonnen; maar ik kan aan je verzoek niet voldoen. Ik merkte n.l., dat ik deel I al dadelijk weer *als geheel* waardeerde, en zelfs nog *zeer* waardeerde. In dezen vorm zijn alle stuk-

ken goed, sommige minder, andere meer, maar het heeft voor mij geen zin, hier met een schoolmeesterspotlood te gaat streepen. - Ortega y Gasset wordt je vanmiddag door mijn boekhandelaar gezonden. Cadeau van mij. Het is werkelijk *zeer* de moeite waard, een veel betere Spengler. Geestig, 'honnête', tegen de specialisten etc. etc. Je zult het zeker met genoegen lezen. [...] - Dan zou ik jou nog willen vragen, of je via Malraux kunt bereiken, dat ik *geregeld* de *Nouvelle Revue Française* krijg voor bespreking in de krant. Met *Forum* wou ik daar het pièce de résistance van die afdeeling van maken. Adres: Het Vaderland, Parkstr. 25, den Haag.

Daar komt jullie brief van 7 Nov. Hartelijk dank! Ik moet tot restauratie van Scholte's reputatie zeggen, dat hij mij vandaag een zeer hartelijke felicitatie zond, met een oprecht 'sans rancune' (oprecht: hoop ik). Ja, waarom al die andere eminente letterkundigen het tegen mij moesten afleggen? Ik weet het waarachtig niet; alleen heb ik ter verklaring Schilt's onverklaarbare geporteerdheid voor mij speciaal. Hij heeft tot tegenover Nijgh hardnekkig *mijn* hoofd geëischt, hoorde ik van Pannekoek (dewelke gisteren nog schetelings in Het Vad. een stuk over *Dumay* heeft vervaardigd, even slecht geschreven en even vriendelijk bedoeld als dat over jou.). - Ik houd me sterk aanbevolen voor Fontenelle, te zijner tijd!

Nog één ding, dat ik haast vergeten had. *Als* nu *Forum* doorgaat, zit er niets anders op dan Bouws als secretaris aan te houden (pro Deo). Ik *kan* dit werk niet meer doen, nu ik in den Haag ga wonen en vol kom te zitten met allerlei gedonder op ditzelfde terrein. Vic zou er absoluut niet voor deugen, terwijl Bouws voor de *zaken* perfect is gebleken. Ik denk niet, dat jullie hierover *nu* de kabinetsquaestie van medewerking zult stellen; jullie kunt overigens copie natuurlijk aan mij zenden. Maar eigenlijk was het me een lief ding waard, als er tusschen de 'partijen' een formeele regeling kon worden getroffen, die dat overbodig maakte. Ik kan met een natte vinger Bouws weer zoover krijgen, dat hij het *administratief* contact herstelt, als jij het wilt. Je hoeft geen druppel water in den wijn te doen, hij

ook niet; het eenige zou zijn, dat je hem de copie kunt zenden, over voorschotten e.d. correspondeeren, proeven behandelen etc. Ik stel je dit noodgedwongen voor; ik kan het werkelijk zelf niet gaan waarnemen.

Coster, p. 95: 'En nogmaals, dit alles doet er ook niets toe, voor de lezer die alleen onthouden zal dat hier, welgeteld, 42 dichters bij elkaar staan, die allen wel iets goeds zullen hebben, waar hun gedichten werden verzameld in de schaduw van 58 dichtbedrukte bladzijden kommentaar'.

Ik heb op allerlei persoonlijke dingen nog niet geantwoord. Maar de boekenstapel grijnst me aan; ik *moet* er eerst een bres in schieten.

Tot nader dus. Hart. gr. ook van Ant en aan Bep

je

Menno

Wij blijven voorloopig nog hier; er moet eerst een andere leeraar zijn aan het lyceum. Daarna zoeken we een huis in den Haag. Ant is daar zeer mee ingenomen; zij krijgt waarschijnlijk de afdeeling damesromans te behandelen (onder mijn naam dan).

De heer de Lang is dadelijk al met chicanes begonnen, die ik tracht te pareeren. Schilt is een grijze engel. Denk er om, dat jullie *nooit* iets loslaat over dingen, die ik in een brief over de Lang schrijf!! Ik zal het n.l. vaak moeten luchten.

eerste stuk *Ducroo* kreeg ik van Greshoff. Ligt dus hier.

485. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Le Roselier, Zaterdag [11 November 1933]

aant.

Beste Menno, Ant's formule van 'schriftelijke spijsvertering' is zéér mooi! Maar vandaag gaat die spijsvertering in gestrekte galop. Jij hebt het druk en ik pees weer door *Ducroo*; ik dacht dat het slot van mijn Indische jeugd 2 hfdstn. zou beslaan, maar het worden er wel 5! - Het hfdst. over jou kan ik eerst schrijven, als je *dit* alles gelezen hebt. Je moet in de compositie ook het kontrast vertegenwoordigen met mijn Indische vrienden! - Al deze hfdstn. gaan over meisjes, vechtlustige kameraden en in-

landsche hoeren. Benieuwd of Ant dit ook nog boeiend vindt. Ook spoken komen erin voor. Ik tracht alles zoo kort mogelijk te doen, maar er is oneindig meer dan ik dacht; ik hoef niets erbij te maken, integendeel.

Laat de Cahiers vooreerst stikken. Later meer daarover.

Veel dank voor Ortega, die mij erg aantrekt. Maar ik ben als jij: ik moet ook van alles lezen en er stukjes van maken. - [...] Plan *Forum*: ik hèb geen opinie meer. Het is mij nu alles best. Dit lijkt mij ook heel goed, ja. Na een jaar zal je verder moeten zien; voorloopig lijkt het zoo allerliefst, als je wilt.

Zend mij nu weer wèl de eerste blzn. terug van die 2 verhalen (van elk de eerste blzij.) Ik heb het noodig voor *Ducroo*. Het gaat direct weer terug.

Ik zal mij dus niet als medewerker terugtrekken als het leugenrund voor nix aanblijft. Maar ik heb heusch geen trek om hem te schrijven. Ik zal mijn copy dus insturen naar het secretariaat van *Forum*, als iedere andere medewerker; moet er later dan nog iets mee gebeuren dan moet het in Godsnaam toch maar via jou. Trek het rund dus niet aan je natte vinger, het is zelfs heel zwaar op de hand.

Ik zal moeite doen voor de *N.R.F.* als ik in Parijs ben, maar waarom schrijf je Malraux niet zelf? Adres: 44 rue du Bac, Paris 7e. Of aan Paulhan: Jean Paulhan, directeur de la N.R.F., 5 rue Sébastien Bottin, Paris 7e. Als je Paulhan schrijft dat je er geregeld over spreken zult, dat je de nieuwe kunstredacteur bent, enz. krijg je het, denk ik, omgaand. Ze zijn er erg gul mee.

Ik doe dit vanavond in St. Brieuc op de post, als - wanneer ik mijn vrouw - la mia sposa - van den Parijschen trein haal. Hartelijke groeten aan Ant, en nogmaals dank voor de *Horden*.

Een hand van je

E.

Heb je d'Artagnan gekregen? Hierbij een stukje uit *D.G.W.* dat je amuseeren kan. Graag terug, dit laatste.

Als onze toestand niet beter wordt moeten wij in Parijs op één gemeubelde kamer gaan wonen. Maar jullie rijkaards moeten

in Den Haag een logeerkamer hebben, of althans een heerlijk divanbed voor een van ons, daar reken ik op!

Ik ben erg benieuwd naar wat Ortega over den ‘señorito’, den ‘fils de famille’ te vertellen heeft. [...]

En o ja, als je nu vast zit aan *Het Vaderland*, kan jij mij dan af en toe herbergen voor een stuk als dat over d'Artagnan? Als wij in Parijs zijn, kan ik zulke dingen vrij gemakkelijk in de Bibliotheek in elkaar zetten, en indertijd had Mr. van Rossem er het grootste succes mee.

486. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Le Roselier, Woensdagavond. *14 Nov.* [15 Nov. 1933]

aant.

Beste Menno, Voor ik een nieuwe brief van je krijg, alvast dit: - ik heb nu weer een kleine 100 blzn. *Ducroo* achter mij en Indië is goddank af! Nog één portret, dat van Batten (Arthur Hille hier) in tegenstelling met dat van Wijdenes! Ik heb deze nieuwe hfdstn. naar J.v.N. gestuurd voor de typ-juffrouw. Zoodra ik ze terug heb en nagezien, gaat een stel naar jou; ik moet dan *precies* weten of je ze nog even goed vindt als de vorige, en ook wat Ant ervan denkt. Denkelijk heb je ze begin December in Rotterdam. Ik ben *blij* dat ik er uit ben; al dat Indië begon me toch den keel uit te hangen! Ik moet vooral van je weten wat je van mijn Indische vrienden vindt.*

Ortega y Gasset lees ik maar heel langzaam door al dit geschrijf. Daarover dus later. Jan Gr. heeft vandaag in Holland zijn redactiediner; ik ben zeer benieuwd naar den uitslag. *Gr. Nederland* is een grooter schip dan *Forum*, vooral nu.

Vergeet je niet mij de eerste blzn. terug te zenden van die 2 verhalen? Ik kijk er met spanning naar uit!

Wij hebben voor 1 December een gemeubelde kamer gehuurd. Het adres is: 19 rue de l'Yvette, Paris 16e. Het is niet ver van het Bosch. Den eersten tijd kan je erbij zetten: chez Madame Nossovitch; dat is een Russische senatorsvrouw die nu kamers verhuurt. - Ik zeg je dit nu alvast, opdat je het tijdig kunt laten weten aan den secretaris van *Forum*. Tot 1934 zou ik wel graag alles laten zooals het nu is; daarna zal ik als gewoon medewer-

ker mijn copy naar het secretariaat sturen en daar ik dan zelf met copy van anderen niets meer te maken heb, schikt alles zich nogal vanzelf. Wel had ik graag zoo spoedig mogelijk de proeven van het stuk over *Liaisons*, en niet op het laatste nippertje, als de laatste keer; deze proeven dus gewoon nog naar hier. Vóór we van hier weggaan, zal ik zelf het secretariaat mijn adresverandering wel schrijven, voor de 2 nrs. die ik altijd krijg. En o ja, hierover dit: ik gaf altijd 1 nr. aan Jan van Nijlen, die te arm is voor een abonnement. Kan je het niet zoo inpikken dat hij, als ik redacteur-af ben, dat nr. toch nog ontvangt?

*Ik begin bang te worden dat sommigen een beetje doen denken aan de jeugd van Albert Vogel † zooals die in jullie krant wordt opgehaald!

Donderdag 15 **[16]**

Je stuk over de poëzie is binnengevallen en ontroerde ons allebeide heel sterk, vooral door die volledige handteekening eronder. Maar het is best; vooral het begin - zoo helder; ofschoon toch wat moeilijk, vreezen wij, voor de dames van Borel - en wat je over Vestdijk zegt is bovendien heel juist. Wat je over De Vries en Buning zegt is zoowat van a tot z ernaast; De Vries lijkt bv. veel meer op Vestdijk dan op Buning, behalve op het ééne punt ‘intellect’, maar soit, aangezien de ideeënloosheid van Poe er weer bij komt, geef ik me allang gewonnen, dat spreekt! Kan je voor *Het Vaderland* de herdruk van mijn *Nutt. Verzet* bespreken? waar Borel altijd kuisch en voornaam over gezwegen heeft, hoewel hij uitvoerig *Parlando* besprak. Voor de moordverhalen, het 1e vooral, één belangrijk punt voor het publiek: vooral niet vergelijken met de surrealisten, ofschoon je natuurlijk kunt ‘toegeven’ dat de *schijn* die richting uitgaat, maar het *wezen* veel meer verwant aan het zooveel koelere, essayistische... essay van De Quincey, *Of Murder considered as One of the Fine Arts*. Dit trouwens niet onjuist, hoewel ik De Quincey niet kende! - het behagelijke bloedgedoe van Soupault en zoo kende ik wel, maar vond ik nooit naar mijn zin. Ik ben erg benieuwd naar wat je ervan maakt. Wel even wachten, na het stuk van ‘Hein’!

Bep vindt het lang niet kwaad dat Buning in an offhand way behandeld werd, na al *zijn* superieurderig gedoe tegenover het ‘anderzijdsche’ in de poëzie. Ik ook niet; toch had ik het voor jezelf aardiger gevonden als je onze polemiek hier vergeten had en over De Vries en Buning even juiste dingen gezegd had als over Simon onzen Vestdijk.

Morgen meer, als er een brief is - Kan ‘Hein’ niet wat meer copy van ons plaatsen? Bep heeft reusachtig gewerkt, in de hoop dezen winter wat meer te verdienen, en vroeger zei ‘Hein’ dat ze gerust wat meer moest schrijven. Maar dat is nutteloos, als de copy op het bureau blijft liggen natuurlijk. [Dit niet doen! - je zit er pas, en ik heb ‘Hein’ nu zelf geschreven.]

Vrijdag 16 [17]

Bep zou graag willen weten waarom Anth. Donker uit Die Sammlung gestapt is ‘om principieele redenen’. Is hij Hitleriaan geworden?

Zondag 19.

Nog steeds geen brief van je, en van hier ook geen nieuws. Ik heb ‘Indië’ nog te dicht achter me om opnieuw aan *Ducroo* te pennen, nu lees ik dus maar wat voor de *N.R.C.* - Van Jan geen bericht, en ik snak naar den uitslag van het diner. Misschien morgen? Als er morgen nog altijd niets is van jullie beiden, verzend ik dezen brief zóó.

Het Vaderland heeft nu hoopen copie van ons geplaatst, - hoera! Het bovenstaande vervalt dus heelemaal. - Wij lazen geroerd ook het stukje over den heer die in Mexico zoo'n ontdekking deed over Pascal. Is het, zooals Bep veronderstelt, om den Hagenaar aan een nieuw opium te wennen nu Lao-Tze hem ontvallen is? Vergeet nu niet ons nieuwe adres; ik hoop dat Ant je trouwens met deze administratie bijstaat, zoo brillant als Bep het mij doet. Vanaf 26 November uit Holland niets meer hierheen zenden, want wij gaan wschl. nog een dag naar Roscoff (naar het graf van Corbière) voor wij naar Parijs teruggaan.

Hart. groeten van je

E.

Wat een snertbrief is dit geworden! Uit Parijs weer wat beter.

487. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam 18 Nov. '33

aant.

Beste Eddy Eindelijk kan ik er dan eens even ‘uitbreken’, om je te schrijven. Ik heb deze week *letterlijk* geen oogenblik vrij gehad. School, artikeltjes maken, kroniek schrijven, twee tooneelpremières: het is werkelijk welletjes en de troost van twee salarissen is gering; ik heb er trouwens mijn belasting van betaald. Overigens blijkt, dat iemand, als hij van zins zou zijn zich kapot te werken en niets anders te doen, tegelijk leeraar en Borel zou kunnen zijn! Maar ik zal de hemel danken, als ik eindelijk mijn ontslag beet heb; dan zal, gegeven dat ik met de heeren van de krant op kan schieten, het werk aan de rubriek alleen wel meevallen. Ik lees die boeken van de Schartens c.s. eenvoudig niet; ik ruik ze, snoep even van de inhoud en maak er een stukje woorden over. De cabotins van het tooneel heb ik zonder eenige innerlijke emotie gevolgd en beschreven, blijkbaar echter nog niet enthousiast genoeg, want Pannekoek schrijft mij, dat ik ook iets over het applaus en de bloemen moet vertellen. Dat gaat er de volgende maal dus ook nog bij. Het waren *prima* duitsche acteurs ditmaal (Bassermann, Moissi, Deutsch, Durieux) en voor mij was de ontmoeting dus zeer interessant, nadat ik in geen jaren tooneel had gezien en er alleen maar over had gedacht. Resultaat: ik volg het als een puzzle, een goed of slecht geconstrueerde, maar een puzzle. Met mijn werkelijke probleemen heeft noch dit, noch het boekjes lezen iets te maken; het gaat me allemaal vrij vlot af, alleen mist het product van die werkzaamheden de geestelijke verhevenheid en den dazen toon van Borel. Als ik nu van de school los ben, neem ik gewoon mijn morgen voor de puzzles, en enkele avonden voor de tooneelpuzzles, en voor de rest lees ik en doe ik, wat ik zelf wil. Ik kreeg je *Nutteloos Verzet* nu 2 ×, heb één exemplaar aan den goeden Pannekoek gegeven. Het leek me tactischer, over deze herdruk nu geen kroniek te schrijven, om niet dadelijk het verwijt te hooren te krijgen, dat ik tot iederen prijs vrienden aanbeveel. (Ik ben er toch al tamelijk mee bezig natuurlijk). Onder de Nieuwe Uitgaven heb ik er nu een stukje

over gemaakt, waaruit de ‘betere lezer’ zijn conclusie kan trekken. Als je mijn toneelproeven wilt lezen, stuur ik je binnenkort een stel, dat je me dan, omdat ik het nog wel eens noodig kan hebben, moet retourneeren. Kreeg je een krant met mijn kroniek van Zondag? - Ik zal ook onderwijl eens naar een mogelijk baantje voor jou uitzien. Maar tot Aug. zit ik nog niet vast, dus het eerste jaar moet ik nog ietwat diplomatisch optreden en niet te veel mijn eigen mannetjes naar voren brengen. (Wat klinkt dit alles ‘vuil’, bij herlezing, en wat is het in een bepaalde beteekenis toch volkomen in orde!). Dank voor je aanbod om me te helpen met de recensies; maar uit het bovenstaande volgt al, dat ik de boeken niet lees, maar ruik. Alleen, als die verdomde Helman komt... Deze week heb ik een kroniek over van Eeden en *Vues sur Napoléon*, dus eigenlijk over het idealisme; eerste heftige, maar diplomatisch gestyleerde tegenzet tegen het Borelisme. Die dr. Brouwer van Ortega was laatst hier, omdat hij aan Het Vad. wil meewerken. [...]

Je stukje in D.G.W. is zeer vermakelijk! Wim had het ook gelezen en er veel pleizier aan beleefd. - Als je of jullie hier komt omstreeks Kerstmis, hebben wij *hier* altijd één vrije logeerkamer met één bed! Zoodra wij naar den Haag verhuisd zijn (Jan.? Febr.?) waarschijnlijk een logeerkamer met twee bedden. Jij kunt hier dus, als je tenminste niet precies op de kerstdagen komt, want dan zijn we in de Achterhoek, in ieder geval hier op je gemak ‘wohnen’. Er kan ook altijd een divan bij ‘gedekt’ worden.

Onder de bedrijven door had ik nog een curieuze discussie met D.A.M. Binnendijk, die mij een weer zeer heftige brief schreef over jouw ‘autisme’ en ‘querulantisme’ etc., naar aanleiding van je drie laatste regels van *Written in Dejection* (die ik ook nogal dwaas vind, maar wat doet dat aan de qualiteiten van de rest af!). De brief was zoo, dat ik hem geantwoord heb het te verdommen verder zulke onaangename berichten over jou te ontvangen; want hij begon weer over je slechte persoonlijkheid etc. Op mijn antwoord heeft hij nu weer zeer verontschuldigend gereageerd, zoodat het geschil weer is bijgelegd. De kern is

duidelijk: hij *kan* het niet verkroppen, dat er een ‘concurrent’ in zijn vriendschap voor mij is binnengekomen, en nog wel één, van wien hij weet, dat hij een overwegende factor daarin is. (wat een stijl, ik ben doodop!) Zijn jaloezie is werkelijk erg vrouwelijk genuanceerd.

Greshoff en Aty komen straks hier eten. Hij heeft, hoor ik, het redacteurschap van *Gr. Ned.* voor mij in zijn zak. Maar wat nu met *Forum*, dat ik net beloofd heb voort te zetten?? Ik zit er eenigszins mee. Zoodra er nieuws is, hoor je het.

De nieuwe communis opinio over mij is nu, na *Dumay*: ter Braak heeft een goeden roman beneden zijn geestelijke stand geschreven. Dit thema, door Vic gelanceerd en misschien niet ten onrechte, circuleert nu in de provincie (letterlijk en figuurlijk). Ik hoop tot spoedig! Veel hart. gr. ook van Ant en mij tot Bep en jou, en een speciale hand van je

Menno

P.S. Zijlstra belde mij laatst op met de mededeeling, dat hij een ‘vermaning’ had ontvangen over Greshoff's bruine liedjes van een ‘hoog persoon uit zijn concern’ (zal Nijgh wel zijn); en hij herinnerde aan het artikel over politiek in het Forumcontract. Aangezien hij ditmaal absoluut in zijn formeele recht zou zijn (de gedichten vallen onder het hoofd ‘politieke agitatie’) heb ik nu een panopt. over Dimitrof geschreven, dat een politiek thema m.i. onpolitiek behandelt. Mocht ook dit stukje hooggeplaatste commentaar uitlokken, dan zal ik zeggen, dat *Forum* mij zeker niet meer als redacteur moet hebben; want in dezen geest zal ik voortaan vrij veel schrijven.

488. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Le Roselier, 21 November. [1933]

aant.

Beste Menno, Dat was weer een ‘belangrijke’ brief en ik haast mij erop te antwoorden. Nieuws van hier is er niet, bovendien is mijn brief pas weg. - Je voorkomt ook het nieuws van Jan, die nog steeds geen tijd vond me te schrijven, maar hij zat dan ook in Holland!

Voor je prestaties heb ik alle bewondering. En ja, zend me voor-

àl de tooneelkritieken op, want daar zit ik nu juist over in: om te weten hoe je ook dat klaarspelen moet (zult, gaat). Jammer dat je *N.V.* zoo gauw afdeed; je had er best 2 maanden mee kunnen wachten en er dan bv. een kroniek over kunnen maken, tegelijk met iets anders, *Angèle* bv. of *De Herberg* van Den Doolaard, als twee 'verschillende manieren van vertellen' of zooiets. Het beroerde is, dat wij te fatsoenlijk zijn en dat 'men' alleen maar denkt: zie je, ter Braak zelf, die toch een vriend van hem is, wijdt er niet eens een kroniek aan, het is dus vast erg 'onbelangrijk' (*diep* woord voor de massa). [...]

Over het komen naar Holland schrijf ik in Dec. nader. Ons nieuwe adres moet eerst behoorlijk worden 'ingewohnd'. Als ik in Holland kom, wil ik graag 2 dagen bij je logeeren; bij *jullie*, moet ik zeggen, omdat Ant hier zeker 1e stem is. Maar misschien komt Bep alleen naar het 'dierbaar plekje grond'.

Wat D.A.M. betreft, zijn jaloezie is mij niet onsympathiek; maar als ik in Holland kom, zou een ontmoeting hem misschien goed doen. Hij moet me dan maar verder 'aardig' zien te vinden of meteen voorgoed ruzie met me maken; ik ben tot allebei evenzeer bereid. Wat het 'autisme' betreft, zeg hem bij gelegenheid dat ik het vrij autisch of autistisch vind als hij dezelfde lezers van *Forum* op het portret van zijn rivaal vergast, en dat ik het clootistisch vind dat hij, zijn rivaal nu eenmaal op rijm zettend hem niet meteen op sterk water heeft gezet. Een halve verheerlijking van den heer Pijper vind ik van D.A.M. komend wat akelig; was hij toch maar querulantistisch genoeg om den Pijper brieschend van woede te maken, inplaats van dit poésienietmeerpuristisch eerbetoon. - Eén ding is zeker: die jongelieden hebben ten eenenmale zooveel *Kring*-superioriteit in zich gekregen, dat zij voor de manifestaties van het vulgus even immuun zijn geworden [...]. Wat ze nu over *Dumay* zeggen, is ook weer prachtig: *natuurlijk* heb je een goede roman geschreven beneden je geestelijke stand; het bezwaar is alleen dat je dat hoort verkondigen door *geesten* die zelf op het peil van Ernest Claes *voelen* en op dat van Johan Fabricius *genieten*. - [...]

Nu nog even een verklaring aan jou zelf over die 3 laatste regels. ‘L'inintelligence du lecteur devant se supposer’ had ik erbij moeten zetten dat Ernst von Salomon *de* man is voor de ‘Nick Carter-sfeer’ in Duitschland. Het gekke is dat ik dat op de proeven bijna gedaan heb - door er 4 of 5 regels bij te schrijven; maar Bep vond dat het dan teveel een artikel werd, al te expres gericht op Tielrooy, en dat op deze manier juist het karakter van in het voorbijgaan geschreven cahier-aanteekeningen beter zichtbaar was. We hebben ons dus alweer vergist en je *mag* je gewoon zulke ‘subtiliteiten’ niet veroorloven! Als je me gewaarschuwd had dat jij het zelf ook duister vond, had ik het even veranderd. - Als eronder had gestaan: vandaag lees ik om me aangenaam te verstrooien, na het zware denken bij Nietzsche, *De Schelmenstreken van Cartouche*, dat ik beter vind dan *De Eed van de Roode Mannen*, was het zeker wat ‘autistisch’ geweest. Gegeven dat er *iets totaal anders* staat, ben ik zoo vrij onzen vriend D.A.M., die er zeker *precies dat* in las, voor ‘idiautistisch’ aan te zien; - wat trouwens de eerste keer niet is. - Toen ik *Aan Ambrosia* schreef, heeft in Utrecht ook niemand er iets van begrepen, zooals Marsman mij meedeelde. Hoe moet dit nu eigenlijk? Zullen wij tot de idiautisten neerdalen, of zullen zij leeren ons autisme (of het mijne, als jij je hier niet verdacht vindt) aan te hooren voor wat het is, en niet voor wat zij erin verstaan? Ik vind dat die ‘vrije geesten’ zich op dit gebied ook maar wat moeten oefenen.

Wat nu die toestroomende redacties betreft: ik raad je *sterk* aan om *Gr. Ned.* te nemen. Met Jan kan je er werkelijk iets *goeds* van maken, terwijl *Forum* op deze manier toch een compromis wordt, dat een achteruitgang op het oude *Forum* is en blijft (met die Vlaamsche redactie). Vroeger was het: het publiek begrijpt toch niets van die autonome deelen en ziet alleen het nieuwe mengsel. Waarom is dat nu opeens anders? Misschien heb je Zijlstra al te veel beloofd, maar op zichzelf beschouwd vind ik dat de keuze niet moeilijk is. Of kan je in 3 redacties zitten? Waarom dan niet dàt?

Wat je zegt van dat schrijven over politiek lijkt me juist pour

le besoin de la cause, maar onverdedigbaar op zichzelf. Je kunt in *Het Vaderland* zeker ook niet zoo schrijven. Maar enfin... ik wacht af wat je me verder zult berichten. Als ik jou was ging ik naar Zijlstra, na dit briefje over de 'bruine liedjes' en ik zei hem precies waar het op stond; ook mijn grootere sympathie voor *Gr. Nederland* en waarom. Laat zoo iemand dat nu ook maar eens leeren. Er is kans (het is volstrekt niet zeker!) dat hij je dan niet verder als 'auteur' wil uitgeven. Maar Querido en Van Kampen nemen je dan direct, daar sta ik je voor in.

Ik ben erg benieuwd naar je panopt. over Dimitrof en half van zins om mijn 3 regels over Von Salomon voor het idiautistische deel van de abonnés te *verklaren*. Maar bah, Bah, BAH. Vooruit maar, zoo is het ook goed.

Schrijf na 26 Nov. niet meer hierheen. Veel hartelijks, ook onder de gades, het beste met de arbeid, een ferme hand van je

E.

489. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 23 Nov. '33

aant.

Beste Eddy Dit is dus alweer de laatste brief naar le Roselier! Volgende epistels gaan naar de rue de l'Yvette. Inmiddels hebben wij ons, vandaag net, een werkelijk heerlijk huis aangemeten in den Haag, eind laan van Meerdervoort, stalen ramen, uitzicht over water, *twee* logeerkamers (dit laatste als bijzondere invite!), ingebouwd bad etc. etc., voor den civielen prijs van ƒ 57,50 pm. Eigenlijk hetzelfde model huis als op de Beukelsdijk, maar ruimer. Wij namen het direct; het was het eerste huis, dat wij zagen. Noteer vast het adres: *Pomonaplein 20*. Als ik van de schoolmeesterij af ben, trekken we er 1 Jan. in. Komen jullie dus in het nieuwe jaar, dan vindt jullie een behoorlijk onderkomen, op ieder moment van den dag. Ik ben reusachtig in mijn schik met deze bof (want het overkomt je zelden, dat een huis precies levert wat je er van eischt), en Ant niet minder. Als ik nu bij *Het Vad.* maar niet uit den toon en dientengevolge uit het ambt val, staan de zaken er niet slecht voor op het oogenblik. Het is één geluk, dat ik me volkomen van de litteratuur

vrij voel, dat ik er een moraal op na houd, die zich niet meer occupeert met het probleem, of een boek van Alie Smeding goed of slecht is. Ik doe zoo'n boek met een paar regels af en kijk er niet meer naar om. Zoo'n entrefilet over Pascal verschaft me alleen het genoegen, dat de Hagenaar den *naam* Pascal leest in een krant, waarin hij anders over Jo v. Ammers leest. Alleen de kroniek op Zondag is geschikt om op behoedzame wijze 'persoonlijk' te zijn. Ik zend je binnenkort (als ik wat meer heb) een bundel tooneelcritieken; maar het mooiste moet nog komen, zoo b.v. Willy Corsari in een selfmade-stuk *Krontjong* zelf op de planken en niet te vergeten, het door ir. Mussert gestichte nationaal-soc. tooneelgezelschap *Fascio*, dat binnenkort debuteert met een hemdendrama van George Kettmann jr. - Ik heb het inmiddels *idioot* druk, vergeet van alles, heb zelfs bijna ruzie met Jan Greshoff gehad, waarbij de schuld inderdaad deels aan mijn kant was. Op elkaar botsten n.l. ineens de redacteurschappen van *Forum* en *Groot Nederland*. Je hebt het ongetwijfeld al van Jan zelf gehoord. Het komt hier op neer, dat ik al te ver was met mijn afspraken met Vestdijk en Maurice, om nog terug te kunnen naar *Gr. Ned.*, en dat Jan zulks (*dit* geheel ten onrechte, zooals hij later volmondig toegaf) als een soort 'verraad' jegens hem beschouwde. Enfin, de zaak is geregeld, er is kans op een fusie van de twee tijdschriften volgend jaar; gelegenheid om te publiceeren zullen we in ieder geval te over hebben. Het 'dikke nummer' van Dec. is nu natuurlijk tot de helft gedund, om de copij niet weg te smijten, zoodat jouw *Liaisons* nu in het volgend nummer komen (*Afscheid* natuurlijk in dit). Dit leek me niet onbillijk; mijn *Schrijver na zijn 30*ste *jaar* was er vorige maand uitgegooid voor jouw Nietzsche-Tielrooy. - Doe wat 'het secretariaat' betreft, wat je het beste dunkt! Stuur desnoods *alles* aan mij, dat is misschien zelfs beter. Alleen *proeven niet*, want dat zou, nu ik in den Haag ga wonen, vertraging veroorzaken. De twee nummers kun je, dat spreekt toch vanzelf, blijven ontvangen! Het zal wel gewoon doorgaan, dus schrijf mij even, als je ze niet krijgt.

Je vindt 'Hein' (= Pannekoek = 's Gravesande) naast je, in je

oordeel over wat ik over Buning schreef. N'en déplaise jou, zie ik nog niet, waarom ik hem onbillijk beoordeeld heb! Maar jij hebt nu eenmaal nog een zwak voor de poëzie in dien ‘toon’, dat ik ontbeer. - Over *Nutteloos Verzet* heb ik zelf later spijt gehad; ik was inderdaad te fatsoenlijk. Maar wacht nu op *Ducroo*!! Dan heb ik de ongezochtste gelegenheid en twee geweldige kolommen, om je te presenteeren!

Waarom Anthonie uitgesammeld is, weet ik niet (de ruime man krijgt, denk ik, vage sympathieën ook voor Hitler!) en wien, [...]. Maar je moet nu bepaald Dirk Adrianus Michel ontmoeten, als je hier bent; ik stel me daar veel van voor en ben bereid als impressario op te treden. Hij is werkelijk erg sympathiek, met al zijn zonderlinge ‘geestelijke’ Achilleshielen.

Wat ik zelf tegen die slotregels heb, is niet, dat ze ‘autistisch’ zijn, maar dat ze een belezenheid veronderstellen, die je niet veronderstellen *moogt*. Ik bedoel, dat een werkelijk intelligent lezer, die Salomon *niet* kent, absoluut de indruk moet krijgen, die D.A.M. ook kreeg. Het is net als met dien ‘homme à la tête d'épingles’ (of hoe heet hij); je tracht bij zulke gelegenheden ‘für die subtilen Geisten’ te schrijven in den zin van ‘in de litteratuur geverseerde’, terwijl dat lang niet altijd de werkelijk subtiele zijn! Het veronderstellen van belezenheid is natuurlijk tot op zekere hoogte niet te vermijden, maar hoe meer je de veronderstelling beperkt, hoe beter m.i. Iemand, die tien jaar in de Sahara gezeten had, zou, ook als hij intelligent was, een belezenheidstoespeling van na 1923 niet begrijpen. Jammer genoeg *wel* Henri Mayer, en erger, mevr. Iris Zeilinga-Doodeheefver!

Wij verheugen ons *sterk* op jullie komst! Ik schei er nu uit, want de twee baantjes besluipen mij aan alle kanten. Als ik iets vergeet, moet je het nog maar eens schrijven, zoolang ik nog amphibie ben.

hart. gr. voor jullie beiden, ook van Ant, je

Menno

Ik kan natuurlijk *niets* schrijven voor mijzelf in dezen tijd, maar mijn boek *vordert* in mijn hoofd. Het wordt in de eerste

plaats een boek tegen het fascisme, maar geen ‘brochure’, ‘l'honnête homme en action’ zal geen Mussert dienen! Deze heer heeft, tusschen haakjes, naar men zegt *30.000* leden in zijn clubje! Alle chique, die nog te stom is voor het liberalisme, is Mussertiaan. Als die lui *Het Vad.* koopen, ben ik... och arme, ik moet er niet aan denken!

490. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Le Roselier, 23 November. [1933]

Beste Menno, Gisteravond thuiskomende van St. Brieuc, vond ik hier een wanhopige brief van Jan over het gebeurde. Hij heeft alles gedaan om je in de red. van *Gr. Ned.* te krijgen en nu laat je hem in den steek; hij vindt dat je hem een figuur laat slaan tegenover Coenen, en dat je ‘de onzen’ het tegendeel van een dienst bewijst. Ik wacht nu op een brief van jou voor ik me hierover een opinie vorm, en in ieder geval weet ik één ding zeker: je hebt je natuurlijk nooit zoo verbonden gevoeld tegenover Jan, als hij het gevoeld heeft. Maar als het waar is dat hij je tot het laatste toe op de hoogte heeft gehouden en dat jij hem tot het laatste toe gezegd hebt dat je er wel voor voelde, is de manier waarop je met hem omspringt toch wat kras.

Ik weet van dit alles tenslotte niet veel af, omdat Jan mij den laatsten tijd niet meer schreef. Maar jou heeft hij dat blijkbaar wel gedaan, en in ieder geval wisten wij allemaal toch dat Jan zich heelemaal toelegde op het nemen van jou in *Gr. Ned.*! Hij had een absoluut vertrouwen in je, en ik kan me voorstellen dat hij zich nu lamgeslagen voelt.

Nu buiten al deze min of meer sentimenteele overwegingen om, staat mijn meening vast, zooals je na al mijn vorige brieven ook wel niet zal verwonderen.

Het laten waaien van de kans die ‘ons’ in *Gr. Ned.* geboden wordt, die, afgescheiden nog van het resultaat (dat altijd tegen kan vallen), een door-en-door honnête probeersel is, voor het voortknoeien met *Forum*, vind ik ergerlijk stom en betreurenswaardig. Toen indertijd geen enkele andere kans op publicatie

meer scheen te bestaan, was ik de eenige onder ‘ons’ om het voorstel van Maurice niet te verwerpen, en *jij* vond het niet aan te nemen; *jou* was het toen, ondanks alle autonome redacties (*mijn* laatste stroohalm!) te Vlaamsch en te Roomsch naar buiten; en tenslotte was ik het daar ook gauw mee eens. Vertel me nu toch wàt er eigenlijk zooveel beter is in de z.g. nieuwe combinatie? Zijn Maurice, Gijsen en Walschap niet Roomsch genoeg? Is het feit dat Van de Voorde niet in de redactie komt van zóóveel meer belang? *In het tijdschrift komt hij per se toch, en Mussche erbij*. Je kunt dat niet beletten, en alles is daarop ingericht, du moment dat vnl. gerekend wordt met die 200 Vlaamsche abonnés. Met Jan in *Gr. Ned.* werkte je een oud tijdschrift, dat als publicatiemogelijkheid onvergelijkelijk interessanter is dan de 40 pag. *Forum*, misschien langzaam maar zonder compromis om tot ‘ons’ tijdschrift. Met *Forum* sluit je *nu al* een compromis onder ‘onze’ naam - en om die *naam* alleen is het den handelsman Zijlstra te doen - en je doet tenslotte niets anders dan een proef nemen die vooruit mislukt is, van ‘ons’ standpunt beschouwd. Als de anderen, die *niets* met ‘ons’ te maken hebben, *Forum* naar buiten even goed vertegenwoordigen als wij nu, hebben ze ook jou niet meer noodig en mag je gerust weggaan. Je zult zeker zoo ‘fatsoenlijk’ zijn dat te doen, en ik ook, en dan zijn ze precies waar ze eigenlijk *nu al* zouden willen zijn. *Forum* voortgezet zonder jou en mij, zelfs onder den naam *Forum* (gesteld dat dat kon?) zou niemand beduvelen; nu zijn jouw naam en die van *Forum* samen *het* middel om serieus uit te komen met deze boerenbedriegerij.

Zoolang er geen andere kans was, bleef ook dit niet geheel te versmaden. Nu de 50 × superieure kans, in *ieder* opzicht - (vooral ‘moreel’), die je met het redacteurschap van *Gr. Ned.* laat waaein, voor ons allen verkeken wordt, is mijn houding duidelijk de volgende:

Ik heb voor het nieuwe *Forum niet de minste sympathie*. Het eenige wat mij erin houdt is nu de vriendschap voor jou. Met Bouws die er nu in blijft en met die Vlamingen die er eigenlijk alleen in konden komen als ik eruit ging, is het een

tijdschrift als een ander voor mij, een plaats waar ik eigenlijk niet thuishoor. Waar dit tijdschrift voortgaat onder onze oude naam, voel ik mij eigenlijk gedupeerd. En jou erbij; maar jij schijnt ergens gevoelens of een geloof te hebben behouden dat ik nu, na deze verknoeide *Gr. Ned.*-affaire, totaal verloren heb. Meewerken aan *Forum* beteekent voor mij publicatiemogelijkheid + dubbeltjes - maar ik hoop dat ik daar tenslotte *niet* op letten zal! - en daar*boven*: mij mee laten overstroomen door al deze z.g. vrienden, uit vriendschap voor jou. Zonder vriendschapsverhouding met jou zou mijn houding nu klaar zijn: vanaf 1 Jan. bestaat *Forum* voor mij niet meer en als ik lust zou hebben, zou ik het bestrijden, onverschillig waar. Vind je dat je mijn medewerking onder deze omstandigheden (en ik overdrijf *niets*), kunt aanvaarden, dan zal ik je mijn bijdragen sturen, als aan ieder ander tijdschrift dat mij 'graag wel eens plaatsen wil', *De Gids* of zoo. Vind je dat onze vrienschap tegen dit stootje bestand is, dan had ik het liefst dat je mij met 1 Jan. als medewerker afschreef. Tenslotte zijn er toch gevoelsoverwegingen die méér tellen dan publicatiemogelijkheid. Als jij niet meer terug kan, ik misschien nog wel?*

Met jou en Jan in de redactie van *Gr. Ned.* had ik mij daar volkomen thuis gevoeld - ook als er nog strubbelingen waren met Coenen of zoo. Ik zou niet het gevoel hebben dat wij *dupe* waren. Ik heb dat in deze knoeiboel met Zijlstra en de Roomsche broeders vrijwel zonder voorbehoud. Ook Vic is voor 'ons' de ware broeder niet, maak je dat nu niet wijs.

Wat mij misschien nog het meeste tegenstaat is de 'politiek' in dit alles. Maar in een land waar bijna iedereen zich tegen ons keert, moeten wij toch weten waar wij staan - en bovendien, wij wisten dat gisteren, en dan is er geen reden om nu opeens 'on-politiek' te doen, of wij wisten het eigenlijk nooit. Deze *Gr. Ned*-historie geeft mij duidelijk het gevoel waar ik sta, en waar ik *desnoods* nog wel zijn wil, maar *zonder* dupe te zijn. Dat jij Jan de bons kunt geven, terwille van een belofte aan Vic en Zijlstra, zou ik raar vinden, maar dat gaat jou tenslotte aan. Maar als je denkt dat je dit vooral doet om *Forum* te behouden,

het tijdschrift en de naam, dan ben ik het gloeiend met je oneens. Integendeel, je werkt mee aan het verknoeien van *Forum*, zooals je zelf 2 maanden geleden schreef; je bent al verplicht om het rund Bouws aan te houden, ik wil er alles onder verwedden dat je in het jaar dat je het 'probeeren' gaat de eene concessie na de andere zult moeten doen. Neen; je zult er dan uit gaan? Maar dan hebben de anderen toch al van je geprofiteerd, dan ben je toch al compleet hun dupe geweest. Van de 'eervolle dood' is geen snars overgebleven.

Kon je *Gr. Ned.* èn *Forum* tegelijk nemen, dan was dit gedoe te beschouwen als een bij-handeling. Nu gooi je een behoorlijke kans weg om 'ons' aller belang over te geven aan een duidelijk compromis. - Ik schrijf Jan dat ik me beschikbaar stel om je post in *Gr. Ned.* in te nemen, als daar een schijn van kans op is. Maar die is er natuurlijk niet. Ik zeg het ook alleen om niet het gevoel te hebben dat ik makkelijk praten kan en jullie het werk laat doen.

Als je brief er is, antwoord ik op andere punten. Nu tot zoover. Hartelijke groeten van je

E.

P.S. - Als het nog te doen is en ik je een raad geven mag: neem nu nog *Gr. Ned.* aan. Met *Forum* samen desnoods. Het spijt me dat je brief er nog niet is, en ik dit alles dus vooruit schrijven moet, maar iedere post later scheelt een volle dag en ook nu ben ik natuurlijk telkens te laat!

* Ik *zeker* nog - afgescheiden van *jou*! Graag dus ernstig antwoord hierop.

Eerst deze lezen.

24 November. [1933]

B.M. Er kwam een luchtpostbrief van Jan, die ik haastig heb ingezien en die hierbij gaat. Ik vond het nu eerst onnoodig om je mijn brief van gisteren te zenden. Maar après tout - juist wel. Deze affaire heeft me helder doen inzien met welke gevoelens ik tegenover *Forum* '34 sta; het is beter dat je die weet.

Van Jan's briefje begrijp ik niet veel. Wat beteekent dit 'aanzien'? Dat je *Gr. Ned.* laat voor wat het is (d.i.: niet veel zaaks)

en liever een jaar red. bent van *Forum*? Als je niet anders kan, moet men er zich bij neerleggen. Ik kan je alleen zeggen wat ik zou doen. Ik zou nu nog, coûte que coûte, met *Forum* afdoen en redacteur van *Gr. Ned.* worden. Het ‘onfatsoen’ tegenover den zakenman Zijlstra zou voor mij niet opwegen tegen het ‘fatsoen’ dat ik zou hebben tegen mijn eigen soort. Ik blijf die *Forum*voortzetterij een knoeiboel vinden, waarvan wij (jij en ik in de eerste plaats) alleen de verdomde-Loewietjes kunnen zijn.

En wat is die eventueele en strict geheime fusie van '35? En wat moet Zijlstra daarin goed vinden? En de heeren Vlamingen en Roomschen die dan een jaar Forummers - *nieuw* Forummers zijn geweest? Hebben die dan niets meer te zeggen? Of gaan die méé in het smelterijtje?

Ik vind dit alles, van hier gezien, even erg lapwerk. Er is maar één ding proper: het heele rotcompromis laten verrekken en een *eigen*, nieuwe kans wagen.

Maar misschien heb je me 100 dingen te zeggen die ik nu zelfs niet vermoeden kan. Ga dan toch van *dit* uit: mij uit te leggen waarom die Vlamingen, en de Vic waar jij zelf zooveel argwaan tegen had/hebt, nu opeens zoo verdomd gewenscht lijken. Anders begrijp ik de boel toch niet.

Jan is, zooals je ziet, alweer juichend van vreugde. Ik ben het alleen voor zoover het de vriendschap betreft. De ‘politiek’ vind ik nog altijd lijken op knudde. Tot je me misschien alles beter hebt leeren inzien. - De vriendschap tusschen jou en mij zal voor *mij* niet bedreigd worden, ook als je alles in het honderd liet loopen; over de vriendschap tusschen jou en Jan kan ik niet oordeelen, maar die lijkt me nu allang weer gered. De vriendschap die maken moet dat ik mij met jou mee moet laten bedonderen door die nieuw-Forummers (juist onder ons oude opschrift) kost mij een ‘offer’. Voilà.

Misschien kan ik het zoover brengen dat ik in 1934 geen artikelen in tijdschriften meer hoef te plaatsen om ‘van te leven’. Ik zou er dan het meeste voor voelen om *nergens* te publiceeren, noch in *De Gids*, noch in *Gr. Ned.*, noch in *Forum* vooral. Ik

zal zien of ik het bolwerken kan door meer stukjes voor de *N.R.C.*, en of en toe zooiets moois als dat over d'Artagnan. Het blijft toch gevaarlijk, merk ik nu weer, om van de dingen die jezelf raken je broodwinning te maken.

Later dus verder. Hartelijke groeten weer, ook van Bep en voor Ant, en geloof me zonder éénige rancune maar met ietwat weeë gevoelens door al deze *politiek*,

steeds je

E.

491. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Le Roselier, 25 November-[1933]
(in St. Brieuc gepost).

aant.

Beste Menno, Nauwelijks waren mijn brieven weg of de kranten vielen hier binnen. Ik las met belangstelling je stuk over Van Eeden, Napoleon, etc. Ik word een beetje bang als ik zie hoe je half voor de krant, half nog 'goed' schrijft; eigenlijk is wat je doet veel gevaarlijker dan ons werk, dat nergens onze 'betere uitingen' raakt. Je moet er iets op zien te vinden waardoor je geen schade lijdt als auteur; bv. alle krantenstukjes, dingen betreffend die van belang voor je zijn, beschouwen als 'vooroefening' of als vulgarisatie achteraf. Dit laatste lijkt mij het beste. [Maar dit zal puur een kwestie zijn van 'temperament'] Ik raad je verder aan een groot plakboek te laten maken (van krantenpapier) en daarin al je artikelen te (laten) plakken; je kunt daar veel aan hebben. [Dit omdat je me schreef dat je je toneelkritieken terug wou hebben; ik kreeg er trouwens nog geen een.] Het is gek, maar ik kan je stukken nog niet lezen als iets dat buiten jou om gaat, ik voel mij er nog altijd *méé verantwoordelijk voor*, wat een naïef bewijs is van vriendschap! En dat terwijl ik toch in theorie verdomd goed weet dat dit alles mij evenveel aangaat als je leeraarschap.

Henri Mayer schreef me: 'Van verschillende zijden hoorde ik dat men Ter Braak een vooruitgang vindt aan *Het Vaderland*; dat zal je goed doen'. Niet op de manier die hij wschl. bedoelt; anders, ja. Maar ik ben een beetje benauwd als ik merk hoe ernstig het reeële leven zich voor ons allen begint voor te doen, hoe alle calenderschap een soort superieur spel gaat lijken, goed

voor een kleine betere wereld. Als ik mijn eigen kansen en mogelijkheden naga, wordt het eerst recht benauwend. Hoe ik het ook draai, om geld te verdienen moet ik me verkoopen, al schreef ik ieder jaar een roman. Het allerliefste had ik nog een bescheiden baantje: (hulp)bibliothecaris of hulp in een uitgeverij of zoo - maar ook dat zou je moeten betalen met verliezen op een ander gebied. Alleen, het zou nog het minst 'onwaardige' zijn.

Het gewerk aan *Ducroo* heeft weinig troostends voor me. Ik heb toch voortdurend het idee dat ik hier eigenlijk niet aan zou mogen werken, dat het veel te weinig opbrengt, enz. - en de quasi-zekerheid dat het als boek natuurlijk weer een sof wordt, werkt daar flink toe mee. Die rotzooi met *Gr. Ned.* en *Forum* is een scherpe herinnering: als het nù nog gaat, moet het later niet meer gaan. Leven van uitgezette copy is toch ook niet goed mogelijk, wel als bijverdienste, maar niet om iets op te baseeren. Ik word geslingerd tusschen de practische onmogelijkheid mij ook maar een beetje behoorlijk te gelde te maken, en de moreele onmogelijkheid mij werkelijk te verkoopen.

Ik schreef Pannekoek een briefkaart om hem te bedanken voor alles wat hij mij zond. Op mijn brief over het plaatsen van meerdere 'brieven' kreeg ik geen antwoord. Ik hoop dat hij niet boos is of gekwetst*; ik meen hem zoo vriendelijk mogelijk te hebben geschreven en trouwens, ik bedoelde het voor geen korrel kwaad met hem! Wat ik vooral wou weten (of liever Bep), is wat hij ervan denkt: kàn men meer dan 6 stukken in de krant zetten of niet? Spreek hier niet met hem over, dan wanneer hij er over begint of als het toevallig ertoe komt.

Vandaag is er ook geen brief van je, maar ik ga naar St. Brieuc. Wschl. vanavond bij thuiskomst, als je tenminste niet te veel te doen had, wat zeer begrijpelijk zou zijn!

Van Jan twee brieven tegelijk om te vertellen dat hij dolblij is dat alles tusschen jullie geschikt is, dat je hem *volkomen* overtuigd hebt, dat ik er maar niets meer over moet schrijven, enz, Bravo - bravo. Tout le monde heureux!

Ingesloten, uit *D.G.W.*; een stuk van bolle Ton, even antischerpzinnig als altijd. Dat Anth. Donker en hij mij verachten, dus werkelijk met mij aan hun laatste argumentjes toe zijn, terwijl ze jou toch ergens zoo blijven apprecieeren, vind ik voor jou niet flatteus. Kan je niet maken dat ze jou ook in hun verachting opnemen?

Verder ben ik benieuwd of dit stuk niet de proloog is voor een later stuk waarin onder hallelujahs geconstateerd wordt dat tenslotte, nà de puber, toch nog de Katholiek uit *Forum* gekomen is! - Jij zult er dan allang uitgeloopen zijn, maar *Forum* is *Forum* en Bouws blijft zeker. Al werd *Forum* tot Rome zelf omgebouwd, Bouws trotseert alles en wordt zoonoodig Pau(w)s.

Ik blijf een beetje walgen van dit alles. ‘De soep smaakt een beetje walgelijker dan ze eruit zag’; in tegenstelling met Wim's deskundige opmerking in het hotel in Spa.

Tot zoover dan. Als ik je gelezen heb, meer.

Hart. groeten van ons II.

Je

E.

Niet meer hierheen schrijven, na ontvangst hiervan; maar naar Parijs en dan niet vóór 30 November of liever nog 1 December. * Hij denkt misschien dat ik hem een verwijt gemaakt heb, gegeven mijn reputatie van querulant en giftige Indischman, wie weet?

26 Nov. (Nog steeds geen brief.)

Ik ben ook benieuwd naar de drukproeven; en what about ons slot-panopticum? Dat gaat toch door, ook al sneeft *Forum* ‘naar buiten’ niet? Ik hoop tenminste van ganscher harte dat de katholieke binnenvaart niet in deze maand December al mijn reactie heeft overstroomd, waar jij je accoord mee verklaard hebt. Ik zou er zelfs dolgraag wat bij willen doen tegen het *komende* gespuis!

Ik zou ook wel graag zoo spoedig mogelijk weten wat er nu beslist wordt inzake *Ducroo*. Vind je het zelf het beste dat ik niet meer aan *Forum* meewerk, dan praten we er niet meer over.

Stuur me dan alles terug, in December, of houd de rommel aan, maar bij *jou*, niet in de portefeuille van Bouws, tot ik je vraag het ergens heen te zenden. Wie heeft het grootste deel van *Ducroo* trouwens: Jany, Jan, of jij?

Vind je dat ik absoluut mee moet doen, dan laat ik ook alles aan jou over. Dat *Ducroo's* Indische stuk in *Gr. Ned.* komt, is nu wschl. ook uitgesloten. Maar ik wou absolute zekerheid hebben vóór er aan afdrukken in *Forum* begonnen wordt, dat men althans *jou* alle vrijheid laat in het publiceeren ervan, en dat er niet later toch ruzie over komt (over de on-roomsche stukjes ervan bv.) met de Vlaamsche reut.

Het allerliefst zou ik, als ik mee moet doen, in Januari een 'beginselverklaring' geplaatst zien: een soort *afscheid van het oude Forum*. Waarom niet? Een redacteur die aftreedt en medewerker blijft, heeft, dunkt me, recht op een slotbetoog. - Vind je dit te veel gevraagd, wil jij dan niet een kort stukje schrijven waarin je ook van mijn 'gebrek aan enthousiasme' getuigt. Ik blijf het verdomd vervelend vinden om in het publiek voor het brave kalf van Zijlstra en de nieuwe Vlamen door te gaan.

In géén geval wil ik in het Januari-nr. voorkomen. Ik bedoel: iets anders dan event. die 'beginselverklaring'. Misschien ook in Febr. niet. Met Maart ben je er misschien zelf met ruzie uit geloopen. Alles hangt er voor mij van af: *wanneer* de Vlaamsche redacteuren zich door hun aangebrachte abonnés sterk genoeg zullen voelen om 1°. een groote bek tegen je op te zetten 2°. je op straat te zetten 3°. *Forum* zonder jou, met Bouws en Zijlstra alleen, voort te zetten.

Je denkt na dit alles toch niet, hoop ik, dat ik kwaad op *jou* ben. Neen, want ik vind het al een vervelend gevoel dat ik mij van jou 'bedienen' moet, in al deze politiek. Maar de politiek vind ik, in tegenstelling met Jan, die het nog wel niet 'je dat' vindt, maar er zich bij neer legt, nog altijd *even* vermaledijd.

Nogmaals hartelijk je

E.

492. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Rotterdam, Zondag 26 Nov. '33

Beste Eddy De rampzalige depressie van Jan Greshoff, die hem brieven laat schrijven, waar hij later de grootste spijt van heeft, maakt, dat ik nu ook nog tegenover jou de heele zaak van *Forum* en *Gr. Ned.* moet gaan ophalen. Tot overmaat van ellende kan ik je niet voor 2 Dec. bereiken; en aangezien ik een stukje over je uittreden als red. in het Dec. - no. geschreven had, dat afgedrukt *moet worden*, kan ik niet anders dan hopen, dat je na de nu zeker al gevolgde rectificaties van Jan en dezen brief van mij met de daarin vervatte mededeelingen genoegen zult nemen. Ik schrijf n.l. in dat stuk, dat je medewerking aan *Forum* in het geheel niet zal veranderen.

Je brief, met de tijding, dat je *Forum* in den steek wilt laten en het zelfs gaan bestrijden, heeft mij (laat ik het woord maar gebruiken) erg gegriefd. Ook al ga je op voorloopige en uiteraard onvolledige berichten af, je houding is weer eens zoo openlijk vijandig [het woord is onjuist, ik voel het, maar toch lijkt de gevoelskleur van je brief erop], dat ik me dat alleen kan herinneren van het incident om de panoptica. Waarom schrijf je toch zoo'n brief, terwijl je bovendien weet, dat ik er tot 1 Dec. niet op kan reageeren? Misschien vergis ik me volkomen en bedoel je niets anders dan een zakelijke uiteenzetting van je standpunt, maar dan vergis ik me ook in den toon. Er is niets anders gebeurd dan een misverstand tusschen Jan en mij, dat in volledige loyauteit is opgelost. Twee dingen, beide dienend om voor ons een publicatie-mogelijkheid open te houden, hebben elkaar even in de wielen gereden; wat is natuurlijker, dan dat er even wrijving ontstaat? Van die gelegenheid maak jij onmiddellijk gebruik om niet alleen *Gr. Ned.* zinneloos te verheerlijken, maar ook *Forum* te verdoemen en zelfs een eventueele campagne er tegen aan te kondigen. Dacht je soms, dat ik zoo graag met de Vlamingen in zee ging? Ik heb, terwijl er van de gestes van *Gr. Ned.* verder nog niets zeker bekend was, als noodschot die samenwerking aangenomen, maar zóó, dat Vestdijk en ik in het Ned. gedeelte de meerderheid en dus de *volle-*

dige zeggingskracht behouden! Wat is daar voor compromisachtigs in? Ook de ‘panoptica’ zullen gescheiden worden; in de voor ons beschikbare pagina's blijft het bij het oude, mijn principes zijn niet in het minst gewijzigd. Goed, dan is nog de oplossing niet ideaal, ik geef het toe; maar jouw plotselinge enthousiasme voor *Gr. Ned.* is me nog onbegrijpelijker. Vergeet je Coenen met zijn harem, die daar nog heerlijk resideert? Vergeet je, dat *Gr. Ned.*, in tegenstelling tot *Forum*, een portefeuilleblad is met portefeuille-eischen, wat slechts met groote moeite en allerlei gepruts zal zijn te veranderen? Heb je wel geregeld de *afval* gelezen, die *Gr. Ned.* in de afgeloopen jaren heeft geproduceerd? Hoe dan ook, mijn redacteurschap van *Gr. Ned.* zou evenmin ideaal geweest zijn, en ook Jan zag dat tenslotte heel goed in. *Forum* is dan toch nog altijd een tijdschrift, dat wij, voor zoover het onze onafhankelijke helft betreft, kunnen redigeeren zooals wij het willen, zonder daarbij een oude heer als Coenen c.s. aan te treffen, die voortdurend met allerlei naturalistisch straatvuil aankomt zetten. Nu heb ik ook over de mogelijkheid gedacht, de twee zeteltjes tegelijk in te nemen, op hoop van zegen; maar noch Zijlstra, noch Holkema en Warendorf voelen daarvoor, en ik voelde er ook niet *bijzonder* voor, zooals je kunt begrijpen. Het lijkt me nu toch nogal logisch, dat ik dit jaar probeer *Forum* door te zetten; gaat het niet, dan laten we het ding vallen en jij of ik gaat als redacteur in *Gr. Ned.* zitten, al dan niet in den vorm van een fusie met *Forum*. Wat is daar tegen? Waarom verklaar je dan plotseling de oorlog aan *Forum*? Ik dacht, dat je me eenigen tijd geleden geschreven had, dat het van beteekenis was, dat jij en ik *samen* bleven, onze kleine verschillen, tenminste tegenover ‘de rest’, op zij moesten zetten en de heeren Donker c.s. geen gelegenheid tot gnuiven geven. Het schijnt, dat je dat allemaal al vergeten bent. Ik niet; ik heb de *Forum*-geschiedenis aangehouden, om voor ons een gemeenschappelijke basis te laten bestaan. Van het redacteursgedoe heb ik meer dan *zat*; maar *in Forum* kan ik, door aan te blijven, bereiken, dat onze ‘richting’ het volle pond krijgt, anders niet. Als jij me nu gaat bestrijden, of

zelfs, als jij niet meer als vroeger meewerkt, heb ik geen pleizier meer in de onderneming en trek me eruit terug, zoo gauw ik van mijn afspraken met Maurice en Vestdijk af kan.

Werkelijk; ik *moet* dat even zeggen: na het lezen van je brief heb ik één oogenblik begrepen, waarom D.A.M.c.s. in jou niets anders dan den querulant willen en kunnen zien. Eén oogenblik, toen was het alweer voorbij en ik zag al duidelijk, dat ik honderdmaal beter wist. Maar lieve god, waarom toch die onmiddellijke neiging tot 'sabelkletteren', terwijl je weet, dat een vriend daarmee een paar dagen in de verdommenis zit? Je schrijft dat blijkbaar kalm op: jij zult mij gaan bestrijden!! Om een misverstand tusschen Jan en mij, dat al dagen glad van de baan is! Zelfs het rund Bouws moet dienst doen om te bewijzen, dat ik op compromissen aanstuur, terwijl ik zelf den man heb *moeten* aanhouden (tegen de zin van Zijlstra, die mij dat werk wou opdragen), omdat ik in den Haag ga wonen! Of is in den Haag gaan wonen ook al een compromis? Misschien wel; dan is het heele gedwongen leven als maatschappijdier een compromis, dat ik iederen dag weer, of ik nu leeraar of borel ben, *moet* meemaken om den broode. Mijn probleem is niet meer: hoe vermijd ik het compromis, want dat bestaat alleen voor iemand, die geld heeft, al is het maar ƒ 250 in de maand; maar: hoe *leef* ik door het dagelijksche compromis *heen*, zóó, dat ik er als 'mezelf' telkens weer uit kom. Het eenige punt, waarop ik Greshoff boven jou stel (het *eenige*, let wel) is, dat hij evenals ik, gewoon is aan het noodzakelijke compromis en dus in dit opzicht veel sneller begrijpt, hoe de verhoudingen liggen. Vulgair misschien, maar onontkoombaar. Jij bent (ik hoop, dat je me dit alles ten goede houdt, ik schrijf van vriend tot vriend) ondanks je ruïne op financieel gebied nog gebleven wat je was in dit ééne opzicht: *verwend*. Je ziet er niet tegen op, uit 'verwendheid' je vrienden van compromissen tebeschuldigen (met de eerlijkste bedoelingen!), omdat je je niet indenkt in hun rol, die zij moeten spelen. Totnogtoe heb je nog geen ernstige poging behoeven te doen om zelf je isolement te verbreken, en ik geloof, dat je gelijk hebt door het zoo lang mogelijk uit

te stellen; immers een uitstekend boek als *Ducroo* kun je alleen in dit betrekkelijke isolement *goed* schrijven; maar op een gegeven oogenblik zul je misschien ook in het molentje worden gemalen en lulpraatjes moeten houden tegen een rector of eene meneer de Lang, die niet uit zijn oogen kan kijken van joviaal idealisme.

Het doet me goed, om zoo eerlijk aan je te kunnen schrijven en te weten, dat je het mij niet kwalijk zult nemen. Ik was werkelijk verontwaardigd en eigenlijk nog meer 'neerslachtig' over je brief, over dat gemakkelijke wegwerpen van alles. Zeker, je wilt de vriendschap daaruit reserveeren, maar, hoezeer ik ook weet, dat je dat absoluut *meent*, je bent naïef door te denken, dat dat zou kunnen, wanneer je zoo te werk wilt gaan als je te kennen gaf te willen doen. Er sprak uit je brief wel degelijk wrok over een 'verraad', dat ik nooit ofte nimmer gepleegd heb.

Voor mij vervalt er iets absoluut essentieels, als je *Forum* in den steek laat; niet mijn vriendschap voor je natuurlijk, maar toch *iets*. Zooiets van: dat heeft hij gemakkelijk kunnen doen, daar uit de verte, hij laat mij in het verrotte Holland de rommel opknappen. Misschien al weer ontzettend onrechtvaardig van me, want het is best mogelijk, dat jouw houding 'zuiverder' is dan de mijne. Ik *heb*, inderdaad, in laatste instantie en na afschrijving van de onmogelijke eischen van Maurice, die samenwerking met de Vlamingen geaccepteerd. Ik meen, dat ik niet veel anders kon doen, maar ik kan me daarin vergissen. Alleen: ik heb je x maal gezegd, dat mijn pleizier in *Forum staat of valt* met jouw medewerking. Daar blijf ik bij.

Er komt allicht nog een brief van je, met nader bericht; dan vul ik deze commentaar wel weer aan. Maar deze stuur ik vast naar de russische Senatorin, want hij moet van mijn hart af, en op de post. Ik vertrouw zoo volledig, dat je mijn argumentatie zult aannemen als een vriendschapsbewijs, dat ik het er maar op waag, mijn afscheidsstukje over jou te laten drukken. Hart. gr. ook van Ant en voor Bep, en een hartelijken hand voor jou van je

Menno

493. *E. du Perron aan M. ter Braak*
[27 November 1933]

aant.

Beste Menno, Daarnet kwam je brief (nog geen antwoord) en tegelijkertijd kwamen de proeven. Een antwoord krijg ik nu zeker in Parijs. Ik heb in het laatste panopt. nog heel wat veranderd. Kan je ervoor zorgen dat we het honorarium direct naar Parijs gestuurd krijgen, want als we daar zijn hebben we vast geen cent meer.

Iets anders is: ik heb mijn jonge baron (uit de 2 verhalen) laten verdrinken, zwemmende in de Weichsel. Maar hij is diplomaat in Warschau en de *groote* vraag is nu of Warschau werkelijk aan de Weichsel ligt. Wil je dat bliksemsnel opzoeken - of Ant als jij geen tijd hebt - en ingeval het niet goed is, nog bliksemsneller naar de zetterij telefoneeren dat er een andere rivier moet staan, degene waar Warschau wèl aan ligt! We zitten hier in het hotel zonder atlas of wat ook om dit 'na te slaan'; de rivier bij Warschau (Varsovie) heet in het Fransch la Vistule, maar of la Vistule de Weichsel is, we mogen doodvallen als we dat met zekerheid zeggen kunnen! Niettemin vind ik het noodig dat de jonge baron in *die rivier* zwemmende 'omkomt'.

Als het goed is, mij dit nog schrijven opdat ik opgelucht gestemd rake na doorgestane twijfel.

Met het bericht van je nieuwe huis zijn Bep en ik zeer opgetogen. Ik zou haast in Januari gaan inpl. van in December, speciaal hiervoor. Maar dat zal wel niet gaan. - De prijs lijkt ons allebei ongehoord goedkoop; het is de aardigste buurt van Den Haag en jullie huur staat gelijk met die van ons appartement in Bellevue. Wij zullen probeeren je vanuit onze ééne gemeubelde kamer bij de Russen niet te 'afgunstigen', zooals de horoscoop-briefjes in Vlaanderen zeggen.

Je moet eens lezen wat de catalogus van Boucher over *Angèle* zegt. Als dat de reactie van Holland is, wordt Hennie een veroverend auteur! Over *Dumay* is het praatje veel minder enthousiast.

Bep maakt hier een snedige opmerking: zij wil *met mij* bij jullie komen logeeren, maar dan ook ieder in een aparte kamer, en

de kamer met de meeste stalen ramen voor haar. Ik vind het best: vóór den zomer zal er wel niets van komen.

Ortega y Gasset is mij sympathiek om 2 dingen: zijn verachting van den ‘specialist’ en zijn grondige haat tegen den ‘massamensch’. Afgescheiden daarvan vind ik zijn betoogtrant schoolmeesterachtig, zijn mopjes vaak verdomd flauw, en zijn ‘ziel’ een beetje die van een ouwehoer. Als het in het Spaansch anders is, heeft de vertaler hem dit aangedaan. Het is helder, zeg je terecht. Jawel, al begrijp ik uit persoonlijke domheid van sommige stukken niet veel. Maar het heeft ook iets *flink* vulgairs.

Je bundel tooneelkritieken zal ik verslinden en je dan keurig terugzenden. - Je hebt Buning ‘onbillijk beoordeeld’ omdat je hem niet geven kunt wat hem toekomt. Nu is dat inderdaad toch weer ‘billijk’, gegeven dat je misschien werkelijk alles geeft wat je kunt.

Dat iemand *in dezen tijd* de boeken van Von Salomon niet als bekend mag veronderstellen is toch wel bar! Inderdaad, als het *Im Westen nichts Neues* was, dan toch wèl. [...]

Wij hopen beiden vurig dat je niet uit *Het Vaderland* gemussert wordt. Hier schei ik er mee uit; uit Parijs meer en beter. Hartelijk gegroet met Ant

door je

E.

494. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Le Roselier, 28 November. [1933]

aant.

Beste Menno, Ik kreeg eindelijk een uitvoerige brief van ‘Hein’. Ik ben zoo idioot geweest hem te verscheuren, terwijl mijn eerste reactie toch was hem jou te sturen. Hij schreef aan het eind nl. over zijn dochter, en op zoo'n eenvoudige treffende toon, dat ik er veel Holstiaansch proza voor cadeau geef. Het had voor jou een aanwijzing kunnen zijn, als je hem zou willen ‘vinden’ buiten het werk om. [...]

Van Holstiaansch proza gesproken: je deed Buning onrecht in minstens dezelfde mate waarin je Jany recht deed - misschien zelfs te veel recht. Ik las je stukje over *Tusschen vuur en maan* met genoegen; het was precies zooals ik me jou als kunstredacteur

van een krant zou wenschen. Vergeleken met dat stuk nu heb je Buning's verzen, die toch zeker 10 × zoo goed zijn, wel erg van bloempjes beroofd, vind-je niet? Of zijn die twee verhalen voor jou werkelijk beter? Is hier geen antipathie voor de persoon van ‘Jobs’ in het spel? een antipathie die ik me overigens levendig kan indenken (ik vind het ‘publiek’ een vent om constant te verneuken en ‘particulier’ of als ‘Kringpontifex’ trekt hij mij ook allerminst aan). Maar vergeleken met de epigonen van het soort *heeft* hij werkelijk mooie verzen geschreven; minder dan ‘men’ over het algemeen beweert, veel beter dan jij kan of wil vinden.

Dat Poe geen ‘ideeën’ zou hebben vind ik nog altijd zoo griezelig, dat ik er nog even op terugkom. Poe is *intelligenter* dan Huxley en Ortega y Gasset bijeengeknoopt, en de schrijverij van deze beide heeren vind je ‘prachtig’. Zijn deze heeren dan met ideeën behebt, die Poe niet heeft - met een *soort* ideeën bedoel ik - en zoo ja, kan je mij bij gelegenheid niet uitleggen *welk* soort, en waarin ze superieur zijn aan die van Poe? Het kan nl. best zijn dat ik me vergis, maar je antipathie tegen de poëziekant van Poe verklaart dit probleempje nog niet; Poe is voor jou duidelijk een ‘domme dichter’ als ongeveer ieder ander die niet Vestdijk is, terwijl het toch duidelijk is dat om het oeuvre van Poe te maken men een *eersterangs*-intelligentie moet hebben, één die tegelijk even eersterangs-creatief is. Een boek als *De Opstand der Horden* is door een zéér 2e-rangshoofd in elkaar te zetten, zoo ongeveer tegen het 50e jaar, en als ik de schrijverij in Brouwer's vertaling beoordeelen mocht zou ik erbij zetten: en door een 4e-rangs-pen. Als men veel op gevarieerd gebied leest, ontstaat een boek met dit soort ‘ideeën’ vanzelf. Wat sympathiek is in dien man is zijn haat tegen de massa-mensch, maar hijzelf lijkt mij een dolgeworden liberaal en een leeraar die geen gehoor meer heeft [Dit is misschien tegen de historische waarheid, maar die indruk maakt het.]; zijn argumenten tegen de massa-mensch zijn vaak uiterst goedkoop en zijn mopjes soms verdomd flauw. Toch heb ik het boek met plezier gelezen; zonder één moment te voelen dat ik met een calender

te maken had, verre vandaar! Poe is door-en-door een calender, en daarbij superieur intelligent. Als men deze persoonlijkheden cijfers kon geven, zou ik het zoo zetten:

	talent	**intelligentie**	**'ziel'**	**ideeën**
Poe	10	10	10	8
Huxley	8	8	5	6
Ortega y Gasset	3(?)	7	4	6-
Nietzsche	10	10	10	10

De laatste voor de vergelijking met 'God-zelf'!
Nu voor de aardigheid, ik heb vanavond toch niets beters te doen, 3 anderen:

	talent	**intelligentie**	**'ziel'**	**ideeën**
Lawrence	6	5	8	5-
Stendhal	9	9	9	9
Drieu la Rochelle	8	8	7	7

Dat ik Drieu meer 'ziel' en 'ideeën' toeken dan Huxley hoeft je niet te verwonderen; bij Huxley is die rommel èn oppervlakkiger en meer aangeleerd. Maar misschien heeft Drieu maar een 7 voor 'talent' en Huxley een 8. - Dat Stendhal vier 9's krijgt tegen Nietzsche vier 10's vind ik *juist*; het drukt ook de harmonie beter uit: iemand met vier 9's is meer waard dan iemand met twee 10's en twee 5-en, lijkt mij. Als we er nu nog Shakespeare, Dostojevsky, Tolstoi en bv. Malraux bijdoen, wordt alles opeens heel gek en zal ons blijken dat we nog op een andere manier cijfers moeten geven! Probeer het maar eens; ik durf het niet meer. Maar op het oogenblik, vooral tusschen Nietzsche, Stendhal, Poe vind ik de verhouding erg precies. Misschien krijgt Stendhal toch nog een 10 voor 'ziel', om billijk te zijn.

Als die Ortega met den massa-mensch zulke smakkers als Hitler bedoelt, had ik graag dat hij het *zeide*. Zijn 'van alle kanten beschreven' vijand blijft voor mij vaag, omdat er geen voorbeelden zijn waaraan ik mijn eigen criteria kan toetsen. Ik moet nu nog het laatste hoofdstuk lezen; misschien geeft dit meer houvast, omdat het het meest politieke is. - Ik zou graag de opinie van Wim over dit boek kennen. Ik wantrouw nl.

sedert eenigen tijd jouw smaak voor het populaire, vooral als het de taal betreft; het is altijd maar weer je ‘Elsschot-boven-Buning-in-ieder-opzicht’, dat ik niet goed kan slikken. En het gekke is dat je eigen taal, ook als je populair wordt, altijd nog stukken boven peil blijft. *Dumay* is je meest populaire proeve tot dusver, en zelfs als zoodanig ‘geslaagd’, heb je nu van alle kanten moeten hooren. En toch is het zoo geschreven dat het tegen den schijn in superieur blijft als ‘textuur’. (Goddôôme, wat is het toch allejeezes' moeilijk om een gaaf kritikusje te zijn!)

Morgen gaan we den nacht bij de Guilloux' doorbrengen, over 3 dagen gaan we treurig van dit lieve landschap weg. Ik ben er niet *heelemaal* rouwig om; af en toe in een Parijsch café trekt me hierna wel weer aan. Vanavond ga ik met mijn gade onder maanlicht langs de zee wandelen... Vanmiddag had ik een groot gesprek met den wachter van de semaphoor hier over het al of niet bestaan van God! Ik heb hem werkelijk niet gezegd dat God bestond; niettemin kreeg Bep toen zij mij kwam halen van dezen man te hooren dat ‘monsieur avait des ideés élevées’. Zij is er nòg vol respect van.

Ik eindig nu. Zoonet aan tafel den heer Ortega weer wat bestudeerd. Eén ding althans is zeker niet van Brouwer afkomstig; de journalistieke faconde (loslijvigheid, zeer vrij vertaald!) waarmee de man een ‘idee’ ontwikkelt; hij wikkelt met kennelijk genoegen 6 zinnen af waar een ander het zonder moeite in 2 precies goed zou zeggen. Enfin...

Ik heb 5 of 6 blzn. geschreven bij het verhaal van kapitein Horner en zijn vrouw, dat mij in de *Forum*-proef wel erg samengedrongen scheen, vooral tegen het eind.

En nu addio, de rest uit de Lichtstad!

Hartelijke groeten onder IV,

je

E.

Vervolg van de Spijsvertering.

Ortega uitgelezen voor het slapen gaan. *Verreweg* het belangrijkste vind ik §9 van het laatste hoofdstuk (het groote) - maar

vooral omdat het actueel is. - Ik zal je nu wat zeggen: als je niet erg oppast, schrijf je tegen je 50e jaar iedere zes maanden een boek van deze waarde, en wschl. beter gesteld. Je hebt je daarvoor maar op de hoogte te houden van verschillende dingen, een juxtapositie te houden tusschen 'oud' - een beetje geschiedenis, liefst persoonlijk geïnterpreteerd - en 'nieuw' - belangstelling betoonen voor de vragen van den dag. Je moet natuurlijk ook af en toe de conclusies van je gedachtegangen durven trekken, ook als ze 'stout' lijken; bv. het groot-Europa dat Ortega's heil bevat. 'Stout' zien strekt trouwens altijd tot aanbeveling; als de werkelijkheid je straal ongelijk geeft, ben je dan toch een 'stoute' geest. - Ik moet je zeggen dat ook hier de bijsmaak voor mij alles wordt; misschien is deze Ortega tenslotte heel sympathiek, en zeker is hij een onvergelijkelijke phoenix naast ir. Mussert, maar een 'vent' is hij voor mij niet, ondanks al zijn bewondering voor Caesar. (Zijn theorie trouwens dat Themistocles en Caesar de twee eenige heldere koppen waren van de Oudheid, en de verklaring die hij daarvoor geeft, vind ik weerzinwekkend *kinderachtig*.) Ik krijg hierna lust om Spengler te lezen, om te zien of Spengler niet als wezen totaal iets anders is. De heele sympathiekheid van Ortega berust voor mij - tot dusver tenminste - op het feit dat hij grootendeels 'aan den goeden kant' staat. C'est déjà quelque chose, in dezen rottijd; inderdaad.

Ik had graag dat je mij precies zei wat je van den man denkt, en of jij hem eigenlijk wel hooger aanslaat. Het zou mij verwonderen, en eerlijk gezegd, geloof ik het nu niet eens. Dat je zijn boek 'prachtig' vindt voor *Het Vaderland* zegt tenslotte niets; ik ook zou het iederen Hollander met kracht willen aanbevelen die zich 'nationalist' voelt. Ik zal het doorsturen naar Jan Greshoff en naar mijn schoonvader ook, enfin, reclame ervoor maken. Maar dit zegt onder 'ons' niets.

Ik zal ook met plezier zijn volgende 'aanval' lezen, die hierin wordt aangekondigd, maar liefst in een Fransche vertaling, als die bestaat. Ik wil Malraux ook vragen wat hij van dezen heer denkt. (Misschien kent hij hem niet.)

Aan 's Gravesande zond ik een uitknipseltje uit een catalogus van Boucher, met 4 regels over *Dumay*. Vol dreigement, omdat je zoo'n ‘hyper-radicaal’ kritikus bent. ‘En nu schrijf je zelf een boek’! *Angèle* daarentegen wordt in dezelfde catalogus opgehemeld in termen waarvan ik zou blozen als ik Hennie was. Als dit boekhandelaarsvernuft de gemiddelde smaak van het vaderland aangeeft, dan is *Angèle* 10 × meer Hollandsch dan *Dumay* (wat je verblijden zal) en berekend op niets minder dan de stormachtige verovering van den Hollandschen lezer, vooral degeen die intellectueel is ‘opgehoogd’. - Jan Greshoff zette in dezelfde catalogus zijn portret naast mij onder Diderot, bij een ongeteekende tekst die bulkt van verzaligdheid bij alles wat in Parijs uitkwam van 't seizoen. ‘Onze Fransche medewerker’ noemt hij zich; dan weten de ingewijden tenminste meteen wie die anonieme lofzanger is. Ik vraag mij af wat ‘E. du Perron’ naast dien heer te maken had, en waarom Diderot moest worden meeverkwanseld (enfin, hij was in brons). Ik heb er Jan maar geen verwijt van gemaakt - hij krijgt iedere keer al iets onaangenaams te hooren, - ik *begrijp* het alleen niet, en het is ongetwijfeld een voorbeeld van de degeneratie die tòch over ons komt door de journalistiek. Nog iets waarin Poe ongelooflijk zuiver is gebleven. Slotsom: Poe's intelligentie is èn superieur èn onvergelijkelijk *oorspronkelijker* dan die van Ortega y Gasset; de laatste is oneindig meer dan hij (want ook hij is een *beetje* aangetast!) een *journalist*. Amen.

495. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Rotterdam, 29 Nov. '33

aant.

dit in een tusschenuur, blijkens het hoofd!

Beste Eddy Je zult mijn ietwat boos gestelde, maar daarom niet minder vriendschappelijk bedoelde brief wel ongeveer gelijk met deze krijgen. Uit je beide volgende brieven is me alweer gebleken, dat ik me in je toon vergist had en dat de inlichtingen van Greshoff je misschien wat sterk hebben laten uitvaren. Enfin, kwaad kan zoo'n reactie niet; ik blijf overigens oprecht meenen, dat ik *alleen* in *Forum* blijf, als jij er ook in

blijft, d.w.z. als medewerker. En *juist* in de eerste nummers (als het met de ruimte uitkomt) zou ik werk van jou willen zetten! Doe me dat pleizier en laat me niet in den steek! - Ik heb gisteren met Maurice gesproken en ik vind hem hoe langer hoe politieker en belachelijk in vele opzichten. Maar voorop heb ik gesteld (wat hij, waarsch. uit geheel andere overwegingen trouwens ook wil): onafhankelijkheid van de redacties. Je kunt er dus van op aan, dat in laatste instantie Vestdijk en ik beslissen over jouw werk, en dat de heeren Vlamen het niet eens te zien krijgen.

Je zult in Parijs ook Helman vinden. Het is een heerlijk vooruitzicht, dat ik die bijbel nog *moet* verslinden!

Langs Warschau loopt inderdaad de *Weichsel*.

Ik heb het deze week zoo waanzinnig druk, doordat ik ook nog twee lezingen in Vlaanderen moet houden, dat ik alleen in dit vrije uur even kan schrijven. *Alle* tijd ontbreekt me. Mijn eerste incident over de ‘vrijheid’ heb ik al achter den rug. (alles *geheim*!!). Ik schreef n.l. een minder vleiende critiek op het Hofstadtooneel. Gevolg: beleefde, maar duidelijk - geïnspireerde vermaning van de hoofdredactie. Ik heb toen dadelijk *zwart op wit* geëischt, dat ik volkomen vrij was in mijn tooneelcritiek, en tot mijn eigen verbazing, die verzekering inderdaad gisteren gekregen! Met een erg soumis briefje erbij. Ik had erbij gezegd, dat ik anders weer leeraar werd. De heer v.d. Lugt Melsert schijnt een infame intrigant te zijn. Maar ik wil geen acteur zien, behalve op de planken, en schrijf ironische verslagjes. Ja, dit ambt stelt het probleem van het compromis verduiveld scherp. Als het kan, vermijd ik voortaan onderwerpen als ‘het idealisme’, die aan de lezers van een net blad toch niet uit te leggen zijn, zonder aan het probleem van den ‘Calender’ te raken. Zoolang ik me bij Nescio en Elsschot kan bepalen, vind ik zulk werk totnogtoe heel aangenaam. De techniek van dit bedrijf is van onschatbare waarde als *voorstudie* voor mijn nieuwe boek; het ‘calenderschap’ *door* het journalisme (de gepatenteerde ‘slavenmoraal’) *heen*, dat is ‘het groote risico’ in optima forma!

Je mag Helman gerust houden, want ik kreeg 2 stuks; maar zend hem anders na lezing aan Pannekoek, die bibliomaan is, ook inzake Hel- en andere lieden.

Je moet maar vergeten, dat ik werkelijk leef, tot ik weer één baantje heb. Ik zal zelf trouwens niet goed boven water komen voordien.

Zaterdag ben ik in Brussel, bij de Greshoven. in haast, met veel hartelijke groeten voor jullie beiden en de hand van je

Menno

Mussert is heel machtig hier, maar hij lijkt mij nog aanmerkelijk geborneerder dan Mussolini, en veel 'netter' dan Hitler.

Dumay wordt nu weer, in *De Telegraaf* en door onze mindere rijmen, als cerebraal en levenloos opzijgeschoven. Al lang goed. Jouw poëet Werumeus Buning stelt als menschenkenner den Doolaard verre boven mij. Het is dezelfde man, die Maria Lécina en Jan van Oordt meent te kennen.

Over Ortéga accoord! Maar hij is *zeker* vulgairder door de vertaling, dat heeft Brouwer mijzelf toegegeven. Overigens, *waren* er maar zulke vulgaire geesten in Holland!

T*h*eun heeft in de krant gezet, dat hij gebroken heeft met het Crit. Bulletin!

496. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 1 Dec. '33

Beste Eddy Zooeven je brief over Ortéga en 'de cijfers' ontvangen. Eén van je duidelijkste, aardigste en intiemste brieven, die ik me kan herinneren! En nogmaals: door zulke brieven zie ik weer eens en voor altijd de *belachelijkheid* van de querulanten-aantijging, die ik een oogenblik meende te kunnen begrijpen, al was het maar voor 1%. Wat jij voor en tegen Ortéga hebt, is precies ook mijn idee over hem, al zou ik hem iets hooger willen aanslaan voor talent (6) en ideeën (7), ev. lager zelfs voor 'ziel' (3?). Mijn 'annonce' in de N.R.C. was inderdaad in de eerste plaats een kreet voor het publiek, dat tegen Sinterklaas zelfs de grootste rotzooi opgewarmd krijgt alsof het werkelijk iets was. Voor *Holland* is O.y.G. absoluut goed genoeg om niet

verloochend te worden in een dagblad, en zelfs met eenige kracht te worden aanbevolen contra Spengler. Trouwens, ik *was* tamelijk enthousiast na de lezing, en erken eigenlijk pas na jouw critiek, hoezeer hij niet 'calenderhaft' is. Ik denk ook, dat hij iets van een artistieke professor zal hebben, eigenlijk een man van de wetenschap, die smaak en 'honnêteté' genoeg heeft voor iets beters. Je moet Ortéga alleen niet kwalijk nemen, dat hij Hitler niet noemt, want hij schreef in 1929; en Mussolini, die er *wel* was, noemt hij ook zeer positief als 'hordenleider'. - Die verdeeling in 4 appartementen van den mensch is overigens lang niet gek. Alleen wordt voor mij onmiddellijk problematisch, waarop dat cijfers geven berust, en in hoeverre wij hier bezig zijn een nieuwe 'indeeling' te scheppen, even betrekkelijk b.v. als die in de 4 temperamenten. Ik bedoel: op een of andere manier moet het calenderschap en zijn nuanceeringen weer in verband worden gebracht met den 'slaaf'; hooge cijfers moeten een uiterst *reëele* verhouding uitdrukken, ook in macht. Enfin, juist hier zit voor mij momenteel het vraagteeken. Ik leef midden in de practijk ervan door de dagelijks terugkeerende vraag: hoe vind ik een geheimschrift, dat niets verraadt en toch geen 'onwaarheid' spreekt! Misschien is inderdaad deze oplossing de ideale, dat men alle vulgaire bijgedachten, die anders in margine of heelemaal niet genoteerd zouden worden, bestemt voor de krant. Die vulgaire kant is dan nog wel degelijk 'waar'. - De vier tienen voor Nietzsche zijn zeer juist, ik geloof dat nog altijd. Na hem gelezen te hebben, *mis* ik bij iedereen (tot nog toe) *iets*, één van de vier cijfers is altijd lager. Serieuze tegenwerpingen tegen Nietzsche heb ik nog altijd niet. Soms, als ik denk er één gevonden te hebben, vind ik ineens de aanvulling ergens in zijn werk, als ik het opsla; hij blijkt *toch* weer completer te zijn dan ik dacht. Dat is één van de voordeelen van zijn door de Kloenphilosophen altijd zoo gehekelde 'innerlijke tegenstrijdigheid'! - Stendhal met vier negens vind ik ook *best*. Lawrence zou ik iets wijzigen: talent 6-, intelligentie 6, 'ziel' 9, ideeën *4*. Drieu: blanco, ik heb in den laatsten tijd niets meer van hem gelezen. - Wim zat hier Ortéga te lezen en zijn oordeel, (al snuffelend

snoof hij het uit, op de bekende wijze) kwam geheel overeen met het jouwe, alleen, geloof ik, was het iets gunstiger.

Ik moet weer aan het werk voor *Het Vad*. Dit er snel tusschen door! *Angèle* maakt hier te lande, zooals ik vermoedde, aardig opgang! Natuurlijk (en dit spelen verschillende heeren tegen *Dumay* uit) is het het 'geestelijke' étage-verschil, dat Henny hooge koerswaarde geeft. Zijn menschen 'loopen te symboliseeren'.

De vulgariseering door de journalistiek (waarvan je inderdaad een monstrueus voorbeeld geeft) *moet* te vermijden zijn! Ik geloof niet in het altijd zoo druk geafficheerde noodlot: 'door de journalistiek werd hij vulgair, verstomde hij, werd hij 2e rangs' etc, etc. Het is andersom (vgl. je theorie over de acteurs): geboren 2e rangsmenschen *worden journalist*, om een voorwendsel voor verstommen + carrière te hebben! Ik zal aan *Het Vad. andere* weerstanden vinden dan op het lyceum; maar *principieel* zijn zij tòch dezelfde. En ik ben toch ook geen leeraar geworden, hoop ik? Maar bij buien vind ik het compromis *erg* drukkend.

497. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs (16e), 19 rue de l'Yvette 2 December. [1933]

Beste Menno, Gisteren hier gekomen en je brieven gelezen; ook de Helman gevonden, die misschien erg meevalt. Daarover later.

Dit gaat in haast, omdat we nog van allerlei doen moeten en zonder geld zitten. Wil je ervoor zorgen dat het honorarium van *Forum* direct verzonden wordt? Bep had erop gerekend dat we het nog in Bretagne zouden ontvangen, zooals zij jou gevraagd had. Wij hebben nu wat van de Guilloux moeten leenen om hier te komen.

Wat de *Forum*-kwestie betreft: mijn 'sabelgekletter' is vnl. ergernis over de m.i. totaal verkeerde 'politiek'. Ik heb alle vertrouwen in je, maar mijn idee dat je dupe gaat worden van de combinatie houdt stand, en *Gr. Ned.* was in ieder opzicht wenschelijker geweest, ondanks Coenen, de portefeuille en de oude

dames. Maar ik ga de boel niet overbeginnen. Denk het ‘sabelgekletter’ weg (mijn bedoeling was nooit jou te bestrijden, maar wat van het nieuwe *Forum* worden kan, ondanks jou) en je hebt nog altijd al mijn bezwaren. Het heeft met de ontroeringen van Jan Gr. niet zooveel te maken als je denkt; het sluit geheel aan bij wat ik je in mijn 2 vorige brieven schreef.

Ceci dit, als jij vindt dat ik je dupeer door me terug te trekken, zal ik natuurlijk blijven. Je deed goed met je epitaaph dus toch te publiceeren; hoofdzaak is trouwens dat jij weet hoe ik ertegenover sta. Wat mijn verdere gevoelens als medewerker betreft, laat ons het er nu maar op houden dat de fameuze ‘toekomst’ beslissen zal wie gelijk had: jij of ik. - Je zegt ook zoo rustig: ‘Dan ga jij of ik in *Gr. Ned.* zitten’; maar als ik in aanmerking kwam deed ik het *nu*, niet na een jaar knoeiproef. Je tactiek in de verovering van *Gr. Ned.* is, laat ons zeggen: erg onnapoleontisch. Maar tant pis, de zaak is nu zooals ze is.

Over de verdere compromissen van het leven later meer. Je houding tegenover het tooneel lijkt me nl. onhoudbaar. (Nu juist niet vanuit een ‘verwend’ oogpunt.) In je eigen belang zou ik je willen aanraden die te wijzigen, hoezeer ik je houding in dit eerste conflict natuurlijk toejuich.

De zaak die voorloopig voor *mij* het zwaarst is gaan tellen is deze: hoe verdien ik het noodige kostgeld voor Gille en blijf ik toch doorwerken aan *Ducroo*? Tot dusver is de heele *Ducroo* één luxe-artikel geweest, en de 2 verhaaltjes die nu in *Forum* hebben gestaan, hebben nog lang niet de typ-kosten goedgemaakt. Jan schrijft dat hij zijn best zal doen om Coenen dat ding aan te praten, maar met jou naast hem was het een uitgemaakte zaak, nu is er *alle* kans op weigering. Jany wil alleen (bijna bijwijze van gunst) 2 hfdstn. die hij de minst slechte vindt. In het nieuwe *Forum* - ik wil dit voortaan onder ons het *N.H.F.* noemen (= Nieuw-Half-Forum) is er geen sprake van om ook maar de helft van ‘Indië’ onder te brengen, al liep deze ‘roman’ het heele jaar. Slotsom: ik ben ‘geklut’ met de publicatie van *Ducroo* en zal mij met allerlei rotzooi *moeten* bezighouden, als Coenen neen heeft gezegd. Enfin, ik heb nog een kleine kans.

Het boek gaat heeten (dit definitief): *Het Land van Herkomst*. Alles; niet alleen de Indische mémoires apart.

Over het huisgezin waarin we terechtgekomen zijn, binnenkort meer. Er is wschl. veel pittoresks te vertellen.

Ik ga nog behoorlijk op de ‘rest’ van je brieven in. Hartelijke groeten, ook van Bep en voor Ant,

een hand van je

E.

498. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 3 December. [1933]
19 rue de l'Yvette

aant.

Beste Menno, Ik heb nu weer een betere soort inkt en wat meer tijd. Wat ik van die tooneelkwestie zeggen wou is dit: het is natuurlijk uitstekend dat je geen bakzijl hebt gehaald, maar er is iets onjuists in je principe van ironische verslagjes te geven van tooneel. Drukt deze ironie uit wat *jij* voelt voor het tooneel? Allerminst. De ironie is zelfs zoo, dat wschl. niemand het merkt. Rest dus de heer Van der Lugt. Hij is een intrigant, waar je toevallig meer mee te doen hebt omdat je recensent voor Den Haag bent. Ik geloof dat deze botsing, die je positie op den duur schaden kan, de moeite niet waard is. Immers, 1°. je zegt *toch niet* wat je van den heer Van der Lugt zijn tooneel werkelijk denkt - en van alle tooneel; 2°. je zou nog gelijk hebben met de botsing scherp te stellen als je overtuigd was dat, in het belang van de tooneelkunst op zichzelf, of van een ander tooneel in het bizonder (dat van den heer Verkade of van den heer De Meester Jr.) het tooneel van den heer Van der Lugt afgekamd moet worden. Maar als - wat ik veronderstel - de heele boel voor jou krek eender is, vermijd de botsing dan met dezen *toevalligen* intrigant Van der Lugt, en schrijf zonder ironie over alle tooneel. Iedere andere oplossing is tòch een compromis.

Ik heb niet gesolliciteerd naar dit baantje dat openviel toen Borel eindelijk een echt lijk werd, omdat ik toch geen kans maakte, maar *ook* omdat ik ertegen opzag het als 1 kans op 1000 misschien nog te krijgen, en dan in de eerste plaats om die tooneelkwestie. Maar eenmaal op die post zou ik, met al mijn ‘ver-

wendheid' mij niet schrap zetten tegen dit of dat tooneel, maar er quasi-'technisch' op los flodderen en vooral geen dupe zijn van de paar graden ironie die mij vergund bleven als ik er erg veel karakter voor betoonde. Er is vrijheid of geen vrijheid; de vrijheid die je noodig zou hebben om te schrijven voor jou en mij heb je bij iedere krant in Holland ten eenenmale *niet*.

Schrijf mij hierover terug, of je vindt dat ik nu weer te hard de andere richting uit ga. Het zal wel een uiting zijn van dezelfde verwendheid die je me verwijt?

Andere punten in je brieven waarop ik nog niet antwoordde. In de eerste plaats de toon zelf ervan. Die was zoo goed als altijd, en ik heb me zelfs toen ik je 2e brief las afgevraagd of je werkelijk 'boos' was; zoo weinig 'boosheid' was er aan de oppervlakte en zoo absoluut niets dieper in. Ik denk dat je au fond ook mijn 'sabelgekletter' en mijn 'vijandigheid' goed zult hebben 'aangevoeld'.

De afval van *Gr. Ned.* had - langzamerhand misschien, maar toch zeker - door Jan en jou eruit gegooid moeten worden. Of ik die gelezen heb? En òf!...

Ik zal je in het 'verrotte Holland' de boel niet altijd laten opknappen, denk ik. Er zal toch een tijd komen waarin deze Parijsche voorloopigheid moet worden opgeheven, en als ik een ietwat behoorlijke baan in Holland vind, kom ik ook lijflijk nog wel naast je in den strijd daar. Misschien net op tijd om samen door Mussert Triomphator er weer uit gejaagd te worden, maar soit.

Buning over *Dumay* is in alle ernst van geen belang, omdat *iedere* kritiek van Buning complete snert is, dus ook deze. - Het spijt mij oprecht dat Theun nu ruzie heeft met Thonie, maar aan den anderen kant doet het goed te weten dat zij nu ieder voor zich een zoo karaktervol publiek 'uittreden' op hun actief hebben. Zou Theun kwaad geworden zijn omdat Thonie Dr. José niet vurig genoeg heeft opgehemeld?

Terwijl ik dit schrijf, wordt een nieuwe brief van je binnengebracht. Het prentje van de calenders in tooi van Peek enz. is werkelijk overtuigend. Zooals Verkade daar staat zou men zich

Hamlet tout craché hebben voorgesteld, gesteld dat hij verder geleefd had. Ook het betere soort dragoman (indertijd) voor Parijs bij Nacht.

Over Ortéga zijn we het nu roerend eens, want dat hij dit boek in '29 schreef, geeft het in mijn achting een flinke duw omhoog. Ideeën stijgen dan zeer. 'Ziel' 3 is bescheiden voor dezen man. Ik vind 5 - het goede. Je stuk in de krant onderschrijf ik van a tot z. Je hebt er Fredje Batten een ruizedienst mee bewezen; hij heeft het boek zich aangeschaft ende hetzelve in één nacht verslonden en het mij toen weer 'tumultueus' aangeraden, mij bezwerend dat Ortega het geschreven had voor *die* happy few (dubbele streep onder 'die') waar ook Stendhal voor schreef. Politiek gesproken zou het voor ons intusschen een hemel op aarde zijn als Ortéga baas in Holland werd inplaats van Colijn of Mussert.

De gesmade Poe is *het* voorbeeld van den calender ondanks alle journalistiek. Hij heeft zelfs damesbladen geredigeerd!

Over het compromis zullen we uitvoerig praten als we in Holland bijeen zitten. Ik kom vast; maar misschien ben jij dan weg? Geef mij precies op wanneer je weggaat, dan pikken wij het zoo in, dat we elkaar niet misloopen.

Hartelijke groeten voor jullie van ons,
een hand van je
E.

Voor de gezelligheid nog dit.

Eerstens een kwatrijn van Tristan Bernard, die soms heel grappig kan zijn, op zekeren Adolphe Brisson, ander hommedelettre.

> *Notre maître Adolphe Brisson*
> *Disait en plastronnant du buste*:
> '*Je suis très large et suis très juste*'. -
> *Ce sont deux défauts pour un con*.

Nu wat over de familie hier. Zoodra wij aankwamen hebben we in de Russische huiskamer gezeten, met den heer ex-senator, 70 jaar oud + puntbaardje, tegenover ons. Mevrouw is zoo

lief als iedere eenvoudigwillende toch echt Haagsche dame zou kunnen zijn - gemakkelijk zou kunnen zijn. Vanmorgen kregen we van haar een uittreksel uit het register der familie-misère. De echtgenoot is procureur-generaal geweest aan het Hooggerechtshof daarginds, en dus door de bolsjewieken bijna opgehangen. 'Nous sommes des réfugiés classiques'. Dochter is thans mannequin, zoon eerst taxi-chauffeur, nu alweer opgeklommen, dank zij Fransche vrouw + Fransche naturalisatie, tot vliegerofficier. De ex-senator kan niets meer doen, hij is jichtig en vroeger was hij toch een van de eerste oratoren van Rusland. De jicht is nu zéér merkbaar, vooral aan de oratorentong. Alles bij elkaar toch heel touchant, als alles wat 'vervallen' is. Zij hebben voor het oogenblik bovendien heibel met een huurder, een Hongaar en een mooie man, die nu met 14 dagen opgezegd is, maar zoolang nog naast ons woont en die nu zijn tegenoffensieven per aangeteekende brief kenbaar maakt. Vandaag heeft deze man den heelen tijd op de viool gesmacht, niets Hongaarsch van temperament, en met *Ave Maria* op het programma. Ik weet niet (nog niet) of het alleen is om zijn ongeschokte combativiteit te toonen of om *ons* te verjagen. Later meer over deze belangrijke aangelegenheid.

Overigens heeft het hier veel goeds, en wij wonen op de hoek van de rue Pierre-*Ducreux*. Vind je dat ik het onder mijn boek moet zetten, als het hier afkomt?

499. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 5 Dec. [1933]

aant.

B.M., Dank voor je ijlbrief. Hij kwam goed van pas, want wij zitten zonder geld, en Malraux, die ik gisteren zag en die een vliegtocht naar Mareb gaat maken (onbekend gebied in Afrika ergens) zit ook erg krap. Ik noteer desalniettemin dat ik je fl 32. (fl. 25 + fl. 7) schuldig ben.

Het huis hier is erg gehoorig, de Russen kletsgraag en onvermoeid op dat gebied, de kamer niet erg vrij. Alles bijeen verdomd vervelend en vol ongerief, allesbehalve prettig voor het werk. Wij blijven hier vast niet lang.

Hierbij een stuk over *Hamlet* dat ik in Bellevue schreef en tot ‘essay’ opkalefaterde. Als het je goed lijkt, kan het misschien in *Forum*.

Jany is uit *De Gids*, altesamen met Pom (dit is *geheim*, ofschoon Jan het weet van Van Kampen), en wie hen vervangen zal is onbekend. Wschl. Buning. Dit wil zeggen dat mijn laatste kans om zelfs een paar stukken van *Ducroo* in dat blad te krijgen verkeken is.

Later meer. Hart. groeten van je

E.

Parijs, 5 December 's avonds.

Beste Menno, Ik ben sinds 2 dagen totaal beneden nul. Ik heb hoofdpijnen en kom niet tot denken, laat staan tot schrijven. Het gekakel hier in huis is ook weinig bevorderlijk daarvoor. Ik moet al 3 dagen een bespr. maken voor Vic van *M. Godeau marié* (het laatste boek van Jouhandeau) en niet alleen kan ik niet meer in dit boek lezen, maar als ik probeer te formuleeren wat ik er al van weet, vind ik alleen een gat in mijn hoofd. Bep is ook erg terneergeslagen door deze kamer en door den toestand. Met het geld dat vanmorgen van jou kwam, hebben we gelukkig Guilloux kunnen terugbetalen. - Ik schreef uit een café hier in de buurt een noodbrief aan Jan, om te vragen of hij niet een baan voor me krijgen kan bij het blad van P.G. van Hecke, *Vooruit*. Het is een communistische of socialistische belgische krant, in de Nederlands*ch*e tale. Als het mij een basis oplevert vind ik dit al prachtig en word desnoods communist of socialist. Als ik maar uit deze *voorloopigheden* kom en uit het gewerk aan *Ducroo* voor niets. - Coenen komt 8 en 9 Dec. bij Jan logeeren. Neemt hij *Ducroo* niet, dan schei ik er ook absoluut mee uit en begraaf het boek tot ‘betere tijden’. Ik verdom het zóó. Het is mij te armeschrijverachtig; weltfremd en gelukkig zijn ziel te mogen verpatsen voor 350 pop, cash down en en-bloc. Van Kampen kan dan verrekken en Querido erbij en de Nederlandsche literatuur ook. Als *Ducroo* goed is, is het over 10 jaar nog goed; - tenminste wat er echt goed aan is; de definitieve vorm om het te ‘presenteeren’ vind ik dan ook wel.

Ik kreeg opeens een briefje van Danny Bolle (een alleraardigst meisje, dochter van den uitgever Bolle van ‘de zolders kraken’); zij is bezig haar boekenzaak te reorganiseeren en begint met een tentoonstelling van Forum-medewerkers, daarin bijgestaan door Zijlstra en jou! Ik antwoordde haar direct en heb haar gevraagd of zij mij gebruiken kan voor de reorganisatie. Misschien wil ze weer boeken uitgeven; anders is ook de boekhandel mij best. Als ik *Ducroo* opzij smijt, wil ik me ook voor alles spannen dat zich aanbiedt. - Als het met de zaak Bolle iets worden kan, kom ik eerder in Holland en kom dan bij je logeeren, als dat gaat. Ik ben ziek en zat van de huidige situatie, dat is het duidelijkste van alles. Dat gepruts met *Ducroo* begin ik te beschouwen als het voorrecht van de kunstenaarslammenadigheid. Als ik Multatuli was, had ik de *Havelaar* neergepend binnen één maand. Ik ben allerminst Multatuli, dat is nu ook uitgemaakt.

Als ik in Holland kom en het met Danny Bolle niet lukt, wil ik elders probeeren: bij Querido en zoo. Kan je mij in dat geval een 30 pop leenen om te kunnen ‘circuleeren’? Ik ben van plan mij overal in persoon te ‘presenteeren’; als het dan nog niet gaat, kom ik misschien weer in een nieuwe phase van berusting. Op het oogenblik ben ik alleen opgevreten en machteloos tegelijk.

Excuseer dit schrijven en meld of ik terecht kan. Ook of je mijn Hamlet-stuk gekregen hebt en plaatsbaar acht.

Hartelijke groeten, ook aan Ant, van je

E.

500. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 6 Dec. '33

aant.

Beste Eddy Prettig, dat je het geld goed kon gebruiken. De duiten van die heeren van *Het Vad.* hebben nu tenminste een nuttig effect. Inmiddels heb je zeker ook wel de offeranden aan Sinterklaas ontvangen, den eenigen heilige, waar Ant fanatiek op gesteld is.

Ik moet weer kort antwoorden, want de heer George is dood en wacht op een meditatie in *Het Vad.* mijnerzijds (schijnt het,

te oordeelen naar de begeerigheid van Schilt naar die meditatie). In het algemeen: ik kan je *zeer* aanraden, hier persoonlijk te gaan rondreizen bij diverse menschen. Je weet nooit, wat uit een mondeling gesprek voortkomt, terwijl brieven gewoonlijk niets helpen. Je kunt hier logeeren en geld voor de reis leenen naar behoefte. Blijf hier desnoods een dag of veertien, en probeer alles, want deze 'voorloopigheden' lijken me op den duur onhoudbaar. Kan Bep niet probeeren, hier fransche privé-lessen te geven? Die zijn zeker wel te krijgen en het betaalt ƒ 5 p.u. - Ik zal natuurlijk zooveel als ik kan van je in *Forum* drukken, maar die mogelijkheid blijft altijd maar een 'zijlichtje'. In Jan. in ieder geval de verhalen. *Hamlet* heb ik nog niet gelezen, maar waarom zou het niet goed zijn, goed voor *Forum* in ieder geval, meen ik. Later daarover meer.

Mijn eigen zakenprobleemen zijn inderdaad minder dringend dan deze. Het compromis in de journalistiek is niet heelemaal te vervangen door een 'erop los flodderen'. Daartegen zou, ook bij jou, zich iets essentieels blijven verzetten. Het *gaat* b.v. niet, om een stuk te prijzen, dat je door alles heen verrot vindt. Over de acteurs: ja, dat zijn zulke kwallen, dat ik hen in hun kwalligheid gemakkelijk kan bepluimen met 'goed spel' etc. etc. Ook daarover mondeling.

Waarom gaan al die lieden uit *De Gids*?? Het is een exodus! Gisteren de bloemlezing *Kent Uw Dichters*! (uitroepteken) van Jan en Pan gelezen. Eigenlijk even belabberd als *N. Gel.* en *Prisma*; en ik heb dat in de kroniek van a.s. Zondag, hoezeer het mij voor Jan ook spijt, moeten vertellen. Eerlijk gezegd, alleen de *keuze* is goed; voor de rest is deze stalenverzameling even misleidend voor het publiek als de voorgangers.

Dit in der haast. O George, waarom stierft gij op dit ongelegen moment?

Denk eraan, dat Ant nog altijd haar 'stukje' in petto houdt! En denk daarbij niet aan terugbetalen en zoo; dat komt wel, of niet, geld is tusschen ons geen factor, hoop ik! hart. gr. van ons beiden voor jullie beiden

je

M.

501. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 6 December [1933]

Beste Menno, Vanmorgen kreeg ik tot mijn verbazing een revisie van mijn verhalen voor *Forum*. Is het blad dan nog niet uit? Laat mij in ieder geval het geld ervoor deze maand zenden, want ik weet anders niet waar het vandaan te halen.

Kan je verder voor mij krijgen (ter bespreking): *Nescio, De Waterman*, en de Verhalenbundel van Helman (titel ben ik kwijt), degeen die bij Zijlstra verschenen is. Ik ga binnenkort wschl. een groot essay maken over de Ned. roman van nu.

Dumay vroeg ik al. Ik had nl. graag alles ingenaaid.

Dit in haast; ik moet erop uit. Dank.

Hart. gr. van je

E.

502. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 7 December. [1933]

aant.

Beste Menno, Daarnet kreeg ik je schrijven, waaruit ik tot mijn schrik bespeur dat de verhalen eerst in Januari geplaatst worden. Wat komt er deze maand dan van mij in? Alleen dat panopticum-stukje?

Ik vind het trouwens best, maar heb je nu werkelijk opgebeld dat ze me de verhalen in voorschot uitbetalen? Wij hebben vandaag samen 20 francs over, en onze vrienden hier zitten allemaal zelf in de purée! Geld leenen is bovendien een verkeerde methode, vooral als er wat verdiend *is*. Ik heb van je fl. 32. Guilloux terugbetaald (wat trouwens *noodig* was) omdat ik dacht dat mijn verhalen in het December-nr. zouden staan en ik het geld dus vandaag uiterlijk hier gehad zou hebben. Ik stuur je nu deze noodbrief.

Wil je direct naar Nijgh & Van Ditmar telephoneeren dat ze mij mijn 2 exx. *Forum* sturen (ik heb 28 Nov. uit Bretagne aan de administratie daarvoor geschreven!) en mijn ± fl. 80. - voor verhalen, panopticum en essay van Bep over Gobineau. Verlies er geen moment mee, ook als je denkt dat ze het vast al verzonden hebben. Bep zal hierachter nog wat schrijven; ze is heelemaal beroerd van de situatie.

Hart. groeten voor jullie beiden en het beste met de lijkrede van George.
Je
E.

503. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Donderdagavond. [7 December 1933]

Beste Menno, Vanavond kwamen we doodmoe terug van Bellevue, waar wij een koffer moesten ophalen en bij den comissaris van politie ons laten 'afschrijven'. Het was koud en donker en wij hadden zooiets van 5 frs. toen wij in Parijs terug waren. In dien tusschentijd was er een postwissel van 270 frs. hier bezorgd [maar bij onze afwezigheid door den postbode weer meegenomen]; tenminste, dat is het bedrag dat ik op het papiertje kon ontcijferen. Ik ben direct naar het postkantoor doorgegaan, maar moest daar hooren dat ik het morgen pas krijgen kon. Het pak van St. Nicolaas stond bij ons op tafel. Na de mislukking aan het postkantoor hebben we onze peststemming verdreven met het uitpakken ervan, en wij hebben de goede gaven gedeeld met de Poolsche huissloofhier, die eruit ziet als een gemarteld dier, een hond die aan de vivisectie ontsnapt is. Bep zal er uitvoerig over schrijven; we zijn beiden doodmoe van het sjouwen en combineeren, maar deze brief moet weg en de Sint moet niet wachten tot morgen. Malraux heeft ook zijn Sinterklaas, in den vorm van een prix Goncourt. Ik zie hem morgen. Er is veel over hem te vertellen, maar niet per brief. Overigens zend ik morgenavond aan *Het Vaderland* een 'interview met den bekroonde'.

Nu nog even spijkers met koppen slaan. Ze zijn bij Nijgh en van Ditmar natuurlijk overtuigd dat zij hun verplichting zijn nagekomen, door fl. 27. - te sturen (wschl. voor Bep's essay en mijn panopt.) Maar bel nu op en vraag of ze scheetsgewijs de 18 blzn. voor de verhalen ook zenden; maken ze bezwaren, zend jij mij dan dat geld en vraag N. en Van D. om mijn honorarium in Januari aan jou over te maken. We hebben dit geld broodnoodig, en hebben deze week nu al het eene figuur na het andere geslagen. Eén voorbeeld: wij konden zoonet zelfs

de frs. 10 niet aan de Russische mevrouw terugbetalen, die de Fransche douaniers voor het Hollandsche Sinterklaaspakket hebben geëischt. Ander voorbeeld: de schrijfmachine is kapot en moet noodig terug, dus morgen opgehaald worden. Kosten ± 80 frs. Bij de mevrouw zijn we al een week 300 frs. ten achter, die wij haar verzekerd hebben 'overmorgen' te kunnen geven. Het mensch is zelf arm en moet haar inkoopen doen van wat de gasten haar geven. Kortom, wij zouden morgen onmiddellijk over een 400 frs. moeten beschikken, terwijl het postkantoor ons er 270 zal uitkeeren. Als je dit alles stapelt op onze stemming van sedert onze terugkeer, waarin wij dag op dag pech gehad hebben, teleurstellingen, enz., dan is het om er ziek van te worden.

Ik ga deze brief nu posten. Een volgend maal beter. Ik wacht op antwoord over verschillende dingen; in de eerste plaats of Coenen *Ducroo* nu hebben wil of niet. Pia wil probeeren mij vertaalwerk te bezorgen voor filmteksten, maar dat loopt vast op niets uit. Enz. Ik schrijf je spoedig (over 3, 4 dagen) nader over verschillende punten.

Neem deze brieven niet verkeerd op en wees met Ant *hartelijk* bedankt voor het Sinten-werk. Met Malraux' succes is het het eenige lichtpunt voor ons geweest zoolang wij hier terug zijn.

Je
E.

504. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 8 Dec. '33

aant.

Beste Eddy Aangezien ik nog *schuim* van woede over den laatsten poets, die onze Everard mij gebakken heeft, kan ik mijn pen nog nauwelijks vasthouden. Hij heeft n.l., zooals ik juist in het vandaag verschenen *Forum* ontdek, *nadat* ik de proef van de inleiding gecorrigeerd had, zijn eigen naam ingevuld als lid van de nederlandsche redactie, zoodat momenteel in Holland bekend wordt, dat de redactie van *Forum* is aangevuld niet alleen met de heeren Vestdijk en v. Vriesland, maar ook met een zekeren Bouws!! De naïeve schunnigheid van deze poets verbaast mij nog zoo, dat ik de feiten nauwelijks geloof; maar

het is zoo. Je begrijpt, dat dit *het laatste* is. Vandaag krijgt hij van mij een brief, met instemming van Vic en Zijlstra, dat hij ophoepelen kan. Het vervelende is, dat ik nu toch de werkzaamheden van het secretariaat zal moeten opknappen. Maar bovendien: tot het Jan.-nummer zitten we met Bouws 'in de redactie', want naar buiten ophef maken over zoo'n kulvent lijkt me al heel verkeerd. Is het allemaal niet *grotesk*? Het ergste vind ik, dat de vent zich niet ontziet *achteraf* in mijn proef te knoeien en ons zoo voor een 'fait accompli' stelt. Ik hoop, dat deze brief je nog bereikt, eer ik je (begrijpelijke!) woedeuitbarsting over dezen nieuwbakken redacteur te hooren krijg!

Over de verhalen schijnt inderdaad een misverstand te zijn ontstaan! Ik schreef je al een paar brieven geleden, dat de verhalen moesten overliggen. Maar ik ga nu vanmiddag persoonlijk naar N. & v.D. om de duiten los te maken; gaat het onverhoopt niet, dan bezorg ik je het geld zoolang op een andere manier en laat mij in Jan. het honorarium van de verhalen sturen. Maar het zal wel lukken, denk ik. Het geld van het *panopticum* moet nu overigens al*lang* naar je toe zijn!

Nogmaals, Bep: wat het leenen betreft, ik zou liever willen, dat je ev. geld van mij 'leende' op deze conditie, dat je het teruggaf alleen als het jullie schikte; mocht dat voor het jaar 2000 *niet* het geval zijn, dan is er immers nog niets verloren! Ik ken zelf ook wel z.g. 'eergevoelens' t.o.v. geld, maar deze condities lijken mij onder vrienden toch 'eerlijk' genoeg. Natuurlijk, als het zonder leenen kan, is het prettiger, maar in noodgevallen zijn, dunkt me, scrupules toch overbodig. Als ik het zelf ook niet heb, zal ik het ook 'eerlijk' zeggen.

De 'verwendheid' sloeg niet op deze zaken, dat begrijp je ook wel. Het was meer de gemakkelijke manier, waarop je je een oogenblik van *Forum* wilde losmaken. Alsof wij ons hier de luxe konden permitteeren, *nog* een partij erbij te maken: *Forum* contra *Gr. Ned.* b.v.

Ik ben nog volkomen misselijk van de Bouws-historie, dus scheid er voor vandaag maar uit. Ik hoop, dat St. Nicolaas er geweest is. Goncourt kwam bij Malraux, ervoer ik tot mijn

groot ongerief, want vannacht om 12 uur moest ik nog een opstel over hem in elkaar flansen. Waarbij het bezoek j.l. Augustus natuurlijk mee moest dansen. De calender quaestie heb ik maar verzwegen voor *Het Vad.* hart. gr. 2 × 2

je
Menno
in haast!

505. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 9 December. [1933]

aant.

Beste Menno, Eindelijk *Forum* gekregen, met je commentaar! De woorden aan mij gewijd zijn zéér roerend en verdienen véél dank. Het tusschenvoegsel van Bouws is eigenlijk ook... roerend. Hij heeft er bescheiden bij gezet: ‘als secretaris’. En nu krijgt hij zijn congé! Ik zou over deze speciale aangelegenheid misschien minder kwaad geworden zijn dan jij, maar ik zie de *geste* van het heerschap minder goed, op deze afstand! (het knoeien in de proef, bedoel ik).

De schikking met het geld zooals jij het mij voorstelde, heb ik je al net zoo voorgesteld. Ik wacht nu dus weer geduldig en in goed vertrouwen. Je had geschreven dat de *Liaisons* uitgesteld waren, niet de verhalen; zeker een slip of the pen. Vandaar deze verwarring; ook al omdat men zoo ongewoon vroeg was met de proeven opeens!

En nu een ander vervelend akkefietje, over dien Goncourt-prijs. Het spreekt toch vanzelf dat *wij* daarover zouden schrijven! Het vorig jaar hebben wij het ook gedaan; daarvoor heb je nu een Parijsch correspondent! Ik heb gisteravond een lang stuk over dien prijs en Malraux aan jullie ‘kunstredactie’ verzonden; na nog wel bij M. ervoor te hebben geluncht! Vertel me nu in Godsnaam niet dat, gegeven jouw stuk, De Lang of een ander het onze nu overbodig vindt of tot de helft heeft gereduceerd. En schrijf me een volgende keer een spoedbrief over zooiets, liever dan overbodig werk te doen en ons werk misschien in de prullemand te moeten laten verdwijnen. Nu moet je alsjeblieft zoo doen: het stuk òf onmiddellijk nog plaatsen òf on-

middellijk doorzenden aan: *Hoofdredactie Delftsche Courant, Delft*. Dan moet je er met drukletters onder zetten: *Potomak*, en achter op den brief ons afzenderadres, d.w.z. dat van Bep.

Daarmee is de zaak toch nog niet geheel opgelost, want wij zouden voor de Locale Pers eigenlijk een ander stuk over den prix Goncourt moeten schrijven; dit is natuurlijk eigenlijk veel te ‘goed’ en te moeilijk! Onze brief naar die Pers moest hier Maandag de deur uit; één dag langer is natuurlijk niet erg. Laat ons dus zoo afspreken: wordt onze brief wèl bij jullie geplaatst, dan hooren wij er niets meer van. In het andere geval rekenen wij erop dat je ons *Maandag* telegrafeert; één woord: *Doorgezonden*. Wij weten dan dat we voor de Locale Pers geen andere brief meer hoeven te schrijven.

Houd je stipt aan het hierboven staande, dan neem je ons weer een pak van het hart. Het is allergekst zooals deze week de vergissingen tusschen ons zich opstapelen!

Wil je Ant zeggen dat de ananas-borstplaat ‘Ambrosia’ verre overtreft?

Later meer en beter. Ik haast mij hiermee (het is nu 8 uur 's morgens) naar de post.

Hartelijk je

E.

506. *M. ter Braak aan E. du Perron*
R'dam, 11 Dec. '33

aant.

Beste Eddy Je instructie over het geval-Malraux-Goncourt heb ik Zondag aan Pannekoek overgedragen, omdat hij momenteel nog over die stukken gaat. Hij zal ongetwijfeld doen wat hij kan. Het spijt me erg, dat ik je onbewust in de wielen reed, maar je begrijpt, ik dacht alleen aan de gelegenheid, die ik had om te laten zien, dat ik ‘van tempo wist’. Had ik er een oogenblik bij stilgestaan, dan had ik de alinea over mijn bezoek bij M. natuurlijk laten vervallen. Maar enfin, veel heb ik niet verraden, dus het lijkt me nog wel waarschijnlijk, dat het interview bruikbaar is.

Denk er aan en noteer, dat wij naar den Haag, Pomonaplein 22, verhuizen op 21 Dec. a.s.! Na dien zijn dus de befaamde logeer-

ruimten beschikbaar, met dien verstande, dat wij de kerstdagen zelf wel in den Achterhoek zullen zijn. Misschien kunnen jullie hier eenigszins rekening mee houden, wat jullie plannen betreft. (Voor ik vergeet, de 10 frs. die de schoeljes je voor dat paket hebben laten betalen, moet je mij terugvragen. Niet vergeten!) De goede Bouws is voorloopig... boos geworden, omdat ik hem 'à la manière de Hitler' de huur had opgezegd. Hij had de correctie volledigheidshalve aangebracht en 'uit tijdnood' mij daarvan geen mededeeling gedaan. Jammer voor hem is nu alleen maar, dat hij zichzelf tot redacteur heeft opgeworpen (volledigheidshalve) en mij na het aanbrengen van de 'correctie' rustig in Atlanta gesproken heeft. Zooals gezegd, ik denk niet meer aan parlementeeren, na deze pathologische stommiteit. Goed, op zichzelf niet zoo erg, maar *dit* symptoom maakt nu voor *mij* de maat precies vol! Ik heb hem nu ook nog eens precies geschreven, dat ik zijn persoonlijke ijdelheid voor zijn dwaze geste verantwoordelijk stelde en dat ik op grond daarvan genoeg van hem had. Je kunt de correspondentie lezen, als je hier komt. Ant zal nu het secretariaat wel gaan waarnemen, denk ik.

De proeven van je verhaal heb ik net laten komen; dus ik zal zien, of het nog gaat. We hebben nu 40 pag. (ongeveer) per nummer, dus moeten meer rekening houden met de lengte van de stukken. Als het nu wat de ruimte betreft absoluut niet *gaat*, dat er nog 11 pag. bijkomen, wat prefereer je dan: overliggen tot Febr. of de oude redactie? Schrijf dat nog even. Mej. van Dijk heeft mij beloofd, dat ze Zaterdag (eergisteren dus) het honorarium zou verzenden.

De woorden, die ik aan je 'afscheid' wijdde, waren natuurlijk, omdat zij mede Maurice moesten representeeren, nog halfslachtig. Maar toch duidelijk genoeg, meen ik, tegenover het publiek. Het was een aardig nummer, vond ik.

De critiek van Anthonie op *Dumay* stuurde ik je, als een voorbeeld van zijn langzamerhand sterk gegroeide 'verlogenheid'. Ik vind dit stuk zoo *valsch* (dat insinueeren over het flodderen aan de schrijfmachine, nu hij erkennen moet, dat ik *toch* een

roman kan schrijven met levendige discoursen erin, en dat dan telkens weer behendig terugnemen), dat ik van plan ben hem hier op de plee achter te laten voor mijn opvolger. De ‘standing’ van de critiek zelf is niet zoo, dat ik erop in wensch te gaan. hart. gr. voor jullie beiden en van Ant

je

M.

N.B. Ik heb nog niet om de ingenaaide boeken gevraagd, maar zal het als nog doen. Je hebt geen idee hoe idioot druk het is met die beide baantjes.

507. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Maandag. [11 December 1933]

aant.

Beste Menno, In afwachting van je telegram (of niet) vast dit antwoord. Geld is gekomen; wij jubelden zeer. Dan het infame geleuter van Thonie, waaruit ik vooruit weten kan wat *Ducroo* wacht, na *Dumay*. ‘Het is weer dik in orde’, zou Jan zeggen. Tenslotte kwam je stuk over Malraux, dat in zijn soort voortreffelijk is, en meteen dat over George, dat mij zeer amuseerde en een nogal origineele necrologie is, vooral voor *het Vaderland*. Ik moet je hartelijk danken dat je de zaak met Zijlstra in orde hebt gemaakt.

We hebben het nu razend druk met dingetjes af te doen en vooruit te werken voor we naar Holland gaan. Dit is het programma: Bep gaat Maandag 18 van hier (of Zondag) en is dus 19 dezer in Den Haag; ik kom 23 dezer met Jan samen in Holland. Schrijf me waar jullie dan zijn. In ieder geval blijven we tot na nieuwjaar.

Een heeleboel dingen behandelen we mondeling. Dit haastige geschrijf bevredigt me niet. Ik ben eigenlijk ook woedend over Thonie's stuk, maar que veux-tu? men legt het tenslotte af tegen een zoo *algemeene* stommiteit. Ik geloof nu heusch dat iedere verdere reactie van ons voor die kaffers verspild is, dat we alleen nieuwe dingen moeten schrijven. Wat we van het rapalje denken is nu wel duidelijk tot hen doorgedrongen, vandaar al deze objectieve kritiek!

Je moet Vic toch eens vragen (doe het!) in welke geestesgesteldheid hij verkeert als hij zulke drastische onzin uitkalt als over *Trouwen* van Walschap. Het is een gebulk waar Coster zich nog voor schamen zou. Is het om Walschap eigenlijk stiekum te verneuken, of meent Vic het een beetje, of is hij gewoon dupe geworden van zijn kunstredacteurschap en het vocabulaire dat men als zoodanig heeft te gebruiken? Licht mij hierover in, ik ben zeer benieuwd.

Hart. groeten van ons beiden, ook voor Ant.

Je

E.

508. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Dinsdag. [12 December 1933]

aant.

Beste Menno, Ik kreeg gister geen telegram en neem dus aan dat de zaak in orde is. Anders heb ik hier weer een vervelend ding aan. Ik veronderstel dat ‘Hein’ dat zonder moeite begrijpt. Vanmorgen schreef Bep dus een andere brief voor de Loc. Pers! J.v.N. is nu met J. Gr. red. van *G.N.*

Wat die verhalen betreft, laat ons zoo afspreken: als het te lang wordt voor Jan, dan overliggen tot Febr. Maar plaats dan in Jan. eindelijk het stuk over de *Liaisons*. Of als dat ook te lang is (waarom zou het?) dan dat over *Hamlet*. Ik heb graag de verhalen meteen ‘gaaf’ in *Forum*

Het stukje in de krant (uit Maurice's pen?) was ‘zeer vroolijk’. Maar je verdoet toch een beetje je tijd met al dat tuig, en je hèbt het al zoo druk!

Bouws is heerlijk zichzelf. Bep en ik smachten naar de correspondentie over deze tijdnoods-correctie. Als Ant het secretariaat op zich neemt, gaat het 2 × zoo goed, let eens op; en de brave man kan dan zien dat niet *hij* alleen in de vereenigde Nederlanden zooiets kan.

Geef den Keizer wat des Keizers en den Douanier wat des Douaniers is. Ik denk er niet aan daarop terug te komen! Wij hebben aan het pak voor 100 × zooveel ‘deugd’ beleefd.

Je weet nu wanneer we komen. De rest dus mondeling.

Hart. gegroet door steeds je

E.

509. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 15 December [1933]

aant.

Beste Menno, Een paar dagen geleden werden wij opgezegd door de Locale Pers. Onze brieven vonden niet genoeg waardeering, weshalve de vergadering besloot een journalistieker correspondent te nemen. Dat scheelt ons fl. 50. 's maands.

Het gaat dus werkelijk voor ons spannen. Bep is Maandag a.s. in Holland; als je wilt kan je haar dus vóór Kerstmis nog spreken. Ik kom Zaterdag over 8 dagen, dan ben je dus wel weg; maar laten we probeeren elkaar in ieder geval vóór Nieuwjaar nog te zien. Of blijf je tot na Nieuwjaar weg?

We zijn nu bezig ‘vooruit te werken’ voor de krant; ik ga daarmee nog door als Bep weg is.

Ik neem voor je mee: het einde van ‘Indië’. Ik weet nog niet hoe ik het geld voor het overtypen moet vinden, maar soit. Ook van Simone en Gille heb ik vervelende berichten; dat worden ‘gevulde’ dagen in Brussel, dat is zeker.

Enfin, de rest mondeling.

Als je de verhalen tòch plaatst, of anders *Liaisons* of *Hamlet*, laat de proeven dan zenden naar Kon. Wilhelminalaan 19, Voorburg; vergeet dat niet! In ieder geval is dat het beste.

Tot ziens. Je

E.

P.S. - Misschien kan ik het zoo schipperen dat ik Zondag met Bep meega naar Brussel. Zij gaat dan Maandag door, en ik bv. Donderdag. Ik ben dan 21 dezer in Den Haag; zoonoodig 20. Zie ik je dan nog?

510. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Zaterdagavond. [16 December 1933]

Beste Menno, Vóór alles dit: zou je aan den uitgever van Henri van Booven's *Couperus* dat boek voor *Forum* ter bespreking willen vragen en het mij dan laten zenden? Ik zou het graag hebben en kan het niet koopen, en het ex. dat ik van *D.G.W.* zou hebben gekregen heeft Jan mij even door den neus geboord - in alle onschuld natuurlijk.

Ingesloten de blzn. die ik in Bretagne schreef bij het 1e verhaal, dat van kapt. Horner. Ik zend ze je voor *Forum*, omdat het verhaal er werkelijk veel beter door wordt. Er zullen 4 blzn. nieuw moeten worden gezet, en 1½ blzij. een beetje omgezet. Daarvoor doe ik graag afstand van alle verdere honorarium, met de kosten voor het omzetten verreken ik dan de 4 of 5 nieuwe blzn., en voor de administratie die mij het honorarium vooruitzond of het jou zenden zal is het gemakkelijker. Het verhaal was in de 1e lezing topzwaar naar het verleden van Horner en wat kaal voor het eigenlijke gebeuren. Zie zelf maar.

Dit in haast. Hartelijke groeten van je

E.

Ik ben achteraf blij, als er nu gelegenheid is dit verhaal meteen in de goede vorm in *Forum* te publiceeren. Houd mij op de hoogte van het conflict met den Naïeve. Kan Ant het secretariaat niet op zich nemen? als zij de tikmachien leert bedienen, doet zij het op haar slofjes.

511. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Eibergen, 26 Dec. '33

aant.

Beste Eddy Hoewel ik je binnenkort weer spreek, mondeling dit over *Ducroo*. Ik las ook deze hoofdstukken geboeid en zonder het bijgevoel van ‘te lang’. Maar *eenigszins* kan ik me toch Bep's argument begrijpen. Er dreigt, eenvoudig door de continuïteit van de kroniek, iets in te komen van het verhalend realisme, en bovendien zijn deze hoofdstukken ‘europeescher’, minder fantastisch zou ik zeggen. Is het niet mogelijk, dat je ergens tusschen kindsheid en puberteit die continuïteit breekt door een ander thema er tusschendoor te gooien? Ik weet niet, of het met je conceptie uitkomt, maar het zou het accent van *beide* stukken versterken.

Vrijdag zijn wij tegen den middag weer in den Haag. Ik bel je aan de Wilhelminalaan ± *6 uur*, reken er op, dat je meegaat naar onze acteurs. Goed?

hart. gr. voor jullie beiden en de familie. Ant is vandaag naar Zutfen gegaan. je

Menno

1934

512. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 10 Januari. [1934]

aant.

Beste Menno, Veel dank voor je brief. Ik zou uitvoerig willen ingaan op je ‘tegenconfidenties’, maar kan daar op het oogenblik niet aan denken. Ik ben bovendien suf en moe. Vanmorgen schreef ik voor Vic een bespreking van twee katholieke boekjes (Léon Bloy). Gisteren maakten Bep en ik in een café op journalistieke wijze de onlusten mee, veroorzaakt door het Staviskyschandaal. Walgelijk en vermakelijk tegelijk.

Zend mij alsjeblieft je bespreking van Kettmann's meesterstuk en Hein's bespreking van de *Forum*-tentoonstelling. Heb je nog met Danny B. gesproken? Ik schreef haar - ik moet zekerheid hebben, met het oog op onze woon - en verhuisplannen hier; ik bedoel: *ook* hier. Als wij naar Holland gaan, wordt het natuurlijk een ‘heele stap’, ook, of vooral, materieel. (Neen: *ook*, want Amsterdam vond ik niets minder dan braakmiddelachtig.) Wil je Hein zeggen (de aanhalingsteekens blijven van lieverlede weg!) dat ik vanmorgen het geb. ex. van *Waarom niet* naar hem gestuurd heb? Het kostte mij een kapitaal, maar zeg hem dat niet. Van Zijlstra vond ik nl. hier bij aankomst een ingenaaid ex., dat ik spoedig open zal snijden.

Dit is vooreerst alles. Van *Forum* nog niets te bekennen, en jij schrijft er ook niet van. Wil je ‘ze’ zeggen dat ik ook nog recht heb op 1 ex. (al was het maar als auteur van het stuk over *Hamlet*)? Of is het ding nu eerst uit? Dat is dan een slecht begin, vooral voor de Vlaamsche abonnés, die nu natuurlijk reikhalzend naar het ‘eigen tijdschrift’ hebben uitgezien.

Malraux is nog aanwezig. Verder hebben we het druk.

Veel hartelijks, ook voor Ant, van ons beiden.

Je

E.

P.S. Het stuk over de *Liaisons* werk ik vanavond om en stuur ik je dus wschl. al morgen.

513. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Donderdagavond. [11 Januari 1934]

aant.

Beste Menno, Vanmorgen mijn stukje als aanget. brief weer opgezonden. Ik vind het veel verbeterd; eenige snedige opmerkingen werden hier en daar toegevoegd! Als Vic de ‘angstzweeten’ niet goed vindt, waarmee hij volgens mij zijn speciale ‘zaakkundigheid’ heeft betaald, mag je er iets anders van maken. Tenslotte de verzen - daarover verkeer ik met mijzelf, en de medische wetenschap, en het latijn, in het onzekere. Je zult er Wim bij moeten halen (stuur hem gewoon deze brief door voor het gemak).

Furens amoris. Deze ziekte vonk ik bij Eugène Sue, alwaar een gemeene vrouwenjager van een notaris eraan bezwijkt. Men kweekt de ziekte bij hem aan, door een extra-sexappealing mulatinnetje op hem los te laten; hij wordt er op het laatst zóó wild van, dat het hem als delirium in zijn doodkist legt. Maar waarom *furens*, waarom niet *furor*? Vraag: of Wim de ziekte bekend is? Zooniet, of hij een betere ziekte ervoor opgeven kan? Liefst geen ‘hysterie’; maar wel een ‘geilheid die krankjorem maakt’.

Anémie cardiaque kan volgens Pia volstrekt niet! Die Franschen vinden altijd dat iets volstrekt niet kan. Het geldt hier een mopje, niet een ziekte die gecatalogiseerd hoeft te zijn: bloedarmoe van het hart. Waarom niet leukemie van het hart? Wordt dat zoo geschreven? bijna als leuke Mie? (Bep beweert het, ik twijfel...)

Kan je mij, of kan Wim, mij op deze punten antwoorden? Ik wil per se: leukemie of anemie van het *hart*. Tant pis voor de geneeskunde als deze ziekte niet bestaat; het is een moreele

ziekte. Iets met de testiculae heeft het wel te maken; vandaar dat het met die furor, of toch furens, amoris kan worden verward.

Als Wim iets nog mooiers bedenken kan, graag. Voor de rijmen is het niets erg; want zoonoodig worden die omgesmeed. Houd de copy vooreerst aan; ik schrijf je dan nog hoe de slotvaerzen definitief moeten luiden.

Vanaf heden heb ik mij ingewerkt in de *Cond. Humaine*. Ik merk dat Malraux qua stijl en woordkeus lang niet zoo goed is als ik dacht: op de eerste blzn. een groote armoede met een terugkeer van woorden als 'écrasante', 'immobile', 'convulsif', en een pathetisch bijsmaakje dat in het Hollandsch al gauw costerlijk wordt. Larbaud schrijft stukken beter; is qua taal en rhythme zonder twijfel superieur. Malraux zou dit trouwens toegeven, want hij vindt dat Drieu beter schrijft dan hij (wat ik nog altijd sterk betwijfel) en dat Larbaud beter schrijft dan Drieu (wat geen twijfel overlaat).

Tot zoover. Ik kijk met spanning uit naar de gevraagde besprekingen (tentoonst. *Forum* en tooneelstuk Kettmann) en nog meer haast naar het N.H.F. gezegd *Forum*, dat nog steeds niet verscheen! Vandaag is het de 11e!

Parijs is vergiftigd van Stavisky-commentaar. De politiechef Chiappe zal wschl. 'springen', of het ministerie, of wat anders. Vandaag de eerste heibel in de Kamer erover. Eén ding is absoluut zeker: dat het ook hier een zwijnenpan is van jewelste.* Wie twijfelde er aan?

Met hartelijke groeten en dank, ook voor Wim als hij eraan te pas komt,
steeds je E.

* De senator hier: - 'Moi, monsieur, moi qui suis vieux (et ancien magistrat...) je vous dis: c'est la pourriture du système.'

514. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Vrijdagavond. [12 Januari 1934]

aant.

Beste Menno, Ik heb Van Kampen gevraagd om jou vóór 1 Febr. *Ducroo* te zenden (de volledige copy), z.g. omdat je er

nog fragmenten uit moet halen voor *Forum*. In werkelijkheid moet je het bewaren tot ik nader bericht heb èn van Van K. èn van Querido. Ik heb zoo'n idee dat de lezing de beide Van K's - pa en zoon - erg is tegengevallen, dat ze er totaal geen handelswaarde in zien, etc. In dat geval zal hun bod wel niet noemenswaard hooger worden, ook als ik de essays laat vervallen, en krijgt Q. zeker het boek. Waarschijnlijk zal hij het dan ook willen lezen; misschien vraag ik je dan het aan hem te zenden. - Maar laten we eerst wachten; ik kan me nog vergissen wat de Van K's betreft.

We zijn hier nog niet door een omwenteling meegesleept, al hadden de boompjes langs de bould. St. Germain erg te lijden. Vanavond moet er weer iets zijn gebeurd; misschien ontwaken we morgen onder een nieuw bewind. Die Stavisky is een pracht van een smeerkanes, en hij moest *Topaze* weer op het programma brengen, zooals Hitler *Ubu*. Van der Lubbe werd behoorlijk vermoord; heb je ook bizonderheden? Hoe was het commentaar in het Vaderland (het jouwe en de rest)?

Ik heb trek om mijn kwijtrijntje aan het slot van het *Liaisons*-opstel te laten vervallen, en de ziektes ook, en ook de hartelijke groeten, en te eindigen op deze eene lostaande regel:

Valmont, Valmont, Valmont, morne croquemitaine!...

Vind jij dat ook beter, schrap de heele rest dan, - maak van ‘plaine’, ‘croquemitaine’, en laat daaronder alleen nog maar de handteekening staan. Vind je dat het andere aardiger is, dan wacht ik op uitsluitsel van Wim en wil het dan nog wel eens probeeren. Bijv.

Valmont, Valmont, Valmont, morne croquemitaine!...
Furor amoris? Neen. Leukemie van het hart.
't Land dat in alle sex-appealen ligt verward,
Heeft nog steeds geen Valmont. C'est bien la pire peine.

Het slotaccoord is, zooals je weet, aan Verlaine ontleend. De eerste regel is een variant op Hugo: ‘Waterloo! Waterloo! Waterloo! morne plaine!’

Ik heb in Brussel nog moeite gedaan voor die uitgave van Fontenelle (*Dialogues des Morts*), maar waar ik dacht dat hij zijn

zou, hadden ze hem niet. Hier in Parijs kom ik niet tot boeken jagen.

Schrijf even wat je vindt van het Valmont - eindje. Is één regel niet suggestiever en klagelijker als bij een lijkbaar?

Hieronder laat ik een beetje wit om je te schrijven of ik morgen (13 Januari) nog steeds het vervloekte *Forum* niet ontvangen heb. Of heeft Zijlstra nu besloten het ding voortaan op den 15e te doen verschijnen?

Hart. groeten van je

E.

Hoera! Eindelijk kwam *het*. Een heele bladzij voor Nederland (blz. 42) ongebruikt: schande! - En wat zijn de Vlamen opeens aan het panoptikummen gegaan. Wat is Maurieske vlijtig geworden! Ik neem het heerlijks naar het café mee om ervan te smullen.

515. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 16 Januari. [1934]

aant.

Beste Menno, Graag antwoord op mijn brieven! Je werkt hard, maar ik ook, en ik raak totaal abruti door het verdietschen van Malraux' proza met alle hinderlagen. Ik wil Hein eerstdaags een papiertje zenden met technische termen waarover ik in het onzekere verkeer: hij als journalist en ‘Reuter - kundige’ kan me allicht een heel eind helpen; of jullie samen. Bereid hem er alvast op voor.

Hierbij een panopticum - stukje. Graag in het Febr. - nummer. Als je het niet gebruiken kunt, zend het dan aan Jan voor *Gr. Ned.*, waar zij ook een moppentrommel geopend hebben.

Ik ben van plan meer zulke bijdragen in te zenden, inplaats van te polemiseeren. Het verhaal werd mij woordelijk zoo gedaan door de goede mevrouw Nossovitsj, die wij steeds aardiger vinden. Zij heeft werkelijk humor, en zou jou zeer bevallen!

Ingesloten nog een brief van Jan over *Gr. Ned.*, en in het bizonder over Coenen. Maar wat Coenen over *Ducroo* vindt, zal 99% van ‘Holland’ vinden; dat boek krijgt èn alle aestheten tegen

zich èn alle moderne krachtkollektieven (nei, ik mot naar de ruizemets, naar de ruizemussertisten).

Tot nader. Brief van Jan graag terug. Hart. groeten,

je

E.

P.S. - Vandaag telegrafisch een bod op Gistoux aangenomen van ... 170.000 belg.frs.! Er blijft zoowat geen snars over. Maar basta, en verrek!

516. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 17 Jan. '34
Pomonaplein *22*, denk eraan: 22!

aant.

Beste Eddy Ja, ik had je al eerder moeten schrijven. Maar momenteel is alle drukte over mijn hoofd losgebarsten, want de heer de Lang heeft mij (godbetert) ‘ontdekt’ en wil mij ‘lanceeren’, lees: exploiteeren. De heeren zijn amerikaansch, dreinen om ‘koppen’ en ‘leadings’, kortom, de goede Hein kijkt mij elken dag met zijn goede oogen verschrikt aan. Ik heb achter elkaar ‘leadings’ geproduceerd over a. Reinhardt, b. Wassermann-herdenkingen, c. Gijsbreght. Nu *verdom* ik het voor minstens drie dagen, maar vandaag moet ik mijn kroniek al weer schrijven. Het beroerde is, dat ik op proef ben voor een jaar, en dat ik trouwens zelf ook wel inzie, dat het luxebaantje van Borel een anachronisme was geworden. Ik tracht nu een nieuw systeem op te bouwen, waaruit ik heelhuids te voorschijn kan komen. Gelukkig schijn ik nogal te voldoen, zoodat ze me niet dadelijk zullen verruilen. Het is een leerzame ‘studie in oppervlakte’. Je hebt er geen idee van, wat voor een analphabeet die de Lang is. Hij leeft in headlines en pagina's (‘mooi paginaatje vandaag, m'nheer ter Braak - leuk - leuk!’). En passant heb ik nog gepersconfereerd met de wereldberoemde regisseurs Jessner en Reinhardt, de één een dikke, de andere een kleine Jood, beide, schijnt het, meesters in hun vak, maar in hun theorieën de *ergste* plathakken. Ik zette dien dikken Jessner trouwens dadelijk vast met een vraag uit je stuk destijds in *Forum*. Hij werd toen erg rood, stond zweetend op en keek mij gedurende de

verdere zitting telkens moorddadig aan. Gelukkig heb ik onderwijl een scherp panopticum over het fascisme en een artikel over het Oeralinda - boek kunnen schrijven, beide nogal geslaagd vind ik. Je ziet ze wel in Februari; ook jouw stukje over Mme N. is naar de zetterij. Vestdijk komt dikwijls aan, het doet hem kennelijk goed; hij schrijft hard, is aan een roman begonnen en heeft een werkelijk *meesterlijk* stuk over Joyce geschreven. Vooral het eerste hoofdstuk is uitstekend.

Het oordeel van Coenen is zeer dom, merk ik aan zijn oordeel over *Dumay* en *Kaas*, om van *Ducroo* nog maar af te zien. Als ik wel begrijp, plaatst *Gr. Ned.* dus maar een stukje ervan. Ik wil *graag* het 'hoerenstuk' in *Forum* werken, als het eenigszins kan! In April of Mei dan. Schrijf me er eens over. - Ik maak uit Greshoff's brief op, dat ik toch niet heelemaal ongelijk had door mijn wantrouwen tegen de rijstebrijberg van *Gr. Ned*.! Met *Forum* hebben we daar tenminste geen last van. Vielen je de Vlamingen mee of tegen?

Het stuk over de *Liaisons* is zoo beter nog, alleen: ik zou *absoluut* het slot over Vic weglaten. Het is 1° niet erg toepasselijk, omdat het voor *zijn* temperament nogal flink ironisch is, en 2° vind ik het in dit speciale geval vervelend tegenover hem, omdat hij het stuk (met lange tanden) heeft moeten slikken en nu buiten zijn weten om nog een hatelijkheid aan de broek krijgt. [...] Ik doe hier de laatste pagina bij, ter ev. wijziging. Laat, om mij een genoegen te doen, de naam en de betreffende passage weg. Over de ziekten heb ik Wim geconsulteerd. *Furens* is part. presentis ('woedende'), anémie cardiaque is volgens Wim ook geen ziektebeeld. Maar ik ben ook voor de ééne regel met 'croquemitaine'. -

Ik hoop de verslagen nog voor je op te sporen, had nog geen tijd. De tentoonstelling schijnt een *groot* succes te zijn, tenminste Danny is dankbaar en boekhandelaren uit Utrecht en den Haag hebben al besproken voor doorzending van het heele vrachtje.

Gisteravond *voor het eerst* sedert ik in het inferno ben een toneelstuk (helaas van Reinhardt) gezien, dat mij meesleepte. *Diener*

Zweier Herren van Goldoni. Ik denk, dat ik er bij zat, zooals Nietzsche bij Bizet. Ongelooflijk aardig, amusant, verder niets en dus voldoende.

Ant is ook erg druk, maar wuift groeten. Hart. dus van ons beiden voor jullie beiden je

Menno

517. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 18 Januari. [1934]

Beste Menno, Ik krijg daar een postwissel van fl. 21.50. voor honorarium *Forum*. Kan je mij zeggen hoe ze dit berekend hebben? Ik heb nl. 9 blzn. *Hamlet*; à fl. 3. zou dat fl. 27. - zijn geweest; à fl. 2.50 (als dat tegenwoordig de prijs is) zou het nog fl. 22.50 geworden zijn. Dus: non capisco niente. Is er een vergissing gemaakt, en is de prijs nog steeds fl. 3. per blz., dan krijg ik nog fl. 5.50.

Voor de verhalen verwacht ik niets meer, dat is afgesproken. - Of heeft dit daar nog mee te maken? Had ik heelemaal geen honorarium gekregen, dan had ik dat best gevonden en verondersteld dat ze het achtergehouden hadden in terugbetaling (mindering, heet dat, meen ik) van het voorschot van de vorige maand.

Veel correcties maakte ik ook niet, dus...

Ik wacht geduldig op bescheid op vorige missives. Of heb je beroerdigheden?

Gistoux is voor een appel en een ei eindelijk verpatst.

Tot nader! Steeds je

E.

Komt er nog wat van mij in het Februari-nr.?

518. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 19 Januari. [1934]

aant.

Beste Menno, Hierbij de nieuwe slotpagina terug. Maar ik sta er een beetje van te kijken, zooals je mijn bedoelingen hebt geïnterpreteerd - niet om jou of mij, maar als bewijs van *hoe* men iets lezen kan, als men bepaalde dingen weet en ze dus ver-

onderstelt. Ik heb nl. een *werkelijke* bewondering voor het gedicht *Amsterdamsche Bohème*, zooals jij weet en zooals Vic weet; dat is dus geen ironie. [...] Ik stuur je dus het oude slot ook terug, opdat je het nog even herleze; vind je daarna het nieuwe beter, ook al omdat Vic gespaard moet worden en niet tegen dit heele kleine stootje kan, gooi het dan in de prullemand.

Ik vind je krantenbestaan steeds griezeliger worden, maar de 'figuur' van den heer de Lang is vanuit zekere hoek bekeken wschl. wel amusant. Heb je deze krantenondervinding noodig na de *Politikus*, zooals je G. noodig had na het *Carnaval der Minnaars*? [Dit is een spitsvondige veronderstelling van je vriendin Bep.] Ik vraag me af waar de grenzen zullen zijn, en wanneer je 'gewend' zult zijn of het opeens verdomt. Het wonen in Den Haag speelt natuurlijk ook een rol. Heb je den patser Van der Lugt nog ontmoet en wat leverde de bespreking op? Die Reinhardt heeft volgens photo's een smoelement waar ik heel slecht tegen zou kunnen, maar het individu 'Cor' ook.

Ik zond je gisteren nog een panopticum-stukje, naar het verkeerde nummer nog. - De Vlamingen in *Forum* vielen mij zeer mce; vooral het werkelijk boeiende stuk van Walschap. *Harry* daarentegen is een lor, van het Putman-Reuling-soort.

Van *Ducroo* mag 4 à 5 vel in *Gr.Ned.* komen; dus er zal meer dan genoeg overschieten. Coenen is, geloof ik, doodgewoon aan het kindsch worden; bij oude skeptici merk je dat niet direct.

Wàt heb je Jessner gevraagd? (toen hij zoo rood werd).

Coster over Malraux zal wel best zijn geweest; kan je mij het stuk niet zenden? 'Bloedsoep met rooversballen' is ongeméén geestig; maar wij wisten, wij wisten voorwaar! dat Coster geabonneerd is op 'kwijlsoep met heelemaal niets van ballen'.

Als ik in Holland terugkom, wil ik ook graag menschen interviewen. Misschien mag ik dat doen voor *Het Vaderland*? als jij door de Lang 'gelanceerd' genoeg bent.*

Vraag Hein me die 2 besprekingen te zenden; hij vindt ze vast

en heeft er best tijd voor. Je ‘leader’ over *Gijsbrecht* interesseert me ook heel erg...

De verzen van Anthonie zijn prachtig, ook als volkenkundig document. ‘Oranje, Tell...’ het is duidelijk dat deze jongen van wien ‘heldere taal’ geëischt wordt, en die zoo zorg moet dragen ‘dat zijn leven het leven groet’ (iedere morgen bij het opstaan al, vermoedelijk) het voortbrengsel is van een Rotterdammer en een... Duitsch-Zwitsersche (zou Jany na eenige aarzeling zeggen).

Het vaderland leek me weer krachtig kotzenswürdig. Het beste toch, houd je taai!

Veel hartelijks, ook onder de vrouwen, - je

E.

* Misschien ga ik hier Kerensky interviewen en Georges Carpentier (die weer in den ring gaat)!

519. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 20 Jan. '34

aant.

Beste Eddy Ondanks het verkeerde nummer en zelfs de oude R'damsche straat kwam alles terecht. [Het ‘nog een servies verhaaltje’ of in Febr. of in Maart, hangt van ‘ruimte’ af.] Het honorarium is door mij opgegeven à f. 2.50 per pagina (dat is het nieuwe tarief) en waarschijnlijk moet ik ze dus onwetend beduveld hebben. Ant kan het nakijken en zal voor eerherstel zorgen. Tenzij het met correctie samenhangt, wat ik niet vermoed. *Stendhal* is voor Febr. bestemd; je zult zeker spoedig proef krijgen. - De Vlamingen hebben sedert het verschijnen van het nummer *58* abonné's gewonnen! Bedenk dus, dat voortaan 58 pallieters op u neerzien, méér dan vorige jaren.

Gelukgewenscht met verkoop Gistoux! Ondanks de appel en het ei lijkt het me toch een rustig idee, dat je het tenminste kwijt bent. Wordt het een klooster of een pension?

Ik ben je vriendschappelijk dankbaar voor het nieuwe slot, dat ik, met je goedvinden, boven het andere prefereer. [...]

Inmiddels heeft Ant het bedrag gecontroleerd. Ik heb 8½ pag. gerekend, in de meening, dat zulks moest voor ‘de firma’! Dan

heb je dus nog een kwartje te veel. Maar mocht je een heele pagina berekend moeten krijgen, dan zal ik je het geld na laten zenden. (Alweer: wij zijn te netjes, in den tijd n.b. van een Stawisky!) -

Bep's suppositie over de evenredigheid Politicus: Carn. d. Minn. = de Lang: G., is waarschijnlijk heel juist! Ik bestudeer dezen 'leider' van een 'bloeiend dagblad' met groote intensiteit, voor mijn heeren- en slavenmoraal. Het is soms enerverend, dit vak, maar ik betreur het toch niet, de leerarij te hebben verlaten. Dit milieu heeft duizend nieuwe aspecten, ik krijg alle 'grootheden' in de buurt en dat materiaal is prachtig. Tenslotte was Dumay uitgepraat, wat zijn omgeving betreft. En dan: ik heb de *muurvaste* overtuiging (zooals ik je al eens schreef), dat het praatje van de aan-de-journalistiek-verdorvenen een *excuus* is van vage talenten, en dat *juist* zulk een baantje in de volkomen *idiote* wereld van den 'geest' moet bewijzen, of ik nog het recht heb een boek te schrijven, dat daar boven uitgaat. Zoo neen, dan zal ik er ook den tijd niet voor vinden, anders perse *wel*. Al moest het tijdens het koffiedrinken en eten. - 'Cor' heb ik nog niet gezien, gelukkig. Jessner suffit.

Het essay van 'Simon' over Joyce zal je werkelijk boeien. Het is eigenlijk over alles anders dan Joyce, het geeft een prachtige analyse van de *woorden*-cultuur van de eeuw. Ook een vergelijking met de 'schokkende woorden' bij Lawrence, die uitmuntend is.

Nog even over de 'zaken'. Ik plaatste jullie stuk over Jooss met de vereischte 'koppigheid' (nog één te kort) en daarnaast een schattig stukje van mij over Goldoni. Zooiets schrijf ik nu 's morgens tusschen 10 en 10¾ uur. Soms lukt het, soms niet; maar mijn hersens slapen door, mijn pen beweegt gelijkmatig, en het wordt dadelijk gedrukt en weggesmeten (behalve 1 ex. voor het plakboek). Nietzsche in de eenzaamheid van Sils Maria moet ook zoo te vinden zijn, hoe dan ook. Indien *niet*, dan was voor mij de heele Nietzsche - solitude een *idylle*, een gemak, dat hij zich *nog* kon permitteeren. Maar het blijft riskant, dit experiment. De verslagen zijn naar je opgezonden. De 'leader'

over Gijsbreght is zuiver overzichtelijk, litt. historisch, niets aan.

Ik heb Jessner gevraagd, toen hij beweerde, dat iedere regisseur een nieuwe ‘Grundgedanke’ uit een stuk moest halen, wat hij dacht van de ‘Grundgedanke’, die de *schrijver* er eigenlijk in had willen leggen, en of die schrijver hem überhaupt iets kon schelen. Hij werd toen zeer giftig en zei zooiets van ‘Demut’, die hij tegenover schrijvers betrachtte. Maar volgens mijn collega's ‘van de pers’ was hij ‘afgegaan’. Zij schrokken trouwens bepaald, toen ik zoomaar het woord nam tegenover *zoo'n* groote man!

Laat vooral niet na, *als* je iemand op kunstgebied kunt interviewen, *om* hem te interviewen (d.w.z. iemand van naam, zoo mogelijk ook bij de Lang bekend). Het interview is n.l. momenteel bij ‘ons’ het nieuwste.

Van Stawisky gesproken: in Duitschland kan men tegenwoordig onverschillig wie voor *5000* Mark uit het concentratiekamp koopen. En dat geeft af op zoo'n prachtige democratische reactie als die op den zwendel in Frankrijk!

Heel veel hartelijks, ook van Ant en voor Bep en de hand van je
Menno

520. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 22 Januari. [1934]

Beste Menno, Je brief over het krantenvak als experiment geeft mij voor de eerste keer het gevoel van een serieuse scheiding tusschen ons. Ook je stuk over Goldoni, met dat ronkende slot over Reinhardt als cultuurdrager, al is het dan de opinie van ‘den vreemde’, al is het de Duitsche cultuur, en al gaat het tegen de nazi's. Hoe meer ik geconfronteerd word met al deze stukken waar M.t.B. onder staat, hoe meer ik voor mijzelf naga hoezeer en hoe goed je al bezig bent jezelf te beduvelen, en in het gareel van de maatschappij te gaan loopen. Er is één ding dat mij interesseert, omdat je mijn vriend bent en blijven zult: hoe dit alles *eindigi*. Met een complete metamorphose of met een uitbarsting.

Ik heb een dagboek aangelegd met mijn reacties op al dergelijke verschijnselen in dezen zelfden tijd. En ik sta er oneindig beroerder voor dan jij; ik heb zèlfs geen leeraarschap achter mij. Ik begrijp drommels goed dat je het experiment aan wil. De vraag is alleen: wanneer zal je er genoeg van weten om er weer vrijuit en zonder zelfbeduvelarij van te kotsen. In het smoelwerk van De Lang, of van Jessner, of van wie er dan toevallig bij de hand is. - Of... dit gebeurt niet. Er is dan *iets anders* gebeurd, of je het wilt of niet, of je het weet of niet. Daarnaar ben ik ook curieus, misschien niet zoozeer toch omdat ik je vriend ben... Meer als 'a student of humanity'; met de ietwat vunzige goochemheid van het soort.

Je speelt 'les règles du jeu', bewust dat ze *maar* 'les règles du jeu' zijn. Je bent al zoover, te gelooven dat Nietzsche een idylle beleefde, een onverdiend geluk, misschien bijna een kleineering? als hij ze niet *hoefde* te spelen. Je kijk is al vervalscht: neem van mij nog aan dat Nietzsche, hoe dan ook, het *verdomd* zou hebben ze te spelen. - En als Nietzsche's optreden hier je problematisch lijkt, neem dan de domme Multatuli, die toch nog anders dom was dan Anthonie Donker.

Bewaar dezen brief om er later om te kunnen lachen, of erop neer te zien (in dubbelen zin dan misschien) als 'historisch document'. - Misschien is dit alles pure zwartgalligheid van me, opgekomen uit een beursch gemoed. Misschien ben ik weer een onmogelijk en verwend iemand; Greshoff is zeker heel wat wereldwijzer, volgens een gesprek dat ik met hem over 'Cor' in Brussel had, en dat ik ook in mijn 'dagboek' heb genoteerd. Nu maar basta hierover. Ik ben eigenlijk diep onderin *woedend*, en deze woede is behalve een vriendschapsblijk, erg egoïstisch misschien, en op het gebied van de *Politicus* geen bliksem waard. De dag dat je me grenzeloos naïef zult vinden - véél naïever dan Hein Pannekoek zelfs! - komt misschien ook nog. Ik schrijf dit zonder bitterheid; ik ben je zelfs een beetje dankbaar voor de zekerheden die jouw voorbeeld mij geeft.

Forum-kwestie is dus in orde. Geen 9 blz. maar 8½, dan klopt alles, inderdaad, behalve het overtollige kwartje. Alleen dit:

je bewijst de standing van de firma heelemaal geen dienst door halve blzn. te rekenen; vraag maar aan Bouws. De standing van een zaak heeft nl. ook zijn (haar?) traditie, en de uitbetaling heele blzn. is, geloof ik, voor een *groot* uitgever (Zijlstra is een groot man, zooals Jessner er een is, en boven Zijlstra en Jessner de totale schavuit Deterding) van een onaantastbare en geijkte waarde als... bewijsmateriaal.

Bep wil hier nog wat onder schrijven. Ik schrijf je spoedig beter - maar een tijdje lang maar niet over de zwendelonderneming (tusschen andere, grootere) die 'krant' heet.

Geloof me steeds toch van harte je

Eddy

N.B. Deze brief is volslagen *humorloos*. (Goddank.)

521. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 22 Jan. ('s av.) [1934]

aant.

B.M. - Mijn brief is nauwelijks de deur uit, of ik word gekweld door allerlei plannen. Er zijn verscheidene dingen die ik je voor wil stellen mij voor *Forum* te laten doen. O.a.: wil je mij een ex. zenden van je interview met Jessner-Reinhardt en mag ik 'daaroverheen' een vragenlijst schrijven die ik deze spitsbroeders zou willen voorleggen? (Hoofdvraag: beschouw je dit als een vijandige daad tegen jou? Waar *ik* niet aan denk, en die ik in den vorm ook wel geheel denk te kunnen vermijden.) - Iets anders: wat denk je van een publicatie in *Forum* van mijn dagboekaanteekeningen - desnoods later? Ze zijn werkelijk soms heel savoereus en vervangen wel 100 panopticums! In ieder geval kan je er eerst in Mei mee beginnen, en alleen de maand Januari zou al zeer 'rijk' zijn! - Nog iets anders, maar dit kan helaas eerst veel later(?): mag ik voor *Forum* een stel kunsten andere beroemdheden interviewen, met in het interview besloten de risico van een complete ruzie met den ondervraagde? Als ik dit doe, wil ik het zoo doen dat ik vooruit op een nieuw contact met den politierechter reken (subs. met de trappen waar 'men' mij afsmijt, als 'men' sterker is). Maar voor *Forum* lijkt het mij zeer boeiend. De heer Bertrand de Jouvenel

heeft hier verteld hoe hij door de agenten voor ‘camelot du roy’ aangezien werd, opgebracht en op het bureau mishandeld. Dat was ook zeer hartverheffend om te lezen. Antwoord op deze 3 vragen. Je

E.

522. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 24 Jan. '34

aant.

Beste Eddy Hartelijk dank voor je brief! Hij kwam als slotpunt van een soort psychose, waarin ik ongeveer een week (na een bezoek van van Yzeren, den secretaris der directie) geleefd heb, en waarvan het volkomen overbodige, meerendeels ridicule stuk over Reinhard een gevolg was. So lebt man! Ik weet niet, wat voor walgelijke verantwoordelijkheid voor die krant mij plotseling bekroop, toen de Betuwsche amerikaan v. Yzeren mij opjoeg om artikelen, artikelen, artikelen te vervaardigen. Schrijven mocht het niet meer heeten. Denk niet, dat ik een oogenblik dupe was van ‘de publiciteit’ of zoo; het was een gevoel van een arbeider, die zijn werk zoo goed mogelijk wil doen, een primitief instinct, dat mij bij het leeraren ook vaak te pakken had. (maar toen merkte jij het niet, omdat het binnen vier muren kon blijven!). Dat beruchte stuk over Reinhardt heb ik als een gek zitten neerkalken, zonder eenig pleizier, behalve met het idee, dat ik mijn werk goed opknapte. Dit is *definitief* afgeloopen; ik schrijf eenvoudig niet meer dan ik met een zekeren lust kan doen. Willen de heeren mij er na den ‘proeftijd’ uitgooien, omdat ik niet aan hun amerikaansche ideaal beantwoord: O.K. - Je brief gaf een laatste stoot, in zooverre, dat ik mij bewust nog eens realiseerde wat ik achter den rug had.

Eigenlijk was *dit* pas het antwoord op mijn brief over je ‘verwendheid’, het eenige antwoord, dat afdoende was. Het is een goede confrontatie geweest, denk ik. Ik was voortdurend op mijn hoede en werd plotseling, even, meegezogen zonder mezelf te bedriegen op de manier, die ik verwacht had. Ik hoop, dat ik weer boven water ben. Zoo'n aanval draagt absoluut een psychotisch karakter, al realiseerende ben je onverwacht jezelf volkomen kwijt.

Overigens heb je mijn opmerking over Nietzsche verkeerd uitgelegd. Dat N. een idylle beleefde door in Sils-Maria te gaan zitten: de Heer beware me! Ik bedoel alleen dit: voor mij bestaat er zelfs geen bazelsch pensioen, ik kan economisch niet anders leven dan ik doe. Over een jaar worden mijn ouders ook nog half armlastig (zij doen dan de practijk over aan Jan, overgrootendeels), ik heb geen keuze, de 'eenzaamheid' moet ik tusschen de werkuren uit halen. En daarbij nog zorgen, dat ik niet genoeg krijg van het schrijven, dat ik als vak moet beoefenen. Je zult me moeten toegeven, dat voor mij een pelgrimage alleen maar een idylle kan zijn, *tenzij* - ik op *Het Vaderland* werkelijk last krijg, of politiek moet bedrijven volgens mijn geweten. Als ik zooiets als noodzaak onderga, kan ik vanzelf niet blijven. In 'het maatschappelijk gareel' loop ik nu al vijf jaar, daarin is voor mij niet de minste principieele wijziging gekomen. Jouw afschuw daarvan deel ik eenvoudig daarom niet, omdat het inhaerent is aan het leven van een individu in de samenleving. Het is zaak geen dupe te worden, het andere is voor mij niets anders dan bijzaak. Als je mij bij tijd en wijle (in een analoge arbeidspsychose als ditmaal) in de *klas* aan het werk had gezien, had je die brief trouwens al lang geschreven! Precies zooals ik nu Reinhardt verheerlijkte tegenover de antisemieten, heb ik als leeraar Royaards, of Pola Negri of god weet wie verheerlijkt, uitsluitend om niet nog *erger* dingen te moeten verheerlijken!

Een ding in mijn vorige brief was mij absoluut ernst: ik ben er van overtuigd, dat iemand, die wat te zeggen heeft, in de hel van Dante of de Lang kan gaan en er *tenslotte* onbeschadigd uitkomen. Gebeurt dat niet, dan is er niets anders verloren dan een meneer, die nog wat poëzie of proza had kunnen schrijven en dat wegens tijdgebrek moest verzuimen. Uit mijn leeraarsbaantje weet ik, dat ik weinig vrije tijd noodig heb om te schrijven als ik eenmaal op gang ben. Dat minimum zal ik nu ook zeker hebben. Doe ik er niets mee, word ik binnen jaar en dag een betere Borel, dan is alleen maar gebleken, dat een zekere heer ter Braak te beroerd was om de ijdelheidjes van den Haag

te kunnen weerstaan, meer niet. Rudie van Lier zal wel klaarstaan om mij op te volgen en zoo nu en dan nog eens te zeggen, dat de thans seniele t.B. tot zijn boek *Pol. z. Partij* iets te vertellen had. Maar waarachtig, ik *voel*, dat mijn seniliteit niet uit een beetje copiekloppen zal voortkomen! Nu, na een paar dagen psychose, imponeert me ook de Amerikaan niet meer, en mijn arbeidswoede is weer binnen normale grenzen teruggekeerd.

Ik ben er volstrekt niet zeker van, dat Nietzsche geen goed redacteur van *Het Vad.* zou zijn geweest, als hij een betere gezondheid had gehad. Iemand, die 'ein kleines Amt' en 'Vordergründe' begeert, kan in de maatschappij op een of andere manier leven. N. was in dit opzicht, daarvan ben ik overtuigd, anders dan Multatuli, een N., die een 'misstand' aanklaagt met het martelaarschap van M. bestaat voor mijn gevoel niet. Waarmee niets voor N. of tegen M. is gezegd, het zijn eenvoudig verschillende temperamenten, die zich ieder op hun manier handhaven. Vergelijk de breuk met Wagner met Lebak - en het verschil ligt voor de hand, voor het grijpen. Maar dit zijn allemaal bespiegelingen van 'als ereis'. Wij hebben onze eigen affaires op te knappen, en al lijken wij op M. en N., wij zullen (goddank trouwens!) geen copie van hun leven leven.

Er is voor mij maar één werkelijk heroïsche consequentie van het *on*maatschappelijke standpunt: de zelfmoord. Die beslist, of iemand zoozeer *haat*, dat hij eenvoudig de aanraking niet velen kan. Al het andere is *hangen* tegen de maatschappij *aan*, kleine gunsten van haar accepteeren, kleine diensten voor haar verrichten en in de kleinheid van die gunsten en diensten een soort bevrediging zoeken. Ik zie geen grens, nergens, tusschen den man, die kleine en groote diensten verricht, alles hangt af van de mentaliteit *waarmee*, al zullen in het algemeen de groote diensten wel het meest met 'slavenmoraal' worden bedreven. Maar: als iemand door het feit van te leven, en niet op Tahiti, zich permitteert het leven te 'bejahen', dan kan hij ook niet anders doen dan de maatschappij accepteeren. Niet zooals zij is, maar *omdat* zij er is. Ik zelf trouwens kan niet anders rebelsch

leven dan midden in burgermilieu's, en voortdurend er in onderduikend. Over het risico daarvan zie boven.

Je plannen per briefkaart lijken mij uitstekend. Ik zal de interviews met Jessner en Reinhardt opscharrelen. Ze zijn trouwens geen van beiden ‘van mij’, want ik heb alleen geluisterd en geregistreerd. Je kunt dus naar hartelust zelf tegen ‘mij’ te keer gaan; ook als ik het onderteekend had, was het trouwens geen bezwaar.

Theun de Vries heeft ons allen in een Gulden-Winckel-artikel voor afgelegd en begraven verklaard; Coolen en Szekely - Lulofs zijn volgens hem onze groote auteurs.

Nog eens, heel hartelijk dank voor je brief! Ook Bep voor haar betere opinie van mij! Ik zag eergisteren Bob en zijn vrouw (een Brunhilde met aardige oogen!) bij het ballet Jooss.

hart. gr. ook van Ant, voor jullie beiden
je
Menno

523. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 26 Januari. [1934]

aant.

Beste Menno, Je brief is uitstekend en geeft mij het gevoel dat ik weer gemakkelijk en onbegrijpend ‘honderdpercentig’ heb gedaan. Dat is het toch niet. ‘Gemakkelijk’ is het althans allerminst; en ofschoon ik mij - na een brief als ik je schreef - direct afvraag of *ik* geen ongelijk heb, de zaak die beslist ontsnapt aan analyse en nawegen: ik kan alleen voelen waar ik sta en hoe ik ben. Het zal wel beroerd met mij afloopen; we zullen zien of het leven mij werkelijk drijft naar die ééne onmaatschappelijke consequentie die je noemt. Ik ben op dit punt ‘erfelijk belast’ - moge het mijn taak verlichten, als ik eraan toe ben.

Verder zou ik met je willen *praten*; tot schrijven kom ik niet meer. Ik las met plezier je stuk over Wagener en Malraux, waarvan het begin voortreffelijk was en bijna precies zoo in *Forum* had kunnen staan. Over mijn aanteekeningen, etc. schrijf ik nader; ik werk daar stevig aan, met alle zenuwen in trilling, op een andere manier dan literatuur tot dusver ooit mij dreef.

Misschien wordt het toch niets, maar ik kan het haast niet aannemen. Het lijkt op ‘de krant’ - het is alleen maar precies het tegendeel van wat een krant *in wezen* is! Ik wou dit later door de andere dingen van *Ducroo* heenwerken; we zullen zien.

Het stukje van Theun in *D.G.W.* las ik. Het is wel een van de infaamste gearriveerde stukjes die ik ooit las. Die wenschdroom van dit winkelierszoontje om zijn vijanden later ‘niet thuis’ te geven - het slot - is werkelijk teekenend. Ik heb Kramers geschreven om mij te schrappen als medewerker van *D.G.W.*, sinds hij er zulke goede heeft; mijn naam zou werkelijk misstaan naast al deze ‘hardwerkende confraters’!

Als *Ducroo* verschijnt, weet ik precies wat mij te wachten staat. Ik vrees dat daarna noch Querido noch wie ook de proef herhaalt. ‘Van de pen leven’... enfin! Tahiti zal ook wel onmogelijk zijn (ik denk nu zelfs aan een ‘Tahiti’ dat in Spanje of Portugal liggen zou.)

Ik schrijf later eens beter, heb nu nogal stevige hoofdpijn en moet op andere brieven reageeren.

Hartelijk steeds je

E.

524. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 28 Januari. [1934]

aant.

Beste Menno, Ik heb het stuk van Theun nog eens goed gelezen, en *behalve* het feit dat de man die hard werkt en groote oplagen bereikt, de ware invloed heeft op het lezend publiek - voor hem *het* feit der feiten! - staat er toch nog van allerlei in, waardoor dit stuk werkelijk *de* proclamatie geworden is van de nieuwe, *gedisciplineerde, collectieve* generatie! Ik vind dat het absoluut plicht van *Forum* is, op dit stuk te antwoorden. De begripsverwarring van Theun moet worden gereleveerd; tegenover de museum-stukken die hij van ‘ons’ maken wil, geldt één woord: *zij* zijn een collectie collectieve *mode*-auteurs. Dit alles allemaal nog zonder te spreken van den *rang* van hun producties, die er bij het publiek zoo mooi ingaan!

Als wij hierop niet antwoorden, alleen maar smalend glimlachen,

zijn wij inderdaad een partij oude pruiken. [Het smalend glimlachen is altijd een privilege van de gearriveerde ouderen geweest.] Deze ‘denker’ moet een paar grondige argumenten in zijn maag terug krijgen, - altijd afgescheiden van het feit dat hij leeren moet een kunstenaar te onderscheiden van een boekenleverancier.

Kortom, voor Febr. is het te laat; maar het Maart-*Forum* moet, volgens mij, openen met een antwoord op deze ‘Balans’. Deze Theun - let op mijn woorden - is de streberigste, verbetenste gannef onder de heele bende, en daar hij ongetwijfeld ‘stylistisch begaafd’ is, zooals dat heet, moet men nu al rekening met hem houden. Het gaat trouwens niet tegen hem alleen. *Zijn* geval is gauw geanalyseerd: het is een kleinburger (winkelierszoontje, wat iets anders is dan de bourgeoiszoontjes die wij volgens hem zijn, en *zeker ook zijn*!) [Ik althans heb bijna *Ducroo* geschreven om dat te beamen - vooral in dézen tijd!] en als zoodanig heeft hij van jongsaf leeren vertrouwen op de *glans* van de Literatuur. Hij heeft begrepen - *wij hebben hem dat verteld*! - dat de Holl. letteren te burgerlijk waren, [Nu in den zin van te huiskamerachtig; maar dat is hetzelfde volgens hem, want wij zijn maar omgekeerde burgers (ook in dezen zin)] en hij was zoo overtuigd dat de glans van de literatuur van alles goud kon maken - dat was bij zijn eerste versjes al zoo voortreffelijk opgegaan! - dat hij meteen zijn eerzucht aan het werk (het ‘harde werken’) heeft gezet. Vandaar Rembrandt, en Dr. José, de groote humanist, en de Jezuïeten, uit R. Fülöp-Miller, en Spanje, uit een boek-met-kaarten-over-Spanje. De *inhoud* vindt hij wel op zijn openbare leeszaal in Sneek; zijn *genie* = de glans van zijn *stijl*, doet de rest! Holland is dùs gered, vooral waar eenige reizende geesten als Den Doolaard en Fabricius, die ook de pen kunnen hanteeren, met of zonder brein is voor Holland van geen belang, er nog achter staan!

Ons land is daarom *verpest*, omdat bij ons de goede schrijvers nooit de kans zullen krijgen om het op den duur te winnen van de rotzooi; het directe publieke succes *beslist*. Een Holl. auteur wordt niet herdrukt; getuige Couperus. En er zijn bij ons, op

Multatuli en Couperus na, helaas geen schrijvers die èn publiek èn groot zijn - onze Dostojevsky's, Tolstoi's, Balzacs ontbreken zoowat totaal, - wij hebben òf boekenleveranciers voor den middenstand - waartoe de heele reut behoort, door Theuntje opgesomd - of z.g. 'aesthetische', 'literaire' schrijvers voor weinigen: waartoe zelfs Slauerhoff behoort, die toch de meest 'openbare' is van ons allen.

Gaan wij dus in competitie treden tegen de 'kracht' van het romans-leggen, dan zijn wij inderdaad verloren. Marsman, en jij, en Slau, het wordt nooit wat *zij* vragen. Niet alleen qualitatief, maar vooral quantitatief. Wat deze sufferds alleen moeten begrijpen is dat de 10 sonnetten van Nerval die *Les Chimères* heeten, meer beteekenen dan de complete romans van Henri Bordeaux en René Bazin, en Paul Bourget ook nog. De verzen van Marsman [of jouw essays] zijn - of het publiek wil of nietvoor Holland van een heel wat grooter belang dan al deze 'krachtvolle' romans; het verschil tusschen 'talent' en 'hardwerken' mag deze collectieve confraters ook worden voorgehouden, al was het maar voor de lezers.

Ik zou dit stuk zoo kunnen schrijven, maar het is strategisch totaal verkeerd als ik het doe. Ten 1e. om het 'afscheid van Kostersloot'; 2e omdat ik het *altijd* doe! Jij zou het best kunnen (in 2 beteekenissen); tenzij je voor de krant te veel doet en dus abruti bent. - Ik bèn bovendien abruti: door het vertalen, en door een stuk over Holl. letteren dat ik voor *Die Sammlung* moet schrijven (maak je niet ongerust: niet in het Duitsch!) - Ik zou dus zeggen: doe jij het, of laat Vestdijk het doen. - Als je aan dezen brief wat hebt, daarvoor, you are heartily welcome to it, en Vestdijk natuurlijk ook. Ik denk niet zoozeer aan een persoonlijk essay, maar aan een antwoord van 'onze generatie', dus ook voor Slauerhoff, Marsman, Engelman en mij (Binnendijk en Klinkenberg zullen we maar vergeten, of het zou moeten zijn om Wagener en Edith Werkendam bij de krachtmenschen te zetten).

Doe nu niet supreem; beschouw deze *Balans* 'cultuurhistorisch' als de nieuwe wind die waait, en zorg als redacteur van *Forum*

voor een allesbehalve afgeleefd stuk in het Maart-nr. Anders ga ik mij neerleggen bij onze lulligheid!

Over andere dingen later. Hartelijk steeds je

E.

525. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 29 Jan. 34

aant.

Beste Eddy Ofschoon het vanavond wel heel kort zal zijn, wil ik toch even terugschrijven. Ik ben langzamerhand rot en voos en ziekig geworden door het lezen van *Waarom niet*?, waarvan de eerste 300 pagina's werkelijk (in aanmerking genomen het voorbeeld van *A high wind in Jamaica*) heel aardig zijn, en de rest van een gezapige, langwijlige, hier en daar arrogante en tien stille plantages overwoekerende stommiteit is. Ik ben nu ‘pas’ op pag. 700, dus misschien komt er weer iets meesterlijks. Dien jongeheer A. Helman hoop ik a.s. Zondag netjes, edoch steviglijk te verneuken met zijn pedante allures en zijn houding van ik-zit-in-Spanje-en-ben-te-goed-voor-jullie. Met Theun en Thony wordt hij *de* waardige representant van onze letteren, al is hij, om zijn goedkoop communistisch tintje, dan altijd nog verreweg de sympathiekste. Ik wensch ‘Doeke’ overigens een stevige strop met zijn duizendbladig foliant. - Theun heb ik in Febr. nummer *Forum* ernstig terechtgewezen. Mij dunkt, zóó kon het toch niet passeeren. En hierbij voeg ik een knipsel, dat nog een liefelijk beeld opent van sneeuw en gezag. Voor de verandering doe ik er ook de Zaterdag gehouden rede van Kramers bij, die bijzonder aardig is en mij, momenteel tenminste, heelemaal met hem verzoent. Zoo goedkoop als de menschelijke ondergrond van zoo'n speech is, zoo sympathiek is het houden van een rede, die hier werkelijk langzamerhand niet ongevaarlijk wordt. Ik heb het heele ding in extenso in *Het. Vad.* gedrukt, met het ‘concentratiekamp op Urk’ erbij.

Met je reactie op mijn brief ben ik bijzonder blij. Ik voor mij geloof niet aan je nabije zelfmoord, eenvoudig omdat je vitaliteit niet opgeteerd is. Het is mogelijk, dat je nog jaren en jaren staan kunt, waar je staat, zonder aan ‘opruimen’ te denken,

tenzij als uiterste mogelijkheid. Alles komt tenslotte neer op ‘le bonheur de vivre’ en ‘amor fati’. Ik zelf heb voor het moment genoeg aan mijn absoluut verweer tegen het fascisme. In Febr. zul je mijn eerste aanval, die niet de laatste zal zijn, wellezen. Zolang hier in Nederland de bevolking met den dag meer roodzwart gaat dragen, heb ik hier ‘iets te doen’. Hoe het afloopt mag joost weten, maar alleen het allerscherpste is voor het oogenblik kras genoeg. Je merkt het nu al, dat ‘men’ gaat coquetteeren, omdat ‘men’ weet, dat bij ev. verkiezingen Mussert met een overdonderend aantal zetels gaat strijken. Aan mij zullen ze, zoolang ik nog vrij schrijven kan, geen pleizier beleven.

Forum 2 wordt beter m.i. dan 1. Je ‘Stendhal’ *moest* ik in tweeën splitsen; ik zat op een gegeven moment met *132* pag. - Terwijl ik er 96 mocht hebben, waaronder allerlei actueels. Dit leek me beter dan het heele stuk laten liggen. De Vlamingen en waarachtig ook Hollanders beginnen nu abonné te worden; sedert 12 Jan. zijn er over de *honderd* bijgekomen! Dit our dear βou□ dat nog moet beleven, *zonder* hem!

Je aanteekeningen zijn *absoluut goed*, ik durf je dat bijna bezweren aan de manier waarop je er over schrijft. Ga er mee door, stuur mij vooral wat, als je het lezensklaar vindt! Ik kreeg een aardige brief van Marsman uit Spanje. Hij zit in Andalusië.

Nu, beste kerel, houd moed, voorzoover de omstandigheden het toelaten en blijf me heftig schrijven. Daarmee doe je mij, voortdurend ronddraaiend tusschen journalisten, het grootste pleizier.

hart. gr., ook vooral van Ant en voor jullie beiden
je
Menno

526. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 29 Januari. [1934]

aant.

Beste Menno, We zijn weer aan de dagelijksche correspondentie - althans van mijn kant - omdat iedere dag iets nieuws brengt, waarover ik met je van gedachten moet wisselen. Zoo vanmorgen de 2 stukken over Jessner en Reinhardt. Ik heb me

daar mee geamuseerd, vooral met Jessner - die nog een heel stuk dommer is dan Reinhardt! - maar mijn plannetje is er totaal bij vervlogen! Ten 1e door de vorm waarin je de verklaringen opschreef, en die niet de vraag-en-antwoord-vorm is. Ik kan hier geen vragenlijst aan vastknoopen; ik zou alles over moeten doen. Ik dacht toen, spontaan, aan een ‘denkbeeldig gesprek’ met Jessner en Reinhardt achter elkaar, waarin deze heeren dezelfde flauwekul zouden zeggen. Bv. Jessner legt *mij* uit dat Stanislawsky een Russische melodie laat hooren, ook als hij *Carmen* regisseert; en dat de grondgedachte die hij uit *Tell* heeft getrokken, de vrijheidsgedachte is. Ik antwoord dan op deze verrukkelijke vondsten. Maar... de aardigheid is alleen aardig als het niet tot uitvoering komt; met de pen in de hand voel ik mij direct zachtjes wee worden. Wat deze cultuurdragers en toneelhoogepriesters te vertellen hebben is zoo totaal ‘in het teeken van dezen tijd’ die voor de kunst 1000 × uit HUMBUG bestaat, en uit met een ontdekkersgezicht voorgedragen domheden, dat ik het maar opgeef. Ik vind mijzelf voor éénmaal te goed voor het werk. Mijn vragenlijst voor de regisseur zal ik nog wel elders verwerken (want zij is klaar en opgeteekend). Deze twee professoren gaan dan maar ongestoord hun gang in het land van Israël Querido en Dirk Coster - tout va bien, en dat Cor met Jessner samenwerkt als ‘een meer afzijdige’ Tell, was het eenige wat er nog aan ontbrak voor ‘le mieux’.

Ik vertaal maar zoetjes een paar blzn. meer van Malraux' boek, waarvan de verdietsching mij nog steeds knapjes verveelt. Bep is op zoek naar een nieuwe woongelegenheid. Vanavond gaan wij een domme film zien, van het meest commercieele soort; geen ontgoocheling mogelijk, en dus best.

Ik heb de pest in, dat ik aangenomen heb dat stuk over Holl. letteren voor *Die Sammlung* te schrijven. Het weegt als lood op me. Als ik klaar ben met mijn portie vertaalwerk, ben ik alleen nog maar goed om in een café wat voor me uit te staren. Het is hier thuis ook nog altijd verre van ideaal als werkgelegenheid; ik heb een tafeltje van 40 bij 75 c.M. in een propvolle kamer. Schrijf me spoedig eens en laat vooral hooren of je het met mij

eens bent inzake het antwoord aan de collectieve generatie, en de concurreerende boekenleveranciers naar de nieuwste eischen, *De Bijenkorf* gelijk.

Met hartelijke groeten, ook voor Ant, steeds je

E.

P.S. Mijn verhalen voor *Forum* vallen me bij herlezing niets mee. Men leest ze zoo toch als verhalen, niet als illustraties, projecties, van een bepaalde mentaliteit (die van *Ducroo*) wat ze in wezen *zijn*. Als wij op zulke dingen zouden letten, zou ik zeggen dat deze aparte publicatie een fout is. Mais ce qu'on s'en fout!...

P.P.S. Ik lees met plezier in mijn vrije uren *De Waterman*, dat Hollandsch, rustig, en toch boeiend is. Eigenlijk miraculeus. Leve Van Schendel! - Ik probeerde ook *Harten en Brood*, met de beste bedoelingen. Het is om te huilen zoo poover.

527. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 1 Febr. [1934]

Beste Menno, De goede Hein heeft mij voortreffelijk geholpen. Deze keer kom ik eens bij jou. Het is maar een kort lijstje. *Wat* zijn automitrailleurs? Mitrailleurs in auto's, of die zelf afgaan?!!!

Wat is de Holl. technische term voor: ‘centres d'information’? (Van de revolutionairen.)

Kan je uitvinden - bij een lampenhandelaar - wat een ‘photophore’ is? Bedoeld wordt een ding waarin een kaars kan branden zonder uit te waaien, dus met een glazen stolp eromheen. Zooiets: [tekening]

Hoe zou je ‘professeur en sociologie’ vertalen? Bestaat dat bij ons? Gewoon ‘sociologie’? of ‘maatschappijleer’?

Hoe zet men in Holland ‘U.R.S.S.’?

Hoe vertaal je ‘lame de rasoir de sûret’?

Hoe ‘aller au bagne’? Dit komt 3 × voor in het gesprek tusschen Kyo en May. Het moet iets *natuurlijks* zijn. ‘Ga je met me mee als ik...’ Naar het bagno gaan lijkt me onzin. In ballingschap, verbannen worden is niet hetzelfde. Naar de strafkolo-

nie? Kan dat? Gedeporteerd word? In deportatie? Dit is van *veel* belang.
Isolateurs (v/d telegraaf). Isoleerpotjes? Is dat goed?
Robe (de mandarin). Lang gewaad? Jas? Lange jas?
Een mensch of gezicht 'vu de trois-quarts'. Ik ken het Holl. equivalent niet. Toch moet dat bestaan, denk maar aan al de inventarissen van schilderijen.
Nu alleen nog opzoeken of de volgende woorden i/h Holl. mannelijk of vrouwelijk zijn:
phoenix
tuniek
wond
Dat is dan weer alles.
Dit is een papier om weg te smijten.
Later meer en beter. Het is grappig dat onze brieven over Theun elkaar kruisten - je *had* al gereageerd!
Hart. groeten, ook aan Ant, van je
E.
Dr. Maasland, 181 Av. de la Forêt, Boitsfort-Brussel, heeft nog altijd het *Forum*-nr. niet ontvangen dat je hem zou laten zenden; nl. dat waarin mijn bespr. staat van *Lady Ch' Lover*. Hij is er erg op gesteld en vraagt er weer om. Kan je ervoor zorgen?

528. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Donderdagavond [1 Februari 1934]

aant.

Beste Menno, Ik heb een grootsch plan met die aanteekeningen van mij, maar ik vrees erg dat het weer onuitvoerbaar zal blijken. Als je in Febr. mijn eerste verhaal plaatst *(Stendhal)* en in Maart het tweede, wordt het April vóór de *Liaisons* er eindelijk in komen; misschien wel Mei? Dan moet er wel een maand overgeslagen worden. Wanneer wou je dan de hoeren van *Ducroo* herbergen? Laat ons zeggen: Juni, Juli. Vóór Augustus of September krijg ik dan geen plaats meer, vrees ik. Met 2 mnd. overslaan, is 't op zijn vroegst September.
Laat ons dan aannemen dat we van Sept. tot December 4 stukken plaatsen, tesamen vormend één maand 'Parijsch dagboek',

onder den titel: *De Smeerlapperij.* Dezen titel zou ik voor niets willen missen! - Ik zal die aanteekeningen erg goed uitwerken (herschrijven), met een klassieke soberheid à la Van Schendel, en zoo mogelijk een subtiliteit, hier en daar, à la Valéry!

Ik ben er eigenlijk *nu* middenin, maar daar is niets aan te doen: ik moet laten bezinken tot ik de handen weer vrij heb. - Met Van Kampen ben ik nu klaar. *Ducroo* is hem erg tegengevallen, al durft hij het niet goed zeggen; het is geen 'roman' genoeg, hij begrijpt er duidelijk geen aap van, is doodsbenauwd voor mijn 'uitvoerige behandeling van sexueele stemmingen', zooals hij het uitdrukt, en ziet er zoo goed als geen verkoopsmogelijkheden in. Een prijs kon hij weer niet noemen. Ik heb hem dus geschreven dat ik nu besloten heb met Querido in zee te gaan. De manier van optreden van Querido is in *dit* geval 10 × sympathieker geweest! Of hij erg tevreden zal zijn met het resultaat, is een tweede...

Het vertalen van Malraux boeit me soms, maar blijft me over 't algemeen knap vervelen, ook omdat het gedwongen werk is, dat gauw af moet. Maar vooral omdat het mij belet iets behoorlijks voor mezelf te doen - of ik zou van 's morgens tot 's avonds moeten inktzweeten. - Bep wordt steeds meer een heroïsche journaliste. Zij heeft het in haar hoofd gezet om aan *Het Vaderland* een kleine fl. 100 's maands te verdienen en gedraagt zich daarnaar met een meer dan prijzenswaardige hardnekkigheid. (Had je nooit gedacht, hè?)

De verpatserij van Gistoux heeft plaats gehad. Nu al mijn schulden afbetaald zijn of worden, is de berekening voor wat voor *ons* overschiet, heel gauw gemaakt: ± 5000 belg. frs. = nog geen fl. 350.- Minder dan ik voor de vertaling van Malraux' boek krijg. Maar Simone, notarissen, advocaat, schoonpa, alles is dan afbetaald. Zelfs Henri Mayer kan zijn boekenrekening betaald krijgen. Dat is wel noodig, sinds ik medewerker van *D.G.W.* af ben en dus niet meer via Kramers mijn schulden daar kan lossen.

De rede van Kramers was inderdaad sympathiek, al is scherp-

zinnig anders. (Dit zijn niet de golfjes van de Zuiderzee, het is ook niet een serie schuine moppen die Ant niet lezen mag, maar een opinie over *Der Hass* van H. Mann, die ik 'terugneem')... Ik snak naar de *verwoedste*, d.w.z. de meest nonchalant-zelfverzekerde, egotistische, narcissistische literatuur van Individualisten. Al dit gepolitieker is en blijft zum kotzen, van welke kant het ook komt; - c'est le plus clair. Nietzsche had gelijk toen hij raadde nooit aan politiek deel te nemen; maar een tijd als deze heeft hij dan ook niet meegemaakt, *Goddank voor hem* - en bijgevolg voor ons!

Mijn dagboekbladen onder den fraaien titel zullen een offerande zijn aan 'dezen tijd'. Maar wat mijn individueel standpunt betreft, ben ik nog altijd geen duimbreed uit den weg gegaan. Is er in Holland geen mogelijkheid om onder intellectueelen een individualistische vrijmetselaarsbond te stichten, of zijn er in de eerste plaats al niet genoeg 'intellectueelen'? Je moet niet vergeten dat zulke menschen als Hein er *direct* lid van mogen worden! Liever Hein dan Otten, al zijn ze in goedheid evenknieën to the finish. Je broer Wim moest maar president worden, althans plaats nemen in Bestuur en Comité van Oprichting. Vóór hun toetreden, zou hij alle nieuwe leden ook moeten onderzoeken.

Ik krijg misschien nog een beetje geld van den notaris - het schijntje wat er nog van de Bank en de Brusselsche vendutie komt (na aftrek van mijn moeders schulden en na *wettelijke verdeeling*!) Ik heb lust dat compleet in de kas van de vereeniging te storten, als er werkelijk iets 'doeltreffends' uit deze orde kon komen, niet alleen een kletscollege als alle ontmoetingen tusschen lieden van ons slag - een compensatie voor het niet-handelen, alleen goed om in literatuur omgezet te worden, al is het dan ook in de superieurste en sympathiekste die er bestaat en die er überhaupt denkbaar is voor een 'vrijgeborene'!

O ja, ik ben nog altijd smachtende naar een *ingenaaid* ex. van *Dr. Dumay verliest*..., maar vraag het niet aan Zijlstra, bezorg er me zelf een. Met inscriptie voor mij afzonderlijk!

Vrijdag.

Ik las gisteravond en vanmorgen *De Herberg met het Hoefijzer* van Cor, gezegd Bob, Spoelstra. Een *kul*, waar Karl May als een fijn psycholoog en een daverend schrijver bij afsteekt; zulke dingen moet je in Holland nu au sérieux nemen! Ik ga nu beginnen aan *Het Euvel Gods* van Helman - verhalen van minderdan-nix, die met een pretentieuse edelrhythme-inleiding opgevijzeld worden. Ken je ze? - Hier is een uitstekend onderwerp voor een van je preeken: de afschuw die in Holland schijnt te heerschen voor het kortere verhaal *(De Herberg* is een slechte novelle die voor de smaak van het publiek als 'roman' wordt opgediend) en hoe moeilijk het is om een *goed* kort verhaal te schrijven. In *D.G.W.* vergelijkt die idiote Van Wessem Den Doolaard met Poesjkin en Mérimée (deze namen heeft hij van mij, maar soit) alsof die goede Cor, gezegd Bob, ooit van Poesjkin en Mérimée gehoord had! Zijn verhaal bestaat uit overblijfselen van Karl May (die ook de lievelingsauteur van Hitler is) vermengd met een Engelsche verhaaltrant, zooals *iedere* story-teller in *Nash* in staat is het op zijn sloffen klaar te spelen. - Je zou dan kunnen spreken over verschillende manieren en qualiteiten van vertellen: bv. Slauerhoff's *Schuim en Asch* en *Het Lente-eiland* (waarin twee meesterlijke verhalen!), de ongebundelde verhalen van Vestdijk, *Nutteloos Verzet*, en tot slot de twee verhalenbundels van Helman, *Hart zonder Land* en *Het Euvel Gods*. Je kunt *De Bries* van Kuyle er nog bij nemen en het door jou bewonderde verhaal *Sjooks*: dit nu is de triomf van de verteller die niets te zeggen heeft, maar door het goed schrijven en de kortheid wordt gered - d.w.z. prachtig den schijn ophoudt (getuige het 2^{e} verhaal van *De Bries*, over de Russische revolutie!). Je kunt ook *Marianne* erbij halen: de vertelkunst van Jef Last, soms gelijkend op die van Kuyle, wat het gesorteerde effect en de middelen betreft, - *Lachgas* bv. is ondanks alle leegheid heel goed geslaagd.

Toen hij in *Harten en Brood* zijn 'stijl' moest vullen met iets anders kwam hij verdomd poover voor den dag! Moet je dat boek ook niet bespreken?

Als je dit alles aan het vaderlandsche publiek uitlegt, heb je een nuttige, boeiende en zelfs geleerde preek gehouden; verzuim het dus niet! - (Maar zeg er dan niet bij dat Poe niet tippen kan bij Vestdijk, want al deze heeren bij elkaar kunnen niet tippen aan Poe.)

Wat je van *Waarom niet*? vertelt, zal wel waar zijn; ik houd er me al angstig op voorbereid. Na de verhalen, ga ik dien bijbel ook eens... lezen - enfin, inzien. Tenzij ik bewonderend word meegevoerd!

(Je kan bij de verhalen ook Nescio tot voorbeeld stellen: maar tot voorbeeld aan Slau en mij, en aan Vestdijk! lijkt me wat willekeurig. En de novelle *Een Ontgoocheling* van Elsschot, die toch ook verdomd goed is. Alleen, als je eenmaal met deze ouderen begint, moet je misschien Van Looy, Couperus, *Caesar* van Van Deyssel, enz. enz. ook noemen. En *Wu Wei* van je voorganger.)

Ik voel mij heelemaal inkrimpen bij het idee dat ik over het nieuwe Hollandsche proza zou gaan schrijven, zooals ik mij had voorgenomen. Wat hebben wij met die flikkers te maken? Het artikel van Theun de Vries heeft het onderscheid voldoende aangetoond, ik hoop dat je met verachting erop heb geantwoord. Ik ben weer hevig aan het epistoleeren geslagen; het wordt tijd dat ik uitscheid. - Als je mijn raad opvolgt en die preek schrijft, houd ik mij natuurlijk hevig aanbevolen. - Hein zond me het stuk van die Engelsche juffrouw, bevriend met Toepoel! over Couperus, die opeens *Fjedor* Dostojewski en *Anton* Tsjechov in de schaduw had gesteld. En die sensationeele ontmoeting met dat welopgevoede Haagsche meisje. En dat lieve bedankje aan het eind. Als je als Hollandsch auteur nog eens in het buitenland bewonderaars vindt, is het blijkbaar ook onder de crétins. - Deze arme van geest heeft anders wel de goede namen verzameld en citeert zelfs Lawrence!

Ik hoop nu maar alleen dat het niet een mystificatie van Hein zelf is geweest - ik schreef hem nl. terug dat het erg goed bedoeld maar jammer genoeg wel erg simpel was. Stel me gerust

op dit punt; zeg me bv. dat je het Engelsche handschrift van Miss Vanda met eigen oogen gezien hebt.

Hartelijke groeten van je

E.

Ik schrijf nu niet meer voor ik antwoord heb ook op *deze* brief. Er liggen er nl. nog twee bij je onbeantwoord.

529. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 2 Febr. '34
(één half jaar gehuwd, en met succes!)

aant.

Beste Eddy Eerst zal ik trachten je puzzles op te lossen; ik werkte aan de vorige trouwens al mee met den verknochten Hein.

automitrailleurs - ik denk mitrailleurs in auto's, maar ik weet het niet zeker.
Kunnen die dingen überhaupt vanzelf afgaan? Wat is het zinsverband?
centres d'information - inlichtingencentrale, informatiebureau(?)
photophore - draagbare kandelaar? Is het niet te omschrijven? Is het niet te vertalen door ‘kaars’, in dit geval?
prof. en soc. - professor in de sociologie - zoo heet dat.
U.R.S.S. - de Sovjetunie, de Sovjet republieken
lame de rasoir de sûreté - veiligheidsscheermes, gillette.
aller au bagne - gedeporteerd worden, tot dwangarbeid veroordeeld worden.
isolateur - isoleerpotje is goed.
robe (de mand.) - gewaad lijkt me het best. ‘Jas’ suggereert pandjes.
vu de trois quarts - zal wel omschreven moeten worden: ‘in het halfafgewende gezicht’, als het een mensch betreft, of anders: ‘niet heelemaal’ of zooiets.
phoenix is *m., tuniek* (tunica) *vr.*, wond ook *vr.* Ik hoop, dat je hier wat aan hebt. De ‘automitr.’ lijkt me nog raar.

Dank voor je brieven. Of ik voldoende op Theun geantwoord heb, betwijfel ik. Zijn bloedsbroeder Antoon Coolen heeft dezer dagen in een lezing betoogd, dat het ‘regionalisme’, zooals het nu in Duitschland opkwam, de eenige zuivere kunst-

vorm was; de Peel weet, waar het perspectief is, vanwaar het eerherstel der provincialen moet komen: uit Hitler-Duitschland! Al die dingen, ook het gebral van Theun, en het coquetteeren van Anthonie met Hitler in *De Gids*, hangt met elkaar samen; het is de opstand der horden, ook in de litteratuur. Het zou noodig zijn daarover een artikel te schrijven, dat alle phaenomenen omvatte en ze indeelde bij de humbug van Mussert, van wien ik hier tot meerder afgrijzen een rede insluit. (benevens een stukje van mij, dat je nog wel zal interesseeren, ook voor de kennis van de holl. humbug). Als je iets van de heeren R. en Jessner zou kunnen maken, zou ik dat toch wel *zeer* op prijs stellen! Desnoods één pag. panopt.!

Over v. Schendel ben ik het geheel met je eens. Ik werd bij de lezing (ex professione, voor *Het Vad*.) weer bijzonder getroffen door de volkomen *zuiverheid* van dezen man, precies in tegenstelling tot de saccharine van Theun, Helman e.a. Mijn stuk over *Waarom niet* is nogal naar mijn zin geworden; ik laat het je zenden met nog een kroniek over 'l'esprit français' (waarbij ik Nietzsche heb laten afbeelden). - Jullie stuk over 'le cas Oswald' vond op de krant hevige bewondering; prima journalistiek, vindt men, en vind ik ook, met een ander waarde accent als 'de heeren'.

Vestdijk komt juist binnen. Hij bidt om hartelijke groeten en bedankt je vast voor het portret van mevr. Rosamonde. een hart. hand, en groeten ook van A. voor jullie beiden

je
Menno

530. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Zaterdag. [3 Februari 1934]

aant.

Beste Menno, *Het* voorbeeld voor Helman in *Euvel Gods* is - behalve *Strand Magazine* en *Nash* ook - vnl. Couperus geweest: de Couperus van *Korte Arabesken* en soortgelijke verhalen. Helman *schrijft* verdomd goed, overigens: heel wat minder goedkoop dan Den Doolaard. Het is alleen jammer dat zijn 'geest' zoo verdomd poover en 3^{e}-hands gestoffeerd blijft. In *Z.Z. West* schreef hij literair, maar nog vrij eerlijk op, wat hij per-

soonlijk te zeggen had: mutatis mutandis was dat zijn boek *Hampton Court* en zelfs zijn *Ducroo*. Daarna is hij boeken leverancier geworden en bleek zijn stock niet van de beste. ‘On fait ce qu'on peut’, en: ‘la plus jolie fille du monde...’ Maar vervelend is het toch.

Eén verhaal uit *Euvel Gods* moet je toch vergelijken met mijn ‘Petrus en Paulus’ oftewel *Een Kind in de Zonde*; het verhaal dat *Dioskuren* heet. Daar is hij bijna ‘gemeen’ geworden en vertoont een ‘Perroniaansche inslag’ die de moeite waard is. Hij gapt soms werkelijk onverschillig wat; zoo is in *Hart zonder Land* het verhaal *Othello-Bar* een verhelmanschte Blijstra! *(IJzeren Vlinders.)* - Zou je over de 2 verhalenbundels van Blijstra ook niet een woordje loslaten? de man raakt zoo in het vergeetboek...

Ik heb besloten om het stuk over Holl. verhalend proza *niet* te schrijven, al lijkt het er dan op alsof ik Zijlstra, Querido en Van Kampen met een leugen hun uitgaven afhandig heb gemaakt. Ik trotseer nog liever hun verwijten; basta. Zeg me dus of je eenige van onderstaande boeken gebruiken kunt:

Helman, *Euvel Gods*.
Van Wessem, *De Vuistslag*.
Henr. Roland Holst, *Herman Gorter*.
Den Doolaard, *Herberg met Hoefijzer*.
Den Doolaard, *Druivenplukkers*.
Jeanne v. Schaik-enz., *Uitstel v. Executie*.

Ik ben bereid deze over de post op te zenden voor eigen kosten om ze kwijt te zijn. Misschien heb je ze al, of ben je niet gesteld op wat je niet hebt. Laat dan Hein het lijstje zien en hem zeggen wat hij hebben wil. Als hij de boel ook al heeft, geef ik ze hier aan Antonini.

LATER

- Als je de rhythmische en edele verantwoording wilt lezen van den boekenleverancier die zijn *vak* au sérieux is gaan nemen, verzuim dan niet de inleiding gezegd *Opdracht* te bestudeeren van *Het Euvel Gods*. Dat en Theun de Vries in *D.G.W.* is één pot nat. Het beteekent één ding: ‘wij keeren ons af van de kleine

literatuur om het groote bestaan van de publieke roman in te gaan. Wij doen dit natuurlijk omdat het Groote Leven nog zoovele ongezegde dingen heeft, die *wij* nu gaan zeggen, op een gansch andere manier dan gebruikelijk was in de kleine literatuur'. Helman zegt dit laatste bijna letterlijk; pauvre ahuri, die zich verbeeldt (als zijn kletspraat-op-edelrhythme niet heelemaal voor de ouwedamessen van Borel bedoeld is) dat deze onbenullige schetsjes die nog ongezegde dingen brengen!

Je kunt werkelijk een uitstekend stuk schrijven, als je in gewone taal deze waarheden verkondigt, volgens je - overigens ietwat stoute - theorie dat er geen hiërarchisch verschil bestaat tusschen 'hoogere kritiek' - laat ons zeggen *essays* - en kritiek op dagbladpeil. (Bep en ik zijn van *die* preek een tijdje geleden nogal geschrokken.)

Nog later.

Hoe meer je in Helman leest, hoe mooier het wordt. Blijkbaar is deze bundel verhalen 'samengesnoerd' door een diepere beteekenis; vandaar ook de titel. De laatste afdeeling die *Weest bereid*! heet, geeft je een staal van Helman's cosmische denkkrachten, die werkelijk niet mis zijn. - *Ebenhezer ziet de nieuwe mensch* is een klein beetje aardig, omdat het weer over de negers van Suriname gaat; *De gratie der verlossing* zou heel aardig hebben kunnen zijn, als het 2 blzn. geduurd had inpl. van 7 of 8. Maar de twee laatste zijn Enorm, zou Rudie zeggen. Die moet je toch direct bestudeeren om te begrijpen wat er in dezen tijd omgaat, - dieper-in dan altijd. In dezen tijd, en ook: in den mensch van alle tijden (slotverhaal). Leest en leert!

In de 2e afd., *Vrouwen*, staat één verhaal dat ik werkelijk wel goed vind, althans nog het beste van den heelen bundel: *De begijnen van Woldry*. Niet dat anderen het niet al eens beter gedaan hebben, maar gegeven de goede stijl... *Eurydike* is symbolistisch: Schwob-Gide-Tagore, ontzettend fraai en poëtisch, en natuurlijk weer héél diep. *De man die haar bezocht* is een stout stukje, waarin een synthese bereikt werd tusschen D.H. Lawrence en Marie Metz-Koning; vooral lezen, hoor! En tot

slot kan je in *Wereldkind*, behalve de typisch-Hollandsche d.i. wijsheid geworden, geilheid, de edelste uitbeelding vinden van de Hoer die een Troosteres is van de arme gekwelde menschheid. Dit alles heet ‘het euvel Gods’, heb ik achteraf bedacht, omdat het een partijtje minder gewenschte dingen vormt, die toch ook van God komen, en die Helman God dus verwijt. Althans ... Ieder wit blad vóór een nieuwe afdeeling is van een spreuk uit den bijbel voorzien, waaruit met het woord van den Heer zelf bewezen wordt, dat ook het kwade uit hem komt. - Ik denk dat deze spreuken in Helman's levensgang de kentering moeten aangeven die plaats greep toen hij van het katholicisme tot het communisme overging. Heere, Heere, ik wist niet dat deze bundel alles bijeengenomen nog van zoo'n kapitaal belang was. Nà *Het Euvel Gods* ontbloeide de reuzenkool *Waarom niet*? - en lang niet bij toeval, voorwaar! dat zie je nu.

Voor één ding is het lezen van al deze glanzende snert mij goed bekomen: het geeft mij appetijt, zelfs voor het vertalen van Malraux; want zelfs het moeizame verdietschen van de overpeinzingen van Gisors geeft méér ‘heul’ en minder ‘euvel’, dan het vlotte doorslikken van... zie boven. - Lees jij het nu heusch ook?

Ik stuur je dezen brief nu toch maar weg, ook al omdat ik er een nieuw vragenlijstje bij doe. Hierna zal je geen last meer van me hebben tot jij onze correspondentie weer totaal bijgewerkt hebt - de 2 vragenlijstjes inbegrepen. - En feliciteer Zijlstra voor me! Ik wou dat *Forum* er al was.

Hartelijk gegroet door je

E.

En morgen heb ik mij voorgenomen om dat stuk over onze letteren te schrijven voor Herr Klaus Mann!

Bijlapje

Even nog de volgende vragen voor het vertaalwerk.

Déchu, déchoir, déchéance (in christelijke zin) ‘le corps déchu dans lequel on doit vivre avec le Christ’ en zoo - hoe noemt de dominee dat: *vervallen*? (Onwaardig, maar dat staat er niet.)

ideologie (die zich in daden wil omzetten). Kan ik ‘ideologie’ houden? Of moet ik ‘begripsleer’ zetten, of ‘levensleer’?
action politique, en *action* alleen. - Politieke actie? En ‘actie’? Niet: (politieke) handeling?
Swatéou (een stad in China) - hoe schrijf je dat op z'n Hollandsch?
un *paranoïaque* - Wat is dat? En in het Hollandsch? Waaraan is die heer verlamd?
une civilisation de suggestion (v. China) - hoe zou je dat verdietschen? Een ‘beschaving van suggesties’?
boulettes (bij opiumschuiven). ‘Balletjes’? Maar dat staat zoo gemeen! En ‘pilletjes’ is te pharmacopaeïg.
Kun je in een beter woordenboek opzoeken wat *failles* zijn?
Voren? Spleten? Waarvan? - Kunnen het ‘banen’ zijn?
Remous (du *fleuve*). Wielingen (van een rivier) (?)
Valreep: mannelijk of vrouwelijk?
L'homme de coupée = de man die bij de valreep staat. Is er geen geijkte term voor?
Coursive (op een boot): mijn woordenboek geeft ‘loopbrug’ en ‘nauwe gang’. Het raam van de kapiteinshut komt daarop uit. Vraag: wat is het dan?
Un voyage à passer aux profits et pertes = een reis te boeken op de post van winst en verlies. Of is: ‘winst en verlies’ genoeg? Precies informeeren.
Le gouvernement de Sjanghaï = is dit hier regeering, of bestuur? - Informeer op de krant.
La poste du T.S.F. (op een boot) - Hoe heet dat?
Is *auto* (i/h Holl.) mann. of vrouw.?

Wat zijn des *tougues à pétrole*? Het moet iets van blik zijn, maar het woordenboek geeft ‘kuipje’(!)

Wat is een *note chiffrée* met een vakterm: cijferwoord? Briefje in cijfer?

That's all. Veel dank vooruit.

P.S. - Ik kreeg een brief van Thelen, die verrukt is van *Waarom niet*? (Weet je dat er een roman is van Alexander Herzen, de vriend v. Bakoenin, die ook zoo heet?) - Ik ben er vandaag

aan begonnen. Het begin is lang niet onaardig. *Schrijven* kan hij zeker.

***Zondag*.**

Ik kreeg vanmorgen je brief. Zal er spoedig uitgebreid op antwoorden. Dank voor vertaalhulp.

Dat een *lame de rasoir de sûreté* een mesje is zooals je zegt, weet ik natuurlijk wel. Maar het gaat om een juffrouw die zich daarmee heeft willen onthalzen, en dan wordt alles anders. Ik kan dan niet zeggen: ‘met een veiligheidsscheermes’, want dan is het of ze met het heele instrument manoeuvreert. ‘Met het mesje van een veiligheidsscheermes’ zou juist zijn, maar klinkt idioot. Moet ik dus zeggen: ‘met een Gillettemesje’. Dat zal wel - maar ik vind het vervelend, omdat het reclame maken is voor mijnheer Gillette, terwijl hij hoopen anonieme concurrenten heeft die zulke mesjes veel goedkooper leveren dan hij, en zonder hun portret erop en de pretentie op Edgar Poe te lijken.

Informeer bij de militaire medewerker van de krant - of laat Hein dat doen - wat ‘automitrailleurs’ *zijn*. Ik ben er hevig benieuwd naar!

Je stuk is heel mooi en dat van Mussert - per moio! - niet minder. Theun hoort er *nog* niet bij, want hij roemt Jef Last. Het stuk over Oswald is van a tot z van Bep. Later meer over van allerlei.

531. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 5 Februari. [1934]

aant.

Beste Menno, Je brief wordt werkelijk serieus! We gaan langzaam maar zeker *het afleggen* - omdat het fascisme toch niet te stuiten valt. Met of zonder strijd; maar je hebt gelijk dat je strijden wilt. Alleen: over 1, 2, 3 jaar (?) zijn we allemaal réfugiés; en waar? In Spanje? in Rusland, als er geen ander land meer overblijft? Donker is dan hofpoëet van ir. Mussert, tenzij Bloem hem als zoodanig voor is. Theun, zooals ik je al zei, puzzelt me: 1°. omdat hij immers revolutieboeken wou schrijven, 2°. omdat hij Jef Last opvijzelt. Dit is een andere draai

naar het collectivisme, al blijft het voor ons één pot nat. - Helman is en blijft toch een stuk sympathieker, ondanks alles, dan die heeren in Holland; *juist* omdat hij in Spanje zit. Ik ben geneigd zijn literatuur aan mijn laars te lappen en hemzelf voor stom aan te zien, zooveel je wilt, maar antipathiek is hij mij niet, after all.

Nu wat anders. Schrijf *vooral* voor *Forum* een samenvattend artikel, waarin je al deze verschijnselen verwerkt. Laat het een artikel zijn als een requisitoir of een orkaan, geef je eraan alsof er geen journalistiek op aarde bestond. En noem namen: zet al die klooien erin, zoo definitief als je maar kan; compromitteer je dan meteen - noem vooral ook Mussert - maar behoud je ideologische verantwoordingswijze, die je zoo van mij onderscheidt. Laat dit artikel het Maart-nr. van *Forum* openen, *alsjeblieft*.

En van collectivisme en individualisme gesproken: kan je het feit te berde brengen dat men in Rusland nu al Proust vertaalt (*de* bourgeois, *de* decadent, *de* individualist met alle kleine vertakkinkjes!) In het antwoord aan ‘de Theunen’ past zooiets wonderwel. Ik brand van verlangen om het stuk te lezen, dat je ons allen verschuldigd bent, nu - nu wij er nog niet uitgegooid zijn, uit fascistisch Polderland.

Lees ook in de laatste *N.R.F.* het stuk van Trotsky over het Nationaal-Socialisme en de rassentheorie van Gobineau. Het is van groot belang. Hèb je nu de *N.R.F.*? Zooniet, dan stuur ik je het nr. omgaand.

Ik schrijf vandaag mijn stuk voor *Die Sammlung* over Holl. literatuur. Ik stuur het jou dan op. Zend jij het na lezing dan direct door naar Klaus Mann, p/a Querido, Keizersgr. 333, Amsterdam. Maar zou je niet een afspraak maken met dezen heer, om te zien wat je aan hem hebt, of eventueel aan hem hebben kunt, als het in Holland ook misloopt? Ik zou het zeker doen; later strijden we misschien allen naast elkaar in een *nog* mogelijk ‘buitenland’. Hij is geen jood, en al was hij het... Als het je iets zegt, schrijf hem dan een kort briefje en vraag hem wanneer je hem zien kunt, om hem mijn stuk persoonlijk

te geven. Ik had nl. graag dat je met hem afsprak dat hij *jou* de proeven zendt met de Duitsche vertaling - of liever nog, de vertaling vóór die in druk gaat. Ik heb hem geschreven dat ik slecht Duitsch ken, en indertijd ook over jou geschreven (dat jij het in mijn plaats misschien direct in het Duitsch zou kunnen); in ieder geval weet hij dus heel goed - ook van Querido en 'Frau von Nahuys', denk ik - wie je bent.

Ik ben benieuwd je te lezen over alles en nog wat. *Morgen* verzend ik je mijn stuk; hoogstens overmorgen, maar morgen is veel waarschijnlijker. Ik zit er al midden-in.

Hartelijke groeten, ook voor je gade van ½ jaar en van de 2-jarige mijne.

Je

E.

532. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 6 Febr. '34

Beste Eddy Je brieven, bijlapjes en anderszins vullen mijn bureau op; ik ben geestdriftig over je epistolaire productiviteit! Laat ik kategorisch antwoorden.

Die volgorde van plaatsing kan zoo wel ongeveer uitkomen, denk ik; maar er kunnen onvoorziene omstandigheden zijn, ook voor jouw pen, die je tusschentijds al weer iets anders laten schrijven, dat voor moet gaan. Enfin, ik zal mijn best doen. 'De Smeerlapperij' lijkt mij de *slechtst*-mogelijke titel, voor het effect, dat je ongetwijfeld met die vast en zeker aardige aanteekeningen wilt bereiken. Ik heb, geloof ik, teveel van den tacticus à la Trotski (wiens mémoires ik momenteel *met spanning* lees, bijna zonder protesten en met het gevoel, een eersterangs mensch voor me te hebben; stuur mij ook die N.R.F. vooral!!) in mij, om dergelijke 'negatief-ethische' opschriften te waardeeren; het eenige effect, dat ze hebben, is, dat relletjesmenschen van den vijfden rang er op afkomen en dat de goede lezer ze meeneemt, omdat hij den schrijver mag. Maar 'smeerlapperij' is òf alles òf niets in de samenleving, en op één 'erg' symptoom de nadruk leggen, lijkt mij eigenlijk even costeriaansch (met je permissie, en mutatis mutandis) als het beweren van Henr.

Roland Holst, dat alle revolutionnaire poëzie gerechtigheid en waarheid beoogt. Ik voor mij heb iets tegen algemeenheden, van welke kant ook; en dit gaat dus *niet* tegen de polemische scherpte qua talis! In den titel *suggereert* zoo'n woord (mij tenminste) ethiek en zelfs het 'l'art pour l'art' der ethica! Vooral waar je 'een klassieke soberheid à la van Schendel' wilt betrachten. Kortom; ik verwacht *veel* van die aanteekeningen en raad je daarom den titel af.

Nietzsche had *absoluut* gelijk toen hij adviseerde nooit aan politiek deel te nemen (zooals Ortéga y Gasset b.v.)! Maar wij *nemen* er niet aan *deel*, wij zijn nu eenvoudig gedwongen te reageeren op persoonlijke bedreiging van onze bestaansvoorwaarde! Heusch, het rijk van Wilhelm Hohenzollern II was een *rêve*, vergeleken bij wat Hitler en Goebbels presteeren: zelfs de vervolgingen van de tsaristen achter Trotski aan hebben voor mijn gevoel (na het weten van concentratiekampen en 'auf der Flucht erschossen') een *gentlemanlike* allure. Ze hadden dien lastigen Trotski immers ook zonder procedure neer kunnen knallen, of een moord à la v.d. Lubbe enscèneeren. Neen, deze tijd is heel iets anders en 'zuiverders' op het gebied van den 'hordenopstand'.

Voor een vrijmetselarij in radicaal antifascistischen geest voel ik alles. Maar hoe zooiets te organiseeren? Bij dat woord alleen al voel ik mij zoo hopeloos individualist, dat de moed me in de schoenen zinkt. Op dat punt hebben die kerels als Mussert nu eenmaal onvergelijkelijk meer talent dan wij.

Helaas zijn *De Herberg* en *Het Euvel Gods* al door Borel en Pannekoek in *Het Vad.* besproken. Maar als er weer eens een bundel novellen loskomt (Vestdijk?), zal ik van je materiaal onbeschaamd gebruikmaken voor mijn preek. Iedereen roept hier, dat die *Herberg* zoo sterk en mooi is, zelfs Vestdijk! Ik zal hem nu je brief onder zijn neus duwen. Heusch, al die menschen, zelfs de intelligente onder hen, hebben nog een onbeperkte eerbied voor *kul*, die zich als poëzie annonceert. - O ja, *Harten en Brood* heb ik nog liggen! Misschien kan het daarbij te pas komen.

De juffrouw over Couperus was niet Hein, maar een protégée van Schilt, als ik het wel heb.

Je schreef over Blijstra. Die goede man heeft weer eens wat voor *Forum* ingezonden, dat het peil van de Wereldkroniek niet haalt. Het is een hopeloos heer geworden.

Van de boeken, die je opgeeft, bezit ik er geeneen. Als je ze dus weg wilt hebben, neem ik ze graag aan, omdat ik ze altijd en op ieder moment kan gebruiken voor een preek. (Ik heb nu al een paar maal gemerkt, dat mijn an sich stupide bibliomanie van vroeger - volledigheid tot in het slechte! - bij *dit* vak zijn nut kan hebben!). Maar uit al je weifelingen om dit thema maak ik nu toch op, dat je het stuk voor Herrn Klaus Mann toch *wel* schrijft! Dus later dan de zending.

Of wij het afleggen tegen het fascisme, kan dunkt me geen sterveling vooruit zeggen. Alles hangt af van de crisis, dat geloof ik zeker. De ‘vrijheid van denken’, waar wij behoefte aan hebben, gunnen de Musserts ons misschien wel, als zij maar door niets verontrust worden - en dan *zijn* zij ook geen Musserts, maar liberalen! Ik vecht tegen die heeren alleen uit instinctieve *afkeer*, ik zou het niet kunnen laten. Als het later allemaal onnoodig mag blijken, um so besser.

Een afspraak met Mann heb ik ook al beraamd maar ik hoorde nog niets. In ieder geval bereikt hem je stuk, mondeling of schriftelijk. De vertaling wil ik ook met genoegen corrigeeren.

Wat ik over het collectivisme schrijf, en wanneer ik er tijd voor heb, kan ik niet vooruit zeggen. Maar als de gelegenheid er is, zal ik het zoo volledig en scherp mogelijk doen.

Voor vandaag genoeg. Hieronder nog bijlapje. hart. gr. 2 × 2 je

Menno

déchu - mij lijkt het best: *verworpen*

ideologie - kan blijven staan.

action pol. - dito

Swatéou - ik denk: *Swatau*. (vgl. Hankéou - Hankau). Meyer's atlas geeft het zoo.

paranoïaque - iem., die aan paranoia lijdt. Daaruit kan verlamming voortkomen.
civil. de suggestion - oppervlakte beschaving? Schijn-beschaving? opgedrongen beschaving?
boulettes - waarom niet 'balletjes'? Je zoekt te ver bij den holl.
failles - Gallas heeft: '1. faliezijde, faille; mantille daarvan; 2. breuk in een mijnader.'
remous - 'wielingen' lijkt me heel goed.
valreep - mannelijk. (Koenen).
l'homme de coupée - daarvoor ken ik geen vaste term.
coursive - Gallas zegt ook nog: 'halfdek'. Zou dat hier niet passen?
un voyage à passer aux profits et pertes - ik weet niet, wat je hiermee bedoelt. Verklaar je nader.
gouvernement de Shanghaï - hangt ervan af, of bedoeld wordt: de in S. gevestigde regeering (tegenover die van Kanton b.v.) of het bestuur van de stad zelf! Ik denk wel, dat je het eerste moet hebben. Dan zeg je *regeering*.
poste du T.S.F. - de draadlooze dienst, het bureau van den marconist, of iets dergelijks.
touques à pétrole - petroleumblikken is goed hollandsch, van kuipjes heb ik daarin nog nooit gehoord.
note chiffrée - briefje in cijferschrift.
de *automitrailleur* is door Hein bereids militair gecontroleerd. Het is een mitrailleur op een auto.

533. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Woensdag 7 Febr. [1934]

aant.

Beste Menno, Dank voor de gezonden 2 stukken, die ik beide met genoegen las. Er wordt hier hevig gevochten - d.w.z. gisteravond, en vanmorgen verkeert Parijs, hoewel onofficieel, in staat van beleg. Je zult het noodige wel uit de krant gelezen hebben. Wij zijn in die richting geweest en hebben een uur in de *Deux Magots* gezeten, maar het was tusschen twee groote botsingen door, of op dat punt totaal rustig ('totaal' bij wijze van spreken, natuurlijk toch vol politie en zwart van kijkers,

en in het café zelf vol van allerlei Vaillant-Couturier-achtige individuen, met en zonder lijfwacht.)

Men verwacht alles en niets voor vanavond. Malraux zou vanmiddag vertrokken zijn, maar daar ik geen pneu van hem gekregen heb, veronderstel ik dat hij na gisteravond zijn vertrek heeft uitgesteld. Ik zie hem, denk ik, dan vanavond of morgen. Al deze dagen - sinds eergisteren - heb ik ontzettend geworsteld met dat stuk voor Klaus Mann. Ik sluit me vandaag op om het coûte que coûte klaar te krijgen; lukt dat, dan gaat het in één enveloppe met dezen brief. Ik heb gisteren op het punt gestaan jou te hulp te roepen - zoo'n walg had ik ervan, en zoo'n hoofdpijn - maar ik bedacht dat je het razend druk hebt. [Of Bep heeft dat voor mij bedacht, want zij is 10 × delicater dan ik in zulke dingen - als je 'delicaat' in dezen zin neemt...] Het is noodig dat dit stuk door een van 'ons' geschreven wordt; maar persoonlijk heb ik, eerlijk gezegd, even veel lak aan de lezers van *Die Sammlung* als aan de Hollandsche letteren. - Dit brengt me terug op je stuk over Helman, dat ik zeer goed vind, op de laatste kolom na. Daar wordt het journalistiek gelijkhebberig en goedkoop: dat mopje over Helman's minderwaardigheidscomplex tegenover de critici is jou onwaardig en zegt *niets*, behalve voor de afschuwelijkste lui van den geestelijken middenstand. Precies dit mopje tapte x jaar geleden 'Guus' De fresne over mijn *Poging tot Afstand*. Ik ben zeker eerlijk genoeg om in dit geval dan voor Helman te antwoorden, en zeker tegenover jou: een minderwaardigheidscomplex tegenover de kritiek is *lullax*. Ten 1^{e} is het een banale conversatieterm; 2^{e} waar zou het in Godsnaam vandaan moeten komen? - zeg dat nu zelf, jij die godbeter 't toch ook de Hollandsche kritiek kent! Is het feit dat je iemand openlijk je verachting vertoont altijd per se een bewijs voor een minderwaardigheidscomplex, dan is het natuurlijk best, maar dan worden we rijp voor de fijne psychologie van Defresne, Theun, en Herman de Man. Ik vind het werkelijk pijnlijk zooiets te lezen en het maakt mij Helman opeens erg sympathiek. [Het heeft ook direct een bijsmaak alsof je je solidair verklaarde (en medeverachte voelt) van colle-

gae-kritici als wijlen Borel, Uyldert en ander vee!] ‘Publiek, ik veracht u met groote innigheid!’ is van Multatuli, en is niet *dom* maar *waar* (ondanks de goedkoope dooddoener van waarom-geef-je-dan-uit?); is ook voor jou en mij voor 100% *waar*. Als er één ding is in Helman dat Bep en mij uit het hart gegrepen is, dan die verzuchting dat hij zich alleen in vertalingen gelezen wenscht. *Ik ook*, uit den grond van mijn gemoed; en wie van ons niet? Bep heeft gisteren juist over Renier geschreven dat hij zoozeer gelijk had met in het Engelsch te schrijven; - ik zou niet uitsluitend in een andere taal willen schrijven, ook als ik het kon, uit een liefgeworden gewoonte of een verkeerde verteedering voor ‘toch mijn eigen taal’, maar vertalingen zijn het ideaal!

Ik zal *Waarom niet*? nu met aandacht verder lezen (ik ben nog maar midden in de kinderafdeeling) om te zien of ik het ook zoo banaal en stom vind. - Ik vrees het ergste; maar toch... Helman is mij, ondanks alles, liever dan alle Den Doolaards, Theun de Vriezen, Van Duinkerkens en Donkers. Al was het maar omdat hij evenmin als wij bij diè smakkers hoort, omdat hij ook geen fascist worden zal, en tenslotte, omdat hij, hoe dan ook, toch verreweg het meeste talent heeft van de heele kluit. - Ik ben het verder geheel met je eens dat het aardig blijft, dat hij het succes van *De Stille Plantage* niet heeft uitgebuit, maar een anti-Hollandsch-publiek-ding geschreven heeft, dat geen meesterwerk is (soit), maar ook geen *Klop op de Deur*.

Misschien schrijf ik hier straks nog wat bij, ik ga nu aan mijn stuk arbeiden, in goed Nederlandsch gezegd. - Mocht ik geen tijd meer hebben, omdat het anders te laat wordt voor de post, dan gaat dit zóó, met de getypte blaadjes alleen erbij. - Mocht je geen lust hebben om Klaus Mann te zien, stuur hem dan gewoon de copy door met een verzoek, uit mijn naam, om *jou* de vertaling of drukproeven te zenden. Dank!

Hartelijke groeten, ook aan Ant, van je

E.

P.S. - *(Belangrijk.)* Kan je me omgaand *Sjanghaï* van Wagener zenden; met het oog op allerlei technische termen die ik daar

misschien kan opdoen. Zoo o.a. de verschillen tusschen ‘regeering’ en ‘bestuur’, ‘oproer’ en ‘opstand’, enz. Graag! *vergeet het niet*!

Is *Forum* nog steeds niet uit? Zijlstra zegde mij persoonlijk een gratis-abonnement toe + een 2e exemplaar zoolang Slauerhoff's roman ging (voor correcties daarin). Bovendien zou ik toch minstens een bewijsnr. moeten hebben; en het is vandaag al 7 Febr. Ik dacht dat hij er zoo op gesteld was om den 1en precies te verschijnen? Of is de datum nu vastgesteld op den 5en of zoo? - Mocht *Forum* wèl den 1en verschenen zijn, wil je dan even (of wil Ant) telephonisch voor mij klagen? Dank ook hiervoor.

Ik maak het je wel lastig, denk ik soms; maar ben tot alle wederdienst gaarne bereid.

***Donderdag*.**

Ik ben lekker weer niet klaar gekomen! Ik verpruts dag aan dag aan dat stuk, dat vast groote snert wordt. De waarheid is - ik merk het nu, want vroeger leefde ik er *werkelijk* middenin - dat ik geen bal meer geef om de Hollandsche literatuur, en wie er talent hebben en wie niet. Ik schrijf net zoo lief over Van Deyssel als over Marsman, of net zoo liefniet - wat mij dieperraakt heeft met al deze strategie en cultuurhistorie en kunstleer niets meer te maken. Het is gewoon griezelig om dat zóó te voelen bij jezelf (terwijl je het dus blijkbaar niet wist), maar que veuxtu? Heer, geef mij een fraaibezoldigde positie bij de koek-enbeschuitfabrieken!

[E.d.P.-d.R.: Hier is sensationeel nieuws: Eddy heeft gisteravond ontdekt dat hij sterke geestelijke gelijkenis met Maurits Uyldert vertoont! Ik heb hem nog niet kunnen ontwringen, wie zijn Verwey geweest is, maar ik vind het hoog-komisch, en stel me voor hem niet aan dezen zoeten waan te ontrukken zoolang zij duurt.] - Natuurlijk: Uyldert en ik hebben *precies* dezelfde ‘losgeraaktheid’ van de literaire strijdkrachten.

Dank voor je brief en de opgezochte dingen. Het loopt nooit goed af zoo, deze vertaling - vooral niet als Malraux nu verdwijnt. Merde, merde et merde.

Ik stuur je allerlei boeken; niet alles - een gedeelte gaat naar Hein. *Een Vuistslag* van ‘Stan’ heb je toch vast al? - of stond dat niet op mijn lijstje? Als je het al hebt, geef dit ex. dan aan Hein. - Dat Vestdijk die *Herberg* nu ook al mooi vindt is toch al te dwaas. Als poëzie kondigt het zich niet eens aan; het is zuiver magazine-writing over Albaneezen. Er zijn 2 boeken van Karl May die 6 × zoo goed zijn: *Door het land der Skipetaren* en *De Kara-Nirwan-Khan in Albanië*. Als je Vestdijk weer ziet, raad ze hem dan aan, en zeg dat hij vooral niet verzuimt er een stuk voor *Forum* van te maken.

Ik begrijp niets van je afkeer voor *De Smeerlapperij*, als titel. Het gaat over niets anders, en over *voor mijn gevoel* niets anders; wat zou ik mij dan verhullen achter ‘niet-ethische’ kamerschutjes? Voor mijn part keeren alle philosofen zich meewarig van me af en loopen alleen nog maar de ouwedames van Borel achter me te dansen. Als het zoover met mij gekomen *is*, moet dat ook maar blijken. Maar *De Smeerlapperij* is een pràchtige titel; dat het je zoo spontaan revolteert is al een bewijs dat het ‘pakt’. (Ik was nl. alleen bang dat het niet zou ‘pakken’; ik bedoel: niet zou *opvallen*.)

En heb je 't gelezen: het ministerie heeft z'n bullen gepakt, na de lui op elkaar te hebben laten schieten.* Niet om aan te blijven, maar om met een klein beetje meer decorum de aars te bergen, die van de heeren Frot (de *t* wordt uitgesproken) en Daladier, zijn gisteren allerlei kleine luiden geknuppeld, gesabeld en in de buik geschoten. - En jij hebt bezwaar tegen mijn titel?! In ‘smeerlapperij’ zit ook *domheid*, zit ook *knoeien*, zit alles. Ik heb nog nooit zooiets raaks gevonden, in mijn heele schrijverscarrière!

Ik schrijf je hierna maar niet veel meer; je hebt toch niet genoeg tijd om te antwoorden. Je wordt opgegeten door de krant, al je geestelijk sperma wordt meteen omgezet in druklettertjes. Je zult zien dat je zelfs voor *Forum* niets meer schrijven zult; ik rouw er nu al om - terwijl ik je dit schrijf voel ik dat mijn teenen krom gaan staan, dat is een zéér gevaarlijk teeken, vooral bij ‘losgeraakten’.

Ik laat nog een klein beetje papier open, voor als ik eindelijk mijn poepartikel voor Mann ter posterijen kan brengen.

Nogmaals je

E.

* De lieve dochter van de Russen was zoonet hier om erover te morren, over zulke Franschen!

***Vrijdagmorgen*.**

Gelukkig dat ik dat ding gisteravond afgekregen heb, hoewel met hevige hoofdpijn. Als er dingen in staan die je niet al te best vindt, signaleer ze me alsjeblieft vóór je het stuk door geeft; je kunt ze dan zelf nog veranderen. Benieuwd naar je bevindingen over Herr Klaus. - Ik haastte me in de gegeven omstandigheden erg, niet alleen om er van af te zijn, maar met het oog op de aangekondigde staking van het postpersoneel, die voor Maandag is! Dan staat er ook een *algemeene* staking op het program; je weet niet hoe die dingen in elkaar kunnen grijpen. Er heerscht hier een koortsige sfeer overal, en een ‘revolutie van rechts’ wordt sterk gevreesd. Wschl. geleidelijk, niet à la Hitler, maar toch... - Van Henny kreeg ik een bizonder aardig schrijven uit Mallorca, waar hij Thelen nu ontmoet heeft. Zou Spanje toch niet iets voor ons zijn?

So long. Als de rechtsche - of andere - revolutie mij niet opeet, zal ik toch nog wel eens van me laten hooren.

534. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 10 Febr. '34

aant.

Beste Eddy Hoewel ik aanstonds naar Zutfen ga, kan ik je nog juist even antwoorden op je brief, die vanmorgen binnenkwam. Inmiddels heeft, naar het schijnt, het bloote optreden van Doumergue al weer olie op de golven gedaan, naar ik in de krant lees. Het is toch een raar volk, die Franschen, en met alle ‘smeerlapperij’ sympathiek in sommige reacties. Trouwens, Doumergue als de ‘sterke man’ is ook niet kwaad, als je hem bij Mussolini, Hitler en Mussert vergelijkt.

Je stuk over de Ned. letteren is een ‘brok historie’ van beteekenis geworden! Dat je de noodzakelijkheid van zulke strategische

lappen niet meer voelt, ligt voor de hand; ik ook niet; het is zuiver toeval, dat wij momenteel met ‘de letteren’ ons brood verdienen, met *eigenlijke* ambities heeft dat niets meer uitstaande. Maar stel je gerust, het artikel is absoluut niet slecht, en *zeer* leesbaar! Ik heb Klaus geschreven, of ik hem, met dit stuk in de hand, mocht ontmoeten, de volgende week. Je hoort er daarna natuurlijk van. (Ik heb eergisteren *Duhamel* geïnterviewd. *Dat* is de ware letterkundige! Vriendelijk, vaderlijk, stralend, inwendig, geloof ik, zeer dom, maar voor alles: een oompje!)

Mijn slotkolom over Helman verloochen ik *toch* niet! In dit geval is het heel duidelijk, dat Helman zich inferieur voelt aan zijn critici; ik wil je desnoods toegeven, dat het woord ‘complex’ hier banaal aandoet, maar van mijn betoog laat ik niets vallen. Ik begrijp niet, dat je de pedanterie van het woord ‘vertalingen’ hier niet ziet! Als hij nu nog had gezegd, dat hij zoo graag in vreemde talen wou *schrijven* - soit! Dat ‘vertalingen’, op *deze* plaats, suggereerde een stinkende zelfingenomenheid, die bovendien door *niets* gemotiveerd wordt. Het is toch, zou ik zeggen, ook van eenige beteekenis, *wie* zooiets zegt!! Morgen aan de dag zegt Alie Smeding het ook, en dan wensch ik me dood te lachen. Als ik kon, zou ik zelf in het Duitsch schrijven, maar god weet, dat ik het niet kan, zie mijn dissertatie. De verachting van Holland vind ik sowieso goedkoop, omdat het de verachting van een abstractie is, evenals de verachting van ‘het’ publiek. Wat is *het* publiek? Daar hooren wij ook bij; niemand heeft *daar* een rangorde-teeken tusschen de massa en ons opgesteld. Juist nu mij het probleem van de rangorde zoo intens bezighoudt, werp ik alle voor de hand liggende rangorden weg, om vooral geen donquichoterie te bedrijven. Enfin, uit het stukje van Dirk C. heb je kunnen zien, dat ook ik (evenals Helman dus) ‘neuzel’ van eigenwaan. In laatste instantie hebben we allemaal veel eigenwaan, en het hangt er maar van af, welke we accepteeren.

Ant zegt, dat je ‘de Smeerlapperij’ *vast* moet houden. *Ik* houd nu eenmaal niet van zulke titels, waarachtig niet omdat ik er door gechoqueerd word, maar omdat ik... enfin, precies om-

dezelfde reden, als boven. Zie ‘publiek en Holland ik veracht u’. Het *ligt* mij niet, ik kan er niets aan doen. Geschmackssache. Het is niet noodig erover te discussieeren, want ik zal je stukken er*onder* met hetzelfde pleizier lezen!

Shanghaí heb ik net verkocht aan een jood! Dat is pech, maar je zoudt er ook niet veel aan hebben, denk ik.

Forum gisteren verschenen. Te laat, inderdaad, maar het nummer is aardig, lijkt me. Je hebt het nu al, natuurlijk.

Je gelijkenis met Uyldert lijkt me voorshands nog problematisch! Nu, ik moet naar den trein.

hart.gr., ook van A. voor jullie beiden

je

Menno

535. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Zaterdagmiddag. [10 Februari 1934]

aant.

Beste Menno, In haast breng ik dit naar de post, vóór de staking uitbreekt! Ook de verhalen van Harold gaan gelijk hiermee, apart. Wat ik ervan vind? Totale snert! Niet on - vlot, maar journalistiek-interessanterig, volkomen in den stijl van den ‘ik’ die journalist is en Piet Bok heet.

Er is met de communisten gisteravond geweldig gevochten; geschoten, vanuit de huizen die door de politie stormenderhand ingenomen werden, enz. De kranten zwijgen erover omdat het nu niet om die edele oudcombattanten gaat, maar om ‘beroepsoproermakers’, ‘troebele elementen’, enz. De *smeerlapperij* van de ordelievende bourgeoisie op peil, anders niets.

Er wordt ernstig gevreesd voor veel ergere dingen op Maandag, vooral als de algemeene staking lukt.

Waarom ‘vive Doumergue’? Hij glimlacht alleraardigst als een oude douairière, maar is net zoo'n politicus en versmeerlapt als de rest. Ben je ook vóór de *orde* in de eerste plaats? *L'Humanité* schreef: ‘Doumergue heeft een cabinet Oustric - Stawisky gevormd’. Tardieu, Herriot, alle schobbers die de noodige jaren hebben, zitten erin, met maarschalk Pétain voor de nobele oudstrijders, oud-helden en de nieuwe croix-de-feu's, z.g. boven alle partijen.

Het blijft één smeerboel en voor mijn part slaan ze Maandag de boel nog heel wat beter stuk.

Bep leest Coster over jou en meent dat de man geheel van stijl veranderd is en veel van mij heeft geleerd. - Wat zijn domheid aangaat, hij kan niet meer geven dan waar hij toe in staat is. Het heele gelul is overigens zóó onbeduidend, dat je nu eerst goed zien kunt waarom de costeriaansche stijl noodig was. -

Engelman is veel beter, al geeft hij Marsman *genoeg* en jou veel te weinig. Toch zegt hij overal wel juiste dingen; ik veracht dit stukje niet zoo erg als jij, waarschijnlijk. (Zijn lijstje van bezwaren en zoo bedoel ik niet.) - Marsman schreef mij verachtend over *Vera* en *Angèle*!

Forum kwam eindelijk. Ik had nog geen tijd het te lezen; dit moet nu weg!

Hartelijk je

E.

Hierbij een lijstje van de nieuwe en oude moeilijkheden. Je maakt er je wat gemakkelijk van af, niet met de nauwkeurigheid van Hein! Geef hem het lijstje maar door, als je het te druk hebt.

Wil je Hein ook vragen of Bep's artikel over de heeren van de mode geplaatst is? Ze kreeg daarvan geen bewijsnummer en denkt dat het in Jan. nog geplaatst werd.

536. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 15 Februari. [1934]

aant.

Beste Menno, Neem de telegramstijl van deze brief voor lief: ik moet naar een tooneelvoorstelling en heb precies ½ uur. *En dit moet weg*. Ik liep mee in de communistentroep op de stakingsdag. Te lang en te vervelend om te vertellen. Eén daverend gevoel: je n'en suis pas! Het gaat niet om ‘partijkiezen’ voor mij, [tusschen communisme en fascisme, rechts of links,] dat is duidelijk; maar om me te verdedigen tegen alles wat collectivistische dictatuur is.

Kunnen wij in Holland niet iets op touw zetten, zoolang het nog tijd is?

Laat ons een vereeniging stichten: de N.I.C. (Nederl. Individualistische Centrale). Of I.C. tout court, dat wordt nog ‘Ik’. Contributie fl. 10 à f 5. 's jaars, voorloopig. Alle leden verplichten zich, elkaar te steunen. Over de organisatie nader, als je ervoor voelt.

Er moeten *namen* in. Ga Huizinga spreken en overleg met hem. Of Bierens de Haan. - Ook aansluiting zoeken met de uitgeweken Duitsche schrijvers: Klaus Mann dus in de eerste plaats; via hem de anderen zien.

Ik ben bereid alles hiervoor te doen. We kunnen een programma maken dat doel treft. Lezingen. Daarnaast een blaadje, al was het vooreerst heel klein, dat bv. Querido uitgeeft. Ik denk dat ik Q. ervoor warm kan maken, als hij inziet dat een dictatuur van Mussert *hem* ook van de baan veegt.

Natuurlijk wil dit alles niet zeggen dat we zullen winnen. Maar als de intellectueelen zich niet *bij voorbaat* als idioten en slapzwanzen laten behandelen, als wij namen als Huizinga, Van Schendel bij de onzen kunnen krijgen, zijn we moreel een heel eind gekomen. En onze keuze van ‘intellectueelen’ hoeft niet *naar eigen smaak* te zijn. Individualistische vrijheid, ook hier. Ik omhels Coolen, als hij naast mij front maakt tegen Mussert-Hitler.

Het gaat om 1 ding: de vrijheid van denken, het verwerpen van een economische of politieke dictatuur over individualistische aangelegenheden - van den geest, aangezien je onder het liberaalste regime ook niet bloot over straat kunt. Maar niet per se van den geest alleen; dat zien we wel.

Als je denkt dat ik in Holland nuttig kan zijn, kom ik over. Eerst goed overwegen of je wat doet. Wij: d.w.z. jij en ik, Vestdijk, Greshoff, Wim, Marsman, kunnen direct beginnen. Komt het later zoover dat we een knokploeg moeten organiseeren, dan doen we dat ook. (Fredje en Rudi mogen ‘terroristisch’ optreden, als ze allebei nog zoo gefascineerd zijn door Tsjen!)

Maar alle grappen op een stokje: denk of je wat *doen* kunt. Zeggen: ‘die anderen organiseeren zooveel beter’, ‘ze winnen

het wel', is misselijk. Ook als wij het verliezen, kunnen we op deze manier een kern vormen die zich, *als wij allen réfugiés zijn*, ergens in het buitenland voortzet. 'Erkent' Mussert als dictator de N.I.C., dan 'erkennen' wij hem ook. Zooniet, dan strijd tot het uiterste. Wij *kunnen* het op den duur niet afleggen tegen dat collectieve vee!

Antwoord omgaand. Hart. groeten van je

E.

Je aardigheden over 'wij zijn ook publiek' zijn *te* opvallend waar, om geheel waar te zijn. 'Publiek' dekt een idee. Wim is voor mij geen publiek, Van der Meulen wel. Dat is heel het verschil.

P.S. Ik las nu in Walschap's stukje de 'context' van Helman's zinnetje over die vertaalbegeerten. Zóó is het inderdaad vrij misselijk. Wat niet wegneemt dat ik de begeerte op zichzelf nog zeer honorabel vind en het 'minderwaardigheidscomplex' lullax.

537. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Donderdag [15 Februari 1934]

aant.

B.E. Ik heb absoluut geen tijd vandaag om je te schrijven. Heinz Liepmann is hier gevangen genomen en de agitatie om dien man los te krijgen kost me al mijn tijd. Alle kranten zwijgen als moffen, omdat de man Jood en communist is. Alleen *Het Vad*. spreekt (met *Het Volk*), zoolang als de Lang niet tusschenbeide komt.

Ik ga morgen naar A'dam voor die zaak, en zie dan ook Klaus, die je stuk krijgt. Zelf heb ik nu voor *Forum* ook al een stuk over de smeerlapperij geschreven, vooral Liepmann en Oostenrijk. (Dolfuss huilt!)

De 'agitatie' in *Het Vad*. laat ik je toezenden. Het is rhetoriek, maar voor het doel zijn alle middelen geheiligd.

Later meer. Heel hart.

je

M.

538. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 16 Februari. [1934]

Beste Menno, De jonge Van Kampen is een vriend van Liepmann; ik gaf hem je adres, omdat hij misschien gegevens heeft, of anderszins met je kan ‘samenwerken’. *Kan ik hier iets voor Liepmann doen*? Door Malraux of Gide bv.? Ik schrijf maar op de bonnefooi, omdat ik absoluut nog niet weet waar het om gaat; de kranten zijn er nog niet.

Ik wacht op nadere berichten; - mijn brief van gisteren is wschl. zoo dwaas niet, als er met menschen als Huizinga *iets* valt te beginnen. Je kent hem persoonlijk; ga in ieder geval met hem praten en voel dan hoe de atmosfeer is. Graag ook een ‘portret’ van Klaus Mann. Ik wou dat ik in Holland zat, nu! Daar kan ik misschien iets doen; hier niet zooveel, tenzij...

Schrijf spoedig.

Je

E.

Als je met Huizinga, Bierens de Haan of een ander iets bereikt, wil ik Van Schendel en Querido wel probeeren erin te halen. Met Q. zou je trouwens zelf heel wat kunnen bereiken; als ik me niet vergis is hij ‘dol op je’. De groote vraag is alleen in hoeverre deze menschen vischbloed hebben of niet, - of bang zijn den toekomst-Mussert tegen te werken.

539. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Zaterdag. [17 Februari 1934]

Beste Menno, Vanmorgen de kranten ontvangen. Het lijkt me een *belle saloperie* - een ‘fraaie smeerlapperij’, inderdaad! en wat mij vooral benieuwt is: *wie* heeft de aandacht van den officier van Justitie op die passage gevestigd? Hitler zelf?(!!!) Ir. Mussert?(!!!!!)

Wat verder haast nog angstaanjagender is, is de mentaliteit van den heer die aan *Het. Vad.* een briefje heeft meenen te moeten insturen. Dat je daarop in gematigde termen antwoorden kunt, is bewonderenswaardig. Ik sta tegenover zóó'n hypocriete Labbekak gewoon met stomheid geslagen. De eenige reactie die

mij natuurlijk af zou gaan is een trap-tegen-het-achterste. Dit nooit-ontwaakte Hollandsche *tuig* heeft Multatuli nu vergeefs (blijkbaar) gestriemd in alle vormen. Het is geen onkruid, het is een soort weldenkende *schimmel* als iets van ‘denken’ hier überhaupt nog mee in verband kan worden gebracht. Wie *is* die heer nu? Is dat nu *de* fatsoenlijke Hagenaar? Ken je hem? weet je iets meer van hem af? Zoo ja, beschrijf mij dit unspeakable stuk drol-in-confituurvorm toch, want hij interesseert mij veel meer dan de zeeslang, die lang niet zoo *levenswaar* is. Wat dezen man monsterlijk maakt, is dat hij 100%, want tot in iedere zinswending, accent, en punctuatie, een caricatuur *gelijk* is: dat van Droogstoppel bijv., waaraan men geneigd zou zijn alleen een symbolisch leven toe te kennen.

En waarom neemt de krant zulk gebazel op? Is het een principe bij ‘jullie’ - pardon, bij ‘ons’ - dat het gezond verstand van den tramconducteur ook af en toe plaatsruimte vindt? En de idealen van den oud-trompetter?

Enfin, passons, en schrijf me wat er voor Liepmann verder kan worden gedaan. Een Fransche vertaling voor zijn boek lijkt mij noodig; jij of ik kan er een voorrede bij schrijven (of hij zelf, als hij loskomt) over de Hollandsche behandeling hem aangedaan. [De *N.R.F.* zal hier in principe wschl. direct toe bereid zijn, of Denoël & Steele, of een ander.] Laten die justitieele schobbers hier in elk geval plezier aan beleven. Maar haast je met gegevens, enz., want Malraux vertrekt nu heel gauw en ik wou de zaak eerst met hèm bespreken. Misschien dat Gide iets doen wil, als Malraux weg is. - Ik ben ‘blakend van ijver’, dat begrijp je, en ben bereid om *ook* Hindenburg te beleedigen, als het schandaal daardoor kan worden uitgebreid. (Zien eerst of ze L. loslaten of niet.) Kan je me een middel aan de hand doen om te publiceeren? (daar jij het al in *Forum* deed.) Misschien op een apart blaadje, [Gratis en los te verspreiden.] door verscheidenen van ons onderteekend? Nog iets: in Frankrijk wordt in zoo'n geval een lijst opgemaakt, onderteekend door intellectueelen. Hiervoor kan Huizinga misschien ook dienen, als je hem toch ziet. Ik heb erg het land erover dat ik nu hier

zit en niet daar, want ik ben natuurlijk voortdurend te laat. Als je voor mijn I.C. voelt, kan dit Liepmann-geval een uitstekende aanleiding zijn, ook daarvoor.

Mocht Liepmann loskomen, geef hem dan gelegenheid zich in *Forum* te uiten, en als hij hierheen komt, stuur hem naar mij toe. Als het geld van mijn erfenis loskomt, ben ik ook bereid bij te dragen aan een som voor een cautie of zoo; of liever, als je dat *nu* noodig hebt, zeg dan hoeveel ongeveer, en ik zal probeeren het *nu* te krijgen. - Als ik een uur met je praten kon, was al dit geschrijf overbodig.

Enfin, ik post nu deze missive en wacht op verdere berichten.

In ieder geval zal ik Malraux vandaag nog ‘consulteeren’.

Hartelijk je

E.

Tracht vooral te weten te komen van *wie* de vervolging tegen Liepmann is uitgegaan. Die ‘vervolger’ moeten *wij* dan een beetje ‘vervolgen’. Als mijn *centrale*-idee er al was, wat een uitstekend punt zou dit alles kunnen vormen in ons programma - *tegen* zulke caricaturen ook als die fatsoenlijke terechtwijzer van je. Tusschen haakjes: je beide stukken zijn in dit verband *uitstekend*. [Het argument van Paul Kruger bv. was onverbeterlijk! Was dat ook van jou linea recta? Of van Hein of Schilt?] Laat Kramers of Greshoff ook een stuk plaatsen in *D.G.W.* (ik werk aan dat orgaan voor de toekomstige Theundevriezen niet meer mee.) Misschien is er ook een *lezing* over dit geval te organiseeren, als L. in de bak gehouden wordt. Schrijf mij alle mogelijkheden die *jij* ziet, en wat ik doen kan.

Dit geval geeft mij steeds meer het idee dat een I.C. noodig is - al was het maar tegenover ‘buiten’, de ‘buitenwereld’, die alleen corporaties kent. Laat ons zooiets oprichten ook *zonder* Huizinga's, als het met hen niet gaat. Jij, Marsman, Greshoff en ik, Vestdijk misschien, Vic, wij zessen vertegenwoordigen al iets, als wij werkelijk ‘zweren’ elkaar tot het uiterste te steunen en onze huid zoo duur mogelijk te verkoopen. Het is noodig dat voor een lidmaatschap *hier* een lidmaatschap bij iedere politieke partij uitgesloten wordt; anders is de zuiverheid er met-

een af! Een leuze uit Nietzsche tegen de politiek lijkt mij ook heel gewenscht.

Ken je *La Trahison des Clercs* van Julien Benda? Het is geen prettig boek, maar voor jou van misschien even groot belang (ook om te citeeren) als Ortéga y Gasset. Het gaat tegen het verraad van de clerken = schrijvers aan hun werkelijke roeping (door de eeuwen heen) wanneer zij zich in dienst stellen van de politiek.

Uitgever is Grasset.

540. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 18 Febr. '34

aant.

Beste Eddy Eindelijk dan Zondag, en geen ‘agitatie’! Die trouwens nog heel wat moeilijker is, dan ik dacht, want Liepmann zit nog en de bourgeoisie vindt het best. Toevallig was ik juist op stap naar Huizinga, toen ik je briefje kreeg. Kramers en ik zijn n.l. bezig een vorm te vinden voor onze agitatie; wij hadden een heel fraai plan voor een ‘oproep’ op breede basis gemaakt, dat echter in de kiem gesmoord is door het weigeren van Huizinga. Zelden heb ik een slechter berekening gemaakt dan gisteren! Neef Huizinga ontving mij heel vriendelijk, maar wenschte zich niet aan koud water te branden. Hij bleek voor *meer* inperking van de persvrijheid, *meer* orde, meer rust etc. etc. Wij kregen nog ernstig ruzie, maar ik kon hem natuurlijk niet overtuigen. Met al zijn professorale instincten zit deze man vast in het burgerlijke kapitaalbegrip van den ‘geest’ als een hoopje cultuur voor den Leidschen academischen stand. Ik denk wel, dat hij mij als een staatsgevaarlijk revolutionnair of een zieke heeft laten vertrekken. De zaak Liepmann (die je nu uit de kranten wel kent) vond hij ook heelemaal niet zuiver, ‘zeer netelig’, zooals hij zei, en dus bemoeide hij zich daar liever niet mee. Hij was, antwoordde hij op mijn vraag, kategorisch tegen iedere oproep voor de gedachtenvrijheid; dat was goed voor de 18^{e} eeuw. - Vermakelijk was een moment in dit gesprek, toen ik het had over ‘primitieve rechtsidealen’ (in een tijd, toen ‘recht’ nog concreet tegenover ‘krom’ werd gebruikt), waarop

hij plotseling met zijn meest hautaine lachje zei: ‘Wil je daarover eens een boek van mij leenen, je weet er immers niets van!’ Toen werd ik zoo giftig, dat ik hem vrij onhoffelijk gezegd heb, wat ik van dergelijke quasi-welingelichte antwoorden dacht, en ik heb hem toen met philologische bewijzen, die ik gelukkig bij de hand had, duidelijk gemaakt, wat hij niet begreep. Meer dan ooit ben ik overtuigd, dat ik het grootste gelijk had in mijn stuk *Huizinga v.d. Afgrond*.

Enfin, deze weg is onjuist gebleken. De oude heeren moeten er maar buiten blijven. Bierens de Haan is natuurlijk precies hetzelfde.

Het zal inderdaad in de richting van een N.I.C. moeten gaan. Morgen komen Kramers en ik weer bij elkaar. *De* groote moeilijkheid in Nederland is de angst voor het communisme, voor de arbeiders. Dat handicapt zelfs verder ‘fatsoenlijke’ intellectueelen volkomen. Zij durven niets, uit angst van Scylla in Charibdis te vervallen. In geen geval laten wij het er bij zitten. De vraag is maar, *hoe* het beste het begin wordt gemaakt.

Ik was eergisteren voor Liepmann in Amsterdam, bij van Kampen, ook bij Querido (die erg ‘heet’ is, maar liefst niet de leiding moet nemen; als er iets *bestaat*, kunnen wij hem *gebruiken*!). Ik ben met Querido overigens in onderhandeling over een Duitsche vertaling door Thelen van ‘Politiker ohne Partei’, Herbst 1934. Hij voelt er veel voor.

Klaus Mann was erg aardig. Werkelijk een heldere, mij dunkt betrouwbare man. Hij heeft je artikel in handen en was er zeer blij mee. Ik schrijf waarschijnlijk voor datzelfde nummer ook iets voor hem.

Voorloopig moet je nog (voor de zaak van het N.I.C.) maar niet speciaal naar Holland komen. Misschien kun je, met de gegevens van *Het Vaderland*, bij Malraux of Gide inderdaad iets doen. Malraux in *Marianne o*ver het conformisme in verband met de emigranten in Holland, of zooiets? De emigrantenlitteratuur wordt hier trouwens in de groote bladen even systematisch doodgezwegen als het geval-Liepmann. (behalve dan *Het Vad.*, waar Thelen nu ‘Sonderkorrespondent’ voor de ‘Duit-

sche litt. in den vreemde' is geworden). Bang als de dood voor Mussert en voor de officieele Duitsche regeering, die trouwens hoogst waarschijnlijk ook achter de arrestatie van Liepmann zit. - Van Schendel is natuurlijk prachtig voor het N.I.C.!

Helman schrijft deze week in *De Groene* over Angèle en Dumay (die elkaar permanent omarmen in de pers). Angèle is slecht, maar Dumay is nog slechter, op het peil van Alie Smeding, volgens hem. Overigens verklaart hij het geheel eens te zijn met mijn démasqué der schoonheid.

Tot mijn spijt heb ik nog geen tijd kunnen vinden voor je vertalingsprobleemen. Ik geef dus met de noodige oppervlakkigheid wat ik voor de vuist en met Gallas als adviseur ervan denk.

chemineaux - 'spoorwegpersoneel' heet zooiets precies. 'Spoorwegmannen' klinkt meer vakbonderig.

pièces détachées - wat voor '*pièces*'? 'Losse stukken' is goed, in bepaalde gevallen.

appontement - volgens Gallas heelemaal geen brug, alleen maar *steiger*.

intoxiqués - 'vergiftigden' klinkt slecht. 'Geïntoxikeerden' is geen Ned. M.i. omschrijven.

de kranten hadden het over de *regeering* van Kanton etc., dus dat woord is volkomen verantwoord, als je het gebruikt in het zinsverband, dat je aangeeft.

auto is ned. *vrouwelijk*. 'Camion' is een *vrachtauto* (vrachtwagen is een door paarden getrokken vervoermiddel)

Rest overleg ik nog met Hein.

Binnenkort nader nieuws. *Kan Bep niet eens wat sturen voor Forum*? Wij hebben dringend iets noodig, voor het gevarieerde aspect!

hart. gr., ook van Ant voor jullie beiden

je

Menno

Ant vindt je 'Stendhal-energie' *enorm* (om met Rudie te spreken)

541. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 19 Febr. [1934]

aant.

Beste Menno, Gisteren Malraux gesproken over de zaak Liepmann. Daar ik vanmorgen zijn boek kreeg + bericht van Van Kampen (brief sluit ik hierin), heb ik V.K. geschreven en hem gevraagd mijn brief direct aan jou door te zenden, wat mij het schrijven van 2 × hetzelfde - het is vrij lang - bespaart.

Ik las verder *Le Fascisme* - 'philosofische rechtvaardiging' à la Epictetus - Nietzsche - van Mussolini. Ik heb zelden zooiets degoutants van *schijn*waarheid en *schijn*adeldom gelezen. Kan ik er een stuk over schrijven voor *Forum*? Maar wanneer?

Ik heb zelf de handen vol met die vertaling, die maar niet opschiet.

Wacht nu tot je mijn brief aan V.K. gelezen hebt om me te schrijven.

Hartelijk je

E.

Hoe is het boek van Liepmann? Bij het opensnijden viel het me niet mee - misschien bij lezing weer wel? Voor 'een soort genie' kan ik hem bij de Fransche bonzen wschl. niet laten doorgaan? *Hoeft* ook niet, maar zou wel prettig *erbij* zijn, als het ging! Malraux zei ook, dat je in de eerste plaats voor jezelf te weten moest komen of L. alleen van die passage wordt beschuldigd; of er niet wat anders is. Pauwels kan je dat zeggen (uit het dossier). Het kwam M. nl. vreemd voor dat de man gearresteerd is, inpl. v. het land uitgezet.

Als het waar is dat deze strengheid voortkomt uit 'anti-revolutionaire' reacties van Colijn, dan is het *misschien* een precedent scheppen om later ook met dezelfde strengheid tegen de 'revolutionaire' agitatie van de Musserts op te treden.

Het liberale standpunt van 'vrijheid van meening' en 'Holland was altijd het land daarvoor' lijkt Malraux voorloopig verreweg de beste kaart. Die heb je ook uitgespeeld in *Het Vad.* - op voortreffelijke manier. Zeg mij waar ik een stuk schrijven kan, of Greshoff, of allebei.

Er is nòg een wapen te vinden, nl. opscharrelen of in Holland

geen beleedigingen voor Stalin of zoo gepubliceerd zijn door anti-bolsjevisten of uitgeweken wit-Russen. Heb ik in *Forum* Mussolini eens niet 'beleedigd'?

Jean Delmas sprak mij van de *Ligue des Droits de l'Homme* die in gevallen als deze optreedt. [Het lijkt me een soort dierenbescherming, maar soit! In Frankrijk schijnt men het presidentschap erover te willen aanbieden aan den heer Frot, als protest tegen de verguizing die hij als 'fusilleur' overal ondergaan heeft!] Is daar in Holland geen 'filiaal' van? Informeer daarnaar. Ik wil hier wel iets doen, maar Malraux' beschouwingen kwamen erop neer dat het een delict betreft tegen de *Hollandsche* wet, dat dus feitelijk geheel in Holland uitgevochten moet worden.

Parijs, 19 Februari. [1934]

Geachte Heer van Kampen, Dank voor boek en brief. Door de art. van T. Br. in *Het Vad.* heb ik ondertusschen meer van de zaak vernomen; ik wacht nu op nadere gegevens van T. Br., omdat hij 'in het centrum' van deze zaak zit, en *er niet te veel door elkaar gedaan moet worden*, wat alleen maar komisch zou werken. - Ik heb gisteravond toch met Malraux alle mogelijkheden overwogen. Die zijn hier in Frankrijk gering, om vele redenen. 1°. De Franschen interesseeren zich feitelijk alleen voor wat in Fr. zelf gebeurt, en zeker nu (met de sfeer die juist in deze dagen heerscht); 2°. de Duitsch-Joodsche vluchtelingen zijn nu uit de belangstelling en door hun dringen hier om werk, enz. (wat overigens zeer begrijpelijk is!) uit de sympathie geraakt; 3°. zijn te veel van precies dergelijke gevallen op het vragen van handteekeningen uitgedraaid; 4°. zijn die auteurshandt, op zichzelf niet veel meer waard, en een soort boerenbedrog, omdat niet de auteurs, maar de journalisten tegenwoordig de publieke opinie beïnvloeden. - Tenzij ik Liepmann kan laten doorgaan voor een soort genie, is de kans van werkelijke hulp dus gering. Ook vraagt u niet-linksche en klinkende namen. Dat moeten dan nog namen zijn die in Holland klinken, dus ik stel mij voor: Duhamel, Maurois, Valéry; - Gide, zijnde

'communist', is al verdacht. Ik zal zien wat ik doen kan; het ongeluk is dat Malraux, die mij op dit gebied natuurlijk van het grootste nut kan zijn, morgen of overmorgen vertrekt naar Arabië (die reis is al 10 × uitgesteld en zal nu dus wel net doorgaan.) - Ik kan probeeren te spreken met Emm. Berl, de redacteur van *Marianne*, die zelf Jood is. Maar de politieke sfeer hier eischt àl de belangstelling van dit soort heeren, en verder hebben ze nog sterk het land erover dat al hun pogingen voor Dimitrov op niets zijn uitgeloopen.

In Holland kan zeker iets worden gedaan. Ik blijf in briefwisseling met T.Br. en bereid te doen wat ik kan - maar *in samenwerking met hem* om er geen warwinkel van te maken; - ook artikelen schrijven of zoo. Bovendien zijn er 2 duidelijk onderscheiden richtingen: 1°. in de eerste plaats Liepmann helpen, wat vooral tact vraagt; 2°. er een schandaal van maken, wat voor de 'vrijheid van pers' enz. misschien bevorderlijk is, maar waarvoor *hij* de terugslag krijgen kan. (Vooral bij ons lijkt dit laatste mij geheel in de traditie!)

Iets nog anders is: deze historie kan bevorderlijk zijn voor zijn boek. U kunt over een tijdje misschien een nieuwe Duitsche èn Hollandsche uitgave ervan maken (het is niet dik, gelukkig) met de geïncrimineerde bladzij eruit en een voorrede erin, van L. zelf of van T.Br. of een ander over de affaire in Holland. Dat zullen de 'heeren van de justitie' allerminst leuk vinden. - Verder wil ik graag moeite doen voor een Fransche vertaling, hetzij bij de *N.R.F.*, hetzij bij Denoël & Steele bv., of L. zelf bij de *N.R.F.* introduceeren als hij weer vrij komt en bv. in Fransche richting over de grens gezet wordt. Laat ons even afwachten wat nu in Holland te gebeuren staat; d.w.z. ik wacht nu op nadere berichten van T.Br. alvorens *hier* iets te doen.

Met vriendelijke groeten, uw

EduPerron

P.S. Ik heb gisteren aan T.Br. verschillende dingen geschreven die hij zou kunnen doen en waarop ik ook antwoord moet hebben. Er is hier (of in Holland) misschien ook iets te bereiken met de 'Ligue des Droits de l'Homme'; ik informeer nader.

P.P.S. - Als A.M. de Jong een petitie van kunstenaars bij elkaar brengt en T. Br. een andere, zou een derde lijst uit Frankrijk alleen maar verzwakkend werken, volgens het principe van ‘le trop nuit’. Ook de resultaten dààr moet ik dus eerst even hooren. Wilt u dezen brief meteen even naar T. Br. doorzenden; dat bespaart mij het schrijven van een nieuwen brief.

542. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 20 Febr. [1934]

aant.

Beste Menno, Ik zond zooeven de proef v/h panopticum terug. Daar de titel van de rubriek er vlak boven staat, veronderstel ik dat je er het eerste stuk van wil maken. Laat je stuk over Liepmann er dan direct op volgen. Ik schreef nl. nog een paar regels erbij, over ‘verspreiding van Grauelmärchen’. Je zou daar uitstekend aan vast kunnen knoopen, door bv. te zeggen dat het in beslag genomen boek van Liepmann een verzameling ‘anecdoten’ bevat, waar het mijne kinderspel bij is. - Ik verslond sinds gisteren 2/3 van *Das Vaterland*. Het is verre van eersterangsliteratuur, maar absoluut beklemmend door het feitenmateriaal. - Zooals ik aan V.K. schreef, een herdruk (zonder de gewraakte passage) en een vertaling van dit werk zijn absoluut noodig.

Ik kreeg verder een bedankje van K. Mann. Heb je Thelen de vertaling opgedragen? - Je schrijft niet of Mann tot ‘de onzen’ hoort; zijn aardigheid alleen is vooreerst bijzaak. Is hij communist? of protesteert hij individueel tegen het hondentuig? (‘Ellendig hondenpak welks adem ik haat.’)

Zullen wij in *Forum* een open brief richten aan Mussert om te vragen of hij *zijn* discipline en komende ‘gezondheid’ ook met dezelfde middelen in Holland denkt in te voeren?

Ik heb het gevoel dat het er voor ons dreigender uitziet dan op het eerste gezicht lijkt. Zoo'n ‘hooge’ afzijdigheid van Huizinga berust au fond natuurlijk ook op de compleetste schijtlaarzerij. Of jij en ik werkelijk moedig zullen zijn - de z.g. ‘physieke moed’ bezitten - zullen we nog moeten bewijzen; misschien halen we met ons beiden op dat gebied nog niet 1/10

van een Dimitrov. Maar wat de z.g. ‘moreele moed’ betreft, kunnen we samen over een flinke stock beschikken, haast genoeg voor het heele lieve land. Dat Hollanders moreel zóó schijterig zijn over het algemeen, wisten we misschien toch niet genoeg.

Ik ben nu zelfs bang voor Van Schendel; niet omdat hij bang is, maar omdat hij zich nooit ergens bij heeft aangesloten. Greshoff en ik kunnen hem erover spreken, als we hem in Brussel zien.

Schrijf Greshoff over je werkzaamheid met Kramers. Als Kramers in zijn *D.G.W.* over Liepmann schrijft, dan Greshoff in *Gr. Ned.* En ik?

Ik kan probeeren een art. in *Marianne* te laten zetten, door Guilloux misschien (ik ben hier niet geschikt) - want Malraux is op het oogenblik wschl. al weggevlogen. In Berl heb ik verdomd weinig vertrouwen; die heeft het te druk met zijn eigen positie hier, omdat hij Frot verdedigd en aangeprezen heeft, terwijl die eerste schietpartij er tegelijk mee loskwam!

De houding van Huizinga is in ieder opzicht *dun*. (Dit terwijl ik je brief overlees.) - Is er kans om met Querido een klein blaadje - vierkant formaat - uit te geven in N.I.C.-lijn? Met 16 blzn komen we al een eind. Ik bied me aan voor een analyse van Mussoloni's post-Nietzsche-gezwam over de ‘philosofie en leer van het fascisme’.

Eén ding alleen: we zullen af en toe ‘vurig’ mogen zijn, maar hoed je voor flauwe moppen als over het W.C.-tje van Stefan George. (Dat was werkelijk beneden peil, trouwens.) Als we niet ‘waardig’ doen, zijn we van tevoren ook op *ons* gebied ‘ampart gezet’. En het beroerde is dat je zelfs als hyperindividualist met anderen een ‘front’ vormen moet. Dat wij allerminst communisten zijn, zullen we duidelijk genoeg vertellen.

Het idee om de *Politicus* door Thelen te laten vertalen is prachtig; maar woorom niet eerst de klaarliggende vertaling van het *Carnaval*?

Wat Helman vindt of niet vindt is voor mij lucht. Maar Anthonie Donker zullen we, hoop ik, nog eens voor de natie

halen als een laffe germanophiel sinds het Derde Rijk. Die klooi schrijft over ‘den bendehoofdman Dimitrov’. Bep zegt vandaag haar medewerking aan *De Gids* op; zij kàn het niet van zichzelf verkrijgen daar verder aan mee te doen, ondanks de dubbeltjes. (Ik heb Jany geschreven over de politieke rotzooi, om te zien hoe hij en ik hier tegenover elkaar staan.) Verder laat Bep je zeggen dat ze op het oogenblik niet weet wat te schrijven voor *Forum*. Ik zal Antonini vragen om iets; misschien schrijft hij wel en aardig stuk. Ik zal ook zoeken naar een gevalletje voor Bep. Dat Ant mijn verhaaltje zoo aardig vindt, stemt mij trotsch en gelukkig. Ook dat ze *De Smeerlapperij* een goede titel vindt. Ze geeft me ook het meeste hoop voor *Ducroo*; als dat boek (‘Stendhal’ incluis) alleen maar om literaire redenen goed was, zou het haar toch niet ‘aanspreken’. - Dank voor de voorloopige antwoorden op de vragenlijst; hartelijke groeten ook voor Ant en van Bep en tot spoedig

Je

E.

P.S. - Je kan misschien ook probeeren te praten met Dr. P. Endt - directeur van de Wereld B., adres Postbus 6, Amsterdam - Sloterdijk. Hij lijkt mij wel geschikt; volgens Greshoff *is* hij het. Heeft wschl. ‘communistische sympathieën’.

543. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Vrijdag. [23 Februari 1934]

aant.

Beste Menno, Waarom geen berichten meer? Ik zit in spanning om te weten wat ze met Liepmann besloten hebben.

Je stuk over Coolen las ik met zeer veel plezier. Het was haast goed genoeg voor *Forum*; als je het hier en daar iets bondiger gemaakt had.

Ik stuur je hierbij een verhaal van Marsman. Het is verre van prima, maar leesbaar, niet erg lang, en je vraagt om ‘variatie’. Antonini beloofde mij iets, wschl. over Mabel Dodge Luhan en Lawrence. Hij wil o.a. aangeven dat Lawrence, in zijn soort, toch ook een *Kring*vent was, wat ik met hem eens ben en Bep ook (zie zijn vrienden en omgeving!)

Verder stuur ik je 2 nrs. van een ‘antifascistisch en internationaal’ blad - dat erg ‘muurbloempjesachtig en vegetarisch’ aandoet, zegt Bep, maar waarin niet *alleen* beroerde artikelen staan. Het stuk van Soupault over de hypocrisie van het katholicisme is uitstekend; ik zou het met gejuich in *Forum* hebben zien staan! - Maar één ding is zeker: zooals dit blad werkt, moeten wij het niet doen. Er is een societeitstoon in van ieder-zegt-zijnwoordje, dat wij hoogstwschl. ook niet kunnen vermijden, maar dat eig. verdomd gauw halfzacht wordt; maar het voornaamste is dat wij moeten probeeren 10 × meer gelezen te worden. Als Querido dus wil, zouden wij een blad als dit in Holland kunnen uitgeven, maar 10 × beter ‘gelanceerd’, en misschien kunnen wij - ieder op eigen voet - met deze menschen toch samenwerken. [We kunnen niet hinken op twee gedachten: òf onze actie blijft intellectueel, òf wij moeten gaan denken, droomen, of practisch overgaan tot... bv. terrorisme. Het droomen is het ergste!] Ik bedoel: zulke stukken als van Soupault zouden wij in ons blad vertaald kunnen geven; die zouden in grooteren kring ook wel kunnen inslaan.

De zaak is nogal ‘netelig’ - om met Huizinga te spreken - je moet de afleveringen maar bestudeeren en zien wat je er zelf van denkt. Die mevr. Torry die de zaak hier financiert, heeft zich ‘met heel haar fortuin’ in dienst gesteld van de bestrijding van het fascisme, en vraagt niets liever dan haar kring van vrienden-en-medewerkers uit te breiden. Ze moet persoonlijk nogal aardig zijn: een vrouw van ± 40 jaar, dochter van een maharadjah of zooiets, weduwe van een Schot. Ik wil haar wel persoonlijk opzoeken als je er heil in ziet; ook event. voor een Fransche vert. van Liepmann, als de *N.R.F.* het verdomt, wat best mogelijk is, want *La Haine* blijkt onverkoopbaar.

Met die vertaling is het ook een rare kwestie: misschien heeft L. nl. zijn eigen kanalen hier in Parijs en verdomt hij het om het via ons te doen. Dit is volstrekt niet uitgesloten, gegeven zijn communisme. Ik kan feitelijk dus niets doen, dan hier en daar informeeren, tot ik van jou weet hoe het met L. staat, wat jullie in Holland verder besloten of gedaan hebben, enz. Als je

zelf geen tijd hebt, vraag Ant dus om mij te schrijven wat er gaande is.

Houd in het oog de mogelijkheid om bij Querido een blad uit te geven, event. met buitenlandsche medewerkers. Ik zou zelfs zeggen: *per se* met buitenl. medewerkers.

Tot nader. Hart. groeten van je

E.

Kan je me het partijprogramma en de beginselen van Mussert niet bezorgen?

544. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 23 Febr. '34

aant.

Beste Eddy Heinz Liepmann heeft gisteren voor zijn zonden een maand gevangenisstraf gekregen. De rechtzitting schijnt exemplarisch te zijn geweest; ik heb in *Forum* eenige citaten van de lyriek der juristen opgenomen. Maar men gaat in hooger beroep. Ik heb inmiddels een protest onderteekend. van Coenen, van Suchtelen en nog eenige lieden, maar daarvan heb ik niets meer gehoord. (zal misschien nog loskomen). De Officier van Justitie heeft Hindenburg geëerd als iemand, ‘die de jongens in de loopgraven toesprak’ en de politierechter heeft gezegd dat hij, juist omdat hij voor de vrijheid was, ‘de wilde loten der vrijheid wilde uitsnoeien’. Verder is vrij cynisch door het O.M. erkend, dat de Duitsche regeering achter de aanklacht zat, die ingediend is door reserveluitenant Brandenburg. (symbolische naam! waarom niet dadelijk Hohenzollern?) Ik heb nu van de hoofdred. een ‘wenk’ gekregen, om verder over de zaak te zwijgen: ‘er is geen eer mee te behalen, wachten tot een volgende gelegenheid, komt nu op strafrechterlijk terrein’ etc. In zooverre is Liepmann mij niet ‘ter wille geweest’, dat hij zijn passage heeft willen schrappen en zich nogal respectueus over Hindenburg heeft uitgelaten ter zitting. Kramers en ik overwegen nu het beste moment om een soort ‘vrijheidsliga’ of I.C. te stichten. Ik heb in ieder geval vast mijn ‘protest’ in *Forum* tot hoofdartikel gepromoveerd om er de aandacht voor te vragen; er volgt dan nog een panopt. over de rechtzitting zelf.

Voor het holland-nummer van *Die Sammlung* zal ik nog een stuk schrijven over het begrip ‘vrijheid’, de holheid en de rijkdom van dat begrip. Het is zaak, dat wij ons momenteel absoluut met de emigranten identificeeren, want dan kan men hen niet zoo gemakkelijk treffen zonder ons te treffen; en aan ons zit weer veel meer vast voor de regeering. Jouw stuk is naar Thelen. Klaus Mann heb ik nog te oppervlakkig leeren kennen om een zuivere diagnose te stellen; zeker is, dat hij een betrouwbaren indruk maakt. Maar tot ‘de onzen’? dat moet ik afwachten. Hij komt misschien binnenkort hier eten. Hij is geen communist en geen jood, maar protesteert individueel.

Het is niet noodig om (voorloopig) Mussert aan te spreken, alsof wij hem au sérieux namen. Voorloopig is het veel meer waard, de algemeene ‘faschiseering’ van Nederland te bestrijden. *Het* gevaar is de nette Haegsche mentaliteit, die zich nu gerechtvaardigd gaat voelen door de principes van het fascisme. Schrijf over dat boek van Mussolini een paar pagina's, als je wilt: scherp, niet te *veel* eer bewijzen, maar in een paar voorbeelden *afdoend*.

Eén ding vind ik jammer: dat Bep *de Gids* heeft bedankt, en jij *den Gulden Winckel*. Vooral het laatste, omdat Kramers zich in de tegenwoordige omstandigheden 100-karaats gedraagt en hij voor zijn uitgever toch niet kan aankomen met een ‘nur-Forum-G.W.’ Ook de Gids-redactie kan er niets aan doen, dat Donker een slapzwans is, en, zelfs al zijn die heeren het met hem eens, is het alleen maar een nadeel, dat dergelijke posten verloren gaan, zonder tot het uiterste te zijn volgeschreven *tegen* die mentaliteit! Als het een ‘c'est plus fort que moi’ is, zal ik er niets van zeggen, maar het lijkt mij een slag in de lucht. Overigens: een zekere concentratie is best. Maar verzoen je in ieder geval met *Den Gulden Winckel*; in dat blad wordt anti-fascistisch geregeerd, zie dit nummer, waarin Kramers zelf geen blad voor den mond neemt.

Eén ding gaf mij wat hoop: ik las laatst voor de Delftsche studenten en zij waren *fel* anti-Mussert, lazen daarom zelfs *Het Vaderland* in plaats van andere kranten. Volgens hen was er

geen sprake van dat Mussert in hun kringen *eenigen* aanhang zou krijgen. Het is te hopen.

Het gekke van de zaak is, dat wij morgen aan den dag gewoon met de *arbeiders* gemeene zaak zullen moeten maken. De bourgeoisie hier wordt mij hoe langer hoe meer 'zum Kotzen'. De algemeene domheid en beschetenheid van den 'intellectueelen Hagenaar' gaat alle perken te buiten, en het lukt mij allerminst dat 'sub specie aeternitatis' te zien. *Men is hier altijd 'fascist' geweest*, en wordt dat *nu* met een goed geweten.

In England heeft de *Manchester Guardian* een hoofdartikel over Liepmann gepubliceerd, vrij scherp. Ik heb het natuurlijk in de krant flink geciteerd. - v. Kampen (brief van jou aan hem ontving ik) gaat het boek, meen ik, werkelijk uitgeven zonder *de* bladzijde.

Nu, spoedig nader! Hart. gr. voor jullie beiden en van Ant je

Menno

Het onderhoud met Huizinga was leerrijk in hoogen mate. Ook hij behoort compleet tot de 'wilde-loten-snoeiers'. Eigenlijk een bourgeois met 100% smaak en belezenheid, *maar geen duit meer*. Dat heet dan scepsis.

545. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Zaterdagavond. [24 Februari 1934]

Beste Menno, Brief en uitslag inzake Liepmann zijn er. Misselijk en weldenkend, met een stevige scheut van specifiek-Hollandsche- en ruiterlijk-Hollandsch erkende-schijterigheid, zooals bij de overval in Venezuela en andere keeren al eerder gebleken is. En de arme Liepmann mag dubbel proefkonijn zijn: voor onze angst voor Hitler en voor de nieuwe strengheid die juist onze vrijheid moet verzekeren. Een prettige rol. Maar de arme kerel zal nog den hemel te rijk zijn dat ze hem niet aan das Vaterland teruggegeven hebben.

Pleidooi van Pauwels leek mij hier en daar wel goed. En de nabetrachting? - Ik zal er wel niets over kunnen schrijven, ofschoon de vingers mij jeuken. Tant mieux als Kramers dus een goed stuk schreef. (En Jan?) Ik zou niet weten op welke plaats

ik iets zeggen kan, tenzij hier in *Activités*, maar dan als 'mosterd na den maaltijd'. Schrijf even of ik voor Liepmann naar die mevr. Torry zal gaan. 1°. Om bv. iets voor zijn boek gedaan te krijgen (maar daarvoor moet overlegd worden met Van Kampen en eig. met Liepmann zelf); 2°. Om iets over deze zaak te schrijven.

Dat *De Gids* een verlies zou zijn lijkt mij onzin: Bep schrijft nooit over politiek, en de bescheiden hakjes die ze het fascisme of katholicisme in een literaire kroniek kan zetten zullen het hem niet doen. Bovendien gaat het voor haar niet alleen om Donker, maar om diens boezemvriend immers Van Duinkerken, die in de redactie zit. - Wat mij betreft, ik denk er niet aan mij te verzoenen met *D.G.W.* Ik vind Kramers een beste kerel en wil met alle plezier elders 'antifascistisch' met hem samenwerken, maar als hij zulke stukken als die van Theun zonder protest op de eereplaats zet, heb ik met zijn *blad* geen bliksem meer te maken. Het lijkt mij voor zijn uitgever, den heer Allert de Lange, dan ook gewenscht dat hij de door Theun opgenoemde auteurs binnenhaalt; dit is dan ook geen kwestie meer van gevoelens, maar zuiver van handel.

Is de 'nette Haagsche mentaliteit' fascistisch, of gewoon scherper braaf, uit vrees *ook* voor fascisme? Dit valt te bezien! Er is Mussert, maar ook Colijn! De veroordeeling van Liepmann is zeker meer Colijnistisch dan Mussertiaansch, alles welbeschouwd. En als dit optreden ons van een Mussert-in-de-toekomst kan redden, dan moeten we misschien nog hallelujah zeggen over *deze*, vanoudsbekende, Hollandsche vorm van lulligheid - die alleen uit vrees voor een verlies van de 'ware vrijheid' een beetje supervorm is geworden.

Wat je me van de Delftsche studenten zegt, is het aangenaamste van je heele brief. Hoera voor de Delftsche studenten!

Verder is je conclusie precies zooals ik vreesde. I.C. of bij de arbeiders. D.w.z.? Communist worden? Ik hoop toch: communist, niet socialist? Bep en ik praten al over niets anders dan deze 2 mogelijkheden. De jonge mevr. Nossowitsj hier meent dat een I.C. op een 'suicide club' moet uitdraaien. Ik verwacht

meer van je te hooren over de Hollandsche mogelijkheden; - ook na bestudeering van de gezonden *Activités*. De groep van mevr. Torry is sterk koketteerende met het communisme; met ‘links’ althans.

Schrijf mij nu gauw in antwoord op dezen brief en den vorigen. Hartelijk je

E.

P.S. - Als je mevr. Torry persoonlijk schrijft dat je je voor haar blad interesseert, stuurt ze je een pak *Activités* ter verspreiding; ze blaakt van ijver en heeft maar twee drijfveeren: ‘geen nieuwe oorlog’ en ‘alles tegen het fascisme’.

P.P.S. Ik stuur je spoedig een Chamfort in 2 dln. - bizonder aardig uitgaafje, dat ik gisteren op de quai voor je kocht voor een prikje.

546. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Zondag. [25 Februari 1934]

Beste Menno, Met 1 Maart wordt ons adres: *17 bis rue Erlanger, Paris (16e)*. Vergeet het niet.

Zoodra wij daar zijn, ga ik hevig aan het vertalen, want ik ben leelijk ten achter. Ik moet nu 12 à 15 blzn. per dag doen, wil ik er nog komen vóór 1 April. En ik wou dat wel, om daarna weer aan *Ducroo* en andere dingen te kunnen gaan werken, waar ik oneindig meer lust in heb.

Om geen krachten te versnipperen wou ik dus zóó doen! Ik schrijf wschl. voor *Activités* over het geval Liepmann. (Tenzij mevr. Torry het niet belangrijk genoeg acht.) - Daarna voor *Forum* een stuk over Mussolini's ‘doctrine en philosofie van het fascisme’. (Tenzij er tegen dien tijd een blaadje voor de I.C., of wat het worden zal, bij Querido verschijnt, want dan is dit artikel aangewezen dààrvoor.) In ieder geval, als het voor *Forum* is, dan niet voor April, want in Maart wou ik nu absoluut de ‘Liaisons’ zien verschijnen! En nog iets: een blad bij Q. over deze kwesties s'impose, volgens mij, want *Forum* is niet politiek bedoeld, en jij en ik zullen wschl. meer en meer een ‘vrije meening’ willen luchten, die met het literaire *Forum* niets uit-

staande heeft. Een ‘hoofdartikel’, zooals je je Liepmann-stuk zelf noemde, is zelfs nu al eig. geen stuk voor *Forum*. Op een gegeven moment stuit je vrijheid van meening hier, *terecht*, op onwil van Zijlstra: het is compleet tegen de statuten, enz. - en, wat van meer belang is, menschen die met ons antifascisme sympathiseeren, als de Delftsche studenten, zullen een ander blad verslinden, maar zich niet gaan abonneeren op *Forum*. - Ik raad je werkelijk aan, met Querido te praten, en een blad bij hem te ‘ontwerpen’, dat *De Vrije Meening* kan heeten of zooiets, en dat - als het grooter wordt - ook een tooneel- en film-rubriek kan krijgen.* Artikelen daarin over te nemen uit buitenl. bladen, als die van Soupault, raad ik sterk aan. Ook de mannen van *Die Sammlung*, Liepmann e.a. kunnen eraan meewerken. Het blad moet er doodeenvoudig uitzien, desnoods in 2 kolommen druk als *Activités*, maar veel ‘sportiever’ en meer ‘populair’. Bijv. als *Lu* hier, waarvan ik je wel een nr. kan zenden, als je het niet kent.

(Ik wou dat ik in Holland was en met je praten kon, inpl. van al dit geschrijf! Ik krijg nu soms het gevoel dat ik 9/10 te veel schrijf - dingen die achteraf overbodig blijken - of op 9/10 van mijn voorstellen geen *precies* antwoord krijg.)

- Ik wil dat je één ding begrijpt: ik sta zelf vrij sceptisch tegenover dit blad. Ik vrees nl. dat het in ieder geval hybridisch zal worden, omdat een blad dat precies en zuiver weergeeft wat jij en ik denken, een blad voor maximum 30 lezers worden moet. *Hoe* wij het compromis moeten maken, kun jij (met Kramers dus) daar beter beoordeelen dan ik hier, maar als Querido zoo ‘heet’ is als jij zegt en zich beschikbaar stelt, zou het m.i. dwaasheid zijn hem niet te exploiteeren, om het met een wat akelige term te zeggen; in ieder geval voel ik dat er *iets* kan en moet zijn. (‘Kan’ zeg ik vooral met overtuiging sinds wat je me van de Delftsche studenten zei.)

Later meer. Hartelijk je

E.

* Mits die dan ook aan den titel van het blad beantwoordt. (Bizonder gesteld erop ben ik overigens niet!)

P.S. - Practisch komt het er toch op neer dat ik gedurende de heele maand Maart, en wschl. in de eerste helft van April, ook voor alle I.C.-zaken ‘verloren’ ben. Die verdomde vertaling! P.P.S. - Ik heb Henny gevraagd of hij voor *Forum* een stuk wil schrijven over de Holl. politieke roman, nl. *Fakkeldragers, Sjanghai, Partij R*.

547. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Maandag. [26 Februari 1934]

B.M. - Gisteravond heb ik met Pia over mijn stuk gesproken. Hij raadt mij aan te probeeren het in *Europe* te plaatsen, het tijdschrift van Guéhenno, die een vriend is van Malraux en Guilloux, zoodat het hoogstwschl. wel lukken zal, en lukt het niet, dan kan het altijd nog in *Activités*. - Maar om het stuk werkelijk goed te hebben, zou ik een afschrift willen hebben van de rechtszitting. Kan je mij die, via Pauwels misschien, bezorgen? Als ik mijn stuk in *Europe* krijg - dat na de *N.R.F*. misschien wel het meestgelezen tijdschrift van Parijs is - kan men daar in Holland eenig plezier eraan beleven, bv. de reserveluitenant Brandenburg. Maar laat ons het ijzer smeden zoolang het heet is; schrijf dus omgaand aan Pauwels of hij je zoo'n afschrift kan zenden - ik zou graag de heeren rechters citeeren! - en laat hij mij dat bv. direct toezenden.

Je
E.

548. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 27 Febr. '34

aant.

Beste Eddy Je moet me ten goede houden, dat ik weinig schrijf op dit oogenblik. Ik heb het weer eens knapjes druk gehad met een en ander en mis (door den aard van mijn tegenwoordig bedrijf) dan alle energie om te schrijven. De Zondagspreeken keeren altijd veel te gauw weer terug en er is niets onverbiddelijkers dan zoo'n stuk, dat op een bepaald moment binnen *moet* zijn. Gelukkig is er vanavond geen comedie (ik had ook al weer eenig verschil van meening met onzen geliefden ‘Cor’) en dus beweeg ik mijn rechterhand maar weer. Verwacht

dus geen boeiende brief, maar alleen een kort symbool van vriendschap. Als ik (binnenkort, hoop ik) aan mijn nieuwe boek begin, schuif ik wat werk af; voor dien tijd moet ik het crediet van een ‘goeden indruk’ krijgen.

Ik weet, dat ik je vragen en je begrijpelijke interesse in wat er hier gebeurt, weinig nauwkeurig bevredig. Dat hangt ook al met het bovenstaande samen. Maar nu eerst dan over het plan-Querido. Het lijkt me, hoezeer ik in principe ook voor zoo'n blad zou voelen, in practijk onuitvoerbaar - voorloopig. De ‘nood’ is nog niet hoog genoeg gestegen om het algemeen belang van een dergelijk orgaan tot de menschen door te laten dringen. Dat is één. Dan: niemand kan, alweer in practijk, de *leiding* op zich nemen, en van leiding (geen ‘Führertum’) zou het blad het moeten hebben. Noch Kramers, noch ik (gesteld al, als Kramers zou willen) zouden tijd vrij kunnen maken voor de ‘zaken’, die aan dergelijke dingen absoluut vastzitten. Dan: van wie zouden wij het moeten hebben? Zoodra *wij* dit blad leiden, hebben wij dadelijk de Coolens c.s. tegen ons; ik stuurde je expres die kroniek, om je te laten zien, dat er niet veel noodig is om die lieden tot nazi's te promoveeren. Het is beroerd, maar waar: strijd voor het individualisme laat zich alleen *individueel* en door het gebruik maken van toevallige ‘posten’ voeren, tenminste hier in Holland. Daarom ook vond ik het jammer, dat jullie die ‘posten’ in den steek zoudt laten, waar wat te bereiken is, zoolang het gaat (zelfs de onpolitieke stukken van Bep hebben de grootste waarde, alleen door een bepaalde *toon*!!). Het weggaan uit *De Gids* kan ik me desnoods voorstellen (een adjudant van Anton v.D. is niet leuk), maar de scheiding van Kramers en jou blijf ik ronduit *absurd* vinden, in dezen tijd zeker. Gun dien Theun toch ook zijn bête ‘vrije woord’! En je begrijpt toch zeker ook, dat Kramers als redacteur van *D.G.W.* niet in de copie *zwemt* en het niet alleen voor *ons* kan opnemen. Deze ‘defense of Kramers’ zou mij voor een half jaar nog slecht zijn afgegaan, maar nu voel ik dezen man als een medestander tegen gemeenschappelijke vijanden; op dat punt is hij consequent en hij laat geen gelegenheid voorbijgaan zijn meening te

zeggen. - Ik deel dus, zooals je ziet, je scepticisme over het blad. Het is onmogelijk, geloof ik, voordat we er bij een goede gelegenheid eens uitgesmeten worden; dat verzoent pas; of als *Het Vad*. mij niet meer wil en *Forum* voorzichtig moet worden, want dan zou ik mijn tijd vrij hebben. Je opmerkingen over '*Forum*' en de politiek zijn natuurlijk volkomen juist; alleen: ik *riskeer* het. Iedere maand giet ik er, zoo noodig, wat van deze 'afweerpolitiek' in, die, met beleid, mogelijk moet zijn, omdat ze geen partijpolitiek is. Totnogtoe is Zijlstra zeer antifascistisch en hij heeft ook boe noch ba over mijn artikel *Das Unbewusste Europa* gezegd. Misschien ziet ook hij wel eenigszins in, dat het politieklooze momenteel factisch onmogelijk is. In ieder geval zou Zijlstra's 'inmenging' (= verbod) voor mij absoluut de kabinetsquaestie beteekenen. Je kunt dus ook *gerust* over Mussolini schrijven wat je wilt, als je de bepaalde dingen, waaraan een contract *perse* moet haken, er buiten houdt; maar dat doe je vanzelf, omdat het gewoonlijk de dingen zijn, die ons koud laten. Dus: zoolang *Forum* een vrije tribune blijft, lijkt het me het beste, het feit te exploiteeren.

Ik heb gisteren Jef Last in de culclub (die me als milieu erg meeviel; er zijn zeer geschikte menschen onder) hooren spreken over 'revolutionnaire poëzie'. Bij zoo'n gelegenheid blijkt het communisme à la Stalin toch ook al weer niet zooveel anders dan arbeidersfascisme! Ik heb uitvoerig gedebatteerd, niet zonder succes geloof ik, maar Last is een gevat debater. Als die man zich niet in zijn hoofd had gezet, dat een arbeider een bron van primitieve oerkracht vertegenwoordigde in tegenstelling tot de bourgeoisie, zou hij bepaald niet ongeschikt zijn. Hij heeft trouwens voor jou zeer kennelijk een 'stille eerbied'.

De *Activités* heb ik ook al door volslagen tijdsgebrek nog vrijwel niet anders dan oppervlakkig kunnen inspecteeren. Het lijkt me zeer goed, dat je in dat blad over Liepmann schrijft, of in *Europe*; waar het beste, kun jij beter beoordeelen. Ik denk alleen niet, dat je een letterlijk verslag van de zitting kunt krijgen, maar ik zal Pauwels er om vragen. Zulke verslagen zullen wel voor de rechters privé blijven. In al dergelijke zaken spreekt

de publieke opinie nu eenmaal sterk mee. De heer Goering heeft toch maar moeten toelaten, dat Dimitroff naar Rusland ‘abgeführt’ werd! Ik hoop, dat vandaar uit een frisch feuilleton over den Rijksdagbrand de aether in zal gaan. - Zelf heb ik over de Liepmann-zaak, behalve in het algemeene hoofdartikel nog een kantteekening over Brandenburg geschreven, die ik niet meer in proef heb. Het program van Mussert en de proef van het hoofdartikel stuur ik als drukwerk met dezelfde post, *Mussert retour*! (na lezing, waarvoor tijd).

Bij voorbaat dank voor het Chamfortje! Het is er nog niet! - Ik moet onderwijl ook nog den *Politicus* corrigeeren. Zelfs het verhaal van Henny heb ik nog niet kunnen lezen. Dat, hoop ik, vanavond nog.

Ik kan geen letter meer schrijven, maar het voornaamste heb ik zeker beantwoord. Dat stuk, dat ik nog voor de *Sammlung* moet schrijven, wacht ook nog.

Tot nader dus, en tot beter dan, hoop ik. Hart. gegroet van ons beiden voor jullie beiden

je
Menno

549. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 28 Febr. [1934]

aant.

Beste Menno, Morgen verhuizen we.

Vrijdagmiddag (overmorgen) spreek ik Guéhenno, directeur van *Europe*. Maandag daarop wschl. Mme Torry. (Dit laatste lijkt mij steeds van minder belang.)

Vandaag zond ik je 2 dln. Chamfort.

Ingesloten een knipsel uit *De Telegraaf*, mij door Willink gezonden.

Hartelijke groeten en tot de rue Erlanger.

Je
E.

De overtuiging van een weerklank bij het publiek is bij sloebers als Kuyle vnl. merkbaar in het colophon van hun eerste roman. Je moet dat van *Harten en Brood* eens opslaan; het geeft het heerschap ten voeten uit! En het is van een ‘jongheid’ die geen

tegenspraak gedoogt... - zou je er niet een (kort) panopticum aan wijden? Après tout, hierbij inderhaast een papiertje, dat misschien al dienen kan. Je hebt die colophon maar in te vullen. (Misschien is het zelfs de ‘colophon’ niet, maar een ‘slotnoot’ [Ik heb er alvast ‘waarschuwing’ van gemaakt; dat is ook nog het beste!]; als je het boek niet hebt, Hein kreeg het van mij.)

HET JONGE EN NIEUWE.

De laatste romans van Marsman, Ter Braak en het putterige(??) werk van Du Perron, zijn boeken van een generatie, die mogelijkerwijs alles is, maar zeker niet jong. Zij zijn niet te rekenen tot het nieuwe proza. (Verslag in *De Telegraaf* uitgebracht over een lezing te Rotterdam van den jongen auteur Albert Kuyle.)

Invullen.

(Waarschuwing in den roman *Harten en Brood*, van denzelfden jongen auteur Kuyle.)

De auteurs moeten de echo's terug kunnen hooren van een publieke waardering, meende ten slotte de heer Kuyle. Tusschen deze echo's en de uitdrukkelijke waarschuwing bij den eersten roman van altijd denzelfden jongen auteur valt een diepgaand verband te bespeuren. De jongheid, maar vooral de nieuwheid van deze geestesgesteldheid, is zelfs zéér opvallend.

(Red. *Forum*)

1) Er is nog alle tijd voor bezoek + artikel voor *Activités*, omdat het nieuwe nr. net uit is en het volgende eerst over een maand komt.
2) Fontenelle kon ik nog steeds niet voor je krijgen, maar Chamfort is 10 × beter.
3) Komt *Forum* ditmaal op tijd?
4) Ik lees *Shanghai* en vind het een infaam verrot prul. Letterlijk iedereen kan zooiets leeren schrijven. En die brave Vic schijnt alle schaamtegevoel kwijt te zijn... Of wordt hij *werkelijk* door idiotie bedreigd?

550. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 3 Maart. [1934]

B.M. - Ik ga me aanwennen om een tijd lang per briefk. te antwoorden, omdat ik nu absoluut die vertaling klaar moet krijgen. Dank voor brief, drukproef en Mussert-program. - Ik ben gisteravond bij Guéhenno geweest. Hij kende Liepmann's boek (had het MS. of de Fransche vert. ervan gelezen; er schijnt al een Fr. vert. van te bestaan!) - en meende dat het erg moeilijk zou zijn om er belangstelling voor te wekken.* Bovendien zit *Europe* (15 Maart) vòl van sensationeele histories van dit soort, en dan nog de relletjes van Febr. Voor 15 Apr. wou hij het desnoods wel hebben - de man was èrg sympathiek en geschiktmaar dat heb ik afgeslagen; de boel is dan verjaard en het wordt dan wel een zielig gesukkel er achter aan! Nu nog mevr. Torry, maar eerlijk gezegd voel ik daar zelf niet erg veel voor. - Wat je me van de event. actie in Holland zegt, stemt me ook niet levenslustig op dit gebied. Je zult wel gelijk hebben: een actie *nu* is niet anders mogelijk dan individueel (wat ook het zuiverste is); - d.w.z. dat wij onder de voet zullen worden geloopen, en als wij ons later als ‘emigrés’ kunnen aansluiten, *zijn* wij al verslagen. De positie van intellectueel in dit overgangstijdperk is alleszins ondankbaar. - Ik troost me nu een maand lang met *mijn* gebrek aan tijd: ik wil 5 dagen vacantie verdienen met het afmaken van mijn vertaling! Dus tot ± 15 April, denk ik, hoor je niet van me dan over practische dingen, als die er mochten zijn. Veel hartelijks ook voor Ant,

van je
E.

Ik zal je Mussert spoedig terugsturen.

* Het boek heeft hier niet het minste succes gehad.

551. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 4 Maart '34

aant.

Beste Eddy Hoewel ik nog geen antwoord heb om mijn eerste brief naar de rue Erlanger, wil ik je toch vast even bedanken voor de *alleraardigste* Chamfort-deeltjes! Een veel beter editie

dan ik hier had; ik zat er vanmiddag in te lezen, gemengd met Stendhal's *Mémoires d'un Touriste*, dat uit de bibliotheek van Beversen heb gekocht bij Boucher. (bij wien sedert gisteren de *Forum*-expositie is). Onmiddellijk ben ik weer onder de bekoring van die manier van schrijven, de *eenig-mogelijke*. [Die erkenning wordt bij mij steeds positiever, na het genot b.v. van Jef Last en Szekely-Lulofs. Wat een boeken, wat een energie om ze te *maken*!] In welke variaties dan ook. Zijn oordeel over Diderot kwam ik hier tegen: volkomen juist en in alle details precies correspondeerend met diens werk. - Eergisteren het stuk voor de *Sammlung* afgekregen over *Geist und Freiheit*. Poging om de rhetoriek van die begrippen bij de emigranten te vergelijken met die van Hitler en Rosenberg.

Ik stel voor op Kuyle niet te reageeren. Tenzij jij het alsnog doen wilt. Deze 'jongheid', merk ik hier overal, smaakt zelfs den gemiddelden Nederlander *seniel*. Dus lijkt mij het op zichzelf aardige mopje met het colophon wat veel eer voor dezen sinjeur. Hij laat in zijn *Nieuwe Gemeenschap* door een satelliet 'Janus' vreeselijk op jou schelden, deze maand. Sympathieke baby.

Ik corrigeer *P.z.P.*, ben er bijna doorheen. Het bevalt me bij herlezing wel, al moet ik toegeven, dat er in II herhalingen voorkomen. Enkele fragmenten zijn werkelijk goed geschreven, zooals Stendhal het zou eischen, geloof ik. Er zijn ook *vele* plaatsen, die nog te 'cryptisch' klinken. Dat is iets, dat ik heel moeilijk kan afleeren blijkbaar. Wat moet er van *dit* boek in Holland worden? Daar heb ik geen flauw idee van. Ik denk, dat Anton den Brabander er zeker zeer scholastisch en eigenwijs over zal schrijven.

Inmiddels las ik ook Marsman's novelle. Allerbelabberdst (helaas!), volgens mijn meening. Jammer, erg jammer. Ik hoopte op iets goeds van hem. De reis in Spanje schijnt hem niet van zijn Angèle-complex af te helpen. Het is altijd nog de metaphysica van den lady-killer, die geen lady-killer is, omdat Jany hem daarbij den preektekst levert. Maar ik hoop erg, dat Vestdijk en Vic er voor zijn. Het zou me spijten, als het niet in

Forum kon (voor H.), maar het is toch wel *heel* slecht. Laten we zeggen, dat jouw *Wat Stendhal noemt energie* de ‘romantiek’ *geeft*, die Henny *zoekt* en absoluut verpest door zijn humorlooze, quasi-platonische juffrouwen-mystiek.

Gisteren toevallig met X. uitgeweest (Ant was er ook bij). Een beste vent, maar een handelsreiziger, wat zijn geestelijk peil betreft. Hij was na een paar borrels werkelijk verdomd flauw en bovendien snobistisch litterair, en bracht ons geheel onverhoeds in een ‘artistencafé’, waar een uitschot van ‘Kring’ en ‘Oase’ samen zich ophield. Het was mij bijna onmogelijk er even te blijven zitten, maar de goede X. was *dol* op deze lieden. [...] Dit verhaal niet ten ongunste van X., maar als voorbeeld van de degeneratie, die een uitmuntende, geschikte kerel door dat kunstgedoe kan opdoen.

Verder gisteren den ongetwijfeld domsten auteur van Nederland ontmoet: G. van Hulzen. Onbeschrijflijk. Bovendien vol haat en nijd.

hart. gr. je

M.

in haast, Zondags, tusschen andere correspondentie door

552. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Dinsdag. [6 Maart 1934]

aant.

B.M. Gisteravond kwam je tweede brief. X. is inderdaad best, maar op het peil dat je zelf aangeeft. [...] Accoord over *niet* ingaan op Kuyle. - Ik lees op het oogenblik *Partij Remise*, dat veel goeds heeft. [In ieder geval een verkwikking na *Sjanghai*.] En inderdaad, wat een gezoek in andere boeken is daarvoor noodig geweest! Wat heeft Székely-L. nu weer bedreven? Ook een soortement verzamelwerk? - Over Henny's novelle ben ik het (evenveel ‘helaas’ zeggend) ook eens met je. Ik zou Last wel eens willen spreken; in een brief aan mij zei hij juist dat hij heelemaal niet zoo'n arbeidervereerder was als ik misschien dacht. Jan Gr. sprak hem eens in Brussel en vond hem toen, na de eerste 10 ‘revolutionaire’ minuten, zeer geschikt. Ik antwoord later eens beter, ben nu bovendien ziekig. Kan je eens

aan Wim schrijven hoe men het best ‘intoxication’ en ‘intoxiqués’ vertalen kan en wat precies een ‘paranoïaque’ of ‘paranoïalijder’ is? Lijder aan hersenverweeking??? *Wat* wordt er week bij zulke heeren?

Over G.v. Hulzen heb ik geen enkel idee, dus eindig ik hier na complete repliek. Schrijf mij toch maar, al ben ik wat korter deze maand.

Hart. gr. ook voor Ant,
je
E.

Het Pest-*Forum is* er weer niet!

553. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 8 Maart '34

aant.

Beste Eddy Benieuwd hoe lang je aan den briefkaartvorm zult vasthouden! Ik krijg in ieder geval liever briefkaarten dan niets. Ik zou je vooreerst willen vragen, of je niet voor *April* het beloofde artikeltje over Mussolini kunt schrijven. Vestdijk's Joyce II moet n.l. in dat nummer en om nu niet te veel essay te kweeken, zou ik de Liaisons in *Mei* willen plaatsen. Stuur me het stukje over Muss. dan zoo mogelijk *voor 15 Maart*.

Wim zegt, dat ‘paranoïaque’ is *lijder aan vervolgingswaanzin*. Met verweeking van een of ander heeft het niets te maken. (dat heet ‘paralyse’). ‘Intoxiqué’ is volgens hem gewoon ‘vergiftigd’.

Ik zal nu binnenkort *Partij Remise* ter hand nemen, na voorloopige inblik. Last is zeker niet ongeschikt, denk ik, beter dan hij schrijft b.v. Het ondier Székely heb ik Zondag a.s. te grazen, ik zal het je zenden, omdat er ook veel over ‘Havelaar’ (Max) in voorkomt. Dat mensch wordt hier momenteel gevreten door het publiek, zoodat Ritter en nog eenigen al weer van meesterwerk spreken. - Voor *Forum* April hoop ik zelf een klein stukje over Einstein's boek te schrijven. Vond je de *Deftige Disselaars* van v. Gelderen niet geslaagd? (Je hebt nu *Forum* toch zeker?)

Wil je me, als je tijd hebt, *twee* dingen vertellen? 1° wat ik over

Jules Romains moet denken. 2° of ik van Ernst van Salomon *alles* moet lezen, om een stuk over hem te kunnen schrijven. Gisteren sprak ik Joris Ivens bij de vertooning van zijn Borinagefilm in de Leidsche filmliga, die als document curieus is, maar hopeloos naïef opgezet. (Gelukkig zijn de Leidsche studenten ook anti-Mussert, heb ik gemerkt; die bittertafelpraat slikt 'het intellect' blijkbaar toch niet).

Als je nog een 'servies verhaaltje' hebt, of aanverwant artikel, houd ik me aanbevolen!

hart. gr. ook voor Bep en van Ant
je
Menno
Politicus is geheel gecorrigeerd.
Hoe wonen jullie nu?

554. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 9 Maart. [1934]

Beste Menno, Kan je deze rijmen gebruiken voor het Panopticum van April a.s.?

In deze tijd van boekverbranding...

In deze tijd, o mensen - al verlies je er
je geld en eer bij en verstand -
vindt men gelukkig dr F.H. Fischer
onbrandbaar in *Groot Nederland*.

Mocht ook voor ons de rassenbloedhond komen,
het boekverslindend Arysch Dier,
hier is de geest die hem op slag doet dromen:
onze enige na Casimir!

Al voelt men 't Leven tot de draad verslijten
en Ziel en Poëzie verrot,
een stroom van avondschoolbanaliteiten,
duurt eeuwiger, goddank, dan God!

Is 't onze laatste vreugd zoveel doorschouwen
zo zonder denken te verstaan? -
Eén vraag slechts kwelt: in goed vertrouwen,
waar heeft *Groot-Nederland*,
waar heeft *Groot-Nederland*
zijn Dr. Fischer toch vandaan?
E.d.P.

Of vind je Dr. Fischer de moeite niet waard? Stuur het in dat geval alleen maar door aan Jan!

Je

E.

P.S. - *Forum* ontvangen. Een gevarieerd nummer, maar misschien toch niet zoo goed als het vorige. De Vlamen vallen me nog steeds erg mee, dank zij Walschap!

555. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 10 Maart. [1934]

aant.

Beste Menno, Ik zond je gisteren en eergisteren 2 panopticums. Als je het tweede *(De Derde Knal)* niet goed vindt, stuur het dan naar Jan voor zijn rubriekje in *Gr. Ned.* - Je stukje over Mae West was uitstekend, en heeft Bep en mij bizonder vermaakt. Jammer dat je niet de helft van deze peper in je stukje over Brand(en)-en-Hindenburg hebt gedaan! Misschien had je beter dat panopticum als een p.s. met de nieuwe datum onderaan het 'hoofdartikel' kunnen laten zetten dan zoo losgeslagen achteraan.

Ik kreeg een briefje van Pauwels met hetzelfde verslagje uit de *N.R.C.* dat jij me al zond...

Forum was gezellig, al was de poëzie over het algemeen wel erg dun. Rudie wel aardig (ofschoon zwak) maar Taeke de Groot en Frenkel eigenlijk groote snert. Het vers van Elsschot vind ik nogal bête. Grof, geestloos, Speenhoff-achtig gescheld op rijm, waar men bovendien niets aan heeft, als men niet weet wie de baardman is die bedoeld werd. [Maar ik verdenk hem ervan dat hij dit rijm aan de 'paapsche gemeente' heeft willen

opdringen en dan wordt het voor ingewijden weer erg aardig!] Walschap is in de Vlaamsche afdeeling uitgesproken de matador; verder schreef de mysterieuze P. het beste vers in *Forum* van deze maand.

Zorg je nu vooràl dat mijn *Liaisons* met April erin staan? Dan kan je me in Mei overslaan.

Antonini beloofde me zijn stuk voor eerstdaags.

Ik ben erg benieuwd van Ant te hooren hoe ze mijn 2e verhaaltje vindt. Is het haar tegengevallen na het 1e? Lijkt het haar niet idioot? Antonini, die het 1e goed vond, vond dit 2e erg 'onwaarschijnlijk' (al is het dan ook voor 8/10 uit *mijn* familiearchief!); Vestdijk daarentegen vond het 1e niet erg 'overtuigend', en dit 2e - 'dat van die Turk!' - goed. Ik houd het in dezen op de onbevooroordeelde lezeres = Ant.

Ik heb eigenlijk lust om al deze verhalen uit *Ducroo* los te maken en er een apart boek van te maken, met dezelfde en andere personages erin: bv. 'Abbie' zou ik erg graag hernemen! Een soort van fantastische psychologische schetsenverzameling, aaneengelijmd tot 'roman'. Wat denk je ervan?

De vertaling ROEPT - Adieu!

Je

E.

Vanmorgen een telegrammetje van Clara Malraux: 'André a trouvé sa ville qui a 16 tours. Moi je vous attends à diner ce soir.'

Aardig, vind-je niet? Ze heeft doodsangsten uitgestaan, en is nu nog allesbehalve gerust. Aan André had ze tenslotte gezegd dat zijn Oostersche stad haar gestolen kon worden en dat hij op deze manier alleen maar een *idiote* dood kon vinden. Nu is ze blijkbaar trotsch en gelukkig!...

Wij hebben laatst met haar gegeten in de *Mosquée* hier, een Arabisch restaurant, met Arabische instrumenten -, neus-en-keel-muziek. Erg geschikt; als jullie weer hier komen, gaan *wij* ook. De hele buurt daar - vlak bij de Plantentuin, met Bernardin de St. Pierre en Paul en Virginie erin, is om rond te scharrelen erg aantrekkelijk. Daar vlakbij woont ook John

Buckland Wright, met wie je ook maar eens kennis moet maken.

Verzonden 12 Maart; Bep die dezen brief zou posten heeft hem bij vergissing in haar taschje bewaard!

II

Daarnet je brief. Dus hier is een tweede blaadje, in *één Brief* (niet briefkaart!)

Allereerst antwoord op de 2 vragen.:

Jules Romains is een beroemd man, genre Duhamel, wiens jeugdvriend hij was. [Althans hij maakte met hem deel uit van dezelfde literaire groep.] Verder een voor mij onleesbaar auteur, die ‘wijd’ grijpen wil (ook à la Duhamel) en abominabele zotheden vertelt. Alles bij elkaar een akelig iemand, niet zonder literair talent; soms ‘leuk’, soms dor vervelend, misschien expres; soms erotisch aangelegd en dan wordt het héél beroerd, soms cosmisch. Je zou *veel* van hem moeten lezen, want 's mans werk is erg gevarieerd. [Dit geeft geen erg goed beeld, maar ik kan op 't oogenblik niet beter!]

Van von Salomon weet je zoowat alles als je één boek leest, zijn beste, tevens zijn ‘memoires’: *Die Geächteten*.

Over Mussolini kan ik onmogelijk schrijven voor April, zeker niet voor 15 Maart. Beschouw mij als invalide, zeker tot eind April. (O, o, o, die verta-a-aling!) Graag wèl de *Liaisons* in April; het genre essay is zóó verschillend van Vestdijk, dunkt me, dat het niet erg is. Tusschen haakjes: Vestdijk over Joyce is zeer goed. De verzen van Jaap van Gelderen vind ik ‘curieus’, maar een beetje Adama van Scheltema + Forumtoon, alles bij elkaar toch niet je dat. Wel sympathiek natuurlijk.

Ik vind dat je het schetteraartje Kuyle toch wel eens affaire mag nemen, bij een komende gelegenheid. Hij schijnt nu uitgemaakt te hebben dat Engelman ook geen dichter is - en dat alleen omdat men hèm van alle kanten op smeerlapperij betrapt heeft. Als je het werkelijk niet wilt, laat mij het dan later doen (als ik weer valide ben - en *in duivelsnaam*!) Maar ik beloof hem

dan ook een artikel waar hij voor zijn heele nieuwe gemeenschap genoeg aan heeft - en (*begrijp* je dit?) eigenlijk zou het mij *spijten*; het brengt mij dan toch weer midden in Kostersloot terug, op deze manier! O, vloek, o vloek, o...

Zal het mijn fatum zijn? - Enfin, over een week ben ik het heele mispunt misschien weer vergeten. Het is wel het smerigste prolletje dat erbij loopt, dat is héél zeker.

We wonen hier op een kamer van 3 M. 80 bij 5 M. 75 met daaraan geplakte badkamer en keuken (twee pijpeladen). Op de 6e verdieping, maar met lift. Buurt heel geschikt. Op het oogenblik begint het hier gezellig eruit te zien, en Bep kookt alweer. Dank voor de wenken van Wim. Later meer; op je verlangen naar 'serviese verhaaltjes' werd dubbel en vóórkomend (hoe moet ik het woord schrijven, ook met een accent blijft het vaag) geantwoord.

Haastig afscheid. Je

E.

Ik ben misselijk van Ferral, bij het vertalen. De vent werkt me zéér op m'n zenuwen, met en zonder Valérie. Ik gaf er wat voor als hij even levend kon worden, opdat ik hem onhebbelijk kon bejegenen! De flinkdoenerij van dien idioot is door Malraux werkelijk heel handig braakmiddelachtig aangebracht.

Last valt niet mee. Geniaal is het ook allerminst, en zooals je zegt: het is vooral met ijver *gemaakt*. Maar je leest het met belangstelling, zoolang je 'kennis neemt'. Nasmaak of levende figuren, vrijwel nihil.

556. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 15 Maart '34

aant.

Beste Eddy Hartelijk dank voor je brief en in het bijzonder voor de prompte en afdoende beantwoording van mijn vragen. Ik heb nu zoo'n idee, dat ik den heer Romains wel ken en hoogstens één boek van hem behoef te lezen om hem niet erg te mogen. Over Salomon wil ik binnenkort eens een preek maken; er is pas een nieuw boek van hem, *Dieskadetten*.

Schoonen dank ook voor de panoptica, die ik beide zeer geslaagd

vind. Ze komen dus in April, al heeft Vic tegen het versje over Fischer gestemd, waarom weet ik niet. (het andere pan. heeft hij nog, maar V. en ik zijn natuurlijk beide voor). - Ik kan je niet *zeker* beloven, dat de *Liaisons* er in komen in April. Ik moet met ± 40 pag. telkens een dragelijk geheel maken, vergeet dat niet, en bovendien ook zoo nu en dan verschillende 'buitenbeentjes' aan het woord laten. Nu *moeten* in April Joyce II, de novelle van Marsman en een groot stuk Slauerhoff; maar het kan wel zoo meevallen, dat er nog een groot stuk ingaat. Anders *zeker* in Mei. Het spijt me, dat je nu dat artikel over Mussolini niet hebt kunnen schrijven. - Benieuwd naar den Antonijn.

De koningin van Sheba en Malraux heb ik dadelijk samen in de krant gezet, na het telegram aan l'Intran. Overigens was ik het met Clara Malraux eens, dat, *als* André hier gepiept was, zijn dood niet een symptoom van noodzakelijk heroïsme zou zijn geweest. Er zit voor mijn gevoel (voor een man van het formaat als M., wel te verstaan) iets flauwekulligs in deze heele onderneming, hoeveel respect ik ook heb voor den 'physieken moed' en aanverwante artikelen. Van een au fond geborneerden 'ontdekkingsreiziger' zou zoo'n daad misschien het non plus ultra zijn van heldenmoed, maar in een tijd, waarin Europa zelf zoo ongeveer verrekt, kan een Malraux zijn persoon toch wel ergens anders in het spel brengen, dunkt mij. Maar mogelijk vergis ik mij in de motieven? In ieder geval, je bewijst mij natuurlijk een dienst (en je portemonnaie ook) als je hem direct na zijn terugkomst een verhaaltje laat vertellen voor *Het Vad.* Speciaal gearrangeerd. Liefst met een mooi plaatje van de 'stad' erbij.

Ik lees nu *met de grootste spanning Die Geburt der Tragödie*! Voornamelijk om het 'apollinisch' en 'dionysisch': twee begrippen, die ik in heel andere verhoudingen uitstekend voor mijn vervolg op de *Politicus* kan gebruiken. Het is nog erg Kantiaansch en Schopenhaueriaansch; maar hoeveel nieuwe perspectieven zitten er al niet in!

Heelemaal eens over *Forum* van deze maand met je ben ik het

niet. Elsschot vind ik zeker ‘volksch’, maar in het soort uitstekend, en van een echte verontwaardiging, die voor één keer absoluut niet schaadt. Frenkel en de Groot accoord. Maar *Scherzo* van Rudie leek mij werkelijk erg aardig (*niet* het tweede vers). van Gelderen accoord.

Ik beloof je, dat ik Kuyle spoedig à faire neem, naar aanleiding van *Harten en Brood*; en dan haal ik zijn ‘jongheid’ er ook bij. Maar dan in de preek voor *Het Vad*. Het lijkt mij heel goed, als dit varken in het groote publiek eens gewasschen wordt, net als mevr. Székely met haar Pieter Pot. Maar doe jij het, als je veine hebt, gerust nog eens in *Forum*!

Ant heeft het ‘tweede verhaaltje’ nog niet kunnen lezen en zal je dus later haar oordeel doen toekomen. Je plan, om ze uit *Ducroo* te lichten, lijkt me niet gek. Het is mogelijk (maar daarvoor zou ik eerst het geheel moeten zien), dat ze toch te veel afleiden van de kern.

Het baantje is momenteel wat stiller, zoodat ik weer tijd heb voor eigen gedachten. Zaterdag gaat hier de première van Bruckner's *Die Rassen*, waar wel weer heibel uit zal voortkomen. Ik maak me op, om de beroemde ‘vrijheid’ weer eens stevig te gaan verdedigen.

hart. gr. voor jullie beiden
je
M.

557. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 16 Maart. [1934]

aant.

Beste Menno, Hierbij nog een lijstje boeken van Romains, voor je event. studie. Leuke kant: *Les Copains* (daverend bekend, voor mij veel flauwer dan Hans Martin). Satyrieke kant: *Knock ou le Triomphe de la Médecine*. [Of: *M. de Trouhadec saisi par la Débauche*.] Moderne kant: *Donogoo-Tonka*. Erotische kant: *Le Dieu des Corps*. Ernstige, realistische kant: *Mort de Quelqu'un*. En tegenwoordig schrijft hij aan een vervolgwerk dat *alles* omvatten zal: *Les Hommes de Bonne Volonté*. - Ik beklaag je als je de boel probeeren gaat!

Antonini was vanmorgen hier en las me het begin voor van

zijn stuk over Mabel Dodge en Lawrence. Het is zéér behoorlijk, beter dan zijn gewone boekbesprekingen, die trouwens ook altijd geven wat ze willen, in hun bescheiden soort. Heb gezegd ermee voort te gaan.

Ik zal Malraux, als je wilt, voor de krant interviewen, ofschoon ik de zaak zeer vervelend vind en, eerlijk gezegd, nog heel wat 'flauwekulliger' dan jij. Iedereen hier heeft er nu lol over: over deze prompte overvlieging van de koningin van Scheba. Ingesloten een grapje uit dezelfde *Intran* die dat eerste weidsche bericht gaf: ik vind het werkelijk nogal amusant. Die mijnheer Corniglion-Molinier, die met Malraux is weggegaan, heb ik eens bij hem gezien: een ronduit afstootend individu, genre hoogere commis-voyageur en vlotte Parijzenaar, overigens oudnotaris en met volkomen het smoel ernaar. Dat Malraux het erop gewaagd heeft zijn botten te laten samenloopen met die van zóó'n vent, vind ik misschien nog het pijnlijkste van alles. En er is een rot-reclamekant aan dezen vliegtocht gekomen (door den prix Goncourt en de versterkte journalistieke belangstelling), die ik niet goed rijmen kan met wat mij de waarde lijkt van Malraux. Dit heeft met moed of zoo niets meer te maken; want moed was natuurlijk inderdaad *noodig*, niet alleenvoor Malraux, maar ook voor dien meneer Corniglion-Molinier.

Ik kreeg Méral hier laatst op visite - 2e poging in 14 dagen om me, met allerlei leugens, geld af te tappen - beide keeren niet gelukt. Toen hij wat wijn op had, voelde hij zich lekker en werd giftig over iedereen: over Pia, Malraux, etc. Zijn grootste trouvaille was dat *La Cond. Hum.* eigenlijk een verdomd oppervlakkig boekje was (zoo vervelend overigens, dat hij het niet dóór kon komen!) Het is een niet-eens-meer-amusante, maar dialectisch-handige vuilik. Ik hoop dat hij de moed om hier te komen nu opgegeven heeft, anders is hij welkom voor een 3^{e} weigering, en dan *zonder* wijn.

Grappig, dat tegenstemmen van Vic. Is het 'Wille Zur Macht' (dat veronderstelt Bep) of 'principieele eerlijkheid ondanks de vriendschapsrelaties' (dat veronderstel ik) - Peu importe, trouwens.

Liaisons dus zeker in Mei. Ik blijf benieuwd naar de meening van Ant. - Het is nu zoo goed als zeker dat ik de verhalen uit *Ducroo* haal, om er een heel ander boek van te maken; mijn innerlijke en nog halfonbewuste kunstenaarslogica gebiedt het mij meer en meer!

Bep laat je zeggen dat de *Rassen* hier ook in première gaat. Ze vraagt je of je nu wèl, of juist niet, gesteld bent op een bespreking ervan? Schrijf maar gauw weer.

Hartelijke groeten, ook onder de Dames,

je

E.

Ik schreef voor *Activités* een stuk over Liepmann en beloof je voor Juni het stuk over Mussolini.

558. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 17 Maart [1934]

Beste Menno, In haast: wil je *vooral* het rijmpje tegen Fischer terugvragen en niet laten drukken? Bep is uit *Gr. Ned.* gegaan, omdat ze daar opeens de helft afgeslagen hebben en meer (fl. 16. inpl. van fl. 35.) voor haar kroniek. Als ik nu dat rijmpje zet, heeft het voor Coenen, die een persoonlijke vriend van Fischer is, natuurlijk alle schijn van een ‘lage wraakneming’, en dat is me het rijmpje niet waard. Vic krijgt dus zijn zin, op een geheel andere manier dan hij wilde.

Ik reken er absoluut op en hoop dus maar dat men nog niet met zetten begonnen is.

Ik heb veel plezier in mijn stuk over Liepmann, dat Pia voor me heeft nagekeken.

Hart. groeten van je

E.

Ik heb Pauwels een afschrift van mijn artikel gestuurd, met verzoek het na lezing direct aan jou door te zenden. Zend jij het dan weer direct hierheen? - Van Hein krijg je Mussert terug, dat ik hem in één moeite door zond, met andere boeken.

Probeer je nog èrnstig de *Liaisons* in *Forum* te werken?

B.M. - Hierbij het stukje met een paar regels vermeerderd terug. Tant pis als het zoo niet gaat, gooi het dan maar weg. Hart. groeten van je

E.

Bep is een uitbarsting van woede nabij tegen Vic, dien ze van een uiterst minne mentaliteit beticht. Ik ben het niet met haar eens, al 'voel' ik ook wel wat... Maar toch, is deze C.F. Meyer misschien een beroemd novellist van de kracht van de beroemde Paul Heyse en dito Wilhelm Raabe? Of meer à la Ernst Zahn? *Kijk dit ook nog na*!

559. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 19 Maart '34

aant.

Beste Eddy Het panopticum lijkt nu in den nieuwen vorm heel goed, en vooral meneer Gielgud is zeer geslaagd als klap op de vuurpijl. Het stukje is nu weer naar Vic; zien wat hij repliceert. De suppositie van Bep is misschien niet onjuist. Dat de keuze van Vic een mislukking is, staat nu al lang en breed bij me vast (maar dit *onder ons* houden!). Hij leest de copie, dat is alles, is verder onbereikbaar en heeft het altijd onmogelijk druk (waarom hij wel en ik niet, of tenminste niet zoo, dat er geen druppel tijd overschiet, ontgaat me). Last hebben we niet van hem, want in de enkele gevallen, dat hij tegen was, waren wij of ook tegen of met 2 voor tegen hem alleen. Vestdijk daarentegen is uitstekend voor de zaak; hij is trouwens heelemaal een levend wezen, wat t.o.v. Vic wel aan twijfel onderhevig is. Gelukkig, dat ik van Vic als redacteur niet veel had voorgesteld; als representant is hij best, en misschien heeft zijn soliede naam eenige abonné's gelokt, wie weet. Maar hij wordt met den dag meer een 'letterkundige', d.w.z. een idioot met het masker van een artiest. Hoe lang het nog duren zal, eer hij *al* zijn intelligentie kwijt is, kan alleen moeilijk van te voren worden berekend.

Méral is verbluffend! Moet hij je nu nog geld aftappen? Dit soort menschen begrijp ik alleen van buiten; hoe kunnen zij met zooveel snuggerheid zoo plat - vies zijn. Nieuw argument

tegen de intelligentie als zelfstandige waarde. - Het geval van Malraux hindert mij ook. Juist *hem* had ik voor zulke typische filmreisjes te goed geacht. Maar misschien gaat het op of een of andere manier ongeveer zoo langs hem heen als langs mij de stukken, die ik aan 'Cor' en zijn belangen of onbelangen moet wijden.

Over *Rassen* zou ik maar niet meer schrijven. Ik heb eergisteren de trad. première al in Rotterdam gezien. Een stuk van verbeten phraseologie, maar hier en daar, zelfs onder regie van 'Cor', werkelijk toch nog griezelig van historiciteit. Jullie kunt natuurlijk *wel* in een brief over andere dingen een paar passages over de reactie van Parijs daarop inlasschen. Dat slikt den Haag weer als extra peper bij het artistiek avondmaal.

Fischer is vernietigd. Jammer. - Stuur me in ieder geval ook het in *Activités gedrukte* stuk over Liepmann toe!

Hein had een critiek van je op een novelle van zijn hand. Die critiek was met 'beleid' opgesteld. Kun je me niet eens schrijven, wat het nu *precies* was? [...]

De heer C.F. Meyer wordt behandeld bij Wildenbruch en Godfried Keller, *Ausklang des Realismus* heet het hoofdstuk. Hij heeft een dik, lachend hoofd en schrijft geschiedkundige novellen, volgens mijn vakbijbel.

hart. gr. voor jullie beiden, ook van Ant,
je
Menno

560. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 21 Maart [1934]

aant.

Beste Menno, Het verhaal van Hein was *werkelijk* niet slecht; zeker geen haar minder dan bv. de latere verhalen van onzen F.C. Terborgh; integendeel. Het is, op zijn trage manier, boeiend; zou in *Gr. Ned.* sterk boven het normale peil staan. Het vier mij bij lezing erg mee, en Bep ook, want wij waren allebei erg geschrokken! De goede Hein heeft een 'minderwaardigheidscomplex' opgedaan omdat het door een jury geweigerd is, en dat niet alleen, maar voor compleet onnoemenswaardige vullis aangezien; tot vermaak van zijn journalisten-vrienden.

Ik heb het ding vandaag nagezien en hem teruggezonden. Als ik nog in *Forum* zat, zou ik er vóór stemmen. Tusschen het verhaal van Henny en dit zou ik niet weifelen!

Ik heb hem gezegd het je te laten zien. Je kan altijd zeggen dat het om zijn 'ouderwetsch karakter' niet in *Forum* hoort of zooiets; en hij kan het dan nog altijd naar Jan zenden voor *Gr. Ned.* Hierbij een brief van Querido. Ik had hem voorgesteld om de verhalen uit *Ducroo* te lichten en daar later een ander boek van te maken. Hij heeft er niet veel van gesnapt, maar zijn reactie op *Ducroo* zelf spreekt boekdeelen. Ik ben werkelijk ontmoedigd, hoe volmaakt logisch dit ook is. Ik ben ook niet ontmoedigd om zijn oordeel! maar omdat dit weer een bewijs is dat ik per se iets anders zal moeten vinden; dat mijn literatuur voor 'verkoop' niets gedaan is, en daarmee uit. En dat zal blijven!

Stuur me brief Q. terug.

Pauwels heeft je mijn art. wschl. gestuurd. Natuurlijk zal ik je een gedrukt ex. zenden, als dat nog verschijnt. Tot heden geen asem van Mme Torry. - Bep heeft voor *Het Vaderland* een 'brief' over haar geschreven (soort interview). - Malraux is in Barcelona, kan morgen hier terug zijn. Nog een interview dus!

Hierbij ook nog de brief van Hein himself. Na lezing verscheuren.

Ik kreeg verder een zeer curieus schrijven van Gans. Daarover later: of ik zend het je nog wel eens.

Jammer dat je Fischer hebt vernietigd; ik heb er nl. geen copy van. Ik had het nog aan Jan Gr. willen zenden, voor de aardigheid. (Bep blijft misschien toch in *Gr. Ned.*, voor een extraprijsje voor haar en J.v.N., als 'kroniekschrijvers'!)

Vic gaat me om diverse redenen toch een beetje op de zenuwen. Het is niet erg - althans, het heeft niets dramatisch. Maar ik voel toch dat hij mijn vriend niet is, en 's mans literaire ambtenaarschap degouteert me toch, of ik het wil of niet. En toch *heb* ik nog sympathie voor hem, misschien wel meer dan hij voor mij. Ik weet het niet, ik zou hem moeten terugzien - en verlang daar ook al niet naar!

Antonini kende Conrad Ferdinand ook, en zei dat hij, juist *omdat* hij hem kende, het totaal onzinnig vond om den man met Tsjechov en Maupassant in één adem te noemen. Trouwens, die Maupassant, entre nous, is ook meer een *naam* dan wat anders. Het is eigenlijk een onleesbare platvoet. - Antonini heeft zijn stuk af (heet *Mabel en Lorenzo*) en zal het jou sturen. Bep vindt het hier en daar wat omslachtig en kinderachtig gesteld, maar zeer juist en best leesbaar. 'Mabel' is in waarheid geïnspireerd op [...]

Tot zoover voor heden. Hart. groeten voor jullie beiden; je

E.

Beste Menno, Hierbij een 2e brief van Q., na een lange brief die ik hem in antwoord op de 1e schreef, en waarvan ik natuurlijk geen copy heb, maar die Bep je wel kan vertellen.

Bep en ik hebben nu samen een plannetje bedacht, waarin jij een rol moet spelen! Als je maar tijd hebt...

Later meer. Hart. groeten van je

E.

Mevr. Torry schrijft dat ze mijn stuk over Liepmann graag opneemt. Kan je in Holland geen reclame maken voor *Activités*? dat zou zij erg graag willen. Ze zoekt iemand - uitgever of boekhandelaar - die de verkoop voor Holland op zich wil nemen: ik gaf haar Querido en Van Kampen op, maar die verdommen het allebei. *Kan Kramers niet iets voor haar doen*? We moeten 'elkaar' in deze dingen toch helpen!

561. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Zaterdagmiddag [24 Maart 1934]

aant.

B.M. Hierbij weer wat vragen - de lijst wordt aanmerkelijk geringer, naarmate ik opschiet:

Wat is in het Holl. 'le Houpé' - schijnt een provincie in het centrum te zijn (van China). In de buurt v. Hangkau.

Kan Wim dit zinnetje voor me vertalen:

'Mastoïdite... Pauvre vieux, il faudra briser l'os.' Het gaat om een kind dat deze 'mastoïdite' heeft.

Vanmorgen je briefkaart gekregen. Daarna Malraux terugge-

zien. Gebruind en opgeslankt, maar ziet er slecht uit en heeft griep. Had natuurlijk veel te vertellen...

Het is afschuwelijk met *Forum*: telkens een kleine 14 dagen te laat. Naar onze Duitsche opera ben ik ook erg benieuwd. Het schijnt dat Thelen het woord 'ir.' (voor Mussert) niet heeft kunnen vertalen!

Benieuwd naar de *Politicus*. Ik heb van mijn kant Querido uitgebreid geantwoord. Zien wat hij doen zal. Hij is zeker geschikt, maar blijft natuurlijk toch vóór alles zakenman.

Bep zal morgen, door mij bijgestaan, een 'interview' met onzen vliegenier maken en dan persoonlijk naar Holland brengen. Ze gaat voor een 8 à 10 dagen naar Voorburg; tot na Paschen en zal je dus zeker zien. Bel haar anders Dinsdag op, tegen etenstijd bijv. Ze is nogal moe en wil flink uitrusten.

Ik zit hier tot over de ooren in dat vertaalwerk.

Van Doesburg moet dan maar onbesproken blijven.

Hart. groeten, ook voor Ant, van je

E.

562. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Woensdag. [28 Maart 1934]

aant.

Beste Menno, Heb je Bep gesproken? Heeft ze nog mijn boodschappen overgebracht? Nl.: Liepmann laat je zeer hartelijk bedanken voor de moeite die je je voor hem gaf; hij vraagt of je hem een nr. kan sturen van *Forum* met je stukjes over zijn affaire erin (je kunt het ook hem direct sturen: H. Liepmann, rue Lepic 1, Paris 18.)

Ik heb erge haast met de gevraagde vertaalinlichtingen: vooral 'mastodoïte' maar ook het andere. Dan, als de bliksem, kan Wim me opgeven wat die 'cyanure' is waar in *La C.Hum.* zoo'n groot gebruik van wordt gemaakt? Ik vind: cyanide, sjankali, Pruisisch blauw, cyaanzout... Hoe zeg je het in het Hollandsch op de meest juiste en toch courante manier?

Je stuk over Kuyle-Last was weer heel goed. Er ontbreekt aan deze stukjes toch maar heel weinig om ze *Forum*-fähig te maken. Kan Vestdijk niet een stuk schrijven over Slauerhoff's *Soleares*? Of - (en) - over Jan van Nijlen's *Geheimschrift*? Ik zou het over

dit laatste erg graag doen, maar heb helaas, helaas! geen tijd! Ik ben nu nagenoeg idioot van het strafwerk voor de W.B.

Hart. groeten, je

E.

Die inlichtingen zijn noodig omdat de 4e hier een pak copy weer de deur uit *moet*. Bep zal je gezegd hebben dat we misschien de 5e in Brussel samenkomen.

563. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 28 Maart '34

aant.

B.E. Het is weer later geworden dan ik dacht met dit antwoord. Druk gehad. O.m. *onhoudbare* proef van mijn Sammlung-artikel moeten corrigeeren. Jouw stuk heb ik *niet* ter correctie ontvangen! Ook mijn eigen trouwens niet vooraf in duitsch manuscript. Resultaat: het heele stuk moet ongeveer worden overgezet! - Morgenmiddag komt Bep hier. Vandaag *Forum* gecomponeerd. Het was ditmaal verduiveld lastig. *Liaisons* godsomnogelijk. Maar ik geef je nu als *vast* nummer voor Mei mee ter zetterij. Antonini is aangekomen; ik had nog geen tijd hem te lezen. Je panopt. heb ik nagezien.

Le Houpé is holl.: *Hoepé*. Het is de provincie, waarin Hangkau ligt. 'Mastoïdite' is naar Wim toe.

Interview met Malraux was heel mooi. Vooral die notitie over het vallen op de aarde. [...]

De brief van Querido - ja, dat was haast te verwachten van den lijzigen auteur der Santiljano's. Die menschen willen iets *anders*, iets gebeeldhouwds of gevernisds. Het werk moet kunnen misleiden over zijn maker, dat is de eisch! Waarvoor zijn de romanciers er anders, denken zij natuurlijk. - Schreef ik je al, dat er van *Uren met Dirk 122* exx. verkocht zijn? Er is ± f 100 in blijven zitten, voorloopig. Wat niet erg is, want ik heb de som nooit aan Zijlstra betaald, maar die verrekend met den *Politicus*. Alles, wat er dus uit komt, beschouw ik als meegenomen. [Dirk heeft in *De Stem* weer iets onzegbaar heerlijks gekwijld over Garbo en Dietrich.]

Gisteren is Emma ter aarde besteld. Ik zat in den winkel van Nijhoff te kijken. Uiterst leerrijk. Veel militair en geschitter. Alles lijkt *precies* op een feest, alleen de mentaliteit zou moeten verschillen, en die verschilt nauwelijks! Toch doet het koningschap nog meer aan als anachronisme dan het leiderschap à la Hitler, dat walgelijk is, maar tenminste 'van onzen tijd'.

Een allerfraaist boekje is er geschreven door Albert Verwey over zijn relaties met George. Ik zal er morgen een stuk over schrijven voor *Het Vad.* en je dat opzenden. Het lijkt werkelijk *erg* veel op Esther de Boer - van Rijk! George, die zich bij Verwey kwam beklagen, 'omdat de jonge dichter Gutteling zich zonder meer op een wandeling bij hem had gevoegd'! En vooral de heeren van den 'Kreis' zijn onbetaalbaar van comedianterigheid.

Wij gaan *Vrijdag* naar *Eibergen. Dinsdag* zijn we weer in Den Haag.

Tot nader. Een hart. hand van je

Menno

564. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Zaterdag. [31 Maart 1934]

Beste Menno, Haastig dit krabbeltje, als antwoord. Wat is dàt nu voor flauwe kul met *Die Sammlung*. Er was toch afgesproken en geconditioneerd dat *jij* mijn proef zou nakijken. God weet wat ze er nu allemaal van maken! Waarom heb je niet als de bliksem Mann aangeschreven? Wil je in ieder geval nog erover schrijven en protesteeren?

Ik krijg, naar het schijnt, spoedig mijn laatste duiten (van de erfenis) en wil dan in ieder geval minstens fl. 50. aan *Dirk's Uren* bijdragen.

Benieuwd naar je stuk over Verwey-George.

Van Bep hoor je nog een en ander; ik laat het hier vandaag dus bij. Veel plezier in de vacantie, groeten aan Ant en vergeet niet je moeder te zeggen dat Beauty and the Beast met Paschen althans gescheiden zijn. Ook vele respecten aan de familiekring van laatstgenoemde.

Je

E.

Je stukje over Esther was best, maar ik vind dit vee, hoe meer ik erover nadenk, zoo walgelijk, dat het ergste erover mij niet genoeg lijkt. Hoe kan één behoorlijk mensch aan die smeerlapperij gelooven, en hoe zijn er toch duizenden ‘fraaie geesten’ meer of minder aan verknocht geraakt?

565. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Brussel, Maandag [2 April 1934]

aant.

Beste Menno, Ik was zoo afgestompt van het vertalen (en heb anderzijds zoo vooruit gewerkt) dat ik eerder naar Brussel ben gegaan. Adres: Hôtel Siru, Place Rogier (vlak bij het Gare du Nord). Bep komt pas Donderdag of Vrijdag. Kom liever niet met haar mee - met het oog op onze verplichtingen tegenover T.V. en zoo - maar òf 2 dagen later (bv. Zaterdag) of *nu direct* (Dinsdagavond hier!) Telegrafeer in dat geval.

Je
E.

566. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Dinsdagmiddag. [3 April 1934]

aant.

B.M. - Hoe graag ik je ook terug zou zien, ik zou haast zeggen: doe het maar niet. Ik merk alweer dat we allerlei menschen hier moeten opzoeken: Maasland, Hellens, en last not least Annie v. Schendel die na een zware operatie in een kliniek ligt. Er gaat een *zee* van tijd mee verloren. Zie zelf wat je doet, maar ‘wees gewaarschuwd’. Kom zeker *niet* vóór Zaterdag.

Je
E.

567. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Brussel, Woensdagavond. [4 April 1934]

Beste Menno, Daarnet je briefkaart. Je kunt natuurlijk Vrijdag om 1.30 aankomen en bv. een kamer nemen in ditzelfde hotel. Keurige eenheidsprijzen-bedoening, 25 frs. per kamer met eigen poepdoos en waschgelegenheid! Maar... 's middags om half 5 moeten wij naar het hospitaal waar Annie v. Schendel is, daarna gaan wij den heelen avond onze ‘menschelijke schuld’ aan de Timmersen afdoen. Zaterdagmorgen zijn we vrij. Als we

Annie tot Zaterdag uitstellen, zijn we samen van ± 2 tot 5; vind je dat de moeite waard? En voor ons maakt het dan iets anders onmogelijk, bv. om op hetzelfde uur iets af te doen met Maasland. Maar het *kan*. Als je Vrijdag*morgen* kon komen, hadden we er meer aan, maar toch niet veel... Het blijft een treurige onderneming, vind ik. En Donderdag zijn we ook al bezet. [Tante de Sturler of Hellens, ik denk de eerste!]

Salomon... je moet weten dat ik hem niet helemaal gelezen heb! Ik was *begonnen* met *Die Geächteten*, toen wij uit Bellevue naar Bretagne gingen, en wou het daar uitlezen, maar eerst vroeg Guilloux het te leen en later kwam ik er niet meer toe. Vergeef me deze schande. Ik zou er dus niet behoorlijk met je over kunnen praten, al weet ik wel hoe de temperatuur ongeveer is (ook door *Die Stadt*). Ik zal er nu spoedig aan... probeeren te beginnen!

Waarom antwoord je niet op Kuyle? Wil ik het doen? Met genoegen - maar stuur mij dan al 's mans blaaskakerij, en schrijf de colophon van *Harten en Brood* voor mij over. Met deze gegevens beloof ik voor het volgend nr. een *afdoend* antwoord aan dit plebejertje-met-katholiek-vulsel. Ook over die ‘marcheerende volkskunst’.

Hartelijke groeten van je

E.

Als je nog komt, telegrafeer dan. Eén woord is genoeg. Kan je niet omstreeks 11 uur hier zijn?

568. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 6 April '34

aant.

B.E. Na ontvangst van je brief van Woensdag heb ik, zij het met een bloedend hart, mijn plan om naar Brussel te gaan maar opgegeven. Voor zoo korte tijd als jij vrij bent is het toch wel een wat al te groote onderneming, te meer, waar ik deze dagen veel werk en gereis heb gehad. Het is jammer, maar ik hoop spoedig eens een paar dagen in Parijs te kunnen komen, als er een voorwendsel is.

Gisteren ben ik naar Querido geweest en heb hem je *Smalle*

Mensch afgeleverd. Hij was bijzonder aardig, moet ik zeggen, en zeer toegankelijk voor argumenten, al bleef hij natuurlijk bij zijn meening over je boek. Met name zou hij de eerste 150 pag. graag wat meer samengedrongen willen hebben. Ik heb hem nadrukkelijk bericht, dat ik de Indische memoires van a tot z meesterlijk vond, tegen de compositie van het eerste stuk met de gesprekken ook wel eenige kleine bezwaren had, maar dat hij het boek moest nemen zooals het was; alleen heb ik hem beloofd, dat ik je (niet als Boudier - Bakker - concessie, maar als verzoek van den 'mensch Querido') zou vragen in het eerste stuk wat te werken (ik meen, dat je dat al van plan bent.). Het verschil tusschen compleetheid à la den Doolaard en à la Stendhal heb ik hem ook trachten duidelijk te maken. Hij wil daar in theorie wel aan, maar Joost Mendes gelooft er niets van, dat ligt voor de hand.

Maar alles bij elkaar lijkt hij me een goede uitgever. Zijn voorstel, dat hij je zelf zal doen, wordt nu dit: hij neemt je *twee romans* + *Smalle Mensch* en geeft je daarvoor de afgesproken f 1000 voorschot, in maandelijksche termijnen uit te betalen. Verder krijg je de gewone percentages van den verkoop. Ik heb hem gezegd, dat ik het voorstel zeer reëel vond, en dat vind ik ook. Jij hebt je drie boeken goed onder dak, en ook je f 1000 beet; loopt de verkoop enigszins, dan deel jij voortdurend mee in de verdere winst. Je krijgt zulk een voorstel, dat weet ik haast wel zeker, van geen andere holl. uitgever. Neem het aan. Verder heb ik over *Die Sammlung* geprotesteerd. Inderdaad zijn noch jou noch mij proeven gezonden van Thelen's vertaling. Mann schijnt mijn schriftelijk verzoek vergeten te hebben en heeft daarom zelf de proeven drie maal gecorrigeerd, naar hij mij verzekerde. Met mijn eigen stuk is iets veel ergers gebeurd, ook al door de schuld van onzen Klaus; er zijn n.l. drie regels in gekomen, die ik voor mijn particulier gebruik in margine had genoteerd!! Gewoonweg belachelijk. Er is nu een briefje met een rectificatie bij ieder nummer gevoegd. - Ik heb gisteren in den trein jouw artikel vlug overgelezen en moet zeggen, dat, globaal genomen, Thelen je toon heel goed gepakt heeft. Het

stuk is werkelijk *erg* aardig en uiterst leesbaar, heerlijk partijdig en daardoor in flagranten strijd met de objectieve artikelen van Scholte en Constant, die alleen voor specialisten leesbaar zijn. - Dat ik niet eerder protesteerde ligt aan de opmerking, die jij in een brief maakte (hoogst toevallig, denk ik?) over *ir*. Mussert dien Thelen niet had kunnen vertalen. Ik maakte daaruit op, dat je *zelf* de proef had gekregen! Pas later kreeg ik weer argwaan, maar toen was er al gedrukt.

In geen geval wil ik geld voor Uren! Denk daar aan, anders had ik je *niet* geschreven over het tekort. Ik heb het immers met Zijlstra met gesloten beurzen verrekend, dus je gebruikt je erfenis maar op een andere manier, als je mij een plezier wilt doen tenminste!

Dit voorloopig in haast. Ik zend je Kuyle, maar ik zelf vind het te *dom* om er een woord aan vuil te maken. Hoogstens zou ik de advertentie van *Harten en Brood* in extenso willen overnemen. (zie schutpagina N.G.).

hart. je

M.

Een telegram van Bep heb ik niet gekregen!

569. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Brussel, Zaterdagmorgen. [7 April 1934]

aant.

Beste Menno, Ik schrijf je in bed, even voor de ‘boodschappenlijst’ weer begint. Je brief kwam gisteravond. Ja, kom liever in Parijs, dat is *veel* aardiger. We zoeken dan een geschikt hotel voor je in onze buurt (Auteuil), en je komt dan met Ant. Vind maar gauw een ‘reden’!

Nu even de punten. In de eerste plaats heel veel dank voor al de moeite die je je gegeven hebt, en het resultaat is prachtig. Natuurlijk neem ik dit met beide handen aan! Uit de 150 eerste blzn. zal ik zeker een 60 à 70 verwijderen; bovendien kan ik de ‘montage’ heel anders maken; - dat komt dus wel terecht - misschien zelfs voor Joost Mendes. (Las je dien ooit?)

Die Sammlung viel dus ook nog mee? Benieuwd het nr. te zien. Ook erg benieuwd naar *Forum*.

Over *Uren* hoor je nog. Waarom zou ik er niet iets aan meebetalen? Dat zal ons niet armer of rijker maken, en de toestand verandert daar toch geen spat door.

Bep heeft niet getelegrafeerd, omdat we uitgerekend hebben dat je mijn brief tegen hetzelfde uur ontvangen zou, en dat het dus maar verwarring gegeven had.

Je kreeg *Le Compère Mathieu*, half picareske roman (en als zoodanig een van de beste die Frankrijk heeft opgeleverd) half pamflet tegen de Jezuïeten. De schrijver is een curieus personage: weggeloopen jezuïet, avonturier, etc., lange tijd in Holland gevlucht. L'abbé Du Laurens. *Le Compère* is bij momenten zoo goed en levendig geschreven, dat men het heel lang toegeschreven heeft aan Voltaire. Pia vindt het een van de heerlijkste boeken die hij kent; ik vind het hier en daar wat lang (vooral in het pamfletgedeelte). Maar het uitgaafje was zoo aardig! Pia had het bij zijn ‘winkelboeken’ staan en gaf het me voor niets. Maar het is een zeldzaam exemplaar en als je het nog eens wegdoet (aan Mayer of zoo), dan moet je het niet doen onder de fl. 25. à fl. 30. Maar ik denk dat je het wel houden zult, om het *karakter*, zooniet als curiositeit.

Hart. groeten aan Ant ook en van Bep. Je

E.

We gaan morgen weer naar Parijs.

570. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Dinsdag. [10 April 1934]

aant.

B.M. - Gelijk hiermee zend ik je Kuyle terug. Ik zou toch graag het gescheld van Janus ook lezen; kan je me dat niet zenden? Ik word erg heen en weer geslingerd tusschen de behoefte te antwoorden en die van er om te lachen: het *is* inderdaad stom en plat - de kwestie is alleen dat het een bepaalde nieuwe strooming representeert (of daarvan profiteert) en dat we *die* zullen moèten bestrijden. Het zou me niet de minste moeite kosten om deze Kuyle afdoend op het potje te zetten, al was het maar door citaten uit 's mans eigen schrijverij. Hij en Theun zijn één beweging van boekenverkoopende kruienierspootigheid.

En dan die Gabriel Smit over *Soleares*! Het is inderdaad te stom en te weerzinwekkend, en daarom erg prettig om ‘maar niet’ te zeggen; maar ik heb toch het gevoel dan, dat we ‘laten begaan’. Alleen: het ideaal zou zijn dat anderen dan juist wij hiertegen protesteerden: Vestdijk, Hendrik de Vries, Vic of zoo. Enfin, nu maar eerst weer eens ‘aankijken’. In haast.

Je
E.

571. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Woensdag. [11 April 1934]
(Komt *Forum* binnenkort?)

Beste Menno, Heb je ook zoo'n mooie brief van Mann gehad? Wat drukken die Germanen zich toch welwillend uit! Stuur mij dit terug - ik zend het je vooral om wat er over Herr Ter Braak in staat. *Monsieur* Du Perron is anders ook nogal in de gunst, dat is waar! Ja, ja...

Ik had gisteravond Jef Last hier bij me. Een niet ongeschikte vent, maar zoo'n eerste gesprek is het uitzetten van voelhorens, anders niet. Hij komt morgen weer. Hij wil probeeren een boek van hem in het Fransch vertaald te krijgen; hij heeft in Holland bijna geen inkomsten meer. De vervolgen van *Partij Remise* zijn geweigerd omdat de uitgever denkt dat hij die niet meer zal kunnen uitgeven tegen dat ze klaar zijn, omdat Holland dan geheel ‘fascistisch’ geworden zal zijn. ‘Fascistisch’ is nl. ook Colijn, volgens Last, niet à la Hitler (Mussert komt er vast niet, zegt hij) maar à la Dolfuss. Dit zal wel precies juist zijn. Verder heeft hij mij een zeer curieus verhaal verteld van optreden door de politie bij een uitgever, waarover later meer. Misschien iets voor Panopticum.

Als hij weer naar Holland gaat, zal ik hem naar je toezenden? Misschien kan je een novelle of artikel van hem opnemen in *Forum*? In de *Groene* mag hij alleen nog maar schrijven onder pseudoniem, en zijn vrouw heeft met 1 April haar baantje verloren. De man is getrouwd en heeft 3 kinderen en staat nu feitelijk op straat; ook als hij minder talent had dan hij heeft, vind je dit niet een reden om hem te helpen? Ik durf hem niets

te vragen, daar ik geen redacteur meer ben, maar zal hem wel raden jou in Holland op te zoeken. - Hart. groeten van je

E.

Als ik meer tijd had, zou ik toch werkelijk een massacrant stuk tegen die nieuwe gemeenschaps-speculantjes willen schrijven!

572. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Woensdagavond. [11 April 1934]

aant.

Beste Menno, Heb je een speler bij je in de buurt? Ik moet nu gezwind een paar dingen weten van de roulette!

Bijv.: zegt men het *balletje*, of het *kogeltje*?

Zijn rood en zwart *vakjes* (cases)? Of vakken?

Zegt men ‘even en oneven’ voor ‘pair et impair’?

Wat is *la bande* (ik denk: spelen op even of oneven inpl. van op de nummers): de band? (Dit is van belang!)

Zegt men: de nummers? of de cijfers?

Zegt men: spelen *op* rood, of rood spelen?

Heet ‘le rateau’ (waarmee de fiches worden bijeengehaald) in het Holl. ook ‘de hark’?

- *Forum* ontvangen, nog niet gelezen.

In haast. Hart. gr. van je

E.

Misschien is een van de heeren van de krant erg goed bekend met de roulette? Of Hein-in-persoon?

Ik ben ongeveer idioot van het vertalen. Nog ruim 100 blzn. toch! Ik vraag me af wat ik tot dusver allemaal gedaan heb. En dat ik nog maar 3 maanden bezig ben, inpl. van 3 jaar!

Me dunkt dat die Vlaamsche meneer Lamberty een verkapte lofrede op held Hitler heeft gehouden, en wel op de frontpagina's van *Forum*. Leuk is dat. Zou je Jef Last niet vragen een stuk te schrijven tegen het nazisme en dat in het volgende nr. op deze ‘eereplaats’ zetten?

573. *E. du Perron aan M. ter Braak*
[12 April 1934]

aant.

Beste Menno, Last zal naar je toegaan zoodra hij weer in Holland is. Misschien is een samenwerking met hem ook voor *Forum* lang niet gek. Hij is ook bereid de ‘nieuwe gemeenschap’ wat te belichten. Zooeven las ik je stuk in *Die Sammlung* - absoluut eersterangsch, en verreweg het beste stuk van het heele nummer: ik kan me het enthousiasme van Mann voorstellen. Deze briefkaart is uit de collectie van den ouden *Ducroo* uit Indië. Hart. groeten ook voor Ant van ons II. Het haar is door den ouden D. eigenhandig gekleurd!

574. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 12 April '34

aant.

Beste Eddy Het gescheld van Janus heb ik zooeven weer voor je opgescharreld. Het is ook heel mooi. Maar ik voor mij heb zoo het gevoel, dat ik met dit alles *niets* meer te maken heb, en dat *nu* werkelijk de eenige houding is: negeeren. Coster gaat deze maand in *De Stem* ook weer tegen jou en mij te keer, om voorzichtig Kuyle weer te kunnen inpalmen (met *Harten en Brood*); het raakt me niet meer. Als het gevaarlijk is (waar je wel gelijk in kunt hebben), dan toch uitsluitend symptomatisch, en dan is dit kleutersymptoom van erg ondergeschikten aard. Je weet nu alleen, dat de jongeheer Kuyle op zijn beurt precies hetzelfde zou doen om ‘bovenop te komen’, als Godfried Benn en Ewers - als hij de kans zou krijgen. En dat nu hangt niet van hem af, lijkt mij.

Forum was weer eens laat. Dat te laat komen is het eenige, waarin de afwezigheid van Bouws zich even laat voelen. Hij zat daar altijd van meet af aan achteraan. Enfin, verder schijnt het aanzienlijk beter te gaan dan verleden jaar met de abonné's, ook hier in Nederland. - *Die Sammlung* is vanmorgen juist officieel verschenen. Er is nog een heel stuk van mijn artikel overgezet! - Heb je al bericht van Querido? Moge het alles zoo loopen, als ik begrepen heb. Maar krenterig lijkt me deze man evenmin als Zijlstra. Het is een succesje, dat *De Smalle Mensch*

nu spoedig uitkomt. Bij het doorbladeren leek het mij een zeer gevarieerde bundel. - Novelle van Hein gelezen. Ik ben *voor* plaatsing in *Forum*. Inderdaad, stukken beter dan Marsman (die me zooeven uit Rome of Sorrento een *infantiel* panopticum zond. Ik vrees, dat hij tot die reizigers behoort, die door het reizen nog meer worden afgeleid van hun ik dan als ze thuis blijven).

Bedankt nog voor den picaresken roman. Ik las er met genoegen stukken uit. Een allervriendelijkst uitgaafje. Ingenaaide Dumay zond ik af, eindelijk!

Nog iets, Greshoff heeft aan Schilt geschreven over de stukken van Malraux, die in de *Intran* zullen verschijnen; of het niet iets voor *Het Vaderland* was, die brieven gelijktijdig te publiceeren en of hij er iets voor voelde, dat aan jou te vragen. Heeft Greshoff je daar over gesproken of is het een eigen vinding van hemzelf? In ieder geval zou ik wel graag willen weten, of de mogelijkheid van die publicatie in *H. Vad.* (natuurlijk *gelijktijdig*!) bestaat, en of dat voor een betaalbaar bedrag kan gebeuren. Zou jij er Malraux eens over willen aanspreken? De quaestie trekt hier nogal de aandacht, omdat een andere heer beweerd heeft, dat hij heelemaal niets bijzonders heeft gezien. Natuurlijk zouden wij dan fotomateriaal erbij moeten hebben. Je doet er mij een plezier mee door er even *omgaand* werk van te maken. Bij voorbaat dank!

Betaal nu toch niet aan *Coster*! Ik lijd er geen enkele schade door, behalve een kleine papieren, en jij kunt het overgeschoten geld veel beter gebruiken voor wat anders. Die Coster-uitgave was een initiatief van mij, en moet het ook blijven, vind ik.

Hart. gr. ook van Ant en aan Bep
je
Menno

Liaisons is ter zetterij.

575. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 13 April '34

aant.

Beste Eddy Wij zijn van plan, indien mogelijk, met Pinksteren enkele dagen in Parijs te komen. Schikt dat? want we doen het alleen, als jullie er ook zijn.

Je brief en kaart over Last ontvangen. Ik ben tot alles bereid, onder dit voorbehoud: dat ik eerst een grondig gesprek onder 4 oogen heb met dezen communist, die zich niet ontziet, waarschijnlijk met de ‘eerlijkste’ bedoelingen, mijn discussie met hem over Trotski op de leugenachtigste manier in zijn *Links Front* af te schilderen. En dan verbazen zich zulke dwazen nog over de leugenachtigheid van een Colijn! Het fraaiste van de zaak is, dat de heer Jef Last van de ‘huichelarij’ en ‘lafheid’, die hij mij e.a. in het gezicht slingert, op den bewusten avond met geen woord gerept heeft! Toen was hij zeer hoffelijk, en zelfs liefelijk - dat staat mij het meest tegen in zulk een agitpropper. Hoe meenen deze rhetorische baby's toch de wereld te verbeteren? Door brullend te lurken aan de fopspeen, die Stalin hun toesteekt, en even brullend te kwijlen op het ‘individualisme’ in Trotski. Het heele nummer van dit befaamde *Front* is één goedbedoelde plee van naïeveteiten. Het ergerlijke is, dat de goede bedoeling geen moment twijfelachtig is. - Na voornoemd 4-oogig gesprek met de leugens van den heer zelf bij de hand, ben ik bereid *alle mogelijkheden* met hem te bespreken. Wat hij over Colijn zegt, is hoogstens *half* juist. Colijn heeft met andere factoren te rekenen dan Dolfuss en zijn fascisme is op totaal andere wijze gevaarlijk, lijkt mij. In ieder geval zullen baby's als Last de stappen van den grooten man geen moment beïnvloeden. En dat noemt zich revolutionnair! Het is een tot brullen overgegane vorm van rancune, een burgerlijke sentimentaliteit zonder weerga, die deze lieden als proletarische stijl presenteeren. Kleine partijschreeuwers zijn het, meer niet, die even gauw hun mond zullen houden als Torgler. En de hautaine houding van die knapen! Het is eigenlijk erg belachelijk, maar van iemand als Last, die *unbedingt* iets aardigs heeft, is het jammer. Waarom leest die man niet eens Nietzsche i.p.v. Bertus Meyer?

Ik ben blij over je adhaesie over stuk *Sammlung* (De briefkaart waarop, is die werkelijk echt?). Maar werkelijk, jouw stuk is ook bijzonder aardig. Adoration mutuelle. Vooruit maar, volgende maal bebijten wij elkaar wel weer.

Ziehier wat ik zelf van het spelen weet. De rest vraag ik dezer dagen wel na.

Men zegt *balletje* van de roulette. *Case* heet hier *vakje. Pair* en *impair* zijn hier de *gewone* termen, *niet* dus de hollandsche woorden! *bande* zal ik vragen, ook *nummers of cijfers*. Men zegt: *zetten op rood* (dat is een veelgebruikte term!). *Spelen op rood* of *rood* weet ik niet, wordt nagevraagd. *Rateau* is *het harkje* (niet de hark!)

In haast dit, hart. gr. je

Menno

576. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Vrijdag. [13 April 1934]

Beste Menno, Dank voor *Dr. Dumay*, dat ik vanmorgen kreeg. (Ik dacht eerst dat het de *Politicus* al was!)

Zou je voor mij een paar exx. (2 of 3) kunnen krijgen van het nr. *Die Sammlung*, waarin wij staan? Koop ze maar, dat is nog het eenvoudigste; als ze tenminste niet te duur zijn. En zou je één van die exx. dan voor mij willen corrigeeren? Bep zegt dat er drukfouten in staan, maar kent geen Duitsch genoeg om ze verbeteren. Ik geloof dat er op blz. 403 (boven) in de aanhaling uit Nietzsche ‘Satz’ moet staan inpl. van ‘Sinn’, zoo ook op pag. 404 dus, (bovenaan) het cursief gedrukte woordmaar dit moet verbogen worden: ‘dem Satze’??? Verder op blz. 408: ‘19 Jahrhundert’ inpl. van ‘18’. - een vervelende fout! - en iets meer beneden ‘das unser Roman klebt’ inpl. van ‘das an unser(n?) Roman klebt’.

Op blz. 409 (onderaan, cursief gedrukt) staat ‘Vorwurfs’. Ik begrijp dit niet en Bep kan het me niet uitleggen. Is ‘Vorwurf’, verwijt? Ik herinner me niet wat ik daar gezet heb, maar het lijkt mij dat Thelen er maar iets van gemaakt heeft. Soms is het ook *zijn* toon, en niet de mijne, maar dat is zoo erg niet, en over het algemeen lijkt het stuk mij best.

De 3 regels die er bij jou per ongeluk in geraakt zijn hebben noch Bep noch ik kunnen ontdekken. Nogal grappig, dit; je ziet dus hoe weinig zulke dingen er eigenlijk toe doen! Maar je stuk is zoo goed, dat je het Hollandsch ervan bij je essays moet leggen, die eventueel later gebundeld zullen worden.

Denk je om die exemplaren?

Haastig afscheid, ik moet weg.

Je

E.

577. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Vrijdagavond. [13 April 1934]

Beste Menno, Je zult wel gelijk hebben over Janus, Coster, etc. Vroeger of later zullen we toch nog wel reageeren.

Greshoff heeft mij inderdaad over het vertalen van die stukken gesproken. Maar Malraux krijgt van de *Intran* voor 4 à 6 artikelen 40.000 frs. (4000 gldn!) Ik vrees dus dat de prijs onbetaalbaar voor jullie zal zijn, als je tegelijk met de *Intran* wilt uitkomen. En aan den anderen kant vind ik het vervelend om met mijn persoonlijke relaties invloed uit te oefenen voor een minder prijsje. Lijkt de zaak je dus werkelijk van belang, laat Schilt dan aan M. schrijven, omgaand (44 rue du Bac) of hij die artikelen kan krijgen.

Liepmann zond mij vanavond een ontwerp voor een brief aan den minister in Holland om weer in het land te mogen. Ik moet hem daarover nader spreken.

Hart. groeten, en in haast.

Je

E.

Hoe meer ik over die artikelen nadenk, hoe dwazer het plan mij lijkt. De *Intran* betaalt natuurlijk die geweldige prijzen om de *eenige* te zijn. Uit Amerika is al door een concern beslag gelegd op de vertaling, *erna*. Dat *Het Vad.* dus ook maar eenige kans heeft lijkt mij uitgesloten. Wil je ook een vertaling *erna*, dan wil ik daar wel over praten. Maar ook daar heb ik liever dat Schilt (of jij) het officieel vraagt. Over *Coster* het volgende: Je mag betalen, maar ik behoud me het plezier voor om je

binnenkort met iets te ‘verrassen’. Niet voor jouw, maar voor mijn plezier. Bedenk: ik ben weer rijk!

578. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Zondag. [15 April 1934]

aant.

Beste Menno, Ik sprak Last vandaag weer en heb hem je bezwaren gezegd. Hij zal graag me je komen praten. Ik denk dat dit gesprek tusschen jullie meer zal opleveren dan een lange brief van mij erover; maar 2 punten kan ik wel opschrijven: 1. politiek zijn Last en wij natuurlijk toch min of meer ‘vijanden’ (behalve tegen Musserts); 2. in laatste instantie - ideologisch, niet psychologisch - heeft hij in hetgeen hij aan de ‘burgerlijke’ bewondering voor Trotsky verwijt, natuurlijk *gelijk*. Maar om dit met je te bepraten (want ik zeg het natuurlijk ook *tegen* mijzelf!) zou ik je bij me moeten hebben; ik heb geen moed meer om het allemaal op te schrijven. - De zaak komt hierop neer: waarom zou Last in *Forum* niet een paar artikelen schrijven over maatschappelijke phenomenen van dit moment, de ‘nieuwe gemeenschap’ van de katholiekjes à la Kuyle, de verheerlijking van Hitler door Lamberty's, enz. En de eenige zuivere ruil tusschen niet-partijgenooten als hij en wij is deze: hij ‘bedient’ zich van *Forum* (publicatiemogelijkheid, andere lezers etc.), zooals wij ons van hem ‘bedienen’. Ça n'engage à rien, zoodra het onderwerp is uitgeput. Ik heb hem dit zoo ongeveer gezegd, en hij is het er geheel mee eens.

Nu de rest van je brief. Dank voor speeltermen. Nog maar 2 dingen dus: *la bande* en *spelen op* (rood). Maar hier is haast bij! Schrijf dus, als het kan, omgaand.

Het uitleveren van die 4 communisten door den burgemeester van Laren is van een smeerlapperij, waar de Liepmann-zaak kattepoep bij is.

De petitie van Liepmann aan den minister is Joodsch kruiperig en tegelijk blufferig gesteld, en zal heel anders moeten worden voor ik eraan meedoe. Maar ik spreek Liepmann eerstdaags. (Vandaag kon hij niet.)

Je komst hier - *ja*. Misschien is Bep's vader hier dan ook en zal

Bep zich met hem moeten bezighouden - ze gaan dan samen 1 of 2 dagen naar Chantilly of zoo - maar ik ben er dan toch, en ik hoop dat jullie voor minstens 4 à 5 dagen komen.

De briefkaart uit de verzameling van den ouden Ducroo is natuurlijk authentiek! Wat dacht je wel? Komt uit de laatste koffer met paperassen, die Bep en ik in Brussel hebben doorgenomen. En het haar is inderdaad eigenhandig met roodbruin kleurpotlood bijgewerkt! Ik had nog 3 andere briefkaarten zoo, maar zond jou de mooiste.

Later meer dan. Hart. groeten ook van Bep.

Je

E.

579. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Maandag. [16 April 1934]

Beste Menno, Dank voor Janus. Ik stel voor om voortaan met limericks op deze gemeenschapsvlooien te antwoorden. Bijv.:

't Spel van je dubble tronie, Janus
- zoo dom en sluw, al wat er aan is -
wordt Kuyle's eer,
maar voor de Heer
is 't allebei toch nog maar J'anus.

Maar ik blijf *ook* serieus voelen voor je opvatting om heelemaal niet te antwoorden. Tenzij door Last. Of door een ander. Dat Janus Kuyle zelf is, lijdt voor mij geen twijfel, het is dezelfde Hollandsch-toffe manier van geestloos zijn. Dit is het maximum van leukheid voor luitjes die werkelijk geen spatje geest hebben. Enfin... Hierbij een nogal aardig rijmpje op den Kuitenbrouwer, door Jan Engelman in *De Nieuwe Eeuw* gezet. Het is wat lang, maar sommige strophen zijn wel raak. Vooral de 3^{e} strophe is aardig.

Ik blijf beestachtig in beslag genomen door mijn vertaling. Nog 90 blzn. - het is een obsessie! Ik wist niet dat ik er zóó mijn bekomst van zou kunnen krijgen.

Deze tijd bùlkt van gemeenschappen. Ik stel voor een prijsvraag

in *Forum* uit te schrijven (fl. 50.- behalve het honorarium) voor het beste anti-gemeenschapsstuk, in te leveren vóór 1 September. Het lijkt me de beste manier om op deze ziekte te reageeren. Je zou er een panopticum van moeten maken van een regel of 5, 6 hoogstens, maar dat op zichzelf een 'juweeltje' moet zijn. Als je de fl. 50 niet van Zijlstra kunt krijgen, betalen jij en ik dit terug van onze honorariums. Wat vind je ervan? Of schrijf je het liever zelf? Dat is 'tactisch' onjuist. - Hart. groeten van je

E.

Kan je voor me informeeren (in het eerste het beste café of hotel), *Regina* of *Riche*, hoe 'le tableau d'appel' in het Hollandsch heet? - (Het bord waarop de bediendes kunnen zien welke kamer gescheld heeft: het woordenboek zwijgt daarover natuurlijk weer als het graf.)

En kan je informeeren wat 'points d'ignition' zijn? Als je met een brandend stuk houtskool wordt aangestipt? in gevallen van pleuris, om het bloed naar de huid te laten stroomen? Of heeft het met soldeeren te maken? Het staat op blz. 305, bovenaan. Op zulke pestdingen strand je nu telkens!

Rappel: 'la bande'... en 'spelen op'. (Dit laatste is wel goed, denk ik.)

580. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 17 April '34

aant.

B.E. Doordat Ant en ik beide in bed hebben gelegen en vandaag voor het eerst weer rondloopen (zware verkoudheid met complicaties) kon ik niet eerder antwoorden. De ex. *Sammlung* heb ik voor je aangevraagd; als ik ze heb, zal ik trachten er één te corrigeeren. Maar dat jullie in mijn stuk de befaamde 3 regels niet hebt gevonden, is niet wonderlijk, want ze zijn er nog op het laatste moment uitgehaald! Nu staat het er heel goed!

Over de stukken van Malraux dan basta. Ik dacht ook al wel, dat het een dwaze onderneming zou zijn, maar Greshoff begon er over. Ik zag hem op de v. Schendel-expositie, die aardig is

en door een werkelijk *ronkende* snertrede van Ritter is geopend. Walgelijk gewoon: je zou gezegd hebben, dat v.S. een soort onder-Ritter in de letteren was, als je dat hoorde.

Op de krant heb ik nog kunnen informeeren naar de speeltermen. Het zijn altijd *nummers* (geen cijfers dus); voor *bande* hebben wij geen holl. term, maar het beteekent, wat jij schreef ('band' is bij ons alleen bij het biljarten gebruikelijk); *spelen op rood* kan, maar ieder vindt beter, als het in de tekst kan, *zetten* op rood.

Het zal me veel pleizier doen, Last te spreken. Mijn bezwaar tegen zijn optreden geldt hoofdzakelijk de wijze waarop! het beleefd doen in gezelschap en het achteraf schelden met den bekenden hypocrieten meerderheidstoon.

Dit in haast, ik ga er weer uit, maar ben nog zeer dof in het hoofd. hart. gr. voor jullie beiden, ook van A.

je

Menno

De heer Trotski is inmiddels, las ik, in Barbizon ontdekt! En weer verdwenen!

581. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Woensdag. [18 April 1934]

Beste Menno, Ik hoop dat jullie weer heelemaal hersteld bent, als je dit krijgt. Dank voor *bande*: ik zal er nu maar iets van maken, of het Fransche woord zelf gebruiken.

De aardigheid om Last een stuk over Hitler te laten schrijven waarmee het volgende nr. van *Forum* (in het Holland-deel) zou openen, is nu toch mislukt, vrees ik. Jammer; erg jammer.

Drukproef heb ik nog niet. Wil je een panopt. van me hebben (van 2 blzn.) over *La Machine Infernale* van Cocteau, dat ik gisteren zag? Maar alleen onder voorwaarde dat het in Mei nog verschijnt. Schrijf dus omgaand: ik kan het in 1 dag maken. Ik wou nu nog de volgende militaire termen hebben: Wat is een *pointeur* (bij een mitrailleuse) en een *servant*? Wat is een *bande* (voor een mitrailleuse ditmaal!) Ik vertaalde: 'richter',

'bediener', en 'rol'. Laat Hein aan den milit. medew. informeeren of het goed is.

Ik kan niet meer schrijven. Hart. groeten.

Je

E.

Weet je dat Trotsky in Parijs de 4e Internationale heeft opgericht en een brochure daarover schreef? Moeten wij niet in *deze* 'gemeenschap'?

582. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 20 April.-[1934]

aant.

Beste Menno, Kan je niet gedaan krijgen dat mijn vertaling van Landor's *Higher and Lower Classes in Italy* (via Larbaud) als feuilleton in *Het Vaderland* komt? Het is maar een lange novelle - in brieven - 31 blzn. MS. Een kleinigheid zou ik er wel voor willen hebben. In 4 of 5 nrs. is het, denk ik, wel afgeloopen. Of kan je er iets anders op vinden: Zondagsblad of zoo? - Mijn titel is: *Serena*. Mooi?

Als je er iets mee doen kunt, zal ik het je zenden. Het is geweigerd door Coenen voor *Gr. Ned.* en naar *De Gids* kan ik het nu niet meer zenden. Misschien naar J. Engelman voor *De Nwe Eeuw* - maar ik wou liever eerst probeeren bij onze dagelijksche-brood-krant.

'Points d'ignition' hoef je niet meer voor me te vragen. Wèl graag dat 'bord' - 'tableau d'appel'.

Hart. groeten van je

E.

Schrijf je me, als je Last gesproken hebt? Zeer benieuwd naar de ontmoeting en het resultaat. - Je stukje over *Die Samml.* was best. Van Defresne kwam een typisch-Amsterdamsch ploertigheidje als reactie op mijn stuk bij Mann binnen, die het mij doorzond met verzoek te antwoorden; wat ik per keerende post met de onmisbare portie verachting gedaan heb. Liefst had ik een persoonlijk schrijven gericht aan dezen droevigen kringfiguur. Maar *bah*. Het was weer Holland-op-z'n-geweldigst.

Wij gaan 4 Mei naar Grenoble, waar 5 Mei een Stendhalmuseum geopend wordt. Daarover ga ik een *mooie* brief pennen voor onze krant! Ieder heeft zoo zijn pelgrimstochtje: Slauerhoff ging naar Roscoff bij het graf van Corbière, jij bij den steen zitten van de eeuwige terugkeer, ik ga de jeugdvoetstappen drukken van Henri Brulard. Wat een mystici en wat een geloovigen toch!

Ik schrijf dit tusschen het vertalen door, en kan niet ophouden met zwammen - alleen maar om niet meer aan dat andere schrijfwerk te moeten. Mijn handschrift is, geloof ik, totaal bedorven sinds ik zooveel per dag schrijf; ik heb tenminste soms het gevoel dat mijn pennen weerbarstige stokjes zijn: half-staal-half-lucifershout aan de punt.

Querido doet erg *voorwaardelijk* met zijn nieuwe propositie. Ik krijg die fl. 1000. àls *Ducroo* hem bevalt en àls hij *De Smalle Mensch* wil uitgeven. Er staat nu letterlijk niets meer vast. Zoodra ik de drukproef van *Liaisons* heb, stuur ik hem het 2e stuk van mijn essaybundel; het is vervelend dat die proef weer zoolang uitblijft!

Nu ditmaal echt de verwrongen schrijfpoot.

583. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 21 April '34

aant.

Beste Eddy De heeren van *Het Vaderland* hebben het in hun hoofd gehaald een bijblad ‘over het boek’ uit te geven, en vandaar, dat ik me de laatste dagen lam heb gedacht en geschreven, om copie bij elkaar te garen. God zij dank lijkt het nu al wat (het moet 28 April uitkomen), alleen zoek ik nog naar ‘vulsel’, anecdotes over boeken, schrijvers, uitgevers, illustraties, het kan niet schelen wat. Mag ik je in dit verband om een vriendendienst vragen? Je hebt zoo tamelijk een ijzeren geheugen; kun je me wat anecdotes als boven bedoeld bijeen garen en spoedig opsturen? Het is onverschillig hoe of wat waarvandaan. Bij voorbaat hartelijk dank voor dat karweitje! Het is een belasting, die pagina's.

Politicus z. Partij kreeg ik gisteren; er ging dadelijk een (vol-

gens je wenschen ingenaaid) exemplaar aan jullie af. Als er nog een gebonden gewenscht wordt, door Bep of om andere redenen, schrijf dan maar even. De band is grijs en onopvallend, het omslag hel genoeg. Ik heb er voor het oogenblik geen afstand meer tegenover.

Ik zit ook te denken over een individualistisch offensief in *Forum*. In den vorm van een speciaal nummer zou het me niet kwaad lijken. Eèn stuk heeft te weinig zwaarte. Een afzonderlijk 'Heft' is trouwens wel een attractie. (O ja, de Sammlungen, die je nu wel ontvangen hebt, heb ik niet gecorrigeerd, omdat ik je tekst niet meer had! 'Vorwurf' is goed, want betekent, 'thema', 'onderwerp', en verder zag ik, dat Thelen het *glanzende* proza van Theun onjuist met 'glänzend' had vertaald. Het moet zooiets zijn als 'leuchtend', denk ik. Inmiddels heeft de 'leuchtende' weer een boek geworpen, *Koningssage* geheeten, pastiche van Jany en v. Schendel samen, vervlochten met de H.B.S.- psychologie van den Sneeker; ik heb het Zondag in *Het Vad.* besproken als 'een jongensboek voor groote menschen'.

Van Last heb ik nog niets gemerkt. Is hij al weer in Holland? Kuyle is werkelijk door 'j'anus' volledig gekarakteriseerd. Maar laten wij zwijgen. Wat een vent, wat een stuk vent.

Vestdijk's roman is af. Het slot is het beste stuk, en V. op zijn allerbest zelfs. Doordat in dat slot (een fantastische droom) alles op droommanier gerecapituleerd wordt, wat in het dagbewustzijn is gebeurd, is de aanloop wat traag, maar er zitten ook uitstekende stukken in. Geen vergelijk met het vorige. En de held, de heer Visser, is een dostojewskiaansche figuur geworden, een soort mislukte dictator, die leeft van de machtsspreuken van Winkler Prins en Robespierre.

Voor de 4^{e} Internationale van Trotski zou ik misschien voelen, als ik voor internationales *kon* voelen. Ik blijf gelooven, dat de geestdrift voor een collectiviteit, welke dan ook, bij ons nooit anders zal ontstaan dan uit negatieve overwegingen. Een tijdelijk noodverbond dus.

Met de vertalingen ben ik achter geraakt door dat boekenbijblad. Maar ik weet alvast dit: *tableau d'appel = nummerbord*.

De militaire termen zijn naar ‘den man’ toe. Van die ‘points d'ignition’ snap ik niets. Ik zal nog eens aan Wim vragen, of het iets medisch kan zijn, maar het lijkt me niet!
hart. gr., ook van Ant, die ongeveer weer beter is, en voor Bep je
M.
Is je panopt. al onderweg? Ik hoop het!

584. *E. du. Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 22 April. [1934]

aant.

Beste Menno, Bij nader inzien zal ik maar niet over Cocteau schrijven: de lust is alweer weg, de ergernis ook - voor de overtuiging die ik nu nog heb: dat het flauwekul is en daarmee uit, hoef ik geen 2 blzn. panopticum te schrijven. Weg dus bij de vervlogen voornemens en excuse me! Er zijn ernstiger dingen te bestrijden - het heele panopticum lijkt me soms een mopjestrommel, omdat ‘de tijden’ andere strijdmiddelen vragen dan spot en enkel maar polemische scherpte.

Terwijl ik dit schrijf, brengt de post *de* verrassing: je *Politicus*. Op het infame omslag na, ziet het er best uit. Hoe kwam je ertoe deze Ehrenburg-allure te aanvaarden? Had Zijlstra niet een andere ‘pakkende’ formule kunnen vinden (zelfs voor lezers van dezen tijd) dan dit modern-pootige, Duitsche uniform-aspect, waarin zoowat *alle* rotboeken zich tegenwoordig laten kennen? Of wou je juist het contrast tusschen uiterlijk en inhoud laten waardeeren? *Ik* ben er werkelijk even van geschrokken.

Zijn de gebonden exemplaren ook zoo gruwelijk?

De opdracht staat, zooals Bep zegt, poëtisch uitgestald en verkwikte ons allebei zeer. Ik las direct hier en daar een paar bladzijden over, en met het grootste genoegen: je *schrijft* werkelijk voortreffelijk; op een heerlijke manier tegengesteld aan het schrijven van den ‘ongemeen begaafden stylist’ Kuyle bv., die als een schoolmeester zijn moderne gave zinnetjes heeft leeren maken en dat nu ook keurig en zonder mankeeren verder doen zal. Jouw stijl stroomt, omdat hij *leeft*; ik ken geen betere ma-

nier (voor lezers van ons soort) om pakkend te zijn. De kleur, de stijl, alles van het omslag, dat nu het uiterlijke karakter van het boek bepaalt kan niet harder vloeken tegen het karakter van jouw schrijfstijl. Als ik een kritiek op dit boek kon schrijven, zou ik hier uitvoerig op neerkomen, omdat het werkelijk voor het situeeren van belang is, in dit geval.

Wie vraagt nu ook een omslagteekenaar (of is het een bureau?) die *Urpost* heet? Goddoome!

Hier krijg ik van Bep tot vertroosting gelukkig een 2e kop *Nescao* (voortreffelijke morgenchocola, speciaal voor dat doel vervaardigd door de beroemde Nestlé-firma van de lekkerste blikkemelk) - het is Zondagmorgen zoodat we in bed mogen blijven tot 12 uur of later. Je boek had op geen beter moment kunnen komen.

Hierbij verder een ontwerp van een brief dien Liepmann aan Colijn wil zenden, om Nederland te dwingen zich officieel uit te spreken, indien zijn verzoek wordt afgewezen. Gelijk heeft hij. Het gaat er nu om, schrijvers te vinden, liefst geen politieke personen of communistisch-georiënteerde lieden, om dit verzoek te steunen. Hij wil een namenlijst erbij voegen. Kan je wat namen verzamelen? Bespreek de zaak met Kramers en schrijf me wat je denkt. Ik stuur een ander afschrift naar Greshoff. Onze namen krijgt L. natuurlijk *zoo*; maar wie doen er verder mee? Ik sprak hem laatst en heb hem allerlei dingen uit zijn eerste ontwerp laten wijzigen: hij houdt zichzelf nogal naïef voor een beroemd, en misschien wel groot auteur, maar is toch op andere punten heel geschikt: niet dom, en met humor (zou jij zeggen) tegenover het communisme. Hij raadde mij aan om een boek te schrijven over mijzelf onder den titel *Der letzte Zivilist* (ik hoop dat ik het goed spel). Verder veel dank voor de gezonden exx. van *Die Sammlung*. Wat ben ik je schuldig, of wat kan ik je ervoor in de plaats bezorgen?

Hart. groeten van ons II.

585. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 23 April. [1934]

aant.

Beste Menno, Je bezorgt me schrik op schrik. Wat is dàt nu weer voor sadisme van de heeren van *Het Vaderland*? Ik vind dat ze je op den duur wel èrg duur voor je salaris laten betalen. Maar ik zoek naar een middel om je te helpen. Mijn geheugen laat me hier nl. geheel in de steek: ik *moet* anecdoten kennen, maar kan ze zoo niet terugvinden, ik moet er bij toeval op worden gebracht. Het is net als met mopjes vertellen: ik vergeet alle mopjes, tot er opeens iets 'verwants' in de loop van een gesprek komt! - Maar bovendien, zou ik je zoo toch maar heel slecht kunnen helpen. Ik zal Malraux en Pia vragen of er niet een collectie anecdoten bestaat, die je gewoon voor je blad kunt overschrijven; dat is toch de eenige manier om er niet idioot bij te worden. Vraag Henri Mayer eens! Anders vind je in de Bibliotheek misschien iets - of in oude jaargangen van tijdschriften en kranten met dgl. rubrieken. Ook uit *Les Nouvelles Littéraires* kan je wschl. heel wat halen; verder uit soortgelijke Amerikaansche, Engelsche, Duitsche bladen. Henri M. kan je hierin werkelijk van dienst zijn. Maar *Het Vaderland* is gek.

Als ik hier eerstdaags een boek of tijdschriftnr. met zulke dingen kan bemachtigen, gaat dat direct naar je toe. Een collectie van *Les Annales* misschien, ik zal kijken.

Als je nog een geb. ex. missen kunt, graag. (Van de *Politicus*.) Maar alleen als heel erg 'als'... Op zichzelf vertrouw ik het grijze kaftje wel. Aan wie heb je je auteurs - exx. gezonden? Dit interesseert me!

Een apart nr. van *Forum* is een goed idee, maar de bijdragen moeten dan over de heele lijn *prima* zijn, en liefst niet alleen door *Forum*-krachten. Noodig een paar 'geleerden' uit bijv. Ik heb ergens achterin mijn hoofd bet idee om een erg goed stuk te maken, waarin ik Mussolini èn de collectieve instincten van jong-Holland tegelijk zou willen afdoen. Maar mijn vertaling abrutisseert me nog te veel. Alles als ik naar Grenoble geweest ben: vóór 15 Mei ben ik geen mensch. (En als je dan

nagaat hoe zoo'n Loenatsjarsky gewerkt heeft! - zie *D.G.W.* van deze maand.)

Misschien is Last nog niet in Holland terug.

Dank voor ‘tableau d'appel’ in onze sprake. ‘Points d'ignition’ hoeft niet meer, schreef ik je al. En panopt. is geschrapt. Ik geloof dat ik geen woord meer over tooneel zal vuilmaken: tenzij misschien als ik *La Cond. Humaine* door Meyerhold heb zien opvoeren!

Hartelijke groeten en sterkte voor je beleedigende taak. Het beste voor Ant! Je

E.

Als je naar H. Mayer gaat, wil je hem dan vragen of hij niet probeeren wil die 3 boeken van me op Holl. en in halfleer gebonden te verkoopen, die Bep bij je gebracht heeft?

586. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Woensdag. [25 April 1934]

aant.

L.M., Ik wil het toch niet alleen aan Eddy overlaten om je te bedanken voor de *politicus*. Hij leest er nu in al zijn vrije momenten in (zegt zelfs op dit eigen moment tegen me dat hij - in een gesprek met mij over de intelligentie N.B. tien minuten verloren heeft van de 40 die hij vanmorgen aan de *Politicus* ‘mocht’ besteden), en is verrukt. Ik zit met zoo'n stapeltje recensie-boeken dat ik tot ander lezen niet kom, maar dat heeft me niet belet om na het herbladeren met erg veel overtuiging aan de Chevassons uit te leggen waarom het zoo goed was. Als je er genoeg hebt, wil ik wel graag een gebonden exemplaar hebben, maar zie eerst maar eens hoever je komt. Veel groeten voor jullie beiden,

Bep

Ik spreek morgen Klaus Mann. Chevasson zal je een collectie anecdoten zenden. Ik zoek nog naar andere dingen: *Les Annales* schijnt niet goed te zijn. Ik zou op jacht moeten gaan langs de Seine, maar heb zoo verdomd weinig tijd, helaas!

Je

E.

Wanneer wordt *Carnaval der Burgers* in dezelfde uitgave als de *Politicus* herdrukt? *Absoluut noodig! Bel Zijlstra op. Do it now*.

587. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 26 April '34

aant.

Beste Eddy God zij dank is het boekennummer nu bijna gezet en gebakken! Het was een betrekkelijk ingespannen werkje, niet extra onaangenaam overigens, want ik moest vrijwel alleen verzamelen en kon zelf met een inleidend kattebelletje volstaan. Voor mij zeer instructief was een *prijsvraag*: 'kan de mensch zonder boeken leven'. De Haagsche antwoorden daarop waren voor 98% een *ontstellende* documentatie van mijn these over den 'geest'. *Zes* lieden b.v. 'konden bij brood alleen niet leven', zeker *zestig* van de tachtig *renden* naar het Hoogere toe, zonder eenig motief. Ik heb tenslotte een tweetal nogal scherpzinnige heeren en voor de lol als derde een *zakenman* bekroond, wiens vrouw romans schreef (hij uitte zich daar zeer oneerbiedig over). Dit alles is mijn tegenwoordige 'ersatz' voor de schooljeugd en de leeraarskamer. Tragisch is het heelemaal niet, wel tijdroovend. - Ik vrees, dat de anecdoten van Chevasson te laat komen! De goede Hein is bereids aan den gang geweest en heeft merkwaardige dingen te voorschijn getooverd. - *Zeer* in mijn sas met Bep's briefkaart over den *Politicus*! Ik hoop een gebonden ex. voor haar over te houden, anders krijgt ze er toch wel een; maar even afwachten. Het aspect van de kaft is mijn 'schuld'. Je gissing is bijna juist: toen Zijlstra mij dit ontwerp (van Kor Postma, waarom 'Ur'?) liet zien, vond ik het contrast van inhoud en uiterlijk (bemiddeld door den dubbelzinnigen titel) zoo aantrekkelijk, dat ik dadelijk toesloeg. *Zoo* erg vind ik het trouwens nog niet, want het is voor de etalage bestemd en het bandje is grijs met een heel klein opschriftje. [Het *Carnaval* wordt positief in den *herfst* herdrukt! De omslag kan wegblijven!] Bovendien: de kleuren zijn die van Mussert! denk even aan de intense teleurstelling van den N.S.B.-kooper! Maar die lui zijn ongetwijfeld veel te stom zelfs om te *koopen*!

De brief van Liepmann kreeg ik ook al via Kramers-Rost.

Natuurlijk wil ik hem helpen, maar ik geloof geen moment in het succes. De heele geste is bovendien weinig heldhaftig, op het kruiperige af; waarom bemint hij Holland zoo? Kramers heeft nu nader contact met Rost gezocht. Ik zou een andere vorm absoluut aanraden; *dit* legt Colijn naast zich neer.

Wat die vertaling van Landor betreft: *stuur die mij.* Er is natuurlijk kans, dat *Het Vad.* die neemt, maar ik moet dan eerst weten hoe of wat. In dat geval: honorarium.

Wat was het repliekje van Defresne?? Dat interesseert me, hij is zoo'n ‘groot regisseur’. Ik vermoed zoo van een beschuldiging van ‘vriendjes voortrekken’ of iets dergelijks. Dat ligt in de lijn van het regisseeren.

Bedevaart naar Grenoble volg ik met gloeiende belangstelling. Stuur bij de brief vooral ook iets, dat te clicheeren is! Trouwens toch: als jullie bij een brief een plaatje hebt, kan dat vaak gereproduceerd worden: Ik heb het graag, in het algemeen, maar zeker bij Stendhal.

Voor de gebonden boeken doe ik moeite. veel hartelijks voor jullie beiden, ook van Ant, je

Menno

588. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Vrijdag. [27 April 1934]

aant.

Beste Menno, Hierbij een vreemd document. Ik geef er geen verder commentaar op; beschouw het als een *grap*, tot ‘onverhoopt’ het tegendeel realiteit wordt. Let op den datum. Dat ik die schrijverij van mij niet uitgegeven wil hebben als een ‘laatste beeld van mijzelf’ is logisch; je geeft alleen uit met het vooruitzicht jezelf in een volgend getuigenis te kunnen inhalen en herzien.

Het is een grap, maar mijn bedoeling is heilige ernst. Schrijf er mij ook maar niet over.

Ik las zeer geboeid je *Politicus*, in al mijn vrije momenten. (De vertaling nadert haar einde!) Het hfdst. *Een Zonde tegen den H. Geest* vind ik ook bij herlezing minder goed dan de vorige; daarentegen trof me nu de bescheidenheid van je *Geschiedenis eener Intelligentie*: je bent bescheiden onder een uiterlijke arro-

gantie, precies zooals allerlei anderen bulkend arrogant zijn onder hun bescheiden phraseologie. Maar in *Een Zonde* word je m.i. tè koppig, tè opruimend, tè apodictisch en aprioristisch ‘zonder hoogte’. Het betoog wordt monotoon, ondanks voortreffelijke passages. Over het laatste hfdst. schrijf ik nader; dat lees ik morgen.

Ik at en sprak met Klaus Mann. Niet ongeschikt, inderdaad, een beetje ‘vlotte jonkman’ - althans in Parijs en Fransch sprekend. Hij heeft zijn manier van optreden blijkbaar geleerd in het milieu Cocteau; bewondert zeer *La Machine Infernale*. Het was toch wel gezellig, we hebben ook over Holland en Amsterdam, over jou en Defresne gepraat. Ik heb hem de *Politicus* warm aanbevolen; van elders (een heer Cordan?) had hij gehoord dat *Waarom niet* gewoon geniaal was: een van *de* 2 of 3(?) boeken van Europa. Ça n'est pa-a-as sérieux!

Ik heb nu lust gekregen om *Kind dieser Zeit* te lezen, dat jij o.a. gunstig besprak. Ik wil een boek voor je zien te krijgen (misschien is het niet uitverkocht) van Papini, *Un Uomo Finito* in Fransche vertaling. Mutatis mutandis zijn *Politicus*; zijn afrekening met alle ‘dingen des Geestes’, après en être revenu. Absoluut anders, maar toch kan het je interesseeren. Het heeft met je gemeen dat het ook geestelijke mémoires zijn, veel meer dan mémoires in den gewonen zin.

Krijg ik niet nog antwoord op allerlei vragen? Ik wacht even met verzenden - er komt nog 2 × post.

- Maar die bracht niets van je - wel een zeer mooi stukje over de Plasschaert-klucht, door Fredje Batten gestuurd, uit onze eigen krant. Kan je ons niet een gratis abonnement bezorgen? er staat altijd zooveel moois in. Laatste paradox van Plasschaert (tevens literaire geloofsbelijdenis, en niet literair alleen): ‘Het Potsierlijke is het Sierlijke’.

Hart. groeten van je

E.

Hein schrijft me dat hij erg blij is met het opnemen van zijn novelle in *Forum*; maar hij zou zoo graag zien dat het in Juni geplaatst werd en durft daar niet om vragen - tenzij dan langs

dezen omweg... Het is misschien niet alleen om de eer, maar omdat hij geld noodig heeft.

589. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 28 April '34

Beste Eddy In haast even deze korte brief, na ontvangst van de jouwe. Ik moet, zij het met walging, naar *Kinderen van ons Volk* van den Peelboef Coolen, dat gedramatiseerd is; maar ik schrok zoo van het ééne briefje, dat ik even wil reageeren. Schrijven, argumenteeren kan ik hierover niet; ik wil je alleen zeggen, dat je, mocht er ooit 'iets gebeuren', inzake de punten, die je opnoemt, *volledig* op mij kunt rekenen. Maar *laat* er niets gebeuren; ik voelde het aan de leegheidssensatie bij het lezen van dat briefje, dat ik je ontzettend zou missen. En ik ben de eenige niet, dat weet je. Dit is overigens geen argument. Dergelijke dingen hebben weinig met argumentatie te maken. Ik hoop je met Pinksteren te zien en te spreken.

Mijn brief heeft je nu zeker bereikt. Ik wacht op je antwoord daarop; er stond, meen ik, een en ander in.

Dank voor je opmerkingen over *Pol. z. Part*. Ik heb daar veel aan, ben zelf nog te bevooroordeeld. Hoe de lieden van Holland hierop zullen reageeren, lijkt me niet dubieus. Trouwens, *als* zij gunstig zouden reageeren, zouden zij *liegen* en snobs zijn, want ik spuw op hun Peel-existentie. Zag je dat de 'notaris' verduidelijkt is?

Houd je goed! hart. hand in vliegende haast
je
Menno

590. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Zondagavond. [29 April 1934]

Beste Menno, Ik ben erg getroffen door de eenvoudige en juiste manier waarop je gereageerd hebt op dat misschien dwaze briefje van me. Maar nogmaals: beschouw dit briefje als absoluut niet gebeurd - er is een logica van de gezonde oogenblikken, zooals er een soort fataliteit bestaat van de 'zielszieke' of 'hersenszieke' oogenblikken -; houd het alleen maar aan, als

iets dat eerst zin krijgt *als* er iets anders ‘gebeurd’ is. Ik lach nu *in alle ernst* om dat briefje; en toch vind ik het een verlichting, te weten dat het bij jou is. - En dank.

Ik heb je een hoop te zeggen over je *Politicus*, maar later. Nu geen tijd: de laatste blzn. van mijn vertaling slokken me op. - Dus maar even snel op je langere brief antwoorden.

Liepmann is voorloopig naar de Côte d'Azur. Als hij terug is, zal ik hem spreken. Daarna bericht. Ik geloof overigens niet dat hij tot een andere brief aan Colijn in staat is - of dat wil. Deze lezing is, vergeleken bij zijn eerste, heilig.

Vertaling van Landor is naar je toe. Als het niet als feuilleton kan, dan misschien eens in een ‘Zondagsblad’?

Stukje van Defresne en mijn antwoord erop lees je in de volgende *Sammlung*. Ik laat het dus als ‘verrassing’ voor je.

Wij vertrekken, als alles goed gaat, Vrijdag van hier en blijven ruim een week weg. Dus van ± 5 Mei tot ± 12 Mei. - Wanneer dacht je hier te zijn? Ik heb mooie verhalen over den ‘geest’ voor je: mijn bevindingen (van vandaag o.a.) in de familie Nossowitsj. Maar het is weer te lang om je nu te vertellen - dus voor als we elkaar weerzien. Herinner me eraan!

Misschien schrijf ik je nog voor we weggaan, anders prentbriefkaarten uit Grenoble.

Hartelijke groeten van ons II ook voor Ant, je

E.

P.S. Wat begrijpt de goede Hein van de *Politicus*? Dat interesseert me nu heftig? Voelt hij zich tot de ‘vrienden’ behooren? Voelt hij zich gerechtvaardigd of beleedigd door je verwerping van den geest? Vind dat eens uit en schrijf het me.

591. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 4 Mei. [1934]

Bstee Menno, Straks gaan we naar Grenoble. Gisteravond kwam een briefje van Querido, dat me eigenlijk de heele reis vooruit heeft vergald. Al de mooie voorstellen die tot dusver gedaan werden (ook dat aan jou) waren voorwaardelijk: nl. àls *Ducroo* ‘leesbaarder’ geworden zou zijn en àls hij *De Smalle*

Mensch kon uitgeven. Dit laatste heeft hij nu gelezen en wil hij *niet* uitgeven: ‘niet omdat deze bundel niet belangrijk zou zijn, maar wijl er geen publiek voor is. Hebben essaybundels in het algemeen een zeer klein publiek, uw *Smalle Mensch* zal nog een zeer geringer publiek hebben, wijl vele opstellen daarin van te particularistischen aard zijn’ - heet het in stijl Joost Mendes. - Ik begin het nu te betreuren dat ik van Van Kampen ben weggegaan. Het nieuwe voorstel van Q. is nl.: fl. 1000. voor *Ducroo* + mijn volgende roman. Ik heb hem nu geschreven en een tegenvoorstel gedaan: fl. 800 à fl. 850 voor de omgewerkte *Ducroo* alleen, zooals hij mij *na* zijn bezwaren nog in het vooruitzicht stelde - vóór jouw bezoek. Of anders minder, maar wel uitgeven van *De Sm. M.* Het niet uitgeven van dit laatste boek hindert me nu erg. Ik had bij terugkeer uit Grenoble meteen aan een groot essay voor *Forum* willen beginnen, waarin ik ook over Mussolini zou hebben geschreven - in journaalvorm, als de 2 essays over de revolutie destijds - maar ik heb nu ontzettend het land, als ik aan het publiek van Querido denk, en steeds meer de zekerheid dat ik mij als auteur wel kan terugtrekken uit het land van Albert Kuyle, Antoon Coolen en Theun de Vries. Er is voor mij geen bestaan mogelijk, als auteur, in Holland. En voortdurend word ik nu gekweld door het idee wat er van mij (en van Bep naast mij) terecht moet komen over 2 jaar, als de weinige duiten die we nu voorzichtig op de postspaarbank gezet hebben, ook lang en breed verzwolgen zullen zijn. - Bah, bah, bah.

Eind volgend jaar uiterlijk *moet* ik een ‘baan’ hebben, met halsomdraaiïng van alle literatuur, of detectiveromannetjes schrijven, als ik dat kan.

Jan Greshoff is ook totaal abruti en zit in zak en asch. En of ik jou moet feliciteeren, weet ik eigenlijk ook nog volstrekt niet. Enfin, nu eens een prentkaart uit Grenoble.

Daarna *tot ziens* hier! We kunnen over deze en vroolijker zaken praten. (Ik ben niet altijd zoo verpest als vandaag.)

Hartelijke groeten ook aan Antonia, en van Bep.

je

E.

592. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Grenoble, 8 Mei. [1934]

aant.

B.M. - Ik ben misschien een beetje te laat met mijn artikel, maar wil het erg goed maken. Misschien moet je het in tweeën splitsen. - We gaan morgen van hier weg, naar Claix, waar we eenige gasten worden in een pension dat een charmant ouderwetsch huis is en waar we buren worden van het landhuis van Stendhal, waar hij zooveel over schrijft in *Henri Brulard*. - Deze briefk. is ook lang niet mis; Napoleon heeft hier (na Elba) de soldaten bezworen, die hem moesten fusilleeren.

Tot later.

E.

593. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 15 Mei [1934]

aant.

Beste Menno, Bij terugkomst hier een geweldige post aangetroffen, maar niets van jou. Wanneer kom je nu? Ik moet dit omgaand weten met het oog op allerlei dingen die Bep en ik nog af wilden doen, om heelemaal vrij te zijn als jullie komen. Wschl. komt Jan Greshoff ook, schrijf ook hem dus wat je plannen zijn. Bep's vader komt niet.

Forum hier gevonden. Lijkt me heel aardig, maar had nog geen oogenblik tijd om het in te kijken.

Heb je mijn klein toernooi met Defresne in *Die S*. gelezen? Ik las natuurlijk wèl je korte repliek tegen Engelman, die zéér amusant is.

Ik heb je hoopen te vertellen over Claix en Grenoble en Stendhal, maar bewaar dat voor als je hier bent. Je moet er bepaald heen; dat ‘pension’ in Claix is een zaligheid; veel aardiger dan Gistoux, krankzinnig goedkoop en met allervriendelijkste menschen. Ik heb photo's gemaakt, en verder allerlei Stendhaliana voor je, gekoppeld aan Grenoble en omstreken.

Ik vroeg Hein wat hij van den *Politicus* dacht. Hij schreef me zeer weemoedig dat hij het zelfs niet in handen heeft gehad, want dat Schilt (?) [Of De Lang(?) - De Lang, zegt Bep.] het ex. voor de krant had ingepikt. Men had hem gezegd dat het erg ‘zwaar’ was, enz. Geef hem nu *alsjeblieft* een exemplaar, of

ik doe hem er één cadeau. Ik heb hem gezegd je er gewoon één te vragen. Waarom kweek je het minderwaardigheidscomplex van dien bovensten besten Hein aan, door hem niet een ex. te geven? je weet toch dat hij het heerlijk vindt als er - vooral op dit gebied - aan hem gedacht wordt! Ik heb echt met hem te doen.

Bovendien ben ik *ongemeen* nieuwsgierig naar zijn ernstige reactie erop. Als hij jou die niet zegt, zegt hij die mij wel, denk ik. - Stuur mij vooral ook andere kritieken; wat men hiervan zeggen zal interesseert mij meer dan al het vorige, geloof ik: dit is nu een boek waarin je tegelijk in je volle kracht bent - zoo 'zwaar' spreekt boekdeelen! - èn voor een goed tegenstander geweldig vat op je geeft. Mijn vingers hebben gejeukt om 20 blzn. te schrijven tegen je hoofdstuk IV: right or wrong, maar met alle intelligentie en overtuiging waartoe ik in staat zou zijn. Maar V maakt weer erg veel goed, wordt ook gaandeweg beter. Wat in IV zoo geweldig humoristisch werd, was de volslagen humorlooze zelfverliefdheid van den hyper-intellectueel Ter Braak op zijn *dierlijke* kantjes. Het was of jij Loelaps geworden was - het arme beest heeft door een drukfout een latijnsche en intellectueele, althans bitter weinig dierlijke naam gekregen, heb je dat gezien?

Nu tot slot dit: er lag bij mijn post een antwoord van Querido, uiterst geschikt nu en dat mij weer van hoop heeft vervuld. (In den trein was ik beroerd als ik eraan dacht!) Hij wil mij nu fl. 850. geven voor *Ducroo* alleen - in de verkorte lezing dus - en fl. 500.- als hij *De Sm. Mensch* moet uitgeven. Ik heb nu maar meteen aangenomen. Alleen: hij wil voor *De Sm. M.* niet meer dan 240 à 250 blzn. compres-druk. Ik denk dat er dan een 70 blzn. uit moeten, d.w.z. als ik dat slothoofdstuk schrijf, dat ik nu beraam. En daar dat het actueelste zou zijn, zou het ook uit handelsoogpunt verkeerd zijn dat ongeschreven te laten. Misschien is er nu iets op te vinden (Jan schreef zooiets) om die 70 blzn. te dekken: hetzij door een bepaald aantal koopers, hetzij door wat geld ervoor bijeen te brengen. Mijn aandeel is nu fl. 350.- misschien kan ik nog wel meer geven (Bep sprak ervan

om de heele uitgave zelf te bekostigen!) Het zou toch idioot zijn om de variatie en tegelijk de eenheid van den tegenw. tekst te schaden - ik heb in Bretagne met Bep samen zoowat alles eruit gegooid wat weg kon - om die ongelukkige 70 blzn.

Verder schreef Q. mij: ‘indien u dit voorstel aanneemt, weest u dan zoo vriendelijk ons een kort exposé te zenden van wat uw bedoeling is met dien bundel essays; wij maken er dan een kop en staart van voor prospecti.’

Heaven forbid! ik kàn dat niet! Wil *jij* dat exposé niet voor hem maken? Het zal dan èn beter voor hem, èn juister voor mij zijn! Ik vraag me nu al een uur af *wat* mijn bedoeling is met dien heelen bundel essays! Op ommezijde schrijf ik voor je op wat erin staat. Bij voorbaat dank.

Hartelijke groeten van je

E.

1. Koek, Zand en Grind. (Scholte - Marlene).
2. D.H. Lawrence en de Erotiek (vnl. Lady Chatterley)
3. Vier Illustraties (panopt. over De Maker v/d IJzeren Toren, over Anton(?) die schrijver werd, over de prijsvraag van den roman: Mathilde en vader + John, en nog één.)
4. Anth. Donker als autoriteit. (Gevolgd door een gesprek.)
5. Over Poëzie (bij Huxley).
6. Dialoog over het Detective-verhaal.
7./8. Flirt met Revolutie en Smalle Mensch.
9. Een Holl. dicht een Sp. Ballade (Buning).
10. Gezien en gelezen (Over tooneel in Parijs: Schuld en Boete, Intermezzo v. Giraudoux, Napoleon - gevolgd door het stuk over Hamlet en honesty.)
11. Aan Ambrosia. (Jan Engelman.)
12. Panopticum op rijm. (Bozige Boekje verbeterd en met prozacommentaar + De Prins Weergekeerd + Grauls + Wij dragen allen weer ons hart.)
13. Java in onze letteren (Stuk dat in *De Gids* stond.)
14. Naar aanl. van de Liaisons.
15. De Groote Dingen van de Planken.
16. Mens. Staat bij Kookpunt (Malraux).

17. Wat vrouwen moeten verstaan (Over een verleidersroman van Drieu la Rochelle en over de mémoires van een schoonheidskoningin = in werkelijkheid Berl!)
18. De Kalender en de Notaris. (Onze gesprekken met Malraux en in Bellevue.)
19. Written in Dejection (Nietzsche-Rohde, Malraux-Tielrooy).
20. Slotstuk. (Over fascisme, gemeenschappen in Holland, enz. *De Smeerlapperij* voor een deel - ander deel komt in *Ducroo*).

594. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Dinsdagavond. [15 Mei 1934]

Beste Menno, Hierbij een telegram van Querido, dat ik thuiskomend vond. Ik stuur het je ijlings na en schrijf hem gelijk hiermee. Kan je hem *omgaand* dat exposé zenden? Hierbij de photo's - d.w.z. misschien (ik ga ze nu en passant halen).

In haast. Hart. groeten, ook aan Ant,
je
E.

595. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 16 Mei '34

aant.

B.E. Zooeven je brief. Nog hartelijk dank voor de schoone kaarten uit Grenoble. Lokt ons erg aan. Wie weet, dezen zomer? Ik schreef in dien tusschentijd niet, omdat ik weer eens overstelpt was met krantenwerk en toch geen dadelijke reactie van je zou vragen. Nu is het weer kalmer. Maar vele dingen bewaar ik voor mondeling. Ditmaal dus het hoogst noodzakelijke.

1e Ik kom *alleen*, want met Ant samen kunnen we het niet betalen, voor twee dagen wordt de reis wat duur, en in den zomer hopen we toch gezamenlijk naar Frankrijk te trekken. Het is jammer, maar langer wegloopen kan ik nu ook niet, dan gaat het van mijn zomervacantie af. Ik kom dan *Zaterdag* aan, *Nord* 17.10, volgens mijn oude spoorboekje, en hoop je dan daar te treffen. Ik ga Dinsdag weer weg.

2e Hein krijgt heusch een *Politicus*, maar er is er een op de krant,

die hij zou krijgen; heeft de Lang die definitief gegapt (wat voorkomt), dan krijgt hij er één uit mijn privé-schatkist. Maar ik heb er al eenige bij moeten bestellen, dus vandaar deze afwachtende economie. Overigens heeft hij al lang mijn toezegging.

Over dezen *Politicus* mondeling meer. De verliefdheid op het dierlijke is natuurlijk onhumoristisch, zooals alles in het boek, wat zich tegen geldende normen richt. De arme hond heet werkelijk Laelaps, λαιλαψ (= stormwind, bij Homerus). [Het eerste 'praatje' over den Politicus is losgekomen. Van Ritter in het U.D. Gunstig en kletspraat natuurlijk. Ik eet mezelf op. Ik wil een volksche cultuur en blijf toch hyperintell. Enfin, wat iedere academische heer ervan zou zeggen.]

De zaak *Smalle Mensch* was al aan het rollen gebracht. Ik had Querido voorgesteld, dat een comité van vrienden de uitgave zou 'garandeeren', in dien zin, dat wij na een jaar zouden betalen wat er nog ontbrak aan het bedrag, dat de kosten goed zou maken. Hij antwoordde mij nu vanmorgen, dat hij je al een tegenvoorstel had gedaan. Nu je het al hebt aangenomen, kan ons initiatief vervallen, maar gooi er die 70 pag. in geen geval uit; dan hebben wij nog iets om te 'dekken'. Het boek moet verschijnen, zooals jij het bedoelt en niet in een door Querido afgemeten vorm; dat is je reinste nonsens.

Voor het exposé zorg ik ook graag. Een lullificatie voor een prospectus is gauw gemaakt.

Brieven over Stendhal waren best, vooral I. De Lang bleek nog niet van 'die meneer Stendhal' vernomen te hebben en begreep niet, wat dat nu voor belang had, maar Schilt vond het mooi. - Ik wil wel eens naar die verharde-boekengalerij, als ik in Parijs ben. Is die dan open?

Schrijf nog even terug. En tot spoedig ziens dan! veel hart. gr., ook van Ant en voor Bep

je

Menno

De Karthuizer kruisen hebben mij ontroerd!

596. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 16 Mei. [1934]

Beste Menno, Bep en ik vragen ons met angst en beven af, *wat* er gebeurd kan zijn dat er zoo absoluut geen levensteeken van je is! Iedere morgen kijken we vergeefs uit naar de post, iedere avond ook. Schrijf s.v.p. *omgaand*, als je het nog niet deed, wanneer je komt: we schipperen het dan zoo dat we heelemaal vrij zijn, met al onze werkjes. Jany komt 29 Mei en blijft een paar dagen; Jan komt - àls hij komt - wschl. gelijk met jullie. Nu wat anders. Ik zou graag de eerste jaargang v. *Forum* hebben + de 9 eerste nrs. van jaargang II, dus ¾ van die jaargang - tesamen 21 nrs. Kan ik die tegen reductie krijgen, of kan jij ze van Zijlstra gratis krijgen, onder het een of andere voorwendsel (archief-ex. voor jezelf of zoo)? Dit laatste is mij natuurlijk liever; maar als het niet gaat, dan maar tegen reductie. Kan je hem dan vragen het mij direct hierheen te zenden? Vergeet dit niet, en bij voorbaat veel dank.

Hart. groeten van je

E.

Heb je die Ana's nog gekregen? Heb je meer zulke dingen noodig, of is de corvée afgeloopen? Ik dacht dit laatste.

P.S. Overmorgen stuur ik je photo's, als je niet eerstdaags komt. Anders krijg je ze hier wel. Ik kreeg nooit je Nietzsche zoekerij I en II en ik meen ook niet III.

Heb je *Serena* ontvangen? Je schreef het niet.

597. *E. du Perron aan M. ter Braak*
[23 Mei 1934]

aant.

B.M., Dit is de verleider volgens Drieu la Rochelle. Denk je eraan dat je mij nog een proef van je brief zendt? - Verder: de nummers van *Forum*, van Zijlstra. Deze 2 dingen ontbraken nog op je lijstje; excuseer het jachten voor het exposé, maar telegram ging als bewijs!

Hart. groeten van je

E.

En dank!

598. *E. du Perron aan M. ter Braak*
[25 Mei 1934]

aant.

Beste Menno, Wil je me omgaand, als het kan, die copy sturen van mijn brief aan Vic in de rol van sigarenhandelaar? Ik wil er iets uit citeeren in mijn stuk *Jan Lubbes*, dat heel aardig wordt. Het begint met een résumé over mijn strijd (polemiek) met Jan Lubbes; gaandeweg wordt het ernstiger.

Hart. groeten van je

E.

599. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 25 Mei '34

aant.

Beste Eddy Zoo zitten we dan weer aan het Pomonawater te gluren, versterkt door de ozonrijke lucht van Auteuil; het was werkelijk bijzonder prettig er even tusschenuit te zijn en vooral, jullie weer zoo uitvoerig te spreken. Ant is in Zutfen geweest, ook met veel voldoening, en is zeer verrukt over den armband. Zij zal daarover zelf nog lofredenen schrijven.

Het prospectus voor Querido heeft hem eergisteren nog bereikt; in a hurry geschreven, met iets over je latijnsche geest en je individualisme, zeer banaal natuurlijk, aber um so besser. Querido berichtte mij al de ontvangst. Verder heeft hij mij nu weer een voorstel gedaan, dat ik in beginsel accepteerde: Greshoff en ik stellen ons garant voor ev. deficit, wanneer op 1 Nov. '35 de onkosten niet zijn goedgemaakt door den verkoop en de f 350 door jou afgestaan. Arm zullen we er zoo in geen geval door worden, lijkt me, zelfs niet bij de ongunstigste mogelijkheid. In ruil voor deze garantie belooft Querido niet aan het boek te ‘plukken’; *de 70 pag. vervallen dus niet*?

Ik heb nog steeds geen proef van mijn verleidersbrief! Als het nu maar niet te laat wordt. Doe het anders rustig als panopticum of zoo in het volgend nummer; schrijf het desnoods heet van de naald en stuur het mij dan direct op; ik zorg dan in ieder geval voor plaatsing.

Nummers van *Forum* zal ik trachten los te krijgen, als ik het Juni-nummer ga opmaken. - Het gratis-abonn. op *Het Vaderland*, waarnaar ik vandaag informeerde, is alleen mogelijk, als

jullie zelf de port betaalt?! Stel je voor, zoo krenterig en bovendien absoluut in strijd met de goede verzorging van zijn eigen krant, is de Lang! Schilt vindt het ook idioot, maar kan er niets aan doen. De Lang is momenteel in... Oberammergau, maar als hij terug is, zal ik hem er, onder het motto der christelijke naastenliefde, nog eens over aanspreken. Het is toch werkelijk heel dwaas, dat de correspondenten hun eigen blad niet eens krijgen!

Vanavond verschijnt jullie brief over Rubinstein. Lees in hetzelfde nummer *vooral* de schoone mededeelingen over A.M. de Jong. Gisteren sprak ik Last, bij Kramers; hij is door die 'eereraad' *infaam* behandeld, lijkt mij, en ik heb er dus *Het Vaderland* maar eens voor gebruikt om de zaak recht te zetten. Vic & Veth hebben zich gewoonweg in de luren laten leggen door Luger, die een handlanger van de Jong is. - Verder heb ik Last uitgebekt, waarvan hij niet veel terug had; daarna hebben wij elkaar figuurlijk omarmd, zijn ingezegend door Kramers en hebben in een Chineesch restaurant gegeten; hij logeerde hier vannacht en in hetzelfde bed slaapt straks de anarchist Müller Lehning. De Nietzsche-foto's zullen gemaakt worden.

De goede Wijn heeft in *D.G.W.* een welwillend, maar volkomen *onbegrijpend* stukje over den *Pol.* geschreven. Ik zend het je als *imprimé* met een werkelijk sympathiek en niet dom stukje uit *Propia Cures. Retour na lezing*! hart. gr. 2 × 2

je

Menno

P.S. *Giacomo* moet zijn proef gekregen hebben, want dit stuk is gezet.

600. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 26 Mei. [1934]

aant.

Beste Menno, Querido schreef dat hij je exposé gekregen had en prachtig gevonden. Ook dat *De Sm. Mens* nu, 'dank zij de medewerking van mijn vrienden', onverkort kon verschijnen. Maar... wat zijn zijn eischen? In geen geval zou ik willen dat het weer een dure historie à la *Coster* wordt. Ook kan ik nog

wel wat bijdragen (dat wou ik hèm niet zeggen, maar het is zoo). Schrijf me hierover dus, zoolang ik het nog ongedaan kan maken.

Ingesloten een berijmd antwoord van Rudie; erg geknutseld en beroerd. Fredje schreef ook weer een heel pak abominabele versjes. Ze zijn aan het subtiel-doen toe; slechte invloed van Tinan, van ons, enz.

Van Last kreeg ik allerlei drukwerken en een brief waarin hij zijn verontwaardiging te kennen geeft over de uitspraak van zijn 'eereraad', en over mijn stuk in *Die Sammlung*. Ik heb er niet onvriendelijk, maar ook niet zacht, op geantwoord. Ik denk dat hij wel niet meer komen zal; in ieder geval zal ik dat deel wel zelf afdoen in *Forum*. Of Gans ervoor nemen.

Ik begon met het stuk over Jan Lubbes; langzaamaan moet het overgaan op fascisme, etc. Over een paar dagen zend ik je een portie. Het beste lijkt me om het in 2 of 3 stukken achter elkaar in *Forum* te zetten, telkens een blz. of 10. - Ik had ook erge lust om een panopticum te schrijven ter verdediging van 'den ignobelen James Cagney', die mij zooveel eerlijker lijkt dan al de vermomde prollen van de bioscoop, maar wil je dat hebben? Ik ben nu ook wel erg opgeslokt door de rest.

Vergeet je de *Forums* niet? (Van Zijlstra. 1¾ jaargang, 1932 + ¾ van '33.)

Ik ga nu weer werken. Veel, veel dank voor je prompte behandeling van het exposé, je bent een vriend uit 1000.

Hartelijke groeten, ook aan Ant, van je

E.

Ik kijk erg uit naar je stukje over den verleider, maar er komt niets. - Het 'essay' van Kijzer over mij en Coster als Franschman versus Germaan, en de groote waarde van Querido en Uyldert, was overheerlijk. En hij schrijft 3 × dat hij mij iets bestrijden zal 'tot hij geen adem meer heeft'. Dat dergelijke *kul* door de 2 Jannen niet uit *Gr. Ned.* te werken was, is toch wel bedroevend. Geschreven in Jan-Lubbes-pur-proza.

Er is een tweede *Braunbuch* verschenen: *Dimitroff contra Goering*. Moet je het je niet ijlings aanschaffen? Ik denk dat ik het ook

in mijn stuk opneem. Wat daar allemaal niet inkomt: ik sta er zelf van te kijken! Mussolini, Keyserling, *André Campo*, A. de Kom, Kuyle, Jan Lubbes en Dimitroff; als Vic nu maar weer niet erg serieus het hoofd schudt. Vic zelf zal er trouwens ook - hoewel ongenoemd - in compareeren.

Bij het naar buiten gaan vind ik je brief. De kwestie met Querido lijkt mij door hem wel erg slim behandeld; ik geloof niet dat je dit zoo moet aannemen. Gesteld, de onkosten zijn fl. 3000.- en hij verkoopt tot 1 Nov. '35 voor fl. 1000.-, dan gaat er fl. 350, van mij af, en jij en de broodarme Jan zouden voor fl. 1650. opdraaien! Dat is al te mal en absoluut niet in evenredigheid met het garandeeren van 70 blzn.! Schrijf hem dus omgaand dat je *cijfers* moet hooren, en weten wilt *waar* het, in het ergste geval, op neerkomt. Natuurlijk zal ik met jullie mee 'dekken', en zelfs zoo mogelijk alles voor mijn rekening nemen, maar dat hoeft hij niet te weten, en noch jij noch Jan zijn richards. Ik schrap net zoo lief die 70 blzn., of laat een stuk overliggen voor eventueel een volgende en kleinere bundel.

Behandel deze zaak dus nog goed, want Q. is heel geschikt, maar toch wel een slimme zakenman.

Als ik je proef niet meer krijg (over den rokkenjager) schrijf ik er zeker niets meer bij, want 3 × over deze kwestie is strategisch onjuist, en belachelijk voor ons.

Het porto voor het gratis-abonnement wil ik desnoods wel betalen. Zeg dat aan onzen directeur, maar zeg er dan bij dat het principe je onjuist lijkt...

Je hebt dus al meer van Last gemerkt, dan ik! Neem je hem nog in *Forum*? Zijn toon en houding bevallen mij matig; Gans is zeker qua persoon geschikter, en als 'trotskyst' ook meer bij-ons-hoorend. Antwoord mij hier nog op, want ik zie Gans eerstdaags. - Doe mijn groeten aan Müller-Lehning.

De 2 stukken (die er nog niet zijn) gaan direct weer terug. Dat Kramers er geen bal van terecht gebracht heeft, behoort tot het normale. - Dag!

Je

E.

Gino = Giacomo heeft zijn proeven gekregen: 14 blzn.; hij is dus kiplekker, want zij leven heel poover en zulke sommetjes brengen voor hen soms werkelijk uitkomst.

Er is bij Last - ofschoon hij toch geschikt is - een neiging om slimmer te zijn dan wij en om ons te 'gebruiken', en vrij veel vijandigheid die uit *literaire* streberei voortkomt. Hij kan het niet goed verdragen dat wij zoo op plaatsen gaan zitten, waar volgens hem 'de *nieuwe* kunst' = Dekker, hij en nog 2 anderen - Theun de Vries bv., als die het dogma behoorlijk leert omhelzen - moesten zitten; hij voelt zich erg beroemd en speurt overal naar de echo's van zijn literair personage. Gans is van al deze eerzucht ontbloot, schreef mij spontaan dat hij met veel plezier mijn stuk in *Die S.* en het antwoord op Defresne gelezen had en dat er werkelijk een verfoeibare hollandsche mentaliteit bestaat. Bovendien heeft hij een reëele waardeering voor jou en mij. Hij *schrijft* minder goed dan Last - maar dat is gemakkelijk verholpen, en hij is zeker geen haar minder intelligent. Sur ce, zeg me dat *jij* wilt. Ik heb nl. toch ook met Last te doen, en zie niet in waarom je geen dingen van hem in *Forum* zou opnemen, mits ze beter zijn dan het kreng dat nu in *Gr. Ned.* staat.

En wanneer plaatsen we wat van Dekker?

Wil je Hein eraan herinneren dat hij zijn meening over de *Politicus* zeggen moet? De meening van Last daarover zou mij ook wel interesseeren! En wat heeft Müller-Lehning ervan terug? Laat mij vooral *alles* weten wat aan reacties erop binnenkomt.

Wij denken ook nog met vreugde aan het samenzijn hier terug. Jany komt overmorgen. Hennie schrijft lange en aardige brieven: wij sijn toch noch niet verstroyt.

601. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Zondag. [27 Mei 1934]

aant.

Beste Menno, Ik moet ijlings een paar dingen hebben; kan je mij die omgaand sturen?

1. *D.G.W.* met het art. van Theun erin; het mooie, je weet wel. Aan Kramers vragen als je 't niet hebt.

2. Mij het nr. sturen van *De Nwe Gemeenschap* waarin het stuk van Kuyle waarin wij geraden worden émigrés te worden - met de mooie advertentie binnenin de kaft!
3. Het colophon van *Harten en Brood* voor mij overschrijvenals je 't boek niet hebt, dan vragen aan Hein.

Ik ben geweldig op dreef en maak er een ‘prima’ stuk van tegen *Jan Lubbes*, anders niet!

Hart. groeten van je

E.

Ik zie het opstel nu duidelijk voor me: je krijgt eerst 9 of 10 blzn. getypt voor *Forum* (dus ± 18 blzn?); dat is wat *Jan Lubbes* heet. - Daarna begin ik aan een nieuw stuk: *De Emigrés* of zoo; dat je in ‘Europa’ zou kunnen opnemen, en waarin ik Muss., Keys., etc. afdoe. Dit kan veel langer worden, dat hangt van mijn *lectuur* af. Misschien moet je 't in 2 keer plaatsen. Reserveer in ieder geval Juli, Aug. en Sept. voor me - ook met het oog op de boekuitgave!

602. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 29 Mei. [1934]

aant.

Beste Menno, Dank voor briefkaart en proef. Geef je geen verdere moeite voor den sigarenhandelaar, wat ik noodig had (1½ zinnetje) heb ik uit het hoofd geciteerd. Hierbij een antwoord op je brief; alles lijkt me nogal gezwam, maar het antwoord heeft de deugd van *waar* te zijn; met Jany waren wij gisterennacht nl. in de *Boule Blanche*; erg aardig voor een uurtje, langzamerhand weerzinwekkend als een vermomde maar au fond nòg bêtere *Kring*. Kan het antwoord gemakkelijk opgenomen worden of ben je erop gesteld, dan zetten; anders vind ik het best, als het vervalt.

Hartelijke groeten en in haast je

E.

Billet retour
Parijs, 29 Mei. [1934]

B.A. - Op het oogenblik dat ik je antwoord lees, stap ik kersvers uit een negerbal. Het wemelde daar van pittoreske heren uit alle Zanzibars, die allen zonder uitzondering in de verleidersbranche waren gegaan; houd me dus ten goede als ik het clichéin-kwestie meer dan ooit zie als een bête noire. De blanke vrouwen die niet op de ultime diensten van deze heren waren uitgegaan, genoten toch van het feit door hen op de dansvloer geleid te worden en zich daarbij te horen toespreken in de meest ... elementaire verleidingstaal. Wat 'de liefde' in dit alles te maken had, zou zelfs jij niet hebben weten uit te vinden: zodra het pittoreske gesleten was, ademde men nog slechts in het abattoir. En toch was het kompleet dàt: de sfeer, de bewegingen, de taal van de verleiding, *un peu plus naturel que nature*, anders niet. Vergeef me mijn overgevoeligheid misschien: ik beloof je dat ik de opgegeven literatuur zal overlezen, maar ben hier nog 'onbekwaam' van.

Je
E.d.P.

603. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 29 Mei '34

aant.

Beste Eddy In omgaand antwoord op je kaart heb ik je vandaag D.N. Gemeenschap gezonden, die ik hier nog vond, en Kramers verzocht je Theun omgaand te zenden, hetgeen hij beloofde. (Je hebt toch vrede met hem gesloten? Hij is werkelijk een van de zeldzame betrouwbare lieden hier, zij het dan ook lang geen calender. Hij is van het type 'strijder tegen onrecht'). Het colophon gaat hierbij:

p. 237:	*Utrecht, in het licht van Allerheiligen, 1933*
p. 238:	*Harten en Brood*

een roman, werd door Albert Kuyle geschreven in zomer en najaar 1933, naar het gelijknamige filmscenario van zijn hand. Verspreiding, vertaling, of overname van dit werk of gedeelten

daaruit in bloemlezingen door de radio of anderszins, alsmede adoptatie voor de film of het tooneel worden door den schrijver

uitdrukkelijk verboden.

Ik hoop, dat je het mannetje niet te veel eer zult bewijzen en hem vooral als *onderdeel* van Jan Lubbes zult behandelen. Dat is mijn eenige angst voor dit stuk: dat je te veel eer zult bewijzen. Verder twijfel ik er niet aan, of het zal raak zijn. Tegenover dezen bollen Kuyle past alleen een serafijnsch-wetenschappelijknuchtere toon, om in den stijl van Max Kijzer te spreken. Alleen als hij met milde strengheid wordt afgestraft, zal hij duidelijk beseffen, wat hij is: een inwoner van Utrecht op zijn smalst, meer niet. - Het *idee* Jan Lubbes is overigens uitmuntend; het vertegenwoordigt werkelijk een *waarde*.

Ik zal Querido nog even duidelijk schrijven, dat ik eerst calculatie moet hebben van de ‘kwaaiste kans’. Maar eigenlijk heb ik hem dat al geschreven; alleen, duidelijkheid is in dezen absoluut noodzakelijk.

Last komt mij voor precies het volgende te zijn: een geschikte vent, totaal over het paard getild in ‘revolutionnaire’ kringen, daardoor ijdel geworden, dientengevolge er op gesteld, die ijdelheid ook beloond te zien in ‘onze’ kringen; eigenlijk een bourgeois, maar uit de schuit gevallen in de puberteit en nu zich, omdat hij *toen* een figuur werd, met puberteitsoverwegingen vastklampend aan die figuur. Hij is bijwijlen kinderachtig romantisch, voelt zich erg ‘vervolgd’ (à la Stepan Stepanowitsch uit *De Demonen*) en heeft het ook wel beroerd trouwens; maar documenten, die hij bij mij wou achterlaten, omdat hij ‘iemand’ moest bezoeken, die hem zou kunnen berooven van die stukken, vergat hij achter te laten, omdat hij inmiddels bij ons gelogeerd en ontbeten had; toen had die pose blijkbaar geen zin meer. Dit soort revolutionnairen lijkt mij van twijfelachtige qualiteit. Hij kijkt eigenlijk erg op mij neer, geloof ik, omdat ik een ‘dilettant’ ben, al houdt dat waarschijnlijk in, dat hij ook jaloersch is op mijn onafhankelijkheid van een puberteitsideaal. Ik heb hem nu tegen zijn ‘eereraad’ verdedigd in *Het Vad.*,

maar meer omdat ik A.M. de Jong een ploert vind. Van Last ben ik in dezen niet eens zoo zeker.

Müller Lehning is *veel* aardiger! Ik zei hem, dat hij jou eens moest opzoeken; hij is deze week in Parijs. M.L. is syndicalist, heeft niets van de vereering voor sovjet-Rusland.

De *Forum* krijg je in ieder geval. Ik vraag ze voor niets; doen ze dat niet, dan heb ik hier nog wel de meeste losse nummers. Jan Greshoff stuurde me weer drie kapittels van zijn roman. Ook autobiographisch, ongeveer in den stijl van *Ducroo*, lang niet slecht, maar met die ondefinieerbare hang naar *het* - het vulgariseerende toch. Bovendien proclameert hij zichzelf tot landjonker, wat ik niet in overeenstemming vind met de laatste eerlijkheid, die hij zegt te willen betrachten.

Wat Gans en Last in *Forum* betreft: ik voel voor *deze* politieke kant weinig. Maar tegen Last heb ik gezegd, dat wij alleen de qualiteit beoordeelden en hem verder attent gemaakt op de paragraaf in het contract over de politiek. Ik ben ervan overtuigd, dat juist *onze* politiek *wel* in *Forum* mogelijk is, maar ook alleen omdat wij met partijen intrinsiek niets uitstaande hebben. Wat zou Gans willen schrijven? Alles hangt van zijn stuk af; het onderwerp zegt ook niets, want elk onderwerp, het allerpolitiekste, is zoo te behandelen, dat het voor ons te gebruiken is. Bedenk je nog eens, eer je het idiote porto voorstel van *Het Vad.* accepteert! Het is, meen ik, meer dan f 5 per 3 maanden!

Hein zwijgt nog over den *Politicus*. Hij heeft het nog niet gelezen, denk ik. Müller Lehning heb ik een exemplaar cadeau gedaan. Maar al deze menschen zijn al veel te veel ‘figuren’ (Hein van de bibliophilie, M.L. van de anarchie) om nog anders dan in woordballetten te kunnen denken. Wat de ‘laatste dingen’ betreft tenminste.

Ik heb deze week voor *Het Vad.* over die Jap. arbeidersroman geschreven (*Straat zonder zon*, vert. van Coenraads). Hier en daar wel boeiend, maar toch wel erg de Japansche Jef Last. Deze stijl belooft, om met graaf Keyserling te spreken, ‘planétair’ te worden.

Heb je de drukwerken ontvangen? En den verleider? Die is

helaas te laat gekomen; maar als je een onderschrift hebt, kan het toch nog best als panopt. in Juli, dunkt me. hart. gr. ook van Ant, voor jullie beiden
je
Menno

604. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Donderdagavond. [31 Mei 1934]

Beste Menno, Hierbij een briefk. van Nijgh & Van Ditmar. Het beste lijkt mij nu dat je mij zelf de nrs van de 1e Jrg. zendt die je nog hebt, en dan vraagt of ze de ontbrekende nog kunnen vinden - al is de voorraad dan 'geheel uitgeput'! In ruil wil ik je natuurlijk mijn gebrocheerde nrs. sturen, als je dat verlangt. Schrijf dit even.

Dank voor het nr. van de *Nwe. Gem.* en het overgeschreven colophon. Maak je niet ongerust over de eer voor Kuyle; ik schreef je al dat ik hem behandelen zal als *Jan Lubbes*. Als Kramers nu ook maar gauw *D.G.W.* zendt. (Ja, ik ben met hem 'verzoend', was trouwens nooit 'gebrouilleerd'.) Jany gaat morgen weg; ik wou dan als de bliksem mijn 'essay' afmaken!

Over Last tot in onderdeelen accoord. Ik merk dat we ongeveer precies hetzelfde van hem dachten, de 'geschiktheid' inbegrepen. Ik denk toch dat hij ontevreden is met mijn antwoord; hij zwijgt tenminste zeer. Maar hij is iemand die het druk heeft, dus...

Benieuwd Arthur M.L. te zien, dien ik in Holland ook heel sympathiek vond.

Gans hoèft heelemaal niets te schrijven. Maar daarover nader. Ik heb hem nog steeds niet zien opdagen.

Bep en ik hebben na kort beraad nu uitgemaakt dat we géén *Vaderland* willen hebben voor fl. 5. porto in de 3 maanden. Dat is dus weer dàt.

Stuur mij je stuk over *Straat zonder Zon*.

Mijn onderschrift bij je brief verschijnt dus niet. In géén geval in het volgend nummer doen, dat wordt te pretentieus en zouteloos. Jouw brief viel me ook niet mee: wel aardig, maar journalistiek aangelengd, niet geserreerd genoeg. Dit heeft met

‘losheid van den briefstijl’ alleen niets te maken; pas op voor *het* gevaar!
Veel hartelijks, ook voor Ant en van Bep, steeds je
In haast
E.

605. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 1 Juni [1934]

aant.

Beste Menno, Jan Gr. vraagt zijn ex. van *Een Ontgoocheling* terug; wil je hem dus dat ingen. ex. zenden dat ik krijgen zou? Kan je mij zenden: *Katholiek Verzet* van Van Duinkerken? Ik wil weten wàt er aan Thomasserij in dit verzet steekt. Mag ik het een tijdje houden? Hart. groeten van je
E.
D.G.W. is er nog niet. Misschien kan je W. Kramers opbellen en vragen of hij er nog aan gedacht heeft.

606. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Vrijdagmiddag [1 Juni 1934]

Beste Menno, De eene missive na de andere gaat de deur uit. Duizendmaal excuus; maar telkens ontdek ik weer iets, en ik wou dat ik eindelijk alles bij elkaar had!
Als je mij je losse nrs. *Forum* zendt, doe er dan nog bij het Dèr Mouw nr. van Jrg. II (no. 5). Dat kwam nl. vrij verpest van Nijgh & V.D. - Dus 12 nrs. van Jrg. I en dit, dat maakt 13 nrs. Je zult er 2 pakken van moeten maken. [Vooral *goed* inpakken, anders komen ze gedeukt en gebutst aan en is alle plezier voor mij eraf!]
Ik zal je *direct* alles terugsturen wat ik hier heb, als je daarop gesteld bent.
Ik heb een mooi plan: als mijn essay over Jan Lubbes in Juli-*Forum* gestaan heeft, vraag ik Hendrik de Vries om voor het Augustus-nr. een Jan Lubbes-lied te dichten (voor Panopticum). Lijkt je dat niet mooi? Hij zal het meesterlijk doen.
Gans schrijft dat hij eerst later komt, en wschl. als ‘geheel onpolitiek mensch, als er zooiets van me overblijven kan’. Arme kerel, dat heb je ervan!

Hartelijk gegroet maar weer, en verwensch me niet te hard: ik ben tot alle wederdiensten bereid.

Je

E.

(Deze laatste 'hang'-dag is aan Jany te danken; morgen ben ik weer heelemaal aan het werk.)

607. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Zaterdagavond. [2 Juni 1934]

aant.

Beste Menno, Ik heb erg de pest in, omdat die verdomde *D.G.W.* niet komt! Misschien morgen? Zondag - maar dan is er maar één post. - Ik ben nl. weer heelemaal in mijn stuk en ik kan je garandeeren dat het een van mijn allerbeste stukken wordt. Dat dit achterin mijn bundel komt, zal iedere 'bedoeling' duidelijk maken, ook in dezen tijd! Maar ik heb zóóveel te zeggen, dat ik niet goed weet hoe ik het allemaal in *Forum* krijg. Ik weet ook niet of *Jan Lubbes* voor alles wel goed is; het vervolg zal wel uitloopen over breedere gronden.

Maar maak in ieder geval de noodige plaats in *Forum* voor deze 2 artikelen. Ik stuur je overmorgen misschien al het 1e stuk: zoowat 16 blzn. MS., dus ik denk: 14 blzn. *Forum*. - En het volgende (voor Augustus) wordt zeker niet korter.

Het is jammer dat wij nu zoo met plaats moeten woekeren, maar korter maken voor mij is onmogelijk. Ik doe mijn best om zoo vlug en tegelijk toch zoo 'kervend' mogelijk te zijn, maar zonder een zekere zwaai komen sommige passages niet 'over het voetlicht'! In werkelijkheid zou ik 3 stukken moeten schrijven; maar dat kan in geen geval, aangezien Querido in ieder geval gevraagd heeft in September niets meer te plaatsen. Kan ik nu tenminste *rekenen* op ± 30 blzn. in de nrs. Juli en Augustus (± 15 per keer?)

Hartelijke groeten van je

E.

Ik ben een *Petit Ami* op het spoor gekomen en heb hem gekocht; hij is, zooals je weet, zoowat onvindbaar. Als hij schoongemaakt is en er weer behoorlijk uitziet, stuur ik hem je.

***Zondag*. [3 Juni 1934]**

Antwoord me ook op deze vragen:

1. Heb je die ‘redes’, of wat waren het, van die heeren die de Europeesche geest wilden behouden, gelezen?
2. Besproken? Zoo ja, kan je mij je bespreking zenden?
3. Wat denk je ervan? Jij, die tenslotte zelf de *ware* ‘geest’ in je *Politicus* verdedigd hebt, geloof je niet dat wij - quand mêmetot deze menschen behooren, - ook als ze óók totaal machteloos blijken, - gegeven den tijd?
4. Als het boek de moeite waard is, wil je het mij ter lezing zenden? - Maar ook in dàt geval, op mijn vragen antwoorden! - Of zal ik het boek koopen? Is het duur?

Ik heb erge lust om van allerlei te lezen, en helaas! wat ik lees is 9 op de 10 × vervelend, en wat mij aantrekt en boeit, daar vind ik nooit meer tijd *genoeg* voor.

(Ik las *Liefde in de Portieken* van Last. Stompzinnig, sentimenteel, banaal, door-en-door *burgerlijk* en alleen z.g. ‘marxistisch’ angehaucht. *Partij Remise* is er een meesterwerk bij! - Ik zou graag in mijn stukken wat goeds over de communisten zeggen, maar hun literatuur stinkt mij telkens weer van hen weg.)

Wat denk je ook van Keyserling? Ik lees nu zijn *Révolution Mondiale* en vind het zeer boeiend en vol voortreffelijke, althans zeer intelligente dingen. Vind je zijn optimisme tegenover het pessimisme van Spengler niet even sympathiek als dat van Ortega y Gasset? Ik krijg lust om meer van hem te lezen.

Die rot-Kramers heeft *D.G.W.* natuurlijk niet gezonden. Het is er nog steeds niet!

608. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 4 Juni '34

aant.

B.E. Vanmorgen heeft Ant aan je adres verzonden 13 stuks *Forum*, en *Katholiek Verzet*; het laatste kun je natuurlijk zoo lang je wilt genieten. De nummers *Forum* had ik zelf nog. Verder had ik *Een Ontgoocheling* al aan Jan Gr. teruggezonden. D.G.W. heb ik nog eens via Gans aan Kramers laten vragen; ik zal

hem er, als je het nummer nu nog niet krijgt, nog eens dringend over opbellen.

Gans was eergisteren een heelen tijd hier. Een oneindig veel sympathieker en eerlijker mensch dan Last met zijn litteraire Affentheater. Bovendien maakt hij, in tegenstelling tot Last, den indruk van een nog allerminst verstard iemand te zijn; zelfs de Trotzkistische wereldrevolutie wilde hij nog best aan critiek onderwerpen. Het leek hem b.v. ook wel een vervelende boel, als *die* revolutie eens realiteit was geworden en in handen van de dan nieuwe bourgeoisie was gevallen. Wij hebben zeer pleizierig gepraat; ik hoop stellig, hem nog eens terug te zien. Ook al weer in tegenstelling tot Last praat hij moeilijk, hetgeen ik een zeer goed teeken vind bij een politiek revolutionnair.

Verder is hier geen nieuws. Ik zit te dubben over den vorm van mijn boek, maar het is nog niet kant en klaar in mijn hoofd. Een allermerkwaardigst boek heb ik dezer dagen van Vestdijk geleend: *Magie als experimentelle Wissenschaft* van dr. Ludwig Staudenmaier. Werkelijk buitengewoon curieus. Deze man, van studievak theoloog en chemicus, heeft n.l., volkomen ongeloovig en als een grap op aanraden van een vriend, zich toegelegd op de ‘magie’; hij heeft doelbewust een complete psychose bij zichzelf opgewekt, die hij daarna in de nuchterste bewoordingen op schrift heeft gesteld. Alles is present: klopgeesten, duivels, hallucinatorische gesprekken, zelfs beweert hij dingen in beweging te hebben gebracht uit de verte. Het aardige van het boek is, dat het zonder eenige mystiekerigheid is geschreven. Overigens schijnt de man toch reëel gek te zijn geworden, zegt Vestdijk.

Straks komt Klausje met zijn zuster Erika hier eten. Erika speelt hier met de Pfeffermühle. Ik hoop Klaus nog eens over zijn voorliefde voor Cocteau te kapittelen, maar hij zal wel verhard zijn, denk ik.

Tot nader dus. Is Jan Lubbes al klaar? hart. gr. 2 × 2

je

M.

in haast

609. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 4 Juni ('s avonds) [1934]

aant.

Beste Menno, Slauerhoff schreef, geloof ik, om zijn paperassen bij X. op te halen. *Ik* stelde hem dit voor: de kwestie is dat hij al verschillende keeren erom schreef en gewoon geen antwoord ontvangt. Hij wou die rommel nu hebben, maar voor X. (en ook voor jou, officieel) geldt de boodschap dat *ik* die papieren hebben moet om door te kijken. Neem er wat uit voor *Forum*, tenzij je wilt dat ik dat doe. Ik stuur de rest dan door, of houd die hier tot ik naar Tanger ga. (Maar kijk goed dat je *alle* MSS. krijgt!)

Er is nu nl. sprake van dat Bep en ik onze vacantie *daar* gaan doorbrengen. Sl. heeft daar een huis gehuurd, wat ons hotelkosten uitspaart; bovendien voelt hij er zich ziek en eenzaam, het klimaat doet hem geen goed en hij wil niet naar Holland terug. Als wij gaan, zal het zijn van ± 23 Juli tot eind Augustus. Het is te hopen dat jullie dan niet net hier willen komen! Wij kunnen onze vacantie moeilijk op een ander moment nemen; deze slappe tijd hier in Parijs is de aangewezene. Ik ga nu werken wat ik kan - tot ± 20 Juli - om zoo veel mogelijk *af* te hebben als ik wegga. Morgen maak ik *Jan Lubbes* af; overmorgen stuur ik het je toe. Het volgende essay wordt heel anders.

Al wat ik gisteren over Keyserling schreef, neem ik heftig terug. De man *is* intelligent en zegt soms zeer boeiende dingen, maar het is een zwamneus van het zuiverste water. Wat een *gelul* is deze *Révolution Mondiale* in wat strekking ervan betreft, wat een societeits-rede voor andere intellectueelen van de 'Witte'! Hoe meer ik erin opschiet, hoe meer ik ervan walg. Ik heb nu ¾ uit; het laatste kwart maakt me misschien af.

Hart. groeten van je
E.

5 Juni ('s morgens)

Daarnet brief gekregen en bespr. van *Straat zonder Zon*; deze laatste voortreffelijk. - Ik ben blij dat Gans je zoo meeviel; hij is werkelijk een bizonder aardige kerel met iets 'beter-dan-gewoonlijks' in zich, op zijn rare manier. Maar Last ziet in hem

een ontzettende fielt. Ik moet nog eens van Gans hooren wat eigenlijk hun conflict is geweest: iets over het *Roodboek*, of Van der Lubbe of zoo, allemaal voor of tegen de belangen van de partij. Ik heb zoo'n gevoel dat Gans zich bij ons troosten komt over de jakkepoezen die hij in de partij ontmoet heeft. Laat hem bij gelegenheid toch maar eens een stuk schrijven, als hij een onderwerp heeft dat je aantrekt: je moet zijn taal nakijken, maar in groote lijnen kan hij best een artikel schrijven; zijn stuk over *La Condition Humaine* in *De Nieuwe Weg* is zeker een van de beste stukken die in Holland verschenen zijn en lijkt *niets* op het mijne. Hij was het ook die mij het eerst sprak van von Salomon, in tegenstelling met allerlei communistische 'meesterwerken' die hij zelf ook beroerd vond.

Die dokter in de magie lijkt mooi, maar ik zal wel geen tijd hebben om hem te lezen. Helaas!

D.G.W. is er nog steeds niet!

Dank voor de gezonden *Forums*, speciaal dank voor Ant ook, die voor de verzending is opgedraaid. Je zegt niet of je mijn *Forums* terug wilt. Als je dat niet wilt, geef ik ze aan Antonini, want al dat papier in huis wordt encombrant. Of weet je iemand anders?

Hart. groeten van je

E.

Antwoord hierna even, kort, op al mijn vragen; dan zijn we weer bij! Ik lees Keyserling vandaag uit en maak *Jan Lubbes* af, als *D.G.W.* nog komt, anders blijft er een hiaat. Morgen zend ik je dan het ms. Anders overmorgen?

Ik weet een prachtig iets voor een Zondagspreek van je: een goed artikel over A. de Kom, *Wij slaven van Suriname*. (Uitg. Mij Contact.) Besprak je dat al? Het is zéér de moeite waard, doodeenvoudig geschreven maar door de feiten poignant. Het schijnt dat Last het heeft helpen opstellen, maar het feitenmateriaal is heelemaal bijeengebracht door De Kom, die een neger is. Bespreek het vooral; het is, zooals het is, een van de weinige boeken die bij ons verschijnen, waarbij je aan literatuur niet denkt en absoluut gegrepen wordt door wat er in staat. Het

MS. schijnt bij den uitgever door de politie te zijn opgevorderd, en daarna moesten allerlei passages geschrapt worden, en woorden vervangen van overheidswege. Ik zal er in *Forum* nog iets van zeggen. Dit gaat nu in een andere enveloppe, vanwege dit bijschrift!

610. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Dinsdagavond. [5 Juni 1934]

aant.

Beste Menno, Ik ben erg bang dat mijn *Jan Lubbes* zóó uitzwelt, dat hij niet in één nr. van *Forum* kan. Hij is nu al 14 blzn. geworden; hij wordt wel 16 of 18 MS. Als het niet anders gaat, moet je hem in godsnaam maar splitsen en in Juli en Aug. zetten. Aan Hendrik de Vries vroeg ik een Jan Lubbes-lied te dichten, dat in een volgend nr. zou moeten! Laten we deze naam vasthouden!

Mijn volgend essay, dat precies is wat je in het 'Europa'-nr. wou zetten, moet dan maar niet in *Forum*. Of denk je dat ik Q. kan vragen de bundel tot October aan te houden? En zou je dan in Sept. het 'Europa'-nr. kunnen uitgeven? Als dat *zeker* is, kan ik het wel vragen.

Dit is wat ik ervan maken wou:

1. Over Keyserling, La Révolution Mondiale.
2. Over die Entretiens sur l'Esprit Européen. Societeit van 'verantwoordelijke' intellectueelen. Zend je me dat boek?
3. Over *Katholiek Verzet*, ook in verband met dit Europeesche, kollektieve en 'tellurische' gebeuren. Over of je een katholiek en intelligent kunt zijn in dezen tijd.
4. Over revolutionaire literatuur. De nieuwe stijl daarvan: lagere school en kinderkamer. Hier vnl. over Holland.
5. Over de doctrine van het Fascisme door Mussolini.
6. Wschl. over *Essai de la Miserè Humaine* door Brice Parain, tenzij ik dit opneem in de revolutionaire literatuur.

Ik had ook over jouw *Politicus* willen schrijven, maar dat is nu al spontaan in *Jan Lubbes* terecht gekomen! Het volgende essay wordt meer 'cahiers van een lezer'-achtig dan *Jan Lubbes*; meer losse stukken bijeen.

Wat denk je ervan? Ik zou het *jammer* vinden als *Jan Lubbes* gesplitst werd, en het lijkt mij voor *Forum* een 'kapitaal' stuk. Maar als het moet... Ik vroeg je 15 blzn. Maar 18 of 20 heb je zeker niet voor me? Enfin, zie zelf maar.

Hart. groeten van je

Eddy.

611. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 6 Juni '34

Beste Eddy Met die G.W. is het een vervelende zaak geweest, omdat Kramers (door mijn schuld) niet begrepen had, dat er bijzondere haast bij de toezending was. Nu heeft wederom de goede Henricus Pannekoek ingegrepen (want Kramers had het nummer van den uitgever moeten betrekken) en uit zijn schatkamer het exemplaar per vliegtuig naar Parijs gedirigeerd. Ik hoop, dat het nu relatief nog op tijd is gekomen. Ik sluit ter nadere instructie een verslag van een Kuyle-voordracht in; zelf had ik geen lust om te gaan, wat mij achteraf spijt, omdat hij speciaal *Dumay* uitgekozen had voor deze gelegenheid.

Wat *Jan Lubbes* betreft: ik wacht met ongeduld, aangezien ik het nummer voor Juli in elkaar moet gaan zetten. Natuurlijk zal ik doen wat ik kan. Maar eerst moet de zending nog door naar Vestdijk en Vic!

Het stuk, dat ik over den Europeeschen geest schreef (vrij refereerend, ik had weinig inspiratie), liet ik je vandaag opzenden. Je zult er toch nog dezelfde gedachte in aantreffen, die ook jij in je brief uitspreekt: dat deze heeren an sich eigenlijk zwamneuzen zijn, maar dat hun conferentie door het *moment* weer een zekere betekenis krijgt. In zooverre behooren wij dan ook weer bij hen, hoezeer wij verder ook van hen differeeren. Ik stuur je het boek nog. Komisch overigens, al deze tijdelijke bondgenooten! Kramers en ik zweren tegenwoordig weer bloedig samen tegen den N.S.B. en in de Culclub wordt heftig door ons tegen alles wat fascistisch is geageerd.

Graaf Keyserling is (ik zie tot mijn genoegen, dat je spoedig bekeerd bent) een fluim; lees vooral het stuk van hem in *l'Esprit Européen*!

Als het kan, moet toch juist je stuk over Europa in het Europanummer!! Dat zou dan misschien (ik moet het nog met Zijlstra overleggen) in Sept. kunnen verschijnen.

Geef de *Forums* maar aan Antonini; ik heb ze niet dringend noodig en zal, ingeval van bundeling, dan wel probeeren ergens losse nummers op te scharrelen.

Ik zal morgen naar X. gaan om de copie van Slau. Dezer dagen had ik geen tijd, met *Pfeffermühle* was ik nogal bezet. Ik heb n.l. deze menschen zeer in *Het. Vad.* geprezen en nu loopt het werkelijk storm; niet door mij overigens, maar door de kwaliteit van het werk. Gisteren heb ik uitvoerig met Erika Mann over de acteursquaestie gepraat; zij is bijzonder aardig, zonder een spoor van verlogenheid of aanstellerij en het au fond ook wel ¾ eens met onze theorie, maar het ¼ verzet zich natuurlijk toch. Zij is 28 jaar en op dit moment werkelijk *gaaf* gebleven; maar over 30 jaar, na 2000 Maria Stuarts en 3500 Ophelia's? Bovendien heeft de *Pfeffermühle* dit voordeel, dat hij *nu* een idee vertegenwoordigt, en dat is op zichzelf al zeer sympathiek.

Aan de Kom zal ik in *Het Vad.* niet kunnen raken. Hoort bij de politiek, wordt ongetwijfeld door een red. binnenland afgedaan. Ik ben ‘voor de litteratuur’. Er was vandaag trouwens een brief van een abonné aan Schilt, die verzocht mij naar Buitenland over te plaatsen; ‘daar kon ik dan *openlijk* mijn vaderland verraden.’ Gelukkig is Schilt nog een liberaal van den ouden stempel...

hart. gr. ook van Ant voor jullie beiden

je

Menno

N.B. Ik heb mijn vacantie van 29 Juli tot 26 Augustus. Wij zullen dus langs elkaar heen gaan, als jullie Tanger bezoekt. Jammer!

612. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Woensdag. [6 Juni 1934]

aant.

B.M. - Gelijk hiermee zend ik je het stuk. Zorg vooral dat het compleet in *Forum* komt, als het eenigszins kan - als je het splitst,

verliest het toch erg veel van de stroom, en dus van de ‘bedoeling’. Wat wedden we dat Vic het infaam vindt en tegen stemt? Het heeft zoozeer alles wat tegen vaste zetels en arrivisme gaat... De lengte ervan valt mij après tout mee, misschien is het toch maar 15 of 16 blzn. *Forum*.

Nu wacht ik gelaten op je opmerkingen, antwoorden, etc.

Veel hartelijks, je

E.

613. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 6 Juni. [1934]

aant.

Beste Menno, Hierbij een panopticum van bizonderen aard. Gino A. gaf het mij onverwacht; het is een brief van zijn zoontje, maar ik heb het geval vermomd om hem geen beroerdigheid te bezorgen. Houd zijn identiteit ook tegenover Vic en Vestdijk geheim, je kan nooit weten; hij zit erg in geldnood en verwacht allerlei dingen uit patria! [Ook is hij bang dat de moeder van het kind - het model voor X. - die erg Mussoliniaansch is, het jongetje pesten zal. Er hangt in dat huis een portret van Mussolini aan elke wand.] Bep vindt het briefje alleraardigst.

Vic zal er wel weer tegen zijn.

Ik wacht op antwoord van je voor ik dit verzend.

7 Juni.

Ik bedenk iets: schrap in *Jan Lubbes*, de heele passage over *Harten en Brood*, en tegen het eind, de heele alinea over ‘schrijvers voor elite’ en ‘publieke’ auteurs. Of stuur mij deze bladzijden terug. Dus de bladzij die begint met ‘Dezelfde wenschdroom kwelt ook Jan Lubbes Kuyle’ en de volgende, en de voorlaatste bladzij van het heele stuk, waar zooveel in den rand geschreven staat. Ik zie nu opeens duidelijk hoe ik de boel korter èn beter krijg. Wat ik hier schrap doe ik dan in de *Aktueele Notities*, waar ik nu mee bezig ben en waar het veel beter op zijn plaats is en geen ‘stroom’ verbreekt.

Ik las A. de Kom uit, dat voor wat het zijn wil werkelijk lang niet slecht is; daarna keek ik de jaargangen van *Links richten* en *Links front* in, die Last mij gestuurd had. Dat dit überhaupt nog

met literatuur te maken heeft is nog een wonder. Je bent totaal in de kinderkamer terug, met af en toe bezoek van een vreeselijk woedende hulponderwijzer (De Dood of zoo). *Links front* is, gek genoeg, inderdaad al een heele vooruitgang op *Links richten*, maar bij elkaar is het een abject zoodje. Wat er *niet* abject in is, moet je er bij denken, en is zuiver menschelijk, zou er alles bij winnen om zich niet uit te drukken 'per' literatuur. Zou je Last dit aan zijn verstand kunnen brengen? Zijn kijk op alles moet al totaal vervalscht zijn, en dan, deze kinderkamer zit vol met *zijn* kinderen.

Ik verstuur dit nu toch maar om geen stoornis te geven. Als je vindt dat het stuk eerst de ronde moet doen van de andere redacteuren, doe dat dan eerst. Maar schrap dan zelf, met rood potlood bv. (dat het voor mij toch leesbaar blijft) de aangegeven passages.

Op het slot van de pagina waar de aanhaling van Theun de Vries staat, volgt dus: 'Deze schaamtelooze prolurkerigheid' - dit slaat dan niet meer op Kuyle maar op Theun. Maar deze woorden zelf kan je veranderen, omdat de prolurkerigheid van Kuyle erger is en hier dus overdreven. Maak er maar iets anders van, om het te laten kloppen met wat er dan volgt over den 'nieuwen tijd'. Ik geloof dat alles dan véél beter wordt, en het stuk wordt 2 blzn. korter.

Hartelijke groeten van je

E.

614. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 8 Juni. [1934]

aant.

Beste Menno, Dank voor alles. Als die Jan Lubbes-copy nu nog maar 'terecht' komt! Ik hoop het zeer, anders loopt alles spaak. Mijn stuk over Europa, zal toch niet erg een stuk over Europa alleen worden; het worden 'actueele notities', ook over Holland. - Je geestdrift voor Erika wordt roerend, maar ze zal wel intelligent en lief zijn, en nog eenige plekken van 'das Erste' drooggehouden hebben. Ingesloten een papier dat mij gezonden werd door Stols, en dat hij weer gekregen had van iemand die gedichten van mij op zijn repertoire wilde zetten. Het is

met dezen man net als met ‘den ignobelen James Cagney’ - in vergelijking met de beter vermomde leurders van het genre Reinhardt, vind ik hem haast sympathiek, en ik heb dan ook ijlings toestemming gegeven. Wat een smoel! het is Jan Lubbes onder de voordragers. En zijn stijl heeft Bep verrukt, die er tot in iedere wending het proza van *De Bijenkorf* in proefde. *Dat* is nogeens eerlijk, als je het mij vraagt!

Bep laat je verder vragen of er een zekere danseres die Mila Cyrul heet al in Holland is opgetreden - zooniet, dan krijg je er spoedig een brief over.

Jammer van A. de Kom. Ik zal er in mijn stuk wat over zetten, maar niet veel, gegeven het ‘kader’, en het zou aardig zijn als er wat meer over dit boek geschreven werd, dat tusschen die andere kommunistische rommel werkelijk erg sympathiek is. Die heer, die zoo patriottisch aan Schilt schreef, is ook Jan Lubbes op zijn best, maar verouderend en dyspeptisch.

Dat is voor vandaag weer alles, geloof ik. Hartelijk gegroet door ons beiden

Je

E.

(Ik zal je over een tijdje al die drukwerken tegelijk terugsturen, y compris *D.G.W.* van Hein.)

615. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 8 Juni '34

aant.

Beste Eddy Gisteren *Jan Lubbes* ontvangen en aanstonds gelezen. Vandaag kwam je aanvullend schrijven (met aardig panopticum, dat ik dadelijk doorzend). Het gekke is, dat ik het met de aanvulling heelemaal oneens ben; want het gedeelte over Kuyle lijkt mij, juist in dezen vorm, *opperbest*! Terwijl ik daarentegen juist een ander amendement had, en wel dit: laat in *Forum* weg (en secundair: werk ook in de boekuitgave om) het eerste hoofdstuk van *Jan Lubbes*. Want voor mijn gevoel was er dadelijk een scheiding aan te wijzen. Het begin boeide mij niet, was een herhaling van dingen, die je al elders gezegd had, bovendien niet erg duidelijk van schriftuur op sommige

plaatsen, verwarrend door alle ‘initiaal-menschen’, die je er iets in laat zeggen; een soort auto-budget, dat niet ‘algemeen’ is geworden. Wat je b.v. over de hoogere en lagere polemiek zegt, staat al veel scherper en helderder in vorige artikelen; hier herhaald, maakt het den indruk van een man, die niet van zekere gevoeligheidjes kan afkomen, die duidelijk en pijnlijk *herkauwt*, wat hem alzoo is gepasseerd. Heusch, voor den lezer t.B. raak je daar niet los van een zekere pietepeuterigheid, die - om je de waarheid te zeggen - mij wat ridicuul aandoet. Je geeft hiermee je tegenstanders een wapen in de hand, dat ze met graagte tegen je zullen uitspelen.

En dat is *zeer* jammer; wat van II af wordt het *onmiddellijk* goed en *heel* goed zelfs, tot het einde toe. Je hoeft om zoo te zeggen, maar enkele regels over Jan Lubbes boven II te schrijven en deze monstruositeit verschijnt beangstigend duidelijk en steeds nijpender in zijn moderne kleedij. Ik zou je dus aanraden, *ook voor het boek*, de heele I (historie van den essayist, die zijn verloren regels beweent: die toon heeft het werkelijk hier en daar!) kort en goed te schrappen, er ook geen nieuwe bloemlezing van te maken, ook de kul met den sigarenhandelaar *volstrekt* te supprimeeren en één snijdende alinea over Jan Lubbes aan begin II toevoegen. Dan is het een kapitaal stuk van groote kracht, en wordt de bewijsvoering en het accent niet verzwakt door het gekeutel vooraf. - Voor *Forum* heeft het nog dit voordeel (maar dat is secundair), dat het er gemakkelijk in één keer in gaat. Maar het zou mij ook voor het boek absoluut enorm veel beter lijken, als je tot een radicale schrapping kon besluiten. En heusch, *Kuyle is uitstekend* en die prolurk moet hier zeker bij den naam worden genoemd. Ook de ‘tellurische’ krachten worden zeer boeiend behandeld.

Wat nu te doen? Wil ik je het heele ding even terugsturen, òf voor jouw òf voor mijn voorstellen? Ik zou in dezen ook de plicht op mij willen nemen, om te doen wat jij zoo vaak voor mij gedaan hebt: het stuk *zuiveren*; want ik zie nu eens bij hooge uitzondering *precies*, wat m.i. weg moet om het geheel zóó voortreffelijk te maken. Schrijf mij dus omgaand over de

zaak. Er is *groote haast bij*, want ik stuur het geheel liever aan Vic, als we het hier definitief over eens zijn geworden. (Vestdijk heeft het gisteren ingekeken en is op die gronden al voor, maar hij heeft voornamelijk in II en III gestudeerd).

Als je *Forum* krijgt, zul je je ongetwijfeld hevig ergeren (als ik) aan het infame rotstuk van Urb. v.d. Voorde, dat die vervloekte Vlamingen hebben opgenomen. Het is onteerend, onbeschrijflijk beroerd en erger dan Coster, bovendien zoo stinkend banaal, dat je er wee van wordt. Verder heeft mej. van Dijk de stommiteit uitgehaald, in den inhoud mijn naam als schrijver van den brief te vermelden, waardoor eigenlijk de aardigheid er af is; want je hebt groot gelijk, het stuk is te uitvoerig van lullificatie en ik vond het alleen maar best als een mystificeerend grapje. Lees ook op de achterzijde het oordeel over den *Politicus* van de boekhandelaren; snobisme van het 'zout der cultuur'; de namen zijn werkelijk dwaas genoeg, ze hebben maar wat uit mijn 'intelligente voorbeelden' gegapt en er een zekere Reger(?) bijgezet. Zal wel erg beroerd zijn, net als Conrad Ferd. Meyer, vrees ik.

Gisteren met Klaus en Erika gedineerd, Klaus over Cocteau aangevallen. 'Aber Cocteau hat doch ein sehr, *sehr* grosses Talent!' - Es gibt so viele grosse Talente auf der Welt! 'Nein, *das* dürfen Sie nicht sagen, Herr Doktor!' Verder een geschikte vent, man der nuances. Unendlich begabt vielleicht.

Reageer omgaand! Ik heb mijn bezwaar zoo scherp mogelijk geformuleerd, omdat ik het werkelijk duidelijk zoo en niet anders zie. hart. gr. ook van Ant, voor jullie beiden

je
Menno

616. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 9 Juni. [1934]

aant.

Beste Menno, Dank voor je brief. Ik kan me er absoluut bij neerleggen, en wel hierom: die 2 eerste bladzn. zijn eigenlijk bij elkaar geplakte aanloopen voor 2 panopticum-stukken die ik wèl bundelen wou, nl. *Polemiek en Tijdschriftleiderschap* en *Afscheid van Kostersloot*. Ik dacht dat het ook voor het artikel

toch een goede aanloop zou zijn - mijn relaties met Jan Lubbes beginnen immers werkelijk zoo! - maar nu je deze reactie hebt, lijkt me dat zeer normaal. Laten we dus nu, om geen tijd te verliezen, haastig maar 'doeltreffend' optreden: stuur me de boel niet meer hierheen, maar maak er zelf even van wat je denkt dat het zijn moet. Dus typ een andere aanhef, met misschien eenige gegevens uit wat je in MS. hebt, en stuur de boel dan door. II wordt dus I.

Kan je dit niet, stuur mij dan het heele begin terug, dan doe ik het zelf. Maar ik heb liever dat jij het meteen doet, en alle vertrouwen in je!

Je stuk over Wichmann is *uitstekend*, vooral tegen het slot. - Het stuk van Van de Voorde vind ik, als jij, uiterst banaal, maar verder hindert het mij niet en vooral, ik gun dien armen ouden Kloos dat hij ook hier gehuldigd wordt. Ik heb precies hetzelfde zwak - en dezelfde bewondering - voor hem als V.d.V. (helaas?) - De vergissing van mej. van Dijck vind ik in dit geval niet erg; ik dacht zelfs dat je het zelf had laten doen! Het stuk zelf viel me, bij overlezing, mee; het is toch wel 'vol', maar 'vaag'. D.w.z. het begin is traag; het slot subtiel maar vaag. - De heeren van de *Litt. Gids* zijn je blijkbaar welgezind, al of niet samen met den beroemden Reger.

Het is onbetwijfelbaar dat Cocteau 'ein sehr grosses Talent' heeft. Alleen: het is een comediant en een 3e rangs persoonlijkheid. Ik zou ook wel weer met Klaus willen praten, maar niet hierover: de pederastische gemeente is *ook* religieus. Ik zou het willen hebben over zijn boek, over al wat daarin sympathiek en toch een beetje dun is.

Hierbij dan de omgaande reactie. Als ik het heele stuk voor den bundel klaar heb, zal ik jou die tekst sturen, vóór hij naar Querido gaat. Je moet me dan eerlijk zeggen of hetzelfde bezwaar dan blijft bestaan, of dat alles dan 'in orde' is.

Hartelijke groeten van ons twee, ook voor Vrouwe Ant,

je

E.

Wil je de getypte blzn (de 2 eerste) van *J. Lubbes* verscheuren, na gemaakt gebruik(?) - want die heb ik hier ook. Mij zenden waar het geschrevene weer begint en wat je niet naar *Forum* zendt. Dank.

617. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Zondag. [10 Juni 1934]

aant.

Beste Menno, Ik las *Forum* met plezier, en als altijd geboeid het fragment van Vestdijk. Maar het is pijnlijk zooals hij bij Joyce geleend heeft; niet alleen is deze heele 'monologue intérieur' van den heer Visser de vrije Hollandsche bewerking van zulke dingen bij den Mr. Bloom van Joyce, maar ik meen dat bij Joyce een identieke schijthuisepisode voorkomt, - en dat is toch wel kras. Dat Vestdijk, zich verwant voelende met Joyce, zich op het 'systeem' inspireert, mij best; maar om dergelijke effecten precies zoo toe te passen! De heele episode van de woorden, als generaal thoe Water hem van allerlei verbiedt, en vooral het eind daarvan met de samengestelde woorden, is du Joyce pur, en van het gemaniereerdste. Je moet Vestdijk toch eens vragen welke houding hij hierin aanneemt; ik bedoel: volgens welke opvatting hij erin slaagt zulke *absolute pastiches* onder eigen naam uit te geven? Zoo goed en oorspronkelijk als ik de 'monologue intérieur' van *Een, Twee, Drie, Vier, Vijf* vond, zoo pijnlijk - en tenslotte oninteressant, vond ik dit Visser-Bloemfragment.

Lees hem dit niet voor, want hij is impressionabel en krijgt misschien dan weer een duw in de verkeerde richting. En toch vind ik dat wij eerlijkheidshalve verplicht zijn hem erop te wijzen. Laat hij tenminste het *ergste* eruit halen. Wij hebben geen enkel recht om op Revis af te geven die stomweg Ehrenburg nakalkt, als *onze* Vestdijk zich op deze manier van Joyce bedient. Ik denk opeens weer: 'Holland'. In Frankrijk of Engeland zou iemand van het talent van Vestdijk instinctief verplicht zijn geweest er 'iets anders van te maken'. Terwijl *daar* in het onderbewustzijn toch zooiets steekt van: 'Nou ja, niemand heeft Joyce toch gelezen'.

En o ja, het moet ‘*lever* du roi’ zijn, met een r. Niet *leveé* zooals hij schreef (blz. 550). - Ook moet ‘kotsen’, voor zoover ik weet, met een t, niet met een d, al is dit laatste wel direct veel deftiger.

Maandag. [11 Juni 1934]

Als *Jan Lubbes* in Juli-*Forum* komt, houd dan in ieder geval 1 blzij meer voor me open dan de tekst, want als je het einde zoo houden wilt als het nu is, wil ik er nog iets meer bij doen over *Harten en Brood* (als *type* boek) en daartegenover nog wat zetten over Van Schendel's *De Waterman*. - Dit komt het stuk zeker ten goede.

Ik ben benieuwd naar de manier waarop je het begin in elkaar zet, - als je dat doet, - maar ik twijfel geen oogenblik aan den goeden uitslag!

Ben nu bezig aan de ‘actueele notities’; las het *Fascisme* van Mussolini geheel over, met potlood in de hand, en je dikke boek over het behoud van de Europeesche geest. Dit laatste is ‘zeer interessant’ - en een gelul-zonder-eind óók. Er is tot dusver niet één, die spijkers met koppen slaat; alleen de heer Limburg heeft schuchter opgemerkt dat *dat* misschien toch wel de bedoeling was. Overigens een aangename uitwisseling van knappe exposés: Pontigny op een kritisch moment van de beschavings-geschiedenis. - Ik heb nergens kunnen vinden *waar* Huxley de politiek raakte. Zijn praatje is amusant, maar brengt ook *nix* aan! Keyserling *belooft* het meest, en *geeft* veel optimisme.

Maandagavond.

Ik heb het dikke boek uit en ben werkelijk verrast geworden door de toespraak van Jules Romains; vooral *na* al dat andere gelul. Hij heeft die heeren toch eigenlijk verdomd goed de waarheid gezegd, en tot het einde toe: als je goed leest staat er dat ze pharizeeërs, sophisten en slaven zijn! Ik vind deze toespraak zoo prachtig en zoozeer het *eenige* wat in dezen tijd over ‘Europa’ moet worden gezegd, dat ik je aanraad - in allen ernstom deze 4 blzn. voorin je Europa-nummer te zetten, met een kort bijschrift van de redactie. [Dit lijkt me ook prachtig tegenover den voorzichtigen heer Huizinga.] Vraag Romains dan om toestemming ervoor, dat ‘staat’ beter. Als je dat wilt doen,

zal ik naar zijn adres informeeren. Je moet natuurlijk gewoon zetten: ‘M. Jules Romains’, maar in werkelijkheid heet deze heer Farrigoul.

Matthijs Vermeulen heeft aan Jany gezegd dat de nieuwe ‘roman-fleuve’ van Romains, *Les Hommes de Bonne Volonté*, (waarvan nu 4 dln verschenen zijn, meen ik) zoo prachtig was als Balzac. Ik heb niet de minste fiducie in de kijk van Matthijs V., maar al zou dat boek maar de *schijn* van Balzac hebben, ik krijg nu opeens lust om het daarmee nog eens te probeeren, alleen door dat discours. Het is verdomd de eenige ‘vent’ geweest, die op deze bijeenkomst gesproken heeft.

(Maar zijn *Dieu des Corps* was ongehoord banaal en op het idiote af: kappers-sexualiteit en in een ròtstijl.)

Het is onmogelijk om te werken hier; 's morgens het grootste lawaai van arbeiders die aan het huis hiernaast werken, 's avonds heele opera's door de radio. Ik zal mijn laatste ‘notities’ in den nacht moeten schrijven.

Last stuurde me weer 2 nrs. van *Het Volk*, met niets dan gelul over de eereraad erin. Alles schijnt voor hem in *dit* gewichtige gebeuren gelocaliseerd te zijn!

Tot zoover dan maar weer.

Hartelijk gegroet. Je

E.

Dit is belangrijk: ik vroeg er Last, en daarna Gans om, maar geen van de twee schijnt het me te kunnen bezorgen. Ik moet nl. het *Roodboek* hebben of wat zoo genoemd wordt, met het ‘dagboek van Van der Lubbe’ erin. Kan jij me dat bezorgen? Als Kramers of jij het niet bezit, informeer dan even waar het uitgegeven is en bestel het voor me bij Nijhoff. (Gewoon op mijn rekening zetten: *ingenaaid*.) Vraag dan ook even aan de heeren - Mayer schijnt er nog niet te zijn - waarom ik geen antwoord krijg op mijn vragen. Dank voor de moeite: voor het opzenden of telefoneeren.

Ik stuur je later alles in één pak terug, en doe daar dan het moois bij van Mussolini, dat je ook aandachtig lezen moet. Er staan wel erg veel potloodkrabbels van me bij, maar die zullen je wel

niet hinderen! - Het gekke is dat ik mijzelf toch op een soort sympathie, een ‘bereidheid tot begrijpen’ tegenover Mussolini betrap, alleen omdat hij zich zooveel behoorlijker uitdrukt dan Hitler en Mussert. De man héέft cultuur, en weet er zich van te bedienen, dat is op zichzelf al verwonderlijk.

Informeer ook hiernaar: - als ik je 20 of 21 dezer (Juni dus) mijn notities stuur en je ze voor *Forum* wilt hebben (voor Augustus dus), kan je ze dan toch direct laten zetten en mij de proeven laten sturen? Anders moet ik ze laten overtypen [door de juffrouw van Jan van Nijlen bijv.], want Bep heeft de handen vol met huishouding en krantenwerk. Gaat het per se *niet*, schrijf me dat dan vooruit.

Nu herinner ik mij ook dat Ant indertijd mij vroeg om haar wat te typen te geven. Misschien wil *zij* het dan in 2 exx. typen? Het gaat er nl. om dat de drukker van Querido vóór 15 Juli de tekst moet hebben, en ik ontving nu al proeven van *De Sm. Mens*. (Het boek gaat er zeer goed uitzien, met een prettige, *volle* bladspiegel.)

P.S. - Ik heb mijn inhoud van *De Sm. Mens* nog eens goed doorgekeken en besloten *Jan Lubbes* in ieder geval te splitsen; het vorige, waaronder de 2 panopticum-stukken en de aanloopjes daartoe die jij zulke herhalingen vond, houd ik in ieder geval apart, onder den titel *Gevaar der Polemiek*. - Daarna komt *Jan Lubbes*, zoo ongeveer als jij het nu dus in *Forum* zetten wilt. Maar daarbij komen dan nog 6 à 7 blzn. ‘actueele notities’, die ik vandaag toch nog geschreven heb, en die eigenlijk tot het stuk *Jan Lubbes* hooren, merk ik. Ik zend ze je niet op, omdat dat stuk voor *Forum* anders toch weer te lang wordt. Maar bovendien - en daarom schrijf ik dit er nog bij - hoef ik nu géén extra-bladzij meer te hebben, want dat over *De Waterman* heb ik hièr nu bij gezet.

Lees je nog wel even dezen heelen brief door voor de punten waarop ik antwoord hebben moet? - En o ja, mijn stukken verschijnen dus in Juli en Augustus, *niet* in September. Jammer voor het Europa-nummer, maar daar ontbreek ik dan maar in. Waarom vraag je daarvoor niet brutaalweg buitenlandsche

heeren - bijv. Huxley? Klaus Mann heb je zóó bij de hand. En Huizinga!

Dadag, nogmaals. Ik ga nog even de straat op, omdat het hier om te stikken zoo benauwd is, en doe dit dan nog even in de bus. Misschien heb je het dan toch morgen nog; bij sommige dingen - vooral het *Roodboek*, als het ook nog door Nijhoff besteld moet worden - is haast.

618. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 11 Juni '34

aant.

Beste Eddy Met veel pleizier zag ik uit je brief, dat je voor mijn bezwaar kunt voelen! Ik heb nu ijlings *Jan Lubbes* ter hand genomen en hem (al zeg ik het zelf) *beslist* beter gemaakt dan hij al was. I is nu vervallen en vervangen door bijgaand stukje, dat je natuurlijk in den proef nog wel zachtjes varieeren kunt, als het je zoo niet goed lijkt. Maar in ieder geval kom je nu lijnrecht aanmarcheeren, zonder die heele afleidende inleiding over dingen, die er maar zijdelings mee te maken hebben. Jan is nu naar Vic, teneinde het oordeel te hooren uit den mond van iemand, die tegenwoordig (N.R.C. van eergisteren) Max Kijzer en de Binnengedachten een goede critiek toedenkt. Ik weet nog altijd niet in hoeverre hij die stukken zelf au sérieux neemt, maar het is soms meer dan bar. Wat zal deze veertiger zijn als hij óók tachtiger is? De litteratuur, dat merk ik steeds meer, is een zaak, die voor de eerlijkheid van sommige geschikte menschen een helsche proef is, waaraan zij bijna altijd bezwijken.

Hierbij nog een ander staaltje van Jan Lubbes Paap. Ik had v. Duinkerken werkelijk hooger aangeslagen. *Deze* reactie (die nu door Dirk Coster in *De Stem* zegevierend wordt geciteerd en als afdoende beschouwd!) is zoo openlijk boersch-dom, zoo zonder één tegenargument zelfs, dat ik bijna verstomd sta over mijn succes bij kapelaan Belijn. Belijn begrijpt blijkbaar precies, dat hij *hier* niet serieus op in kan gaan, zonder zich al te erg in de kaart te laten kijken. Ik reageer met geen woord, het pietsie gevoel, dat het nog bij me wakker roept, gaat in de algemeene

argumentatiezak voor mijn volgende boek. Tegen v. Duinkerken heb ik na mijn stuk in *Man tegen Man* trouwens niets meer te zeggen; *dit* is het levende (of liever: doode) bewijs, dat ik gelijk had, toen ik hem een keisteenvereerder noemde. Maar tevens bewijst mij deze reactie, dat zulk een domoor zich uitmuntend kan 'verstellen' als een snugger essayist; zoodra het over de bijzaken des geestes gaat (b.v. over Adama v. Scheltema, in *De Gids*), schrijft v.D. een uitstekende beschouwing, waarin niemand deze koe zou ontdekken. *Omdat* het om de bijzaken gaat! - Het gejubel van Coster is overigens begrijpelijk; hij werkt tegenwoordig, bij gebrek aan beter, samen met Rome, is misschien wel op weg naar de moederkerk.

In laatste instantie is dit alles: *comedie des geestes*. Een onschuldig tafereeltje op den voorgrond.

X. heb ik toevallig laatst Binnengedachten hooren declameeren op een avond ter eere van Kloos. Hij was daarvoor in speciale bochten gewrongen, maar hij spiekte, had ze blijkbaar niet uit het hoofd kunnen leeren. Een dwaas heer.

Mila Cyrul of Myra Cilul is hier nog niet geweest. Vandaag is het stuk over de verbrande boeken gezet. Rubinstein en het glas-stuk hebben er al in gestaan! hart. gr. 2 × 2 je

Menno

v.D. graag terug!

619. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Dinsdagavond. [12 Juni 1934]

aant.

Beste Menno, Als je na ontvangst dezes het niet gebruikte blaadje in manuscript (eig. 1½ blaadje) nog niet teruggestuurd hebt, doe het dan omgaand. Ik heb het noodig voor de proporties! Mijn notities over 'Europa' zijn misschien toch wel bizonder bruikbaar voor het Europa-nummer dat je voorbereidt. Ik wil Querido wel vragen om het boek tot eind September weg te houden, als *Forum* begin September dat nr. brengen kan. - Mijn verdeeling is ongeveer zoo:

a Over de vereeniging tot behoud van de Europ. geest. (Kritisch rapport.)

b Over Keyserling, de profeet.
c Over Mussolini en Fascisme (doctrine).
d Over vrijheidsbeperking bij ons: enkele woorden over Liepmann, het over de grens zetten van de 4 trotskysten door dien schoft van Laren, wschl. over het *Roodboek* als ik dat nog krijg. Dus v.d. Lubbe.
e Over onze kommunistische literatuur, als literatuur gezien en als strijdmateriaal. Hierin ook over De Kom.
f Over de katholieken bij ons. Wat hun houding *kan* zijn. Wat een Van Duinkerken beteekent.
g Over de politiek in het algemeen, en het intellectueele standpunt. Conclusies, of zoogenaamd.

Lijkt je dat goed? Ik wou het noemen: *Ons Deel van Europa*; ook omdat er nog aardig wat over Holland in komt. Maar dat is onvermijdelijk, en hangt nauw samen met het huidige 'europeesche probleem', dus de titel dekt toch alles, dunkt me.

Als het te lang wordt, moet je er maar flink in schrappen. Ik zie geen kans om kort over dit alles te schrijven; ik heb soms het gevoel dat ik er brochures over schrijven kan! - (Aan den anderen kant een groote behoefte om er van af te zijn en aan niets dan aan *Ducroo* te werken. Ik hoop 20 dezer geheel klaar te zijn.) Ik raad je nogmaals aan het betoog des Farrigouls compleet vóórin te zetten. Er is maar één gevaar: dat de man zelf fascist is. Maar dat kàn haast niet, gegeven zijn uitlatingen; hij moet 'liberaal' zijn.

Misschien is dit de tijd waarin de halfzachte liberalen *door den nood gedwongen* zich flink zullen gaan betoonen, voor de eerste maal in de historie! Maar ik twijfel er erg aan. Het slot zal wel zijn dat al dit geprotesteer - ook van ons - met uitwerping of een slavenpakje eindigt. - Soms ook met een goede baan, als je eerst een lastig tegenstander bent geweest en je dan tijdig bekeert. Dit is een vorm van smeerlapperij, die zelfs wel doelbewust is toegepast. Tegen dat jij en ik in Spanje zitten, met Arthur Müller-Lehning of zoo, en niet goed weten wat we doen kunnen, zullen we er onze 'dignité humaine' van maken om te zeggen

dat wij goddorie van een andere makelij waren! - wat we, helaas of goddank, het doet er niet toe, ook *zijn*.

Woensdagmorgen. [13 Juni 1934]

Daarnet je brief over Van Duinkerken, maar het stuk van den man zelf was er niet bij. Wel de aanhef voor *Jan Lubbes*, die heel goed is zoo. Vergeet je nu vooral niet mij het 1½ blaadje ms. te zenden dat wegviel; de 2 blaadjes die getypt zijn mogen ter prullemand.

O wacht, Bep heeft het artikel van Van Duinkerken te pakken en lacht hoonend - het is er dus toch. Ik lees het nu: het is werkelijk zoo grondig Jan Lubbes en zoo idioot, dat het na lezing bijna geen indruk achterlaat. Iemand die 'ik' zegt is altijd 'onbelangrijk', terwijl iemand die 'wij' vooropstelt tenminste de indruk geeft dat naast hem duizend even groote idioten staan. Dat is wel een resultaat, als je wilt. In jouw plaats zou ik in *Forum* vanaf Aug. (in Panopt.) een Jan-Lubbes-Agenda openen, bij te houden door Rudie of Fredje, die al deze dingen lezen: bv. 'A. Coolen pleit zich vrij over de alleenzaligmakendheid van het regionalisme', 'Van Duinkerken... enz.' Goed idee, heusch! Hartelijk je

E.

B.M. Hierbij een panopticum dat *tegelijk* met *Jan Lubbes* in *Forum* zou moeten staan, omdat ik in *J.L.* over 'schijn en wezen' van je *Politicus* schrijf. Ik hoop zeer dat je het zult plaatsen. Zooniet, stuur het dan ijlings naar Jan voor *Gr. Ned.* - waar het niet op zijn plaats is. Haastig gegroet

Je

E.

620. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Zaterdag. [16 Juni 1934]

aant.

Beste Menno, Het knipsel van Donker ontvangen. Het is precies wat je schrijft. Wat viel er anders te verwachten?

Als je *Het Roodboek* nog niet hebt verstuurd, bestel het dan af, want ik krijg het nu èn van Last èn van Gans. Bij Mayer kan je het gerust afbestellen, omdat ik toch weer een groote bestelling bij hem gedaan heb.

Ik begrijp er niets van waarom het teruggevraagde blaadje (1½ blaadje!) ms. niet komt. Ik had het al 2 dagen kunnen hebben. Er is ook geen brief van je. Enfin...

Gans is verrukt over je en schijnt half en half bereid om je leerling te worden in de partijlooze politiek. Kan je hem niet iets voor *Forum* laten schrijven? Hij zit erg krap en is nu door de partijvasten uitgestooten.

Ik wacht nu maar weer geduldig.

Je

E.

P.S. Het is allemachtig aardig dat Carnera, waarover ik in mijn panopt. schreef, zóó ongenadig afgerost is door Max Baer, een Californische Jood. Hij had vooraf een prachtig telegram gestuurd aan den Duce! Ik maak hierover nu een vervolgpanopticum van 1 blzij. - om achter het andere te zetten. En tot besluit het briefje van het jongetje! Je hebt het artikel morgen.

621. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 17 Juni '34

aant.

Beste Eddy Hierbij stuur ik je 1 pag. terug van het beginstuk J.L. De andere helft stond, geloof ik, op den achterkant van een ander gedeelte en is in ieder geval weg, tot mijn grooten spijt. Ik hoop, dat je er geen al te belangrijke dingen op had staan. - Vic heeft, ‘zij het aarzelend’, voor J.L. gestemd; hij apprecieerde het zeer, schreef hij mij, maar hij vond het jammer, dat je ‘eigen kleine geraaktheid’ telkens het betoog verzwakte. Er stond ook eenig ‘onjuist geroddel’ in. Ik zou al deze opmerkingen direct accepteeren uit den mond van iemand, die zelf een krachtige, ongeraakte, onroddelbare persoonlijkheid is, maar helaas, Vic is Vic niet meer; hij wordt, geloof ik, met den dag meer ‘de man van de *N.R.C.*’. De ironie van het lot wil, dat hij ook dat nog beroerd schijnt te zijn. Hij heeft alleen *juist* aangeteekend, dat Coolen het regionalisme *niet* verdedigd heeft, althans dat later op grond van een fout krantenverslag heeft geloochend. Maak daar in de proef dus iets anders van; natuur-

lijk blijkt het uit zijn *houding* toch, alleen de tekst heeft hij weerlegd.

Ik zond je ook de critiek van Anthonie over *P.z.P.* Ook al lamentabel, maar uiteraard veel handiger van camouflage dan v.D. Maar au fond een gelul van niks, in luchtig badineerenden domheidstrant van iemand, die zelfs het gestelde probleem niet heeft gevat. (Graag terug). Het wordt voor mij langzamerhand wel angstig om een nieuw boek te gaan schrijven in een land, waar de echo's ongeveer alleen uit Parijs, rue Erlanger, komen. De *goede* recensies zijn hier immers nog bêter dan de slechte. Als er maar eens iemand was, die het boek niet uitsluitend las, alsof het een stuk bedrukt papier betrof! Op de Culclub trof ik laatst toevallig een musicus, een zekeren van Crevel, die *P.z.P.* van a tot z 'verstaan' had; dat was tenminste een verademing. [Misschien zou die heer wel *mijn* Peter Gast willen worden; ik zal het hem eens vragen.] Je panopt. over het zalige lachen is zeer geslaagd en gaat vandaag door naar de anderen.

Over Vestdijk accoord; ik zal het hem diplomatisch overbrengen. Je vergelijking met Revis gaat volkomen op, alleen zul je uit de rest van den roman gelukkig merken, dat Visser geen Bloom is, en zeker *boven* het stijlprocédé en dit fragment uitgaat. Overigens is hij nu aan het werk met een roman, die een concentratie van het 1100-pag. - werk is, die veel simpeler is geschreven, in ieder geval zonder een spoor Joyce. - Toch voel ik mij heel langzaam van Vestdijk wat vervreemden; hij is n.l. absoluut *litterator* in veel opzichten, wat misschien met zijn kluizenaars-leefwijze verband houdt. Daarbij door en door *handelsman* (ook al onder invloed van zijn nare omstandigheden, maar niettemin met een onmiskenbare voorliefde voor de trucs als zoodanig!) Voorloopig nog door en door geschikt, maar m.i. bestemd om òf in de neurose terug te vallen òf beroemd en dan onuitstaanbaar te worden. Ik hoop, dat mijn prognose verkeerd gesteld is, aber er *lechzt* nach dem Ruhm!

Het Roodboek moet je nu, met andere dingen van Nijhoff, al in je bezit hebben. Ik heb je ook het heerlijks van de Maatschappij der Letterk. laten sturen, ter amuseering bij de warm-

te. Lees vooral den Doolaard in zijn kift met de *oude* Gemeenschap!

Ons Deel van Europa is natuurlijk uitstekend voor het speciale nummer. *Als* dat uitkomt! Want het moet goed zijn, anders laat ik het liever. Bestem het sowieso voor *September*.

Ik moet nog even naar de krant en schei er dus voor vandaag weer mee uit. Allerlei persoonlijke beroeringen hebben mij deze dagen dwarsgezeten, maar daarover later wel eens. Hart. gr. ook voor Bep en van Ant

je

Menno

622. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Zondag. [17 Juni 1934]

aant.

Beste Menno, Eindelijk je brief! Dank voor het blaadje ms., de rest doet er niet niet toe en heb ik kunnen 'reconstrueeren'. Zoo apart van de latere ronde, die *Jan Lubbes* heet, is deze eerste ronde, die ik *Gevaar der Polemiek* heb genoemd, toch heel goed, geloof ik.

Ik schiet goed op met mijn notities - al kwelt die verdomde radio mij nog dag en nacht - maar ik wil er toch een dialoog van maken. Dat is minder pretentieus en soepeler dan notities (een vorm à la Valéry). Ik ben alleen bang dat het nog al lang zal worden; ik schijn geen korte stukken meer te kunnen schrijven.

Ik zou dolgraag, als *De Smalle Mens* uit is, met deze schrijverij voorgoed uitscheiden. Ik heb het gevoel dat ik anders onvermijdelijk voor Jan Lubbes ga schrijven, al is het dan maar door hem te pesten.

Wat bedoelt die goede Vic eigenlijk met dat 'onjuist geroddel'? Geroddel, soit, dat is een naam als een ander, maar wat noemt hij *onjuist*? Kan je dat niet te weten komen?

Over Coolen had ik al genoteerd, dat ik die zinnetjes schrappen zou. Dat treft dus best. Ook wil ik de goedkoope scheldtoon van Jan Lubbes Kuyle, Jan Lubbes Den Doolaard, enz. zien te vervangen. - Ik heb hier thuis nog heele goede blzn. die ik later schreef, zooals ik je zei, maar die stuur ik je maar niet meer,

of tegelijk met de heeleboel, als die naar Querido gaat (via jou). Ik ben zelf soms wars van dit alles. Als ik ‘rijk’ was gebleven, zou ik na *De Sm. Mens* met Bep een jaar of 2 reizen - naar Indië gaan bijv. - om dit heele gemoerneuk te vergeten. Maar ik zou jou dan misschien toch wel erg alleen in het geroezemoes laten zitten!

Jammer van Vestdijk. Maar Bep zegt dat ze den indruk heeft dat je absoluut gelijk hebt, en dat zij zelf allang zooiets in hem voelde. Waarom zou je het hem niet zeggen? Niet tegen hemzelf, maar in het algemeen - dat is de beste methode bij werkelijke vrienden; ik bedoel: bij menschen die je werkelijk mag en met wie je toch niet tot ‘broederlijke’ intimiteiten gekomen bent, waarbij je elkaar alles zeggen kan zonder juist tot verzet te brengen.

Ik ben suf en schrijf als een smid, neem het zoo maar voor lief. Schrijf ook wat over jezelf, als je daar behoefte toe hebt. Hoe gaat het met Ant? Hier alles best eigenlijk, behalve soms de warmte.

Die boeken zijn er nog niet, maar zoo'n dik pak gaat langzaam. Ik zal het *Roodboek*, dat nu uit 3 hoeken komt opdagen, wel aan Mayer terugsturen. - Hierbij een photo van Max Baer en Carnera, vóór de match genomen. Ik mag dat smoel van dien jodenjongen Baer wel, al is het natuurlijk ook een aartspatjepeër. Maar dat hij die kolos zóó afgetuigd heeft, is toch prachtig, en *hier* doet het me extra plezier om de kul die mijnheer Berl (in de vaste overtuiging van een overwinning van den reus) in zijn blaadje zette, Pia en ik hebben hem een verneukeratief briefje geschreven.

Ik heb trek je nog wat extra-litterairs te vertellen. O.a. dit mopje. Iemand was in een hotel en hoorde naast hem in den nacht zeggen: - Now, please, take your matrimonial position. - En 1 of 2 of 3 minuten later, zooals je verkiest, dezelfde stem: - I thank you. - Verder alles stil. De volgende dag hoorde hij dat het een getrouwde clergyman was die naast hem had geslapen. Nu nog één ding van practische beteekenis: - *Als Ons Deel van Europa*, dat ik je deze maand nog zend, te lang wordt voor één

nummer, plaats het dan in 2 keeren, in Augustus en September. Want nà Sept. gaat het zeker niet meer. Ik beloof me dan weer rustig te houden voor panopticums, etc. Deze serie was, dunkt mij, nogal aardig. Desnoods kan je het jongetje ook uitstellen tot het volgend nr., maar plaats vooral Baer na het andere; dat is ook strategisch goed, omdat het iets uitdoezelt van Van Duinkerken (en het idee opheft dat heel de rest op die V.D.- historie ingesteld was.) Wat komt er nog meer in, in Juli? Eindelijk dat verhaal van Henny? Hein? Varangot?

Tegen het eind van het jaar zou je misschien toch nog een stuk van *Ducroo* kunnen plaatsen, al was het maar één hoofdstuk. Ik hoop tenminste dat ik dan geen essays meer zal hebben geschreven!

Over Donker ben ik het totaal met je eens: wat je in je brief schreef stond ook al in potlood op het artikel zelf. Het is een *feit*, dat Jan Lubbes vele vormen weet aan te nemen en toch onvervangbaar zichzelf is. Jef Last is een beetje Jan Lubbes revolutionair; hij heeft trouwens dezelfde voorletters. Deze man zou ook niets zijn buiten Holland, vrees ik, en toch houdt hij zich al voor een zeer geslaagd auteur. Gearriveerd in den goeden zin; d.w.z. lid van de I.V.R.S. of A.E.A.R. of hoe die vereenigingen heeten, inplaats van van de Maatschappij van Letterkunde. En toch heeft hij veel geschikts, evenals ongetwijfeld - voor wie met hem bevriend kan blijven - Jan Lubbes Donkersloot.

Nu laat ik het erbij. Hartelijke groeten onder ons vieren, een hand van steeds je E.

Stuur de photo van de heeren boksers vooral terug. Ik ben er nog niet op uitgekeken.

Ik merk dat ik je weer bijna dagelijks schrijf. Dat moet maar weer ophouden, ook om de postzegels!

Ken je Ilja Ehrenbourg, *Vus par un auteur de l'U.R.R.S.* (over Duhamel, Gide, Malraux, etc.) In de N.R.F. juist verschenen. Is het niet iets voor een preek van je? In dat geval afspreken met Jan, die er toch niet den aangewezen man voor is, dat hij

het niet doet en het boek ter bespreking aanvragen aan L. Chevasson, N.R.F., 5 rue Sébastien Bottin, Paris 7. Je hebt het dan wschl. omgaand.

Vanmorgen nog de Mij van L.-heibel gelezen. Prachtig en opwekkend, vooral de eer van de Malissoren en de uiensoep natuurlijk.

E.

623. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Maandagmiddag. [18 Juni 1934]

Beste Menno, Ik kom je de krach aankondigen van mijn grootsche plannen. Gisteren en vandaag ben ik zeer ingespannen bezig geweest met dat Europa-essay, en niet alleen met de pen maar met de hersenkronkels, en ik kom er nu logisch toe om te zeggen dat ik het *niet* schrijven zal. Alles wat al geschreven is (14 blzn.) + de verdere aanteekeningen, gooi ik nu met die oude aanteekeningen voor *De Smeerlapperij* op één hoop - voor later. Ik merk nl. steeds meer dat ik hier een gebied heb betreden dat quasi-onuitputtelijk is: om deze kwesties van 'geest en politiek' goed af te doen, moet ik nog 10 × zooveel lezen, 20 × zooveel denken, daarna misschien 10 × zooveel schrijven. In één essay, en dat dan nog op een bepaalde tijd afmoet, gaat alles oppervlakkig worden. Bovendien *moet* ik *Ducroo* eerst afmaken, en heeft Querido in *De Sm. Mens* eig. toch geen plaats meer (ik zou over de 50 blzn. geven, inpl. van 30).

Ik ben er zeker van, dat ik dit alles nog eens redigeer, maar dan na *Ducroo. Ducroo* moet half October klaar zijn; als ik dan de 2^{e} helft van October + November aan deze kwesties wijd, kom ik wschl. een heel eind.

Ik wou je nu het volgende voorstellen. Geef geen Europanummer vóór November of December. Geef in Augustus - onder een nieuwe titel - de rest van mijn literaire aanteekeningen, of niet, zooals je wilt. Als ze je interesseeren kan ik ze je zenden; sla je liever over, dan is het mij best. - Geef dan in Sept. of October of November nog één stuk uit *Ducroo*.

In Nov. of December dan dat Europa-nr., waarvoor ik je dan een stuk zal geven, 2 × zoo goed als wat ik nu klaar heb. Ik heb

zelfs een plannetje; om in *Forum* dan een ‘vervolgstuk’ te geven, of liever een ‘serie’ van aanteekeningen over deze geest-enpolitiek-kwesties, dat bv. 3, 4 of 5 nummers duurt, en ook wel onderbroken kan worden. Daarin komt dan ook wat ik je vroeger als *De Smeerlapperij* heb aangekondigd.

Vind je dit niet de eenig juiste oplossing? Bep, die mij al deze dagen hier gejaagd en toch ‘bezeten’ heeft zien ploeteren, gelooft dat het een voortreffelijk idee is. Als jij nu niet het gevoel hebt dat ik je eig. in de steek laat, is het dus all right. - Dat ik van dit alles later nog iets heel behoorlijks maak, lijdt voor mij geen twijfel. En als het een heeleboel wordt, vragen we Zijlstra om het zetsel aan te houden - als bij *Uren met Coster*, en het boek kan overgedrukt worden voor Querido. Misschien wordt het een brochure die nog flink verkocht wordt! Ik zie op het oogenblik *ongeveer* wat het wordt, maar later vindt zich de definitieve vorm vanzelf. In ieder geval een soort ‘politicus zonder partij!’ (meer nu in den zin van Gans!)

Hartelijke groeten van je

E.

Bob is hier 3 dagen geweest en ging vandaag weg. Ik heb hem vast een pakje schrifturen voor je meegegeven. De rest volgt.

624. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 20 Juni. [1934]

aant.

Beste Menno, Morgen stuur ik je *Katholiek Verzet* terug. Ik heb er mij nogal mee geamuseerd en op het punt gestaan er toch nog eenige bladzijden aan te wijden. Hierbij een blaadje met aanteekeningen. (Stuur me omgaand terug.) - Of neen, ik stuur het maar niet; ik heb zoo'n idee dat je toch geen tijd meer hebt om te lezen wat ik je schrijf. Op ¾ althans krijg ik geen antwoord.

De zaak zit nu zoo: ik zal mijn *Jan Lubbes*-stukje afronden met de 9 blzn. die ik nog hier heb, en het in den bundel prachtig noemen: *Jan Lubbes en het Komende*. Dat klinkt deftiger en bezorgder, dus ernstiger tevens.

Ik zit zóó reusachtig in deze aanteekeningen, dat ik er mij met

kracht van moet losrukken om weer aan *Ducroo* te beginnen. Dat gebeurt nu morgen!

Maar ik zie nu ook wel duidelijk wat het worden gaat: een brochure of boekje, in dagboekvorm geschreven, met anecdotes, gedachten, korte gesprekken, opinies over boeken, etc. - weergevende a) een 'tijdsbeeld' en b) 'ikke' in 'dezen tijd'. Het zal niet meer heeten *De Smeerlapperij*, want ofschoon dat de hoofdschotel wordt, komt er toch van allerlei omheen dat anders smaakt, maar: *Parijs 1934*, of *Het Zwarte Cahier*, of *Cahier van een Verouderd Wezen*, of iets mooier nogs. Nous verrons bien. Het is voor mij nu opeens duidelijk geworden hoe dit boek worden moet en vooral: dat het nù nog niet rijp is, dat ik over een paar maanden misschien nog heel wat meer te zeggen heb. Eén belangrijk voordeel bovendien: een hoop van deze dingen die ik anders tant bien que mal in *Ducroo* zou hebben gestopt - zooals de Stavisky-affaire - blijft daar nu buiten, wat het boek ten goede zal komen, minder 'hybridisch' maken en 'onmogelijk' voor Querido en Holland. Maar ik wou nu maar dat *De Smalle Mensch* zóó verkocht werd - althans redelijkerwijs gesproken, voor een essaybundel - dat Q. er volstrekt niet tegenop zag om dat volgende boek uit te geven. Schrijven kan ik het wschl. in 1½ à 2½ maand. Ik voel het van alle kanten 'gevoed' worden; ik bedoel op, 2, 3, 4, 'plans' en 'terreinen' tegelijk. Het word *mijn* 'politicus zonder partij', dat zal je zien en gewaar worden, en met weer precies alle verschillen die er bestaan tusschen onze twee 'zielen' en 'wezens' en 'geesten' en 'individuën'.

Na deze ontboezeming zal ik je werkelijk wat met rust laten. Eerste rust, die van practischen aard is, zoodat je wel moet jaknikken: je hoeft *geen* plaats voor me open te houden in het Augustus-nummer. Je kunt me nu, als je dat wilt of noodig vindt met het oog op de andere copy, 2 of 3 maanden overslaan. Misschien stuur ik je dan wèl wat panopticums (in werkelijkheid behoorend tot het latere *Zwarte Cahier*). Vind je dit een prettige gedachte?

Mocht je tusschen Augustus en December nog een flink stuk

van *Ducroo* kunnen plaatsen, graag. Maar dit meer met het oog op de duiten, moet ik er eerlijk bij zeggen, dan uit ‘moreele drang’ mijnerzijds.

Hartelijke groeten, ook voor Ant, van je

E.

P.S. - Ik krijg dus van je terug: het portret Baer-Carnera, als je dat nog niet verzond.
[...]

625. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 22 Juni. [1934]

Beste Menno, Zooeven kreeg ik de proeven van *Forum* - nog niet van de panoptica, maar wel van Lubbes. Ze gaan gelijk hiermee als expresse terug, maar je moet de revisie even doorzien, omdat ik er nogal veel in gewijzigd heb. Ik ben er nu zeer tevreden over.

Het boek van Ehrenburg *(Vus par un écrivain de l' U.R.S.S.)* geeft me gewoon geen kans om aan *Ducroo* te beginnen. Ik moet dat essay afmaken! Tant pis dus voor *Ducroo*, en voor Querido als hij 45 blzn. krijgt inpl. van 30 voor *De Sm. Mens*. Ik heb *Ons Deel van Europa* vandaag weer opgepakt en schrijf er verder aan. Als je plaats ervoor hebt in Aug. of Sept., tant mieux, anders later, of alleen in *De Sm. Mens*, maar dit hoort daar nog bij, of ik het wil of niet. Tot en met a.s. Maandag zal ik er wel mee bezig zijn; daarna stuur ik het je met de heele copy voor Querido. Kijk alles dan door, stuur de rest meteen door naar Q., en houd wat je voor *Forum* hebben wilt. Maar dan onder voorwaarde dat Ant het overtypt - of iemand anders, ik wil er ook wel voor betalen - en dat het 2^{e} ex. daarvan zoo *spoedig* mogelijk ook naar Q. gaat. Het laten zetten door Nijgh vertrouw ik niet al te best; die kerels daar zijn erg langzaam.

Ik zal een ‘Oef’ slaken van ½ uur als dit over is! En als ik tijd ervoor had gehad, bv. een goede 14 dagen nog, zou ik het er 3 × zoo goed van hebben afgebracht.

Hartelijke groeten van je

E.

626. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 22 Juni '34

Beste Eddy Ik heb weer lang gezwegen en zonder reden. De melancholie maakte zich telkens van me meester. De oordeelen over *P.z.P.* hinderen me blijkbaar toch meer dan ik wil. De volstrekte *begriploosheid* van al die reacties (die n.b. meerendeels 'gunstig' zijn!) geeft me een gevoel van volslagen nuttelоosheid hier in dit land, waar ik toch absoluut aan vast zit. Ik reken me telkens verstandelijk voor, dat ik niet op begrip *mocht* rekenen, en dat het wel voor het boek zal pleiten, maar het *verder gaan* is me onmogelijk (momenteel althans, zal wel weer overgaan). Niemand snapt iets van de 'honnête homme', van al die nuances, waar het juist om te doen is. Moet ik dat nog eens overschreeuwen? Ik vecht bovendien nog tegen het martelaarschap, dat zich soms opdringt, en dat natuurlijk volkomen dwaas is. Het is immers best mogelijk, dat die heele *P.z.P.* niet bestaan mag, dat de Donkers eigenlijk gelijk hebben, als ze zeggen, dat ik er langzamerhand maar mee uit moet scheiden, want men heeft andere dingen aan het hoofd. Het is waarachtig niet, dat ik *steun* vraag; uitsluitend een conflict in mijzelf, over de al dan niet noodzakelijkheid van het schrijven. Kan ik niet beter hiermee eindigen? Geen donquichote meer spelen in Holland en *zwijgen*? Theun dikke romans laten kalken en weten, dat het er allemaal niets toe doet.

In zoo'n stemming kom ik tot niets buiten mijn bedrijfje. *Forum* zou ik liefst aan kant doen, het eeuwige gezeur met die 40 pag. verveelt me ook. Deze maand is het weer heelemaal onmogelijk. *Het Zalige Lachen* is in de zetterij, maar het toevoegsel over Baer kan er stellig niet bij. Wat nu? Eerlijk gezegd, ik kan er niet eens zakelijk over nadenken, ik zou geen secretaris meer willen spelen, alles er bij elkaar ingooien en dan maar afwachten wat er uit komt.

Deze bui *moet* overgaan, maar hoe? Ik heb Grenoble ook al afgesteld, ben volmaakt besluiteloos.

Je verschillende plannen lijken me uitstekend. Dat ik op ¾ niet antwoord, is toch, hoop ik, overdreven? Ik zal mijn best doen

voortaan. Maar ik ben zelden werkelijk down, en zelfs Ant merkt er nu weinig van; juist daarom werkt het nu zwaar door. Ik reageer dan slecht af, omdat ik eigenlijk niet de lekkere reactie van den neurasthenicus heb. Dat *geen sterveling* den 'honnête homme' ook maar bij benadering aanvoelt, zit me gewoonweg dwars. En daarop n.b. zou ik moeten *doorgaan*!

Misschien (dat is altijd mogelijk na zoo'n bui) begin ik *ineens* aan mijn nieuwe boek. Maar ik wil er *elk* martelaarsgeluid uit houden. Het 'gebrek aan echo' moet volkomen als *bijzaak* behandeld worden; en nu zit het me dwars.

Lees deze brief met de bijgedachte, dat ik, als hij in Parijs arriveert, misschien al zelf weer lach om deze inzinking. hart.hand

je Menno

627. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Zondag. [24 Juni 1934]

Beste Menno, Vandaag eindelijk je brief. Ik kan me deze downe stemming best voorstellen, maar toch: je zegt zelf dat we niets anders hadden te verwachten. Tusschen 5 of 6 kameraden is het voor ons gedaan: daarbuiten dan misschien nog 10, 15 onbekenden - zooals die musicus van je, dien je nu vergeet! - en dat is eig. ook al veel. Ik zou in jouw plaats mij maar over één ding *bezorgd* maken: als de stemming zoo werd dat je niet meer *gelezen* werd, d.w.z. niet meer 'verkocht', d.w.z. niet meer uitgegeven. Zooniet, dan maar laten zwammen wie begrijpt en niet begrijpt - *raken* doen we nog altijd veel meer lieden dan we zelf weten, en je moet ook nog iets laten doorsijpelen door de jaren heen. De lui die je met enthousiasme zullen lezen zijn misschien van den leeftijd van Fredje en Rudie, al geloof ik zelfs dat niet, en al kan het hier gewoon iets zijn van een 'gelukkig toeval'. Dan is er natuurlijk ook nog Varangot... Je overdrijft het onbegrijpen toch wel, als je alles in aanmerking neemt!

Maar als je bedoelt dat we tegen den 'tellurischen' tijd wel niet op zullen kunnen, dan heb je wschl. gelijk. Dat is dan ons fatum, dat we nooit 'tellurisch' genoeg zullen zijn, dat we het niet alleen nooit meer tot Den Doolaards zullen brengen, maar zelfs

niet tot Kuyles! Vind je dat het tijd wordt om ons hierover asch op het hoofd te strooien?

Morgen of overmorgen hoop ik je ter opwekking mijn stukken te sturen. Lees alles nog eens over, in dit verband en stuur mij je raadgevingen. Ook je impressies over wat naar je zin mocht zijn. *De Smalle Mensch* wordt wschl. toch een beste bundel, en die hier en daar aan duidelijkheid niets te wenschen zal overlaten, ook voor Jan Lubbes himself. Als Querido nu maar zoo vriendelijk is om ook die laatste blzn. op te nemen, ook als ze het 30 tal overschrijden. Maar dat zal toch wel. Heeft hij je nog geschreven waarop de 'garantie' zou kunnen neerkomen? (Dit is een vraag waarop je moet antwoorden!)

Jammer dat mijn stukje over Baer niet meer meekon. Het andere kwam zooeven hier, en gaat gelijk hiermee terug. Doe Baer nu alsjeblieft in het volgende nummer. Het begin verander ik dan nog wel even, of we zetten er een noot bij, dat het in het vorige nr. niet meer kon. Een ander panopticum stuur ik wschl. toch niet, ofschoon... Het is lang, tusschen nu en Augustus.

Stuur me ook eens wat reacties op *Jan Lubbes*: bv. van Vic, Jan Engelman in *De Nwe Eeuw* (zie je dat blad nog wel eens?) etc. Ook in *Het Vaderland*. Ik leef hier verstoken van dergelijke actualiteiten, wat veel goeds heeft, maar soms toch ook wat saai.

Ik las het *Roodboek*, dat ik eindelijk van Gans kreeg. Absoluut touchant wat Van der Lubbe betreft, maar onuitstaanbaar qua proletarische betoogtrant. Het is ontoelaatbaar als je zulke schreeuwers iedereen van smeerlapperij hoort betichten behalve zichzelf, en als je ze dan een ander hoort verwijten dat hij 'poenig maar stuntelig' schrijft! Ik zou wel eens willen weten wie hier de stylist (of voornaamste dito) was: Maurits Dekker misschien? - maar die schrijft anders niet zóó belabberd. Enfin, wij zullen moeten eindigen met alleen elkaar nog te lezen, vrees ik. *Niet* schrijven (of in een andere taal) zou misschien de radicale oplossing zijn. Maar het gekke is dat je tot zulke radicale dingen niet overgaat, dan wanneer je er werkelijk toe *gedwongen* bent, en dat is voor geen van ons beiden nog het geval. - Ga wèl naar

Grenoble, en lees in je vacantie niets dan Stendhal; je zult zien dat het je goed doet.
Hartelijke groeten, ook van Bep en voor Ant, en een hand van je
E.

628. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Maandag. [25 Juni 1934]

Beste Menno, Gelijk hiermee zend ik je de 2 artikelen die in ieder geval in *De Sm. Mens* gaan: *Gevaar der Polemiek* en de complete *Jan Lubbes*. Wil je ze doorlezen, mij je opinie schrijven, en ze dan doorzenden naar Querido (als je ze tenminste goed vindt). Zeg er dan ook bij of je vindt dat de bundel ook hierop behoorlijk eindigen kan. (Dit voor het geval hij verdomt om *Ons Deel van Europa* erbij te nemen!) - Houd het aan, tot je me geschreven hebt.

Over een paar dagen, misschien overmorgen, stuur ik je dan ook dàt stuk. Maar lees vooral eerst dit wat ik je nu zend; anders wordt het zoo erg veel bij elkaar. Je ziet, ik begin ook mijn effectjes te berekenen! - Een groot deel hiervan ken je trouwens al.

Hartelijke groeten, ook aan Ant, van je
E.

Straks om 5 uur komt schoonpa in Parijs. Ben benieuwd of hij *De Sm. Mens* net zoo ‘winderig’ zal vinden als jouw schoonpa den *Politicus*!

629. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Dinsdagavond. [26 Juni 1934]

aant.

Beste Menno, Vandaag stuurde ik je 2 drukwerkjes: 1 met een stuk van Romain Rolland over Malivada von Maysenbug en 1 met Tan Callando van Larbaud. Wat beteekent ‘Piis adauge gratiam’? - We hebben hier met ons drieën ontcijferd: aan de vromen... dank; maar wat is ‘adauge’? (Hierop moet je ook antwoorden.)

Verder wou ik graag nog een ingenaaid ex. hebben van je *Politicus*, om aan Antonini te geven die er erg op belust is. Maar aan

mij sturen! Niet vergeten. Als je ervoor betalen moet, stuur ik je wel wat in de plaats. Is er niet een Fransch boek dat je hebben wilt?

Ik laat het voor vandaag hierbij. Morgen stuur ik je misschien mijn essay - dan komt hier nog wat onder.

Woensdag. [27 Juni 1934]

Vandaag absoluut niet kunnen werken door koppijn. Maar wel dit panopje geschreven, dat ik hierbij doe. Gelijk met Baer als het gaat, het zal dan toch nog wel niet te laat zijn? Anders misschien aan Jan opzenden voor *Gr. Ned.*? Hij logeert bij Binnendijk.

Hart. groeten van je

E.

630. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 29 Juni '34

aant.

Beste Eddy Ik voel, dat mijn schrijftemperament momenteel niet in evenredigheid is met het jouwe: er liggen hier 4 brieven van je! Des te meer *denk* ik over het schrijven en zal er dus langzamerhand practisch ook wel weer toe komen, omdat het denken zich tenslotte toch omzet in woorden en woorden in letters. Tenminste - als de oude causaliteitsleer doorgaat zich te bewaarheden. Mijn melancholie (erfdeel der familie ter Braak) is wel zoowat over, ook dank zij je brief, die me veel goed heeft gedaan; in zulke buien is het vernemen van bepaalde feiten, die je zelf wel weet, toch een opkikkering. - In dit verband nog twee feiten extra: 1° Otten, dien ik laatst sprak, zei mij, dat de *Politicus* hem ‘geïrriteerd’ had, omdat ik daarin ‘altijd bezig was met subjectieve dingen’, en voorts, dat hij meende in 5 pagina's van zijn *Dialogen* het heele boek korter en eenvoudiger reeds eerder te hebben geformuleerd; 2° Den Doolaard heeft, volgens mededeeling van Hein, Anton v. Duinkerken wegens prijs-quaesties op *De Tijd* bezocht en afgeranseld; Jan Lubbes, die in zichzelf verdeeld raakt! Is dit humoristisch of tragisch te nemen?

Ik heb de stukken voor *De Sm. M.* ontvangen en gelezen. Laat ik alles nu maar naar Querido doorzenden, want het is wel aardig als er ook ongepubliceerde stukken in staan en ik moet

erg veel copie verstuwen deze maanden. *Als* er ruimte over is, dan bij voorkeur toch voor *Ons Deel van Europa*, dat ik nog wachtende ben. Querido heeft mij op mijn vraag om de garantiecijfers geantwoord, dat v. Nahuys ziek ligt en de becijfering dus nog wel weken kan duren! Het moet dus maar op de bonnefooi, in de hoop, dat hij mij niet wil oplichten. In ieder geval heb ik mij *niet* gebonden en is *hij* al aan het zetten... dus mocht hij een onbeschaamd bedrag noemen, dan kan ik altijd nog gaan opspelen.

De stukken zelf zijn me goed bevallen; vooral wat na Jan Lubbes komt (over dien heer Thiebault) is zeer duidelijk en bondig. Het zwakst is (ik schreef het je al) *Gevaar der Polemiek*; het is voor mijn gevoel de Achilleshiel van het geheel, die ik zelf zeker zou laten vervallen of voor ¾ schrappen. Er wordt te veel in gespeculeerd op de esoterische kennis van onbekende details bij den lezer, de toon is persönlich, allzu persönlich en daardoor wijdloopig, administratief - uitvoerig. Als voorbeeld zou je de historie met den sigarenhandelaar kunnen nemen, die veel pakkender kon verteld worden door ze tot één zin of alinea in te korten. Maar dit betreft alles juist het grensgebied van onzen smaak; alleen tactisch kan mijn argumentatie 'objectief' zijn, want ik zweer je, dat Jan Lubbes juist dit stuk gaat uitkauwen als *het* voorbeeld voor je 'narcisme', terwijl hij daardoor gelegenheid krijgt over de rest te zwijgen. Maar aangezien je mijn advies: *schrap het heele stuk, want dat komt het boek absoluut ten goede*, in den wind zult slaan, zeg ik alleen: het is m.i. het minst geslaagd. Natuurlijk zitten er heel goede fragmenten in, maar het geheel is te veel 'scherp gebabbel'. Practisch nog dit: mocht Querido een bepaald aantal pag. niet willen overschrijden, dan zou ik toch *zeker* dit stuk opofferen!

Het stukje over de oude spellers is *best*, maar zou ik het slot nog niet even wijzigen, nu de 2e kamer de motie Tilanus heeft aangenomen en de heele nieuwe spelling weer van de baan is? Dat lijkt me eigenlijk aardiger. Marchant heeft zelf schuld aan de verwerping van zijn spelling, want hij heeft haar als een idiote, seniele clown staan verdedigen. Ik zat op de tribune

naast v. Ginneken (die sterk zweet en een hemelsch jezuïetengezicht heeft, heel dik en paederastisch). Die Marchant is een voltaireaansche dwaas, met veel gezond verstand, maar lang geen 'honnête homme', laat staan een calender; als humorist zou hij voldoende krijgen, maar meer ook niet. Met dat al is er weer een geklets over de buigings-n losgekomen, dat ten hemel schreit en bewijst, hoeveel 'verdrongen complexen' door de spelling moeten worden geloosd. Ik laat je nog een stuk in *Het Vad.* over *Onze Taaltuin* sturen, waaruit je misschien nog wel een fraai slotzinnetje van die heeren kunt lichten.

Hartelijk dank voor de drukwerkjes, die ik spoedig lezen zal. Ik had nog geen tijd, was gisteren in Eibergen voor de begrafenis voor mijn neef den notaris.

Den nieuwen roman van 'Simon' heb ik uit. *Veel* zuiverder geschreven dan *Meneer Visser* en ietwat verwant aan *Fermina Marquez*, maar dan Harlingsch. Het boek heeft mij persoonlijk getroffen, omdat het de jeugdliefde teekent met precies dezelfde gevoelsnuances, die ik ook gekend heb. Het is één motief uit den mislukten 'stapelroman', maar nu werkelijk, op een enkel fragment na, compleet gelukt. De scène met die meid, die hij ons verleden jaar zond, is b.v. tot één bladzijde samengetrokken en nu heel goed geworden.

Voor Antonini zal ik een Pol. laten sturen aan jou. Ik moet er wel voor betalen, maar op rekening, dus dat hindert niet.

Rudie is 'afgestudeerd'; of schreef ik dat al? Hij was geweldig blij. Tot nader! Hart. gr. voor jullie beiden, ook van Ant

je
Menno

adaugere = 1° vermeerderen, vergrooten, 2° ten offer brengen. Wat is het?
Ik heb ook de map van Slau losgekregen van X., ligt hier dus al.

631. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Vrijdag. [29 Juni 1934]

Beste Menno, Wat een pak van mijn hart! de copy is de deur uit, werd vandaag naar je toegezonden. Ik wacht met verzenden

van dezen brief tot morgen, omdat er dan misschien antwoord van je is, want dit schrijven in de ruimte is maar half aardig. Ik ben zeer benieuwd om je opinie te hooren, zoowel over de vorige zendingen als over deze.

Dus, òf je neemt alles op, en plaatst het ding dan in 2 stukken, in Augustus en September (in dat geval het 1e stuk na het fascisme afbreken), òf je neemt er fragmenten uit, al lijkt mij dit in ieder geval onbevredigend...

Vraag Ant dan om het ding over te typen of laat het door iemand anders typen, want Querido moet in Juli een afschrift hebben. [Als het wat kosten moet, wil je het misschien wel zoo lang voorschieten?] Het hoeft in geen geval in 2 exemplaren, want als je alles neemt, houd dan *mijn* ms. voor *Forum* en stuur mij nog even het afschrift, opdat ik het kan nazien, - en als je fragmenten neemt, stuur dan mijn complete ms. naar Querido door, en laat voor *Forum* alleen de gekozen fragmenten overtypen.

Stuur niets naar Q. nog, voordat je mij geantwoord hebt, want ik moet hem dan ook nog even schrijven. Zeg vooral of je eventueel ook *Jan Lubbes* een goed einde vindt voor mijn bundel, of dat die absoluut met *Ons Deel van Europa* moet eindigen.

Bedenk dat er bij alles haast is, dus dat die getypte copy zoo gauw mogelijk klaar moet zijn. De proeven van *De Smalle Mensch* komen nu met groote snelheid binnen; ik ben al tot blz. 96 klaar met corrigeeren. - Ik las, met het oog op mijn stuk over *Hamlet* ook nog een *Hamlet*-ontwerp van Stendhal, dat mij erg curieus leek, maar het viel heelemaal niet mee: hij maakt er een soort *Cid* van, erg espagnolistisch! Maar hij was 19 jaar toen hij het schreef, dat is als excuus wel geldig genoeg. (Toen zijn eerste roman verscheen, was hij 44!)

Lees vooral het boekje van Ehrenburg dat ik je aanraadde. Het is erg boeiend en dikwijls heel raak, al is de man vóór alles een ‘nauwgezet dienaar van de Sovjet-Unie’. Zijn stuk over Malraux, dat ik hier eindelijk in zijn geheel gelezen heb, zit nog vol kleine addertjes, en bewijst dat hij af en toe ook ernaast kan

lezen. Maar zijn stukken over Duhamel, Mauriac, Romains, de surrealisten, zijn voortreffelijk, en zeer ‘pittig’; ook over Morand en het fransche onderwijs. - Lees verder *Pages de Journal* van Gide (N.R.F.), dat pas is verschenen. Als gewoonlijk: vol rare oudetantes-manietjes, maar ook vol subtiele en uitstekende dingen, vooral tegen de bezitters van de Waarheid = de katholieken. Het zou je kunnen verkwikken.

Misschien schrijf ik hier morgen nog wat bij, als ik dan tenminste antwoord van je heb, potvermille!

***Zaterdag*. [30 Juni 1934]**

Zou je Hein willen vragen om mij zijn ex. van *Harten en Brood* te zenden? Niet omdat ik het nog eens wil bespreken of zoo, maar ik wil het nog eens doorzien in verband met een paar prachtige opmerkingen van Gide over de sociale smeerlapperij van de katholieken. Ik geloof dat dit boek ook hiervan een illustratie is. Misschien schrijf ik later nog eens een stuk waarin ik dit, en de *Eroica* van Theun, en *Liefde in de Portieken* eens ‘sociologisch’ zal bekijken. - Is de *Eroica* al uit? Als je het voor de krant ter bespreking krijgt, wil je het mij dan vooral sturen? Ik kan al deze dingen toch niet meer koopen. - Heb je misschien ook Het *Stalen Fundament* van Last?

Hartelijke groeten van je

E.

632. *M. ter Braak aan E. du Perron*
Zaterdag [30 Juni 1934]

B.E. Alvorens je stukken naar Querido te zenden, heb ik mijn opinie van gisteren nog eens geverifieerd aan het werk, wat *Gevaar der Polemiek* betreft. Er staan toch wel heel aardige stukken in, maar er is een *marge* van ‘gebabbel’ (vooral die pag. die begint met ‘mijn minst polemische vrienden’, en die de sigarenhandelaar bevat), die ik jammer vind voor de rest. Ik zou zeggen, dat *hier* de cahier-toon niet bevorderlijk is voor het effect, althans niet in die ‘marge’.

Het stuk over Malwida is roerend van costeriaansch schrijverschap! Het zal zeker een edele vrouw geweest zijn, maar ik had haar *graag* gezien door de bril van Stendhal! Aan ‘geest’ is in

ieder geval noch bij haar noch bij Rolland gebrek! Maar de ‘ware geest’ lijkt mij vaak absent; Nietzsche had dat trouwens best door, zooals uit zijn correspondentie blijkt. hart. hand je

M.

633. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 1 Juli. [1934]

Beste Menno, Dank voor je brief. Ik zal er beter op antwoorden; nu eerst dit. Zend alle copy (behalve *Ons Deel v. Europa*) terug, dus *Gevaar, Jan L.* en het stuk over de spellers. Ik zal alles hier dan nog nazien en misschien inderdaad het *Gevaar* (in dubbelen zin!) wegwerken. Maar de goede stukken eruit kan ik misschien net gebruiken voor een aanloop tot *Jan L.* Schrap die dus met potlood aan. Het is toch jammer om bv. heel *Afscheid v. Kostersl.* te laten vervallen, of vind je dat hier ook misplaatst? Hoe het zij, doe nog even dit werkje voor me; er is haast bij. - Schrijf me dan meteen ook hoe je *Ons Deel v.E.* vindt; dan antwoord ik op je beide brieven tegelijk.

Hart. gr. van je

E.

Zooeven kwam ook nog je briefkaart, maar het blijft in hoofdzaak hetzelfde. Alles hangt vnl. af van de plaatsruimte in *De Sm. Mens*. Schrijf me dus vooral ook of je vindt dat de bundel ev. op *Jan L.* kan eindigen. Mij lijkt van niet.

Ik hoop dat je de stukken nog niet naar Q. gezonden hebt?

634. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Maandag. [2 Juli 1934]

aant.

Beste Menno, Wat is *Forum* deze maand mooi uit! Gefeliciteerd met het onverwachte resultaat. Het nr. is ook aardig: ongelijk, als altijd, maar vol afwisseling. Het panopt. van Vestdijk vind ik een gezwam in de ruimte dat *niets* zegt. [Onder een dikdoenerig air van subtiele onderscheidinkjes: wat is in godsnaam een ‘qualitatief’ verschil tusschen roman en novelle? De onzin is werkelijk niet mis, als je er maar even over denkt!] - Mijn eigen stijl valt me bij herlezing niet mee. Ik word wijd-

loopig, bavard, en merk het met schrik. Ik schrap tegenwoordig niet genoeg, dat is een veeg teeken. Een soort journalistieke zwelling valt 'besjlist' waar te nemen. Zal probeeren dat voor het boek te verbeteren.

Ik wacht nu met ongeduld op je antwoord. Intusschen kan ik alvast je vorigen brief in details beantwoorden. 1°. Otten. Arme kerel! Ik wist wel dat hij op de een of andere manier de onbenulligheid van zijn 'dialogen' voor hooge wijsheid zou aanzien, en dat een boekje van zóó weinig gewicht hem toch nog topzwaar zou maken. Maar jij vindt het een beste kerel en dus zal je hem zijn illuzies wel laten. 2°. Den Doolaard-van Duinkerken. Geef me vooral nadere bizonderheden over *onze* nationale troebelen, want aan Duitschland alleen heb ik niet genoeg: ik heb bepaald appetijt gekregen! Dat die Roehm, die Heines zijn opgeruimd, doet me werkelijk goed; het is jammer dat alleen de eene slager den andere afslachten kan, want zoo blijft er altijd nog een slager over, maar hoe dan ook... Maar voor het geval bij ons te lande Den Doolaard tellurisch-razend wordt, raad ik je toch aan van den een of anderen kameraad een revolver te koopen, als je die in de winkels niet krijgen kunt en hem rustig neer te knallen, als hij jou vandaag of morgen op dezelfde manier zou willen bejegenen. Zooals Fleuret eens zei tot een dergelijke abruti: 'Monsieur, il n'y a plus d'homme fort depuis l'invention de la poudre.' - In ieder geval kan je beter *alles* trotseeren dan door een dergelijke pallurk tot genoegen van Lou en Kees Kuitenbrouwer, of hoe die andere patjepeeërs mogen heeten, te worden 'afgeranseld', zooals zij niet vergeten zullen in ieder geval te vertellen. Van Duinkerken was allesbehalve een gladiator, maar hij was dan toch een os. Heeft hij niets behoorlijks kunnen contra-presteeren, of een van de andere katholieke kampioenen van *De Tijd*? Steek je licht eens op en vertel me uitvoerig wat hier nog meer van verteld wordt, en of - zooals dat bij ons toch zéker zou moeten gebeuren - de politierechter er nog aan te pas moet komen. Kortom, ik gun bolle Ton met heel mijn hart een verzoling, maar zou in dit geval toch met jubeling in hetzelfde hart vernemen dat men sterke

Cor (of Bob) een beetje stevig aan het verstand bracht dat wij tòch niet leven onder de Mallisoren.

Nu de stukken. Als alles hier is, zal ik zien wat ik schrappen kan om zoo weinig mogelijk aan Q. te sturen. Misschien vraag ik hem ook mij het een of ander uit de copy in Holland terug te sturen: een stuk over Drieu bv., dat er tenslotte, geloof ik, best uit kan.

Nu ik de Vlamingen over die spelkwestie gelezen heb en jou ook, vind ik mijn stuk haast overbodig. Maar misschien kan ik er toch nog een aardig slotwoord bij doen. - Ik ben benieuwd te hooren wat je van de novelle van Larbaud vindt.

Rudie schreef me over zijn slagen. Ik stuur je binnenkort, als contra-prestatie voor de *Politicus*, 3 dln. *Théâtre* van Stendhal. Een samenraapsel, maar voor zijn werkmethode toch hier en daar heel curieus. Zelfde uitgave van *Rome, Naples et Florence* (Le Divan). Ik moet er nog even een stuk over schrijven voor de *N.R.C.*

Ik wil de romans van Vestdijk ook graag lezen, maar als ze gedrukt zijn, en ineens. In het fragment in *Groot-Ned.* leek ‘meneer Visser’ mij erg op Boutens te lijken - (dit is geen fraai nederlandsch, maar soit). Heb je V. nog over die al te broederlijke navolging van Joyce gesproken? Wat heeft hij op zooiets te antwoorden? Ik zou het niet begrijpen als hij niet inzag dat zooiets *niet gaat*.

De zin die ik je vroeg te vertalen staat in het verhaal van Larbaud en is: ‘Piis adauge gratiam’. Wat is dat? Het staat, meen ik, als opschrift boven een kerk.

Heb je al plannen voor de vacantie? Wij weten nog altijd niet zeker of we naar Tanger of naar Sestri zullen gaan, maar tot eind Juli zijn wij hier. De richting van onze vacantiereis hangt in dit geval, zonder dat zij het weet, van Darja af! Heb je die paperassen van Slau al ingekeken? Neem er wat uit voor *Forum* en stuur mij de rest door.

Terwijl ik dit schrijf, komt door het raam weer de verrukkelijkste radiomuziek, in een schat van oude moppen: Strauss, *Dollarprinzessin, Coppelia*. Ik ben dol op dit soort muziek, veel

doller dan op *Boris Godounov* bv. dat ik laatst met vrouw en schoonpa zag (met Chaliapine), maar als je werken moet is het toch ook niet je ware. (Tenzij voor bepaalde stukken van *Ducroo*?...)

Op deze verzuchting vol eeuwige wijsheid staak ik *deze* bavardage. Ik schrijf je soms om me een alibi te geven om niet iets anders te moeten doen, geloof ik. Ken je een heele lieve wals die heet: 'Kind, du kannst tanzen wie meine Frau', uit *Die geschiedene Frau* van Leo Fall? De gramofoonplatencollectie van den ouden Ducroo was niet minder verzorgd dan zijn briefkaarten: zoo herken ik de wijsjes van de radio 6 op de 10 keer. En *Der Graf von Luxemburg*, Gott bewahre! We zijn allemaal in de stemming om het gebalsemde lijk van Cléo de Mérode in het Alcazar te gaan bewonderen. Misschien is dat ook nog verrukkelijk - na Chaliapine.

En nu merde, er is geen brief van Ued., niets dan een pneu van Pia. Dus tot morgen.

Dinsdag [3 Juli 1934]

Niente.

Woensdag [4 Juli 1934]

Dank voor je brief. Gisteravond zagen we Cleo, die geen gebalsemd lijk is, maar nog *allerliefst*, ofschoon een beetje marsepijnig. Het heele programma was alleraardigst; ik had werkelijk toen moeten leven!

Ik zal Querido nu schrijven om mij die stukken terug te sturen en zal zien wat ik schrappen kan. Maak jij van jouw kant uit wat je in *Forum* plaatst, alles of een fragment. Schrijf mij dat zoo spoedig mogelijk en laat dan gauw overtikken wat je voor *Forum* neemt; gerust door een 'juffrouw' als Ant niet kan.

Stuur me ook *Eroica*. - Later meer, nu in haast.

Hartelijke groeten van je

E.

Dat stuk over de spelling zal ik straks veranderen en je morgen opsturen. Ik moèt nu werken aan dat stukje over Stendhal.

635. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 3 Juli '34

Beste Eddy *Ons Deel van Europa* is binnengekomen en dadelijk geconsumeerd. Het is van a tot z een boeiend stuk, dat inderdaad jouw *P.z.P.* geworden is; volkomen anders, maar juist daarom voor mij zeer pakkend. Het stuk over de Soc. des Es. Europ. vind ik relatief het minste; bij Mussolini wordt het uitstekend, en het blijft dat tot het eind toe; trouwens, ook de Soc. is goed, maar het lijkt minder geïnspireerd geschreven, en geeft zoo nu en dan iets te veel 'verslag' erbij (wat overigens wel moet, voor het juiste begrip). Het lijkt mij absoluut *aangewezen*, dat *De Smalle Mensch* met dit stuk eindigt. En dus: Komt het op plaatsruimte aan, laat dan gewoon *Gevaar der Polemiek* vervallen en kies dit. Er is geen sprake van, of dit is oneindig belangrijker en past veel beter in den toon van het geheele boek. *Gevaar de Polemiek* heeft tenslotte voor het essentieele deel in *Forum* gestaan en *kan weg*, vind ik.

Nu de practijk van de tijdschrift plaatsing. Ik heb ongelukkigerwijs, in de meening dat er veel haast bij was, de eerste bezending al naar Querido gestuurd (aangeteekend)! Het lijkt me dus het beste, dat je er met hem over correspondeert. - *Ons Deel van Europa* zou ik graag in zijn geheel plaatsen, maar 1° weet ik bij god niet hoe ik er alles in krijg en 2° kan ik het niet alleen beslissen. (Vic zit bovendien bij Jany). Het lijkt me nu toch het best, dat ik het ms. met spoed doorzend aan Vestdijk en Vic, voor hun advies. Het is zeker mogelijk om er een fragment uit te halen, geloof ik, maar liever zou ik alles nemen. Alleen: heeft het voor de boekuitgave misschien niet een goede kant, als we in *Forum* met nadruk een *fragment* brengen? Enfin, ik zal vandaag nog Vestdijk bereiken. - Ant wil wat noodig is met pleizier overtypen; zij is alleen nu een beetje ziek (griep). - Het stukje over de spellers sluit ik hierbij in. Stuur het me omgaand terug, na bewerking, want (pro forma) moet het nog naar V & V en dan snel ter zetterij.

Onder den indruk van de smeerlapperij in Duitsland moest ik voor de krant gisteren *Eroica* lezen. Het is zoo meer dan bar

slecht, dat *Rembrandt* erdoor in den stillen glans van meesterlijkheid komt te staan. Ik zal er een kroniek aan wijden onder het hoofd: *Courths Mahler maakt revolutie* of zooiets. *Deze* kitsch moet haast wel in de gaten loopen, zelfs in Holland, zoo duidelijk is het. De *taal* alleen al, waarvan ik op slag 100 voorbeelden kan geven, bewijst, dat het gewoon 'geschmiert' is. Ik zal je het moois zeker sturen. Dat *Fundament* van Last heb ik niet. - Ehrenburg heb ik gekocht, lijkt me inderdaad uitstekend voor een preek. *Pages de Journal* bestel ik.

Wat zeg je overigens van Röhm c.s.? De fatsoensrenaissance blijkt toch wel zonderling gefundeerd te zijn, en het Bruinboek niet zoo onbetrouwbaar.

hart. gr. 2 × 2
je
Menno

636. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 5 Juli '34

aant.

Beste Eddy Je brief heeft me ondanks de beweerde bavardage veel pleizier gedaan! Ook het bavard-element in *Jan Lubbes* vind ik allerminst hinderlijk, bij herlezing vond ik het stuk zeer gesloten en juist vrij van journalistieke wijdloopigheid. Iets anders is, of het *genre* als zoodanig misschien ook met de journalistiek verwant is in dien zin, dat het noch 'mediteert' noch 'philosopheert', maar concreet en actueel is. Maar dat is geen quaestie van bavardage.

Je opinie over het stukje van Vestdijk is waarschijnlijk wel juist, hoewel ik dit geval meer als een specimen van zijn scholastieken, astrologischen kant zie. Hij heeft pleizier in zulke Thomismen zonder er zelf waarde aan te hechten, wat hij mij ook dadelijk gezegd heeft, toen hij mij het stukje gaf. Maar misschien is zijn scholastisch-astrologische kant weer op een andere manier onthullend. Hij intrigeert mij voortdurend, deze onze Simon. Schrijft nu al een half jaar iederen dag zonder een onderbreking haast! Loopt met de uitvoerigste plannen om, is verder ook duidelijk 'Geschäftsmann' en toch niet geneigd 'voor geld te schrijven'. Ik ben bang, dat hij langs een totaal anderen

weg dan Binnendijk en Engelman toch tenslotte bij de *litteratuur* terecht komt, in den zin van ‘het onnoodzakelijke’. Een neuroticus, die zich stabiliseert in de creativiteit, wordt een *gezond* werkman, geloof ik, in den tuin van het pathologische. Typeerend vind ik voor V. b.v., dat hij op *Ons Deel van Europa* reageert met *voor*, maar: ‘Het is politiek, dus dat interesseert mij minder’, en dat hij mij vraagt, ‘of ik niet eens novellen ga schrijven’. Hier klinkt het accent van het onnoodzakelijke al schuchter. Je opmerking over de Joyce-imitatie heeft hij geaccepteerd, en ook met overtuiging, maar hij had al weer bijna een anderen roman af, die inderdaad (zooals ik al schreef) niets van Joyce heeft en eerder op Larbaud lijkt. Dit boek is in ieder geval byzonder *zuiver*. Of de gebruikelijke stap van de zuiverheid naar de litteratuur zal volgen, moeten we nu afwachten. Ik lees met *groote* instemming Gide's dagboek. Vol goede dingen, over Barrès; Nietzsche bekijkt hij *precies* als ik, merk ik hier, vooral wat Zarathustra en de ‘Ewige Wiederkehr’ betreft. Van dat laatste heb ik n.l. ook de portée nooit gesnapt. Het bleef theosophie voor me, en goddank voor Gide ook. Ik ben halfweg; hoop ook Ehrenburg deze week nog te lezen.

Mijn kroniek over *Eroica* is vervloekt scherp uitgevallen. Maar het mag dan ook wel. Ik geloof, dat wij in dit misbaksel het *genre* het scherpst en meest effectief kunnen attaqueeren, omdat het de complete parodie is, zelfs voor botterikken. (Overigens heeft Ritter het al een meesterwerk genoemd, dus ik ben weer te optimistisch...). Hierbij Theun, even poseerend als Andreas Prydzow, de revolutionnaire schrijver van *Boerenzomer*. Graag terug na genieting; let op de toevallig achteloos geheven sigaret-in-pijp! - Heb je mijn uitvoerige commentaren bij *Eroica* op de rechte waarde geschat?

Ik heb de portefeuille van Slau doorgebladerd; het is je reinste chaos. Alleen de door jou overgeschreven gedichten zijn leesbaar. Het zijn, voorzoover ik zie: *Strafgevangenis, Aan Letheoever, Leukotheia, Vermaning, Bruiloftslied, De Poolvulkaan, Het Veroordeelde Vaartuig*, en iets idioots: *Castellar*. Behalve dat laatste wil ik alles graag voor *Forum* hebben; maar weet jij zeker, of het

ongepubliceerd is? Antwoord daarop spoedig! Ik zend je de portefeuille met de rest, als ik weer geld heb voor aangeteekende stukken, want ik ben letterlijk *blut*.

Ons Deel van Europa gaat morgen naar Vic. Vestdijk vindt alles best. Ik ga nu eerst bij de Vlamingen eens polsen over het Europa-nummer, want daarvoor zou dit stuk toch al heel geschikt zijn.

Over het geval v. Duinkerken geen nader nieuws. Het is mogelijk, dat ik na mijn stuk over de eeuwige jeugd in *Het Vad.* [ik liet het je zenden] ook 'geslagen' word; generaal Schleicher zal er niets bij zijn. Het gezegde van dien Fleuret is overigens onbetaalbaar! En een zeer *preciese* limiteering van de spierproletige kracht! Overigens blijkt (lees daarover deze week Schwarzschild vooral in *Das Neue Tagebuch*, dat is werkelijk kraakhelder geschreven!) de moordpartij op Roehm c.s. weer een Rijksdagbrand-affaire te worden! Met een even dom-sluwe enscèneering, naar het schijnt en naar Schwarzschild heel humoristisch bewijst.

Onze vacantieplannen zijn nog steeds vaag. Ik denk, dat wij noch Grenoble, noch Sestri, laat staan Tanger halen. Verlangen naar Sils Maria, maar dat is helaas te duur.

Tot nader maar weer. Hart. gr. voor jullie beiden
je
Menno

637. *E. du Perron aan M. ter Braak*
[5 Juli 1934]

aant.

Beste Menno, Zooeven je stuk over die schobbers van de Nwe Gem. ontvangen. Ze zullen je wel flink nemen over je onvoorzichtige kritiek op 'puberteitsidealen', jij juist! Enfin - de strijd begint misschien nog maar. Als ik in Holland was, zou ik probeeren een *Forum*-knokploeg op de been te brengen en op een dag die heeren misschien in hun hoofdkwartier in Utrecht opzoeken (y compris de Mallissoor Cor Spoelstra) om *hen* even af te rossen. Voor zulke frissche en jonge argumenten is dit tuig eigenlijk alleen nog maar vatbaar, vrees ik.

Maar als je zoo doorgaat, zal je misschien ook nog bezoek krij-

gen van den een of anderen tellurist. Neem er in ieder geval je maatregelen tegen: zooniet een revolver, dan een stevige gummistok of zoo. Denk aan von Schleicher en laat ook Ant zich wapenen!

Nu wat serieuzers (voorloopig nog). Bep zendt je gelijk hiermee een photo uit de film van Alexejef die net vertoond is. Daaronder moet zooiets staan als: 'Zoojuist heeft de 1e vertooning plaats gehad van de film volgens het nieuwe procédé van Alexejef, waarvan onze correspondent in den afgeloopen winter reeds voor ons blad schreef'.

Kan je misschien via Kramers voor me ontdekken waar Gans op het oogenblik zit en wat hij uitvoert? Zag jij hem niet meer? Hij schreef zeer enthousiast over je. Ik schreef hem 2 ×, geen antwoord; wel zond hij mij het *Roodboek*. Ik ben bang dat hij half en half van honger omkomt, dat was in Parijs ook al zoo, en ik heb werkelijk sympathie voor hem. Kan je hem niet een art. laten schrijven voor *Forum* (Vic apprecieert erg wat hij schrijft, dat zou dus kloppen): je kunt zelf het onderwerp met hem afmaken en je zou hem misschien heel erg daarmee helpen. - Als je hem mocht zien, vraag hem dan waarom hij mij niet antwoordt.

Ik ben suf en kan mijn artikelen niet schrijven, die al lang klaar hadden moeten zijn.

Dit ook in haast. Hart. groeten van je

E.

Vergeet je het ex. *Politicus* niet?

Zend ook *Eroica*, en vraag aan Hein *Harten & Brood*.

Kan je van iemand anders - Kramers? - *Het Stalen Fundament* krijgen?

Ik zend spoedig Stendhal, zoodra mijn art. erover klaar is.

638. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 6 Juli. [1934]

aant.

Beste Menno, Vanmorgen kwamen Theun en Kuyle, door jou en Hein verzonden, broederlijk vereend binnen. Wat een prettige lectuur ligt er nu weer voor me! Toch veel dank.

Je aanteekeningen zullen me de taak tenminste wel verlichten. Wat schrijft die Theun toch maar dikke boeken!!!

Als ik Stendhal vandaag afkrijg - wat de hemel geve - dan verstuur ik je die 3 deeltjes nog vanavond. Anders morgen. Ik blijf suf, slaap allerberoerdst, voel me eigenlijk alleen nog maar fit om wat in de buitenlucht rond te hangen. Ik lees eindelijk *Die Geächteten*, in de hoop het deze keer uit te krijgen! Où sont les lectures d'antan?

Ingesloten een bespreking van Kuyle door Coenen. Als je misschien nog op het *bewijs* wachtte hoe'n Jan Lubbes die Coenen ook altijd was, hier heb je het. Dit klopt volmaakt en geeft me tot brakens toe gelijk. Ik vraag mij steeds meer af of die kerels niet gelijk hebben, zij ook, van hun standpunt, en of wij werkelijk niet beter deden met uit Lubbes-land te trekken of in Lubbes-land te zwijgen.

Jij vroeg je dat de vorige week af!... Toch zullen we wschl. nog wel wat doorgaan. - Maar ik gaf er toch wat voor als ik weten kon waar wij over 10 jaar zijn en wat we dan doen, op een moment waarop wij misschien *werkelijk* 'rijk-aan-talent' zijn: ik 45, jij 43. Het zou me van ons tegenvallen als wij ons door Jan Lubbes lieten begraven. En toch, soms kàn je er niet tegen op.

Je

E.

639. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, 7 Juli. [1934]

aant.

Beste Menno, We schrijven alweer langs elkaar heen. Hierbij het portret van het kotsheertje terug. Dank voor de *Politicus* die 'bereids' kwam. Verzen van Slau: ik weet er zelf niets van! Het beste is dat je mij alles opzendt, ik neem dan alles mee naar Tanger (àls ik daarheen ga) en zend je van daaruit wat ongepubliceerd is - misschien ook nog andere, die ik dan wel leesbaar overschrijf. Anders correspondeer ik er met Sl. over.

Vergeet het gevraagde nr. van *Forum* niet. Kan je me misschien ook dat art. van Schwarzschild zenden, want ik zie dat blad hier nergens. Stuur me dan ook mijn art. over Liepmann terug,

want mijn laatste nr. gaf ik hem en dat blad schijnt hier ook absoluut niet meer te krijgen! Schw. stuur ik je terug.

Stuur me ook je bespreking van *Eroica* natuurlijk. Wat Gide over Nietzsche schreef moest je verrukken, dat zei ik al tegen Bep. - Ik zal *Eroica* pas over een paar dagen lezen, want ik ben nu heelemaal gepakt door von Salomon, en een beetje goeds verdienen we af en toe wel, tusschen de rotzooi door.

Benieuwd naar Vic's reactie op *Ons Deel*... Die van Vestdijk is nogal amusant.

Ga vooral naar Grenoble; je zult zien dat je het daar heerlijk vindt. Neem ditmaal niet Nietzsche mee, maar Stendhal. Ik zal je de *Soireés du Stendhal-Club* zenden als je gaat. Maar ga dan vooral ook in dat pension in Claix.

Hartelijke groeten, ook voor Ant.

Je

E.

Kan je me wat Holl. kranten sturen over de comm. opstootjes in Amsterdam? Of schrijven ‘wat niet in de krant staat’?

640. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Zondag. [8 Juli 1934]

Beste Menno, Ik heb geprobeerd Theun te lezen, maar eerlijk, dàt lap ik hem niet. Wat bij *Rembrandt* alleen maar weemakend was, wordt hier werkelijk braakverwekkend. Ik bewonder je dat je het zoo dóór hebt kunnen gaan; zelfs met je potloodaanteekeningen tot aanmoediging blijf ik overal steken. Dit is ook Jan Lubbes 100%, wat een boerelul, en wat een kleine smeerkees, onder al die nobele alluurtjes! Hij houdt het op de revolutie, terwijl hij het, met precies dezelfde ziel, 50 jaar geleden op de Beurs, met een lidmaatschap van de *Witte* tot uiterste belooning gehouden had. Dat je hem een Nederl. Leeuw op zijn revers teekende is psychologisch *griezelig juist*: ik had dat niet door, voordat ik dit boek ingekeken had. Ik zal het je ook gauw terugzenden; het stinkt hier op mijn tafel tegen mij aan. Even nog Bep ermee onpasselijk maken en dan gaat het terug. Hierbij een korte verklaring erover, die ik je aanbied voor

Panopticum; wil je het niet opnemen, mij best. Het beste zou misschien zijn om nooit meer een woord over deze snuiter los te laten; de man weet wschl. niet beter en meent vanuit zijn Lubbes-ziel dat hij werkelijk doet wat hij kan. - Maar als je mijn stukje niet plaatst, stuur het mij dan terug; misschien dat ik dan nog een paar zinnen eruit in *Jan Lubbes* (in den bundel) zet.

Hartelijke groeten. Je

E.

P.S. - Mijn 'bavardage' sloeg niet zoozeer op *Jan Lubbes* alswel op het vorige panopticum, dat zéér journalistiek was, ofschoon als *zoodanig* misschien niet slecht. Als je hier wat schrappen wilt, doe het; mijn vrees is alleen dat het gaat lijken op een beleediging zonder meer, als er heelemaal geen aanloop is.

Het is gewoon ongelooflijk dat Boucher dien bundel, *keurig* gebonden, voor fl. 4.90 kan verkoopen (terwijl de oplaag maar 600 exx. is). Het boek ziet eruit alsof het fl. 7.50 minstens moest kosten. Je mag daar wel over schrijven in *Het Vaderland*.

641. *E. du Perron aan M. ter Braak*
Parijs, Maandag. [9 Juli 1934]

aant.

Beste Menno, Daar gaat mijn dagelijksche missive weer: ditmaal om je te zeggen dat gelijk hiermee 2 paketten naar je toe gaan, het eene bevattende de groene kosmetiek genaamd *Eroica*, het andere 3 deeltjes van Stendhal's *Théâtre*. In dit laatste heb ik hier en daar - op heele enkele plekken maar - een potloodstreepje gezet; die werk je er onder het lezen wel weer uit.

Dinsdag. [10 Juli 1934]

Hendrik de Vries is vandaag hier. Hij, Antonini, Bep en ik hebben met verrukking je afranseling van Theun gelezen. Dit stuk had in *Forum* kunnen staan, al zou het Theun zelf dan minder geërgerd hebben dan hier. Hendrik zegt dat hij het bepaald vervelend vindt als men 'De Vries' zegt zonder Theun er vóór. Kan je mij nog een ex. sturen van deze kritiek? ik wou er nl. één sturen aan Last.

Later meer. Hart. groeten van je

E.

642. *M. ter Braak aan E. du Perron*
den Haag, 11 Juli '34

aant.

Beste Eddy Het mooie weer heeft me een paar malen op het strand en zelfs op een tennisbaan gebracht; het dartelen in zee was werkelijk verrukkelijk, vooral vandaag met als achtergrond de *witte* begrafenis van den Prins. Een paar dagen geleden was die achtergrond de opstand in de Jordaan. De Tribune verboden en in beslag genomen, eenige dooden, kortom: Colijn moet den gouden standaard handhaven, zegt men, daarom de werkeloozensteun verlagen en vervolgens het 'grauw' klein krijgen. Ik heb toevallig juist Gide uitgelezen, terwijl deze belegering in vollen gang was, en mezelf voortdurend gecontroleerd op mijn gevoelens. [kranten erover zeggen *niets*. Alleen de Tribune was interessant, maar die heb ik niet. En nu verschijnt hij niet meer.] Ik vind 1° afkeer van het bête geschrijf in de 'burgerpers' over 'gepeupel', 'janhagel', 'relletjesmakers' e.d., kortom walging van de bourgeoisie, die het moraalmasker voorhangt om een machtsquaestie te camoufleeren; 2° de absolute onmogelijkheid om mij te identificeeren met dat 'gepeupel', de fatale realiteit, dat ik tot een klasse *behoor*, ook al doorzie ik haar hypocrisie; want lees de Tribune (laatst verschenen nummers over den 'opstand') en het relaas is even hypocriet naar den anderen kant. Ik heb Gide met spanning gevolgd en ik bewonder zijn houding, zonder die te kunnen deelen. Het lijkt me een geval als Pascal (afgezien van de temperamentsverschillen); noem het dan geen 'bekeering', maar een 'ontsnapping' of iets dergelijks is het zeker. Maar wat ik in Pascal en Gide bewonder, is het volkomen integraal blijven van de ratio. De passages contra Barrès zijn b.v. prachtig. Het blijft zonderling, Gide in een speech 'camarades' te hooren zeggen tegen b.v. den heer Barbusse; is dat niet *toch* een 'verraad'? Ook Ehrenburg gelezen. Vlot, gevat, een beetje herhaling en op den achtergrond toch weer telkens de zelfvoldane sovjet-bourgeois. 'Les ouvriers savent honorer Shakespeare, Goethe et Pouchkine'. Maar de stukken over Malraux en Gide zijn toch ook heel goed. Ik heb van beide boeken nu een preek gemaakt, die

ik je Zondag laat zenden. Die over ‘Eroica’ kreeg je zeker al. Dat je Theun abhorreert, verwondert me niet. Ik las alleen door, omdat ik daar nu eenmaal mijn geld mee verdien en ook, omdat ik den man met citaten wilde meppen. Alleen voor het citaat in zijn botste gedaante voelt ‘men’ iets, en ik *wil*, dat ‘men’ de verlakkerij van deze snert althans begrijpt. Je pan. was heel geslaagd; alleen heb ik me weer afgevraagd (je deed het zelf trouwens ook), of we hier werkelijk niet beter doen door in *Forum* te zwijgen. Ik heb het pan. nog niet van Vic terug, die met vacantie was (ook *Ons Deel* nog niet).

Hartelijk dank voor de 3 deeltjes Stendhal! Geef eens aan, wat ik er vooral uit moet lezen! Ik occupeer me momenteel toevallig met Gorter, omdat er een dissertatie over hem is geschreven; ook deze man, die mij een van de sympathiekste Tachtigers lijkt, wordt *altijd* in schoensmeerstijl behandeld, geloof ik. Of idealistisch-politiek, zooals door Henr. Roland-Holst en v. Ravesteijn. Hij was *zeker* een *eerlijk* slachtoffer van den ‘geest’, lijkt me, maar een slachtoffer. Dat ‘gouden meisje’ b.v. is eigenlijk een dwaas spook.

De bespreking van Kuyle door Coenen is hopeloos. Maar ik houd Coenen voor niets dan een J.L. met een zeker kibbelachtig verzet tegen allerlei al te duidelijke phrasen. (Van phrasen gesproken: de opvolger van Ritter als hoofdred. van het U.D., prof. van Mourik Broekman, is ontslagen, omdat hij een artikel over den dooien Prins had geschreven, waarin stond, dat hij niet zoo'n held was als men wel zou denken! Op zulke punten worden vrijzinnige dominees ook nog martelaar. Het is ook wel erg naïef om politiek hoofdredacteur van een Zeister krant te worden en dan nog te meenen, dat men bij den dood van een Prins ‘de waarheid’ kan zeggen. Zulk idealisme lijkt me alleen maar zielig.)

Waar Gans zit, weet ik ook niet. Ik heb Kramers laatst opgebeld, maar toen was hij niet te vinden. Vandaag had ik hem zullen spreken, maar dat is niet doorgegaan vanwege de vorstelijke begrafenis. Is Gans inmiddels terecht? Hij kan natuurlijk voor *Forum* schrijven! Waarom niet?

Een ex. Forum zal ik nog voor je opscharrelen.

Ik hoop in mijn vacantie minstens het eerste hoofdstuk van mijn boek te schrijven. Het ligt in aanteekeningen voor me klaar. Ik zou ook een roman kunnen schrijven, maar na Gide heb ik sterker dan ooit het gevoel, dat alleen het allernoodzakelijkste de moeite van het opschrijven waard is. Zeker *nu*. Het liefst ging ik weer naar Sils-Maria, maar het is momenteel te duur voor ons en bovendien; het zou bijna op een imitatie van decor lijken. Daarom zou ik het overigens zeker niet laten, het is iets onvergetelijks.

Tot spoedig nader. Hart. gr. van ons beiden, ook voor Bep

je

M.

N.B. Ik vrees, dat ik die foto wel niet in de krant zal kunnen krijgen. De Lang kijkt naar iets, dat vaag is, met afschuw. Hij wil altijd ‘iets in een lijstje’.

Ik hoop vandaag of morgen voor ‘Forum’ iets over *Gide en de Jordaan* te schrijven. Over het ‘gepeupel’ en de andere phrasen. Zaterdag logeert Jan hier. Hein komt eten. De gedichten zijn uit. Bijzonder mooi verzorgd! Je hebt zeker ook al een exemplaar?

[Aantekeningen]

1933

339

‘Ik ben zelf hevig schrijvende aan mijn “roman”’ = Du Perron logeerde waarschijnlijk bij Ter Braak in Rotterdam op Zaterdag 4 Maart 1933; in ieder geval hebben zij elkaar op die datum ontmoet, zie de brieven nrs. 337 en 338. Bij die gelegenheid heeft Du Perron vermoedelijk gesproken over het schrijven van een roman *(Het Land van Herkomst)*, die hij aanvankelijk *Ducroo* noemde en waaraan hij na zijn terugkeer uit Nederland in Parijs heeft gewerkt, vgl. brief nr. 342. In het door Du Perron geannoteerde ex. van *Het Land van Herkomst* geeft hij December 1932 als datum waarop hij aan zijn roman begon.

‘Mijn stuk tegen den pater’ = Als *Postscriptum* bij *De Dood van het Vitalisme*, door H. Marsman, verscheen in *Forum*, jrg. 1933, p. 259, een stuk van Du Perron tegen pater Van Heugten S.J., zie ook de aantekening bij brief nr. 335.

Kaas = Zie brief nr. 328.

341

‘Hierbij ingesloten de verzen van Dèr Mouw... *met* een portret’ = *Forum* van Mei 1933 opende met *Nagelaten Verzen* van Johan Andreas Dèr Mouw (Adwaita), van een inleidende aantekening voorzien door V.E. van Vriesland. Ook een portret, en een facsimile van Dèr Mouw's handschrift werden afgedrukt. Het zijn de verzen 1-17 in Johan Andreas Dèr Mouw, Verzamelde Werken, dl. III, p. 64-83.

342

‘het gevangen zetten van Renn, Mann etc. door Hitler’ = Na de brand in het Rijksdaggebouw te Berlijn op 27 Februari 1933 werden overal in Duitsland communisten - ook de gehele communistische Rijksdag-fractie - en de, volgens de politie, met het communisme symphatiserenden, gearresteerd. De *NRC* van 28 Februari meldde dat verscheidene schrijvers zich onder de arrestanten bevonden, o.w. Ludwig Renn (pseudoniem van Arnold Vieth von Golssenau). Het zou tot 1935 duren eer Renn, beschuldigd van ‘literair hoogverraad’, uit de gevangenis werd ontslagen. Tot de arrestanten op 27 en 28 Februari behoorde echter niet de door Du Perron bedoelde Heinrich Mann - Thomas Mann verbleef in Parijs. Henrich Mann was namelijk enkele dagen vòòr de Rijksdagbrand al over de Tsjechische grens gevlucht, nadat hij, samen met Einstein en Rudolf Olden, het initiatief had genomen voor een bijeenkomst over het vrije woord, op 19 Februari 1933 te houden in het Theater

am Bülowplatz te Berlijn. De bijeenkomst werd niet verboden, maar toen het publiek op 19 Februari begon toe te stromen, bleek het gehele Bülowplatz door de politie afgezet, terwijl een muziekkapel van de S.A. militaire marsen ten gehore gaf. Daarvòòr had Heinrich Mann (1871-1950) al moeten bedanken, als voorzitter van de afdeling dichtkunst van de Pruisische Akademie, nadat de Pruisische Kultusminister Rust had bepaald: Heinrich Mann en Käthe Kollwitz eruit òf ik ontbind de hele Akademie.

‘ik krijg morgen wschl. van Gans’ = In *Forum*, jrg. 1933, p. 304, verscheen *Contraflirt met de revolutie*, het antwoord van J. Gans op Du Perron's *Flirt met de revolutie*. Het stuk van Gans was gedateerd: Maart 1933.

343

‘dat gedicht van Lawrence’ = Zie Du Perron's brief nr. 335.

‘het bijgaande vers over hem’ = Elsschot's gedicht over Greshoff werd niet in *Forum* gepubliceerd.

344

Vsevolod Ivanov = Zie de aantekening bij brief nr. 320.

Eikenboom = Zie de aantekeningen bij brieven nrs. 328 en 329.

‘over de “boucher éloquent”, die aan den brief over Valmont voorafging?’ = Zie de brieven nrs. 274 en 277.

De laatste twee zinnen van deze brief waren geschreven op de achterkant van de enveloppe die was afgestempeld: ‘Paris, Gare Montparnasse, 13.30, 20-III 1933’

345

‘Het vers van Elsschot op Greshoff’ = Het gedicht van Elsschot werd niet in *Forum* geplaatst.

Flaes-Terborgh = F.C. Terborgh (pseudoniem van R. Flaes,* 1902). ‘Dr. met Fransche naam’ = Dr. Fortanier, psychiater te Leiden. Zie ook de laatste regels van Ter Braak's brief van 13 Oktober 1932, nr. 255. ‘Dominé Faber (met het oog op het gekrakkeel in de Kamer)’ = Ds. J.L. Faber, die op 2 Augustus 1933 Menno ter Braak's schoonvader zou worden, was Tweede Kamerlid voor de S.D.A.P.

347

‘hij is... door de politie in hechtenis genomen’ = Dr. Jef Last schreef hierover: ‘De film liep in Amsterdam, in het sindsdien afgebrande Rembrandt-theater aan het Rembrandt-plein. Het was de eerste nazi-film die hier vertoond werd. De actie was georganiseerd door Sneevliet. Echt spontaan was de actie dus niet, al waren we allen natuurlijk wel oprecht geladen tegen het nazi-régime. De film was voorzichtig gemaakt, zodat er, objectief gezien, niet zo heel veel te protesteren viel. We zaten

echt wel te wachten op de eerste gelegenheid om te keer te gaan. Toen we eenmaal een aanleiding hadden gevonden begonnen we telkens een voor een te schreeuwen, of stinkbommetjes te gooien - er

werden zelfs muizen in de zaal losgelaten. Telkens als er weer iemand door de politie verwijderd was begon het weer op een andere plaats in de zaal...

Ik herinner me dat Otten aan de actie deelnam, en Mien Sneevliet, Maurits Dekker en zijn en mijn vrouw en vele anderen. De politie werd zeer zenuwachtig, probeerde ons de trappen af te gooien, kneep de vrouwen (die echter ook terugbeten en schopten), bracht ons naar de politiepost waar onze namen genoteerd werden en liet ons dan weer vrij. We verzamelden ons dan weer bij Schiller, en verschillenden kochten billetten voor de 2e voorstelling om er nogmaals uitgegooid te worden. Gewonden vielen er niet.'

J.F. Otten is waarschijnlijk de man geweest die 'in bezit van signaalfluit' op 20 Maart uit het Luxortheater te Rotterdam - waar dezelfde film over de verrichtingen van een Duitse onderzeeër in de eerste wereldoorlog draaide - werd verwijderd (*NRC* van 21 Maart 1933). Aangezien de vertoning van de film in Amsterdam tot onrust aanleiding bleef geven, besloot de Nederlandse Bioscoopbond (*NRC* van 22 Maart) *Morgenrot* van het programma af te voeren, een besluit waartegen de *NRC* een scherp protest aantekende.

'Vooral na de Hitler-revolutie' = Op 30 Januari 1933 was Adolf Hitler rijkskanselier geworden, op 1 Februari ontbond hij de Rijksdag en schreef nieuwe verkiezingen uit voor 5 Maart. Hitler, Goering en Frick, de enige nazis in het op 30 Januari gevormde kabinet, waren de onmiskenbare regeringsleiders. Zij voerden een politiek van intimidatie, terwijl zij, als minderheid nog in de regering, zich tegelijkertijd konden gedragen alsof zij nog in de oppositie waren. In Februari 1933 werd een noodverordening van kracht waarbij zeven fundamentele rechten (vrijheid van persoon, woning, eigendom, meningsuiting, drukpers, briefgeheim, vergadering) buiten werking werden gesteld; katholieke en socialistische hoofdambtenaren werden ontslagen; de politie kreeg op 17 Februari van Goering opdracht zich 'onder alle omstandigheden van een vijandige houding tegenover de nationale bonden (S.A., S.S. en Stahlhelm) en partijen' te onthouden, daarentegen 'met de scherpste middelen' op te treden tegen de staat 'vijandig' gezinde organisaties: 'politiebeambten die bij het uitvoeren van deze plicht van hun vuurwapens gebruik maken, zullen zonder aanzien des persoons door mij gedekt worden. Iedere beambte moet steeds voor ogen houden dat het nalaten van een maatregel zwaarder weegt dan een bij de uitvoering begane fout.' De terreur tegen vooral communisten en socialisten werd nog verscherpt na de Rijksdagbrand van 27 Februari 1933. De communisten werden hiervoor rechtstreeks verantwoordelijk gesteld, maar aangezien communisten 'marxisten' zijn en de sociaal-democraten het ook waren, waren deze laatsten, in de redenering van de nazis, ook schuldig. (Dat het nationaal-socialisme in het verleden meer dan eens

steun had aanvaard van de communisten, die nu eenmaal de sociaal-democraten als een groter gevaar hadden beschouwd dan Hitler c.s., was uiteraard vergeten). De politieke partijen hadden geen antwoord op de propaganda - deels bekostigd door de staat, deels door industrieelen - noch op de terreur van de nazis. Vandaar ook het resultaat van de verkiezingen van 5 Maart 1933: 44% (17,2 miljoen) van de stemmen werd op de nationaal-socialisten uitgebracht die bij de verkiezingen van 1932 11,7 miljoen (33%) stemmen hadden behaald. Deze overwinning versterkte uiteraard in aanzienlijke mate de invloed van de nazis - Goebbels werd o.m. minister - en versnelde het tempo van de zg. nationaal-socialistische revolutie.

‘maar die communisten’ = Jacques Gans (*1907), romancier en polemist, was in 1933 communist, en medewerker van *De Tribune*. Zijn stuk tegen Du Perron, *Contraflirt met de Revolutie*, verscheen in *Forum*, jrg. 1933, p. 304.

‘Dinsdag nog een heel geslaagde opvoering van *Ubu* gezien in Utrecht’ = Op 21 Maart gaven leden van het Utrechts Studenten Corps o.l.v. A. Koolhaas een opvoering van *Ubu Roi*, met decors van Wim Klaassen en Leo Vroman. Ter Braak schreef de inleiding voor het programma, zie MtB, V.W. IV, p. 546.

‘Zijn stukje over v. Duinkerken’ = Vermoedelijk heeft Ter Braak hiermee bedoeld Marsman's bespreking van *Bloemlezing uit de Katholieke Poëzie*, dl. II, onder redactie van Anton van Duinkerken. Deze bespreking van Marsman verscheen in *Forum*, jrg. 1933, p. 488.

‘generaal Snijders’ = C.J. Snijders (1852-1939); militaire loopbaan in Nederlands-Indië (Atjeh); gedurende de eerste wereldoorlog opperbevelhebber van de Land- en Zeemacht in Nederland; bestreed nadien de ‘eenzijdige ontwapening’ en werd in 1932 voorzitter van het uiterst rechtse *Verbond voor Nationaal Herstel*.

‘een gek essay van Elsschot’ = Het essay van Elsschot over *Stijl* verscheen niet in *Forum*.

348

Deze brief van ‘Zaterdagmiddag’ beantwoordt een brief van Ter Braak van ‘25 Maart '33’ en wordt door Ter Braak weer beantwoord op 31 Maart 1933. Eén van beide schrijvers moet zich dus hebben vergist: het was of geen Zaterdagmiddag toen Du Perron zijn brief schreef, of Ter Braak's brief was van een eerdere datum dan 25 Maart.

‘je ex-discipel’ = V. Varangot. Het stuk van Varangot is waarschijnlijk geweest *Het Evangelie der Ironie*, gepubliceerd in *Forum*, Juli 1933.

‘die nu al door zijn onder-dienders wordt voortgeduwd en overschreeuwd’ = Aanvankelijk, en ook om het buitenland gerust te stellen, waren Hitler's uitlatingen gematigder dan die van zijn medewerkers. Zo verklaarde Hitler op 3 Februari 1933 tegenover de buitenlandse pers: ‘Men heeft mij als een man beschreven, die zich met bloeddorstig brand-

geschreeuw tegen de staten bezig hield... Mijne heren, ik heb mij nooit met brandgeschreeuw bezig gehouden... Daarom wenst niemand meer rust en vrede, dan ik, dan het Duitse volk.' En in diezelfde week oefende hij in een interview in de *Times* scherpe kritiek op de film *Morgenrot*. Daarentegen verklaarde Goebbels (*NRC*, 11 Februari 1933): 'de tijd is niet ver meer... dat de Joden van de *Rote Fahne* en andere bladen op hun brutale gezicht zullen worden geslagen (Daverende toejuichingen).' Die tijd was inderdaad niet ver meer. De door de nazis benoemde politiecommissaris van Berlijn, Levetzov, zei bij zijn ambtsaanvaarding o.m. (*NRC*, 24 Februari 1933): 'Ik duld hier te Berlijn op de grond van de oud-Pruisische traditie geen gifplanten van Aziatische oorsprong... Ik neem de gelegenheid te baat die politieke moord-kwajongens, dat moordgespuis opnieuw te waarschuwen.' Vooral na de brand van het Rijksdaggebouw op 27 Februari, werden overal in Duitsland Joodse of vermeend-Joodse personen mishandeld door de S.A. Op 7 Maart werden in het Ruhr-gebied de eerste Joodse zaken, en onder leiding van de S.A., gesloten. Op 10 Maart waarschuwde Hitler in een proclamatie tot S.A. en S.S. tegen 'communistische' provocateurs die door aanvallen op buitenlanders - de consul van Peru was bv. slachtoffer geweest - 'Duitsland in conflict brengen met het buitenland.' Maar op dezelfde dag hield Goering een grote rede te Essen: 'Men zegt dat ik de politie moet laten ingrijpen. Jawel, ik zàl de politie laten ingrijpen en wel zonder scrupules, overal daar, waar men het Duitse volk schade wil berokkenen, maar ik weiger de politie een bewakingstroep te doen zijn voor Joodse warenhuizen. Er moet maar eens een eind komen aan het schandaal, dat iedere schurk, indien hij in een zaak betrokken wordt, bescherming der politie zou kunnen inroepen. Neen, de politie beschermt een ieder die eerlijk in Duitsland verblijft, maar zij is er niet voor om schurken, schooiers, knoeiers, woekeraars en verraders te beschermen. We leven,' verklaarde Goering, 'in buitengewone tijden... Ik dank mijn Schepper dat ik niet weet wat objectief is. Ik ben subjectief. Ik kom uitsluitend voor mijn volk op, al het andere wijs ik van de hand'. En op 23 Maart sprak Goering in de Rijksdag 'buitenlandse leugenberichten' tegen: 'Zolang ginds (in het buitenland) de aantijgingen niet ophouden, zult gij (Duitse socialisten) er ook voor moeten boeten. De afgevaardigden die in voorlopig arrest genomen zijn, kunnen nu dankbaar zijn, dat zij op deze wijze voor de woede van het volk bewaard worden.'

'Zooals uit de brieven van Lawrence blijkt' = W. Siebenhaar (1863-1937), een Nederlander die D.H. Lawrence in Australië had leren kennen, vertaalde *Max Havelaar* in het Engels. Zijn vertaling verscheen, met een inleiding van D.H. Lawrence, in 1927. N.a.v. die vertaling maakte de Engelse auteur in een brief van 13 Mei 1926 bezwaren tegen het gebruik van het woord 'disgruntled': 'Is it *old* enough to have been

used in 1850? It feels modern to me...' Hieruit leidde Du Perron af dat D.H. Lawrence Multatuli beschouwde als een schrijver die vooral behoorde tot zijn tijd, de 19e eeuw.

350

Houston Chamberlain = Houston Stewart Chamberlain (1855-1927), tot Duitser genaturaliseerd Engelsman, schoonzoon van Richard Wagner, was de auteur van *Grundlagen des 19. Jahrhunderts* (1899), 'afval der negentiende-eeuwse wetenschap' (MtB., V.W. 3, p. 222), maar 'zelfs bij de verre van critische Houston Stewart Chamberlain (in wiens afgetrapte schoenen de heer Hitler met een vrij onbeschaamd originelengezicht rondloopt) vindt men dan ook openlijk bewondering voor de Joden; voor Hitler daarentegen is de Jood zonder meer een *filius Diaboli* ...' (*Hitler, Ebenbild des Herrn*, MtB., V.W. 3, p. 487).

'om de "geschillen" eens te bespreken' = Uit een brief van J.H. Huizinga van 17 Maart 1933 kan worden opgemaakt dat Ter Braak de 'geschillen' wilde bespreken. 'Waarde Neef', schreef Huizinga, 'Mijn broer vertelt mij, dat ge de kennismaking van vele jaren geleden eens weer wilt komen aanknoopen.' De 'geschillen' betroffen vermoedelijk vooral Ter Braak's essay *Huizinga voor de afgrond* in *Man tegen Man* (1931) en misschien het stuk in *De Gids* van Juli 1932, dat Ter Braak aan Huizinga toeschreef, zie brief nr. 188 en de aantekening daarbij. Op 20 Maart 1933 schreef Huizinga een tweede briefje vanuit Leiden, waarin hij Ter Braak uitnodigde voor een bezoek op Vrijdag 31 Maart 1933.

352

'Woensdagavond' zou 5 April 1933 geweest zijn. De briefkaart van Du Perron droeg echter het poststempel: Paris-XVI, Rue Singer, 7.30, 7-IV 1933.

354

'mijn "medewerking" aan *Links Richten*' = Het 'maandblad van het Arbeiders-Schrijvers-Collectief' *Links Richten* van 1 Mei 1933 bevatte de bijdrage *Tegen de Politieagent* van Du Perron.

'ik *verslond*' = Het is niet bekend welke twee romans Du Perron van P.A. Daum (1850-1898) las. Maar op 11 April 1933 schreef hij aan Ter Braak dat hij die dag zou beginnen aan een bespreking van *Java in onze kunst*. In dat stuk nu, *Oost-Indische Opbrengst* (EdP., V.W. 2, p. 621), schreef hij over alle zeven romans van P.A. Daum.

355

'Theun de Vries heeft een defense of Dirk Coster geschreven in *De Gids*' = In *De Gids*, jrg. 1933, p. 95, verscheen *Dirk Coster, pro en contra*, door Theun de Vries. Du Perron werd in dit stuk niet met name genoemd, maar er werd wel melding

gemaakt van aanvallen op Coster, aanvallen die op verschillende manieren werden uitgevoerd, ‘in een wenken met de flitsende floret’ of ‘in een kittelen met de stompe, grove sabel.’ Weer anderen vielen Coster aan met sneeuwballen, volgens Theun de

Vries, die overigens Coster zelfs daartegen blijkbaar niet bestand achtte. ‘Waarom zouden we het dan plaatsen’ = Het is niet bekend over welk verhaal van Slauerhoff het hier ging *(Forum* van Juni 1933 bevatte Slauerhoff's novelle *De Dood van Dutrou Bornier*; in het November-nummer verscheen het uit 1928 daterende verhaal *Cherchez la femme)*.

356

‘eèn fragment van Henny’ = Het fragment uit de roman van Marsman verscheen in *Forum*, Aug. 1933. ‘Je stuk over Hitler is best’ = *Hitler, Ebenbild des Herrn*, MtB., V.W. 3, p. 485. In dit stuk, dat in *Forum*, jrg. 1933, p. 341, werd afgedrukt - niet als panopticum - schreef Ter Braak: ‘Voor den werkelijken barbaar bestaat er geen rassentheorie; hij heeft de abstractie “ras” nog niet uitgevonden en *leeft* zijn eigenschappen. Voor den door en door geciviliseerden mensch bestaat die theorie evenmin; hij heeft er (als de Franschman en de Engelschman, voor zover hij niet als kolonisator geprikkeld wordt) geen behoefte meer aan, zich onderdeel van een bloedcompagnie te voelen. Alleen de tusschen barbarie en civilisatie schipperende half beschaafde natie verslindt de theorie van het door God verkoren tegenover het verdoemde ras, omdat het te zeer door de civilisatie is aangetast om zijn ras alleen te leven en te weinig van de civilisatie is doordrongen om over dat ras te zwijgen; voor de half-beschaving is de rassentheorie een dyspeptische godsdienst, een vlucht uit de onaangename consequenties van het individu-zijn, waar men nu eenmaal nog niet aan toe is, naar den hemel van het Ras.’ ‘dat stukje van Bend...’ = De brief is hier beschadigd; vermoedelijk is bedoeld *De Nieuwe Zakelijkheid in de Schilderkunst* door J. Bendien en A. Harrenstein Schräder in *Forum*, jrg. 1933, p. 292.

‘Ik schrijf vandaag een stuk over *Java in onze Kunst*’ = Du Perron's artikel n.a.v. *Java in onze Kunst* door Gerard Brom. EdP., V.W. 2, p. 621.

357

‘stuk dat ik schreef over 2 toneelstukken’ = *Bij een trio toneelprestaties*, zie *Forum*, jrg. '33, p. 478. Dit stuk zou later uitgebreid worden tot *Gezien en Gelezen*, EdP., V.W. 2, p. 564.

‘zijn Emily’ = Vestdijk's essay over de Amerikaanse dichteres Emily Dickinson (1830-1886).

358

‘een voor den antisemiet *doodelijk* citaat’ = Als onderschrift bij *Hitler, Ebenbild des Herrn*, publiceerde Ter Braak in *Forum* een citaat uit Nietzsche (*Zur Genealogie der Moral*, III), dat aanving: ‘... ich mag auch sie nicht, diese neuesten Spekulanten in Idealismus, die Antisemiten, welche heute (Nietzsche schreef in 1886! M.t.B.) ihre Augen christlich-arischbiedermännisch verdrehn und durch einen jede Geduld erschöpfenden Missbrauch des wohlfeilsten Agitations-mittels, der moralischen Attitüde, alle Hornvieh-Elemente des Volkes aufzuregen suchen...’

359

‘een kleine wijziging’ = Vgl. de geciteerde passage in de aantekening bij brief nr. 356.

‘nog niet gekregen!’ = Ter Braak heeft zich hier waarschijnlijk vergist: uit Du Perron's brief nr. 357 kan blijken dat brief nr. 356, die eveneens door Ter Braak werd beantwoord, de bedoelde, door Jacques Gans geposte brief is geweest.

‘Het interview’ = In *Den Gulden Winckel* van April 1933 verscheen een interview met S. Vestdijk door G.H. 's Gravesande (*1882).

362

Plekhanov = Georgi Valentinowitsj Plekhanov (1857-1918), eén van de leiders van de Russische sociaal-democratie, filosoof wiens werken in een 24-delige uitgave te Moskou verschenen (1924-1927). Ofschoon hij door Lenin, met wie hij aanvankelijk in het tijdschrift *Iskra* had samengewerkt, scherp was aangevallen (‘de treurig-beroemde renegaat van het marxisme’ heet hij in Lenin's *Staat en Revolutie*), werd hij toch veelal beschouwd als eén van de briljantste theoretici sinds Marx en Engels.

‘ik noem een kat een kat’ = ‘J'appelle un chat un chat, et Rolet un fripon’, uit N. Boileau (1636-1711), Satires I, v. 52.

363

‘aan Ambrosia’ = *Aan Ambrosia*, n.a.v. *Tuin van Eros* door Jan Engelman verscheen in *Forum*, Juli 1933, p. 550. EdP., V.W. 2, p. 583.

‘den heer Putouarey’ = Figuur uit *A.O. Barnabooth*, door Valery Larbaud. Vgl. ook de brieven nrs. 8, 9 en 10.

364

Van der Meulen = Mr. J.E. van der Meulen (*1890), in 1933 vice-president van de Arr. Rechtbank te Utrecht, was bevriend met H. Marsman.

365

Donkersloot = Drs. J.M. Donkersloot (1905-1960).

Richert = Hans Richert was de auteur van *Philosophie; ihr Wesen, ihre Grundprobleme, ihre Literatur* (1908). Richert kan ook gelezen worden als Rickert. In dat geval heeft Ter Braak in plaats van Hans Richert Heinrich Rickert bedoeld, de auteur van o.m. *System der Philosophie* en *Die Philosophie des Lebens*. De combinatie met Bolland pleit er, volgens J.H.W. Veenstra, inderdaad voor dat Rickert, een populair inleider in de filosofie in de jaren twintig, is bedoeld en niet Richert.

‘Zijn mop als proletarisch dichter vond ik heel goed!’ = Onder het pseudoniem S. Waas had Marsman drie ‘revolutionaire’ gedichten gezonden naar de redactie van *Links Richten*, in welk blad Last had verklaard dat ‘burgerlijke’ dichters niet in staat zijn om ‘revolutionaire’ poëzie te beoordelen. Eén van Marsman's verzen werd in *Links Richten* geplaatst. Zie hierover *Forum*, jrg. '33, p. 407 en p. 495.

366

‘Drieu la Rochelle en “Gille”’ = Pierre Drieu la Rochelle (1893-1945), essayist en romancier, wiens inzichten inzake erotiek door Du Perron tegenover die van D.H. Lawrence werden geplaatst, zie EdP., V.W. 2, p. 610. ‘De libertijn Gille uit Drieu's *L' Homme couvert de femmes* en *Drôle de Voyage* is een zelfportret,’ schreef Du Perron in dat stuk.

367

‘Ik heb besloten hèm mijn volgende essaybundel op te dragen’ = *De Smalle Mens* werd opgedragen aan A. Roland Holst.

368

‘het boekje van B. de H.’ = *Hoofdfiguren van het wijsgerig denken*, door J.D. Bierens de Haan.

369

‘mijnheer en mevrouw Van Loon’ = H.E.H. van Loon (1885-1942), romancier en essayist, was de correspondent van de *NRC* te Parijs. Hij schreef over Franse literatuur in *Critisch Bulletin*.

‘De roman van Malraux’ = *La Condition Humaine*.

370

[...] = Tweeëndertig woorden weggelaten.

371

‘waarvan ik de bijgaande 4 voor *Forum* heb uitgezocht’ = De gedichten van Jan van Nijlen waren: *Treurmars voor Twee Ooms, Het Ziekenhuis, De Oude Idealist* en *Ziekte*, opgenomen in de bundel *Geheimschrift* (1934) en later in *Verzamelde Gedichten* (1948).

372

‘Het nr. *Forum*’ = Bevatte o.m. verzen van Dèr Mouw, Vestdijk's Emily Dickinson essay, een fragment uit *Dr. Dumay, Hitler, Ebenbild des Herrn* en *Nietzsche over Hitler* van Ter Braak.

373

‘*La Condition Humaine* is uit’ = In zijn *Herinneringen aan E. du Perron* beschrijft Van Nijlen welk een indruk de opdracht - ‘à Eddy du Perron’ - in Malraux' roman op Du Perron maakte. Ook overigens, blz. 40-45, schrijft Van Nijlen over zijn herinneringen aan Du Perron in die eerste week van Mei 1933.

‘Ingesloten een briefje van Theun aan Van Kampen’ = De uitgeverij Van Kampen had Theun de Vries een recensie-ex. van *Uren met Dirk Coster* gestuurd. De Vries schreef daarop aan Van Kampen, in een brief van 8 Mei 1933, o.m.: ‘Aannemende, dat U mijn houding ten opzichte zoowel van Coster als den heer Du Perron kent, moet ik vermoeden, dat U niet opziet tegen een scherpe bestrijding van dit boekje? Ik vind het n.l. een infaam schriftuur en zal het in dien geest moeten recenseren. Ik hoop, dat U mijn opvatting in deze kwestie heeft gekend, toen U het mij toestuurde. Ik moet hier bij voegen, dat ik zeer onwelkom verrast was te zien, dat Uw uiterst faire uitgeverij tot de publicatie van dit boekje is moeten overgaan. Ik geloof, dat ik in dit oordeel niet alleen sta. Vóór ik derhalve tot een bespreking van het door mij gewraakte boekje kom, vond ik het raadzamer, U even voorafgaande facta onder oogen te brengen en U ingevolge hiervan de vraag te stellen, of U er bij blijft, de bespreking in mijn handen te laten.’ Deze brief van De Vries werd door Du Perron aan Van Kampen geretourneerd op 12 Mei 1933, met het volgende begeleidende schrijven: ‘Hierbij de voorzichtige aan-

vrage tot losbarsten van de heer De Vries terug. Wat zijn optreden voor “infaams” in zich heeft, schijnt zoo iemand nu eenmaal volkomen te ontgaan. Ik ben blij dat U hem de autorisatie verleende.’

‘Kan je mij *De Gids* misschien sturen’ = In *De Gids*, jrg. 1933, p. 254, besprak M. Nijhoff *Mikrochaos* en verweet daarbij Du Perron zijn talent als dichter te verwaarlozen door te veel aandacht aan de polemiek te besteden. In Du Perron's poëzie kwamen volgens Nijhoff ‘prachtige, losse regels’ voor, en ‘zodra hij zich niet meer op eèn beeld toelegt, maar twintig, dertig beelden ter begeleiding van een gedachtengang oproept, wordt het poëzie die niemand anders schrijven kan... Maar hij heeft een teveel aan gebrek aan ernst.’

374

‘met een opdracht’ = ‘avec le sympathique souvenir d' André Malraux.’

376

[...] = Vijfenzestig woorden weggelaten.

Ella Wheeler Wilcox = Amerikaans dichteres.

‘Maurits Esser = Gerard van Eckeren’ = Gerard van Eckeren was de schrijversnaam van Maurits Esser (1876-1951).

Le Grand Meaulnes = Le Grand Meaulnes, roman (1913), door Alain-Fournier, schrijversnaam van Henri-Alain Fournier (1886-1914).

377

‘Gesprek over Sl.’ = Zie EdP., V.W. 2, p. 240.

‘quaestie Binnendijk’ = Zie EdP., V.W. 2, p. 275.

‘Je stukje tegen mijn Havelaar-herdenking’ = Zie EdP., V.W. 2, p. 217.

378

‘Wel schrapte ik overal zijn titel van “heer”’ = Dit schrappen betekende voor Du Perron het tegendeel van een onvriendschappelijke daad: het gebruik van de titel ‘heer’ had bij hem juist dikwijls een accent van geringschatting.

Action Française = Royalistische, anti-parlementaire beweging, die van 1908-1944 de beschikking had over eendagblad van dezelfde naam. Ofschoon het blad nooit meer dan 55.000 lezers heeft gehad - het aantal was aan de vooravond van de tweede wereldoorlog teruggelopen tot nog geen 40.000 - heeft het toch grote invloed uitgeoefend op verschillende generaties van Franse intellectuelen. De kern van *Action Française* werd gevormd door Léon Daudet (1867-1943), Charles Maurras (1869-1952) en de historicus Jacques Bainville (1879-1936). Meer dan 35 jaar lang publiceerde Maurras dagelijks zijn, meestal scherp polemische, politieke en literaire bijdragen in het blad, waaraan ook de politieke essayist Jean-Pierre Maxence en

Henri Massis (*1886) medewerkten. De neo-Thomist Massis was, n.a.v. zijn *Défense de l'Occident*, al door Ter Braak aangevallen in *Man tegen Man*, MtB., V.W. 1, p. 371.

379

‘mijn stuk over *Coster*’ = In de N.R.C. van 31 Mei 1933 besprak Ter Braak *Uren met Dirk Coster*, dat hij een ‘polemische dissertatie’ noemde. ‘De sferen’, schreef Ter Braak ook nog, ‘die Du Perron en Coster beiden, maar met geheel verschillende bedoelingen, “ernst” noemen, zijn niet eèn sfeer... De schrijver met de ernst à la Du Perron zal b.v. altijd vermijden de ernst als effect te kiezen, zolang de situatie nog beheerst kan worden met humor of sarcasme; de schrijver met de ernst à la Coster fronst echter de wenkbrauwen om het lachen van onverlaten op bepaalde ernstige strategische punten tegen te gaan...’

Marianne = Geïllustreerd, voornamelijk literair weekblad, uitgegeven met steun van het uitgevershuis Gallimard, opgericht in 1932. Het was in politiek opzicht gematigd progressief en werd geleid door Emmanuel Berl. Het blad had aanvankelijk veel succes: de oplage bedroeg in 1933 ongeveer 120.000 ex.

[...] = Negenendertig woorden weggelaten.

380

‘wat Greshoff allemaal vertelt’ = In *Groot-Nederland*, jrg. 1933, p. 181, besprak Jan Greshoff de bundel *Scherven* door Halbo C. Kool, waarin hij o.m. schreef: ‘Kool is jong en na de invloed van de geest der *Vrije Bladen*... heeft hij Du Perron ontdekt. Dat is een gevaarlijke ontdekking. Want wanneer men Du Perron niet van den beginne af aan en grondig verafschuwt, dan ontkomt men niet meer aan de tyrannie van zijn persoonlijkheid. Zijn intelligentie is voor sommige broeders wat het zuur voor de etsplaat is. En behalve intelligent (intelligent op een wijze zoals niemand anders het is) is Du Perron, in weerwil van zijn blaffen en bijten dat de burgers de doodstuipen op het lijf jaagt, humaan, eerlijk, ook tegenover zichzelf. En soms zelfs kinderlijk en een beetje sentimenteel.’

382

‘Gide zegt dat’ = Inderdaad was André Gide, in zijn essay over Dostojewsky, van mening dat de Russische schrijver zich niet boven zijn romanfiguren verhief, maar zich over hen verdeelde.

‘ik zou graag weten, hoe Malraux dacht over dit contemplatie-probleem’ = Als een antwoord van Malraux zou men kunnen beschouwen zijn opmerkingen op blz. 38, 40 en 41 in Gaëtan Picon, *Malraux par lui-même*. ‘L'autonomie des personnages, le vocabulaire particulier donné à chacun,’ schrijft hij daarin o.m., ‘sont de puissants moyens d'action romanesque, non des nécessités. Ils sont plus marqués dans *Gone with the Wind* que dans *Les Possédés*, nuls dans *Adolphe*. Je ne crois pas vrai que le romancier doive créer des personnages; il doit créer un monde cohérent et particulier, comme tout autre artiste... Quant à Dostoievski, vous avez lu ses *Carnets*. Si quelqu'un a trouvé son génie à faire dialoguer les lobes de son cerveau, c'est bien lui. Tels actes capitaux de l'un de ses personnages passent en cours de rédaction à un autre: dans le premier carnet de *L'Idiot*, l'assassin n'est pas Rogojine, mais Muichkine.

Dostoievski incarne en créatures une méditation interrogative dont le cours souterrain est assez discernable. Mais il ne cherche ces silex que pour les frapper les uns contre les autres: Hippolyte (le phtisique de *L'Idiot*) est créé pour le dialogue célèbre qui l'oppose au prince, et par là ne me semble guère indépendant de Dostoievsky.'

383

'Ik schrijf je uit (zie boven)' = Du Perron bevond zich in gezelschap van Jan van Nijlen en was wachtend op Jan Greshoff toen hij zijn brief schreef in de *Taverne du Passage*, Galerie de la Reine 30 te Brussel.

'Las je het schandaal in de P.E.N. club' = In Mei 1933 werd te Dubrovnik in Joego-Slavië het internationale PEN-congres gehouden. In zijn openingsrede sprak voorzitter H.G. Wells wel over de vrijheid van denken en schrijven, maar hij legde de nadruk op het onpolitieke, pacifistische karakter van de PEN-clubs. Zijn poging om een conflict met de Duitse en Italiaanse clubs te vermijden werd gesteund door een Amerikaanse motie. De Fransen, gesteund door 21 afvaardigingen, dienden daarop echter een motie in waarin o.a. werd geprotesteerd tegen de boekverbrandingen in Duitsland. (Op 11 Mei 1933 waren 25.000 boeken verbrand voor de universiteit van Berlijn). Wells weigerde deze motie, die overigens nog altijd de mogelijkheid tot een compromis met de Duitsers open hield, in behandeling te nemen zolang de Amerikaanse motie niet was afgedaan. De Franse protesten beantwoordde Wells door het woord te verlenen aan de uitgeweken Duitse auteur Ernst Toller. Deze weigerde aanvankelijk, uit solidariteit met de Fransen; hij gaf echter toe toen Wells dreigde hem verder geen gelegenheid meer te geven nog het woord te voeren. Toller vroeg daarop zijn landgenoten wat zij hadden gedaan om boekverbrandingen en jodenvervolging tegen te gaan. Zodra hij echter begon te spreken verliet de Duitse delegatie de zaal. Nadat hij zijn rede beëindigd had, kwam, zo schreef A. den Doolaard in de *N.R.C.* van 31 Mei 1933, uit welke krant Du Perron deze gebeurtenissen vernam, 'het dramatische moment... Ieder... die mevr. van Ammers-Küller naar het spreekgestoelte zag stormen, waar zij met de hand op het hart begon te spreken, zag men verbaasd opkijken. Helaas begon zij met de opmerking, dat zij het optreden van Toller een schandaal vond dat de schuld was van Wells, en dat iets dergelijks onder Galsworthy's leiding niet voorgekomen zou zijn; waarop zij, onder tekenen van hevige emotie, ostentatief de zaal verliet...'

Hierop verklaarde Johan Fabricius, onder grote bijval, dat de andere Nederlanders zich niet aansloten bij de woorden van mevr. Van Ammers-Küller.

'Nederland's eer scheen hiermee gered,' schreef Den Doolaard, 'maar ongelukkigerwijze voelde onze tweede gedelegeerde, de heer Westerman, zich verplicht mevr. Van Ammers de hand boven het hoofd te houden. Ook hij protesteerde tegen het spreken van Toller, nu echter op

reglementaire gronden. Hij was nl. van mening dat het woord alleen aan de gedelegeerden toekwam, en dat gewone leden zich buiten de debatten dienden te houden. Verder zei hij dat indien men de PEN-club vroeger wel eens smalend een reisbureau had genoemd, de vergadering hem nu een “broeinest van communisme” leek. Op zwijgend verzoek van de voorzitter las de Engelse gedelegeerde Herman Ould toen het artikel van de statuten voor, waarin bepaald is dat de voorzitter het recht heeft, ieder lid het woord te geven. Op het fluitconcert, dat onze tweede gedelegeerde daarna van alle kanten te horen kreeg, willen wij op onze beurt de sourdine der liefde zetten.’

In een open brief protesteerde op 31 Mei 1933 dr. Nico van Suchtelen tegen het optreden van de Nederlandse PEN-delegatie in Dubrovnik. Mr. dr. W.M. Westerman was redacteur van het *Haagsch Maandblad*. Hij zou dat blijven tot de opheffing van het tijdschrift in September 1944.

384

‘Ook dank voor Boender’ = J.L. Boender was de auteur van *Is. Querido en het begrip literatuur*, een geschrift dat door Van Duinkerken werd genoemd in zijn bespreking van *Uren met Dirk Coster*, in *De Tijd* van 30 Mei 1933. Van Duinkerken noemde de auteur echter abusievelijk J.F. Boenders.

‘Je briefje uit Parijs’ = Ter Braak moet zich hebben vergist, zijn brief van 2 Juni 1933 lijkt althans een antwoord op de brief die Du Perron dateerde: *Donderdag*, en die was geschreven te Brussel.

385

‘een bespreking van mijn *Coster* door bolle Ton van Brabant’ = In *De Tijd* van 30 Mei 1933 besprak Anton van Duinkerken *Uren met Dirk Coster*, een bespreking die aldus begon: ‘Vijf jaar geleden ongeveer schreef J.F. Boenders te 's-Gravenhage een lijvige brochure over *Is. Querido en het begrip litteratuur*, ze had succes bij een groep van reeds-overtuigden en verdween vanzelf uit de belangstelling, toen men van J.F. Boenders niets meer hoorde, terwijl Is. Querido rustig, of liever: rusteloos voortschreef. Zulke brochures doen het niet. Niemand gelooft, dat zij ontstonden uit de eerlijke behoefte aan een zuiver oordeel. Hun toon is vijandig, hun houding is kleingeestig, hun ganse verschijning heeft iets geniepigs over zich en iets miezerigs... Zo is het ook met de brochure van E. du Perron tegen Dirk Coster. Hij schreef voorzeker betere dingen dan het boekje over Dirk Coster, maar ik ken geen enkel schriftuur van zijn hand, dat ronduit mannelijk is... Talent heeft hij genoeg, maar ziel te weinig.’

Van Duinkerken noteerde ook nog: ‘Het was heus niet meer nodig, dat een criticus “een tegenstem” deed horen in het koor van Coster's beoordelaars. Na Gerard Bruning, na Jan Engelman, na Greshoff, na Ter Braak, na Slauerhoff, kwam E. du Perron met zijn tegenstem wat opzichtelijk laat!’

‘ nijdige zucht van Nijhoff’ = In *De Gids*, jrg. '33, p. 395, verschenen deze regels, ondertekend door N.: ‘Ik ben, wegens de namen op het omslag, begonnen aan Du Perron's *Uren met Dirk Coster*. Maar het is, met de onwaardige strekking, zulk een pretentieus en langdradig gekrakeel, dat ik de lectuur heb moeten staken. Ik kan het dus ontraden, ik kan het niet bespreken.’

386

‘*Forum* is gekomen’ = Het nummer bevatte o.m. poëzie van Van Nijlen en Marsman, *De dood van Dutrou Bornier* van Slauerhoff, het slot van Vestdijk's Dickinson-essay, het slot van *Dr. Dumay verliest* en *Bij een Trio Toneelprestaties*, p. 564-572 van *Gezien en Gelezen* in *De Smalle Mens*, EdP., V.W. 2.

‘minister Balbo’ = Italo Balbo (1876-1940) was eèn van de eerste medestanders van Mussolini, die hij op de mars naar Rome vergezelde. Hij was zelf een bekend vliegenier in zijn dagen, en van 1928 tot 1935 Italiaans minister van luchtvaart.

Europe = Het maandblad *Europe* werd in 1923 opgericht op instigatie van Romain Rolland. Vanaf 1930 werd het geleid door Jean Guéhenno, die vooral na het aan de macht komen van Hitler de nadruk legde op het anti-fascistische karakter van het blad.

Tchen = Eèn van de revolutionairen uit Malraux's *La Condition Humaine*.

387

‘Ik vind het een zeer afdoend stuk tegen de Pen-club’ = Het stuk van Du Perron is niet in *Forum* gepubliceerd; Ter Braak bezocht de vergadering van de PEN-club op 11 Juni 1933 en schreef daarop *Het naspel van Dubrovnik, Forum*, jrg. 1933, p. 558.

388

‘Las je Donker over de *Uren* (in *Crit. Bulletin*)?’ = In *Crit. Bulletin*, jrg. '33, p. 631 besprak Anthonie Donker *U.m.D.C.*, waarbij hij o.m. het volgende schreef: ‘Men is over het geheel genomen sinds 1918 onbeschofter geworden, en dit proces valt o.a. waar te nemen aan de critiek. Strijdbaarheid, weerbaarheid bestonden in de critiek ten allen tijde en de polemiek was uiteraard nooit mals, onbeschoftheid echter werd vroeger veel minder geduld... De aristocraat to the backbone in geest, houding en uiting, figuren als Van Vollenhoven, Huizinga, en Bierens de Haan worden steeds zeldzamer. Vergelijkt men een figuur als Ter Braak met Huizinga, dan valt behalve natuurlijk andere formaatverschillen allermeest het verschil in distinctie op... Duidelijk herken ik in hem (Du Perron) het soort treiter, dat wij op het volkshuis te Rotterdam, geheel tegen onze overige gewoonte in maar met volle overtuiging en geweten een opdonder plachten te geven, als zijnde het overigens weinig voorkomend soort jongen dat dit volledig verdiende... Men moet veel gal en gif, veel tijd teveel en zelf weinig te zeggen hebben.

om een boek te kunnen schrijven, waarvan de voornaamste bezieling geen vurig verzet maar een ijverige treiterigheid is, en bladzijden lang zinnen te kunnen schrijven als kleine grinnikjes.'

'*Aan Ambrosia* èn het stuk over de "beschikbaarheid"' = In het nr. van *Forum*, Juli 1933, verschenen inderdaad twee stukken van Du Perron, *Aan Ambrosia* en *Als Voorbeeld van Hygiëne*. Het laatste vertoonde veel overeenkomst met Du Perron's brief aan Ter Braak van 4 Juni 1933. Tot 1½ blz. bekort werd het opgenomen in EdP., V.W. 2, p. 606.

'want mijn stuk bevat alleen maar toespelingen' = Zie de eerste zin in EdP., V.W. 2, p. 606: 'Bij iedere nieuwe gewichtigdoenerij in de Penclub... denk ik aan die enkele figuren die door de letteren niet besmet werden, die *zindelijk* wisten te blijven...'

'die schilderijententoonstelling bv.' = Ter Braak's stuk, *Weer eens bij de schilders*, verscheen in *Forum*, jrg. 1933, p. 493. MtB., V.W. 3, p. 541. 'Achterin nog eens' = In *Critisch Bulletin*, jrg. 1933, p. 651, werden enkele spottende opmerkingen gemaakt over Du Perron's korte notitie in de *Nouvelle Revue Française* van Maart 1933, n.a.v. het verschijnen van een Franse vertaling van *Jordaan* door Is. Querido. Met name Du Perron's Frans werd de het *Critisch Bulletin* lezende 'fijnproever' aangeboden.

Forberg = Forberg werd door Du Perron, in zijn voorrede tot *Démasquè der Schoonheid* (MtB., V.W. 2, p. 563), genoemd als de auteur van een *Handleiding der Klassieke Erotologie*. Zeer waarschijnlijk heeft Du Perron met dit werk bedoeld de uitgave (in een franse vertaling), bezorgd te Leipzig (1908) door Fr. Wolff-Untereichen en 'mit einem sexualwissenschaftlichen Kommentar von Dr. Alfred Kind', van een duitse vertaling van C. Fr. Forberg van *Hermaphroditus* (± 1410) door Antonio Panormita, gevolgd door *Apophoreta* (1824) door C. Fr. Forberg - een werk dat inderdaad aanspraak zou kunnen maken op de titel 'handleiding der klassieke erotologie'. In dat geval zou dit het werk zijn dat Du Perron obscener, maar minder gek vond dan *Bouquet poétique des médecins* (zie brief nr. 306 en de aantekening daarbij. Zo mogelijk ook het geannoteerde ex. van L.v.H.). [Bij de medical Press of New York verscheen *De figuris Veneris - manuel of classical erotology* door Fr. Ch. Forberg, dat als volgt werd aangeprezen: 'Prof. Forberg's classic gives us a comprehensive picture of all erotic practices in ancient Greece and Rome... Prof. Forberg defines and describes in detail, every erotic practice mentioned in the classics.' (geciteerd uit *Evergreen Review*, september 1965). Waarschijnlijk is dit dus het door Du Perron bedoelde werk van Forberg.]

389

'Bouws spreekt ook over opdoeken van *Forum* en haalt er nu mijn laatste artikel bij' = *Als Voorbeeld van Hygiëne*, zie de aantekening bij Du Perron's brief van 9 Juni 1933. Evenals in zijn brief aan Ter Braak van 4 Juni 1933, schreef Du Perron in dit artikel over Jacques Vaché, Michel Vieuchange en Lauro de Bosis.

390

'vleiend stukje van Dirk over mij' = Dirk Coster signaleerde *Hitler, Ebenbild des Herrn* in *De Stem*, jrg. 1933, p. 617: 'Forum biedt ons een verrassing. Een stuk van Menno

ter Braak dat denken doet aan de stukken van zijn goede tijd, die van zijn polemiek met het Katholicisme,

en de opstellen in *Afscheid van Domineesland*, voor dat hij zich begon te forceren en te overspannen, in de betreurenswaardige ambitie om knapper, knapst en allerknapst te zijn. Na de verwarde zeurigheid van zijn *Démasqué der Schoonheid* is dit stuk een verkwikking...'

[...] = Negenentwintig woorden weggelaten.

392

Deze regels zijn geschreven op een briefkaart, poststempel: Paris, 15-VI-1933, Gare Montparnasse.

'De term "terrier" voor mij kwam ook van de "Os" voor jou' = Volgens Du Perron was het Anthonie Donker die hem het eerst een terrier noemde.

Spada = De corsicaanse bandiet Spada schreef op vele blaadjes van zijn zakboekje: *Spada André. Bandit d'honneur. Mais non gendarme*. (EdP., V.W. 2, p. 695.)

393

'Bep schrijft wat ze kan aan "brieven"' = Mevr. E. du Perron-de Roos schreef Parijse brieven voor *Het Vaderland* en de Provinciale Pers te Delft. Enkele brieven voor *Het Vaderland* werden door Du Perron zelf geschreven, zie de Bibliografie door F.E.A. Batten in EdP., V.W. 7, p. 573.

395

Albertine Draayer-de Haas = Novelliste en romancière *(De Gelukzoeker, De Weduwe)*.

397

'mijn gesprek met Pannekoek in D.G.W.' = In *D.G.W.* van Juni 1933 publiceerde G.H. 's Gravesande *Een onderhoud met Menno ter Braak*. In het zelfde nummer van *D.G.W.* besprak Jan Greshoff *Démasqué der Schoonheid*.

[...] = Tweeëntwintig woorden weggelaten.

'De *Politicus zonder Partij* is af' = Vgl. Ter Braak's brief nr. 233, waarin hij meedeelt op 9 Oktober 1932 met het schrijven van *De Ingebeelde Zieke (Politicus zonder Partij)* te zijn begonnen.

398

'ook al omdat hij niet van een beroemde voorvader komt' = Zinspeling op Molière's *Le Malade Imaginaire*.

‘Ik schrijf o, zulke mooie brieven voor de Prov. Pers!’ = Onder de naam ‘Potomak’ schreef mevr. E. du Perron-de Roos brieven voor de Locale Pers te Delft, brieven die vooral niet ‘moeilijk’ mochten zijn. Du Perron hielp zijn vrouw soms bij dit karwei.

400

‘Ik ben in Indië in de journalistiek geweest’ = Du Perron was in 1919 te Batavia journalist bij het *Nieuws van den Dag*.

‘Ik zond je gisteren 2 knipsels uit *Het Vaderland*’ = De knipsels zijn verloren gegaan.

401

‘uit zuiver vriendschappelijke overwegingen!’ = Door Ter Braak geschreven in de marge.

402

‘Ik schrijf dit in *Flore*’ = Café in Parijs aan de Boulevard St. Germain op de hoek van de Rue St. Benoit.

Germaine Krull = Duits fotografe.

406

‘misschien even naar Genua’ = Het echtpaar Ter Braak zou Genua niet bezoeken. (Nietzsche bracht de winters van 1880-1883 in Genua door, de zomers van 1883-1888 in Sils-Maria.)

dr. de Roos = Dr. J.R.B. de Roos (1875-1934), schoonvader van E. du Perron.

407

‘zoodat het wachten in verscheidene dingen op hem is’ = J. Greshoff was de voogd over Du Perron's zoon Gille.

‘de “vlugge Europeaan” in Zuoz’ = Anthonie Donker was destijds leraar in Zwitserland (zie ook aantekening 486).

408

Le Voyage d'Urien = Werk dat André Gide in 1892 op 22-jarige leeftijd, in zijn symbolistische periode, schreef. Het was een reisverslag, waarin ‘les paysages n'y sont que des états d'äme’.

‘Böcklin's *Toteninsel*’ = Arnold Böcklin (1827-1901), Zwitsers schilder.

409

Vürtheim = J.J.G. Vürtheim, auteur van *Grieksche Letterkunde* (1918). Kuiper = K. Kuiper publiceerde *De Ontwikkelingsgang der Grieksche Letterkunde* (1914) en *Helleensche Cultuur* (1917).

Albert Vigoleis = Albert Vigoleis Thelen (*1903), auteur van o.m. *Die Insel des Zweiten Gesichts* (1953), woonde van 1931-1936 op Mallorca, publiceerde in *Forum* en *Het Vaderland*.

Mellors = Oliver Mellors, de boswachter en minnaar van Conny Chatterley in de roman van D.H. Lawrence, *Lady Chatterley's Lover*.

410

'Hoe vond je Dirk?' = In *De Stem*, jrg. 1933, p. 777, schreef Dirk Coster over *Dr. Dumay verliest* o.m.: 'In Forum bracht de essayist Menno ter Braak zijn roman tot een pénible einde. Na *Hampton Court* is dit niet de verwachte vooruitgang. Integendeel; het bleef vrijwel eender... Het Amsterdamse studentje in de letteren is nu een leraar in de letteren geworden, en weer worden we, in een aantal ietwat schrille maar weinig belangrijke scènes, onderhouden over wat het voornaamste gebrek van dit leven schijnt te zijn: een totale onmacht om te leven, om tot enig mens in een warme en echte verhouding te staan. Zelfs de pogingen tot zinnelijkheid doen vissig kil aan... Vergeten we niet dat onze Van Oudshoorn, die werkelijk op enkele onvergetelijke bladzijden een schrijvende demon was, een gevallen engel "wiens aangezicht verwrongen werd" -

ten slotte toch geen andere materie had om te behandelen: niet te kunnen leven, de toegang niet te kunnen vinden tot het gebied, waar de genezende straling werkt, die men in de metaphysische zin “leven” kan noemen. Er is dus geen verschil, schijnbaar. Er is alleen in wezen dit verschil: dat Van Oudshoorn zijn probleem, dat ten slotte het probleem ook is van *Hampton Court*, als een groot kunstenaar doorzag, en ten tweede dat de man die terecht zich aanklaagde dat hij niet leven kon, ten slotte nog zoveel leven in reserve had, waarvan hij zichzelf niet voldoende bewust was, maar dat in zijn werk autonoom, onafhankelijk van de schepper zelf zijn werk deed (door de kunstenaar heen doet de geest zijn werk en heeft zijn grillen die het bovenbewustzijn van de schrijver zelf verrassen kunnen). Soms, temidden van dodelijke koude, verveling en vuil, slaat een straal-van-God door de ogen der hoeren. Dat ontbreekt Ter Braak.’

412

Casimir = R. Casimir, auteur van *Beknopte Geschiedenis der Wijsbegeerte. ‘Doktor José’ = Doctor José droomt vergeefs*, roman van Theun de Vries, waarin de held de bevolking van een onder Spaans bewind staand eiland wil verheffen, maar die daarbij een nederlaag lijdt tegen de jezuieten.

‘Mohammed’ = Het verhaal van Mohammed werd op poëtische wijze verteld door Theun de Vries in *De Stem*, jrg. 1933, p. 653.

415

‘een *ongelooflijk* boek van die vlegels’ = Het is niet bekend welk boek Ter Braak bedoelde.

416

Das Neue Tagebuch = Duits emigrantentijdschrift, waarvan Leopold Schwarzschild redacteur was.

[...] = Tweeënvijftig woorden weggelaten.

418

[...] = Vijfenvijftig woorden weggelaten.

419

[...] = Deze regels waren geschreven op de achterzijde van de envelop. De envelop werd hier echter opengescheurd, zodat alleen de twee volgende zinnen in hun

geheel leesbaar zijn gebleven. Uit de beschadigde zinnen zijn nog de woorden te lezen: ‘stil graspleintje?’

‘over Paap, Tachtigers, Heinrich Heine’ = Ter Braak schreef over Paap, de Tachtigers en Heine in zijn opstel *Paapse Sympathieën*. MtB., V.W. 3, p. 429.

421

Deze regels zijn geschreven op een ansichtkaart, voorstellend een waterspuwer van de Georgsturm. Ter Braak had de kaart een kwart slag omgedraaid - waardoor het was alsof de waterspuwer naar boven keeken daarop bij de ogen van de waterspuwer geschreven: ‘Eddy du Perron

sucht das Genie ganz oben.' Langs de daklijn schreef hij: 'Menno ter Braak bleibt hier'. Achter 'Georgsturm' had hij het woord 'Wasserspeier' doorgekrast en vervangen door: 'Geniesucher'.

422

'Naar dit huis kijkt niemand' = Ter Braak schreef deze woorden op een ansichtkaart van het huis dat door Nietzsche werd bewoond. Naast de deur is op een groot bord te lezen: 'A. Pomatti-Elektrische Anlagen.'

423

'brief van Thelen' = De brief van A. Vigoleis Thelen werd opgenomen in *Forum*, jrg. 1933, p. 822.

Blijkens Ter Braak's notitieboekje-1933 kwamen de Ter Braaks Zaterdag 12 Augustus om 21.50 u. te Parijs aan en vertrokken zij Donderdag 17 Augustus om 11.25 u. naar Nederland. Vgl. bij deze en volgende brieven ook: *De Kalender en de Notaris*, Du Perron's notities van 14, 15, 16 en 17 Augustus 1933 in EdP., V.W. 2, p. 646.

424

'mijn slothoofdstuk' = *De Kalender en de Notaris* is echter niet het slothoofdstuk van *De Smalle Mens* is geworden.

'de omgewerkte Stendhal-historiën' = *Bij wat Stendhal noemt 'energie'*, EdP., V.W. 5, p. 21.

425

'een stuk in D.G.W.' = Gerard van Eckeren besprak *Uren met Dirk Coster* in D.G.W. van Augustus 1933.

'de "Feuilleraie"' = Café aan de Avenue du Chateau te Meudon. *Extase* = Film van de Tsjechische cineast Gustav Machaty die opzien baarde in de dertiger jaren door de wijze (invloeden van Freud en D.H. Lawrence) waarop het probleem werd gesteld van het recht van de vrouw op seksueel geluk.

426

'het *Mémorial de St. Hélène*' = Emmanuel, graaf de Las Cases (1766-1842), gewezen Frans émigré, besloot op 50-jarige leeftijd Napoleon, die hij nauwelijks kende, naar St. Helena te vergezellen. Gedurende zeventien maanden leefde hij in de nabijheid van de Keizer; daarop werd hij door de Engelsen van het eiland gestuurd. Terug in

Europa schreef hij zijn herinneringen aan de hand van op St. Helena gemaakte aantekeningen.

De historische waarde van Las Cases' gedenkschriften is vaak bestreden. Niettemin, ondanks de vergissingen van de schrijver - een definitief geachte kritische editie werd in 1950 verzorgd door Marcel Dunan - en ondanks de publicatie van de cahiers van generaal Bertrand, die eveneens deel uitmaakte van het gezelschap op St. Helena, blijft het *Mémorial de Sainte-Hélène* een onvervangbaar getuigenis van de persoon van de keizer, wiens woorden, vooral in de grote discoursen, getrouw moe-

ten zijn weergegeven. Ook Ter Braak viel het grote verschil op tussen de passages, waarin Napoleon, en die waarin Las Cases zelf aan het woord is.

427

'onzen oppercalender' = Tijdens Ter Braak's verblijf in Parijs had Du Perron hem het begin verteld van Gobineau's roman *Les Pléiades*, 'de drie jongelieden die elkaar herkennen als kalenders, koningszonen' (EdP., V.W. 2, p. 650).

428

'Potomak' = Schuilnaam waarmee Elisabeth du Perron-de Roos haar stukken voor de Locale Pers ondertekende.

'de *Mapen*' = Novelle van Cola Debrot (*1902).

Hudson Lowe = Sir Hudson Lowe (1769-1844) was de bewaker van Napoleon op St. Helena.

'Ingesloten een artikel van Buning en een vers van mij' = Zie Du Perron's brief nr. 470 en de aantekening daarbij.

429

Valle-Inclan = Ramon Maria del Valle-Inclan (1866-1936), Spaans dichter, romancier en dramaturg.

430

Henri Borel = Henri Borel (1869-1933) was de literaire kritikus van *Het Vaderland*, en de auteur van o.m. *Wijsheid en Schoonheid uit China* en *Kwan Yin*.

'Het stuk van Bep' = *Het Sprookje voor het Sprookje*, verschenen in *Forum*, jrg. 1933, p. 725.

'het panopticum over Campert?' = *Het Mysterie van Leidschendam* verscheen in *Forum*, Oktober-nr. 1933. MtB., V.W. 3, p. 546.

431

Het Haagsche Maandschrift = Bedoeld is het *Haagsch Maandblad*.

Die Sammlung = Een tijdschrift van Duitse emigranten, onder redactie van Klaus Mann, onder patronaat van André Gide, Aldous Huxley en Heinrich Mann. Van *Die Sammlung* verschenen twee jaargangen. (Zie voor Klaus Mann, aantekening nr. 608.)

‘politieinspecteur Kok’ = Zie de aantekening bij brief nr. 130.

‘De brief van Gide over Nietzsche’ = Gide's oordeel over Nietzsche moet sterk zijn beïnvloed door zijn jeugdvriend en zwager, de erudiet Marcel Drouin (1870-1943). Gide zag in Nietzsche vooral de ‘jansenist’ en ‘protestant’, maar dan een protestant met een oncalvinistische liefde tot het leven. Maar ook: ‘De part en part son oeuvre n'est qu'une polémique: douze volumes de cela.’ In eèn opzicht verschilde Gide's kijk op Nietzsche duidelijk van die van Ter Braak: hij zag in N. ook de filosoof die, zijns ondanks, gevangen zat in zijn ‘systeem’. Van N.'s werk schreef hij dat het van een ‘admirable monotonie’ was.

434

‘een mooi verslag je over *Forum*’ = In de *NRC* van 5 September 1933 stond over het *Forum*-nr. o.a. dit te lezen: ‘Van de verdere inhoud vermelden wij een brief over toneel van Du Perron aan zijn Rotterdamse mede-redacteur. Wij beschouwen dit stuk als een compendium van misvattingen en wanbegrippen. En toch - gelijk dat zo bij Du Perron het geval is - ondanks verzet en geprikkeldheid leest men voortdurend geboeid en geamuseerd verder. De intelligente en agressieve schrijfwijze, en tartende en veel te eenzijdig zelfverzekerde, doch steeds tot nadenken en hertoetsing stimulerende betoogtrant van deze anti-democratische demagoog houden de belangstelling ook van de opponerende lezer vast. Wat doen dan de onvervaarde enormiteiten ertoe, die des schrijvers gebrek aan ervaring en elementaire kennis op dit gebied - gebrek waar hij mee coquetteert overigens - hem doen neerschrijven, waarbij de kunst van de regisseur “op de onmiddellijke overbluffing van het grote publiek” gericht heet; waarbij van een groot acteur ontkend wordt, dat hij een groot mens moet zijn, alsof dit voor enige andere kunst wèl het geval ware; waarbij Mayerhold met een a geen druk maar een trouwhartige schrijffout is.’ Vsevolod Meyerhold, een invloedrijk Russisch regisseur die na 1917 een revolutionair theater probeerde te scheppen, werd geboren in 1874 en overleed in een Stalinistisch deportatiekamp in 1942.

Les Pleïades = Joseph Arthur, graaf de Gobineau (1816-1882), diplomaat, filoloog, historicus, oriëntalist, essayist, novellist, publiceerde in 1874 zijn roman *Les Pléïades*. Er komen drie vrienden in voor, de Engelsman Wilfrid Nore, de Duitser Conrad Lanze en de Fransman Louis de Laudon. ‘Nous sommes trois calenders, fils de rois’, in de woorden van eerstgenoemde, ‘vous me désobligeriez sensiblement en hésitant à accepter cette vérité.’ Gevraagd naar de betekenis van het ‘fils de roi’-zijn, antwoordt de Engelsman dat dit niets omtrent hun vaders zegt, want wie is nu geïnteresseerd in iemand's vader? Cela signifie: ‘Je suis d'un tempérament hardi et généreux, étranger aux suggestions ordinaires des naturels communs. Mes goûts ne sont pas ceux de la mode; je sens par moi-même et n'aime ni ne hais d'après les indications du journal.’

Het ‘je suis fils de roi’ werd, volgens Gobineau, door de Arabische vertellers steeds in de mond gelegd van de helden van hun verhalen, zonder dat deze helden, in de erbarmelijkste omstandigheden soms, ooit een beroep zouden doen op de macht van wie zij pretendeerden af te stammen.

Gobineau was ook de auteur van het *Essai sur l'inégalité des races humaines* (1853), het werk waarin hij de ongelijkheid der rassen trachtte aan te tonen, en dat veel succes oogstte in Duitsland en Amerika, zonder dat dit voor de auteur iets vergoedde voor de tegenstand die zijn essay in Frankrijk, o.a. van de zijde van zijn vriend Alexis de Tocqueville, had ontmoet. ‘Les Américains croient que je les encourage à assommer leur

nègres,' schreef hij, 'me portent aux nues pour cela, mais ne veulent pas traduire la partie du livre qui les concerne' (Correspondentie Gobineau-Prokesch). Dat Ter Braak voor dit essay geen enkele waardering had, bewijzen zijn opmerkingen in *Van Oude en Nieuwe Christenen*. Maar op 13 Februari 1934 citeerde Ter Braak in *Het Vaderland* met instemming Alain en Jean Prévost die, in een speciaal Gobineau-nr. van de *N.R.F.*, Gobineau als proza-schrijver naast Stendhal hadden geplaatst. Ook noteerde Ter Braak dat de Duitser dr. Kretzer al in 1902 de invloed van de Fransman - die in zijn latere jaren bevriend raakte met Richard Wagner - op Nietzsche had aangetoond.

437

'zijn reorganisatieplan' = In 1934 zou *Forum* verschijnen in twee van elkaar gescheiden, Nederlandse en Vlaamse afdelingen, onder de redacties van Ter Braak, Vestdijk en Van Vriesland voor Nederland, Gijsen, Herreman, Roelants en Walschap voor Vlaanderen. Ter inleiding van de jaargang-1934 schreven de redacties o.m.: 'in plaats van de oude eenheid stellen wij dus thans een twee-eenheid, waarbij wij de nadruk leggen zowel op het feit van de onderlinge onafhankelijkheid als op het voordeel van een geregelde uitwisseling dier bijdragen tussen Nederland en Vlaanderen. Men beschouwe dus de twee-eenheid niet als een literaire bondsstaat, maar als een literaire statenbond; de wederzijdse onafhankelijkheid doet recht wedervaren aan de verschillen, terwijl de idee van samenwerking sterker bevestigd wordt. Dit is dus geen poging het regionalisme te doen herleven; wij menen het contact tussen Noord en Zuid juist het best te dienen door de toenadering niet daar te forceren, waar zij ongewenst zou zijn.' Ook wezen de beide redacties op het gemeenschappelijke streven 'goede Europeanen' te zijn, terwijl zij verklaarden de persoonlijkheid van de schrijver als criterium te handhaven.

438

'Ik zal in het erratum zetten' = In *Forum*, jrg. 1933, p. 759 stak Du Perron in een panopticum-stukje de draak met de *N.R.C.* die Du Perron verweten had Mayerhold te schrijven i.p.v. Meyerhold. Du Perron erkende, ironisch, zijn ongelijk en wees er in het voorbijgaan op dat de *N.R.C.* een paar regels eerder *Kathleen* Mansfield had geschreven.

'dat panopticum nu vervalt' = Het panopticum-stuk is door Du Perron nooit gepubliceerd.

'dat achter het stuk over de planken komt' = Du Perron heeft het betreffende 'stukje' niet in *De Smalle Mens* opgenomen.

439

'het museumdirecteurschap' = Het betrof hier het Museum van Onderwijs te Den Haag.

Angst = Verscheen in een Nederlandse vertaling van S. van Praag te Amsterdam, 1931.

‘*Musil* ken ik niet!’ = Mevr. Du Perron had Ter Braak gevraagd of hij Robert Musil's *Der Mann ohne Eigenschaften* kende, waarvan zij een bespreking had gelezen in de *Nouvelle Revue Française*. Ter Braak en Du Perron zouden Musil wel horen spreken in Parijs, Juni 1935. Zie MtB., V.W. 4, p. 584, en EdP., V.W. 5, p. 81.

440

Halévy = Daniel Halévy (1872-1962), historicus en essayist, jongere broeder van de historicus Elie Halévy (1870-1937). Het werk over Nietzsche dat Du Perron van Daniel Halévy las, werd later herschreven (1941). Daniel Halévy, die Péguy's medewerker was geweest in de *Cahiers de la Quinzaine*, oefende, ook als redacteur van de serie *Cahiers verts* van de uitgever Grasset, veel invloed uit op sommige Franse jongeren, als Du Perron's latere vriend Louis Guilloux.

441

Alexeieff = ‘Alexejef is het type van de charmante Rus, met een tegelijk jong en getourmenteerd gezicht, vloeiend Frans sprekend met een licht accent. In zijn grote studio in de rue Chatillon ontvangt hij ons met een mengsel van Boheemse eenvoud en Russische, bijna overdreven hoffelijkheid,’ schreef Du Perron in een interview met zijn vriend A. Alexejef, in *Het Vaderland* van 9 November 1933. Bij die gelegenheid zag Du Perron een gedeelte van Alexejef's toen nog onvoltooide film *De Nacht op de Kale Berg*, een film van, zoals Alexejef het zelf noemde: ‘bewegende tintenschakeringen.’ ‘Wij zien een aantal beelden zich voor ons afrollen,’ schreef Du Perron, ‘met een karakter zoals ons tot dusver geheel onbekend was: een sfeer van poëzie, die beurtelings demonisch en cherubijns aandoet, met schichtige licht- en vleermuis-achtige schaduweffecten in een Danteske wereld.’ Alexejef is echter vooral bekend als illustrator (o.m. Gogol, Dostojewsky, Malraux en Boris Pasternak).
Chantilly = Dorp, 42 km ten noorden van Parijs, bekend om zijn kasteel, zijn bos en zijn museum.

‘je stuk over *Die Sammlung’ = Jacob Wassermann en Die Sammlung*, door Menno ter Braak, verscheen in *Forum*, jrg. 1933, p. 701. Enigszins gewijzigd verscheen het als *Wassermann-Hitler* in het journaal van *Het Tweede Gezicht*, MtB., V.W. 3, p. 544.

442

‘de *echte* Gioconda’ = In het musée Condé te Chantilly bevindt zich een *Joconde*, toegeschreven aan Da Vinci. Het gezicht is geschilderd en face, het ontblote bovenlichaam in 3/4.

443

[...] = Dertien woorden weggelaten.

‘over Spengler’ = Ter Braak's bespreking van Oswald Spengler's *Jahre der Entscheidung* verscheen in de *NRC* van 20 September 1933. In het werk van Spengler zag Ter Braak een apologie van het beroepsleger, de Rijksweer, en een bestrijding van de nationaal-socialistische partij.

Hitler werd nergens in het boek genoemd, maar Spengler liet er geen twijfel aan bestaan dat hij de demagoog niet beschouwde als de Caesar wiens komst hij overigens aankondigde. Daarvoor ontbrak het Hitler aan ‘caesarische scepsis en mensenverachting’; Spengler's Caesar zal, schreef Ter Braak, een officier zijn. ‘*Jahre der Entscheidung* is het boek van de Rijksweer par excellence,’ concludeerde Ter Braak, ‘en men vraagt zich na lezing af, of en in hoeverre de autoriteiten van het beroepsleger achter de publicatie van dit betoog staan, dat het hitleriaanse régime openlijk aanklaagt met een vrijmoedigheid, die zelfs een botte censuur nauwelijks kan zijn ontgaan.’

445

‘zend ik je een stuk in *D.G.W.* over Spengler’ = In *D.G.W.* van September 1933 had W.A. Kramers zich scherp gekeerd tegen Spengler en diens houding tegenover het Hitler-régime, n.a.v. Spengler's *Jahre der Entscheidung*.

Bertram = Ernst Bertram (1884-1957), auteur uit de Stefan George-Kreis, publiceerde o.m. *Nietzsche, Versuch einer Mythologie* (1918).

446

‘den Vlaamschen Dirk Coster’ = Urbain van de Voorde (*1893).

‘proefwerk over de *Galgenlieder’ = Morgenstern's Betoverde Wereld* verscheen 12 Oktober 1933 in *Het Vaderland*, MtB., V.W. 5, p. 7.

[...] = Achtendertig woorden weggelaten.

‘Wie is von Salomon’ = Ernst von Salomon (*1902) behoorde tot de ontdekkingen die Ter Braak aan Du Perron te danken had. ‘Hij behoort met de democraat Ortéga y Gasset en de communist Trotski tot mijn “ontmoetingen” van de laatste tijd,’ schreef Ter Braak op 8 April 1934 in *Het Vaderland*. Zie *Nationalisme, geopenbaard en verloochend* in MtB., V.W. 3, p. 490.

447

‘het stukje van Tielrooy’ = Tielrooy's stuk over Malraux in *De Stem* werd door Du Perron beantwoord in *Forum*, November 1933, p. 797. Zie *Written in Dejection*, EdP., V.W. 2, p. 653. Het stuk tegen Tielrooy (1886-1953) was in *Forum* gedateerd: 19 September, in het Verzameld Werk: 21 September (vgl. ‘Ik las gisteren bij Malraux’ in de brief, gedateerd 22 September).

Ernst von Salomon = Du Perron's notitie over Von Salomon is in het Verzameld Werk, deel 3, p. 665 (‘Tot afwisseling van Nietzsche begin ik aan *Die Geächteten*’) gedateerd: 22 September. In *Forum*, jrg. 1933, p. 809, was deze zin gedateerd: 20 September.

‘Ik laat door Pia zoeken’ = Waarschijnlijk door Nietzsche werd Ter Braak's belangstelling gewekt voor Fontenelle en Galiani, over wie hij tijdens zijn verblijf in Parijs in Augustus 1933 inlichtingen heeft getracht in te winnen, zoals kan blijken uit een brief van mevr. E. du Perron aan Ter Braak (29 Augustus 1933). Bernard le Bovier de Fontenelle

(1657-1757) was in zijn tijd een intermediair tussen de wetenschappen en de literatuur. In zijn *Dialogues des morts* liet hij beroemde doden met elkaar converseren, als Cortes met Montezuma, Augustus met Pietro Aretino, Socrates met Montaigne. ‘Man ist beim lesen von Montaigne, Larochefoucauld, La Bruyère, Fontenelle (namentlich der *dialogues des morts*), Vauvenargues, Chamfort dem Altertum näher als bei irgendwelcher Gruppe von sechs Autoren anderer Völker.’ *(Menschliches, Allzumenschliches. Der Wanderer und sein Schatten.)*

De abbé Ferdinando Galiani (1728-1787) was een econoom die van 1759-1769 als Napolitaans diplomaat in Parijs woonde. Door zijn geest, zijn eruditie en de gave die hij had om theorieën te ontmantelen of er de losse schroeven van aan te wijzen, verwierf hij zich een reputatie in de kringen der encyclopedisten. Hij raakte vooral bevriend met Diderot en Grimm, en nog meer met Mme d'Epinay. Voornamelijk met haar onderhield hij sinds 1769 een *Correspondance* die als zijn meesterwerk wordt beschouwd. ‘Es gibt sogar Fälle, wo zum Ekel sich die Bezauberung mischt: da nämlich, wo an einen solchen indiskreten Bock und Affen, durch eine Laune der Natur, das Genie gebunden ist, wie bei dem Abbé Galiani, dem tiefsten, scharfsichtigsten und vielleicht auch schmutzigsten Menschen seines Jahrhunderts - er war viel tiefer als Voltaire und folglich auch ein gut Teil schweigsamer.’ *(Jenseits von Gut und Böse. Der freie Geist.)*

448

‘zend ik je een stuk’ = Het stuk, geschreven n.a.v. Tielrooy's artikel over Malraux in *De Stem*, EdP., V.W. 2, p. 657.

449

‘het fundamenteele verschil van “Herrenmoral” en “Sklavenmoral” niet kent’ = Het fundamentele verschil ziet Nietzsche in de onmacht en de daaruit ontstane afgunst, waaruit de ‘Sklavenmoral’ voortkomt, tegenover de afwezigheid van de afgunst in de ‘Herrenmoral’. Zie met name *Zur Genealogie der Moral, Erste Abhandlung*.

[...] = Tweeënnegentig woorden weggelaten.

Schilt = C.M. Schilt (1878-1950) was hoofdredacteur van *Het Vaderland* van 1924-1942.

De Lang = E.A.L. de Lang (1880-1960) was directeur van *Het Vaderland* van 1916-1945.

450

‘je Nietzsche-apologie’ = Zie *Written in Dejection*, EdP., V.W. 2, p. 653.

452

‘Camy is de Fransche Cornelis Veth’ = Cornelis Veth (1880-1962), was behalve schrijver ook caricaturist.

453

Dwinger = Edwin Erich Dwinger (*1898), raakte tijdens de eerste wereldoorlog in Russische krijgsgevangenschap. In 1918 ontvluchtte hij,

maar werd echter in de revolutie gedwongen mee te strijden aan de zijde van de witten. Over zijn gevangenschap in Siberië schreef Dwinger na zijn terugkeer naar Duitsland: *Die Armee hinter Stacheldraht*, en over zijn ervaringen tijdens de burgeroorlog: *Zwischen Weiss und Rot*. Zie ook EdP., V.W. 2, p. 661 en 665.

456

[...] = Vijf woorden weggelaten.

458

'dat zij ook niet haar mag komen' = Het is niet duidelijk hoe deze vergissing van Du Perron gelezen moet worden.

Louis Guilloux = Louis Guilloux (*1899, hetzelfde jaar als zijn vriend Jean Grenier (zie brief 964 en de aantekening daarbij)), romancier. Van zijn *Le Sang Noir* (1935) schreef Du Perron o.m.: 'de mislukte anarchist Cripure, filosofieleraar en "kleinburger" bij gebrek aan moed om te leven naar zijn overtuiging is, zonder overdrijving gezegd, een der grootste creaties van de hedendaagse literatuur. De meesterlijke scènes tussen hem en zijn oude maîtresse-servante Maya, menselijk de hoogtepunten van het boek, zozeer verwijderd van wat men "realisme" noemt en zoveel reëler toch weer dan de algemene sfeer van caricatuur, zijn moeilijk overtrefbaar...' (EdP., V.W. 6, p. 177-180).

Antonini = Giacomo Antonini, geboren te Venetië in 1901 uit een Italiaanse vader en een moeder van Nederlandse afkomst, ontving zijn opvoeding gedeeltelijk in Nederland. Voor de tweede wereldoorlog publiceerde hij in *Den Gulden Winckel, Forum, N.R.C., De Groene Amsterdammer* en *Groot Nederland*, terwijl hij na het vertrek van Du Perron naar Indonesië Parijse brieven voor *Het Vaderland* verzorgde. Sinds de tweede wereldoorlog publiceerde hij nog slechts in Italiaanse en Franse bladen. Antonini, die in Parijs woont, schreef o.m.: 'Menno ter Braak heb ik voor het eerst ontmoet in de winter van 1919 in Tiel. Bij mijn eerste ontmoeting met Ter Braak ontstond een onmiddellijke, wederkerige sympathie uit het feit dat wij - n.a.v. de moord op Rosa Luxemburg en Karl Liebknecht - beiden politieke moord en in het algemeen geweld verafschuwden. Gedurende een paar weken zagen wij elkaar herhaaldelijk, daarna verlieten wij beiden Tiel (ik in ieder geval). Menno vond ik later terug in Amsterdam eerst en Den Haag daarna. Ik zag hem ook herhaaldelijk in Parijs. De sympathie en vriendschap met Ter Braak ontstond dus door een gemeenschappelijk moreel gevoel op politiek terrein. Met Du Perron was integendeel onze allereerste ontmoeting literair: onze bewondering voor Gide en de dankbaarheid voor wat hij voor ons geweest was en gegeven had. Dit nam niet weg dat onze vriendschap daarna niets meer met de literatuur te maken had, al hebben wij steeds meest over literatuur gesproken. Met Eddy du Perron maakte ik kennis in 1929, eerst schriftelijk, daar wij beiden meewerkten aan *Den Gulden Winckel*. Als opdracht van zijn *Vriend of Vijand* schreef hij: "in herinnering van onze kennismaking die begon op blz. 121" (het stuk:

André Gide en de Hollandse Kritiek, uit *D.G.W.* van November 1929). Kort daarop ging ik naar Brussel waar ik een lezing moest houden. Daar maakten wij persoonlijk kennis en spoedig ontstond een vriendschap die trouw bleef tot zijn heengaan in 1940.'

460

[...] = Honderdzestien woorden weggelaten.

461

de Bourbon = Louis de Bourbon (*1908) beschouwt zich als een nakomeling van Lodewijk XVI.

Montsalvat = De geheimzinnige burcht waar de heilige graal werd bewaard in de Parsifal-verhalen.

462

'Grappig dat Bep je schreef' = De brief van mevr. E. du Perron aan Ter Braak is verloren gegaan. (zie voor Céline de aantekening na 642).

464

'je stuk over Paap herlezen' = In *Forum*, Oktober 1933, verschenen zowel *Paapse sympathieën* als *Wasserman-Hitler* en het stuk tegen Jan Campert, *Het Mysterie van Leidsendam*.

468

Hostellerie du Manoir = De *Hostellerie du Manoir* ligt 9 km. ten noorden van St. Brieuc op de noordkust van Bretagne, enkele honderden meters van de Pointe du Roselier, een in de baai van St. Brieuc vooruitstekende kaap. Blijkens de afbeelding op de kaart die Du Perron aan Ter Braak zond, bleek het etablissement in 1959 niet wezenlijk veranderd.

469

'het heele stuk over de Bosis' = Zie Du Perron's brief nr. 386 van 4 Juni 1933. Wat hij daarin schreef over de antifascist Lauro de Bosis en ook over Michel Vieuchange werd uitgewerkt in een stuk *Als Voorbeeld van Hygiëne*, verschenen in *Forum*, Juli

1933. Van dit stuk werd alleen het begin, maar dan sterk omgewerkt, in *De Smalle Mens* opgenomen, zie EdP., V.W. 2, p. 606.

'je in Brussel gesproken te hebben' = Aangezien Ter Braak in zijn notitieboekje-1933 twee afspraken noteerde voor Vrijdagmiddag 4.30 u. en Vrijdagavond 7.30 u., lijkt het waarschijnlijk dat de ontmoeting te Brussel plaats had gevonden op Donderdag 12 Oktober 1933.

470

'het rijmpje dat ik aan Buning zond' = In *Forum*, jrg. 1933, p. 829, verscheen in de rubriek Panopticum onder de titel *De terugkeer van het hart* een vers van Du Perron, dat aanving: 'Wij dragen allen weer ons hart, / ook het "moderne" kan verkeren. / Voor wie de jeugd in zich blijft eren, / is het "moderne" allang verstard: / Cocteau mag er nog mee jongleren, / maar wij, wij dràgen weer ons hart!' Du Perron liet het vers voorafgaan door de volgende woorden: 'Enige tijd geleden schreef de dichter J.W.F. Werumeus Buning een stuk in *De Groene* waarin sprake was van het "jonge talent" in de Nederlandse poëzie, van dichters

die “kontramineerden” tegen de poëzie en tegen zichzelf, van het “negativisme” van *Forum*, van Cocteau's *Le coeur ne se porte plus*, van de “moderne” pose van ongevoeligheid en van de waarde van het goed-Hollandse woord “zacht”. Ik kreeg het gevoel dat ik nog in 1924 was; om mij in de werkelikheid terug te brengen en ook tot vertroosting van de dichter Werumeus Buning, schreef ik de volgende virelai, die ik ter publikatie aan de dichter zond. Edoch de dichter waardeerde vermoedelik mijn goede bedoeling niet of was niet sportief genoeg om ook zonder waardering tot publikatie over te gaan. Reden waarom ik deze rijmen nu hier afdruk.’ (Vgl. Edp. V.W. 2, p. 617)

‘je briefkaart’ = Ter Braak's briefkaart is verloren gegaan.

‘De Byron heb ik voor je’ = L.J C. Boucher gaf in 1934 een door Du Perron samengestelde keuze uit de poëzie van Byron uit.

471

Constant = Constant van Wessem (1892-1954).

‘een ×’ = De ‘×’ is van Ter Braak.

472

[...] = Tien woorden weggelaten.

‘allerlei fragmenten’ = Mogelijk heeft Ter Braak, eèn van de twee anthologieën uit Kierkegaard gelezen die door R. Chantepie de la Saussaye in 1905 en 1911 in het Nederlands werden gepubliceerd.

Vie de Napoléon = Vie de Napoléon, door Stendhal, die het boek een voorwoord meegaf dat aldus begint: ‘Un homme a eu l'occasion d' entrevoir Napoléon à Saint-Cloud, à Marengo, à Moscou; maintenant il écrit sa vie, sans nulle prétention au beau style. Cet homme déteste l'emphase comme germaine de l'hypocrisie, le vice à la mode au XIXe siècle.’ Vgl. Ter Braak's brief nr. 284 van 19 December 1932, p. 399.

474

[...] = Tien woorden weggelaten.

476

‘Daarnet je kaart’ = De briefkaart van Ter Braak is verloren gegaan. ‘Ingesloten een van die vervelende stukjes’ = *Het Vaderland* van 17 Oktober 1933 vermeldde dat na December 1933 *Forum* zou ophouden te bestaan, en dat onderhandelingen werden gevoerd over een samensmelting van *Forum* en *De Vrije Bladen*, waarbij voor een gereorganiseerde *D.V.B.* werd gedacht aan een redactie, bestaande uit Louis de Bourbon, Menno ter Braak, Jan Engelman, V.E. van Vriesland en C. van Wessem.

‘Ik schreef bovenstaande rectificatie’ = Du Perron's briefje aan *Het Vaderland* luidde als volgt: ‘Geachte Redactie, Het volgende in aansluiting op Uw mededeling betreffende een nieuw tijdschrift en het verdwijnen van *Forum*, in *Het Vaderland* van 17 October 1.1. Dat het tijdschrift *Forum* na December van dit jaar zal ophouden te bestaan, is

volkomen juist. Van een samensmelten van *Forum* met *De Vrije Bladen* is *geen sprake*. Indien een dergelijk plan een oogenblik heeft bestaan, dan is het toch in minder dan geen tijd weer vervlogen, zoodat een noteeren ervan in uw blad werkelijk de moeite niet waard was. Indien Dr. Menno ter Braak zitting neemt in de nieuwe redactie der *Vrije Bladen* (wat wederom aan twijfel onderhevig blijft), dan zal het dus zijn als volkomen aparte figuur en niet als een "restje van *Forum*"; een dergelijke bloedtransfusie zou trouwens weinig stroken èn met het nieuwe leven der *Vrije Bladen*, èn met den eervollen dood van *Forum*, èn met de onafhankelijke en reëele beteekenis van Dr. Menno ter Braak.' Abusievelijk zijn de laatste 9, op een apart vel geschreven en niet gedateerde regels van Du Perron onder brief nr. 476 afgedrukt. Waarschijnlijker is dat zij zijn verstuurd met brief nr. 471 van 22 Oktober 1933.

477

'het stuk van Vic in de N.R.C.' = In de *N.R.C.* van 28 Oktober 1933 werd *Dr. Dumay Verliest* besproken door V.E. van Vriesland. Hij schreef o.m.: 'Ons hoofdbezwaar tegen *Hampton Court* was... een, waarschijnlijk aan ervaringsarmoe en wereldvreemdheid toe te schrijven afwezigheid van afstand, projectie, transpositie tussen des schrijvers mentaliteit en de door hem verbeelde personen, die daardoor psychologisch niet tot leven kwamen en ongedifferentieerd, bedacht en geconstrueerd aandeden...

Men stelle zich de anomalie voor: Ter Braak, die nooit woorden genoeg had om Robbers, Jo van Ammers-Küller e.d. te kleineren en zelfs, het vooroordeel ener onbelezen generatie getrouw navolgend, de onsterfelijke Flaubert verwierp, schrijft een psychologische roman, die - zijn stellig voortreffelijke kwaliteiten buiten beschouwing gelaten - bij de grote serie vaderlandse romans aansluit van hen, voor wie de grote Fransman een geëerd voorbeeld was.'

478

'*Suarès* over Napoleon' = André Suarès (1868-1948), essayist, schrijver van o.a. het anti-napoleontische geschrift *Vues sur Napoléon*, door Ter Braak besproken in *Het Vaderland* van 19 November 1933, MtB., V.W. 5, p. 19.

'Ik begin' = Inderdaad zou *De Dichter en het Leven*, o.m. n.a.v. Vestdijk's *Berijmd Palet* de eerste kroniek van Ter Braak na zijn benoeming aan *Het Vaderland* worden. Daarop zou echter het stuk over Suarès en Van Eeden volgen, terwijl op resp. 26 November en 3 December Nescio's *Dichtertje* en *Kaas* door Willem Elsschot besproken werden. Zie MtB., V.W. 5.

479

'Er staan in die *N.R.C.* tegenwoordig prachtige stukken, o.a. van Ben Stroman' = Eèn van die stukken van Ben Stroman verscheen 6 Oktober 1933 in de *NRC*, een bespreking van *Rien que l'homme*, door M. Beau-

fils, een werk dat de kritikus deed denken aan Larbaud en aan Helman, aan Rilke en aan René Clair, aan Cocteau en aan César Franck: ‘in dit proza ruist de verwachtende vrede van een herfstdag die vergaat in zachte regen.’

‘Grietje de [keuken]meid’ = Du Perron's brief is hier beschadigd: ‘de’ en ‘meid’ zijn te lezen, maar vòòr meid valt ook nog een ‘k’ te onderscheiden.

480

‘een artikel... over d'Artagnan’ = *De Werkelijke d'Artagnan*, EdP., V.W. 2, p. 591. Het verscheen in het *Haagsch Maandblad*, jrg. 1933, p. 516.

481

‘*Forum* Nov. *uit* en *erg* aardig...’ = *Forum* van November 1933 bevatte een essay van Vestdijk over Paul Valéry, verzen van D.A.M. Binnendijk, Jan Greshoff en Alb. C.A. Voortman, proza van Slauerhoff en Du Perron, het slothoofdstuk van *Kaas* en panopticum-bijdragen van A.V. Thelen, Du Perron, Vestdijk en Greshoff.

‘al schrijf ik het nu in een kroeg’ = Ter Braak schreef deze brief op papier van: *Restaurant Café Riche annex Riche-Bar, Buitenhof 5 - Passage 12, 's-Gravenhage*.

‘... Vestdijk, H. de Vries etc.’ = Het eerste gedeelte van deze, op de achterzijde van de envelop geschreven zinnen, werd verscheurd bij het openen van de envelop.

483

‘in de plaats van Jany's oom’ = R.N. Roland Holst (1868-1938).

484

[...] = Acht woorden weggelaten.

485

[...] = Veertien woorden weggelaten.

‘Hierbij een stukje uit *D.G.W.* dat je amuseren kan’ = Waarschijnlijk is dit stukje geweest *Een achttiende eeuwer over Shakespeare*, waarin Du Perron twee fragmenten, over *Hamlet* en *Romeo and Juliette* vertaalde uit *Journal du Voyage en Angleterre*, een onuitgegeven ms. van Popon de Maucunes. Het stuk uit *D.G.W.* werd bekort opgenomen in *In deze grootse tijd*, EdP., V.W. 2, p. 580.

[...] = Negen woorden weggelaten.

Mr. van Rossem = Was rond 1930 medewerker aan *Het Vaderland*.

Batten (Arthur Hille) = A.E. Batten (*1900) was een jeugdvriend van E. du Perron te Batavia.

Albert Vogel = Louis Albert Antingh Vogel (1874-1933), voordrachtskunstenaar.

'je stuk over de poëzie' = 12 November 1933 verscheen in *Het Vaderland* Ter Braak's stuk *De dichter en het leven*, n.a.v. Vestdijk's *Berijmd Palet*,

Hendrik de Vries' *Stormfakkels* en Werumeus Buning's *Et in terra*, MtB., V.W. 5, p. 12.

'Anth. Donker uit *Die Sammlung*' = Prof. dr. N.A. Donkersloot, geraadpleegd, schreef dat, voor zover hij uit zijn herinnering reconstrueren kon, hij uit *Die Sammlung* is getreden om het internationale internaat Lyceum Alpinum te Zuoz (Zwitserland), waaraan hij destijds als leraar was verbonden, niet onnodig in opspraak of moeilijkheden te brengen. Hij meende zijn politieke activiteit tegen het Duitse nationaal-socialisme tot zijn Nederlandse publicaties te moeten beperken. (zie ook nr. 489).

'den heer die in Mexico zoo'n ontdekking deed over Pascal' = In *Het Vaderland* van 14 November 1933 liet Ter Braak een fragment uit *Les Nouvelles Litteraires* afdrukken waarin Leo Ferrero vertelde hoe hij in een Mexicaans dorp Pascal had herlezen.

'naar Roscoff (naar het graf van Corbière)' = Tristan Corbière, schrijversnaam van Edouard-Joachim Corbière (1845-1875), eèn van de 'poètes maudits' die door Du Perron graag tegenover de Engelse poëzie werden opgesteld: 'Een engels dichter die zich zover van de poëzie-als-afgesproken-temperatuur zou durven verwijderen (en met zo weinig schade voor de persoonlijke grootheid) als Tristan Corbière, kan ik mij niet indenken...' (EdP., V.W. 2, p. 473.) In zijn laatste kritiek, in het *Bataviaas Nieuwsblad* verschenen op 25 Mei 1940, noemde Du Perron Corbière's *Le Poète Contumace* nog een 'onvergelijkelijk gedicht'. (EdP., V.W. 6, p. 544). Zie ook, over Corbière's verwantschap met Slauerhoff, en Corbière vergeleken met Yeats, het gesprek over Slauerhoff, EdP., V.W. 2, p. 240.

487

'en maak er een stukje woorden over' = Behalve zijn wekelijkse literaire kronieken en zijn toneelkritieken, schreef Ter Braak in *Het Vaderland* ook korte boekbesprekingen.

'*prima* duitsche acteurs' = In *Het Vaderland* van 17 November 1933 besprak Ter Braak de opvoering van Ibsen's *De Wilde Eend* met Bassermann als Hjalmar Ekdal, Ernst Deutsch als Gregor Werle, Moissi als de oude Ekdal en Tilla Durieux als mevr. Sörby. In *Het Vaderland* van 16 November 1933 had Ter Braak de opvoering, door hetzelfde gezelschap, van Schiller's *Don Carlos* besproken.

'een kroniek over van Eden en *Vues sur Napoléon*' = In *Idealisme in 1911 en 1933*, MtB., V.W. 5, p. 19, besprak Ter Braak Frederik van Eeden's *De Geestelijke Verovering der Wereld* en Suarès' *Vues sur Napoléon*. In deze

kroniek keerde Ter Braak zich tegen Van Eeden en Suarès als idealisten met een tekort aan realiteitszin.

[...] = Zevenennegentig woorden weggelaten.

'Greshoff's bruine liedjes' = Anti-nazistische verzen van Greshoff, gepubliceerd in *Forum*, jrg. 1933, p. 794.

'een panopt. over Dimitrof' = Over de Bulgaarse communist Dimitrof, eèn van de beklaagden in het proces om de Rijksdag-brand, schreef Ter Braak *Heldenverering*, gepubliceerd in *Forum*, December 1933, p. 900. MtB., V.W. 3, p. 549.

488

'Jammer dat je *N.V.* zoo gauw afdeed' = Ter Braak kondigde in *Het Vaderland* van 14 November 1933 met enkele regels de tweede druk van *Nutteloos Verzet* aan en noteerde daarbij Du Perron's 'volstrekte afwezigheid van sentimentaliteit.'

[...] = Honderdvierentwintig woorden weggelaten.

D.A.M. = D.A.M. Binnendijk heeft een ontmoeting met Du Perron steeds geweigerd. In *Forum* van November 1933 had Binnendijk een gedicht gepubliceerd, *Het Portret*, dat aanving: 'Tegen een fond van bloeiende jasmijnen / Zie ik een schrale vrucht: het hoofd van mijn rivaal, / Den echtgenoot, die, als erkend gemaal, / Door zijn bestaan alleen mij doet verkwijnen.'

'die 3 laatste regels' = Deze regels luidden, in *Forum* jrg. 1933, p. 809: 'Tot afwisseling van Nietzsche begin ik aan *Die Geächteten* van Ernst von Salomon, een werk dat mij beter lijkt dan *Die Stadt*.'

[...] = Eènendertig woorden weggelaten.

[...] = Honderdvijftien woorden weggelaten.

489

George Kettmann jr. = G.W. Kettmann (*1898), nationaal-socialistisch dichter.

'de ruime man heeft, denk ik, vage sympathieën ook voor Hitler!' = Of Ter Braak's veronderstelling nog op iets anders berustte dan op zijn idee van Donker's 'ruimheid', is onduidelijk. Ten dele wordt hij misschien verklaard door het stuk van Roel Houwink dat Donker juist in die dagen in het *Critisch Bulletin* opnam (jrg. 1933, p. 135). Houwink billijkte daarin Gottfried Benn's partijkiezen voor het nationaal-socialisme in *Der Neue Staat und die Intellektuellen*.

In Donker's eigen geschriften uit die dagen valt niets te bespeuren van enige sympathie voor Hitler, wel van een ernstige bezorgdheid die zich soms ook uitstrekt tot de antifascisten. Zo beklaagde Donker zich bv. in *De Stem* (jrg. 1934, p. 221) over de 'hetze' die tegen Hitler werd gevoerd, en hij beknorde Georg Bernhard die in het *Pariser Tageblatt* had geschreven: 'Hitler will den Krieg'. Donker noemde dat het geschrijf van bronnenvergiftigers. Zie ook de aantekeningen bij de brieven van 2 en 20 Februari 1934. (nrs.529 en 542).

[...] = Drieënzestig woorden weggelaten.

'Dirk Adrianus Michel' = D.A.M. Binnendijk.

'mijn boek *vordert* in mijn hoofd' = Vermoedelijk had Ter Braak op 12 Oktober 1933 in Brussel Du Perron verteld van plannen voor een nieuw boek, dat waarschijnlijk *Van Oude en Nieuwe Christenen* is geworden.

491

‘een stuk van bolle Ton’ = In *D.G.W.* van Nov. 1933 werd geciteerd uit een stuk van Van Duinkerken, *Forum of Areopaag*!, verschenen in *De Gemeenschap*, waarin o.m. dit over Du Perron werd gezegd: ‘Werpt men tegen, dat nonsens nochtans litteratuur kan zijn, dan antwoord ik, dat de litteratuur er nimmer bij berusten zal, te worden aangezien voor nonsens, en dat wij critici er zijn om de litteratuur te dienen en zover ik weet niet om de onzin te vermeerderen. Het is inderdaad louter als letterkundig criticus, dat ik de scherpzinnigheden van den heer Du Perron veracht, omdat ik als criticus overtuigd ben van het nut der scherpzinnigheid, maar niet van het scheppend karakter der scherpzinnigheid.’

493

‘ik heb mijn jonge baron (uit de 2 verhalen)’ = De twee verhalen werden onder de titel *Bij wat Stendhal noemt ‘energie’* gepubliceerd in *Forum*, jrg. 1934, p. 139 en 236. Voor het verdrinken van baron Frits Rheede van Loftingh in de Weichsel, zie EdP., V.W. 5, p. 36.

494

[...] = Tweeëndertig woorden weggelaten.

‘Ik heb 5 of 6 blzn. geschreven bij het verhaal van kapitein Horner en zijn vrouw’ = Het eerste deel van *Bij wat Stendhal noemt ‘energie’*.

‘Jan Greshoff zette in dezelfde catalogus zijn portret naast mij onder Diderot’ = Er bestaat een foto van Jan Greshoff en Du Perron bij het standbeeld van Diderot op de boulevard St. Germain te Parijs.

495

‘dit in een tussenuur, blijkens het hoofd’ = Ter Braak schreef deze brief op papier van het Rotterdamsch Lyceum, Pieter de Hoochstraat 29, Rotterdam.

‘twee lezingen in Vlaanderen’ = Woensdag, 29 November 1933 sprak Ter Braak in Antwerpen, Zaterdag 2 December om 18.15-18.30 u. voor Radio Brussel.

‘Theun heeft in de krant gezet, dat hij gebroken heeft met het Crit. Bulletin!’ = Een bericht in *Het Vaderland* van 27 November 1933 vermeldde dat Theun de Vries aan het *Alg. Handelsblad* had meegedeeld dat hij om principiële redenen zijn medewerking aan het *Critisch Bulletin* had opgezegd.

Theun de Vries, hiernaar gevraagd, kon zich de breuk met het *Critisch Bulletin* niet meer herinneren. ‘Ik kan U maar eèn verklaring geven,’ schreef hij, ‘en die lijkt me dan aanvaardbaar ook. Ik was in het jaar 1933, nadat in Duitsland de nazi's aan de macht waren gekomen, in vrij snel tempo bezig mij naar het Marxisme te ontwikkelen. Dit geschiedde vooral aanvankelijk met grote emotionele schokken; later, toen ik echt ging “studeren”, werd dat proces logisch, kalm en solide.

Wanneer U b.v. de jrg. 1934 van *D.G.W.* zou willen nalezen, vindt u daarin - ik meen reeds in Januari... - een groot artikel van mijn hand,

waarin ik “afscheid” neem van wat toen voor mij de “burgerlijke literatuur” inhield, en daarmee van allerlei personen en tijdschriften.

Mijn algemene stemming was er dus een van te willen en vooral te moeten “breken”. Ik kan mij derhalve ten aanzien van het *Crit. Bulletin* voorstellen, dat er diverse dingen in voorkwamen, die mijn verontwaardiging wekten, of ook anders: dat Donkersloot bepaalde kritieken mijnerzijds begon te weigeren, omdat ze hem te radicaal waren. Dat zou dan de oorzaak geweest kunnen zijn van een “breuk” met Donker's blad.’

498

Tristan Bernard = Tristan Bernard, pseudoniem van Paul Bernard (1866-1947), romancier en toneelschrijver.

‘Dochter is thans mannequin’ = Sophie Nossovitch was op haar zeventiende jaar verpleegster in het leger van de witten tijdens de Russische revolutie. Daarna emigreerde zij met haar familie naar Parijs, waar zij thans nog woont. In *Libertinage*, jrg. 1949, p. 401, publiceerde zij, in een Nederlandse vertaling, *Portret van mijn grootmoeder*, voorafgegaan door een korte inleiding van Elisabeth de Roos.

499

‘Hierbij een stuk over *Hamlet’ = Honesty first*, EdP., V.W. 2, p. 572. *M. Godeau marié* = Du Perron's bespreking van Marcel Jouhandeau's *Monsieur Godeau marié* verscheen in de *NRC* van 21 December 1933. EdP., V.W. 6, p. 113.

500

‘de heer George is dood’ = Ter Braak herdacht Stefan George op 8 December 1933 in *Het Vaderland*. Het stuk eindigde aldus: ‘Met Stefan George verdwijnt een grote illusie uit onze cultuur: nl. de illusie, dat aristocratie en afzondering synoniemen zijn. Tot het einde toe heeft George die illusie streng en waardig volgehouden. Reeds zijn wij gedwongen haar te laten varen, omdat de wereld ons die luxe niet meer gunt; reeds zien wij te duidelijk de onhoudbare positie van de dichter, die zich op privileges beroept; maar daarom boeit ons de illusie zelf niet minder, als eèn van de vele pogingen om te leven in een sfeer, waarin men niet beïnvloed wordt door de schommelende waarden der menigte.’ ‘Waarom gaan al die lieden uit *De Gids?’ = Het Vaderland* van 4 December 1933 berichtte dat R.N. Roland Holst, A. Roland Holst en M. Nijhoff uit de redactie van *De Gids* zouden treden. Een motivering werd niet gegeven; het uittreden van deze redactieleden hield verband met het aanblijven van prof. dr. H.T. Colenbrander in de redactie van *De Gids*. Na diens geval van plagiaat (zie de brieven 301-304 en de aantekeningen daarbij) in het begin van 1933, werd overeengekomen dat hij aan het einde van dat jaar zich uit de *Gids*-redactie zou terugtrekken. Aan deze overeenkomst hield prof. Colenbrander zich echter niet en in plaats van de daarop verdwijnende redacteuren waren Anton van

Duinkerken, E.J. Dijksterhuis, J.W.F. Werumeus Buning, B.M. Telders en J.H. Plantenga bereid hun plaatsen in te nemen. Behalve de drie in het bericht van *Het Vaderland* genoemden, traden namelijk ook J.D. van der Waals jr. en D. Crena de Jongh als redacteuren af.

Jan en Pan = Jan Greshoff en G.H. 's Gravesande, die voor zijn naamsverandering Pannekoek heette.

Kent Uw dichters! = Ter Braak's bespreking van deze bloemlezing in MtB., V.W. 5, p. 40.

502

'Ik stuur je nu deze noodbrief' = Ook op andere plaatsen in de correspondentie met Ter Braak blijkt hoe scrupuleus Du Perron in financieële aangelegenheden was en hoezeer het idee hem gehinderd heeft - nadat van zijn erfenis nòg veel minder over bleek te zijn dan hij had verwacht (zie blz. 443 in EdP., V.W. 3, *Het Land van Herkomst*, hdst. 29) - dat hij misschien niet altijd in staat zou zijn om genoeg te verdienen voor het onderhoud van de zijnen. Voor zichzelf had Du Perron weinig eisen: hij gaf niet om luxe of comfort, kon daar in ieder geval gemakkelijk buiten (Uit zijn rijke jaren had hij slechts twee kostbare 'hobbies' overgehouden: boeken, en het veelvuldig gebruik van taxi's, maar aan deze laatste gewoonte maakte hij te Parijs op een goede dag een einde, zoals een ander ophoudt met roken). Een onmiddellijke reden voor de ongerustheid in zijn brief is te vinden in het feit dat de inkomsten van hem en zijn vrouw niet altijd op de geëigende momenten werden ontvangen - de Provinciale Pers bijvoorbeeld betaalde per kwartaal! En op lange termijn geld lenen van zijn schoonvader, met wie de relatie niets te wensen overliet, stond hem niet aan omdat hij dat een onjuiste verhouding vond. Bovendien achtte hij in het algemeen het lenen van geld, in een zo onzekere tijd als de dertiger jaren voor een schrijver waren, een lapmiddel dat te grote risico's met zich bracht.

504

'zijn eigen naam ingevuld' = Zie hiervoor *Forum*, jrg. 1933, p. 833: 'De redactie voor Nederland is samengesteld uit Menno ter Braak, S. Vestdijk, Victor E. van Vriesland en Everard Bouws als secretaris; de redactie voor Vlaanderen uit Marnix Gijsen, Reimond Herreman, Maurice Roelants en Gerard Walschap.'

'een opstel over hem' = Ter Braak schreef over Malraux in *Het Vaderland* van 8 December 1933. De al eens eerder in brieven aan Du Perron gemaakte vergelijking tussen Malraux en Thomas Mann was ook in dat stuk te vinden: 'De revolutionnairen van Malraux,' schreef Ter Braak, 'hebben dit éne (meer ook niet waarschijnlijk) gemeen met de helden van Thomas Mann in *Der Zauberberg*, dat zij door hun schepper in hun milieu zijn gezet om voor de problemen van die schepper te kunnen opkomen; het milieu dient om hen te laten bestaan zoals zij zijn.' Ter Braak vertelde ook Malraux in de zomer van 1933 in Parijs te hebben

bezocht: ‘hij woont daar te midden van de curieuze kunstvoorwerpen, die hij van zijn vele reizen meebracht en waarover destijds onder kunsthistorici een en ander te doen is geweest. In hoge mate is hij ook in zijn conversatie de man van zijn boeken: intelligent en nerveus, denkend met geniale schokken, zonder enige pose en ook zonder enige “artistieke” affectatie. Zijn uiterlijk is dat van de man, “die alles zou kunnen zijn”, alleen geen domoor en geen operazanger; in het gesprek nadert hij niet met omslachtige vak-argumenten tot de kern van het onderwerp, maar met die intuïtieve directheid, waaraan men de intelligentie herkent. Geen aarzelingen, geen woorden “a peu près”, precies in de roos schieten, dat is het kenmerk van Malraux' wijze van discussieren.’

505

‘Eindelijk *Forum* gekregen’ = In *Forum* jrg. 1933, p. 835, verschenen deze regels over het uittreden van Du Perron uit de redactie: ‘Dit moment is niet bij uitstek geschikt om afscheid te nemen van hem die thans de redactie verlaat; immers in zijn medewerking aan *Forum*, dat mede door hem werd wat het is, zal geen verandering komen, als auteur blijft Du Perron voor de lezer op deze plaats dezelfde. Maar nu allerlei omstandigheden hem hebben doen besluiten, als redacteur heen te gaan, mag dit niet geschieden zonder een woord van oprechte dankbaarheid van zijn collega's. Wij kunnen het best beoordelen, hoeveel hij voor *Forum* is geweest, ook waar het publiek zijn naam niet las, achter de schermen van het redactionele front. Het publiek heeft Du Perron sedert het verschijnen van het eerste nummer leren kennen als een harstochtelijk polemist, die nooit anders sprak dan van man tot man, als het om de mens of de zaak ging, die hem na aan het hart lag of afkeer inboezoemde, die alle conventies van het “artikel” en het “betoog” verwierp om in zo direct mogelijke vorm te zeggen, waarom het hem te doen was. Deze vrijmoedigheid, deze durf heeft hem de eer verschaft eén van de meest gehate auteurs van Nederland te worden; en voor hen, die zijn persoonlijke en onafhankelijke stijl kennen, zegt dit tevens, dat hij daardoor misschien weinig talrijke, maar des te verknochter vrienden heeft verworven. Men kan du Perron niet slap waarderen, zoals zoveel gemiddelde schrijvers; hij dwingt tot partijkiezen, en daarom is een aanhang van “middenstanders” hem onthouden. Zijn uitgesproken persoonlijkheid is eèn kant van *Forum* geweest, die wij niet hadden willen missen, die *Forum* ook in de toekomst niet wil missen.

In dit nummer vindt de lezer zijn “afscheid”, zo karakteristiek voor zijn polemische toon, dat wij er ons over verheugen, dat het zo en niet anders geschreven is; zó was hij èèn der onzen als redacteur, anders dan als een persoonlijk gesprek wilde hij zijn panopticum-artikelen niet opvatten. En als wij hem hier danken voor alles, wat hij voor *Forum* deed, dan geschiedt dat in de overtuiging, dat hij, zij het dan niet als redacteur, geheel voor ons behouden blijft.’

Het stuk was ondertekend door Menno ter Braak en Maurice Roelants. Het ‘afscheid’ van Du Perron waarop gedoeld wordt is het stuk *Afscheid van Kostersloot*, later opgenomen in *Jan Lubbes*, EdP., V.W. 2, p. 680.

506

‘De critiek van Anthonie op *Dumay*’ = Onder de titel *Dr. Dumay verliest bijna* verscheen in *Critisch Bulletin*, jrg. 1933, p. 1240, Anthonie Donker's bespreking van Ter Braak's roman. Donker schreef o.m.: ‘Dit boek is bijna een zelf-parodie, het is of ik de schrijver bezig zie: vooruit maar, Ter Braak, toe maar, nog meer onzin, nog meer banaliteiten, schrijf dat alles aan elkaar en saus het dan met je ironie, dat tenminste een klein percentage lezers het niet helemaal au sérieux neemt... Deze roman is niet geschreven, maar gepend, geboomd. De schrijver ervan heeft allebei zijn mouwen uit zitten schudden voor zijn schrijftafel, met een fladdergebaar waarbij hij zich zelf nauwelijks goedhouden kon.’

507

‘het infame geleuter van Thonie’ = Slaat op Anthonie Donker's bespreking van *Dr. Dumay verliest*.

508

J.v.N. = Jan van Nijlen.
J.Gr. = Jan Greshoff.
G.N. = Groot Nederland.
‘Het stukje in de krant (uit Maurice's pen?) was “zeer vrolijk”’ = In zijn notitieboekje-1933 noteerde Ter Braak op Woensdag 29 November: ‘*Antwerpen*’; op Vrijdag 1 December: ‘Reinaert prep.’, en op 2 December: ‘Radio Brussel 18.15-18.30’. *Het Vaderland* van 4 December 1933 bevatte een bericht van de Brusselse correspondent over Ter Braak's lezing over de Vlaamse letterkunde voor de Vlaamse uitzendingen van het Nationaal Radio Instituut op Zaterdagmiddag 2 December. ‘Des avonds, in de Vlaamse club, behandelde dr. Ter Braak het Middeleeuwse epos van Reinaert. Van deze populaire figuur gaf hij een geheel nieuwe interpretatie, door hem als een “Immoraliste” in Gideaanse zin avant la lettre te beschouwen. Deze originele uiteenzetting lokte de burgemeester van Antwerpen, die tot het talrijke publiek behoorde, tot debat. Wat Kamiel Huysmans te berde bracht was niet zeer duidelijk, noch zeer origineel, maar het feit, dat een bewindsman aan een literair twistgesprek deelneemt, verdient vermelding met lof.’

509

‘Kon. Wilhelminalaan 19, Voorburg’ = Adres van de vader van mevrouw E. du Perron-de Roos, dr. J.R.B. de Roos.

511

‘Hoewel ik je binnenkort weer spreek’ = Blijkbaar hebben Ter Braak en Du Perron elkaar ± 20 December ontmoet (zie het PS van brief nr. 508). In Ter Braak's notitieboekje is hierover niets te vinden - welde aantekening op Donderdag 21 December: ‘verhuizen? - 8¾ Schoolavond Odeon.’

‘Vrijdag zijn wij tegen den middag weer in Den Haag’ = Vrijdag 29 December.

[1934]

512

‘een bespreking van twee katholieke boekjes’ = De twee boekjes waren: *Lettres à Véronique* van Léon Bloy en *Léon Bloy et ‘la Femme Pauvre*’ door René Martineau. EdP., V.W. 6, p. 125.

‘het Stavisky-schandaal’ = Wat betreft deze en volgende door Du Perron in de maanden Januari en Februari 1934 geschreven brieven:

Eind December 1933 maakten Franse bladen melding van de vreemde gang van zaken bij de bank van lening te Bayonne. Er werden aandelenbons verstrekt, maar men verbaasde zich over het hoge totaalbedrag van de in omloop zijnde bons. Een onderzoek werd ingesteld, waarbij oplichterij tot een bedrag van 200 miljoen francs aan het licht kwam.

Verschillende personen werden gearresteerd, als de directeur van de bank van lening en de burgemeester van Bayonne, de radicaal-socialistische afgevaardigde Garat, terwijl verdenkingen rezen tegen Dalimier, radicaal-socialistisch minister van koloniën in de regering-Chautemps. De hoofdverdachte echter, de genaturaliseerde Rus Serge Alexandre Stavisky, was voortvluchtig.

8 Januari 1934 diende Dalimier zijn ontslag in; dezelfde dag overleed Stavisky in een villa te Chamonix aan twee schotwonden toen hij op het punt stond te worden gearresteerd. *Suicide*, volgens de politie; *il a été suicidé*, volgens een wijd verbreide officieuze lezing.

Grote financiële schandalen hadden zich, met al wat zij aan politieke curruptie tevoorschijn brachten, in de twintiger en begin dertiger jaren wel meer voorgedaan, zowel in Europa als in Amerika. Dat de Stavisky-affaire echter zou uitlopen op een serieuze poging om de parlementaire democratie om hals te brengen, had verschillende oorzaken. Daar was in de eerste plaats de economische crisis, die toch al onrust had gebracht onder de kleine spaarders - de voornaamste slachtoffers van Stavisky's oplichterijen - en hun ontvankelijker had gemaakt voor de propaganda van de royalistische *Action Française*, die immers al sinds jaar en dag had verkondigd dat de democratische republiek corruptie betekende. De houding van het kabinet-Chautemps en van de linkse meerderheid in de Kamer was bovendien vooral geschikt om de achterdocht in brede kringen van het Franse publiek te verscherpen. Zo werd een voorstel verworpen om een parlementaire enquête-commissie te benoemen. De procureur van de republiek, Pressard, verantwoordelijk gehouden voor het herhaald uitstel van al eerder tegen Stavisky aanhangig gemaakte processen, was een zwager van de premier. Maatregelen tegen de procureur bleven uit. Tegenover deze feiten, tegenover de stijgende onrust, stelde de regering zijn uithoudingsvermogen. 26 Januari 1934 echter nam de minister van justitie, Raynaldy, onder de indruk van de tegen hem uitgebrachte kritiek, zijn ontslag en bezegelde daarmee het lot van

de regering. Dezelfde dag begon het grote boulevardblad *Paris-Soir* een uitvoerige reportage over de politie, een andere ‘verdachte’ in de ogen van het publiek: *En marge de l'affaire Stavisky. Les coulisses de la police. Du Quai des Orfèvres à la rue des Saussaies*. De schrijver van deze artikelenserie was Georges Simenon. Enkele dagen eerder had in *Paris-Soir* Bertrand de Jouvenel al een boekje open gedaan over de methoden van de Parijse politie (zie Du Perron's brief van 22 Januari 1934).

28 Januari trad wat nog over was van het kabinet-Chautemps af; dezelfde avond waren er duizenden betogers op de Parijse boulevards. Al eerder hadden vechtpartijen plaats gevonden, uitgelokt door de *Action française* in de eerste plaats, maar ook door andere bewegingen die waren gegroeid uit de anti-parlementaire wrevel van het ogenblik: *Jeunesses patriotes (J.P.)* van Pierre Taittinger en de fascistisch-gezinde *Solidarité française* van François Coty en de *Francistes* van Marcel Bucard. Deze bewegingen kregen vaak steun van de zeer sterke oudstrijdersvereniging *U.N.C.* (Union nationale des anciens combattants) en in mindere mate van de *Croix de Feu* van kolonel De la Rocque (kort na de tweede wereldoorlog bezweken aan de in een Duits concentratiekamp doorstane mishandelingen), eveneens een organisatie van oudstrijders, maar één met vage politieke bedoelingen: zuivering van het politieke klimaat door bestrijding van corruptie en het aankweken van zin voor orde en eerbied voor gezag. Tegenover de rechtse provocateurs stelde links voornamelijk de *Jeunesses communistes* en de *Association républicaine des anciens combattants*. Nadat op 30 Januari door de radicaal Daladier een nieuwe regering was gevormd, werd op 3 Februari bekend dat het hoofd van de Parijse politie, Chiappe, zou worden ‘bevorderd’ tot resident-generaal in Marokko. Dit besluit wekte ontevredenheid bij het Parijse politiekorps, maar vooral bij de extreem-rechtse organisaties, die bevreesd waren voor hun ontbinding door de minister van binnenlandse zaken, Eugène Frot. Op 5 Februari vonden grote protestbetogingen plaats; in de avond en nacht van 6 Februari bloedige botsingen rond de Chambre des Députés en op het Place de la Concorde, waarbij 20 doden en 265 gewonden vielen. De verontwaardiging over dit bloedbad was groot. De rechtse bewegingen verklaarden dat het hun slechts om het ‘fesser les députés’ begonnen was geweest. Als hoofdschuldigen werden aangewezen Daladier en vooral Frot - die persoonlijk de politieoperaties leidde. Niet alleen van rechts, ook van uiterst links kregen zij de bijnaam ‘les fusilleurs’. Op 7 Februari trad het kabinet Daladier af. Nadat president Lebrun een dringend beroep had gedaan op de populaire, 70-jarige oud-president Gaston Doumergue, vormde deze op 9 Februari een regering, waarvan maarschalk Pétain minister van oorlog werd en de oudstrijdersleider Rivollet minister van pensioenen. Behalve de *Action française* begroette de rechterzijde het ministerie-Doumergue met instemming. De linkerzijde was achterdochtig, de communisten fel tegen.

Op 9 Februari vond om acht uur 's avonds op het Place de la République, en ondanks het verbod van de politie, een grote communistische betoging plaats ‘voor de onmiddellijke arrestatie van Chiappe en de fusilleurs Daladier en Frot’ - ook communisten hadden zich op 6 Februari onder de ultra-rechtse betogers tegen de regering-Daladier bevonden - ‘voor de ontbinding van de fascistische liga's en de Kamer van Afgevaardigden, voor de verdediging van de salarissen en lonen’. Gevechten vonden plaats, waarbij 4 doden en 202 gewonden vielen. Op 7 Februari had de communistische vakbond C.G.T. voor 12 Februari een algemene 24-uursstaking afgekondigd. De socialisten sloten zich bij de staking aan en in de middag van de twaalfde Februari troffen socialisten en communisten elkaar in een gezamenlijke meeting van 150000 mensen op het Place de la Nation, waar o.m. het woord werd gevoerd door Léon Blum. Het was een betoging ‘pour la défense des libertés, contre le péril fasciste.’ Hierna nam de onrust op de boulevards snel af: de regering-Doumergue verkreeg van verschillende rechtse organisaties de verzekering dat men het kalmer aan zou doen, terwijl de politie werd versterkt.

‘je bespreking van Kettmann's meesterstuk’ = Op 4 Januari 1934 werd in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen te Den Haag door de toneelgroep *Fascio* een opvoering gegeven van *De Dag die komt*, door George Kettmann jr. In *Het Vaderland* van 5 Januari 1934 besprak Ter Braak het stuk en de opvoering op badinerende toon.

‘de *Forum*-tentoonstelling’ = Op 6 Januari 1934 werd te Rotterdam door de firma D. Bolle een tentoonstelling geopend van boeken, manuscripten en portretten van de auteurs rond het tijdschrift *Forum*. In haar openingswoord zei mej. D. Bolle met de tentoonstelling de sinds kort door haar geleide zaak op een hoger literair peil te willen brengen. Na haar sprak Ter Braak die, volgens het verslag in *Het Vaderland* van 7 Januari 1934, ‘begon met er op te wijzen dat de oude firma Bolle de uitgeefster is van Prikkebeen, deze Don Quichotte in de literatuur, die in zoverre overeenkomst heeft met *Forum*, dat Prikkebeen uitsluitend als kinderboek wordt beschouwd en *Forum* niet voor vol wordt aangezien, daar men het qualificeert als “het tijdschrift der jongeren”’.

513

‘Tenslotte de verzen’ = Het betreft hier het slot van *Naar aanleiding van Laclos* (EdP., V.W. 2, p. 536), waarvoor Du Perron een kwatrijn had geschreven dat hij tenslotte zou vervangen door de ene regel: *Valmont! Valmont! Valmont! morne croquemitaine*! Zie ook brief nr. 514. (Hugo's regel ‘*Waterloo! Waterloo! Waterloo! morne plaine*’ is uit *Les Châtiments*).

514

Topaze = Toneelstuk (1928) van Marcel Pagnol (*1895).

‘Van der Lubbe werd behoorlijk vermoord’ = Op 10 Januari 1934 werd Marinus van der Lubbe te Leipzig door de valbijl terechtgesteld. Hij was

ter dood veroordeeld op 22 December 1933. Toen het Rijksdaggebouw in brand werd gestoken, stond op dat misdrijf niet de doodstraf. Een wet met terugwerkende kracht maakte het vonnis echter mogelijk.

De Nederlandse regering had vergeefs verzocht om een mildere straf. Tegen dat verzoek had ir. A.A. Mussert op 3 Januari 1934 in een vergadering te Amsterdam geprotesteerd.

De Duitse regering maakte, bij de terechtstelling, nog bekend een onderzoek naar de geestvermogens van Van der Lubbe te hebben laten instellen; hij werd volkomen toerekeningsvatbaar bevonden. Op deze laatste omstandigheid werd door Ter Braak gereageerd in de twee slotzinnen van *Renaissance van het fatsoen*, zoals het in *Forum* verscheen: ‘Overigens heeft men van der Lubbe, meen ik, terechtgesteld, omdat hij normaal was. Wonderlijke dingen beleven wij toch...’

‘wat zijn de Vlamen opeens aan het panoptikummen gegaan’ = De Vlaamse afdeling van *Forum*, jrg. 1934 nr. 1, bevatte vier panopticumstukjes van Maurice Roelants, twee van Raymond Herreman, eèn van Gerard Walschap en eèn van Marnix Gijsen.

515

‘Hierbij een panopticum-stukje’ = In *Forum* jrg. 1934, p. 188, verscheen onder de titel *Volkenkundige bijdrage*, het verhaal over Servische officieren dat Du Perron door mevrouw Nossovitsj werd verteld.

516

‘panopticum over het fascisme’ = *Renaissance van het fatsoen*, MtB., V.W. 3, p. 550. Verscheen in *Forum*, jrg. 1934, p. 183.

‘over het Oeralindaboek’ = In *Forum* jrg. 1934, p. 159, verscheen *Pirandello in Practijk - het Oera-Linda-Boek weer actueel*.

‘het “hoerenstuk”’ = Waarschijnlijk is hiermee bedoeld het hoofdstuk *Afscheid van Indië* uit *Het Land van Herkomst*. Er werden nl. geen fragmenten uit *Het Land van Herkomst* in *Forum* gepubliceerd.

[...] = Achtenzestig woorden weggelaten.

Goldoni = Voor Ter Braak's bespreking van *Een knecht van twee meesters* door Carlo Goldoni (1707-1793), zie MtB., V.W. 4, p. 719.

518

[...] = Negenentwintig woorden weggelaten.

‘het werkelijk boeiende stuk van Walschap’ = In *Forum*, jrg. 1934, p. 46, verscheen een fragment uit de roman *Celibaat* van Gerard Walschap. *Harry* = Een fragment uit de gelijknamige roman van Aug. van Cauwelaert, *Forum* jrg. 1934, p. 64.

Kerensky = Alexander Feodorovitsj Kerensky (*1881) was leider van de Russische regering van September tot November 1917. Na door de bolsjewisten te zijn verdreven, vestigde hij zich in Frankrijk. Woont thans in Californië.

Georges Carpentier = Frans bokser (*1894) die in 1920 de wereldtitel behaalde in het halfzwaargewicht. Een poging om wereldkampioen alle

categorieën te worden mislukte in 1921 te Jersey City door een nederlaag tegen de Amerikaanse zwaargewicht Jack Dempsey.

'De verzen van Anthonie' = Bedoeld zijn de verzen *Mijn Zoon* I en II en *Standaard, overhandigd aan mijn zoon*. Dit laatste vers luidt: 'Jongen, word als je moeder is: als / een leeuwerikslied en een Wienerwals. / Word als de boer van haar bergen: hecht, / Een die liever een lied zingt dan wat zegt. / Jongen, word als je vader is: stel / Denken en doen onder eigen bevel. / Jongen, wees ruim en recht als zijn land, / Dat open ligt als de palm van een hand. / Jongen, meet nooit met onzuivere schaal. / Oranje, Tell - dat eist heldere taal. / Neem nooit tot neerslachtigheid de wijk. / De vruchten zijn bitter, de boom is rijk. / Jongen, wees vrij als de wind, als het wild, / Wees zo vast en taai als een schors, als een schild. / Ga dan het leed, het geluk tegemoet, / Draag zorg, dat je leven het leven groet. / Het kan schraal, het kan hard zijn, maar jongen, span / De boog zo strak je hem spannen kan.'

519

[...] = Vierentachtig woorden weggelaten.

'Ik heb Jessner gevraagd' = Het interview met Leopold Jessner verscheen in *Het Vaderland* van 13 Januari 1934. Het werd gevolgd door enkele beschouwingen van de regisseur Reinhardt, uit een rede van de laatste over de toneelspeler, gehouden voor de Columbia universiteit te New-York.

'De regisseur', aldus Jessner, 'is een kunstenaar die precies weten moet wat hij doet; hij is meer kapitein, strateeg, architect dan kunstenaar in de zin van Goethe, wiens "Bilde Künstler, rede nicht" nog geen rekening kon houden met het bestaan van de regisseur. De regie als zelfstandige kunstvorm is jong.' Jessner definiëerde de regie nog als een zelfstandige uiting van menselijke verbeeldingskracht.

Ter Braak stelde daarop het probleem van de verhouding tussen regisseur en auteur: in hoeverre mag de regisseur beschouwd worden als een tyran die slechts met schrijvers rekening houdt voor zover zij speelbare en willekeurig te besnoeien teksten leveren?

521

Bertrand de Jouvenel = Historicus en politiek essayist. Du Perron heeft Jouvenel's relaas gelezen in *Paris-Soir*, welke krant hij in Parijs las, naast *l'Intransigeant*.

'camelot du roy' = De *Fédération des Camelots du roi* fungeerde als knokploeg van de Action française. In 1934 waren er ongeveer 2000 camelots in Parijs.

522

Jan = Ter Braak's jongste broer J.G. ter Braak (1906-1960).

Royaards = Willem Royaards (1867-1929), toneelspeler en regisseur.

Pola Negri = Bekende filmster uit de jaren twintig.

'Theun de Vries heeft ons allen' = Theun de Vries publiceerde in

D.G.W. van Januari 1934 *Proefbalans 1934*, waarin hij o.m. schreef: ‘Marsman, Binnendijk (wijlen, mag ik wel zeggen), Klinkenberg, Ter Braak, Du Perron, Engelman, Van Vriesland, wij moeten afscheid nemen...

Ik weet het, gij hebt ons allen een slecht rapport meegegeven. Het is meer voorgekomen, dat jongens met slechte rapporten het in de praktijk des levens verder hebben gebracht dan de baccalaureaten. Wie bewijst het gelijk van kortzichtige schoolsheid? Reeds redde zich Helman uit uw illuster college; daarom schrijft hij nu te gemakkelijk (niet waar?). Den Doolaard leerde een vurig en hard bestaan ver buiten de sfeer van uw doctrines; daarom vergeeft gij hem de stralende levenslust van zijn boeken nooit. Coolen, die bij u in het geheel niet telt, heeft steeds de eenzaamheid betracht... ikzelf werd door een ongewilde, maar achteraf noodwendige isolatie verlost van uw dogmatiek der dogmaloosheid; daarom zijn wij allen meer dan grof overschat (niet waar?)...

De koersen van de aandelen, die gij argeloze lezers in handen speelde, dalen ontzaglijk. De ineenstorting is niet ver meer.

Maar kom straks niet bij ons om hulp, als uw systeem in puin ligt. Wij horen tot een andere wereld dan de uwe. Gij zoudt op onze deur een bordje vinden: *Niet thuis*.’

Bob = Robert de Roos (*1907), zwager van E. du Perron.

523

‘je stuk over Wagener en Malraux’ = In *Het Vaderland* van 21 Januari 1934 besprak Ter Braak de roman *Shanghai* door W.A. Wagener, welke hij aan het slot van zijn beschouwing vergeleek met het eveneens in die Chinese stad spelende *La Condition Humaine*. MtB., V.W. 5, p. 79.

524

R. Fülöp-Miller = René Fülöp-Miller schreef *Macht und Geheinmis der Jesuiten* (1929).

Klinkenberg = G. van Klinkenberg(*1900), dichter.

Edith Werkendam = Schrijfster van in hun tijd gewaagd-erotische romans.

525

‘Dien jongenheer Helman hoop ik as. Zondag’ = Zie *Waarom niet driehonderd pagina's*?, MtB., V.W. 5, p. 92.

A High Wind in Jamaica = Roman (1929) van Richard Hughes (*1900).

‘Theun heb ik... terechtgewezen’ = Ter Braak publiceerde *Kleiner Mann, was nun*?, een panopticum-stuk tegen Theun de Vries, in *Forum* van Februari 1934.

‘de zaterdag gehouden rede van Kramers’ = Openingsrede voor de tentoonstelling van het Duitse emigrantentijdschrift *Das neue Tagebuch*, ingericht door de boekhandel Mensing en Visser te Den Haag. Volgens het verslag in *Het Vaderland* van 27 Januari 1934 besloot W.A. Kramers zijn rede aldus: ‘Voor alles moet ik er bij u op aandringen desnoods met

het vooruitzicht van een concentratiekamp op Urk, u te verzetten tegen iedere schending van onze geestesvrijheid, de basis van de ontwikkeling van het logisch denken, het onmisbare voor een gezond bloeiend geestesleven.'

'In Febr. zul je mijn eerste aanval' = Het panopticum-stuk *Renaissance van het fatsoen*, MtB., V.W. 3, p. 550.

526

Stanislawsky = Konstantin Stanislawsky (1863-1938), Russisch toneelspeler en regisseur.

Harten en Brood = Roman van Albert Kuyle.

528

Nash = Populair Engels tijdschrift.

Wu Wei = Novelle van Henri Borel.

Toepoel = P.M.C. Toepoel, kynoloog en boksleraar.

529

'Zijn bloedsbroeder Antoon Coolen' = Slaat op het artikel van Theun de Vries in *D.G.W.* van Januari 1934.

'het coquetteren van Anthonie met Hitler in *De Gids*' = In *De Gids*, jrg. 1934, p. 77, wees Anthonie Donker *Der Hass* van Heinrich Mann af als een bijdrage tot vermeerdering van de haat in Europa. Na verklaard te hebben geen bewonderaar van Hitler te zijn, schreef Donker dat 'de feiten en indrukken (hem) er overtuigend op wijzen, dat de nationaal-socialistische beweging een evolutie doormaakt, die het rechtvaardigt dat men haar ondanks haar verleden en begane fouten, de kans geeft en dat men haar niet meer bestrijden kan, zonder zich dan ook consequent anti-Duits te noemen.'

'een kroniek over "l'esprit francais"' = MtB., V.W. 5, p. 85.

'jullie stuk over "le cas Oswald"' = In *Het Vaderland* van 1 Februari 1934 verscheen: *Een nieuwe ster aan de cabarethemel - Le cas Oswald*, n.a.v. de chansonnière Marianne Oswald.

530

Strand Magazine = Populair Engels tijdschrift.

531

‘Lees ook in de laatste N.R.F. het stuk van Trotsky over het Nationaal-Socialisme en de rassentheorie van Gobineau.’ = In zijn essay *Qu'est-ce que le National-Socialisme*? schreef L. Trotsky o.m.: ‘Pour élever la nation audessus de l'histoire, on lui donne l'appui de la race. L'histoire est jugée comme émanation de la race. Les qualités de la race sont construites indépendammant des conditions sociales variables. En rejetant la conception économique comme inférieure, le national-socialisme descend d'un étage au-dessous: du matérialisme économique, il fait appel au matérialisme zoologique. La théorie de la race, comme créée spécialement pour un autodidacte prétentieux qui chercherait une clef universelle à tous les mystères de la vie, apparaît surtout lamentable à la

lumière de l'histoire des idées. Pour créer la religion du sang germanique pur, Hitler a dû emprunter de seconde main les idées du racisme à un français, diplomate et écrivain dilettante, le comte de Gobineau. Pour la méthodologie politique, Hitler la trouvait toute prête chez les Italiens, Mussolini ayant largement utilisé la théorie de la lutte des classes de Marx. Le marxisme lui-même était le fruit de l'union de la philosophie allemande, de l'histoire française et de l'économie anglaise. En remontant la généalogie des idées, fût-ce des plus réactionnaires et des plus stupides, on ne trouve pas trace de racisme.'

533

Deux Magots = Café aan de Boulevard St. Germain, hoek Place St. Germain-des-Prés.

Vaillant-Couturier = Paul Vaillant-Couturier (1892-1937), Kamerlid en romancier, was hoofdredacteur van het communistische dagblad *L'Humanité* van 1926-1937.

Maurits Uyldert = Maurits Uyldert (1881-1966), was literair kritikus van het *Algemeen Handelsblad*.

534

'Ik heb eergisteren Duhamel geïnterviewd' = In *Het Vaderland* van 8 Februari 1934 noteerde Ter Braak over de Franse romancier Georges Duhamel (*1884) o.m. het volgende: 'Zoals wij Duhamel in een gezellig Hollands milieu zien zitten, zou hij zonder enig bezwaar van Hamel kunnen heten. Hij heeft iets gemoedelijks, iets vertrouwelijks over zich, dat de Hollander zeer goed ligt... Niets spreekt in Duhamels trekken van onverzoenlijkheid, en zelfs in zijn betuigingen van afkeer (jegens de wolkenkrabbers en de machines) straalt een onveranderlijke welwillendheid door. Men heeft zoo van die menschen, ook onder de schrijvers; zij kunnen nog zo scherp en fel trachten te zijn, het lukt hun niet, omdat zij in hun die scherpe en felle tegenstellingen niet hebben... Hij is zo enthousiast voor Nederland, dat de Nederlander, die naar hem luistert, zich voortdurend geroepen voelt daartegen te protesteren en de minder goede zijden van zijn volk naar voren te brengen. Want zo zijn wij; huldebetuigingen maken ons zenuwachtig en verlegen.'

535

Oustric = Financier wiens oplichterijen in 1930 aan het licht traden en de aandacht trokken, vooral toen bleek dat de Bank van Frankrijk hem leningen had verstrekt van meer dan honderd miljoen francs.

'Bep leest Coster over jou' = In *De Stem*, jrg. '34, p. 188, schreef Coster over *Nietzsche contra Freud* (uit *P.Z. Partij*) dat in *Groot Nederland* van Januari 1934 was verschenen. 'Staat het er werkelijk?', schreef Coster o.m., 'Zijn we dan gek geworden in ons goede Holland? Neen, het staat er, er is geen enkel voorbehoud omheen, "de liefde, de godsdienst, de poëzie, de droom", is "een Victoriaans mythencomplex", elders heten zij "de Victoriaanse d.i. kleinburgerlijke taboe's". Het is nauwelijks nodig

tegen deze krankzinnige denigratie nog iets te zeggen... Och! het is eenvoudig maar een soort van delirium tremens van verwaandheid, of liever van zelfbewustzijn. Door al dat vernietigen van menselijke waarden is de heer Menno ter Braak in zulk een opgewonden beeftoestand geraakt, dat letterlijk alles van zijn plaats bibbert... Maar... wij schrikken voorlopig nog niet heus!! Wij schudden alleen van het lachen en zeggen: die ridicule neuzelaar.'

536

'op de stakingsdag' = 12 Februari 1934.
Tsjen = Personage uit *La Condition Humaine*.

537

'Heinz Liepmann is hier gevangen genomen' = *Het Vaderland* van 13 Februari 1934 meldde dat op last van de officier van justitie, mr. Van Thiel, op 12 Februari te Amsterdam was gearresteerd Heinz Liepmann, die na zijn ontvluchting in een Duits concentratiekamp in ons land vertoefde. In Liepmann's, bij Van Kampen te Amsterdam uitgegeven roman *Das Vaterland* kwam de volgende passage voor, waarbij de voor de arrestatie van de auteur verantwoordelijke zin is gecursiveerd: 'Sondern Hindenburg ist der Mann, der als die national-socialisten bereits zwei Millionen Stimmen verloren hatten, H. am 30. Januar 1933 zum Kanzler machte, weil der Untersuchungsausschuss des Reichstages festgestellt hatte, *dass Hindenburg's Gut Neudeck, im Rahmen der Osthilfe Gelder bekommen habe*. Dann wurde H. Reichskanzler, und der Untersuchungsausschuss verschwand.'

In zijn commentaar in *Het Vaderland* schreef Ter Braak de gehele procedure uiterst bedenkelijk te vinden, allereerst op grond van de 'aantasting van het asylrecht voor de vrije mening, waarop ons land sedert eeuwen, en terecht, zo trots is geweest.' Verder wees Ter Braak er op dat Liepmann niets anders deed dan de discussie tussen twee romanfiguren weergeven, zodat ook formeel op *deze* plaats de auteur niets kon worden ten laste gelegd.

Het Vaderland van 14 Februari berichtte dat de gehele oplage van de roman van Liepmann bij Van Kampen in beslag was genomen. Het blad publiceerde een gesprek met Liepmann's verdediger, mr. François Pauwels te Amsterdam. Van ir. P.M. Montijn was er een ingezonden brief, waarin protest werd aangetekend tegen Ter Braak's goedpraten van een belediging 'een hoogstaand en algemeen hooggeacht man en Staatshoofd' aangedaan. Ter Braak antwoordde dat zijn bezwaar 'niet zozeer betrof de vervolging van Heinz L. als wel de wijze, waarop men deze vervolging heeft geënscèneerd.' Men had L. in hechtenis genomen en hem gedurende uren in het onzekere gelaten over de reden van zijn aanhouding, terwijl hij onder medische behandeling stond voor een in het concentratiekamp stukgeslagen nier! Ook releveerde Ter Braak het in beslag nemen van de oplage van *Das Vaterland*: 'dat is een symptoom,

waarvoor onze qualificatie “uiterst bedenkelijk” eigenlijk uiterst zwak is!’ In *Het Vaderland* van 15 Februari stond een brief van Liepmann aan zijn verdediger afgedrukt, waarin hij klaagde over zijn behandeling door de Amsterdamse politie: gedurende twee dagen had hij slechts brood te eten gekregen, en hij sliep onder vuile dekens in een hangmat. Een ander bericht vermeldde dat de officier van justitie ontkende dat de Duitse regering in deze kwestie druk had uitgeoefend.

In *Het Vaderland* van 16 Februari 1934 noemde mr. W.A. Telders Ter Braak's protesten tegen de justitie een ‘zeer bedenkelijk precedent.’ Ter Braak vond in de brief van mr. Telders geen aanleiding om zijn standpunt nog eens te bepalen. *Vooruit* meldde dat verzoeken om Liepmann i.v.m. zijn nieraandoening in een ziekenhuis op te nemen, niet hadden mogen baten. Op 21 Februari 1934 veroordeelde de politierechter te Amsterdam Heinz Liepmann tot een maand gevangenisstraf met aftrek van voorarrest. Ter rechtzitting had Liepmann verklaard niet de bedoeling te hebben gehad Hindenburg te beledigen: de gewraakte passage wilde hij schrappen. De officier van justitie, mr. de Blécourt, vond dat verdachte een ‘uiterst onbetrouwbare indruk’ had gemaakt. Zelf had mr. de Blécourt op het bed van Liepmann gelegen en ‘ik lag er als een vorst.’ Von Hindenburg, aldus mr. de Blécourt, ‘is een man van onbesproken gedrag, algemeen geëerd en gezien. In de oorlog heeft hij zijn jongens in de voorste linies toegesproken.’ Mr. de Blécourt had een gevangenisstraf van twee maanden geëist.

Het Vaderland van 22 Februari 1934 signaleerde een hoofdartikel in de *Manchester Guardian* waarin, n.a.v. de zaak-Liepmann, de conclusie werd getrokken dat Duitsland blijkbaar in staat was de Nederlandse regering onder sterke druk te zetten.

540

‘Neef Huizinga’ = Van moederszijde - Geertruida Alida ter Braak-Huizinga - was Menno ter Braak familie van J.H. Huizinga.

‘Helman schrijft deze week in *De Groene*’ = Albert Helman besprak *Dr. Dumay Verliest* in *De Groene Amsterdammer* van 17 Februari 1934. ‘Wat kan Ter Braak’, vroeg Helman zich af, ‘die als het op critische zin aankomt toch ook niet de eerste de beste is, er toe bewogen hebben zich aan zoveel nietszeggende platvloersheid te vergrijpen? Wat anders dan dat hij zozeer in de reactie gevangen zit en met een zo tot het ongerijmde doorgevoerd egocentrisme behept is, dat hij opeens geen enkele verhouding meer ziet, geen enkel ideaal meer kent, geen enkel puntvan-vergelijking met anderen?

Of zou er bij hem inderdaad een volstrekte afwezigheid van ieder beeldend vermogen, van iedere plastische inventie zijn? Kortom, een volslagen gebrek aan scheppende artisticiteit?’

541

Jean Delmas = Frans publicist. De historicus is momenteel verbonden aan het Institut d'études politiques te Lyon. Hij werkte o.a. mee aan *Le monde contemporain, 1945-1963*, onder redactie van Marcel Pacaut en Paul Bouju (collection U, A. Colin, Paris 1964).

Ligue des Droits de l'Homme = De *Ligue des Droits de l'Homme* werd opgericht in 1898, de tijd van de affaire-Dreyfus, met de bedoeling de beginselen van de Franse revolutie te verdedigen, er van uitgaand dat willekeur en intolerantie belemmeringen zijn op de weg naar beschaving en vooruitgang. De vrijmetselaars vormden spoedig de meerderheid in deze liga.

542

'flauwe moppen als over het W.C.-tje van Stefan George' = In *Renaissance van het fatsoen*, zoals het in *Forum* van Februari 1934 verscheen, schreef Ter Braak dat hij bij de adoratie van de *Kreis* voor Stefan George altijd moest denken aan dat hele kleine kamertje dat toch ook in de woning van George te vinden zou zijn. Deze passage is later door Ter Braak geschrapt toen hij het stuk opnam in het *Journaal van het Tweede Gezicht*.

'Die klooi schrijft over de bendehoofdman Dimitrov' = In zijn opstel in *De Gids* keerde Anthonie Donker zich tegen 'de uitingen, die alleen op het instinct afgaan'. 'Waardeloos', en tot zulke uitingen rekende hij, behalve Spengler's *Jahre der Entscheidung*, ook *Der Hass* van Heinrich Mann, 'dat het nationaal-socialisme als een waanzinnig amok van bloeddorstige en gewetenloze avonturiers voorstelt. Europa moet wel door en door ziek en getroubleerd zijn, wanneer een filosoof als Spengler een hysterische vloekpsalm tegen het marxisme schrijft, als de strijder voor de vrede Romain Rolland een telegram van bewondering zendt aan het toevallig in een onverdiende impasse geraakte Bulgaarse bendehoofd Dimitroff...' Romain Rolland zond zijn telegram uit bewondering voor de uiterst slagvaardige wijze waarop de Bulgaarse communistenleider zich verweerde in het proces van de brand in het Rijksdaggebouw. Bij deze en soortgelijke brieven van Ter Braak en Du Perron dient men niet de consequent anti-nazistische houding te vergeten, die Anthonie Donker gedurende de tweede wereldoorlog aannam.

543

'Je stuk over Coolen' = Ter Braak's stuk *Provincialisme-Regionalisme* verscheen in *Het Vaderland* van 18 Februari 1934. Zie MtB., V.W. 5, p. 106.

Soupault = Philippe Soupault (*1897), surrealistisch dichter, romancier en kritikus.

544

'zie dit nummer' = In *D.G.W.* van Februari 1934 kwam de anti-fascistische gezindheid van de redacteur W.A. Kramers tot uitdrukking in zijn bespreking van *Das Vaterland*

door Heinz Liepmann en in de plaatsing van *De Brand - Het proces Van der Lubbe* door G.T.J. de Jongh, met tekeningen van Jo Spier.

548

‘de culclub’ = De *Sociëteit voor Culturele Samenwerking* te Den Haag.

549

‘dat van *Harten en Brood*’ = Het colophon van *Harten en Brood* werd door Ter Braak overgeschreven in zijn brief aan Du Perron van 29 Mei 1934.

551

‘de Forum-expositie’ = Zaterdag, 3 Maart 1934, werd door Menno ter Braak de *Forum*-tentoonstelling bij boekhandel Boucher, te Den Haag, geopend. *Forum*, aldus Ter Braak in zijn openingswoord (zie *Het Vaderland* van 4 Maart 1934), heeft gepoogd zich tegen de geestelijke uniformering te verzetten, het heeft enkele principes naar voren trachten te brengen die men deels als een reactie op bestaande verhoudingen kan beschouwen. Het criterium der persoonlijkheid als grondslag van literaire waarde was een reactie op de overschatting der poëzie in Nederland.

‘Zijn oordeel over Diderot’ = In *Mémoires d'un Touriste* (1838) schreef Stendhal: ‘Sans doute cet écrivain a de l'emphase, mais combien en 1850 ne paraîtra-t-il pas supérieur à la plupart des *emphatiques* actuels! Son emphase à lui ne vient pas de pauvreté d'idées, et du besoin de la cacher. Bien au contraire, il est embarrassé de tout ce que son coeur lui fournit. Il faut arracher six pages à *Jacques le Fataliste*; mais, cette épuration accomplie, quel ouvrage de notre temps est comparable à celui-là?’

‘Hij laat in zijn *Nieuwe Gemeenschap*... vreeselijk op jou schelden’ = In *De Nieuwe Gemeenschap* van Februari 1934, p. 86, schreef ‘Janus’ het opstel *Pamflettisten en Querulanten*, waarin Albert Kuyle wordt genoemd als degeen die in Nederland de ‘werkelijke pamflettist’ het meest benadert en waarin *Uren met Dirk Coster* werd gedefiniëerd als een ‘eindeloos gegraai naar zinnetjes, een gesabbel aan zinnetjes.’

[...] = Twintig woorden weggelaten.

G. van Hulzen = G. van Hulzen (1860-1940), romanschrijver.

552

[...] = Eenentwintig woorden weggelaten.

P*artij Remise* = Roman van Jef Last.

553

‘Het ondier Székely heb ik Zondag a.s. te grazen’ = Ter Braak's bespreking van *De andere Wereld* door M.H. Székely-Lulofs verscheen in *Het Vaderland* van 11 Maart 1934. MtB., V.W. 5, p. 125.

‘Vond je de *Deftige Disselaars* van v. Gelderen niet geslaagd?’ = Het gedicht *De Deftige Disselaars* van Jaap van Gelderen verscheen in *Forum*, jrg. 1934, p. 193.

555

‘2 panopticums’ = Het versje tegen Fischer werd later door Du Perron zelf ingetrokken. *De Derde Knal* verscheen in *Forum*, jrg. 1934, p. 382.

‘je stukje over Mae West’ = *I'm no angel - but we'll see you again*, MtB., V.W. 3, p. 552.

‘je stukje over Brand(en)-en-Hindenburg’ = In *Forum*, jrg. 1934, p. 248. ‘Rudie wel aardig’ = Het betrof hier de verzen *Scherzo* en *St. Nikolaasavond* van R.A.J.v. Lier.

‘Het vers van Elsschot’ = W. Elsschot, *Brief*.

‘de mysterieuze P. het beste vers in *Forum*’ = Het vers *Herberg in het Wond, Forum*, jrg. '34, p. 252.

‘de verzen van Jaap van Gelderen’ = *Forum*, jrg. 1934, p. 193-195.

Ferral = Figuur uit *La Condition Humaine*, evenals ‘Valérie.’

556

‘Zaterdag gaat hier de première van Bruckner's *Die Rassen*’ = In *Die Rassen*, schreef Ter Braak in een voorbespreking in *Het Vaderland* van 3 Maart 1934, ‘geeft Ferd. Bruckner in dramatische vorm reactie op het gebeuren van het vorig jaar in Duitsland.’ Het stuk behandelde de jodenvervolging in een Duitse universiteitsstad. Het werd opgevoerd door het *Hofstad-Toneel*, met Paul Steenbergen in de rol van een joodse jongeman.

557

Intran = L'Intransigeant, zeer conservatief Parijs dagblad, waarvan de oplaag in de dertiger jaren alleen door *Paris-Soir* werd overtroffen.

Corniglion-Molinier = Frans vliegenier die in de vierde Republiek enige malen minister zou worden. Overleden in 1963.

559

‘Het panopticum’ = Het P.S. van Du Perron's stuk *De Derde Knal* eindigde aldus: ‘Après tout blijft alles een kwestie van graad en de mensen die precies wisten dat Fülöp-Miller en ik de grote regisseur Meierholt verkeerdelik een a in zijn naam schoven, hebben niet geweten dat ik de beroemde akteur Gielgud te kort deed, toen ik hem - het was bij dezelfde gelegenheid - tweemaal zonder e liet staan.’

[...] = Vijftig woorden weggelaten.

560

Conrad Ferdinand = Conrad Ferdinand Meyer. In *Boekenschouw* was beweerd dat Antoon Coolen nog maar tien novellen als *De man met het Jan Klaasenspel* te schrijven had om te kunnen worden genoemd naast Tsjechov, Maupassant en C.F. Meyer. Du Perron schreef daarop: ‘De eerste twee namen kende men, zodra er maar iets van “novellen” in de lucht zat, als een refrein sedert minstens een kwart-eeuw; de derde klinkt verrassend nieuw - of is het verrassend voorbij? Ik

althans erken een volmaakte onwetendheid, niet alleen ten opzichte van de biografiese, maar zelfs van de etnografiese, of niet een aktueler woord: de nationale positie van deze beroemde novellist Meyer' (*Forum*, jrg. 1934, p. 383, *De derde knal*).

[...] = Vijfentwintig woorden weggelaten.

561

‘vanmorgen je briefkaart gekregen’ = De briefkaart is niet teruggevonden.

562

‘Je stuk over Kuyle-Last’ = *Ehrenburg maakt school*, n.a.v. *Partij Remise*, door Jef Last, en *Harten en Brood*, door Albert Kuyle, verscheen in *Het Vaderland* van 25 Maart 1934. Zie MtB., V.W. 5, p. 138.

563

‘Maar ik geef ze nu als *vast* nummer voor Mei’ = Inderdaad verscheen Du Perron's *Naar aanleiding van Les Liaisons Dangereuses* in het Meinummer van *Forum*, 1934. EdP., V.W. 2, p. 527.

‘Interview met Malraux is heel mooi’ = Het interview met André Malraux werd geschreven door mevr. E. du Perron-de Roos, zie Du Perron's brief van 24 Maart 1934.

[...] = Tweeënzestig woorden weggelaten.

‘Dirk heeft in *De Stem* weer iets... gekwijld over Garbo en Dietrich’ = Ter Braak moet het eerste deel hebben gelezen, op 28 Maart 1934, van *Twee Vrouwen*, door Dirk Coster (*De Stem*, jrg. 34, p. 274), een analyse van Greta Garbo en Marlene Dietrich als vrouwelijke symbolen van hun tijd: ‘Wat hebben zij beiden opvallend gemeen: Garbo en Dietrich? Dadelijk horen wij hun stemmen, zwaar, dof, buitengewoon aangrijpend soms, maar zonder een dier lichte kwinkeleringen die van oudsher van de vrouwenstem de bijna onvermijdelijke bekoring scheen. Stemmen die naar het manlijke neigen... Allereerst dus: de tijd vraagt in de vrouw een hoog percentage mannelijkheid. De vrouw als vrouw bekoort niet meer zo overweldigend, - de zij-vrouw, het onderworpen wezen met de zilveren stem, met de eindeloze bereidheid tot liefde, met de weke rondingen van een lichaam dat een peluw van vergetelheid was en droom voor het strijdensmoede hoofd van den man.’

‘Gisteren is Emma ter aarde besteld’ = Koningin Emma, overleden op 20 Maart 1934, werd 27 Maart 1934 begraven.

‘Ik zal er morgen een stuk over schrijven’ = Ter Braak's bespreking van *Mijn Verhouding tot Stefan George* door Albert Verwey verscheen in *Het Vaderland* van 29 Maart 1934 (MtB., V.W. 4, p. 270), met een foto van de Duitse dichter waarop hij, volgens Ter Braak, leek op de toneelspeelster Esther de Boer-van Rijk (vgl.: ‘Het lijkt *erg* veel op Esther de Boer-van Rijk!’, en ook, in het P.S. van Du Perron's brief nr. 564: ‘Je stukje over Esther was best...’)

565

Briefkaart, poststempel: Bruxelles, 2.4.34.

T.V. = H.L. Timmers-Verhoeven, in 1934 directeur van de verzekeringsmaatschappij *Utrecht* te Brussel.

566

Briefkaart, met poststempel waarvan alleen leesbaar is: Bruxelles (Nord), 3...1934.

568

Joost Mendes = Joost Mendes was het pseudoniem van Em. Querido (zie noot 993). Onder die naam schreef hij *De Santeljano's*.

569

L'abbé Du Laurens = Henri-Joseph Dulaurens (1719-1797). ‘Esprit brouillon, disputeur, atteint d'une véritable manie de la persécution, il entra en lutte avec ses collègues, les Jésuites, les Bénédictins de Cluny et multiplie contre ses adversaires les pamphlets truculents et cyniques. Il dut s'enfuir en Hollande et à Francfort. La Chambre ecclésiastique de Mayence le condamna pour ses attaques contre la morale et la religion.’ (Citaat ontleend aan de *Dictionnaire des lettres françaises, le dix-huitième siècle*, uitgegeven onder leiding van kardinaal Grente.)

570

Briefkaart, poststempel: 10.IV.1934.

‘het gescheld van Janus’ = In *De Nieuwe Gemeenschap* van Maart 1934 schreef Kuyle *Proza - een overweging vooraf*, een bespiegeling waarin de jeugd werd verheerlijkt die zich zou hebben afgewend van ‘francophiele cultuurpanlikkers’, en zich zou hebben gekeerd naar de jazz-speler Cab Calloway, en waarin wordt gemijmerd over het slaan van sommige mensen, waarbij Kuyle duidelijk aan Ter Braak, Du Perron en Van Duinkerken dacht. Aan zulke lieden met hun ‘peuterig sarcasme’ en hun ‘kleine ironie’ stelde de auteur Theun de Vries ten voorbeeld in zijn *D.G.W.*-artikel van Januari 1934. (zie aantekening nr. 522).

‘Gabriël Smit over *Soleares*’ = In hetzelfde nr. van *D.Nwe.Gem.* besprak Gabriël Smit *Soleares*. Hierbij schreef hij o.m. ‘Maar wanneer die legende ook de dichter grotere en verheven proporties gaat geven, moet ik protesteren, want zo bijzonder is dit dichterschap niet. Het is zelfs bijna gèèn dichterschap en het lezen van Slauerhoff's laatste bundel *Soleares* heeft mij de al lang sluimerende overtuiging bijgebracht, dat dit werk onverantwoordelijk wordt overschat. Want dit boekje is, hoe opgewekt en netjes uitgegeven ook, grauw van verveling, en wanneer het dat niet is, is het volstrekt immoreel.’

572

Lamberty = In de Vlaamse afdeling van *Forum*, jrg. 1934, p. 290, verscheen *Hitler* van Max Lamberty. ‘Het is duidelijk’, schreef de Vlaamse essayist, ‘De verarmde middenstanden hebben zich niet over hun ellende getroost met om het even welk begoochelend leugenachtig betoog. Zij hebben naar Hitler geluisterd omdat hetgeen hij zei precies het tegenovergestelde van dwaling en leugen scheen te zijn: alles, vanaf zijn beschuldigingsakte tegen het buitenland, dat het Verdrag van Versailles opgelegd had, en tegen de binnenlandse demokratie en haar grondwet van Weimar, tot aan de verheerlijking van het Germaanse Ras en het antisemitisme, was voor hen een goed sluitende, geestelijke constructie. Hitler zegevierde op het ogenblik dat de massa volstrekt aan alles was gaan twijfelen en veel meer een nieuw geloof, een nieuwe levensleiding, dan brood nodig had. *Hij heeft het Duitse volk materieel niet rijker gemaakt, maar hij heeft de geest van het Duitse volk bevredigd*.’

573

Deze regels zijn geschreven op een gekleurde prentbriefkaart, voorstellend Louise Grandjean. Inderdaad is nog te zien dat de lange haren van deze toneelspeelster of zangeres met potlood zijn ‘bijgewerkt’. De briefkaart draagt het poststempel: 12.4.34.

574

‘Coster gaat deze maand in *De Stem* ook weer tegen jou en mij te keer’ = In *De Stem*, jrg. 1934, p. 395, besprak Dirk Coster Albert Kuyle's roman *Harten en Brood*, waarbij hij o.m. de ‘enorme voorsprong aan reëele geestigheid’ constateerde die Kuyle op Du Perron zou hebben en waarin hij ook, in het voorbijgaan, schreef over de ‘zielige zelfbekentenissen van Ter Braak’.

‘Godfried Benn en Ewers’ = Benn en Ewers kozen in 1933 de zijde van de nationaal-socialisten. Ewers en Hitler spraken de herdenkingsredes uit bij de Horst Wessel-herdenking in 1933 en in Mei van hetzelfde jaar vroeg Klaus Mann Benn om rekenschap met betrekking tot zijn overgang tot de nationaal-socialistische beweging. Benn antwoordde met een open brief aan Klaus Mann die voor de radio werd voorgelezen, en waarin hij zijn keuze bevestigde. In het eerste nummer van *Die Sammlung* reageerde Klaus Mann fel op Benn's open brief.

‘Die Sammlung is vanmorgen... verschenen’ = Ter Braak besprak het aan Nederland gewijde nummer van *Die Sammlung* in *Het Vaderland* van 13 April 1934. ‘De aflevering’, schreef Ter Braak, ‘opent met een bijdrage van ondergetekende over het thema *Geist und Freiheit*. Daarna behandelt E. du Perron in een zeer subjectief, maar tevens zeer boeiend geschreven opstel, dat in hoge mate amuseert, de Nederlandse literatuur, waarbij hij uitgaat van de figuur Multatuli, die hij met Nietzsche vergelijkt, om tot de conclusie te komen dat de Nederlander naast de Duitser een eigen waarde vertegenwoordigt. Karakteristiek voor du Perron's literatuurbeschouwing is, dat tegenover Multatuli en Couperus de eigenlijke Beweging van Tachtig op het tweede plan wordt gebracht.’ Verder bevatte het nummer van *Die Sammlung* proza van A. den Doolaard, een stuk over de moderne Nederlandse muziek van C. van Wessem, over het toneel van Henrik Scholte, reisnotities van H. Marsman, en poëzie (‘een caricatuur’, volgens Ter Braak) van Jan H. de Groot, Halbo Kool en Sj. Broersma.

575

‘agitpropper’ = Communistisch agitator en propagandist.

Dolfuss = Engelbert Dollfuss (*1892), kanselier van Oostenrijk die tegen de nazis steun zocht bij Mussolini, zou in de zomer van 1934 door nationaal-socialisten worden vermoord.

Torgler = Ernst Torgler (1893-1962), was communistisch fractievoorzitter in de Duitse Rijksdag. In het Rijksdagbrandproces was hij de derde hoofdbeklaagde naast Van der Lubbe en Dimitroff. In tegenstelling tot de strijdvaardige Bulgaar, was hij tijdens het proces weinig actief. De

aanklager eiste de doodstraf tegen Torgler, maar hij werd vrijgesproken. Toch bleef hij nog tot november 1936 in hechtenis.

Bertus Meyer = Bertus Meyer, auteur uit de groep van *Links Richten*.

578

'Het uitleveren van die 4 communisten door de burgemeester van Laren' = De politieautoriteiten van Laren leverden 25 Februari 1934 vier Duitse politieke vluchtelingen, deelnemers aan een revolutionair-socialistisch jeugdcongres, aan de Duitse politie over.

In het buitenland, in Engeland, en vooral in Denemarken werd geprotesteerd tegen deze 'krenking van het asylrecht.' 150 Deense geleerden, kunstenaars, leerkrachten en journalisten wendden zich tot de Nederlandse regering: het was bekend dat de vier Duitsers in het bezit van legitimatiepapieren waren, terwijl eèn van hen, Franz Bobzien, in het bezit was van een Deense verblijfsvergunning, zodat er in het geheel geen juridische reden was om hem uit te leveren.

580

'De heer Trotski' = Leo Trotski (1879-1940), woonde van November 1933 tot April 1934 in ballingschap te Barbizon, toen hij van de procureur-generaal te Melun aanzegging kreeg zijn dorp te verlaten.

582

Serena = Du Perron's vertaling van het werk van Walter Savage Landor, naar de bewerking van Valery Larbaud, zou in 1935 in de serie *Kaleidoscoop* van A.A.M. Stols verschijnen.

'Van Defresne' = A. Defresne protesteerde tegen het stuk van Du Perron over Nederlandse literatuur in *Die Sammlung*, omdat Werumeus Buning en Van Vriesland er niet in werden genoemd (*Die Sammlung*, 1^{e} jrg. p. 508). Du Perron's antwoord werd er onder afgedrukt: 'Das Artikelchen des Herrn Defresne ist für die Mentalität einer gewissen Sorte Amsterdamer Künstler so enthüllend, dass Sie wirklich Unrecht hätten, es Ihren Lesern vorzuenthalten. Für das warme Interesse, mit dem dieser Herr Ihre Holland-Nummer gelesen hat, freut es mich vor allem, dass er selber darin genannt ist; Sie finden ihn auf Seite 425 in dem Theater-Artikel von Henrik Scholte als "einem mittelmässigen Autor, der sich zu einem erstklassigen Regisseur entwickelte". Das ist so eine von den Karrieren, die jemanden davon abhalten kann, genauer zu lesen.' Du Perron merkte vervolgens op dat hij deze dichters niet had genoemd omdat hij het voornamelijk over zijn eigen generatie had gehad; alleen A. Roland Holst had hij, als de belangrijkste dichter van de voorgaande generatie, genoemd, maar ook niet b.v. Bloem, Van Nijlen en Gossaert die anders minstens zo veel recht hadden gehad als Van Vriesland en Werumeus Buning om niet over het hoofd te worden gezien.

583

‘ik heb het Zondag in het Vad. besproken’ = *Het schrijven als bezwering*, n.a.v. *Koningssage*, door Theun de Vries, en *Zeven Fantomen*, door Ben

van Eijsselsteijn, verscheen in *Het Vaderland* van Zondag, 22 April 1934. Zie MtB., V.W. 5, p. 157.

584

'De opdracht' = *Politicus zonder partij* werd opgedragen 'aan E. du Perron en Elisabeth du Perron-de Roos.'

585

Loenatsjarsky = Aan de nagedachtenis van Anatole Wasiljewitsj Loenatsjarski (1875-1933) wijdde Jef Last een artikel in *D.G.W.* van April 1934. Hij wees er daarbij op dat Locnatsjarski, ondanks zijn werkzaamheden als volkscommissaris voor kunst en onderwijs - waartoe hij al spoedig na de Oktober-revolutie werd benoemd - toch een omvangrijk, door Gorki bewonderd en uit 36 delen bestaand literair oeuvre had nagelaten.

586

Deze regels zijn geschreven op een prentbriefkaart van het café-terras van *Astoria*, Vijzelstraat 22-26, Amsterdam. Poststempel: Paris-XVI, 15.30-25-IV-1934.

587

de kleuren zijn die van Mussert = De kleuren van de Nederlandse nazis waren rood-zwart.

Rost = Nico Rost (*1896).

588

'Hierbij een vreemd document' = Het 'document' is niet aangetroffen in de papieren van Ter Braak.

592

'Misschien moet je het in tweeën splitsen' = *Museum voor Stendhal geopend in zijn geboorteplaats Grenoble* I en II verschenen in *Het Vaderland* van 12 en 15 Mei 1934. EdP., V.W. 6, p. 131.

Claix = Pont-de-Claix, dorpje even ten zuiden van Grenoble, aan de rivier de Drac.

Deze regels zijn geschreven op een prentbriefkaart met het poststempel: Grenoble-Gare, 9 V 34, 11.30. De prentbriefkaart laat het ruiterstandbeeld van Napoleon bij Laffrey zien. Het was hier dat Napoleon, terugkerend uit Elba, op 7 Maart 1815 de weg naar Grenoble afgesloten zag door een bataljon onder de commandant Delessart. Nadat geheime onderhandelingen waren mislukt, en beseffend dat zijn eigen strijdmacht ontoereikend was om het bataljon van Delessart uit zijn stellingen te verdrijven, trad Napoleon naar voren en sprak de woorden die ook staan afgedrukt op de prentbriefkaart aan Ter Braak: ‘Soldats, je suis votre Empereur! S'il en est un parmi vous qui veuille tuer son général, me voilà!’

593

‘je korte repliek tegen Engelman’ = In *De Gemeenschap* had Jan Engelman Ter Braak aangevallen omdat hij, in een lezing te Utrecht, zich

had laten *ontvallen* dat *wij om tactische redenen* de schoonheid tijdelijk achteraf hebben gehouden. ‘Toen ik het de volgende morgen,’ schreef Ter Braak in zijn repliek in *Forum*, jrg. 1934, p. 444, ‘in een krantenverslag zo en niet anders zag staan, prikte mij het angstzweet; en zowaar, Jan Engelman slaat toe! Hij redeneert zelfs door en het woord “tactiek” richt vreselijke schade aan. Ziedaar de gevolgen van een onberaden aphorisme!...

Vergun mij daarom, o Engelman, dat ik op deze plaats ronduit boete doe voor een uitdrukking, die (ik weet het) in de mond van personen uit *ons* kamp terecht als een onvergeeflijke zonde tegen de heilige geest wordt beschouwd en ga voort zonder tactiek te bewandelen de paden dergenen, aan wie alle tactiek van de aanvang onzer jaartelling steeds vreemd is geweest. Zo zij het!’

595

U.D. = Utrechts Dagblad.

‘De Karthuizer Kruisen’ = Mevr. E. du Perron-de Roos had Ter Braak een prentbriefkaart gestuurd van het kerkhof van het klooster van de Grande Chartreuse bij Grenoble.

597

‘Dit is de verleider volgens Drieu la Rochelle’ = De ansichtkaart, waarop deze regels werden geschreven, toonde een reproductie van het schilderij *Gille*, uit het Louvre, van Watteau (1684-1721). De verleidersfiguur in Drieu la Rochelle's *L'Homme couvert de femmes* en *Drôle de Voyage* heette Gille. De briefkaart is afgestempeld: 23.V.34.

598

Deze regels werden geschreven op een prentbriefkaart, afgestempeld: Paris, XVI-Rue Singer. 25 V 1934. 15. De briefkaart toonde een foto van Georges Duhamel, Ecrivain.

599

‘jullie weer zo uitvoerig te spreken’ = Uit Ter Braak's notitieboekje - 1934 zou kunnen worden afgeleid dat hij op 19 Mei 1934 naar Parijs reisde en op 21 Mei terugkeerde.

‘mijn verleidersbrief’ = Zie de aantekening bij brief nr. 602.

Oberammergau = Dorp in Beieren, bekend om zijn passiespelen.

‘jullie brief over Rubinstein’ = In *Het Vaderland* van 25 Mei 1934 verscheen een bespreking van de première te Parijs van Ida Rubinstein's ballet bij *Persephone* van André Gide, met muziek van Igor Strawinsky.

‘Lees in hetzelfde nummer’ = In *Vooruit* van 16 Februari 1934 beschuldigde A.M. de Jong Jef Last van plagiaat, bedreven in zijn roman *Partij Remise* ten nadele van

J.F. van Nugteren. Op 19 Februari publiceerde A.M. de Jong in *Vooruit* zijn ‘bewijzen’: twee fragmenten. Op grond hiervan kwam Ter Braak in *Het Vaderland* van 20 Februari 1934 tot de conclusie dat Last van Nugteren geraadpleegd moest hebben, ‘maar verder gaat de analyse ook al niet.’ In *Vooruit* van dezelfde datum gaf Last

opgave van de bron, waaraan hij de ‘gestolen’ passage had ontleend en merkte op dat van Nugteren het ms. van *Partij Remise* enige tijd in bezit had gehad, zodat deze wel Last kon hebben overgeschreven. In *Het Vaderland* van 21 Februari gaf Ter Braak aan A.M. de Jong het advies: voortaan ‘eerst de feiten en dan de moraal.’ *Het Vaderland* van 25 Mei 1934 meldde dat een ereraad, bestaande uit C. Veth, Johan Luger en V.E. van Vriesland, uitspraak had gedaan inzake het geschil tussen Jef Last en A.M. de Jong. Het blad publiceerde een korte verklaring van Jef Last, waarin hij o.m. verklaarde nooit door de ereraad te zijn gehoord. Ter Braak gaf daarop het volgende commentaar (ongesigneerd): ‘Hoewel wij ons uiteraard in het geschil tussen de heren Last en De Jong niet willen mengen, menen wij deze commentaar van de heer Last te moeten publiceren, aangezien ook ons de uitspraak van de ereraad ten zeerste verbaasd heeft; het *Algemeen Handelsblad* noemde de uitspraak “vaag”, maar deze term lijkt ons te zacht. Terwijl er van De Jongs beschuldigingen ongeveer niets is overgebleven, terwijl deze auteur zich desondanks eerst niet ontzag zijn tegenpartij van “letterdieverij”, van het “gappen” van “talloze passages” te betichten, om van andere qualificaties nog maar te zwijgen, heeft de ereraad geen termen gevonden, de heer De Jong daarop te wijzen! Het wil ons voorkomen, dat de ereraad daardoor getoond heeft niet voldoende in te zien, welk belang er met deze uitspraak was gemoeid: n.l. niet meer of minder dan de zuiverheid van ons publieke literaire leven.’

Müller Lehning = Arthur Lehning (* 1899), politiek en literair publicist, schrijver van o.m. *De Vriend van mijn jeugd, herinneringen aan H. Marsman* (1954), verzorgt thans de uitgave van de geschriften van de anarchist Michael Bakoenin (1814-1876).

‘Stuk uit Propria Cures’ = In *Propria Cures* van 19 Mei 1934 verscheen een bespreking van *Politicus zonder Partij* door M.H.T.

600

James Cagney = Amerikaans filmspeler, zie EdP., V.W. 2, p. 737.

‘de 2 Jannen’ = Jan Greshoff en Jan van Nijlen, redacteuren van *Groot-Nederland*, in welk blad (jrg. 1934, p. 363) een stuk was opgenomen over Du Perron van Max Kijzer. ‘Het misverstand’, verklaarde Kijzer o.m., ‘tussen Du Perron en Coster is er in aanleg een van het Franse tegenover het Germaanse’. ‘Reeds voordat ik deze cahiers las’, schreef Kijzer ook nog, ‘had ik al van een en ander wat Du Perron schreef notitie genomen. Hieruit was mij zijn honend oordeel omtrent Querido's oeuvre bekend. Deze mening zal ik hem bestrijden tot ik geen adem meer heb’. Ook tot hij ademloos zou zijn, beloofde Kijzer Du Perron te zullen bestrijden dat Maurits Uyldert van het *Algemeen Handelsblad* de meest verstopte kritikus van Nederland zou zijn.

Dekker = Maurits Dekker (1896-1962), romancier.

601

Deze regels zijn geschreven op een briefkaart die was afgestempeld: 28 Mai 34.1h.30. 28 Mei 1934 viel echter op een Maandag.

'*D.G.W.* met het art. van Theun' = Du Perron bedoelde het Januari-nr. van *D.G.W.*

'het nr. sturen van *De Nwe Gemeenschap*' = Waarschijnlijk heeft Du Perron bedoeld het Maart-nummer van het katholieke tijdschrift onder redactie van Jan Derks, A. den Doolaard, Henk Kuitenbrouwer, Albert Kuyle, Ad. Sassen en Gabriël Smit. In dat nummer verscheen namelijk een stuk van Kuyle, waarin hij o.m. schreef: 'Ik heb me geërgerd aan ter Braak's entrefiletjes over Hitler, in wie hij voorgeeft slechts de politieagent, de veldwachter te zien. Hij is dodelijk bang, dodelijk angstig voor Hitler, en heeft een jaloerse bewondering trouwens voor een ieder die flink, krachtig, groot en machtig is. Hij heeft dit waarschijnlijk als leeraar voor zijn rector, en als wandelaar voor de verkeersagent. Hij heeft geholpen de literaire "vent" te creeëren, omdat geen sterveling er ooit aan zou denken het woord vent in de *gewone* betekenis tegen hem te gebruiken. Een aardigheidje waarover ik hem, als het mij eens lust, uitvoerig à faire zal nemen. Het is om dit alles, om deze angst dat de betrekkelijk goede, de betrekkelijk vastliggende klets-conjunctuur in Nederland in stand gehouden moet worden, omdat, kwam er eèn werkelijk probleem aan de orde dat door kerels moest worden opgelost, niemand meer naar deze laffe troep om zou zien. Het is daarom, om deze kunstmatige schijnwaarden in het leven te houden, dat de stemmen waarin een bewustzijn gaat leven van andere en betere mogelijkheden (Theun de Vries bijvoorbeeld, in zijn *Gulden Winckel*-artikel) moet worden stil gespot, en met niets ter zake doende opmerkingen moet worden overstemd... Maar het verzet groeit, het groeit en die zich verzetten vinden elkaar. Dan rest er nog slechts een gebeurtenis, een enkele wils-act, en de kudde van verraderlijke, vegeterende, critiserende en niets producerende letterkenners wordt voor ons uitgedreven in de zee der vergetelheid, of... redigeert tijdschriftjes in het buitenland.'

In *De Nieuwe Gemeenschap* van Mei 1934 verscheen een stuk van Gabriël Smit die schreef over 'de trieste warhoofden van de *Forum*-groep, die in geen enkel ander tijdsgewricht au sérieux waren genomen. Waarom moet men speciaal vriendelijk zijn tegen lieden, waarvan men kan weten dat zij alles zullen doen om te beletten, dat het leven worden zal zoals het zijn moet?'

602

Dank voor briefkaart = De briefkaart van Ter Braak is niet teruggevonden.

B.A. = Deze regels van Du Perron waren bestemd als onderschrift voor *Cliché van den Verleider - antwoord aan E. du Perron*, een stuk dat Ter Braak, n.a.v. Du Perron's brief over *Les Liaisons Dangereuses*, in *Forum* van Juni 1934 onder het pseudoniem A.P. publiceerde. 'Wat aan zoveel

verleiders belachelijk is,' schreef Ter Braak o.m., 'is voornamelijk dit: dat zij, met al hun cynisme en verregaande eerlijkheid in erotische zaken, bestendig dupe blijven van de fraaie allures, waarmee zij hun bronstigheid vermommen. In dit dupe-zijn is de elegantste verleider cliché; sommigen geloven in de tragische, metaphysische allure (wij zijn van God verlaten, omdat wij geen aanleg hebben voor het huwelijk), anderen in de vrouw als onuitputtelijk studieobject (Anatole France), weer anderen, de meesten, doodgewoon in De Liefde (maar ik erken, dat zijn de verleiders van het jaar nul). De ernst, waarmee de verleider zich toelegt op het geloof in één van deze maskerades, verraadt hem; want eigenlijk is er maar één ding volledig aan hem te respecteren en wel: zijn vitaliteit, die hem drijft meer energie te verspillen aan de parade voor het wijfjesdier dan de gemiddelde burger. Maar juist dat kan de verleider niet toegeven, omdat hij daarmee gelijkgesteld zou zijn met de woerd en de stier, of met de doodgewone erotomaan. Immers: de verleider, die erkent, dat zijn geestelijke parade niets *meer* is dan de eendenparade in de lente en dus niets *anders* dan het spel van een bepaald temperament... is geen verleider meer, ook niet als hij verleidt. Alleen de man, die dupe is van zijn humbug en gelooft in de poësie pure van de pauwestaart als in een "hogere waarde", verdient, dat hij vereenvoudigd wordt door een cliché van overigens allerminst onbedenkelijke aard. Ik zou dan ook nog dit aan je beschouwing willen toevoegen: men herkent de verleiders niet aan een quantum verleide vrouwen, maar aan de volharding, waarmee zij zichzelf iets wijs maken over de liefde; er zijn dus ook verleiders, die nooit iemand verleiden, omdat zij al genoeg hebben aan de illusie van de parade (de flirtation is daarvan een voorbeeld). Hoe intellectueler de middelen, waarvan de verleider gebruik maakt, hoe ernstiger hij dupe is van zichzelf; want van de verleider, die gelooft in het overwicht van een getailleerd pak, kan men nauwelijks anders verwachten, terwijl de intellectuele middelen toch minstens zelfironie mogelijk maken tegenover de met zoveel praal en list bedreven paringspreliminairen.'

'de opgegeven literatuur' = Ter Braak eindigde zijn stuk met het advies aan Du Perron om *De Dood van Angèle Degroux* te lezen. Het *Billet Retour* van Du Perron werd niet gepubliceerd.

603

'over die Jap. arbeidersroman' = In *Het Vaderland* van 3 Juni 1934 besprak Ter Braak de roman *Straat zonder Zon* van Naoshi Tokoenaga. MtB., V.W. 5, p. 197.

605

Regels geschreven op een briefkaart. Poststempel: Paris XVI - 1 - VI - 1934.

607

'die "redes"' = Van 16 tot 18 Oktober 1933 vond te Parijs, op uitnodiging van het *Comité Français de Coöpération Européenne*, een bijeenkomst

plaats, waaraan o.m. deelgenomen werd door Paul Valéry, Julien Benda, Jules Romains, Georges Duhamel, Aldous Huxley, Salvador de Madariaga, graaf Keyserling en voor Nederland prof. J. Huizinga en mr. J. Limburg. In boekvorm verscheen, als resultaat van deze bijeenkomst, *L'avenir de l'esprit européen*, door Ter Braak op 27 Mei 1934 in *Het Vaderland* besproken. Zie ook EdP., V.W. 2, p. 708.

Keyserling = Hermann, graaf Keyserling (1880-1946), filosoof en essayist.

608

'de Pfeffermühle' = Literair, anti-fascistisch cabaret dat onder leiding stond van Erika Mann, die zelf in een interview, haar door Ter Braak afgenomen (*Het Vaderland*, 4 Mei 1934), haar vader Thomas Mann als de eigenlijke 'vader' van het cabaret aanwees. Het was ook Thomas Mann die de naam er voor bedacht. In *Het Vaderland* van 6 Juni 1934 publiceerde Ter Braak nog een dialoog om de *Pfeffermühle* met een 'Hegeliaan.'

'Ik hoop Klaus nog eens over zijn voorliefde voor Cocteau te kapittelen' = Klaus Mann (1906-1949), de oudste zoon van Thomas Mann, die in Maart 1933 uit Duitsland vluchtte, heeft over zijn verblijf in Nederland geschreven in zijn autobiografie *Der Wendepunkt* (1952): 'Man fremdete sich mit Holländern an; am nächsten kamen mir der literarisch-philosophische Essayist Menno ter Braak, ein passionierter und reiner Geist von durchaus originaler Prägung...' (p. 333), en over Ter Braak's dood: 'Ein nobler und reiner Geist, höchst gesittet; den Triumph der Barbarei ertrug er nicht...' (p. 427).

609

'Het schijnt dat Last het heeft helpen opstellen' = Dr. Jef Last, hiernaar gevraagd, antwoordde dat A. de Kom alleen het materiaal voor *Wij slaven van Suriname* verschafte, 'en dan nog slechts ten dele,' maar dat er 'geen zin en geen woord van hem (De Kom) in staat.'

610

'Ik ben erg bang' = *Jan Lubbes* zou verschijnen in *Forum*, Juli 1934, p. 586-600. EdP., V.W. 2, p. 679.

612

Regels geschreven op een briefkaart. Van het poststempel is slechts leesbaar: Paris - VI - 34. Ook is nog te zien dat de datum in Juni in ieder geval vòòr de 10e moet zijn gevallen: 'Woensdag' nu viel op 6 Juni 1934.

613

‘een panopticum’ = Zie EdP., V.W. 2, p. 736.

614

‘Ingesloten een papier’ = Het papier is niet aangetroffen in de correspondentie.

615

‘Het infame rotstuk van Urb. v.d. Voorde’ = *Willem Kloos*, door Urb. van de Voorde, verscheen in *Forum*, jrg. 1934, p. 486.

‘de boekhandelaren’ = G. Colmjon en L. Verbraeck, redacteuren van *De Litteraire Gids*, een uitgave van de N.V. Litteraire Boekwinkel te Den Haag. Zie verder de aantekening bij brief nr. 616.

616

Afscheid van Kostersloot = Zie EdP., V.W. 2, p. 680.

‘Je stuk over Wichmann’ = *Horst Wichmann*, MtB., V.W. 3, p. 553.

‘De heren van de *Litt. Gids’ = Politicus zonder Partij* werd besproken in *De Litteraire Gids* van 25 Mei 1934. In de, over het geheel genomen lovende bespreking, kwam deze passage voor: ‘Met zijn jongste bundel plaatst Menno ter Braak zich naar onze mening in de rij der ontraditionele geesten, figuren als een Shaw, Mencken, Reger, Pascal, Nietzsche, Harris, Wilde (om kris en kras enige namen te noemen), die ongeacht hun verschil in grootte het zout der cultuur vormen. Het is voorlopig onze bedoeling nog niet, Ter Braak met een der genoemde auteurs op eèn lijn te plaatsen. Om op hun niveau te komen zou zijn “erste Natur” door een tweede omhulsel moeten heenbreken: de begrenzing van het eigen beperkte wereldje, zou er op het vinden van de eigen persoonlijkheid een verruiming moeten volgen. De schrijver treedt ons te vaak als privaat persoon, die in de Pomonalaan woont en een hond heeft, tegemoet dan dat we hem als figuur zonder verzet aanvaarden.’

‘over zijn boek’ = Vermoedelijk bedoelde Du Perron Klaus Mann's in 1934 te Amsterdam verschenen roman *Flucht in den Norden*.

617

‘Ik las *Forum* met plezier’ = De Nederlandse afdeling van *Forum*, Juni 1934, bevatte een essay over D.H. Lawrence, *Lorenzo en Mabel*, door Giacomo Antonini; poëzie van J.C. Bloem en A. van Roosenburg; een fragment uit *Meneer Visser's Hellevaart*, door S. Vestdijk; Ter Braak's brief, getekend A.P., over de verleider; een fragment uit *Het Leven op Aarde*, door J. Slauerhoff, en twee panopticum-stukken van Ter Braak. Mr. Bloom = Figuur uit *Ulysses*, door James Joyce (1882-1941).

Revis = M. Revis, pseudoniem van W. Visser (*1904), romanschrijver. ‘Wir besitzen’, schreef Du Perron in zijn stuk *Holländische Literatur* in *Die Sammlung*, van April 1934, ‘unseren kleinen Ehrenburg in dem jungen Autor Revis...’ (EdP., V.W. 6, p. 654).

Pontigny = Pontigny, een gehucht 20 km. ten noordoosten van Auxerre, speelde een rol in het Europese intellectuele leven van vòòr de tweede wereldoorlog door zijn zg. *Décades*, gehouden in de ruïnes van de in de Middeleeuwen zo bekende Cistercensiër abdij, waar o.m. Thomas Beckett een toevluchtsoord had gevonden. Aan die bijeenkomsten werd in de dertiger jaren deelgenomen door de beroemdheden van die dagen als André Gide, T.S. Eliot en Thomas Mann.

Paul Desjardins, een Franse vrijdenker, schrijver van door Gide gewaardeerde werken over Corneille en Poussin, kocht de abdij in 1906, en behoedde die voor verval. Vanaf 1910 werden er de *Décades* gehouden,

‘dont la visée principale est *la venue au contact* des personnes qui, chacune en son pays, chacune en sa fonction, coopérant à distance et souvent sans le savoir, peuvent trouver avantage à se connaître, à s'interroger, à s'informer mutuellement.’

618

‘*Deze* reactie’ = Het volgende werd door Dirk Coster met instemming geciteerd (*De Stem*, jrg. 1934, p. 622) uit een bespreking door Anton van Duinkerken van *P.z.P.* in *De Tijd*: ‘De *P.z.P.* van dit boek is eenvoudig een dominee zonder God, die eerlijk meent, dat de beroepsdistinctieven zouden verdwenen zijn, nu hij het beroep eraan gegeven heeft, maar die geen ei kan eten of men ziet de dominee daarbij nadenken over het vraagstuk van de kip!... Ter Braak voelt maar niet, dat hij belachelijk is van onbelangrijkheid, en de indruk wekt van iemand, die met uiterst magere gegevens uiterst dik staat te doen. Zijn ganse betoog steunt op een paar onnozelheden en loopt uit op totaal niets. Het was overbodig, en het was niet eens een prettige overbodigheid. Het domste lyrische gedichtje van een geboren sentimentalist is zuiverder doorhuiverd van werkelijkheidszin dan het nare staketsel dat Ter Braak met zijn onversierde hersenlijnen gespannen heeft tussen wat prikkelige paaltjes. Zijn flauwiteiten ten koste van de theologie, zijn kinderachtig tweedehandse minachting van het christendom, zijn aandriftloos verguizen van dingen, waaraan hij nog lang niet toe is, zijn voorgewende brutaliteit en zijn naïeve aanstellerij van man-die-het-wel-zeggen-durft, verarmen zijn toch reeds geheel bloedloze stijl tot een zemelachtige, daar is geen ander woord voor.’

619

Ons Deel van Europa = Zie EdP., V.W. 2, p. 706.

620

‘Het is allemachtig aardig’ = Op 14 Juni 1934 versloeg Max Baer (1909-1959), in een gevecht om de wereldtitel te New-York, Primo Carnera door k.o. in de elfde ronde, na hem twaalf maal neer te hebben gekregen. Deze nederlaag maakte een einde aan de snelle carrière van de Italiaanse reus; geruchten wilden dat al zijn voorgaande overwinningen het resultaat van ‘afspraken’ zouden zijn geweest. Du Perron schreef over deze afspraken in *Forum* jrg. 1934, *Het zalige lachen*, p. 635.

621

De data van de brieven nrs. 621 en 622 zijn moeilijk vast te stellen. Als Ter Braak's brief inderdaad op 17 Juni was geschreven, zou Du Perron die niet op Zondag (17 Juni) kunnen hebben beantwoord. Als Du Perron zich niet vergist heeft in de Zondag, dan kan Ter Braak zijn brief hebben geschreven op 16 Juni - de posterijen werkten

toen vaak sneller dan tegenwoordig en de Franse posterijen in ieder geval, bestelden ook op Zondag.

‘Anthonie over P.z.P.’ = Anthonie Donker schreef over *Politicus zonder*

Partij in de *NRC* van 14 Juni 1934. Boven het knipsel dat Ter Braak aan Du Perron stuurde staat in zijn handschrift in potlood: ‘Jan Lubbes als de luchtige scepticus’. Donker begon zijn stuk aldus: ‘Menno ter Braak is de man die zich niets wijs laat maken. Dat heeft het voordeel, dat hij in tegenstelling tot de meeste mensen geen enkele voorbarige concessie doet. En het nadeel, dat het een sport wordt, een manie, alles aan te tasten en te ondermijnen. Men kan zeggen: dat geeft niet, de beste en sterkste dingen laten zich niet ondermijnen en houden toch wel stand. Maar de schrijver en een zeker voor iedere opzienbarende manier van doen dadelijk gewonnen publiek geloven zelf liefst, dat er een grootscheepse opruiming is gehouden, terwijl er op de keper beschouwd niets anders is geschied, dan dat er een groot aantal kinderen met het onbruikbaar geworden badwater, dat hij heeft “ausgebadet”, zijn weggegooid.’ van Crevel = Dr. M. van Crevel (*1890), musicoloog, met wie ter Braak kennis maakte in Mei 1934, n.a.v. *Politicus zonder Partij*. Op 30 Mei van dat jaar schonk Ter Braak Van Crevel een ex. van zijn essay (dat van Crevel in de trein had laten liggen, nadat hij het met bewondeing had gelezen), met de opdracht: ‘Zur Psychopathologie des Alltagslebens, en met de aangenaamste herinneringen aan eenige niet-“verbale” ontmoetingen.’ Sindsdien ontmoetten beide mannen elkaar geregeld op Woensdagmiddagen, vgl. de opdracht van *Het Tweede Gezicht*: ‘Aan M. van Crevel op Woensdagmiddag’. Zie ook *Journaal 1939* en Ter Braak's bespreking van *Adrianus Petit Coclico*, door M. van Crevel, MtB., V.W. 7, p. 557.

622

‘de Mij van L.-heibel’ = De Van der Hooft-prijs 1934 was toegekend aan Jan Engelman (voor *Tuin van Eros*) en A. den Doolaard (voor *De Herberg met het Hoefijzer*). Tijdens de jaarvergadering van de Mij. van Letterkunde, na voorlezing van het jury-rapport, weigerde Den Doolaard de helft van de prijs te aanvaarden, omdat hij zich geen koning kon voorstellen met een halve kroon en een halve hermelijnen mantel.

‘de Malissoren’ = In *De Herberg met het Hoefijzer* van A. den Doolaard (*1901) zijn de Malissoren een bergstam uit Albanë.

624

[...] = Vijfentwintig woorden weggelaten.

629

‘Romain Rolland over Malivada von Maysenbug’ = De schrijfster Malvida von Meysenbug (1816-1903), bevriend met Mazzini, Wagner en Nietzsche, oefende grote invloed uit op de jonge Romain Rolland (1866-1944). Zie over Rolland ook MtB., V.W. 4, p. 170, en EdP., V.W. 5, p. 183.

‘Piis adauge gratiam’ = ‘Vermeerder de genade voor de vromen’.

630

‘volgens mededeling van Hein’ = Wat er waar is van het verhaal dat G.H.'s Gravesande Ter Braak deed, is moeilijk na te gaan. ‘Enkele klappen,’ schreef Den Doolaard, omdat hij zich ‘gegriefd en beledigd’ had gevoeld door het stuk dat Van Duinkerken in *De Tijd* had geschreven over Den Doolaard's weigering de v.d. Hoogt-prijs 1934 met Engelman te delen. Hier tegenover staat Van Duinkerken's verklaring: ‘Hij (d.D.) werd binnengelaten in een spreekkamertje naast de kunstredactie. Van dit kamertje ging de deur naar binnen open. Toen ik haar opende, zag ik, dat den Doolaard vergezeld was door Albert Kuyle. Om die reden trok ik direct de deur dicht. Inmiddels was den Doolaard opgesprongen, want hij wilde mij in aanwezigheid van Kuyle een oorvijg toedienen. Door de toevallige omstandigheid, dat de deur naar binnen openging, heeft het handgemeen niet plaats gevonden, maar er is, ik meen in De Nieuwe Gemeenschap, toch iets over geschreven, als hadde den Doolaard mij gevoelig afgestraft. Zie daar de toedracht van de zaak.’

Den Doolaard tekende nog aan dat het toen in de letteren ‘ietwat levendiger toeging dan tegenwoordig... De kritieken waren toendertijd in het algemeen uitvoeriger, scherper en persoonlijker; en het genre “lik je mij - ik lik je weer” was een zeldzaamheid. Ontsporingen bleven daarbij niet uit. Ik was nogal bevriend met Dirk Coster, die zowel geestelijk als lichamelijk zwaar leed onder de uitzonderlijk scherpe en venijnige serie essays, die E. du Perron over hem schreef. Ik heb du Perron toen ook per brief een pak slaag beloofd, franco thuis, zo hij de serie... niet staakte... In de tamme sfeer van tegenwoordig lijken een paar klappen of een pak slaag daardoor veel erger dan ze indertijd waren. Mijn ruzie met Van Duinkerken is later tot wederzijdse genoegdoening bijgelegd...’

‘Het stukje over de oude spellers’ = Slaat waarschijnlijk op het panopticumstuk, waarover Du Perron schreef in zijn brief van 27 Juni 1934. Dit stuk, *De beving der oud spellers*, verscheen in *Forum*, Juli 1934, p. 780. EdP., V.W. 2, p. 740.

‘over *Onze Taaltuin*’ = In *Het Vaderland* van 19 Juni 1934 verscheen *Philologen over de spelling*, waarin Ter Braak een speciaal nummer van *Onze Taaltuin* besprak, en waarin hij van oordeel is dan in dit stadium van het spellingsvraagstuk de filologen, die uitsluitend de taal in een reflexief stadium vertegenwoordigen, zo veel mogelijk buiten het probleem dienen te worden gehouden.

‘Rudie is “afgestudeerd”’ = Prof. dr. R.A.J. van Lier behaalde het eindexamen gymnasium in 1934.

Marchant = H.P. Marchant was minister van onderwijs in het ministerie-Colijn.

634

‘die Roehm, die Heines’ = Op 30 Juni 1934, de ‘nacht van de lange niessen’, werden Ernst Röhm, chef staf van de S.A.; Edmund Heines, politiecommissaris van Breslau en berucht veemmoordenaar; de oud-pre-

mier generaal Von Schleicher en zijn vrouw; twee van de naaste medewerkers van vice-kanselier Von Papen, Bose en Klausener, alsmede nog talloze anderen, terechtgesteld of vermoord. Een verordening van Hitler maakte op 1 Juli 1934 bekend: ‘Met ingang van 30 Juni heb ik stafchef Röhm van zijn functie ontheven en uit de partij en de S.A. gestoten... Ik verwacht vooral van de stafleider dat hij een voorbeeld zal zijn van eenvoud en discipline. Ik wens niet dat de S.A.-leider kostbare diners geeft of daaraan deelneemt.’ En in een verklaring van de rijkspersdienst van de N.S.D.A.P. heette het: ‘Sinds enige maanden werd door zekere elementen ernaar gestreefd tegenstellingen te scheppen tussen de S.A. en de nat.-soc. partij en tussen de S.A. en de staat... De chef van de S.A. - staf Röhm, die door de leider ten volle vertrouwd werd, trad niet tegen deze uitingen op, maar bevorderde ze daarentegen. Zijn bekende ongelukkige sexuele aanleg leidde tenslotte tot zo onaangename beschuldigingen dat de leider van de beweging door deze opperste S.A. leider zelf tot de moeilijkste gewetensconflicten werd gebracht.’ Verder heette het dat Röhm verbinding had gezocht met generaal Von Schleicher en met een buitenlandse mogendheid: ‘Dit gaf een onmogelijke toestand zowel bezien van het standpunt van de partij als van de staat, wat tenslotte leidde tot verscheidene geprovoceerde conflicten, en tenslotte daartoe dat de leider hedennacht om twee uur, na de bezichtiging van werkkampen in Westfalen, met een vliegtuig uit Bonn naar München vertrok, om de onmiddellijke afzetting en arrestatie van de meest verdachte leiders te bevelen. De leider begaf zich met enige begeleiders naar Wiessee, om daar elke poging tot verzet in de kiem te onderdrukken. De ten uitvoerlegging van de arrestaties toonde in moreel opzicht zo treurige beelden, dat elk spoor van medelijden moest verdwijnen. Enige van de S.A.-leiders waren in compromitterend gezelschap. De leider gaf bevel om dit kankergezwel op de meest radicale wijze uit te snijden. De leider zal in de toekomst niet meer dulden, dat millioenen fatsoenlijke mensen door abnormale elementen op de ernstigste wijze worden onderdrukt en gecompromitteerd.’ En in het slot van verklaring werd vermeld dat Hitler ‘jarenlang Röhm in bescherming had genomen tegen de scherpste aanvallen, maar dat de laatste ontwikkeling hem dwong af te zien van elk persoonlijk medelijden. Voor alles, zo besloot de leider, zal ik elke poging - die belachelijke eerzucht van sommige naturen - om een nieuwe omwenteling te propageren, in de kiem smoren en vernietigen.’

Van het conflict met de leiding van de nazistische knokploeg die de S.A. vormde, de ‘extremistische’ vleugel van de partij, maakte Hitler echter tevens gebruik om het Duitse leger en de conservatieve groepen, die nog niet alle invloed verloren hadden, schrik aan te jagen. Vandaar het doodschieten van generaal von Schleicher en de medewerkers van Von Papen en de tijdelijke arrestatie van deze laatste.

Fleuret = Fernand Fleuret (1884-1945), dichter en romancier, erudiet met grote kennis van de Franse geschiedenis, waarvan hij blijk gaf in verschillende historische en libertijnse romans. Zie EdP., V.W. 6, p. 119. ‘gebalsemde lijk’ = Cléo de Mérode was een bekende danseres uit de jaren vóór de eerste wereldoorlog.

636

‘mijn stuk over de eeuwige jeugd’ = *De Eeuwige Jeugd*, geschreven n.a.v. het optreden van *De Nieuwe Gemeenschap*, verscheen in *Het Vaderland* van 4 Juli 1934. Ter Braak - aansluitend bij Ortega y Gasset die de ‘zwendel’ had geconstateerd die met de jeugd wordt bedreven, en die had gesteld dat men van de jeugd een ‘chantagemiddel’ had gemaakt - schreef o.m.: ‘Het woord “chantage” klinkt hard, maar het is hier inderdaad niet misplaatst. Dat de natuurlijke vertedering voor de jeugd over is gegaan in een leuze: de jeugd om de jeugd, is een even belachelijk als ergerlijk feit. In Nederland zijn wij nog maar beginnelingen in de leer en voor de werkelijk bigotte jeugdverering moet men zich buiten onze grenzen begeven; hetgeen echter niet wegneemt, dat zich ook ten onzent analoge symptomen voordoen, die ook in andere opzichten de aandacht trekken.’

Na het probleem van de jeugd te hebben gesteld, ging Ter Braak in op de oorzaken van de geschillen tussen de katholieke groepen van *De Gemeenschap* (Engelman-Van Duinkerken) en *De Nieuwe Gemeenschap*, volgens Ter Braak de groep Albert Kuyle, verrijkt met Den Doolaard. Het laatste tijdschrift karakteriseerde hij aldus: ‘Bij de *Nieuwe Gemeenschap* daarentegen is alle zelfbeheersing verdwenen; men proclameert hier zoiets als de polemiek tegen alles en allen en het recht op de permanente “schoolgirl complexion” (*De Nieuwe Gemeenschap*, het blad dat “een generatie jonger is”, luidt letterlijk de formule van aanbeveling!), men besteedt halve en driekwart afleveringen aan het door het slijk sleuren van de vroegere collega's, op grond van het feit, dat zij als dandy poseren of graag professor willen worden; men zwelgt in de dolzinnigste manifesten en snorkende advertenties.’

‘Nietzsche bekijkt hij *precies* als ik’ = Zie Gide's *Journal* (Pléiade ed.), vnml. de pag. 664-666, 900, 1051.

637

‘de film van Alexejef’ = *Nuit sur le Mont Chauve*.

638

‘een bespreking van Kuyle door Coenen’ = *Harten en Brood* van Albert Kuyle werd door Frans Coenen besproken in *Groot-Nederland* van Juli 1934. Coenen vond deze roman ‘geschreven door een volbloed kunstenaar’, een ‘zeer belangrijk en bijzonder’ boek.

639

‘het portret’ = Portret van Theun de Vries (*1907).
‘de comm. opstootjes in Amsterdam’ = Als gevolg van een verlaging

van de steun aan werklozen, braken op 4 en 5 Juli 1934 te Amsterdam onlusten uit in verschillende stadswijken, maar vooral in de Jordaan. Straten werden opgebroken, barricaden opgeworpen, straatverlichting vernield en bruggen opgehaald. De opstand werd aangemoedigd door de Communistische Partij Holland (C.P.H.), de Onafhankelijke Socialistische Partij (O.S.P.) en het Nationaal Arbeidssecretariaat (N.A.S.) van H. Sneevliet. Op de late avond van de 5e Juli trok de politie zich overal uit de Jordaan terug, 'zodat feitelijk de gehele Jordaan in handen was van de verzetplegers' (*Het Vaderland* van 6 Juli 1934, welke krant tevens een beschrijving gaf van de vernielingen in deze Amsterdamse stadswijk, 'vreselijke kenmerken van een volslagen volksoproer'.) De rust werd hersteld door het leger en de marechaussee, waarbij gebruik werd gemaakt van pantserwagens, en waarbij zes doden en meer dan honderd gewonden vielen. Intussen sloegen de ongeregeldheden over naar andere plaatsen in Nederland. Tot 12 Juli 1934 deden zich botsingen voor te Den Haag, IJmuiden, Deventer, Amersfoort, Bilthoven, Schiedam en Capelle a.d. Yssel. Zeer gespannen was de situatie ook te Rotterdam, waar o.a. scholen moesten worden ontruimd, waar eèn dode te betreuren viel, en waar het hele bestuur van de Federatie Rotterdam van de O.S.P. o.l.v. zijn voorzitter, G.A. van Oorschot, wegens het verspreiden van opruiende pamfletten, werd gearresteerd. Het *Journal de Genève* schreef (geciteerd in *Het Vaderland* van 11 Juli 1934): 'De bloedige onlusten te Amsterdam hebben verrast door hun plotseling ontstaan, hun ernst en het geweld der onderdrukking'.

641

'je afranseling van Theun' = Zie *Courts-Mahler op de Barricaden*, MtB., V.W. 5, p. 233.

642

'de *witte* begrafenis' = De begrafenis van prins Hendrik († 3 Juli 1934). *De Tribune* = Op 7 Juli 1934 deed de officier van justitie, mr. dr. Van Thiel, vergezeld van een grote politiemacht, een inval bij het communistische dagblad *De Tribune* te Amsterdam, waar de persen onbruikbaar werden gemaakt en verzegeld, en de Zaterdagavondeditie in beslag werd genomen.

'over *Gide en de Jordaan*' = Zie *André Gide en de Jordaan*, in MtB., V.W. 3, p. 558.

Barbusse = Henri Barbusse (1873-1935), schrijver van o.m. de anti-oorlogsroman *Le Feu*.

Bij het ter perse gaan van dit deel bereikte mij de *Hommage à Zola* van L.-F. Céline, waarover Menno ter Braak schreef in brief nr. 461 en Du Perron in brief nr. 462 (het stuk werd gepubliceerd in het Céline-nummer van *L'Herne*, nr. 3, 1963, onder redactie van Dominique de Roux). Céline schreef daarin

o.m.: ‘Nous voici parvenus au but de vingt siècles de haute civilisation et cependant aucun régime ne résisterait à deux mois de vérité. Je veux dire la société marxiste aussi bien que nos sociétés bourgeoises et fascistes... Hitler n'est pas le dernier mot, nous verrons plus épileptique encore, ici peut-être. On me parle beaucoup de jeunesse, le mal est plus profond que la jeunesse! ...A ce propos, pour demeurer équitables, notons que la jeunesse n'existe pas au sens romantique que nous prêtons encore à ce mot. Dès l'âge de dix ans, le destin de l'homme semble à peu près fixé, dans ses ressorts émotifs tout au moins, après ce temps nous n'existons plus que par d'insipides redites, de moins en moins sincères, de plus en plus théâtrales...

Il fallait beaucoup de libéralisme pour supporter l'affaire Dreyfus. Nous sommes loin de ces temps, malgré tout, académiques... Le doute est en train de disparaître de ce monde. On le tue en même temps que les hommes qui doutent. C'est plus sûr.

- “Quand j'entends seulement prononcer autour de moi le mot *Esprit*, je crache!” nous prévenait un dictateur récent et pour cela même adulé. On se demande ce qu'il peut faire ce sous-gorille quand on lui parle du *naturalisme*?’

Korte biografische aantekeningen

1899	Charles Edgar du Perron geboren te Meester-Cornelis bij Batavia (2 November).
1902	Menno ter Braak geboren te Eibergen (26 Januari)
1919	Du Perron journalist te Batavia.
1921	Du Perron vertrekt naar Europa, vestigt zich te Brussel. Ter Braak studeert geschiedenis te Amsterdam.
1926	Geboren Gille du Perron, zoon van E. du Perron en Simone Sechez. Dood van Du Perron's vader.
1927	Ter Braak eèn van de oprichters van *De Nederlandsche Filmliga*.
1928	Ter Braak promoveert cum laude op een proefschrift *Kaiser Otto III, Ideal und Praxis im frühen Mittelalter*, wordt leraar.
1929	Du Perron huwt Simone Sechez. *Gebed bij de Harde Dood* gepubliceerd in *Erts*.
1930	Ter Braak publiceert *Het Carnaval der Burgers*, Du Perron de eerste *Cahiers van een Lezer*. Kennismaking Ter Braak-Du Perron (November-December).
1931	Ter Braak ‘ontdekt’ Nietzsche. *Hampton Court* verschijnt. *Forum* opgericht.
1932	Ter Braak publiceert *Démasqué der Schoonheid*. Du Perron huwt Elisabeth de Roos (17 Mei), verhuist naar Parijs.
1933	Dood van Du Perron's moeder. *Uren met Dirk Coster* en *Dr. Dumay verliest* verschijnen. Ter Braak huwt Ant Faber (2 Augustus), wordt redacteur Letteren en Kunst aan *Het Vaderland*, verhuist van Rotterdam naar Den Haag.
1934	Ter Braak publiceert *Politicus zonder Partij*, Du Perron *De Smalle Mens*.

1935	Geboren Alain du Perron. *Het Land van Herkomst* verschijnt. *Forum* wordt opgeheven.
1936	Ter Braak in het bestuur van het *Comité van Waakzaamheid* tegen het nationaal-socialisme.
	Du Perron vertrekt van Parijs naar Java.
1937	Ter Braak publiceert *Van Oude en Nieuwe Christenen*, Du Perron *De Man van Lebak*.
1939	Ter Braak's *De Nieuwe Elite* en Du Perron's *Schandaal in Holland* verschijnen. Du Perron keert terug naar Europa, vestigt zich in Nederland.
1940	14 Mei: Du Perron overlijdt te Bergen aan angina pectoris, Ter Braak maakt te Den Haag een einde aan zijn leven, nadat een poging om naar Engeland te ontkomen, is mislukt.

Verantwoording

Aan de verantwoording, afgelegd bij het eerste deel, heb ik weinig toe te voegen. Wel maak ik hier graag van de gelegenheid gebruik om degenen dank te zeggen die mij geschreven hebben om mij aanvullende gegevens te verschaffen of om mij te wijzen op fouten die ik maakte. In het laatste deel zal ik van al die aanwijzingen gebruik maken om, waar nodig, de annotaties te verbeteren. Nu wil ik de lezers er alvast op wijzen dat in het eerste deel Du Perron's brief nr. 62 door mij abusievelijk werd gedateerd: 16 Mei 1931. Dit moet zijn: 9 Mei 1931, waardoor deze brief het nummer 60 had moeten krijgen. Ter Braak's brief nr. 60 zou dan nr. 61 geworden zijn en Du Perron's brief nr. 61, nr. 62 (met mijn dank aan W.L.M.E. van Leeuwen en H.A. Gomperts voor hun waakzaamheid).

In het laatste deel ook zullen de drukfouten, die althans in deel I niet hebben ontbroken, in errata worden ondergebracht. Wel zou ik hier nog eens willen verwijzen naar mijn vorige verantwoording, waarin ik immers had aangekondigd door de schrijvers gemaakte ‘fouten’ - men onderschat soms toch nog de snelheid waarmee deze brieven moeten zijn geschreven - te zullen handhaven. Als in dit tweede deel dan ook Ter Braak bv. schrijft: ‘Dit our dear B. dat nog moet beleven’, of Du Perron: ‘ampart’ in plaats van ‘apart’, dan zijn dat geen drukfouten. Du Perron's ‘verschrijving’ is trouwens een grapje, waarvan de portée mij echter ontging, waarmee tevens een motief is aangegeven waarom ik het, zeker in zulke persoonlijke uitingen als brieven, onjuist vind om ‘fouten’ te verbeteren.

Op veler verzoek zijn in dit deel korte biografische notities opgenomen. Het ligt in de bedoeling het laatste deel van een index voor de gehele correspondentie te voorzien.

H. van Galen Last.